

Chaṭṭhasaṅgītipiṭakam

Suttantapiṭake Khuddakanikāye

MAHĀNIDDESAPĀḲI

Buddhavaṣṣe 2552

Marammaṣṣe 1370

AD. 2008

Romanized from Myanmar version printed in 2000

© Buddhasāsana Society

Pāḷi Series 24

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a အာ ā ဣ i ဤ ī ဥ u ဦ ū ဧ e ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka ခ kha ဂ ga ဃ gha င ṅa
 ဇ ca ဆ cha ဇ ja ဈ jha ဠ ña
 တ ta ဌ tha ဒ da ဝ dha ဏ ṇa
 ပ pa ဖ pha ဗ ba ဘ bha မ ma
 ယ ya ရ ra လ la ဝ va သ sa ဟ ha ဠ la ၊ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

ာ = ā ဲ = i ဳ = ī ဣ = u ဵ = ū ြ = e ွ = o
 က ka ကာ kā ကိ ki ကိ kī ကု ku ကု kū ကေ ke ကေ ko
 ခ kha ခါ khā ခိ khi ခိ khī ခု khu ခု khū ခေ khe ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

ကက kka	ယ န္ဂha	က န္ဓha	ဈ dhya	ဠ pla	လ္လ lla
ကွ kkha	ဇ cca	က န္ဓa	ဇ dhva	ဠ pba	လျ lya
ကျ kya	ဆ ccha	က န္ဓa	ဇ nta	ဠ bbha	လှ lha
ကြ kri	ဇ jja	က န္ဓa	န ntva	ဈ bya	ဝှ vha
ကလ kla	ဇ jjha	က တta	ဇ ntha	ဠ bra	ကွ sta
ကွ kva	ည ñña	က တtha	န nda	ဠ mpa	ကြ strā
ဈ khya	ပ ñha	က တva	န ndra	ဠ mpha	သွ sna
ဇ khva	ပ ñca	က တtya	န ndha	ဠ mba	သျ sya
ဂ gga	ဆ ñcha	က တtra	န nna	ဠ mbha	သ ssa
ဠ ggha	ည ñja	န dda	ဈ nya	ဠ mma	သွ sma
ဈ gya	ည ñjha	န ddha	န nha	ဈ mya	သွ sva
ဂ gra	ဇ tta	ဈ dya	ဠ ppa	ဠ mha	ကွ hma
က န္ကa	ဌ ttha	ဠ dra	ဠ ppha	ဈ yya	ကွ hva
န န္ကha	ည dda	န dva	ဈ pya	ဈ yha	ဠ lha
ဂ န္ဂa					

၁ ၂ ၃ ၄ ၅ ၆ ၇ ၈ ၉ ၁၀
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Mahāniddesapāḷi

Mātikā

Piṭṭhaṅka

Aṭṭhakavagga

1. Kāmasuttaniddesa	...	...	1
2. Guhaṭṭhakasuttaniddesa	...	...	17
3. Duṭṭhaṭṭhakasuttaniddesa	...	...	47
4. Suddhaṭṭhakasuttaniddesa	...	...	64
5. Paramaṭṭhakasuttaniddesa	...	...	78
6. Jarāsuttaniddesa	...	...	90
7. Tissametteyyasuttaniddesa	...	...	107
8. Pasūrasuttaniddesa	...	...	124
9. Māgaṇḍiyasuttaniddesa	...	...	140
10. Purābhedasuttaniddesa	...	...	161
11. Kalahavivādasuttaniddesa	...	...	196
12. Cūḷaviyūhasuttaniddesa	...	...	220
13. Mahāviyūhasuttaniddesa	...	...	236
14. Tuvaṭṭakasuttaniddesa	...	...	263
15. Attadaṇḍasuttaniddesa	...	...	315
16. Sāriputtasuttaniddesa	...	...	352

Mahāniddesapāḷimātikā niṭṭhitā.

Khuddakanikāya

Mahāniddesapāḷi

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Aṭṭhakavagga

1. Kāmasuttaniddesa

1. * Kāmaṃ kāmayamānassa, tassa ce taṃ samijjhati.

Addhā pītimano hoti, laddhā macco yadicchati.

Kāmaṃ kāmayamānassāti kāmāti uddānato dve kāmā vatthukāmā ca kilesakāmā ca. Katame **vatthukāmā**—manāpikā rūpā manāpikā saddā manāpikā gandhā manāpikā rasā manāpikā phoṭṭhabbā, attharaṇā pāvuraṇā¹ dāsīdāsā ajeḷakā kukkuṭasūkarā hatthigavāssavaḷavā khettaṃ vatthu hiraṇṇaṃ suvaṇṇaṃ gāmaṇigamarājadhāniyo raṭṭhaṇca janapado ca koso ca koṭṭhāgāraṇca, yaṃ kiñci rajanīyaṃ vatthu vatthukāmā.

Api ca atītā kāmā anāgatā kāmā paccuppannā kāmā, ajjhataṃ kāmā bahiddhā kāmā ajjhatabhiddhā kāmā, hīnā kāmā majjhimā kāmā paṇīta kāmā, āpāyikā kāmā mānāsikā kāmā dibbā kāmā, paccupaṭṭhitā kāmā nimmitā kāmā animmitā kāmā paranimmitā kāmā pariggahitā kāmā apariggahitā kāmā mamāyitā kāmā amamāyitā kāmā, sabbepi kāmāvacarā dhammā sabbepi rūpāvacarā dhammā sabbepi

* Khu 1. 399; Khu 10. 6, 59 piṭṭhesupī.

1. Pāvuraṇā (Sī, Syā) Khu 8. 36 piṭṭhepi passitabbaṃ.

arūpāvacarā dhammā taṇhāvatthukā taṇhārammaṇā kāmanīyaṭṭhena
rajanīyaṭṭhena madanīyaṭṭhena kāmā, ime vuccanti vatthukāmā.

Katame **kilesakāmā**—chando kāmo rāgo kāmo chandarāgo kāmo,
saṅkappo kāmo rāgo kāmo saṅkapparāgo kāmo, yo kāmesu kāmaccchando
kāmarāgo kāmanandī kāmataṇhā kāmasneho kāmapariḷāho kāmamucchā
kāmajjhosānaṃ kāmogho kāmayogo kāmupādānaṃ
kāmacchandaniṭṭhānaṃ.

Addasaṃ kāma te mūlaṃ, saṅkappā kāma jāyasi.

Na taṃ saṅkappayissāmi, evaṃ kāma na hehisīti¹—

Ime vuccanti kilesakāmā. . **Kāmayaṃānassāti** kāmayaṃānassa
icchamānassa sādiyaṃānassa patthayaṃānassa pihayaṃānassa
abhiyappamānassāti kāmaṃ kāmayaṃānassa.

Tassa ce taṃ samijjhatīti tassa ceti tassa khattiyassa vā brāhmaṇassa vā
vessassa vā suddassa vā gahaṭṭhassa vā pabbajitassa vā devassa vā
manussassa vā. . **Tanti** vatthukāmā vuccanti manāpikā rūpā manāpikā saddā
manāpikā gandhā manāpikā rasā manāpikā phoṭṭhabbā. . **Samijjhatīti** ijjhati
samijjhati labhati paṭilabhati adhigacchati vindaṭīti tassa ce taṃ samijjhati.

Addhā pīṭimano hotīti addhāti ekaṃsavacanaṃ nissamsayavacanaṃ
nikkaṅkhāvacanaṃ advejjhavacanaṃ adveḷhakavacanaṃ niyogavacanaṃ
apaṇṇakavacanaṃ avatthāpanavacanametam addāti. . **Pīṭīti** yā
pañcakāmaguṇapaṭisaññuttā pīti pāmujjam āmodanā pamodanā hāso pahāso
vitti tuṭṭhi odagyaṃ attamanatā abhipharaṇatā cittassa. . **Manoti** yaṃ cittam
mano mānaṃ hadayaṃ paṇḍaraṃ mano manāyatanaṃ manindriyaṃ
viññāṇaṃ viññāṇakkhandho tājā manoviññāṇadhātu, ayaṃ vuccati mano.
Ayaṃ mano imāya pītiyā sahaḡato hoti sahaḡato saṃsaṭṭho sampayutto
ekuppādo ekanirodho ekavatthuko ekārammaṇo. . **Pīṭimano hotīti** pīṭimano
hoti tuṭṭhamano haṭṭhamano

1. Na hohisīti (Ka) Khu 8. 37 piṭṭhepi.

pahaṭṭhamano attamano udaggamano muditamano pamoditamano hotīti
addhā pītimano hoti.

Laddhā macco yadicchatīti laddhāti labhitvā paṭilabhitvā adhigantvā
vinditvā. . **Maccoti** satto naro mānava poso puggalo jīvo jāgu¹ jantu
indagu² manujo. . **Yadicchatīti** yaṃ icchati yaṃ sādīyati yaṃ pattheti yaṃ
piheti yaṃ abhijappati rūpaṃ vā saddaṃ vā gandhaṃ vā rasaṃ vā
phoṭṭhabbaṃ vāti laddhā macco yadicchati. Tenāha Bhagavā—

Kāmaṃ kāmayamānassa, tassa ce taṃ samijjhati.
Addhā pītimano hoti, laddhā macco yadicchatīti.

2. * Tassa ce kāmayānassa, chandajātassa jantuno. Te kāmāparihāyanti, sallaviddhova ruppati.

Tassa ce kāmayānassāti tassa ceti tassa khattiyassa vā brāhmaṇassa vā
vessassa vā suddassa vā gahaṭṭhassa vā pabbajitassa vā devassa vā
manussassa vā. . **Kāmayānassāti** kāme icchamānassa sādīyamānassa
patthayamānassa pihayamānassa abhijappamānassa. . Atha vā kāmataṇhāya
yāyati niyyati vuyhati saṃharīyati, yathā hatthiyānena vā assayānena vā
goyānena vā ajayānena vā meṇḍayānena vā oṭṭhayānena vā kharayānena vā
yāyati niyyati vuyhati saṃharīyati. Evamevaṃ kāmataṇhāya yāyati niyyati
vuyhati saṃharīyatīti tassa ce kāmayānassa.

Chandajātassa jantunoti chandoti yo kāmesu kāmacchando kāmarāgo
kāmanandī kāmataṇhā kāmasneho kāmapariḷāho kāmamucchā
kāmajjhosaṇaṃ kāmogho kāmayogo kāmupādānaṃ
kāmacchandanivaraṇaṃ, tassa so kāmacchando jāto hoti sañjāto nibbatto
abhinibbatto pātubhūto. . **Jantunoti** sattassa narassa mānavassa posassa
puggalassa jīvassa jāgussa jantussa indagussa manujassāti chandajātassa
jantuno.

Te kāmā parihāyantīti te vā kāmā parihāyanti, so vā kāmehi parihāyati.
Kathaṃ te kāmā parihāyanti—tassa

1. Jātu (Syā), jagu (Ka) 2. Hindagū (Sī, Syā) * Khu 1. 399; Khu 10. 6, 59 piṭṭhesupi.

tiṭṭhantasseva te bhoge rājāno vā haranti, corā vā haranti, aggi vā dahati, udakaṃ vā vahati, appiyā vā dāyādā haranti, nihitaṃ vā nādhigacchati, duppayuttā vā kammantā bhijjanti, kule vā kulaṅgāro uppajjati, yo te bhoge vikirati vidhamati¹ viddhaṃseti aniccatāyeva aṭṭhamī. Evaṃ te kāmā hāyanti parihāyanti paridhamṣenti paripatanti antaradhāyanti vippalujjanti. Kathaṃ so kāmehi parihāyati—tiṭṭhanteva te bhoge so cavati marati vippalujjati. Evaṃ so kāmehi hāyati parihāyati paridhamṣati paripatati antaradhāyati vippalujjati.

Corā haranti rājāno, aggi dahati nassati.

Atha antena jahati², sarīraṃ sapariggahaṃ.

Etadaññāya medhāvī, bhuñjetha ca dadetha ca.

Datvā ca bhutvā ca yathānubhāvaṃ, anandito saggamupeti ṭhānanti te kāmā parihāyanti.

Sallaviddhova ruppātīti yathā ayomayena vā sallena viddho, aṭṭhimayena vā sallena dantamayena vā sallena visāṇamayena vā sallena kaṭṭhamayena vā sallena viddho ruppati kuppati ghaṭṭiyati pīḷiyati, byādhito domanassito hoti. Evamevaṃ vatthukāmānaṃ vipariṇāmaññathābhāvā uppajjanti sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā. So kāmasallena ca sokasallena ca viddho ruppati kuppati ghaṭṭiyati pīḷiyati, byādhito domanassito hotīti sallaviddhova ruppati. Tenāha Bhagavā—

Tassa ce kāmayānassa, chandajātassa jantuno.

Te kāmā parihāyanti, sallaviddhova ruppātīti.

3. * Yo kāme parivajjeti, sappasseva padā siro.

So'maṃ visattikaṃ loke, sato samativattati.

Yo kāme parivajjetīti yoti yo yādiso yathāyutto yathāvihito yathāpakāro yaṃṭhānappatto yaṃdhammasamannāgato khattiyo vā brāhmaṇo vā vesso vā suddo vā gahaṭṭho vā

1. Vidhameti (Syā)

2. Atho antena jahati (Syā), asahantena dahati (Ka)

* Khu 1. 399; Khu 10. 6, 59 piṭṭhesupī.

pabbajito vā devo vā manusso vā. . **Kāme parivajjeti**ti **kāmā**ti uddānato dve kāmā vatthukāmā ca kilesakāmā ca -pa- ime vuccanti vatthukāmā -pa- ime vuccanti kilesakāmā. . **Kāme parivajjeti**ti dvīhi kāraṇehi kāme parivajjeti vikkhambhanato vā samucchato vā. Kathaṃ vikkhambhanato kāme parivajjeti—“aṭṭhikaṅkalūpamā kāmā appassādaṭṭhenā”ti * passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti, “maṃsapesūpamā kāmā bahusādhāraṇaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti, “tiṇṇakūpamā kāmā anudhanaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti, “aṅārakāsūpamā kāmā mahāpariḷāhaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti, “supinakūpamā kāmā ittarapaccupaṭṭhānaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti, “yācitakūpamā kāmā tāvakālikaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti, “rukkhaphalūpamā kāmā sambhañjanaparibhañjanaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti, “asisūnūpamā kāmā adhikuṭṭanaṭṭhenā”ti¹ passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti, “sattisūlūpamā kāmā vinivijjanaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti, “sappasirūpamā kāmā sappatibhayaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti, “aggikkhandhūpamā kāmā mahābhittāpanaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeti.

Buddhānussatiṃ bhāventopi vikkhambhanato kāme parivajjeti, dhammānussatiṃ bhāventopi -pa- saṃghānussatiṃ bhāventopi. Sīlānussatiṃ bhāventopi. Cāgānussatiṃ bhāventopi. Devatānussatiṃ bhāventopi. Ānāpānassatiṃ² bhāventopi. Maraṇassatiṃ bhāventopi. Kāyagatāsatiṃ bhāventopi. Upasamānussatiṃ bhāventopi vikkhambhanato kāme parivajjeti.

Paṭhamāṃ jhānaṃ bhāventopi vikkhambhanato kāme parivajjeti. Dutiyāṃ jhānaṃ bhāventopi -pa-. Tatiyāṃ jhānaṃ bhāventopi. Catutthāṃ jhānaṃ bhāventopi. Ākāśānañcāyatanasamāpattiṃ bhāventopi. Viññāṇañcāyatanasamāpattiṃ bhāventopi. Ākiñcāññāyatanasamāpattiṃ

* Ma 2. 27 piṭṭhādīsopi.

1. Adhikantanaṭṭhenāti (Syā)

2. Ānāpānassatiṃ (Sī)

bhāventopi. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiṃ bhāventopi
vikkhambhanato kāme parivajjeti. Evaṃ vikkhambhanato kāme parivajjeti.

Kathaṃ samucchedato kāme parivajjeti—sotāpattimaggaṃ bhāventopi
apāyagamaniye kāme samucchedato parivajjeti, sakadāgāmimaggaṃ
bhāventopi oḷārike kāme samucchedato parivajjeti, anāgāmimaggaṃ
bhāventopi aṇusahagate kāme samucchedato parivajjeti, arahattamaggaṃ
bhāventopi sabbena sabbam sabbathā sabbam asesam nissesaṃ
samucchedato kāme parivajjeti. Evaṃ samucchedato kāme parivajjetīti yo
kāme parivajjeti.

Sappasseva padā siroti sappo vuccati ahi. Kenatthēna sappo.
Samsappanto gacchatīti sappo, bhujanto gacchatīti bhujago, urena gacchatīti
urago, pannasiro gacchatīti pannago, sirena supatīti¹ sarīsapo², bile sayatīti
bilāsayo, guhāyaṃ sayatīti guhāsayo, dāṭhā tassa āvudhoti dāṭhāvudho,
visaṃ tassa ghoranti ghoraviso, jivhā tassa duvidhāti dvijivho, dvīhi jivhāhi
rasaṃ sāyatīti dvirasaññū. Yathā puriso jīvitukāmo amaritukāmo
sukhakāmo dukkhapaṭikkūlo pādena sappasiraṃ vajjeyya vivajjeyya
parivajjeyya abhinivajjeyya. Evamevaṃ sukhakāmo dukkhapaṭikkūlo kāme
vajjeyya vivajjeyya parivajjeyya abhinivajjeyyāti sappasseva padā siro.

So'maṃ visattikaṃ loke, sato samativattatīti soti yo kāme parivajjeti.
Visattikā vuccati taṇhā. * Yo rāgo sārāgo anunayo anurodho nandī
nandirāgo cittassa sārāgo icchā mucchā ajjhosānaṃ gedho paligedho³ saṅgo
paṅko eja māyā janikā sañjananī sibbinī jālinī saritā visattikā suttaṃ visatā
āyūhinī⁴ dutiyā paṇidhi bhavanetti vanaṃ vanatho sandhavo sneho apekkhā
paṭibandhu āsā āsīsanā āsīsitattaṃ rūpāsā saddāsā gandhāsā rasāsā
phoṭṭhabbāsā lābhāsā dhanāsā puttāsā jīvītāsā jappā pajappā abhijappā
jappanā jappitattaṃ loluppaṃ loluppāyanā loluppāyitattaṃ pucchañjikatā
sādhukamyatā adhammarāgo visamalobho

1. Sappatīti (Ka)

2. Sirīmsapo (Sī)

* Abhi 1. 215 piṭṭhepi.

3. Paḷigedho (Sī)

4. Āyūhanī (Sī, Syā)

* Khu 8. 38 pitṭhepi.

Aparehipi catūhi kāraṇehi sato, sattattā sato, santattā sato, samitattā sato, santadhammasamannāgatattā sato. Buddhānussatiyā sato, dhammānussatiyā sato, saṃghānussatiyā sato, sīlānussatiyā sato, cāgānussatiyā sato, devatānussatiyā sato, ānāpānassatiyā sato, maraṇassatiyā sato, kāyagatāsatiyā sato, upasamānussatiyā sato. Yā sati anussati paṭissati sati saraṇatā dhāraṇatā apilāpanatā asammussanatā sati satindriyaṃ satibalaṃ sammāsati satisambojjhaṅgo ekāyanamaggo, ayaṃ vuccati sati. Imāya satiya upeto hoti samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno samannāgato, so vuccati sato.

So'maṃ visattikaṃ loke, sato samativattatīti loke vā sā visattikā, loke vā taṃ visattikaṃ sato tarati uttarati patarati samatikkamati vītivattatīti so'maṃ visattikaṃ loke, sato samativattati. Tenāha Bhagavā—

Yo kāme parivajjeti, sappasseva padā siro.

So'maṃ visattikaṃ loke, sato samativattatīti.

4. * Khettaṃ vatthum hiraṇṇaṃ vā, gavāssaṃ dāsaporisaṃ.

Thiyo bandhū puthu kāme, yo naro anugijjhati.

Khettaṃ vatthum hiraṇṇaṃ vāti khattanti sālikkhettaṃ vīhikkhettaṃ muggakkhettaṃ māsakkhettaṃ yavakkhettaṃ godhumakkhettaṃ tilakkhettaṃ. . **Vatthunti** gharavatthum koṭṭhakavatthum purevatthum pacchāvatthum āramavatthum vihāravatthum. . **Hiraṇṇanti** hiraṇṇaṃ vuccati kahāpaṇoti khettaṃ vatthum hiraṇṇaṃ vā.

Gavāssaṃ dāsaporisanti gavanti gavā¹ vuccanti. . **Assāti** pasukādayo vuccanti. . **Dāsāti** cattāro dāsā antojātako dāso dhanakkītako dāso sāmaṃ vā dāsabyaṃ upeti akāmako vā dāsavisayaṃ upeti.

* Khu 1. 399; Khu 10. 6 piṭṭhesupī.

1. Gāvo (Ka)

Āmāya dāsāpi bhavanti heke,
 Dhanena kītāpi bhavanti dāsā.
 Sāmañca eke upayanti dāsyam,
 Bhayāpanuññāpi bhavanti dāsāti.

Purisāti tayo purisā bhatakā kammakarā upajīvinoti gavāssam
 dāsaporisam.

Thiyo bandhū puthu kāmeti thiyoti itthipariggaho vuccati. **Bandhūti**
 cattāro bandhū ñātibandhavāpi bandhu, gottabandhavāpi bandhu,
 mantabandhavāpi bandhu, sippabandhavāpi bandhu. . **Puthu kāmeti** bahū
 kāme. Ete puthu kāmā manāpikā rūpā -pa- manāpikā phoṭṭhabbāti thiyo
 bandhū puthu kāme.

Yo naro anugijjhatīti yoti yo yādiso yathāyutto yathāvihito yathāpakāro
 yañṭhānappatto yañḍhammasamannāgato khattiyo vā brāhmaṇo vā vesso
 vā suddo vā gahaṭṭho vā pabbajito vā devo vā manusso vā. **Naroti** satto naro
 mānavo poso puggalo jīvo jāgu jantu indagu manujo. . **Anugijjhatīti**
 kilesakāmena vatthukāmesu gijjhati anugijjhati paligijjhati palibajjhatīti yo
 naro anugijjhati. Tenāha Bhagavā—

Khettaṃ vatthum hiraññaṃ vā, gavāssam dāsaporisam.
 Thiyo bandhū puthu kāme, yo naro anugijjhatīti.

5. * Abalā naṃ balīyanti, maddante naṃ parissayā.

Tato naṃ dukkhamanveti, nāvaṃ bhinnamivodakam.

Abalānaṃ balīyantīti abalāti abalā kilesā dubbalā appabalā
 appathāmakā hīnā nihīnā ()¹ omakā lāmakā chatukkā parittā. Te kilesā taṃ
 puggalaṃ saṃhanti parisahanti abhibhavanti ajjhottharanti pariyādiyanti
 maddantīti evampi abalā naṃ balīyanti. Atha vā abalaṃ puggalaṃ dubbalaṃ
 appabalaṃ appathāmakam hīnaṃ nihīnaṃ omakam lāmakam chatukkam
 parittam. Yassa natthi saddhābalaṃ vīriyabalaṃ satibalaṃ samādhibalaṃ
 paññābalaṃ hiribalaṃ

* Khu 1. 399; Khu 10. 6 piṭṭhesupī.

1. (Parihīnā) (Sī, Syā)

ottappabalaṃ. Te kilesā taṃ puggalaṃ sahaṃti parisahaṃti abhibhavaṃti
ajjhottharaṃti pariyaḍiyaṃti maddaṇṭi evaṃpi abalā naṃ balīyaṇṭi.

Maddante naṃ parissayāti * dve parissayā pākāṭaparissayā ca
paṭicchannaparissayā ca. Katame **pākāṭaparissayā**—sīhā byagghā dīpī acchā
taracchā kokā mahimsā¹ hatthī ahī vicchikā satapadī, corā vā assu mānavā
vā katakammā vā akatakammā vā, cakkhurogo sotarogo ghānarogo
jivhārogo kāyarogo sīsarogo kaṇṇarogo mukharogo dantarogo kāsō sāsō
pināsō dāho jaro kucchirogo mucchā pakkhandikā sūlā visūcikā kuṭṭhaṃ
gaṇḍo kilāsō soso apamāro daddu kaṇḍu kacchu rakhasā² vitacchikā
lohitapittaṃ madhumeho aṃsā piḷakā bhagandalā pittasamuṭṭhānā ābādhā
semhasamuṭṭhānā ābādhā vātasamuṭṭhānā ābādhā sannipātikā ābādhā
utupariṇāmajā ābādhā visamaparihārajā ābādhā opakkamikā ābādhā
kammavipākajā ābādhā sītaṃ uṇhaṃ jighacchā pipāsā uccāro passāvo
ḍaṃsa makasa vātātapa sarīsapa samphassā iti vā, ime vuccanti
pākāṭaparissayā.

Katame **paṭicchannaparissayā**—kāyaduccaritaṃ vacīduccaritaṃ
manoduccaritaṃ, kāmacchandaṇīvaraṇaṃ byāpādaṇīvaraṇaṃ
thinamiddhaṇīvaraṇaṃ uddhaccakukkuccaṇīvaraṇaṃ vicikicchāṇīvaraṇaṃ,
rāgo doso moho, kodho upanāho makkho paḷāsō issā macchariyaṃ māyā
sāṭheyyaṃ thambho sārambho māno atimāno mado pamādo sabbe kilesā
sabbe duccharitā sabbe darathā sabbe pariḷāhā sabbe santāpā
sabbākusalābhisaṅkhārā, ime vuccanti paṭicchannaparissayā.

Parissayāti kenaṭṭhena parissayā—parisahaṇṭi parissayā, parihānāya
saṃvattantī parissayā, tatrāsayaṃti parissayā. Kathaṃ parisahaṇṭi
parissayā—te parissayā taṃ puggalaṃ sahaṃti parisahaṃti abhibhavaṃti
ajjhottharaṃti pariyaḍiyaṃti maddanti. Evaṃ parisahaṇṭi parissayā. .
Kathaṃ parihānāya saṃvattantī parissayā—te parissayā kusalānaṃ
dhammānaṃ antarāyāya parihānāya saṃvattanti.

* Khu 8. 249 piṭṭhepi.

1. Mahisā (Sī, Syā)

2. Rakhasā (Ka)

Katamesaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ sammāpaṭipadāya anulomapaṭipadāya apaccanīkaṭipadāya aviruddhapaṭipadāya anvatthapaṭipadāya dhammānudhammapaṭipadāya sīlesu paripūrikāritāya indriyesu guttadvāratāya bhojane mattaññutāya jāgariyānuyogassa satisampajaññassa catunnaṃ satipaṭṭhānānaṃ bhāvanānuyogassa catunnaṃ sammappadhānānaṃ bhāvanānuyogassa catunnaṃ iddhipādānaṃ bhāvanānuyogassa pañcannaṃ indriyānaṃ bhāvanānuyogassa pañcannaṃ balānaṃ bhāvanānuyogassa sattannaṃ bojjhaṅgānaṃ bhāvanānuyogassa ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassa bhāvanānuyogassa imesaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ antarāyāya parihānāya saṃvattanti. Evaṃ parihānāya saṃvattantīti parissayā.

Kathaṃ tatrāsayaṭi parissayā—tatthete pāpakā akusalā dhammā uppajjanti attabhāvasannissayā, yathā bile bilāsayaṭi pāṇā sayanti, dake dakāsayaṭi pāṇā sayanti, vane vanāsayaṭi pāṇā sayanti, rukkhe rukkhāsayaṭi pāṇā sayanti. Evamevaṃ tatthete pāpakā akusalā dhammā uppajjanti attabhāvasannissayā. Evampi tatrāsayaṭi parissayā.

Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā— * sāntevāsiko bhikkhave bhikkhu sācariyako dukkhaṃ na phāsu viharati. Kathaṃca bhikkhave bhikkhu sāntevāsiko sācariyako dukkhaṃ na phāsu viharati—idha bhikkhave bhikkhuno cakkhunā rūpaṃ disvā uppajjanti ye pāpakā akusalā dhammā sarasaṅkappā saññojaniyā, tyassa anto vasanti anvāsavanti pāpakā akusalā dhammāti tasmā “sāntevāsiko”ti vuccati. Te naṃ samudācaranti, samudācaranti naṃ pāpakā akusalā dhammāti tasmā “sācariyako”ti vuccati.

Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhuno sotena saddaṃ sutvā, ghānena gandhaṃ ghāyitvā, jivhāya rasaṃ sāyitvā, kāyena phoṭṭhabbaṃ phusitvā, manasā dhammaṃ viññāya uppajjanti ye pāpakā akusalā dhammā sarasaṅkappā saññojaniyā, tyassa anto vasanti anvāsavanti pāpakā akusalā dhammāti tasmā “sāntevāsiko”ti vuccati. Te naṃ samudācaranti, samudācaranti naṃ pāpakā akusalā dhammāti tasmā “sācariyako”ti vuccati. Evaṃ kho bhikkhave bhikkhu sāntevāsiko sācariyako dukkhaṃ na phāsu viharatīti. Evampi tatrāsayaṭi parissayā.

* Saṃ 2. 349; Khu 8. 251.

Vuttaṃ hetam Bhagavatā— * tayome bhikkhave antarāmalā
 antarā-amittā antarāsapattā antarāvadhakā antarāpaccatthikā. Katame tayo—
 lobho bhikkhave antarāmalo¹ antarā-amitto antarāsapatto antarāvadhako
 antarāpaccatthiko. Doso -pa-. Moho bhikkhave antarāmalo antarā-amitto
 antarāsapatto antarāvadhako antarāpaccatthiko. Ime kho bhikkhave tayo
 antarāmalā antarā amittā antarāsapattā antarāvadhakā antarāpaccatthikā.

* Anattahanano lobho, lobho cittappakopano.

Bhayamantarato jātaṃ, taṃ jano nāvabujjhati.

Luddho atthaṃ na jānāti, luddho dhammaṃ na passati.

Andhantamaṃ² tadā hoti, yaṃ lobho sahate naraṃ.

Anattahanano doso, doso cittappakopano.

Bhayamantarato jātaṃ, taṃ jano nāvabujjhati.

Kuddho atthaṃ na jānāti, kuddho dhammaṃ na passati.

Andhantamaṃ tadā hoti, yaṃ doso sahate naraṃ.

Anattahanano moho, moho cittappakopano.

Bhayamantarato jātaṃ, taṃ jano nāvabujjhati.

Mūḷho atthaṃ na janāti, mūḷho dhammaṃ na passati.

Andhantamaṃ tadā hoti, yaṃ moho sahate naranti—

Evampi tatrāsayaṃ parissayā.

Vuttampi hetam Bhagavatā— + tayo kho mahārāja purisassa dhammā
 ajjhataṃ uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya. Katame
 tayo—lobho kho mahārāja purisassa dhammo ajjhataṃ uppajjamāno
 uppajjati ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya. Doso kho mahārāja -pa-. Moho
 kho mahārāja purisassa dhammo ajjhataṃ uppajjamāno uppajjati ahitāya
 dukkhāya aphāsuvihārāya. Ime kho mahārāja tayo purisassa dhammā
 ajjhataṃ uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya.

* Am 2. 471; Khu 1. 252; Khu 8. 251.

2. Andhatamaṃ (Syā, Ka)

1. Antarāmalam (Sī, Ka)

+ Sam 1. 70 piṭṭhepi.

+ Lobho doso ca moho ca, purisaṃ pāpacetasā.
Himsanti attasambhūtā, tacasāraṃva samphalanti.

Evampi tatrāsayaṃ parissayaṃ.

Vuttampi cetāṃ Bhagavatā—

* Rāgo ca doso ca itonidānā,
Arati rati lomahaṃso itojā.
Ito samuṭṭhāya manovitakkā,
Kumārakā dhaṅkamivossajantī¹—

Evampi tatrāsayaṃ parissayaṃ. . **Maddante naṃ parissayaṃ** te parissayaṃ taṃ puggalaṃ saṃhanti parisahanti abhibhavanti ajjhottharanti pariyādiyanti maddantīti maddante naṃ parissayaṃ.

Tato naṃ dukkhaṃ anvetīti tatoti tato tato parissayaṃ taṃ puggalaṃ dukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti, jātidukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti, jarādukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti, byādhidukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti, maraṇadukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti, nerayikaṃ dukkhaṃ tiracchānayanonikaṃ dukkhaṃ pettivisayikaṃ dukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti. Mānusikaṃ dukkhaṃ. Gambhokkantimūlakaṃ dukkhaṃ. Gambhe ṭhitimūlakaṃ dukkhaṃ. Gambhā vuṭṭhānamūlakaṃ dukkhaṃ. Jātassūpanibandhakaṃ dukkhaṃ. Jātassa parādheyyakaṃ dukkhaṃ. Attūpakkamaṃ dukkhaṃ. Parūpakkamaṃ dukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti, dukkhadukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti, saṅkhāradukkhaṃ vipariṇāmadukkhaṃ cakkhurogo sotarogo ghānarogo jivhārogo kāyarogo sīsarogo kaṇṇarogo mukharogo dantarogo kāso sāso pināso dāho jaro kucchirogo mucchā pakkhandikā sūlā visūcikaṃ kuṭṭhaṃ gaṇḍo kilāso soso apamāro daddu kaṇḍu kacchu rakhasā vitacchikā lohitapittaṃ madhumeho aṃsā piḷakā bhagandalā pittasamuṭṭhānā ābādhā

+ Khu 1. 226; Khu 8. 252 piṭṭhesupī.

* Saṃ 1. 209; Khu 1. 320; Khu 8. 252; Khu 10. 126 piṭṭhesupī.

1. Dhaṅkamivossajanti (Syā)

semhasamuṭṭhānā ābādhā vātasamuṭṭhānā ābādhā sannipātikā ābādhā
 utupariṇāmajā ābādhā visamaparihārajā ābādhā opakkamikā ābādhā
 kammavipākajā ābādhā sītaṃ uṇhaṃ jighacchā pipāsā uccāro passāvo
 ḍaṇṣamakasavātātapasarīsapasamphassadukkhaṃ mātumaraṇaṃ dukkhaṃ
 pītumaraṇaṃ dukkhaṃ bhātumaraṇaṃ dukkhaṃ bhaginimaraṇaṃ dukkhaṃ
 puttumaraṇaṃ dukkhaṃ dhītumaraṇaṃ dukkhaṃ ñātibyasaṇaṃ dukkhaṃ
 bhogabyasaṇaṃ dukkhaṃ rogabyasaṇaṃ dukkhaṃ sīlabyaṇaṃ dukkhaṃ
 diṭṭhibyaṇaṃ dukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hotīti tato naṃ
 dukkhamanveti.

Nāvaṃ bhinnamivodakanti yathā bhinnaṃ nāvaṃ dakamesiṃ¹ tato tato
 udakaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti, puratopi udakaṃ anveti
 anugacchati anvāyikaṃ hoti, pacchatopi heṭṭhatopi passatopi udakaṃ anveti
 anugacchati anvāyikaṃ hoti. Evamevaṃ tato tato parissayato taṃ puggalaṃ
 dukkhaṃ anveti anugacchati anvāyikaṃ hoti, jātidukkhaṃ anveti
 anugacchati anvāyikaṃ hoti -pa- diṭṭhibyaṇaṃ dukkhaṃ anveti
 anugacchati anvāyikaṃ hotīti nāvaṃ bhinnamivodakaṃ. Tenāha Bhagavā—

Abalā naṃ balīyanti, maddante naṃ parissayā.

Tato naṃ dukkhamanveti, nāvaṃ bhinnamivodakanti.

6. * Tasmā jantu sadā sato, kāmāni parivajjaye.

Te pahāya tare oghaṃ, nāvaṃ sitvāva pārāgū.

Tasmā jantu sadā satoti tasmāti tasmā taṃkāraṇā taṃhetu tappaccayā
 taṃnidānā etaṃ ādīnavaṃ sampassamāno kāmesūti tasmā. . **Jantūti** satto
 naro mānavaṃ poso puggalo jīvo jāgu jantu indagu manujo. . **Sadāti** sadā
 sabbadā sabbakālaṃ niccakālaṃ dhuvakālaṃ satataṃ samitaṃ abbokiṇṇaṃ
 poṅkhānupoṅkhaṃ udakūmikajātaṃ avīci santati sahitaṃ phassitaṃ²
 purebhattaṃ pacchābhattaṃ purimayāmaṃ majjhimayāmaṃ
 pacchimayāmaṃ kāle juṇhe vasse hemante gimhe purime vayokhandhe
 majjhime vayokhandhe pacchime vayokhandhe. . **Satoti** catūhi kāraṇehi
 sato, kāye kāyānupassanāsati paṭṭhānaṃ bhāvento sato, vedanāsu.

1. Udakadāyito (Sī), udakaṃ anvāyikaṃ (Syā)

* Khu 1. 399; Khu 10. 6 piṭṭhesupi.

2. Phusitaṃ (Sī, Syā) Khu 8. 43 piṭṭhepi.

Citte. Dhammesu dhammānupassanāsatiṭṭhānaṃ bhāvento sato. Aparehi catūhi kāraṇehi sato -pa- so vuccati satoti tasmā jantu sadā sato.

Kāmāni parivajjeyeti kāmāni uddānato dve kāmā vatthukāmā ca kilesakāmā ca -pa- ime vuccanti vatthukāmā -pa- ime vuccanti kilesakāmā. **Kāmāni parivajjeyeti** dvīhi kāraṇehi kāme parivajjeyya vikkhambhanato vā samucchadato vā. Kathaṃ vikkhambhanato kāme parivajjeyya— *

“aṭṭhikaṅkalūpamā kāmā appassādaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeyya, “maṃsapesūpamā kāmā bahusādhāraṇaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeyya, “tiṇukkūpamā kāmā anudahanaṭṭhenā”ti passanto vikkhambhanato kāme parivajjeyya -pa- nevasaññānāsaññāyatanaśāntāpattim bhāvento vikkhambhanato kāme parivajjeyya. Evaṃ vikkhambhanato kāme parivajjeyya -pa-. Evaṃ samucchadato kāme parivajjeyyāti kāmāni parivajjaye.

Te pahāya tare oghanti teti vatthukāme pariṇānitvā kilesakāme pahāya pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gamitvā, kāmaccchandaniṭṭhānaṃ pahāya pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gamitvā, byāpādanīvaraṇaṃ -pa- thinamiddhanīvaraṇaṃ. Uddhaccakukkuccanīvaraṇaṃ. Vicikicchānīvaraṇaṃ pahāya pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gamitvā kāmoghaṃ bhavoghaṃ diṭṭhoghaṃ avijjoghaṃ tareyya uttareyya patareyya samatikkameyya vītivatteyyāti te pahāya tare oghaṃ.

Nāvaṃ sitvāva pārāgūti yathā garukaṃ nāvaṃ bhārikaṃ udakaṃ sitvā¹ osiñcitvā chaḍḍetvā lahukāya nāvāya khippaṃ lahuṃ appakasireneva pārāṃ gaccheyya. Evamevaṃ vatthukāme pariṇānitvā kilesakāme pahāya pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gamitvā kāmaccchandaniṭṭhānaṃ. Byāpādanīvaraṇaṃ. Thinamiddhanīvaraṇaṃ. Uddhaccakukkuccanīvaraṇaṃ. Vicikicchānīvaraṇaṃ pahāya pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gamitvā khippaṃ lahuṃ appakasireneva pārāṃ gaccheyya. Pārāṃ vuccati amataṃ nibbānaṃ. Yo so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṇiṣṣaggo taṇhakkhaya virāgo nirodho nibbānaṃ. **Pārāṃ gaccheyyāti** pārāṃ adhigaccheyya, pārāṃ phuseyya, pārāṃ

* Ma 2. 27 piṭṭhādīsupi.

1. Siñcitvā (Sī, Syā)

sacchikareyya. . **Pāragūti** yopi pārām gantukāmo, sopi pārāgū, yopi pārām gacchati, sopi pārāgū, yopi pārām gato, sopi pārāgū. Vuttampi hetām Bhagavatā * —

“Tiṇṇo pārāṅgato thale tiṭṭhati brāhmaṇo”ti kho bhikkhave arahato evaṃ adhivacanāṃ. So abhiññāpārāgū pariññāpārāgū pahānapārāgū bhāvanāpārāgū sacchikiriyāpārāgū samāpattipārāgū. Abhiññāpārāgū sabbadhammānaṃ, pariññāpārāgū sabbadukkhānaṃ, pahānapārāgū sabbakilesānaṃ, bhāvanāpārāgū catunnaṃ ariyamaggānaṃ, sacchikiriyāpārāgū nirodhassa, samāpattipārāgū sabbasamāpattīnaṃ. So vasippatto pārāmiṇṇaṃ ariyasmiṃ sīlasmiṃ, vasippatto pārāmiṇṇaṃ ariyasmiṃ samādhismiṃ, vasippatto pārāmiṇṇaṃ ariyāya paññāya, vasippatto pārāmiṇṇaṃ ariyāya vimuttiyā. So pārām gato pārappatto antagato antappatto koṭigato koṭippatto pariyaṇtagato pariyaṇtappatto vosānagato vosānappatto tāṇagato tāṇappatto leṇagato leṇappatto saraṇagato saraṇappatto abhayagato abhayappatto accutagato accutappatto amatagato amatappatto nibbānagato nibbānappatto, so vuṭṭhavāso ciṇṇacaraṇo gataddho gatadiso gatakoṭiko pālitaṇṇamacariyo uttamadiṭṭhippato bhāvitamaggo pahīnakilesa paṭividdhākuppo sacchikatanirodho, dukkhaṃ tassa pariññātaṃ, samudayo pahīno, maggo bhāvito, nirodho sacchikato, abhiññeyyaṃ abhiññātaṃ, pariññeyyaṃ pariññātaṃ, pahātabbaṃ pahīnaṃ, bhāvetabbaṃ bhāvitaṃ, sacchikātabbaṃ sacchikataṃ.

So ukkhittapaligho saṃkiṇṇaparikkho abbulhesiko niraggaḷo ariyo pannaddhajo pannabhāro visaññutto + pañcaṅgavippahīno chaḷaṅgasamannā gato ekārakkho caturāpasseno paṇunnapaccekasacco samavayasatṭhesano anāvilasaṅkappo passaddhakāyasaṅkhāro suvimuttacitto suvimuttapaṇṇo kevalī vusitavā uttamapuriso paramapuriso paramapattippatto, so nevācinati¹ nāpacinati apacinitvā ṭhito, neva pajahati na upādiyati pajahitvā ṭhito, neva saṃsibbati² na ussineti

* Saṃ 2. 383 piṭṭhe.

1. Neva ācināti (Sī, Syā)

+ Dī 3. 224, 258 piṭṭhesupī.

2. Neva sineti (Sī), neva visīneti (Syā)

visinitvā ṭhito, neva vidhūpeti na sandhūpeti vidhūpetvā ṭhito, asekkhena
 sīlakkhandhena samannāgatattā ṭhito, asekkhena samādhikkhandhena.
 Asekkhena paññakkhandhena. Asekkhena vimuttikkhandhena. Asekkhena
 vimuttiñāṇadassanakkhandhena samannāgatattā ṭhito, saccaṃ
 sampaṭipādiyivā ṭhito, ejaṃ samatikkamitvā ṭhito, kilesaggaṃ pariyādiyivā
 ṭhito, aparigamanatāya ṭhito, kaṭaṃ samādāya ṭhito, muttipaṭisevanatāya
 ṭhito, mettāya pārisuddhiyā ṭhito, karuṇāya. Muditāya. Upekkhāya
 pārisuddhiyā ṭhito, accantapārisuddhiyā ṭhito, atammayatāya¹ pārisuddhiyā
 ṭhito, vimuttattā ṭhito, santussitattā ṭhito, khandhapariyante ṭhito,
 dhātupariyante ṭhito, āyatanapariyante ṭhito, gatipariyante ṭhito,
 upapattipariyante ṭhito, paṭisandhipariyante ṭhito, (bhavapariyante ṭhito,
 saṃsārapariyante ṭhito, vaṭṭapariyante ṭhito, antime bhavaṃ ṭhito,)² antime
 samussaye ṭhito antimadehadharo arahā.

Tassāyaṃ pacchimako bhavo, carimoyaṃ samussayo.

Jātimaraṇasaṃsāro, natthi tassa punabbhavoti.

Nāvaṃ sitvāva pāragūti. Tenāha Bhagavā—

Tasmā jantu sadā sato, kāmāni parivajjaye.

Te pahāya tare oghaṃ, nāvaṃ sitvāva pāragūti.

Kāmasuttaniddeso paṭhamo.

2. Guhaṭṭhakasuttaniddesa

Atha guhaṭṭhakasuttaniddesaṃ vakkhati—

7. * Satto guhāyaṃ bahunābhichanno,
 Tiṭṭhaṃ naro mohanasmim pagālho.
 Dūre vivekā hi tathāvidho so,
 Kāmā hi loke na hi suppahāyā.

Satto guhāyaṃ bahunābhichannoti sattoti hi kho vuttaṃ, api ca guhā
 tāva vattabbā. **Guhā** vuccati kāyo, kāyoti vā guhāti vā

1. Akammayatāya (Ka), akammaññatāya (Syā) Am 1. 148 piṭṭhepi passitabbaṃ.

2. () Natthi Sīhaḷa-potthake.

* Khu 1. 399 piṭṭhepi.

dehoti vā sandehoti vā nāvāti vā rathoti vā dhajoti vā vammikoti vā
nagaranti vā nīlanti¹ vā kuṭṭi vā gaṇḍoti vā kumbhoti vā nāgoti vā
kāyassetam adhivacanam. **Satto guhāyanti** guhāyam satto visatto āsatto
laggo laggito palibuddho, yathā bhittikhile vā nāgadante vā gaṇḍam sattam
visattam āsattam laggam laggitam palibuddham. Evamevam guhāyam satto
visatto āsatto laggo laggito palibuddho. Vuttam hetam Bhagavatā—

* Rūpe kho rādha yo chando yo rāgo yā nandī yā taṇhā ye upayūpādānā
cetaso adhiṭṭhānābhinivesānusayā, tatra satto tatra visatto, tasmā “satto”ti
vuccati. . Vedanāya kho Rādha -pa-. Saññāya kho Rādha. Saṅkhāresu kho
Rādha. Viññāṇe kho Rādha yo chando yo rāgo yā nandī yā taṇhā ye
upayūpādānā cetaso adhiṭṭhānābhinivesānusayā. Tatra satto tatra visatto,
tasmā “satto”ti vuccati. Sattoti lagganādhivacananti satto guhāyam. .
Bahūnābhichannoti bahukeyhi kilesehi channo rāgena channo dosena channo
mohena channo kodhena channo upanāhena channo makkhena channo
paḷāsena channo issāya channo macchariyena channo māyāya channo
sāṭheyyena channo thambhena channo sārāmbhena channo mānena channo
atimānena channo madena channo pamādena channo sabbakilesehi.
Sabbaduccaritehi. Sabbadarathehi. Sabbapariḷāhehi. Sabbasantāpehi.
Sabbākusalābhisaṅkhārehi channo vichanno ucchanno āvuto nivuto ovuto²
pihito paṭicchanno paṭikujjitoti satto guhāyam bahunābhichanno.

Tiṭṭham naro mohanasmim pagāḷhoti tiṭṭhanto naro. Ratto rāgavasena
tiṭṭhati, duṭṭho dosavasena tiṭṭhati, mūḷho mohavasena tiṭṭhati, vinibaddho
mānavasena tiṭṭhati, parāmaṭṭho diṭṭhivasena tiṭṭhati, vikkhepagato
uddhaccavasena tiṭṭhati, anīṭṭhaṅgato vicikicchāvasena tiṭṭhati, thāmagato
anusayavasena tiṭṭhati. Evampi tiṭṭham naro.

Vuttam hetam Bhagavatā— + santi bhikkhave cakkhuviññeyyā rūpā
iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasamhitā rajanīyā, tañce bhikkhu
abhinandati

1. Niḍḍanti (Sī, Syā) * Sam 2. 155 piṭṭhe. 2. Ophuto (Syā) + Sam 2. 311 piṭṭhe.

abhivadati ajjhosāya tiṭṭhati. . Santi bhikkhave sotaviññeyyā saddā. Ghānaviññeyyā gandhā. Jivhāviññeyyā rasā. Kāyaviññeyyā phoṭṭhabbā. Manoviññeyyā dhammā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasamhitā rajanīyā, tañce bhikkhu abhinandati abhivadati ajjhosāya tiṭṭhatīti. Evampi tiṭṭhaṃ naro.

Vuttaṃ hetam Bhagavatā— * rūpūpayam vā bhikkhave viññāṇam tiṭṭhamānaṃ tiṭṭhati, rūpārammaṇaṃ rūpapatiṭṭhaṃ nandūpasecanaṃ vuddhiṃ virūḷhiṃ vepullaṃ āpajjati. . Vedanūpayam vā bhikkhave. Saññūpayam. Saṅkhārūpayam vā bhikkhave viññāṇam tiṭṭhamānaṃ tiṭṭhati, saṅkhārārammaṇaṃ saṅkhārapatiṭṭhaṃ nandūpasecanaṃ vuddhiṃ virūḷhiṃ vepullaṃ āpajjatīti. Evampi tiṭṭhaṃ naro.

Vuttampi hetam Bhagavatā— + kabalīkāre ce bhikkhave āhāre atthi rāgo atthi nandī atthi taṇhā, patiṭṭhitaṃ tattha viññāṇam virūḷhaṃ. Yattha patiṭṭhitaṃ viññāṇam virūḷhaṃ, atthi tattha nāmarūpassāvakkanti. Yattha atthi nāmarūpassāvakkanti, atthi tattha saṅkhārānaṃ vuddhi. Yattha atthi saṅkhārānaṃ vuddhi, atthi tattha āyatim punabbhavābhiniḃbatti. Yattha atthi āyatim punabbhavābhiniḃbatti, atthi tattha āyatim jātijarāmarāṇaṃ. Yattha atthi āyatim jātijarāmarāṇaṃ, sasokaṃ taṃ bhikkhave sarajaṃ sa-upāyāsanti vadāmīti. Evampi tiṭṭhaṃ naro.

Phasse ce bhikkhave āhāre -pa-. Manosañcetanāya ce bhikkhave āhāre. Viññāṇe ce bhikkhave āhāre atthi rāgo atthi nandī atthi taṇhā, patiṭṭhitaṃ tattha viññāṇam virūḷhaṃ. Yattha patiṭṭhitaṃ viññāṇam virūḷhaṃ, atthi tattha nāmarūpassāvakkanti. Yattha atthi nāmarūpassāvakkanti atthi tattha saṅkhārānaṃ vuddhi. Yattha atthi saṅkhārānaṃ vuddhi, atthi tattha āyatim punabbhavābhiniḃbatti. Yattha atthi āyatim punabbhavābhiniḃbatti, atthi tattha āyatim jātijarāmarāṇaṃ. Yattha atthi āyatim jātijarāmarāṇaṃ, sasokaṃ taṃ bhikkhave sarajaṃ sa-upāyāsanti vadāmīti. Evampi tiṭṭhaṃ naro.

Mohanasmim pagālhoti mohanā vuccanti pañca kāmaguṇā. Cakkhuvīññeyyā rūpā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasamhitā rajanīyā. Sotaviññeyyā saddā. Ghānaviññeyyā gandhā. Jivhāviññeyyā rasā. Kāyaviññeyyā phoṭṭhabbā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasamhitā rajanīyā. Kim kāraṇa mohanā vuccanti pañca kāmaguṇā. Yebhuyyena

* Sam 2. 43, 45 piṭṭhesu.

+ Sam 1. 325; Abhi 4. 114 piṭṭhesu.

devamanussā pañcasu kāmaguṇesu muyhanti sammuyhanti sampamuyhanti, mūlā sammūlā sampamūlā avijjāya andhikā āvutā nivutā ovutā pihitā paṭicchannā paṭikujjitā, taṃkāraṇā mohanā vuccanti pañca kāmaguṇā.

Mohanasmim pagālho mohanasmim pagālho ogālho ajjhogālho nimuggoti tiṭṭham naro mohanasmim pagālho.

Dūre vivekā hi tathāvidho soti vivekā ti tayo vivekā kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko. Katamo kāyaviveko—idha bhikkhu vivittam senāsanam bhajati araṇṇam rukkhamulam pabbatam kandaram giriguham susanam vanapattham abbhokasam palālapuṇjam. Kāyena vivitto viharati. So eko gacchati, eko tiṭṭhati, eko nisīdati, eko seyyam kappeti, eko gāmaṃ piṇḍāya pavisati, eko paṭikkamati, eko raho nisīdati, eko caṅkamaṃ adhiṭṭhāti, eko carati viharati iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti. Ayaṃ kāyaviveko.

Katamo cittaviveko—paṭhamam jhānam samāpannassa nīvaraṇehi cittam vivittam hoti. Duttham jhānam samāpannassa vitakkavicārehi cittam vivittam hoti. Tathāyam jhānam samāpannassa pītiyā cittam vivittam hoti. Catuttham jhānam samāpannassa sukhadukkhehi cittam vivittam hoti. Ākāsaṇācāyatanam samāpannassa rūpaṇācāyatanam paṭighasaṇācāyatanam nānattasaṇācāyatanam cittam vivittam hoti. Viññāṇaṇācāyatanam samāpannassa ākāsaṇācāyatanasaṇācāyatanam cittam vivittam hoti. Ākiṇcaṇācāyatanam samāpannassa viññāṇaṇācāyatanasaṇācāyatanam cittam vivittam hoti. Nevasaṇācāyatanam samāpannassa ākiṇcaṇācāyatanasaṇācāyatanam cittam vivittam hoti. Sotāpannassa sakkāyadiṭṭhiyā vicikicchāya sīlabbataparāmāsā diṭṭhānusayā vicikicchānusayā, tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittam vivittam hoti. Sakadāgāmiya oḷārikā kāmarāgasaṇṇojanā paṭighasaṇṇojanā oḷārikā kāmarāgānusayā paṭighānusayā, tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittam vivittam hoti. Anāgāmiya aṇusahagatā kāmarāgasaṇṇojanā paṭighasaṇṇojanā aṇusahagatā kāmarāgānusayā paṭighānusayā, tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittam vivittam hoti. Arahato rūpārūparāgā mānā uddhaccā avijjāya mānānusayā bhavarāgānusayā

avijjānusayā, tadekaṭṭhehi ca kilesehi bahiddhā ca sabbanimittehi cittaṃ vivittaṃ hoti. Ayaṃ cittaviveko.

Katamo upadhiviveko—**upadhi** vuccanti kilesā ca khandhā ca abhisankhārā ca. Upadhiviveko vuccati amataṃ nibbānaṃ. Yo sabbasankhārasamatho sabbūpadhipaṭṭhissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ, ayaṃ upadhiviveko. Kāyaviveko ca vivekaṭṭhakāyānaṃ¹ nekkhammābhiraṭānaṃ, cittaviveko ca parisuddhacittānaṃ paramavodānappattānaṃ, upadhiviveko ca nirūpadhīnaṃ puggalānaṃ visaṅkhāragatānaṃ.

Dūre vivekāhīti yo so evaṃ guhāyaṃ satto evaṃ bahuhehi kilesehi channo evaṃ mohanasmim pagāḷho, so kāyavivekāpi dūre, cittavivekāpi dūre, upadhivivekāpi dūre vidūre suvidūre na santike na sāmantaṃ anāsanne vivekaṭṭhe². **Tathāvidhoti** tādiso tassaṇṭhito tappakāro tappaṭibhāgo yo so mohanasmim pagāḷhoti dūre vivekāhi tathāvidho so.

Kāmā hi loka na hi suppahāyāti * **kāmā**ti uddānato dve kāmā vatthukāmā ca kilesakāmā ca. Katame **vatthukāmā**—manāpikā rūpā manāpikā saddā manāpikā gandhā manāpikā rasā manāpikā phoṭṭhabbā attharaṇā pāvuraṇā dāsīdāsā ajeḷakā kukkuṭasūkarā hatthigavāssavaḷavā khettaṃ vatthum hiraṇṇaṃ suvaṇṇaṃ gāmanigamarājadhāniyo raṭṭhaṇca janapado ca koso ca koṭṭhāgāraṇca, yaṃ kiñci rajanīyaṃ vatthu vatthukāmā. Api ca atītā kāmā anāgatā kāmā paccuppannā kāmā, ajjhataṃ kāmā bahiddhā kāmā ajjhatabahiddhā kāmā, hīnā kāmā majjhimā kāmā paṇītā kāmā, āpāyikā kāmā mānūsikā kāmā dibbā kāmā, paccupaṭṭhitā kāmā nimmitā kāmā animmitā kāmā paranimmitā kāmā pariggahitā kāmā apariggahitā kāmā mamāyitā kāmā amamāyitā kāmā, sabbepi kāmāvacarā dhammā sabbepi rūpāvacarā dhammā sabbepi arūpāvacarā dhammā taṇhāvatthukā taṇhārammaṇā kāmānīyaṭṭhena rajanīyaṭṭhena madanīyaṭṭhena kāmā. Ime vuccanti vatthukāmā.

1. Vūpakaṭṭhakāyānaṃ (Syā) upari 109 piṭṭhepi.

2. Va va kaṭṭhe (Sī), anupakaṭṭhe (Syā)

* Khu 8. 36 piṭṭhepi.

Katame kilesakāmā—chando kāmo rāgo kāmo chanda rāgo kāmo,
saṅkappo kāmo rāgo kāmo saṅkapparāgo kāmo, yo kāmesu kāmacchando
kāmarāgo kāmanandī kāmatanḥā kāmasneho kāmapariḷāho kāmamucchā
kāmajjhosānaṃ kāmogho kāmayogo kāmupādānaṃ
kāmacchandanīvaraṇaṃ.

Addasaṃ kāma te mūlaṃ, saṅkappā kāma jāyasi.

Na taṃ saṅkappayissāmi, evaṃ kāma na hehisīti—

Ime vuccanti kilesakāmā. . **Loketi** apāyalohe manussalohe devaloke,
khandhaloke dhātuloke āyatanaloke. . **Kāmā hi loke na hi suppahāyāti**
kāmā hi loke duppahāyā duccejjā duppariccejjā dunnimmadayā
dunniveṭṭhayā dubbiniveṭṭhayā duttarā duppatarā dussamatikkamā
dubbinivattāti kāmā hi loke na hi suppahāyā. Tenāha Bhagavā—

Satto guhāyaṃ bahunābhichanno,

Tiṭṭhaṃ naro mohanasmim pagāḷho.

Dūre vivekā hi tathāvidho so,

Kāmā hi loke na hi suppahāyāti.

8. * **Icchānidānā bhavasātabaddā,**

Te duppamuñcā na hi aññamokkhā.

Pacchā pure vāpi apekkhamānā,

Ime va kāme purime va jappaṃ.

Icchānidānā bhavasātabaddhāti icchā vuccati taṇhā. + Yo rāgo sārāgo
anunayo anurodho nandī nandirāgo cittassa sārāgo icchā mucchā
ajjhosānaṃ gedho paligedho saṅgo paṅko ejā māyā janikā sañjananī sibbinī
jālinī saritā visattikā suttaṃ visaṭṭā āyūhinī dutiyā paṇidhī bhavanetti vanaṃ
vanatho sandhavo sneho apekkhā paṭibandhu āsā āsīsanā āsīsitattaṃ rūpāsā
saddāsā gandhāsā rasāsā phoṭṭhabbāsā lābhāsā dhanāsā puttāsā

* Khu 1. 400 piṭṭhepi.

+ Abhi 1. 215 piṭṭhepi.

jīvitāsā jappā pajappā abhijappā jappanā jappitattaṃ loluppaṃ loluppāyaṇā loluppāyitattaṃ pucchañchikatā sādhuḥkamyatā adhammarāgo visamalobho nikanti nikāmaṇā patthanā pihanā sampatthanā, kāmatanḥā bhavatanḥā vibhavanḥā, rūpatanḥā arūpatanḥā nirodhatanḥā, rūpatanḥā saddatanḥā gandhatanḥā rasatanḥā phoṭṭhabbatanḥā dhammatanḥā, ogho yogo gantho upādānaṃ āvaraṇaṃ nīvaraṇaṃ chadanaṃ bandhanaṃ upakkilesa anusayo pariyuṭṭhānaṃ latā vevicchaṃ dukkhamūlaṃ dukkhanidānaṃ dukkhappabhavo mārapāso māraḷisaṃ māraṇisaṃ taṇhānaḍi taṇhājālaṃ taṇhāgaddulaṃ taṇhāsamuddo abhijjhā lobho akusalamūlaṃ. .

Ichchānidānāti icchānidānakā icchāhetukā icchāpaccayā icchākāraṇā icchāpabhavāti icchānidānā.

Bhavasātabaddhāti ekaṃ bhavasātaṃ—sukhā vedanā. Dve bhavasātāni—sukhā ca vedanā iṭṭhaṇca vatthu. Tīṇi bhavasātāni—yobbaññaṃ ārogyaṃ jīvitaṃ. Cattāri bhavasātāni—lābho yaso paṇisaṃ sukhā. Pañca bhavasātāni—manāpikā rūpā manāpikā saddā manāpikā gandhā manāpikā rasā manāpikā phoṭṭhabbā. Cha bhavasātāni—cakkhusampadā sotāsaṃpadā ghāṇasampadā jivhāsampadā kāyasampadā manosampadā. Bhavasātabaddhā, sukhāya vedanāya sātābaddhā, iṭṭhasmiṃ vatthusmiṃ baddhā, yobbaññebaddhā, ārogye baddhā, jīvite baddhā, lābhe baddhā, yase baddhā, paṇisaṃyāṃ baddhā, sukhe baddhā, manāpikesu rūpesu baddhā, saddesu. Gandhesu. Rasesu. Manāpikesu phoṭṭhabbesu baddhā, cakkhusampadāya baddhā, sota. Ghāṇa. Jivhā. Kāya. Manosampadāya baddhā, vibaddhā ābaddhā laggā laggitā palibaddhāti icchānidānā bhavasātabaddhā.

Te duppamuñcā na hi aññaṃ mokkhāti te vā bhavasātavatthū duppamuñcā, sattā vā etto dummocayā. Kathaṃ te bhavasātavatthū duppamuñcā—sukhā vedanā duppamuñcā, iṭṭhaṃ vatthu duppamuñcaṃ, yobbaññaṃ duppamuñcaṃ, ārogyaṃ duppamuñcaṃ, jīvitaṃ duppamuñcaṃ, lābho duppamuñco, yaso duppamuñco, paṇisaṃ duppamuñcā, sukhā duppamuñcaṃ, manāpikā rūpā duppamuñcā, manāpikā saddā. Gandhā. Rasā. Phoṭṭhabbā duppamuñcā, cakkhusampadā duppamuñcā, sota. Ghāṇa. Jivhā. Kāya. Manosampadā duppamuñcā dummocayā duppamocayā dunniveṭṭhayā

dubbiniveṭṭhayā duttarā duppatarā dussamatikkamā dubbinivattā. Evaṃ te bhavasātavattḥū duppamuñcā.

Kathaṃ sattā etto dummocayā—sukhāya vedanāya sattā dummocayā, iṭṭhasmā vatthusmā dummocayā, yobbaññā dummocayā, ārogyā dummocayā, jīvītā dummocayā, lābhā dummocayā, yasā dummocayā, pasaṃsāya dummocayā, sukhā dummocayā, manāpikēhi rūpehi dummocayā, manāpikēhi saddehi. Gandhehi. Rasehi. Phoṭṭhabbehi dummocayā, cakkhusampadāya dummocayā, sota. Ghāna. Jivhā. Kāya. Manosampadāya dummocayā. Duruddharā¹ dussamuddharā dubbuṭṭhāpayā dussamuṭṭhāpayā dunniveṭṭhayā dubbiniveṭṭhayā duttarā duppatarā dussamatikkamā dubbinivattā, evaṃ sattā etto dummocayāti te duppamuñcā.

Na hi aññamokkhāti te attanā palipapalipannā na sakkonti param palipapalipannaṃ uddharitum. Vuttaṃ hetam Bhagavatā— * so vata Cunda attanā palipapalipanno param palipapalipannaṃ uddharissatīti netam ṭhānam vijjati. So vata Cunda attanā adanto avinīto aparinibbuto param damessati viñessati parinibbāpessatīti netam ṭhānam vijjatīti. Evampi na hi aññamokkhā.

Atha vā natthañño koci mocetā, te yadi muñceyyum, sakena thāmena sakena balena sakena vīriyena sakena parakkamena sakena purisathāmena sakena purisabalena sakena purisavīriyena sakena purisaparakkamena attanā sammāpaṭipadaṃ anulomapaṭipadaṃ apaccanīkaṭipadaṃ anvatthapaṭipadaṃ dhammānudhammapaṭipadaṃ paṭipajjamānā muñceyyunti. Evampi na hi aññamokkhā.

Vuttampi hetam Bhagavatā—

+ “Nāhaṃ sahissāmi pamocanāya,
Kathamkathim dhotaka kiñci loke.
Dhammañca seṭṭhaṃ abhijānamāno,
Evaṃ tuvaṃ oghamimaṃ taresī”ti—

Evampi na hi aññamokkhā.

1. Duddharā (Ka) * Ma 1. 54 piṭṭhe. + Khu 1. 439; Khu 8. 11 piṭṭhādīsipi.

Vuttampi hetam Bhagavatā—

* “Attanā hi kamaṃ pāpaṃ, attanā saṃkilissati.

Attanā akamaṃ pāpaṃ, attanāva visujjhati.

Suddhī asuddhi paccattaṃ, nāñño aññaṃ visodhaye”ti.

Evampi na hi aññaṃokkhā.

Vuttampi hetam Bhagavatā— + “evamevaṃ kho brāhmaṇa tiṭṭhateva nibbānaṃ, tiṭṭhati nibbānagāmī maggo, tiṭṭhāmahaṃ samādapetā. Atha ca pana mama sāvakaṃ mayā evaṃ ovadiyamānā evaṃ anusāsiyamānā appekacce accantaniṭṭhaṃ nibbānaṃ ārādhenti, ekacce nārādhenti, ettha kyāhaṃ brāhmaṇa karomi, maggakkhāyī brāhmaṇa Tathāgato, maggaṃ Buddho ācikkhati, attanā paṭipajjamānā mucceyyun”ti. Evampi na hi aññaṃokkhāti te duppamuñcā na hi aññaṃokkhā.

Pacchā pure vāpi apekkhamānāti pacchā vuccati anāgataṃ, **pure** vuccati atītaṃ. Api ca atītaṃ upādāya anāgatañca paccuppannañca pacchā, anāgataṃ upādāya atītañca paccuppannañca pure. . Kathaṃ pure apekkhaṃ karoti—“evaṃrūpo ahoṣiṃ atītamaddhānaṃ”ti tattha nandiṃ samannāneti. “Evaṃvedano ahoṣiṃ. Evaṃsañño ahoṣiṃ. Evaṃsaṅkhāro ahoṣiṃ. Evaṃviññāṇo ahoṣiṃ atītamaddhānaṃ”ti tattha nandiṃ samannāneti. Evampi pure apekkhaṃ karoti.

Atha vā “iti me cakkhu ahoṣi atītamaddhānaṃ iti rūpā”ti tattha chandarāgapaṭibaddhaṃ hoti viññāṇaṃ, chandarāgapaṭibaddhattā viññāṇassa tadabhinandati, tadabhinandanto evampi pure apekkhaṃ karoti. . Iti me sotaṃ ahoṣi atītamaddhānaṃ iti saddāti. Iti me ghānaṃ ahoṣi atītamaddhānaṃ iti gandhāti. Iti me jivhā ahoṣi atītamaddhānaṃ iti rasāti. Iti me kāyo ahoṣi atītamaddhānaṃ iti phoṭṭhabbāti. “Iti me mano ahoṣi atītamaddhānaṃ iti dhammā”ti tattha chandarāgapaṭibaddhaṃ hoti viññāṇaṃ, chandarāgapaṭibaddhattā viññāṇassa tadabhinandati, tadabhinandanto evampi pure apekkhaṃ karoti.

* Khu 1. 38; Khu 8. 95; Abhi 4. 381 piṭṭhesupi.

+ Ma 3. 57; Khu 8. 95 piṭṭhesu.

Atha vā yānissa tāni pubbe mātugāmena saddhirim hasitalapitakīḷitāni tadassādeti, taṃ nikāmeti, tena ca vittim āpajjati. Evampi pure apekkham karoti.

Katham pacchā apekkham karoti—“evaṃrūpo siyaṃ anāgatamaddhānaṃ”ti tattha nandim samannāneti. “Evaṃvedano siyaṃ. Evaṃsañño siyaṃ. Evaṃsaṅkhāro siyaṃ. Evaṃviññāṇo siyaṃ anāgatamaddhānaṃ”ti tattha nandim samannāneti. Evampi pacchā apekkham karoti.

Atha vā “iti me cakkhu siyā anāgatamaddhānaṃ iti rūpā”ti appaṭiladdhassa paṭilābhāya cittam paṇidahati, cetaso paṇidhānapaccayā tadabhinandati, tadabhinandanto evampi pacchā apekkham karoti. . Iti me sotaṃ siyā anāgatamaddhānaṃ iti saddāti. Iti me ghānaṃ siyā anāgatamaddhānaṃ iti gandhāti. Iti me jivhā siyā anāgatamaddhānaṃ iti rasāti. Iti me kāyo siyā anāgatamaddhānaṃ iti phoṭṭhabbāti. “Iti me mano siyā anāgatamaddhānaṃ iti dhammā”ti appaṭiladdhassa paṭilābhāya cittam paṇidahati, cetaso paṇidhānapaccayā tadabhinandati, tadabhinandanto evampi pacchā apekkham karoti.

Atha vā “imināham sīlena vā vatena vā tapena vā brahmacariyena vā devo vā bhavissāmi devaññataro vā”ti appaṭiladdhassa paṭilābhāya cittam paṇidahati, cetaso paṇidhānapaccayā tadabhinandati, tadabhinandanto evampi pacchā apekkham karotīti pacchā pure vāpi apekkhamānā.

Ime va kāme purime va jappanti ime va kāmeti paccuppanne pañca kāmagaṇe icchantā sādiyantā patthayantā pihayantā abhijappantā. Purime va jappanti atīte pañca kāmagaṇe jappantā pajappantā abhijappantāti ime va kāme purime va jappam. Tenāha Bhagavā—

“Icchānidānā bhavasātabaddhā,
Te duppamuñcā na hi aññamokkhā.
Pacchā pure vāpi apekkhamānā,
Ime va kāme purime va jappan”ti.

9. * Kāmesu giddhā pasutā pamūlhā,
 Avadāniyā te visame nivīṭṭhā.
 Dukkūpanītā paridevayanti,
 Kirīsū bhavissāma ito cutāse.

Kāmesu giddhā pasutā pamūlhāti kāmāti uddānato dve kāmā vatthukāmā ca kilesakāmā ca -pa- ime vuccanti vatthukāmā -pa- ime vuccanti kilesakāmā. . **Gedho** vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhiṭṭhā lobho akusalamūlaṃ. Kilesakāmena vatthukāmesu rattā giddhā gadhitā mucchitā ajjhosannā¹ laggā laggitā palibuddhāti kāmesu giddhā.

Pasutāti yepi me esanti gavesanti pariyesanti taccarītā tabbahulā taggarukā tanninnā tapponā tappabbhārā tadadhimuttā tadadhipateyyā, tepi kāmapasutā. . Yepi taṇhāvasena rūpe esanti gavesanti pariyesanti. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe -pa- pariyesanti taccarītā tabbahulā taggarukā tanninnā tapponā tappabbhārā tadadhimuttā tadadhipateyyā, tepi kāmapasutā. . Yepi taṇhāvasena rūpe paṭilabhanti. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe paṭilabhanti taccarītā tabbahulā taggarukā tanninnā tapponā tappabbhārā tadadhimuttā tadadhipateyyā, tepi kāmapasutā. . Yepi taṇhāvasena rūpe paribhuñjanti. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe paribhuñjanti taccarītā tabbahulā taggarukā tanninnā tapponā tappabbhārā tadadhimuttā tadadhipateyyā, tepi kāmapasutā. Yathā kalahakārako kalahapasuto, kammakārako kammapasuto, gocare caranto gocarapasuto jhāyī jhānapasuto. Evamevaṃ yepi kāme esanti gavesanti pariyesanti, taccarītā tabbahulā taggarukā tanninnā tapponā tappabbhārā tadadhimuttā tadadhipateyyā, tepi kāmapasutā. . Yepi taṇhāvasena rūpe esanti gavesanti pariyesanti. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe -pa- pariyesanti taccarītā tabbahulā taggarukā tanninnā tapponā tappabbhārā tadadhimuttā tadadhipateyyā, tepi kāmapasutā. . Yepi taṇhāvasena rūpe paṭilabhanti. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe paṭilabhanti taccarītā tabbahulā taggarukā

* Khu 1. 400; Khu 10. 172 piṭṭhe.

1. Ajjhopannā (Sī, Syā)

tanninnā tapponā tappabbhārā tadadhimuttā tadadhipateyyā, tepi kāmāpasutā. . Yepi taṇhāvasena rūpe paribhuñjanti. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe paribhuñjanti taccaritā tabbahulā taggarukā tanninnā tapponā tappabbhārā tadadhimuttā tadadhipateyyā, tepi kāmāpasutā.

Pamūlḥāti yebhuyyena devamanussā pañcasu kāmāguṇesu muyhanti sammuyhanti sampamuyhanti mūlḥā sammūlḥā sampamūlḥā, avijjāya andhikātā āvutā nivutā ovutā pihitā paṭicchannā paṭikujjitāti kāmesu giddhā pasutā pamūlḥā.

Avadāniyā te visame nivīṭṭhāti avadāniyāti avagacchantītipi avadāniyā, maccharinopi vuccanti avadāniyā, Buddhānaṃ sāvakānaṃ vacanaṃ byappathaṃ desanaṃ anusīṭṭhiṃ nādiyantīti avadāniyā. . Kathaṃ avagacchantīti avadāniyā—nirayaṃ gacchanti, tiracchānayaṇiṃ gacchanti, pettivisaṃ gacchantīti, evaṃ avagacchantīti avadāniyā. . Kathaṃ maccharino vuccanti avadāniyā—

* Pañca macchariyāni āvāsamacchariyaṃ kulamacchariyaṃ lābhamacchariyaṃ vaṇṇamacchariyaṃ dhammacchariyaṃ. Yaṃ evarūpaṃ macchariyaṃ maccharāyaṇā maccharāyitattaṃ vevicchaṃ kadariyaṃ kaṭukañcukatā aggahitattaṃ cittassa. Idaṃ vuccati macchariyaṃ. . Api ca khandhamacchariyampi macchariyaṃ, dhātumacchariyampi macchariyaṃ, āyatanamacchariyampi macchariyaṃ, gāho. Idaṃ vuccati macchariyaṃ. Iminā macchariyena avadaññutāya samannāgatā janā pamattā. Evaṃ maccharino vuccanti avadāniyā. . Kathaṃ Buddhānaṃ sāvakānaṃ vacanaṃ byappathaṃ desanaṃ anusīṭṭhiṃ nādiyantīti avadāniyā—
Buddhānaṃ sāvakānaṃ vacanaṃ byappathaṃ desanaṃ anusīṭṭhiṃ na ādiyanti na sussusanti, na sotaṃ odahanti, na aññā cittaṃ upaṭṭhapenti anassavā avacanakarā paṭilomavuttino, aññeneva mukhaṃ karonti. Evaṃ Buddhānaṃ sāvakānaṃ¹ vacanaṃ byappathaṃ desanaṃ anusīṭṭhiṃ nādiyantīti avadāniyāti avadāniyā.

Te visame nivīṭṭhāti visame kāyakamme nivīṭṭhā, visame vacīkamme nivīṭṭhā, visame manokamme nivīṭṭhā, visame paṇātipāte nivīṭṭhā, visame adinnādāne nivīṭṭhā, visame kāmesumicchācāre nivīṭṭhā, visame musāvāde nivīṭṭhā, visamāya piṣuṇāya vācāya. Visamāya pharusāya vācāya. Visame samphappalāpe. Visamāya abhijjhāya nivīṭṭhā, visame byāpāde. Visamāya micchādiṭṭhiyā nivīṭṭhā, visamesu saṅkhāresu nivīṭṭhā, visamesu pañcasu kāmāguṇesu nivīṭṭhā. Visamesu pañcasu nīvaraṇesu nivīṭṭhā

* Abhi 1. 226 piṭṭhepi.

1. Buddhānaṃ Buddhasāvakānaṃ (Sī, Syā)

viniviṭṭhā patiṭṭhitā allinā upagatā ajjhositā adhimuttā laggā laggitā
palibuddhāti avadāniyā te visame nivīṭṭhā.

Dukkhūpanītā paridevayantīti dukkhūpanītāti dukkhappattā
dukkhasampattā dukkhūpagatā, mārappattā mārasampattā mārūpagatā,
maraṇappattā maraṇasampattā maraṇūpagatā. . **Paridevayantīti** lapanti
lālapanti¹ socanti kilamanti paridevanti urattālīm kandanti sammohaṃ
āpajjantīti dukkhūpanītā paridevayanti.

Kimsū bhavissāma ito cutāseti ito cutā kiṃ bhavissāma, nerayikā
bhavissāma, tiracchānayonikā bhavissāma, pettivisayikā bhavissāma,
manussā bhavissāma, devā bhavissāma, rūpī bhavissāma, arūpī bhavissāma,
saññī bhavissāma, asaññī bhavissāma, nevasaññīnāsaññī bhavissāma
“**bhavissāma nu kho mayaṃ anāgamaddhānaṃ, na nu kho** bhavissāma
anāgamaddhānaṃ, kiṃ nu kho bhavissāma anāgamaddhānaṃ, kathaṃ
nukho bhavissāma anāgamaddhānaṃ, kiṃ hutvā kiṃ bhavissāma nu kho
mayaṃ anāgamaddhānaṃ”ti saṃsayapakkhandā vimatipakkhandā
dveḷhakaajāta lapanti lālapanti socanti kilamanti paridevanti urattālīm
kandanti sammohaṃ āpajjantīti kimsū bhavissāma ito cutāse. Tenāha
Bhagavā—

“Kāmesu giddhā pasutā pamūḷhā,
Avadāniyā te visame nivīṭṭhā.
Dukkhūpanītā paridevayanti,
Kimsū bhavissāma ito cutāse”ti.

10. **Tasmā hi sikkhetha idheva jantu,**
Yaṃ kiñci jaññā visamanti loke.
Na tassa hetū visamaṃ careyya,
Appañhiṃ’daṃ jīvitamāhu dhīrā.

Tasmā hi sikkhetha idheva jantūti tasmāti taṃkāraṇa taṃhetu
tappaccayā tannidānā, etamādīnavaṃ sampassamāno kāmesūti tasmā. .
Sikkhethāti tisso sikkhā adhisīlasikkhā, adhicitasikkhā, adhipaññāsikkhā.
Katamā adhisīlasikkhā—idha bhikkhu sīlavā hoti,

1. Sallapanti (Si)

pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharati ācāragocarasampanno, aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī samādāya sikkhati sikkhāpadesu. Khuddako sīlakkhandho mahanto sīlakkhandho sīlaṃ paṭiṭṭhā ādi caraṇaṃ saṃyamo saṃvaro mokkhaṃ pāmokkhaṃ kusalanāṃ dhammānaṃ samāpattiyā. Ayaṃ adhisīlasikkhā.

Katamā adhicittasikkhā—idha bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamāṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Vitakkavicārānaṃ vūpasamā ajjhataṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati, sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṃvedeti. Yaṃ taṃ ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti tatiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṃ atthaṅgamā adukkhamasukhaṃ upekkhāsati pārisuddhiṃ catutthaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Ayaṃ adhicittasikkhā.

Katamā adhipaññāsikkhā—idha bhikkhu paññavā hoti udayatthagāminiyā paññāya samannāgato ariyāya nibbedhikāya sammādukkhakkhayagāminiyā, so “idaṃ dukkhaṃ”ti yathābhūtaṃ pajānāti. “Ayaṃ dukkhasamudayo”ti yathābhūtaṃ pajānāti. “Ayaṃ dukkhanirodho”ti yathābhūtaṃ pajānāti. “Ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṃ pajānāti. “Ime āsavā”ti yathābhūtaṃ pajānāti. “Ayaṃ āsavaṃ”ti yathābhūtaṃ pajānāti. “Ayaṃ āsavanirodho”ti yathābhūtaṃ pajānāti. “Ayaṃ āsavanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṃ pajānāti. Ayaṃ adhipaññāsikkhā. Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkheyya, jānanto sikkheyya, passanto sikkheyya, paccavekkhanto sikkheyya, cittaṃ adhiṭṭhahanto sikkheyya, saddhāya adhimuccanto sikkheyya, vīriyaṃ paggaṇhanto sikkheyya, satimā upaṭṭhapento sikkheyya, cittaṃ samādahanto sikkheyya, paññāya pajānanto sikkheyya, abhiññeyyaṃ abhijānanto sikkheyya, pariññeyyaṃ pariājānanto sikkheyya, pahātabbaṃ pajahanto sikkheyya, bhāvetabbaṃ bhāvento

sikkheyya, sacchikātabbaṃ sacchikaronto sikkheyya ācareyya samācareyya samādāya vatteyya.

Idhāti imissā diṭṭhiyā imissā khantiyā imissā ruciyā imasmiṃ ādāye imasmiṃ dhamme imasmiṃ vinaye imasmiṃ dhammavinaye imasmiṃ pāvācane imasmiṃ brahmacariye imasmiṃ Satthusāsane imasmiṃ attabhāve imasmiṃ Manussaloke, tena vuccati idhāti. . **Jantūti** satto naro -pa-manujoti tasmā hi sikkhetha idheva jantu.

Yaṃ kiñci jaññā visamanti loketi yaṃ kiñcīti sabbena sabbāṃ sabbathā sabbāṃ asesāṃ nissesāṃ pariyādiyanavacanametāṃ¹ yaṃ kiñcīti. .

Visamanti jaññāti visamaṃ kāyakammaṃ visamanti jāneyya, visamaṃ vacīkammaṃ visamanti jāneyya, visamaṃ manokammaṃ visamanti jāneyya, visamaṃ pāṇātipātāṃ visamoti jāneyya, visamaṃ adinnādānaṃ visamanti jāneyya, visamaṃ kāmesumicchācāraṃ visamoti jāneyya, visamaṃ musāvādaṃ visamoti jāneyya, visamaṃ pisuṇaṃ vācaṃ visamāti jāneyya, visamaṃ pharusāṃ vācaṃ visamāti jāneyya, visamaṃ samphappalāpaṃ visamoti jāneyya, visamaṃ abhijjhaṃ visamāti jāneyya, visamaṃ byāpādaṃ visamoti jāneyya, visamaṃ micchādīṭṭhiṃ visamāti jāneyya, visame saṅkhāre visamāti jāneyya, visame pañca kāmaguṇe visamāti jāneyya, visame pañca nīvaraṇe visamāti jāneyya ājāneyya vijāneyya paṭivijāneyya paṭivijjheyya. . **Loketi** apāyaloke -pa- āyatanaloketi yaṃ kiñci jaññā visamanti loka.

Na tassa hetū visamaṃ careyyāti visamassa kāyakammassa hetu visamaṃ na careyya, visamassa vacīkammassa hetu visamaṃ na careyya, visamassa manokammassa hetu visamaṃ na careyya, visamassa pāṇātipātassa hetu visamaṃ na careyya, visamassa adinnādānassa hetu visamaṃ na careyya, visamassa kāmesumicchācārassa hetu visamaṃ na careyya, visamassa musāvādassa hetu visamaṃ na careyya, visamāya pisuṇāya vācāya hetu visamaṃ na careyya, visamāya pharusāya vācāya hetu visamaṃ na careyya, visamassa samphappalāpassa hetu visamaṃ na careyya, visamāya

1. Paridāyavacanametāṃ (Syā)

abhijjhāya hetu visamaṃ na careyya, visamassa byāpādassa hetu visamaṃ na careyya, visamāya micchādītṭhiyā hetu visamaṃ na careyya, visamānaṃ saṅkhārānaṃ hetu visamaṃ na careyya, visamānaṃ pañcannaṃ kāmagaṇānaṃ hetu visamaṃ na careyya, visamānaṃ pañcannaṃ nīvaraṇānaṃ hetu visamaṃ na careyya, visamāya cetanāya hetu visamaṃ na careyya, visamāya patthanāya hetu visamaṃ na **careyya, visamāya paṇidhiyā hetu visamaṃ na careyya, na ācareyya na** samācareyya na samādāya vatteyyāti na tassa hetū visamaṃ careyya.

Appaṇhi'daṃ jīvitamāhu dhīrāti jīvanti * āyu ṭhiti yapaṇā yāpaṇā iriyanā vattanā pālanā jīvitam jīvitindriyaṃ. Api ca dvīhi kāraṇehi appakaṃ jīvitam ṭhitiparittatāya vā appakaṃ jīvitam, sarasaparittatāya vā appakaṃ jīvitam. Kathaṃ ṭhitiparittatāya appakaṃ jīvitam—atīte cittakkhaṇe jīvittha na jīvati na jīvissati, anāgate cittakkhaṇe jīvissati, na jīvati na jīvittha, paccuppanne cittakkhaṇe jīvati, na jīvittha na jīvissati.

Jīvitam attabhāvo ca, sukhadukkhā ca kevalā.

Ekacittasamāyuttā, lahuso vattate khaṇo.

Cullāsītisahassāni, kappā tiṭṭhanti ye marū.

Natveva tepi jīvanti, dvīhi cittehi samyutā.

Ye niruddhā marantassa, tiṭṭhamānassa vā idha.

Sabbepi sadisā khandhā, gatā appaṭisandhikā.

Anantarā ca ye bhaggā¹, ye ca bhaggā¹ anāgatā.

Tadantare niruddhānaṃ, vesamaṃ natthi lakkhaṇe.

Anibbattena na jāto, paccuppannena jīvati.

Cittabhaggā mato loko, paññatti paramatthiyā.

Yathā ninnā pavattanti, chandena pariṇāmitā.

Acchinnadhārā vattanti, saḷāyatanapaccayā.

Anidhānagatā bhaggā, puñjo natthi anāgate.

Nibbattā ye ca² tiṭṭhanti, āragge sāsapūpamā.

* Abhi 1. 20, 168 piṭṭhesu.

1. Bhaṅgā (Sī, Syā)

2. Nibbattāyeva (sabbattha)

Nibbattānañca dhammānaṃ, bhaṅgo nesaṃ purakkhato.
Palokadhammā tiṭṭhanti, purāṇehi amissitā.

Adassanato āyanti, bhaṅgā gacchantyadassanaṃ.
Vijjuppādova ākāse, uppajjanti vayanti cāti—

Evam ṭhitiparittatāya appakaṃ jīvitam.

Kathaṃ sarasaparittatāya appakaṃ jīvitam—assāsūpanibandham jīvitam, passāsūpanibandham jīvitam, assāsapassāsūpanibandham jīvitam, mahābhūtūpanibandham jīvitam, kabaḷikārāhārūpanibandham jīvitam, usmūpanibandham jīvitam, viññāṇūpanibandham jīvitam, mūlampi imesaṃ dubbalaṃ, pubbahetūpi imesaṃ dubbalā, ye paccayā tepi dubbalā, yepi pabhāvikā tepi dubbalā, sahabhūmi imesaṃ dubbalā sampayogāpi imesaṃ dubbalā saha jāpi imesaṃ dubbalā, yāpi payojikā, sāpi dubbalā, aññamaññaṃ ime niccadubbalā, aññamaññaṃ anavaṭṭhitā ime, aññamaññaṃ paripātayanti ime, aññamaññaṃ hi natthi tāyitā, na cāpi ṭhapenti aññamaññaṃ ime, yopi nibbattako so na vijjati.

Na ca kenaci koci hāyati,
Gandhabbā ca ime hi sabbaso.
Purimehi pabhāvikā ime,
Yepi pabhāvikā te pure matā.
Purimāpi ca pacchimāpi ca,
Aññamaññaṃ na kadāci maddasaṃsūti.

Evam sarasaparittatāya appakaṃ jīvitam.

Api ca Cātumahārājikānaṃ devānaṃ jīvitam upādāya manussānaṃ appakaṃ jīvitam parittakaṃ jīvitam thokaṃ¹ jīvitam khaṇikaṃ jīvitam lahukaṃ jīvitam ittaraṃ jīvitam anaddhanīyaṃ jīvitam naciraṭṭhitikaṃ jīvitam, Tāvatisānaṃ devānaṃ. Yāmānaṃ devānaṃ. Tusitānaṃ devānaṃ. Nimmānaratīnaṃ devānaṃ. Paranimmitavasavattīnaṃ devānaṃ. Brahmakāyikānaṃ devānaṃ jīvitam upādāya manussānaṃ appakaṃ jīvitam parittakaṃ jīvitam thokaṃ jīvitam khaṇikaṃ jīvitam lahukaṃ jīvitam ittaraṃ jīvitam anaddhanīyaṃ jīvitam naciraṭṭhitikaṃ jīvitam. Vuttaṃ hetam Bhagavatā—

1. Thokakaṃ (Ka) upari 91 piṭṭhepi.

* Appamidaṃ bhikkhave manussānaṃ āyu, gamaniyo samparāyo, mantāya boddhabbaṃ, kattabbaṃ kusalaṃ, caritabbaṃ brahmacariyaṃ, natthi jātassa amaraṇaṃ. Yo bhikkhave ciraṃ jīvati, so vassasataṃ, appaṃ vā bhiyyo.

* Appamāyu manussānaṃ, hīleyya naṃ suporiso.
Careyyādittasīsova, natthi maccussanāgamo.

Accayanti ahorattā, jīvitaṃ uparujjhati.
Āyu khiyyati maccānaṃ, kunnadīnaṃva odakanti.

Appaṇhi daṃ jīvitamāhu dhīrāti dhīrāti dhīrā, dhitimāti dhīrā, dhisamparinnāti dhīrā, dhikatapāpāti dhīrā, **dhī** vuccati paṇṇā, + yā paṇṇā pajānaṃ vicayo pavicayo dhammavicayo sallakkhaṇā upalakkhaṇā paccupalakkhaṇā paṇḍiccaṃ kosallaṃ nepuṇṇaṃ vebhabyā cintā upaparikkhā bhūri medhā pariṇāyikā vipassanā sampajaṇṇaṃ patodo paṇṇā paṇṇindriyaṃ paṇṇābalaṃ paṇṇāsattaṃ paṇṇāpāsādo paṇṇā-āloko paṇṇā-obhāso paṇṇāpajjoto paṇṇāratanaṃ amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, tāya paṇṇāya samannāgatattā dhīrā. . Api ca khandhadhīrā dhātudhīrā āyatanadhīrā paṭiccasamuppādadhīrā satipaṭṭhānadhīrā sammappadhānadhīrā iddhipādadhīrā indriyadhīrā baladhīrā bojjhaṅgadhīrā maggadadhīrā phaladhīrā nibbānadhīrā, te dhīrā evamāhaṃsu “manussānaṃ appakaṃ jīvitaṃ, parittakaṃ jīvitaṃ, thokaṃ jīvitaṃ, khaṇikaṃ jīvitaṃ, lahukaṃ jīvitaṃ, ittaraṃ jīvitaṃ, anaddhanīyaṃ jīvitaṃ, naciraṭṭhitikaṃ jīvitaṃ”ti evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti appaṇhidaṃ jīvitamāhu dhīrā. Tenāha Bhagavā—

Tasmā hi sikkhetha idheva jantu,
Yaṃ kiñci jaṇṇā visamanti loke.
Na tassa hetū visamaṃ careyya,
Appaṇhi'daṃ jīvitamāhu dhīrāti.

**11. ++ Passāmi loke pariphandamānaṃ,
Pajaṃ imaṃ taṇhagataṃ bhavesu.
Hīnā narā maccumukhe lapanti,
Avītataṇhāse bhavābhavesu.**

* Saṃ 1. 109, 110 piṭṭhesu. + Abhi 1. 20 piṭṭhādīsopi. ++ Khu 1. 400 piṭṭhepi.

Passāmi loke pariphandamānanti passāmīti maṃsacakkhunāpi passāmi, dibbacakkhunāpi passāmi, paññācakkhunāpi passāmi, Buddhacakkhunāpi passāmi, samantacakkhunāpi passāmi dakkhāmi olokemi nijjhāyāmi upaparikkhāmi. . **Loketi** apāyaloke manussaloke devaloke, khandhaloke dhātuloke āyatanaloke.

Pariphandamānanti taṇhāphandanāya phandamānaṃ diṭṭhiphandanāya phandamānaṃ kilesaphandanāya phandamānaṃ payogaphandanāya phandamānaṃ vipākaphandanāya phandamānaṃ duccaritaphandanāya phandamānaṃ, rattaṃ rāgena phandamānaṃ duṭṭhaṃ dosena phandamānaṃ mūlhaṃ mohena phandamānaṃ, vinibaddhaṃ mānena phandamānaṃ parāmaṭṭhaṃ diṭṭhiyā phandamānaṃ vikkhepagataṃ uddhaccena phandamānaṃ anīṭṭhaṅgataṃ vicikicchāya phandamānaṃ thāmagataṃ anusayehi phandamānaṃ, lābhena phandamānaṃ alābhena phandamānaṃ yasena phandamānaṃ ayasena phandamānaṃ pasaṃsāya phandamānaṃ nindāya phandamānaṃ sukhena phandamānaṃ dukkhena phandamānaṃ, jātīyā phandamānaṃ jarāya phandamānaṃ byādhinā phandamānaṃ maraṇena phandamānaṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsehi phandamānaṃ, nerayikena dukkhena phandamānaṃ tiracchānāyonikena dukkhena phandamānaṃ pettivisayikena dukkhena phandamānaṃ mānusikena dukkhena phandamānaṃ, gabbhokkantimūlakena dukkhena phandamānaṃ gabbhe ṭhitimūlakena dukkhena phandamānaṃ gabbhā vuṭṭhānamūlakena dukkhena phandamānaṃ jātassūpanibandhakena dukkhena phandamānaṃ jātassa parādheyyakena dukkhena phandamānaṃ attūpakkamena dukkhena phandamānaṃ parūpakkamena dukkhena phandamānaṃ, dukkhadukkhena phandamānaṃ saṅkhāradukkhena phandamānaṃ vipariṇāmadukkhena phandamānaṃ, cakkhurogena dukkhena phandamānaṃ sotarogena dukkhena phandamānaṃ ghānarogena dukkhena. Jivhārogena. Kāyarogena. Sīsarogena. Kaṇṇarogena. Mukharogena. Dantarogena. Kāsenā. Sāsenā. Pināsenā. Dāhena. Jarena. Kucchirogena. Mucchāya. Pakkhandikāya. Sūlāya. Visucikāya. Kuṭṭhena. Gaṇḍena. Kilāsenā. Sosena. Apamārena. Dadduyā. Kaṇḍuyā. Kaccuyā. Rakhasāya. Vitacchikāya. Lohitena. Pittena. Madhumehena. Aṃsāya. Piḷakāya. Bhagandalāya¹. Pittasamuṭṭhānena ābādhena. Semhasamuṭṭhānena ābādhena. Vātasamuṭṭhānena ābādhena. Sannipātikena ābādhena. Utupariṇāmajena ābādhena. Visamaparihārajena ābādhena. Opakkamikena

1. Bhagandalena (Sī, Ka)

ābādhena. Kammavipākajena ābādhena. Sītena. Uṇhena. Jighacchāya. Pipāsāya. Uccārena. Passāvena. Ḍaṃsamakasavātātapasarīsapasamphassena dukkhena. Mātumaraṇena dukkhena. Pitumaraṇena dukkhena. Bhātumaraṇena dukkhena. Bhaginimaraṇena dukkhena. Puttamaraṇena dukkhena. Mītumaraṇena dukkhena. Ñātibyaśanena. Bhogabyaśanena. Rogabyaśanena. Sīlabyaśanena. Diṭṭhibyaśanena dukkhena phandamānaṃ samphandamānaṃ vipphandamānaṃ vedhamānaṃ pavedhamānaṃ sampavedhamānaṃ passāmi dakkhāmi olokemi nijjhāyāmi upaparikkhāmīti passāmi loke pariphandamānaṃ.

Pajam imam taṇhagataṃ bhavesūti pajāti sattādhivacanaṃ. . **Taṇhāti** rūpataṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbataṇhā dhammataṇhā. . **Taṇhagatanti** taṇhāgataṃ taṇhānugataṃ taṇhāyānusaṭaṃ taṇhāyāsannaṃ taṇhāya pātitaṃ abhihūtaṃ pariyādinnaṃ. . **Bhavesūti** kāmabhava rūpabhava arūpabhaveti pajam imam taṇhagataṃ bhavesu.

Hīnā narā maccumukhe lapantīti hīnā narāti hīnā narā. Hīnena kāyakammaṇa samannāgatāti hīnā narā, hīnena vacīkammaṇa samannāgatāti hīnā narā, hīnena manokammaṇa samannāgatāti hīnā narā. . Hīnena paṇātipātena samannāgatāti hīnā narā, hīnena adinnādānena. Hīnena kāmesumicchācārena. Hīnena musāvādena. Hīnāya pisuṇāya vācāya. Hīnāya pharusāya vācāya. Hīnena samphappalāpena. Hīnāya abhiijhāya. Hīnena byāpādena. Hīnāya micchādiṭṭhiyā. Hīnehi saṅkhārehi. Hīnehi pañcahi kāmaguṇehi nīvaraṇehi. Hīnāya cetanāya. Hīnāya patthanāya. Hīnāya paṇidhiyā samannāgatāti hīnā narā. . Hīnā nihīnā ohīnā omakā lāmakā chatukkā parittāti hīnā narā. . **Maccumukhe lapantīti maccumukheti** māramukhe maraṇamukhe, maccuppattā maccusampattā maccūpāgatā, mārapattā mārasampattā mārūpāgatā, maraṇappattā maraṇasampattā maraṇūpāgatā lapanti lālapanti socanti kilamanti paridevanti urattālim kandanti sammohaṃ āpajjantīti hīnā narā maccumukhe lapanti.

Avītatataṇhāse bhavābhavesūti taṇhāti rūpataṇhā -pa- dhammataṇhā. **Bhavābhavesūti** bhavābhava kammabhava punabbhava kāmabhava, kammabhava kāmabhava punabbhava rūpabhava, kammabhava rūpabhava punabbhava arūpabhava,

kammabhavē arūpabhavē punabbhavē punappunabbhavē, punappunagatiyā punappuna-upapattiyā punappunapaṭisandhiyā punappuna-
attabhāvābhiniḥḥattiyā, avītataṇhā avigatataṇhā acattataṇhā avantataṇhā
amuttataṇhā appahīnataṇhā appaṭinissaṭṭhataṇhāti avītataṇhāse
bhavābhavesu. Tenāha Bhagavā—

Passāmi loke pariphandamānaṃ,
Pajam imam taṇhagataṃ bhavesu.
Hīnā narā maccumukhe lapanti,
Avītataṇhāse bhavābhavesūti.

12. * **Mamāyite passatha phandamāne,**
Maccheva¹ appodake khaṇasote.
Etampi disvā amamo careyya,
Bhavesu āsattimakubbamāno.

Mamāyite passatha phandamāneti mamattāti dve mamattā
taṇhāmamattaṇca diṭṭhimamattaṇca. Katamaṃ taṇhāmamattaṃ—yāvata
taṇhāsaṅkhātena sīmakataṃ mariyādikataṃ odhikataṃ pariyantakataṃ
pariggahitaṃ mamāyitaṃ, idaṃ mamaṃ, etaṃ mamaṃ, ettakaṃ mamaṃ,
ettāvata mamaṃ, mama rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā, attharaṇā
pāvuraṇā dāsīdāsā ajeḷakā kukkuṭasūkarā hatthigavāssavaḷavā khettaṃ
vatthu hiraṇṇaṃ suvaṇṇaṃ gāmanigamarājadhāniyo raṭṭhaṇca janapado ca
koso ca koṭṭhāgāraṇca, kevalampi mahāpathaviṃ taṇhāvasena mamāyati.
Yāvata aṭṭhasataṃ taṇhāvicaritaṃ, idaṃ taṇhāmamattaṃ.

Katamaṃ diṭṭhimamattaṃ—vīsativatthukā sakkāyadiṭṭhi, dasavattukā
micchādiṭṭhi, dasavattukā antaggāhikā diṭṭhi, + yā evarūpā diṭṭhi
diṭṭhigataṃ diṭṭhigahanaṃ diṭṭhikantaro diṭṭhivīsūkāyikaṃ
diṭṭhivipphandikaṃ diṭṭhisāññojanaṃ, gāho paṭiggāho abhiniveso parāmāso
kummaggo micchāpatho micchattaṃ titthāyatanaṃ vipariyesaggāho
viparītaggāho vipallāsaggāho micchāgāho “ayāthāvakaṃ yāthāvakaṃ”ti
gāho, yāvata dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni, idaṃ diṭṭhimamattaṃ. .

Mamāyitepassatha phandamāneti mamāyitaṃ vatthuṃ acchedasaṃkinopi
phandanti, acchindantepi phandanti, acchinnepi phandanti, mamāyitaṃ
vatthuṃ vipariṇāmasaṃkinopi phandanti, vipariṇāmantepi phandanti,
vipariṇatepi phandanti paphandanti samphandanti vipphandanti vedhanti²
pavedhanti sampavedhanti. Evaṃ phandamāne paphandamāne
samphandamāne vipphandamāne vedhamāne pavedhamāne
sampavedhamāne

* Khu 1. 400 piṭṭhe. 1. Macchova (Sī) + Abhi 1. 222 piṭṭhe. 2. Vedhenti (Syā)

passatha dakkhatha oloketha nijjhāyatha upaparikkhathāti mamāyite
passatha phandamāne.

Maccheva appodake khīṇasoteti yathā macchā appodake parittodake
udakapariyādāne kākehi vā kulalehi vā balākāhi vā paripātiyamānā
ukkipiyamānā khajjamānā phandanti paphandanti samphandanti
vipphandanti vedhanti pavedhanti sampavedhanti. Evamevaṃ pajā
mamāyitaṃ vatthuṃ acchedasaṃkinopi phandanti, acchindantepi phandanti,
acchinnepi phandanti, mamāyitaṃ vatthuṃ vipariṇāmasaṃkinopi phandanti,
vipariṇāmantepi phandanti, vipariṇātepi phandanti paphandanti
samphandanti vipphandanti vedhanti pavedhanti sampavedhantīti maccheva
appodake khīṇasote.

Etampi disvā amamo careyyāti etaṃ ādīnavaṃ disvā passitvā tulayitvā
tīrayitvā¹ vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā mamattesūti etampi disvā. **Amamo
careyyāti mamattāti** dve mamattā taṇhāmamattañca diṭṭhimamattañca -pa-
idaṃ taṇhāmamattaṃ -pa- idaṃ diṭṭhimamattaṃ. Taṇhāmamattaṃ pahāya
diṭṭhimamattaṃ paṭinissajjitvā cakkhuṃ amamāyanto sotaṃ amamāyanto
ghāṇaṃ amamāyanto jivhaṃ amamāyanto kāyaṃ amamāyanto manāṃ
amamāyanto, rūpe. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe. Dhamme. Kulāṃ.
Gaṇaṃ. Āvāsaṃ. Lābhaṃ. Yasaṃ. Pasaṃsaṃ. Sukhaṃ. Cīvaraṃ.
Piṇḍapātaṃ. Senāsanaṃ. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ. Kāmadhātuṃ.
Rūpadhātuṃ. Arūpadhātuṃ. Kāmabhavaṃ. Rūpabhavaṃ. Arūpabhavaṃ.
Saññābhavaṃ. Asaññābhavaṃ. Nevasaññānāsaññābhavaṃ.
Ekavokārabhavaṃ. Catuvokārabhavaṃ. Pañcavokārabhavaṃ. Atītaṃ.
Anāgataṃ. Paccuppannaṃ. Diṭṭhasutamutaviññātabbe dhamme amamāyanto
agaṇhanto aparāmasanto anabhinivisanto careyya vihareyya iriyeyya
vatteyya pāleyya yaṭeyya yāpeyyāti etampi disvā amamo careyya.

Bhavesu āsattimakubbamānoti bhavesūti kāmabhava rūpabhava
arūpabhava. **Āsatti** vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhiṇhā lobho
akusalamūlaṃ. **Bhavesu āsattimakubbamānoti** bhavesu āsattiṃ akubbamāno,
chandaṃ pemaṃ rāgaṃ khantiṃ akubbamāno ajanayamāno asaṇṇajanayamāno
anibbattayamāno anabhinibbattayamānoti bhavesu āsattimakubbamāno.
Tenāha Bhagavā—

1. Tirayitvā (Ka)

Mamāyite passatha phandamāne,
 Maccheva appodake khīṇasote.
 Etampi disvā amamo careyya,
 Bhavesu āsattimakubbamānoti.

13. * Ubhosu antesu vineyya chandaṃ,
 Phassaṃ pariññāya anānugiddho.
 Yadattagarahī tadakubbamāno,
 Na limpatī¹ diṭṭhasutesu dhīro.

Ubhosu antesu vineyya chandanti antāti phasso eko anto phassasamudayo dutiyo anto, atīto eko anto anāgato dutiyo anto, sukhā vedanā eko anto dukkhā vedanā dutiyo anto, nāmaṃ eko anto rūpaṃ dutiyo anto, cha ajjhattikāni āyatanāni eko anto cha bāhirāni āyatanāni dutiyo anto, sakkāyo eko anto sakkāyasamudayo dutiyo anto. . **Chandoti** yo kāmesu kāmaccchando kāmārāgo kāmanandī kāmataṇhā kāmasneho kāmapiṇṇāho kāmamucchā kāmajjhosaṇaṃ kāmogho kāmavayogo kāmupādānaṃ kāmaccchandaniṇvaraṇaṃ. . **Ubhosu antesu vineyya chandanti** ubhosu antesu chandaṃ vineyya paṭivineyya pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyyāti ubhosu antesu vineyya chandaṃ.

Phassaṃ pariññāya anānugiddhoti phassoti cakkhusamphasso sotasaṃphasso ghāṇasaṃphasso jivhāsaṃphasso kāyasaṃphasso manosamphasso, adhivacanasamphasso paṭighasaṃphasso sukhavedanīyo saṃphasso dukkhavedanīyo saṃphasso adukkhamasukhavedanīyo saṃphasso, kusalo phasso akusalo phasso abyākato phasso, kāmāvacaro phasso rūpāvacaro phasso arūpāvacaro phasso, suññato phasso animitto phasso appaṇihito phasso, lokiyo phasso lokuttaro phasso, atīto phasso anāgato phasso

* Khu 1. 400 piṭṭhe.

1. Na lippati (Sī)

paccuppanno phasso, yo evarūpo phasso phusanā samphusanā
samphusitattaṃ, ayaṃ vuccati phasso.

Phassaṃ pariññāyāti phassaṃ tihi pariññāhi parijānitvā ñātapariññāya
tīraṇapariññāya¹ pahānapariññāya. * Katamā ñātapariññā—phassaṃ jānāti
“ayaṃ cakkhusamphasso ayaṃ sotasaṃphasso ayaṃ ghānasamphasso ayaṃ
jivhāsamphasso ayaṃ kāyasamphasso ayaṃ manosamphasso, ayaṃ
adhivacanasamphasso ayaṃ paṭighasamphasso, ayaṃ sukhavedanīyo phasso
ayaṃ dukkhavedanīyo phasso ayaṃ adukkhamasukhavedanīyo phasso,
ayaṃ kusalo phasso ayaṃ akusalo phasso ayaṃ abyākato phasso, ayaṃ
kāṃāvacaro phasso ayaṃ rūpāvacaro phasso ayaṃ arūpāvacaro phasso,
ayaṃ suññato phasso ayaṃ animitto phasso ayaṃ appaṇihito phasso, ayaṃ
lokiyo phasso ayaṃ lokuttaro phasso, ayaṃ atīto phasso ayaṃ anāgato
phasso ayaṃ paccuppanno phasso”ti jānāti passati. Ayaṃ ñātapariññā.

* Katamā tīraṇapariññā—evaṃ ñātaṃ katvā phassaṃ tīreti aniccato
dukkhato rogato gaṇḍato sallato aghato ābādhato parato palokato itīto
upaddavato bhayato upasaggato calato pabhaṅguto adhuvato atāṇato aleṇato
asaraṇato rittato tucchato suññato anattato ādīnavato vipariṇāmadhammato
asārakato aghamūlato vadhakato vibhavato sāsavato saṅkhatato mārāmisato
jātijarābyādhimaraṇadhammato
sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammato saṃkilesadhammato
samudayato atthaṅgamato assādato ādīnavato nissaraṇato tīreti. Ayaṃ
tīraṇapariññā.

Katamā pahānapariññā—evaṃ tīrayitvā phasse chandarāgaṃ pajahati
vinodeti byantiṃ karoti anabhāvaṃ gameti. Vuttaṃ hetam Bhagavatā—⁺
yo bhikkhave phassesu chandarāgo, taṃ pajahatha. Evaṃ so phasso pahīno
bhavissati ucchinnamūlo tālavatthukato anabhāvaṃ kato

1. Tīraṇapariññāya (Syā)

* Khu 8. 38, 121 piṭṭhesupi.

⁺ Saṃ 2. 23 piṭṭhe thokaṃ visadisam.

āyatim anuppādadhammoti. Ayaṃ pahānapariññā. . **Phassaṃ pariññāyāti** phassaṃ imāhi tihi pariññāhi parijānitvā. **Anānugiddhoti gedho** vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlaṃ yasseso gedho pahīno samucchinno vūpasanto paṭipassaddho abhabbuppattiko ñāṇagginā daḍḍho, so vuccati agiddho. So rūpe agiddho, sadde agiddho, gandhe agiddho, rase agiddho, phoṭṭhabbe agiddho, kule. Gaṇe. Āvāse. Lābhe. Yase. Pasaṃsāya. Sukhe. Cīvare. Piṇḍapāte. Senāsane. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāre. Kāmadhātuyā. Rūpadhātuyā. Arūpadhātuyā. Kāmaḥhave. Rūpaḥhave. Arūpaḥhave. Saññāḥhave. Asaññāḥhave. Nevasaññānāsaññāḥhave. Ekavokāraḥhave. Catuvokāraḥhave. Pañcavokāraḥhave. Atīte. Anāgate. Paccuppanne. Diṭṭhasutamutaviññātabbesu dhammesu agiddho agadhito amucchito anajjhosanno, vītagedho vigatagedho cattagedho vantagedho muttagedho, pahīnagedho paṭinissaṭṭhagedho, vītārāgo vigatarāgo cattarāgo vantarāgo muttarāgo pahīnarāgo paṭinissaṭṭharāgo, nicchāto nibbuto sītibhūto sukhapaṭisaṃvedī brahmabhūtena attanā viharatīti phassaṃ pariññāya anānugiddho.

Yadattagarahī tadakubbamānoti yadīti yaṃ. **Attagarahīti** dvīhi kāraṇehi attānaṃ garahati katattā ca akatattā ca. Kathaṃ katattā ca akatattā ca attānaṃ garahati—kataṃ me kāyaduccaritaṃ, akataṃ me kāyasucaritanti attānaṃ garahati. Kataṃ me vacīduccaritaṃ, akataṃ me vacīsucaritanti attānaṃ garahati. Kataṃ me manoduccaritaṃ, akataṃ me manosucaritanti attānaṃ garahati. Kato me pāṇātipāto, akatā me pāṇātipātā veramaṇīti attānaṃ garahati. Kataṃ me adinnādānaṃ, akatā me adinnādānā veramaṇīti attānaṃ garahati. Kato me kāmesumicchācāro, akatā me kāmesumicchācārā veramaṇīti attānaṃ garahati. Kato me musāvādo, akatā me musāvādā veramaṇīti attānaṃ garahati. Katā me pisuṇā vācā, akatā me pisuṇāya vācāya veramaṇīti attānaṃ garahati. Katā me pharusā vācā, akatā me pharusāya vācāya veramaṇīti attānaṃ garahati. Kato me samphappalāpo, akatā me samphappalāpā veramaṇīti

attānaṃ garahati. Katā me abhijjhā, akatā me anabhijjhāti attānaṃ garahati. Kato me byāpādo, akato me abyāpādoti attānaṃ garahati. Katā me micchādīṭṭhi, akatā me sammādīṭṭhī attānaṃ garahati. Evaṃ katattā ca akatattā ca attānaṃ garahati. Atha vā sīlesu'mhi na paripūrakārīti attānaṃ garahati. Indriyesu'mhi aguttadvāroti attānaṃ garahati, bhojane'mhi¹ amattaññūti attānaṃ garahati, jāgariyaṃ ananuyuttoti attānaṃ garahati, satisampajaññena asamannāgatoti attānaṃ garahati, abhāvitā me cattāro satipaṭṭhānāti attānaṃ garahati. Abhāvitā me cattāro sammappadhānāti attānaṃ garahati, abhāvitā me cattāro iddhipādāti attānaṃ garahati, abhāvitāni me pañcendriyānāti attānaṃ garahati, abhāvitāni me pañca balānāti attānaṃ garahati, abhāvitā me satta bojjhaṅgāti attānaṃ garahati, abhāvito me ariyo aṭṭhaṅgiko maggoti attānaṃ garahati. Dukkhaṃ me apariññātanti attānaṃ garahati, samudayo me appahīnoti attānaṃ garahati, maggo me abhāvitoti attānaṃ garahati, nirodho me asacchikatoti attānaṃ garahati. Evaṃ katattā ca akatattā ca attānaṃ garahati. . Evaṃ attagarahitaṃ kammaṃ akubbamāno ajanayamāno asaṇṇajanyamāno anibbattayamāno anabhinibbattayamānoti yadattagarahī tadakubbamāno. **Na limpatī diṭṭhasutesu dhīroti lepoti** dve lepā taṇhālepo ca diṭṭhilepo ca -pa-ayaṃ taṇhālepo -pa-ayaṃ diṭṭhilepo. **Dhīroti** paṇḍito paññavā buddhimā ñāṇī vibhāvī medhāvī, dhīro taṇhālepaṃ pahāya diṭṭhilepaṃ paṇinissajjitvā diṭṭhe na limpati sute na limpati mute na limpati viññāte na limpati na palimpati² na upalimpati, alitto apalitto³ anupalitto nikkhanto nissaṇṇo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti na limpatī diṭṭhasutesu dhīroti. Tenāha Bhagavā—

Ubhosu antesu vineyya chandaṃ,
Phassaṃ pariññāya anānugiddho.
Yadattagarahī tadakubbamāno,
Na limpatī diṭṭhasutesu dhīroti.

1. Bhojane (Syā)

2. Na saṃlimpati (Syā)

3. Asaṃlitto (Syā)

14. * **Saññaṃ pariññā vitareyya oghaṃ,**
Pariggaheṣu muninopalitto.
Abbūlhasallo cara'mappamatto,
Nāsīsati lokamimaṃ parañca.

Saññaṃ pariññā vitareyya oghanti saññāti kāmasaññā byāpādasaññā vihiṃsāsāññā, nekkhammasaññā abyāpādasāññā avihimsāsāññā, rūpasāññā saddasāññā gandhasāññā rasasāññā phoṭṭhabbasāññā dhammasāññā, yā evarūpā saññā sañcānanā sañcānitattā, ayaṃ vuccati saññā. . **Saññaṃ pariññāti** saññaṃ tihi pariññāhi parijānitvā ñātapariññāya tīraṇapariññāya pahānapariññāya. . Katamā ñātapariññā—saññaṃ jānāti “ayaṃ kāmasāññā ayaṃ byāpādasāññā ayaṃ vihiṃsāsāññā, ayaṃ nekkhammasāññā ayaṃ abyāpādasāññā ayaṃ avihimsāsāññā, ayaṃ rūpasāññā ayaṃ saddasāññā ayaṃ gandhasāññā ayaṃ rasasāññā ayaṃ phoṭṭhabbasāññā ayaṃ dhammasāññā”ti jānāti passati, ayaṃ ñātapariññā.

Katamā tīraṇapariññā—evaṃ ñātaṃ katvā saññaṃ tīreti aniccato dukkhato rogato gaṇḍato sallato aghato ābādhato parato palokato itito upaddavato bhayato upasaggato calato pabhaṅguto -pa- samudayato atthaṅgamato assādato ādīnavato nissaraṇato tīreti, ayaṃ tīraṇapariññā.

Katamā pahānapariññā—evaṃ tīrayitvā saññāya chandarāgaṃ pajahati vinodeti anabhāvaṃ gameti. Vuttampi hetuṃ Bhagavatā— + yo bhikkhave saññāya chandarāgo, taṃ pajahatha. Evaṃ sā saññā pahīnā bhavissati ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṃ katā āyatimā anuppādadhammā, ayaṃ pahānapariññā. . **Saññaṃ pariññāti** saññaṃ imāhi tihi pariññāhi parijānitvā. . **Vitareyya oghanti** kāmoghaṃ bhavoghaṃ diṭṭhogaṃ avijjoghaṃ tareyya uttareyya patareyya samatikkameyya vītivatteyyāti saññaṃ pariññā vitareyya oghaṃ.

Pariggaheṣu muni nopalittoti pariggahāti dve pariggahā taṇhāpariggaho ca diṭṭhipariggaho ca -pa- ayaṃ taṇhāpariggaho -pa- ayaṃ diṭṭhipariggaho. . **Munīti** monaṃ vuccati ñāṇaṃ. Yā paññā pajānanā amoho

* Khu 1. 400 piṭṭhepi.

+ Sam 2. 23 piṭṭhe.

dhammavicayo sammādiṭṭhi, tena ñāṇena samannāgato muni monappattoti.
Tīṇi moneyyāni kāyamoneyyaṃ vacīmoneyyaṃ manomoneyyaṃ.

Katamaṃ kāyamoneyyaṃ—tividhānaṃ kāyaduccaritānaṃ pahānaṃ
kāyamoneyyaṃ, tividhaṃ kāyasucaritaṃ kāyamoneyyaṃ, kāyārammaṇe
ñāṇaṃ kāyamoneyyaṃ, kāyapariññā kāyamoneyyaṃ, pariññāsahagato
maggo kāyamoneyyaṃ, kāye chandarāgassa pahānaṃ kāyamoneyyaṃ,
kāyasaṅkhāranirodho catutthajjhānasamāpatti kāyamoneyyaṃ, idaṃ
kāyamoneyyaṃ.

Katamaṃ vacīmoneyyaṃ—catubbidhānaṃ vacīduccaritānaṃ pahānaṃ
vacīmoneyyaṃ, catubbidhaṃ vacīsucaritaṃ vacīmoneyyaṃ, vācārammaṇe
ñāṇaṃ vacīmoneyyaṃ, vācāpariññā vacīmoneyyaṃ, pariññāsahagato maggo
vacīmoneyyaṃ, vācāya chandarāgassa pahānaṃ vacīmoneyyaṃ,
vacīsaṅkhāranirodho dutiyajjhānasamāpatti vacīmoneyyaṃ, idaṃ
vacīmoneyyaṃ.

Katamaṃ manomoneyyaṃ—tividhānaṃ manoduccaritānaṃ pahānaṃ
manomoneyyaṃ, tividhaṃ manosucariyaṃ manomoneyyaṃ, cittārammaṇe
ñāṇaṃ manomoneyyaṃ, cittapariññā manomoneyyaṃ, pariññāsahagato
maggo manomoneyyaṃ, citte chandarāgassa pahānaṃ manomoneyyaṃ,
cittasaṅkhāranirodho saññāvedayitanirodhaṃ manomoneyyaṃ, idaṃ
manomoneyyaṃ.

Kāyamuniṃ vācāmuniṃ, manomunimanāsavaṃ.

Muniṃ moneyyasampannaṃ, āhu sabbappahāyinaṃ.

Kāyamuniṃ vācāmuniṃ, manomunimanāsavaṃ.

Muniṃ moneyyasampannaṃ, āhu ninhātappakanti¹.

Imehi tīhi moneyyehi dhammehi samannāgatā cha munino²
agāramunino anagāramunino sekhamunino asekhamunino Paccekamunino
Munimuninoti. Katame agāramunino—ye te agārikā diṭṭhapadā
viññātasāsanā, ime agāramunino. . Katame anagāramunino—ye te pabbajitā
diṭṭhapadā viññātasāsanā, ime anagāramunino. . Satta sekha sekhamunino. .
Arahanto asekhamunino. . Paccekabuddhā Paccekamunino. Munimunino
vuccanti Tathāgatā Arahanto Sammāsambuddhā.

1. Nīṃhātappakanti (Syā) Aṃ 1. 277; Khu 1. 234; Khu 8. 73 piṭṭhesupī.

2. Cha munayo (Syā)

* Na monena munī hoti, mūḷharūpo aviddasu.
 Yo ca tulaṃva paggayha, varamādāya paṇḍito.
 Pāpāni parivajjeti, sa munī tena so muni.
 Yo munāti ubho loka, “muni” tena pavuccati.
 Asatañca satañca ñatvā dhammaṃ,
 Ajjhataṃ bahiddhā ca sabbaloka.
 Devamanussehi pūjito yo,
 Saṅgajālamaticca so munīti.

Lepāti dve lepā taṇhālepo ca diṭṭhilepo ca -pa- ayaṃ taṇhālepo -pa- ayaṃ diṭṭhilepo. Muni taṇhālepaṃ pahāya diṭṭhilepaṃ paṭinissajjitvā pariggahesu na limpāti na palimpāti na upalimpāti, alitto apalitto anupalitto nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto, vimariyādikatena cetasā viharatīti pariggahesu muni nopalitto.

Abbūḷhasallo cara'mappamattoti sallanti satta sallāni rāgasallaṃ dosasallaṃ mohasallaṃ mānasallaṃ diṭṭhisallaṃ sokasallaṃ katamkathāsallaṃ¹, yassete sallā pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbupattikā ñāṇagginā daḍḍhā, so vuccati abbūḷhasallo abbahitasallo uddhatasallo samuddhatasallo uppāṭitasallo samuppāṭitasallo cattasallo vantasallo muttasallo pahīnasallo paṭinissaṭṭhasallo nicchāto nibbuto sītibhūto sukhapaṭisaṃvedī brahmabhūtena attanā viharatīti abbūḷhasallo.

Caranti caranto viharanto iriyanto vattanto pāleno yapento yāpento. . **Appamattoti** + sakkaccakārī sātaccakārī aṭṭhitakārī anolīnavuttiko anikkhittacchando anikkhittadhuro kusalesu dhammesu “kathāhaṃ aparipūraṃ vā sīlakkhandhaṃ paripūreyyaṃ, paripūraṃ vā sīlakkhandhaṃ tattha tattha paññāya anuggaṇheyyaṃ”ti yo tattha chando ca vāyāmo ca ussāho ca usseḷhī ca appaṭivānī ca sati ca sampajaññañca ātappaṃ padhānaṃ adhiṭṭhānaṃ anuyogo appamādo kusalesu dhammesu. . Kathāhaṃ aparipūraṃ vā samādhikkhandhaṃ paripūreyyaṃ, paripūraṃ vā samādhikkhandhaṃ tattha tattha

* Khu 1. 51; Khu 8. 74 piṭṭhesupī.

+ Khu 8. 80; upari 293 piṭṭhesupī.

1. Duccaritasallaṃ (Sī)

paññāya anuggaṇeyyaṃ -pa- kusalesu dhammesu. Kathāhaṃ aparipūraṃ vā paññākkhandhaṃ paripūreyyaṃ, vimuttikkhandhaṃ.

Vimuttiñāḍadassanakkhandhaṃ paripūreyyaṃ. Paripūraṃ vā vimuttiñāḍadassanakkhandhaṃ tattha tattha paññāya anuggaṇheyyanti yo tattha chando ca vāyāmo ca ussāho ca usselhī ca appaṭivānī ca sati ca sampajaññaṃ ātappaṃ padhānaṃ adhiṭṭhānaṃ anuyogo appamādo kusalesu dhammesu. . “Kathāhaṃ aparīññātaṃ vā dukkhaṃ parijāneyyaṃ, appahīne vā kilese paḍaheyyaṃ, abhāvitāṃ vā maggaṃ bhāveyyaṃ. Asacchikataṃ vā nirodhaṃ sacchikareyyaṃ”ti yo tattha chando ca vāyāmo ca ussāho ca usselhī ca appaṭivānī ca sati ca sampajaññaṃ ātappaṃ padhānaṃ adhiṭṭhānaṃ anuyogo appamādo kusalesu dhammesūti abbūḷhasallo cara’ mappamatto.

Nāsīsati lokamimaṃ parañcāti imaṃ lokaṃ nāsīsati sakattabhāvaṃ, paralokaṃ nāsīsati, parattabhāvaṃ. Imaṃ lokaṃ nāsīsati sakarūpavedanāsaññāsaṅkhāraviññāṇaṃ, paraṃ lokaṃ nāsīsati pararūpavedanāsaññāsaṅkhāraviññāṇaṃ. Imaṃ lokaṃ nāsīsati cha ajjhattikāni āyatanāni, paraṃ lokaṃ nāsīsati cha bāhirāni āyatanāni. Imaṃ lokaṃ nāsīsati manussalokaṃ, paraṃ lokaṃ nāsīsati devalokaṃ. Imaṃ lokaṃ nāsīsati kāmādhātum, paraṃ lokaṃ nāsīsati rūpadhātum arūpadhātum. Imaṃ lokaṃ nāsīsati kāmādhātum rūpadhātum, paraṃ lokaṃ nāsīsati arūpadhātum. Puna gatiṃ vā upapattiṃ vā paṭisandhiṃ vā bhavaṃ vā saṃsāraṃ vā vaṭṭaṃ vā nāsīsati na icchati na sādīyati na pattheti na piheti nātijappatīti nāsīsati lokamimaṃ parañcāti. Tenāha Bhagavā—

Saññaṃ pariññā vitareyya oghaṃ,
Pariggaḥesu muni nopalitto.
Abbūḷhasallo cara’ mappamatto,
Nāsīsati lokamimaṃ parañcāti.

Guhaṭṭhakasuttaniddeso dutiyo.

3. Duṭṭhaṭṭhakasuttaniddesa

Atha duṭṭhaṭṭhakasuttaniddesaṃ vakkhati—

15. * **Vadanti ve duṭṭhamanāpi eke,**
Athopi¹ ve saccamanā vadanti.
Vādañca jātaṃ muni no upeti,
Tasmā muni natthi khilo kuhiñci.

Vadanti ve duṭṭhamanāpi eketi te titthiyā duṭṭhamanā paduṭṭhamanā viruddhamanā paṭiviruddhamanā āhatamanā paccāhatamanā āghātītanā paccāghātītanā vadanti upavadanti Bhagavantañca bhikkhusaṃghañca abhūtenāti vadanti ve duṭṭhamanāpi eke.

Athopi ve saccamanā vadantīti ye tesāṃ titthiyānaṃ saddahantā okappentā adhimuccantā saccamanā saccasaññino bhūtanā bhūtasāññino tathamanā tathasaññino yāthāvamanā yāthāvasaññino, aviparītanā aviparītasāññino vadanti upavadanti Bhagavantañca bhikkhusaṃghañca abhūtenāti athopi ve saccamanā vadanti.

Vādañca jātaṃ muni no upetīti so vādo jāto hoti sañjāto nibbatto abhinibbatto pātubhūto paratoghoso akkoso upavādo Bhagavato ca bhikkhusaṃghassa ca abhūtenāti vādañca jātaṃ. . **Muni no upetī**ti **muni**ti monaṃ vuccati ñāṇaṃ. Yā paññā pajānanā amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi tena ñāṇena samannāgato muni monappatto -pa-saṅgajālamaticca so muni. . Yo vādaṃ upeti, so dvīhi kāraṇehi vādaṃ upeti kārako kārakatāya vādaṃ upeti. . Atha vā vuccamāno upavadiyamāno kuppati byāpajjati patitṭhiyati, kopañca dosañca appaccayañca pātukaroti akāraṇomhīti yo vādaṃ upeti, so imehi dvīhi kāraṇehi vādaṃ upeti. Muni dvīhi kāraṇehi vādaṃ na upeti. Akārako muni akāraṇatāya vādaṃ na upeti. . Atha vā vuccamāno upavadiyamāno na kuppati na byāpajjati na patitṭhiyati², na kopañca dosañca appaccayañca pātukaroti akāraṇomhīti muni imehi dvīhi kāraṇehi vādaṃ na upeti na

* Khu 1. 401 piṭṭhepi.

1. Aññepi te (Sī), aññepi (Syā)

2. Patitṭhiyati (Sī, Syā) Am 1. 122 piṭṭhepi.

upagacchati na gaṇhāti na parāmasati na abhinivisatīti vādañca jātaṃ muni no upeti.

Tasmā munī natthi khilo kuhiñcīti tasmāti tasmā taṃkāraṇā taṃhetu tappaccayā taṃnidānaṃ munino āhatacittatā khilajātataṇṇaṃ natthi. Pañcapi cetokhilā natthi, tayopi khilā natthi, rāgakhilo dosakhilo mohakhilo natthi na santi na saṃvijjati nupalabbhati pahīno samucchinnā vūpasanto paṭipassaddho abhabbuppattiko ñāṇagginā daḍḍho. . **Kuhiñcīti** kuhiñci kimhici katthaci ajjhataṃ vā bahiddhā vā ajjhatabhiddhā vāti tasmā muni natthi khilo kuhiñcīti. Tenāha Bhagavā—

Vadanti ve duṭṭhamanāpi eke,
Athopi ve saccamanā vadanti.
Vādañca jātaṃ muni no upeti,
Tasmā munī natthi khilo kuhiñcīti.

16. * **Sakañhi diṭṭhiṃ kathamaccayeyya,**
Chandānuniṭṭo ruciyaṃ nivṭṭho.
Sayaṃ samattāni pakubbamāno,
Yathā hi jāneyya tathā vadeyya.

Sakañhi diṭṭhiṃ kathamaccayeyyāti yaṃ te titthiyā **sundariparibbājikaṃ hantvā** samaṇānaṃ Sakyaputtiyānaṃ avaṇṇaṃ pakāsayitvā evaṃ etaṃ lābhaṃ yasaṃkāraṃ sammānaṃ paccāharissāmāti. Te evaṃdiṭṭhikā evaṃkhantikā evaṃrucikā evaṃladdhikā evaṃajjhāsayaṃ evaṃadhippāyā. Te nāsakkhimsu sakaṃ diṭṭhiṃ sakaṃ khantiṃ sakaṃ ruciṃ sakaṃ laddhiṃ sakaṃ ajjhāsayaṃ sakaṃ adhippāyaṃ atikkamituṃ, atha kho sveva ayaso te paccāgatoti. Evampi sakañhi diṭṭhiṃ kathamaccayeyya. . Atha vā “sassato loko idameva saccānaṃ moghamāññaṃ”ti yo so evaṃvādo, so sakaṃ diṭṭhiṃ sakaṃ khantiṃ sakaṃ ruciṃ sakaṃ laddhiṃ sakaṃ ajjhāsayaṃ sakaṃ adhippāyaṃ kathaṃ accayeyya atikkameyya samatikkameyya vīṭivatteyya. Taṃ kissa hetu, tassa sā diṭṭhi tathā samattā samādinnaṃ gahitā parāmatṭhā abhinivṭṭhā ajjhositā adhimuttāti. Evampi sakañhi diṭṭhiṃ kathamaccayeyya. . Asassato loko. Antavā loko. Anantavā loko. Taṃ jīvaṃ taṃ sarīraṃ.

Aññaṃ jīvaṃ aññaṃ sarīraṃ, hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Na hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Hoti ca na ca hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā. “Idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti yo so evaṃ vādo, so sakaṃ diṭṭhiṃ sakaṃ khantiṃ sakaṃ ruciṃ sakaṃ laddhiṃ sakaṃ ajjhāsayaṃ sakaṃ adhippāyaṃ kathaṃ accayeyya atikkameyya samatikkameyya vītivatteyya. Taṃ kissa hetu, tassa sā diṭṭhi tathā samattā samādinna gahitā parāmaṭṭhā abhinivīṭṭhā ajjhositā adhimuttāti evampi sakañhi diṭṭhiṃ kathamaccayeyya.

Chandānunīto ruciyā nivīṭṭhoti chandānunītoti sakāya diṭṭhiyā sakāya khantiyā sakāya ruciyā sakāya laddhiyā yāyati niyyati vuyhati saṃharīyati, yathā hatthiyānena vā assayānena vā rathayānena vā goyānena vā ajayānena vā meṇḍayānena vā oṭṭhayānena vā kharayānena vā yāyati niyyati vuyhati saṃharīyati. Evameva sakāya diṭṭhiyā sakāya khantiyā sakāya ruciyā sakāya laddhiyā yāyati niyyati vuyhati saṃharīyatīti chandānunīto. . **Ruciyā nivīṭṭhoti** sakāya diṭṭhiyā sakāya ruciyā sakāya laddhiyā nivīṭṭho patiṭṭhito allīno upagato ajjhosito adhimuttoti chandānunīto ruciyā nivīṭṭho.

Sayaṃ samattāni pakubbamānoti sayaṃ samattaṃ karoti, paripuṇṇaṃ karoti, anomāṃ karoti, aggāṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṃ karoti, “ayaṃ satthā sabbaññū”ti sayaṃ samattaṃ karoti, paripuṇṇaṃ karoti, anomāṃ karoti, aggāṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṃ karoti, ayaṃ dhammo svākkhāto, ayaṃ gaṇo suppaṭipanno, ayaṃ diṭṭhi bhaddikā, ayaṃ paṭipadā supaññattā, ayaṃ maggo niyyānikoti sayaṃ samattaṃ karoti, paripuṇṇaṃ karoti, anomāṃ karoti, aggāṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṃ karoti janeti sañjaneti nibbatteti abhinibbattetīti sayaṃ samattāni pakubbamāno.

Yathā hi jāneyya tathā vadeyyāti yathā jāneyya, tathā vadeyya katheyya bhaṇeyya dīpayeyya vohareyya “sassato loko idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti. Yathā jāneyya, tathā vadeyya katheyya bhaṇeyya dīpayeyya vohareyya “asassato loka -pa- neva

hoti na na hoti tathāgato param̐ maraṇā idameva saccaṁ moghamaññaṁ”ti.
Yathā jāneyya, tathā vadeyya katheyya bhaṇeyya dīpayeyya vohareyyāti
yathā hi jāneyya tathā vadeyya. Tenāha Bhagavā—

Sakañhi diṭṭhiṁ kathamaccayeyya,
Chandānunīto ruciyā niviṭṭho.
Sayam̐ samattāni pakubbamāno,
Yathā hi jāneyya tathā vadeyyāti.

17. * Yo attano sīlavatāni jantu,
Anānupuṭṭhova¹ paresa pāva².
Anariyadhammaṁ kusalā tamāhu,
Yo ātumānaṁ sayameva pāva².

Yo attano sīlavatāni jantūti yoti yo yādiso yathāyutto yathāvihito
yathāpakāro yaṁṭhānappatto yaṁdhammasamannāgato khattiyo vā
brāhmaṇo vā vesso vā suddo vā gahaṭṭho vā pabbajito vā devo vā manusso
vā. . Sīlavatānīti atthi sīlañceva vatañca³, atthi vataṁ na sīlaṁ. Katamaṁ
sīlañceva vatañca—idha bhikkhu sīlavā hoti pātimokkhasaṁvarasaṁvuto
viharati ācāragocarasaṁpanno aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī, samādāya
sikkhati sikkhāpadesu. Yo tattha saṁyamo saṁvaro avītikkamo, idaṁ sīlaṁ.
Yaṁ samādānaṁ taṁ vataṁ, saṁvaraṭṭhena sīlaṁ, samādānaṭṭhena vataṁ,
idaṁ vuccati sīlañceva vatañca. Katamaṁ vataṁ na sīlaṁ—aṭṭha dhutaṅgāni
ārañṇikaṅgaṁ piṇḍapātikaṅgaṁ paṁsukūlikaṅgaṁ tecīvarikaṅgaṁ
sapaḍānacārikaṅgaṁ khalupacchābhattikaṅgaṁ nesajjikaṅgaṁ
yathāsanthatikaṅgaṁ idaṁ vuccati vataṁ, na sīlaṁ. . Vīriya samādānampi
vuccati vataṁ, na sīlaṁ. + Kāmaṁ taco ca nhāru⁴ ca aṭṭhi ca avasissatu⁵
sarīre upassussatu maṁsalohitaṁ. Yaṁ taṁ purisathāmena purisabalena
purisavīriyena purisaparakkamena pattabbaṁ, na taṁ apāpuṇitvā vīriyassa
saṇṭhānaṁ bhavissatīti cittaṁ paggaṇhāti padahati. Evarūpaṁ
vīriyasamādānaṁ idaṁ vuccati vataṁ, na sīlaṁ.

* Khu 1. 401 piṭṭhepi.

2. Pāvā (Sī, Syā)

+ Ma 2. 146; Saṁ 1. 267; Am̐ 1. 52; Khu 8. 297 piṭṭhesupi.

4. Nahāru (Sī, Syā)

1. Anānupuṭṭho ca (Syā)

3. Vattañca (Syā), evamuparipi.

5. Avasussatu (Syā)

“Nāsissam na pivissāmi, vihārato na nikkhame.
Napi passam nipāteṣsam, taṇhāsalle anūhate”ti.

Cittam paggaṇhāti padahati. Evarūpampi vīriyasamādānam vuccati vataṃ, na sīlaṃ. . “Na tāvāhaṃ imaṃ pallaṅkaṃ bhindissāmi, yāva me na anupādāya āsavehi cittam vimuccissatī”ti cittam paggaṇhāti padahati. Evarūpampi vīriyasamādānam vuccati vataṃ, na sīlaṃ. . “Na tāvāhaṃ imamhā āsanā vuṭṭhahissāmi. Caṅkamā orohissāmi. Vihārā nikkhamissāmi. Aḍḍhayogā nikkhamissāmi. Pāsādā nikkhamissāmi. Hammiyā nikkhamissāmi. Guhāya nikkhamissāmi. Leṇā nikkhamissāmi. Kuṭiyā nikkhamissāmi. Kūṭāgarā nikkhamissāmi. Aṭṭā nikkhamissāmi. Mālā nikkhamissāmi. Uddaṇḍā¹ nikkhamissāmi. Upaṭṭhānasālāya nikkhamissāmi. Maṇḍapā nikkhamissāmi. Rukkhamulā nikkhamissāmi, yāva me na anupādāya āsavehi cittam vimuccissatī”ti cittam paggaṇhāti padahati. Evarūpampi vīriyasamādānam vuccati vataṃ, na sīlaṃ. . “Imasmiññeva pubbaṇhasamayam ariyadhammam āharissāmi samāharissāmi adhigacchissāmi phassayissāmi sacchikarissāmi”ti cittam paggaṇhāti padahati. Evarūpampi vīriyasamādānam vuccati vataṃ, na sīlaṃ. “Imasmiññeva majjhanhikasamayam. Sāyanhasamayam. Purebhattam. Pacchābhattam. Purimaṃ yāmaṃ. Majjhimaṃ yāmaṃ. Pacchimaṃ yāmaṃ. Kāle. Juṇhe. Vasse. Hemante. Gimhe. Purime vayokhandhe. Majjhime vayokhandhe. Pacchime vayokhandhe ariyadhammam āharissāmi samāharissāmi adhigacchissāmi phassayissāmi sacchikarissāmi”ti cittam paggaṇhāti padahati. Evarūpampi vīriyasamādānam vuccati vataṃ, na sīlaṃ. . **Jantū**ti satto naro mānava² poso puggalo jīvo jāgu jantu indagu manujoti yo attano sīlavatāni jantu.

Anānupuṭṭhova paresa pāvāti paresanti paresam khattiyānam brāhmaṇānam vessānam suddānam gahaṭṭhānam pabbajitānam devānam manussānam. . **Anānupuṭṭhoti** apuṭṭho apucchito ayācito anajjesito apasādito. . **Pāvāti** attano sīlaṃ vā vataṃ vā sīlabbatam pavadati. “Ahamasmi sīlasampanno”ti vā “vatasampanno”ti vā “sīlabbatasampanno”ti vā jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā kammāyatanena vā

1. Uṭṭaṇḍā (Ka) Khu 8. 286, 297 piṭṭhesupi.

2. Mānava (Ka)

sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena¹ vā sutena vā paṭibhānena² vā
 aññataraññatarena vā vatthunā, “uccā kulā pabbajito”ti vā “mahākulā
 pabbajito”ti vā “mahābhogakulā pabbajito”ti vā “uḷārabhogakulā
 pabbajito”ti vā, “ñāto yasassī sagahaṭṭhapabbajitānan”ti vā “lābhimhi
 cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānan”ti vā
 “suttantiko”ti vā “vinayadharo”ti vā “dhammakathiko”ti vā “āraññiko”ti vā
 “piṇḍapātiko”ti vā paṃsukūliko”ti vā “tecīvariko”ti vā “sapidānacāriko”ti
 vā khalupacchābhattiko”ti vā “nesajjiko”ti vā “yathāsanthatiko”ti vā
 “paṭhamassa jhānassa lābhī”ti vā “dutiyaassa jhānassa lābhī”ti vā “tatiyaassa
 jhānassa lābhī”ti vā “catutthassa jhānassa lābhī”ti vā “ākāsānañcāyatana-
 samāpattiya lābhī”ti vā “viññāṇañcāyatana samāpattiya lābhī”ti vā
 “ākīñcaññāyatana samāpattiya lābhī”ti vā “nevasaññānāsaññāyatana-
 samāpattiya lābhī”ti vā pāvadati katheti bhaṇati dīpayati voharātīti
 anānupuṭṭhova paresaṃ pāva.

Anariyadhammaṃ kusalā tamāhūti kusalāti ye te khandhakusalā
 dhātukusalā āyatanakusalā paṭiccasamuppādakusalā satipaṭṭhānakusalā
 sammappadhānakusalā iddhipādakusalā indriyakusalā balakusalā
 bojjhaṅgakusalā maggakusalā phalakusalā nibbānakusalā, te kusalā
 evamāhaṃsu “anariyānaṃ eso dhammo, neso dhammo ariyānaṃ”.
 “Bālānaṃ eso dhammo, neso dhammo paṇḍitānaṃ”. “Asappurisānaṃ eso
 dhammo, neso dhammo sappurisānaṃ”ti evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ
 bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti anariyadhammaṃ kusalā tamāhu.

Yo ātumānaṃ sayameva pāvāti ātumā vuccati attā. . **Sayameva pāvāti**
 sayameva attānaṃ pāvadati “ahamasmi sīlasampanno”ti vā
 “vatasampanno”ti vā “sīlabbatasampanno”ti vā jātīya vā gottena vā
 kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā
 kammāyatanena vā sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena
 vā aññataraññatarena vā vatthunā, “uccā kulā

1. Vijjāṭṭhānena (Syā)

2. Paṭibhānena (Sī, Syā, Ka)

pabbajito”ti vā “mahākulā pabbajito”ti vā “mahābhogakulā pabbajito”ti vā
 “uḷārabhogakulā pabbajito”ti vā “ñāto yasassī sagahaṭṭhapabbajitānan”ti vā,
 “lābhimhi cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānan”ti
 vā “suttantiko”ti vā “vinayadharo”ti vā “dhammakathiko”ti vā “āraññiko”ti
 vā “piṇḍapātiko”ti vā “paṃsukūliko”ti vā “tecīvariko”ti vā
 “sapadānacāriko”ti vā “khalupacchābhaddiko”ti vā “nesajjiko”ti vā
 “yathāsanthattiko”ti vā paṭhamassa jhānassa lābhī”ti vā “dutiyaassa jhānassa
 lābhī”ti vā “tatiyaassa jhānassa lābhī”ti vā “catutthassa jhānassa lābhī”ti vā
 “ākāsānañcāyatanasamāpattiya lābhī”ti vā “viññāṇañcāyatanasamāpattiya
 lābhī”ti vā ākiñcaññāyatanasamāpattiya lābhī”ti vā
 “nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiya lābhī”ti vā pāvadati katheti bhaṇati
 dīpayati voharatīti yo ātumānaṃ sayameva pāvāti. Tenāha Bhagavā—

Yo attano sīlavatāni jantu,
 Anānupuṭṭhova paresa pāva.
 Anariyadhammaṃ kusalā tamāhu,
 Yo ātumānaṃ sayameva pāvāti.

18. * **Santo ca bhikkhu abhinibbutatto,**
Iti’hanti sīlesu akatthamāno.
Tamariyadhammaṃ kusalā vadanti,
Yassussadā natthi kuhiñci loke.

Santo ca bhikkhu abhinibbutattoti santoti ⁺ rāgassa samitattā santo,
 dosassa samitattā santo, mohassa samitattā santo, kodhassa. Upanāhassa.
 Makkhassa. Paḷāsassa¹. Issāya. Macchariyassa. Māyāya. Sāṭheyyassa.
 Thambhassa. Sārambhassa. Mānassa. Atimānassa. Madassa. Pamādassa.
 Sabbakilesānaṃ. Sabbaduccaritānaṃ. Sabbadarathānaṃ. Sabbapariḷāhānaṃ.
 Sabbasantāpānaṃ. Sabbakusalābhisañkhārānaṃ santattā samitattā
 vūpasamitattā vijjhātattā nibbutattā vigatattā paṭipassaddhattā santo

* Khu 1. 401 piṭṭhepi.

1. Paḷāsassa (Sī, Ka)

⁺ Khu 8. 59 piṭṭhepi.

upasanto vūpasanto nibbuto paṭipassaddhoti santo. . * **Bhikkhū**ti sattannaṃ dhammaṃ bhinnattā bhikkhu, sakkāyadiṭṭhi bhinnā hoti, vicikicchā bhinnā hoti, sīlabbataparāmāso bhinno hoti, rāgo bhinno hoti, doso bhinno hoti, moho bhinno hoti, māno bhinno hoti, bhinnāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṃkilesikā ponobhavikā¹ sadarā dukkhavipākā āyatim jātijarāmarañiyā.

Pajjena katena attanā, (Sabhiyāti Bhagavā,
Parinibbānagato vitiṇṇakaṅkho.
Vibhavañca² bhavañca vippahāya,
Vusitavā khīṇapunabbhavo sa bhikkhūti.

Santo ca bhikkhu abhinibbutattoti rāgassa nibbāpitattā abhinibbutatto, dosassa nibbāpitattā abhinibbutatto, mohassa nibbāpitattā abhinibbutatto, kodhassa. Upanāhassa. Makkhassa. Paḷāsassa. Issāya. Macchariyassa. Māyāya. Sāṭheyyassa. Thambhassa. Sārambhassa. Mānassa. Atimānassa. Madassa. Pamādassa. Sabbakilesānaṃ. Sabbaduccaritānaṃ. Sabbadarathānaṃ. Sabbapariḷāhānaṃ. Sabbasantāpānaṃ. Sabbākusalābhisāṅkhārānaṃ nibbāpitattā abhinibbutatto santo ca bhikkhu abhinibbutatto.

Iti’hanti sīlesu akatthamānoti itīti padasandhī padasaṃsaggo padapāripurī akkharasamavāyo byañcanasiliṭṭhatā padānupubbatā metaṃ³ iti’hanti. **Sīlesu akatthamānoti** idhekacco katthī hoti vikatthī, so katthati vikatthati. “Ahamasmi sīlasampanno”ti vā “vatasampanno”ti vā “sīlabbatasampanno”ti vā jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā -pa- “nevasaññānāsaññāyatanaśamāpattiya lābhī”ti vā katthati vikatthati. Evaṃ na katthati na vikatthati, katthanā ārato virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti iti’hanti sīlesu akatthamāno.

* Khu 8. 39 piṭṭhepi.

2. Vibhavaṃ (Sī, Ka) Khu 1. 357 piṭṭhepi.

1. Ponobbhavikā (Syā, Ka)

3. Padānupubbatā petam (Sī, Ka)

Tamariyadhammaṃ kusalā vadantīti kusalāti ye te khandhakusalā dhātukusalā āyatanakusalā paṭiccasamuppādakusalā satipaṭṭhānakusalā sammappadhānakusalā iddhipādakusalā indriyakusalā balakusalā bojjhaṅgakusalā maggakusalā phalakusalā nibbānakusalā, te kusalā evaṃ vadanti “ariyānaṃ eso dhammo, neso dhammo anariyānaṃ”. “Paṇḍitānaṃ eso dhammo, neso dhammo bālānaṃ”. “Sappurisānaṃ eso dhammo, neso dhammo asappurisānaṃ”ti evaṃ vadanti ariyānaṃ evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti tamariyadhammaṃ kusalā vadanti.

Yassussadā natthi kuhiñci loketi yassāti arahato khīṇāsavassa. **Ussadāti** sattussadā rāgussado dosussado mohussado mānussado diṭṭhussado kilesussado kammussado, yassime¹ ussadā natthi na santi na vijjanti nupalabbhanti, pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā nāṇagginā daḍḍhā. . **Kuhiñcīti** kuhiñci kimhici katthaci ajjhattaṃ vā bahiddhā vā ajjhatabhiddhā vā. . **Loketi** apāyaloke manussaloke devaloke khandhaloke dhātuloke āyatanaloketi yassussadā natthi kuhiñci loke. Tenāha Bhagavā—

Santo ca bhikkhu abhinibbutatto,
Iti’hanti sīlesu akatthamāno.
Tamariyadhammaṃ kusalā vadanti,
Yassussadā natthi kuhiñci loketi.

19. * **Pakappitā saṅkhatā yassa dhammā,**
Purakkhatā² santi avīvadātā.
Yadattani passati ānisaṃsaṃ,
Taṃ nissito kuppapaṭiccasantiṃ.

Pakappitā saṅkhatā yassa dhammāti pakappanāti dve pakappanā taṇhāpakappanā ca diṭṭhipakappanā ca -pa- ayaṃ taṇhāpakappanā -pa- ayaṃ diṭṭhipakappanā. **Saṅkatāti** saṅkhatā abhisāṅkhatā saṇṭhapitātipi saṅkhatā. Atha vā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadharmā nirodhadhammātipi

1. Tassime (Sī, Syā)

* Khu 1. 401 piṭṭhepi.

2. Purekkhatā (Sī, Ka)

saṅkhatā. . **Yassāti** diṭṭhigatikassa. **Dhammā** vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatānīti pakappitā saṅkhatā yassa dhammā.

Purakkhatā santi avīvadātāti purakkhatāti dve purekkhārā taṇhāpurekkhāro ca diṭṭhipurekkhāro ca -pa- ayaṃ taṇhāpurekkhāro -pa- ayaṃ diṭṭhipurekkhāro. Tassa taṇhāpurekkhāro appahīno, diṭṭhipurekkhāro appaṭinissaṭṭho, tassa taṇhāpurekkhārassa appahīnattā, diṭṭhipurekkhārassa appaṭinissaṭṭhattā so taṇhaṃ vā diṭṭhiṃ vā pureto katvā carati taṇhādhajo taṇhāketu taṇhādhipeyyo, diṭṭhidhajo diṭṭhiketu diṭṭhādhipeyyo, taṇhāya vā diṭṭhiyā vā parivārito caratīti purakkhatā. . **Santīti** santi saṃvijjanti atthi upalabbhanti. . **Avīvadātāti** avevadātā avodātā aparisuddhā saṃkiliṭṭhā saṃkilesikāti purakkhatā santi avīvadātā.

Yadattani passati ānisaṃsanti yadattanīti yaṃ attani. **Attā** vuccati diṭṭhigataṃ. Attano diṭṭhiyā dve ānisaṃse passati diṭṭhadhammikaṇca ānisaṃsaṃ samparāyikaṇca ānisaṃsaṃ. Katamo diṭṭhiyā diṭṭhadhammiko ānisaṃso, yaṃdiṭṭhiko satthā hoti, taṃdiṭṭhikā sāvakā honti. Taṃdiṭṭhikaṃ satthāraṃ sāvakā sakkaronti garuṃ karonti¹ mānenti pūjenti apacitīm karonti, labhati ca tattonidānaṃ cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccaya-bhesajjaparikkhāraṃ. Ayaṃ diṭṭhiyā diṭṭhadhammiko ānisaṃso. . Katamo diṭṭhiyā samparāyiko ānisaṃso, ayaṃ diṭṭhi alaṃ nāgattāya vā supaṇṇattāya vā yakkhattāya vā asurattāya vā gandhabbattāya vā mahārājattāya vā indattāya vā brahmattāya vā devattāya vā ayaṃ diṭṭhi suddhiyā visuddhiyā parisuddhiyā, muttiyā vimuttiyā parimuttiyā, imāya diṭṭhiyā sujjhanti visujjhanti parisujjhanti, muccanti vimuccanti parimuccanti, imāya diṭṭhiyā sujjhissāmi visujjhissāmi parisujjhissāmi, muccissāmi vimuccissāmi parimuccissāmīti āyatīm phalapāṭikaṅkhī hoti. Ayaṃ diṭṭhiyā samparāyiko ānisaṃso. . Attano diṭṭhiyā ime dve ānisaṃse passati dakkhati oloketi nijjhāyati upaparikkhatīti yadattani passati ānisaṃsaṃ.

1. Garukaronti (Sī, Syā)

Taṃ nissito kuppapaṭṭicasantinti tisso santiyo accantasanti tadaṅgasanti sammutisanti. Katamā **accantasanti**, accantasanti vuccati amataṃ nibbānaṃ. Yo so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ, ayaṃ accantasanti. . Katamā **tadaṅgasanti**, paṭhamāṃ jhānaṃ samāpannassa nīvaraṇā santā honti, dutiyaṃ jhānaṃ samāpannassa vitakkavicārā santā honti, tatiyaṃ jhānaṃ samāpannassa pīti santā hoti, catutthaṃ jhānaṃ samāpannassa sukhadukkā santā honti, ākāsaṇācāyatanāṃ samāpannassa rūpaṇāṇā paṭighasaṇāṇā nānattasaṇāṇā santā hoti, viññāṇaṇācāyatanāṃ samāpannassa ākāsaṇācāyatanasaṇāṇā santā hoti, ākiṇcaṇācāyatanāṃ samāpannassa viññāṇaṇācāyatanasaṇāṇā santā hoti, ākiṇcaṇācāyatanasaṇāṇā santā hoti, nevasaṇācāyatanasaṇāṇā santā hoti. Ayaṃ tadaṅgasanti. . Katamā **sammutisanti**, sammutisantiyo vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni diṭṭhisantiyo. Api ca sammutisanti imasmim atthe adhippetā santīti. . **Taṃ nissito kuppapaṭṭicasantinti** kuppasantiṃ pakuppasantiṃ eritasantiṃ sameritasantiṃ calitasantiṃ ghaṭṭitasantiṃ kappitasantiṃ pakappitasantiṃ aniccaṃ saṅkhataṃ paṭṭicasamuppannaṃ khayadhammaṃ vayadhammaṃ virāgadhammaṃ nirodhadhammaṃ, santiṃ nissito assito allīno upagato ajjhosito adhimuttoti taṃ nissito kuppapaṭṭicasanti. Tenāha Bhagavā—

Pakappitā saṅkhata yassa dhammā,
Purakkhatā santi avivādātā.
Yadattani passati ānisaṃsaṃ,
Taṃ nissito kuppapaṭṭicasantinti.

20. * **Diṭṭhīnivesā na hi svātivattā,**
Dhammesu niccheyya samuggahītā.
Tasmā naro tesu nivesanesu,
Nirassatī ādiyati ca dhammaṃ.

Diṭṭhīnivesā na hi svātivattāti diṭṭhīnivesāti “sassato loko idameva saccāṃ moghamāññaṃ”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhīnivesanaṃ. “Asassato loko. Antavā loko. Anantavā

* Khu 1. 401 piṭṭhepi.

loko. Taṃ jīvaṃ taṃ sarīraṃ. Aññaṃ jīvaṃ aññaṃ sarīraṃ. Hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Na hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Hoti ca na ca hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti abhinivesaparāmāso diṭṭhinivesananti. .

Diṭṭhīnevesā na hi svātivattāti diṭṭhinivesā na hi svātivattā durativattā duttarā duppararā dussamatikkamā dubbinivattāti¹ diṭṭhinivesā na hi svātivattā.

Dhammesu niccheyya samuggahīanti dhammesūti dvāsattḥiditṭhigatesu. . **Niccheyyāti** nicchinitvā vinicchinitvā vicinitvā pavicinitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. . **Samuggahīanti** nivesanesu odhiggāho bilaggāho varaggāho koṭṭhāsaggāho uccayaggāho samuccayaggāho, idaṃ saccaṃ tacchaṃ tathaṃ bhūtaṃ yāthāvaṃ aviparīṇanti gahitaṃ parāmatṭhaṃ abhinivīṭṭhaṃ ajjhositāṃ adhimuttanti dhammesu niccheyya samuggahītaṃ.

Tasmā naro tesu nivesanesūti tasmāti tasmā taṃkāraṇā taṃhetu tappaccayā taṃnidānaṃ. . **Naroti** satto naro mānava poso puggalo jīvo jāgu jantu indagu manujo. . **Tesu nivesanesūti** tesu diṭṭhinivesanesūti tasmā naro tesu nivesanesu.

Nirassatī ādiyāti ca dhammanti nirassatīti dvīhi kāraṇehi nirassati, paravicchindanāya vā nirassati, anabhisambhuṇanto vā nirassati. Kathaṃ paravicchindanāya nirassati—paro vicchindeti, so satthā na sabbaññū, dhammo na svākkhāto, gaṇo na suppaṭipanno, diṭṭhi na bhaddikā, paṭipadā na supaññattā, maggo na niyyāniko, natthettha suddhi vā visuddhi vā parisuddhi vā, mutti vā vimutti vā parimutti vā, natthettha sujjhanti vā visujjhanti vā parisujjhanti vā, muccanti vā vimuccanti vā parimuccanti vā, hīnā nihīnā omakā lāmakā chatukkā² parittāti evaṃ paro vicchindeti. Evaṃ vicchindiyamāno satthāraṃ nirassati, dhammakkhānaṃ nirassati, gaṇaṃ nirassati, diṭṭhiṃ nirassati, paṭipadaṃ nirassati, maggaṃ nirassati. Evaṃ paravicchindanāya nirassati. Kathaṃ anabhisambhuṇanto nirassati—sīlaṃ anabhisambhuṇanto sīlaṃ nirassati, vataṃ anabhisambhuṇanto vataṃ nirassati,

1. Dubbītivattāti (Sī, Syā, Ka)

2. Jatukkā (Sī, Syā)

sīlabbatam anabhisambhūṇanto sīlabbatam nirassati. Evaṃ
anabhisambhūṇanto nirassati. **Ādiyati ca dhammanti** satthāram gaṇhāti,
dhammakkhānam gaṇhāti, gaṇam gaṇhāti, diṭṭhim gaṇhāti, paṭipadam
gaṇhāti, maggam gaṇhāti parāmasati abhinivisatīti nirassati ādiyati ca
dhammam. Tenāha Bhagavā—

Diṭṭhīnivesā na hi svātivattā,
Dhammesu niccheyya samuggahītam.
Tasmā naro tesu nivesanesu,
Nirassati ādiyati ca dhammanti.

21. * **Dhonassa hi natthi kuhiñci loke,
Pakappitā diṭṭhi bhavābhavesu.
Māyañca mānañca pahāya dhono,
Sa kena gaccheyya, anūpayo so.**

Dhonassa hi natthi kuhiñci loke, pakappitā diṭṭhi bhavābhavesūti
dhonoti dhonā vuccati paññā. Yā paññā pajānanā vicayo pavicayo
dhammavicayo sallakkhaṇā upalakkhaṇā paccupalakkhaṇā paṇḍiccam
kosallam nepuñnam vebhabyā cintā upaparikkhā bhūri medhā pariṇāyikā
vipassanā sampajañnam patodo paññā paññindriyam paññābalaṃ
paññāsattham paññāpāsādo paññā-āloko paññā-obhāso paññāpajjoto
paññāratanaṃ amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi. Kimkāraṇā dhonā
vuccati paññā, tāya paññāya kāyaduccaritam dhutañca dhotañca sandhotañca
niddhotañca, vacīduccaritam. Manoduccaritam dhutañca dhotañca
sandhotañca niddhotañca. Rāgo dhuto ca dhoto ca sandhoto ca niddhoto ca,
doso. Moho. Kodho. Upanāho. Makkho. Paḷāso dhuto ca dhoto ca sandhoto
ca niddhoto ca, issā dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca,
macchariyam dhutañca dhotañca sandhotañca niddhotañca, māyā dhutā ca
dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca, sāṭheyyam dhutañca dhotañca
sandhotañca niddhotañca, thambho dhutā ca dhoto ca sandhoto ca niddhoto
ca, sārambho. Māno. Atimāno. Mado. Pamādo dhuto ca dhoto ca sandhoto
ca niddhoto ca, sabbe kilesā. Sabbe duccaritā. Sabbe darathā. Sabbe
pariḷāhā. Sabbe santāpā.

* Khu 1. 402 piṭṭhepi.

Sabbākusalābhisaṅkhārā dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca, taṁkāraṇā dhonā vuccati paññā.

Atha vā sammādiṭṭhiyā micchādiṭṭhi dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca, sammāsaṅkappena micchāsaṅkappo dhuto ca dhotō ca sandhoto ca niddhoto ca, sammāvācāya micchāvācā dhutā ca dhotā ca -pa- sammākammantena micchākammanto dhuto ca. Sammā-ājīvena micchā-ājīvo dhuto ca. Sammāvāyāmena micchāvāyāmo dhuto ca. Sammāsatiyā micchāsati dhutā ca. Sammāsamādhinā micchāsamādhī dhuto ca dhotō ca sandhoto ca niddhoto ca, sammāñāṇena micchāñāṇaṁ dhutaṇca. Sammāvimuttisā micchāvimutti dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca.

Atha vā ariyena aṭṭhaṅgikena maggena sabbe kilesā. Sabbe duccharitā. Sabbe darathā. Sabbe pariḷāhā. Sabbe santāpā. Sabbākusalābhisaṅkhārā dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca. Arahā imehi dhoneyyehi dhammehi upeto samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno samannāgato, tasmā arahā dhono. So dhutarāgo dhutapāpo dhutakilesō dhutapariḷāhoti dhono. . **Kuhiñcīti** kuhiñci kimhici katthaci ajjhataṁ vā bahiddhā vā ajjhatabhiddhā vā. **Loketi** apāyaloke -pa- āyatanaloke.

Pakappitāti dve pakappanā taṇhāpakappanā ca diṭṭhipakappanā ca -pa- ayaṁ taṇhāpakappanā -pa- ayaṁ diṭṭhipakappanā. . **Bhavābhavesūti** bhavābhavē kammabhavē punabbhavē kāmabhavē, kammabhavē kāmabhavē punabbhavē rūpabhavē, kammabhavē rūpabhavē punabbhavē arūpabhavē, kammabhavē arūpabhavē punabbhavē punappunabhavē, punappunagatiyā punappuna-upapattiyā punappunapaṭisaṇḍhiyā punappuna-attabhāvābhiniḍḍhiyā. . **Dhonassa hi natthi kuhiñci loke, pakappitā diṭṭhi bhavābhavesūti** dhonassa kuhiñci loke bhavābhavesu ca kappitā pakappitā abhisāṅkhataṁ saṅghapitā diṭṭhi natthi na santi na saṁvijjati nupalabbhati, pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbupattikā ñāṇagginā daḍḍhāti dhonassa hi natthi kuhiñci loke, pakappitā diṭṭhi bhavābhavesu.

Māyaṇca mānaṇca pahāya dhonoti māyā vuccati vañcanikā cariyā. *
Idhekacco kāyena duccharitaṁ caritvā vācāya duccharitaṁ caritvā manasā

* Abhi 2. 372 piṭṭhepi.

duccaritaṃ caritvā tassa paṭicchādanahetu pāpikaṃ icchaṃ paṇidahati—“mā maṃ jaññā”ti icchati, “mā maṃ jaññā”ti saṅkappeti, “mā maṃ jaññā”ti vācaṃ bhāsati, “mā maṃ jaññā”ti kāyena parakkamati, yā evarūpā māyā māyāvitā accāsarā vañcanā nikati nikiraṇā pariharaṇā gūhanā parigūhanā chādanā paricchādanā anuttānikammaṃ anāvikammaṃ vocchādanā pāpakiriyā, ayaṃ vuccati māyā.

Mānoti ekavidhena māno, yā cittassa unnati¹. . Duvidhena māno, attukkaṃsanamāno paravambhanamāno. . Tividhena māno, “seyyohamasmī”ti māno “sadiśohamasmī”ti māno “hīnohamasmī”ti māno. . Catubbidhena māno, lābhena mānaṃ janeti, yasena mānaṃ janeti, pasaṃsāya mānaṃ janeti, sukhena mānaṃ janeti. . Pañcavidhena māno, “lābhimhi manāpikānaṃ rūpānaṃ”ti mānaṃ janeti, “lābhimhi manāpikānaṃ saddānaṃ. Gandhānaṃ. Rasānaṃ. Phoṭṭhabbānaṃ”ti mānaṃ janeti. . Chabbidhena māno, cakkhusampadāya mānaṃ janeti, sotasampadāya. Ghānasampadāya. Jivhāsampadāya. Kāyasampadāya. Manosampadāya mānaṃ janeti. . Sattavidhena māno, māno atimāno mānātimāno omāno adhimāno asmimāno micchāmāno. . Aṭṭhavidhena māno, lābhena mānaṃ janeti, alābhena omānaṃ janeti, yasena mānaṃ janeti, ayasena omānaṃ janeti, pasaṃsāya mānaṃ janeti, nindāya omānaṃ janeti, sukhena mānaṃ janeti, dukkheṇa omānaṃ janeti. . Navavidhena māno, seyyassa * “seyyohamasmī”ti māno, seyyassa “sadiśohamasmī”ti māno, seyyassa “hīnohamasmī”ti māno. Sadiśassa “seyyohamasmī”ti māno, sadiśassa “sadiśohamasmī”ti māno, sadiśassa “hīnohamasmī”ti māno. Hīnassa “seyyohamasmī”ti māno, hīnassa “sadiśohamasmī”ti māno, hīnassa “hīnohamasmī”ti māno. . Dasavidhena māno, idhekacco mānaṃ janeti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā kammāyatanena vā sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vā vatthunā. ⁺ Yo evarūpo māno maññanā maññitattaṃ unnati unnamo² dhajo

1. Uṇṇati (Syā, Ka)

⁺ Abhi 1. 225 piṭṭhepi.

* Abhi 2. 359 piṭṭhādīsipi.

2. Uṇṇamo (Syā, Ka)

sampaggāho ketukamyatā cittassa. Ayaṃ vuccati māno. . **Māyañca mānañca pahāya dhonoti** dhono māyañca mānañca pahāya pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gametvāti māyañca mānañca pahāya dhono.

Sa kena gaccheyya, anūpayo soti upayāti dve upayā taṇhūpayo ca diṭṭhūpayo ca -pa- ayaṃ taṇhūpayo -pa- ayaṃ diṭṭhūpayo. Tassa taṇhūpayo pahīno, diṭṭhūpayo paṭinissatṭho. Taṇhūpayassa pahīnattā, diṭṭhūpayassa paṭinissatṭhattā anūpayo puggalo kena rāgena gaccheyya, kena dosena gaccheyya, kena mohena gaccheyya, kena mānena gaccheyya, kāya diṭṭhiyā gaccheyya, kena uddhaccena gaccheyya, kāya vicikicchāya gaccheyya, kehi anusayehi gaccheyya “ratto”ti vā “duṭṭho”ti vā “mūḷho”ti vā “vinibaddho”ti vā “parāmatṭho”ti vā “vikkhepagato”ti vā “aniṭṭhaṅgato”ti vā “thāmagato”ti vā. Te abhisāṅkhārā pahīnā, abhisāṅkhārānaṃ pahīnattā gatiyo kena gaccheyya “nerayiko”ti vā “tiracchānāyoniko”ti vā “pettivisayiko”ti vā “manusso”ti vā “devo”ti vā “rūpī”ti vā “arūpī”ti vā “saññī”ti vā “asaññī”ti vā “nevasaññīnāsaññī”ti vā. So hetu natthi, paccayo natthi, kāraṇaṃ natthi, yena gaccheyyāti sa kena gaccheyya, anūpayo so. Tenāha Bhagavā—

Dhonassa hi natthi kuhiñci loke,
Pakappitā diṭṭhi bhavābhavesu.
Māyañca mānañca pahāya dhono,
Sa kena gaccheyya, anūpayo soti.

22. * Upayo hi dhammesu upeti vādaṃ,
Anūpayam kena katham vadeyya.
Attā nirattā na hi tassa atthi,
Adhosi so diṭṭhimidheva sabbam.

Upayo hi dhammesu upeti vādanti upayāti dve upayā taṇhūpayo ca diṭṭhūpayo ca -pa- ayaṃ taṇhūpayo -pa- ayaṃ diṭṭhūpayo. Tassa taṇhūpayo appahīno, diṭṭhūpayo appaṭinissatṭho. Taṇhūpayassa

appahīnattā, diṭṭhūpayassa appaṭinissaṭṭhattā dhammesu vādaṃ upeti “ratto”ti vā “duṭṭho”ti vā “mūḷho”ti vā “vinibaddho”ti vā “parāmaṭṭho”ti vā “vikkhepagato”ti vā “aniṭṭhaṅgato”ti vā “thāmagato”ti vā. Te abhisāṅkhārā appahīnā, abhisāṅkhārānaṃ appahīnattā gatiyā vādaṃ upeti “nerayiko”ti vā “tiracchānayaniko”ti vā “pettivisayiko”ti vā “manusso”ti vā “devo”ti vā “rupī”ti vā “arūpī”ti vā “saññī”ti vā “asaññī”ti vā “nevasaññīnāsaññī”ti vā vādaṃ upeti upagacchati gaṇhāti parāmasati abhinivisatīti upayo hi dhammesu upeti vādaṃ.

Anūpayam kena katham vadeyyāti upayāti dve upayā taṇhūpayo ca diṭṭhūpayo ca -pa- ayaṃ taṇhūpayo -pa- ayaṃ diṭṭhūpayo. Tassa taṇhūpayo pahīno diṭṭhūpayo paṭinissaṭṭho. Taṇhūpayassa pahīnattā, diṭṭhūpayassa paṭinissaṭṭhattā anūpayam puggalaṃ kena rāgena vadeyya, kena dosena vadeyya, kena mohena vadeyya, kena mānena vadeyya, kāya diṭṭhiyā vadeyya, kena uddhaccena vadeyya, kāya vicikicchāya vadeyya, kehi anusayehi vadeyya “ratto”ti vā “duṭṭho”ti vā “mūḷho”ti vā “vinibaddho”ti vā “parāmaṭṭho”ti vā “vikkhepagato”ti vā “aniṭṭhaṅgato”ti vā “thāmagato”ti vā. Te abhisāṅkhārā pahīnā, abhisāṅkhārānaṃ pahīnattā gatiyo kena vadeyya “nerayiko”ti vā -pa- “nevasaññīnāsaññī”ti vā. So hetu natthi, paccayo natthi, kāraṇaṃ natthi, yena vadeyya katheyya bhaṇeyya dīpayeyya vohareyyāti anūpayam kena katham vadeyya.

Attā nirattā na hi tassa atthāti attāti attānudiṭṭhi natthi. **Nirattāti** ucchedadiṭṭhi natthi. **Attāti** gahitaṃ natthi. **Nirattāti** muñcitabbaṃ natthi. Yassatthi gahitaṃ, tassatthi muñcitabbaṃ, yassatthi muñcitabbaṃ, tassatthi gahitaṃ, gahaṇaṃ muñcanā samatikkanto arahā buddhiparihānivītivatto. So vuṭṭhavāso ciṇṇacaraṇo gataddho gatadiso jātimaraṇasaṃsāro natthi tassa punabbhavoti attā nirattā na hi tassa atthi.

Adhosi so diṭṭhimidheva sabbanti tassa dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni pahīnāni samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbuppattikāni ñāṇagginā daḍḍhāni. So sabbadiṭṭhigataṃ idheva adhosi dhuni sandhuni niddhuni pajahi vinodesi

byantiṃ akāsi anabhāvaṃ gamesīti adhosi so diṭṭhimidheva sabbam. Tenāha Bhagavā—

Upayo hi dhammesu upeti vādam.

Anūpayam kena katham vadeyya.

Attā nirattā na hi tassa atthi.

Adhosi so diṭṭhimidheva sabbanti.

Duṭṭhaṭṭhakasuttaniddeso tatiyo.

4. Suddhaṭṭhakasuttaniddesa

Atha Suddhaṭṭhakasuttaniddesaṃ vakkhati—

23. * Passāmi suddham paramaṃ arogaṃ,
 Diṭṭhena saṃsuddhi narassa hoti.
 Evābhijānaṃ “paraman”ti ñatvā,
 Suddhānupassīti pacceti ñāṇaṃ.

Passāmi suddham paramaṃ arogaṃti passāmi suddhanti passāmi suddham, dakkhāmi suddham olokemi suddham nijjhāyāmi suddham upaparikkhāmi suddham. Paramaṃ arogaṃti paramaṃ ārogyappattaṃ tāṇappattaṃ leṇappattaṃ saraṇappattaṃ abhayappattaṃ accutappattaṃ amatappattaṃ nibbānappattanti passāmi suddham paramaṃ arogaṃ.

Diṭṭhena saṃsuddhi narassa hotīti cakkhuviññāṇaṃ¹ rūpadassanena narassa suddhi visuddhi parisuddhi, mutti vimutti parimutti hoti, naro sujjhati visujjhati parisujjhati, muccati vimuccati parimuccatīti diṭṭhena saṃsuddhi narassa hoti.

Evābhijānaṃ “paraman”ti ñatvāti evaṃ abhijānanto ājānanto vijānanto paṭivijānanto paṭivijjhanto “idaṃ paramaṃ aggaṃ seṭṭhaṃ viṣiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṇa”ti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvāti evābhijānaṃ “paraman”ti ñatvā.

* Khu 1. 402 piṭṭhepi.

1. Cakkhuviññāṇena (Sī, Syā)

Suddhānupassīti pacceti ñāṇanti yo suddham passati, so suddhānupassī, **pacceti ñāṇanti** cakkhuviññāṇam rūpadassanena ñāṇanti pacceti, maggoti pacceti, pathoti pacceti, niyyānanti paccetīti suddhānupassī pacceti ñāṇam. Tenāha Bhagavā—

Passāmi suddham paramam arogam,
Ditṭhena saṁsuddhi narassa hoti.
Evābhijānam “paraman”ti ñatvā,
Suddhānupassīti pacceti ñāṇanti.

24. * **Ditṭhena ce suddhi narassa hoti,**
Ñāṇena vā so pajahāti dukkham.
Aññena so sujjhati sopadhiko,
Ditṭhī hi nam pāva tathā vadānam.

Ditṭhena ce suddhi narassa hotīti cakkhuviññāṇam rūpadassanena ce narassa suddhi visuddhi parisuddhi, mutti vimutti parimutti hoti, naro sujjhati visujjhati parisujjhati, muccati vimuccati parimuccatīti ditṭhena ce suddhi narassa hoti.

Ñāṇena vā so pajahāti dukkhanti cakkhuviññāṇam rūpadassanena ce naro jātidukkham pajahati, jarādukkham pajahati, byādhidukkham pajahati, maraṇadukkham pajahati, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadukkham pajahatīti ñāṇena vā so pajahāti dukkham.

Aññena so sujjhati sopadhikoti aññena asuddhimaggena micchāpaṭipadāya aniyyānikapathena aññatra satipaṭṭhānehi aññatra sammappadhānehi aññatra iddhipādehi aññatra indriyehi aññatra balehi aññatra bojjhaṅgehi aññatra ariyā aṭṭhaṅgikā maggānaro sujjhati visujjhati parisujjhati, muccati vimuccati parimuccati. . **Sopadhikoti** sarāgo sadoso samoho samāno sataṇho sadiṭṭhi sakilesa sa-upādānoti aññena so sujjhati sopadhiko.

Ditṭhī hi nam pāva tathā vadānanti sāva ditṭhi tam puggalam pāvadati, iti vāyam puggalo micchāditṭhiko viparītadassano. . **Tathā vadānanti** tathā vadantaṁ kathentaṁ bhaṇantaṁ dīpayantaṁ voharantaṁ, “sassato

loko, idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti tathā vadantaṃ kathentaṃ
bhaṇantaṃ dīpayantaṃ voharantaṃ, “asassato loko. Antavā loko. Anantavā
loko. Taṃ jīvaṃ taṃ sarīraṃ. Aññaṃ jīvaṃ aññaṃ sarīraṃ. Hoti tathāgato
paraṃ maraṇā. Na hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Hoti ca na ca hoti tathāgato
paraṃ maraṇā. Neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā, idameva
saccaṃ moghamaññaṃ”ti tathā vadantaṃ kathentaṃ bhaṇantaṃ dīpayantaṃ
voharantanti diṭṭhī hi naṃ pāva tathā vadānaṃ. Tenāha Bhagavā—

Diṭṭhena ce suddhi narassa hoti,
Ñāṇena vā so pajahāti dukkhaṃ.
Aññaṇa so sujjhati sopadhīko,
Dīṭṭhī hi naṃ pāva tathā vadānanti.

25. * Na brāhmaṇo aññaṇato suddhimāha,

Diṭṭhe sute sīlavate mute vā.

Puññaṇe ca pāpe ca anūpalitto,

Attañjaho nayidha pakubbamāno.

Na brāhmaṇo aññaṇato suddhimāha, diṭṭhe sute sīlavate mute vāti nāti
paṭikkhepo, **brāhmaṇo**ti sattannaṃ dhammānaṃ bāhitattā brāhmaṇo,
sakkāyadiṭṭhi bāhitā hoti, vicikicchā bāhitā hoti, sīlabbataparāmāso bāhito
hoti, rāgo bāhito hoti, doso bāhito hoti, moho bāhito hoti, māno bāhito hoti,
bāhitāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṃkilesikā ponobhaviṇā sadarā
dukkhavipākā āyatinaṃ jātijarāmarāṇiyā—

+ Bāhivā sabbapāpakāni, (Sabhiyāti Bhagavā,)

Vimalo sādhusamāhito ṭhitatto.

Saṃsāramaticca kevalī so,

Asito¹ tādi pavuccate sa brahmā.

* Khu 1. 402 piṭṭhepi.

+ Khu 1. 358; Khu 8. 84 piṭṭhesupi.

1. Anissito (Syā)

Na brāhmaṇo aññato suddhimāhāti brāhmaṇo aññena asuddhimaggena micchāpaṭipadāya aniyyānikapathena aññatra satipaṭṭhānehi aññatra sammappadhānehi aññatra iddhipādehi aññatra indriyehi aññatra balehi aññatra bojjhaṅgehi aññatra ariyena aṭṭhaṅgikena maggena suddhim visuddhim parisuddhim, muttim vimuttim parimuttim, nāha na katheti na bhaṇati na dīpayati na voharātīti na brāhmaṇo aññato suddhimāha.

Diṭṭhe sute sīlavate mute vāti santeke samaṇabrāhmaṇā diṭṭhisuddhikā, te ekaccānaṃ rūpānaṃ dassanaṃ maṅgalaṃ paccenti, ekaccānaṃ rūpānaṃ dassanaṃ amaṅgalaṃ paccenti. Katamesaṃ rūpānaṃ dassanaṃ maṅgalaṃ paccenti, te kālato vuṭṭhahitvā abhimaṅgalagatāni rūpāni passanti, cāṭakasakuṇaṃ¹ passanti, phussaveḷuvalaṭṭhim passanti, gabbhinittim passanti, kumārakaṃ khandhe āropetvā gacchantam passanti, puṇṇaghaṭam passanti, rohitamaccharaṃ passanti, ājaññaṃ passanti, ājaññarathaṃ passanti, usabhaṃ passanti, gokapilaṃ passanti, evarūpānaṃ rūpānaṃ dassanaṃ maṅgalaṃ paccenti. Katamesaṃ rūpānaṃ dassanaṃ amaṅgalaṃ paccenti, palālapuṇjaṃ passanti, takkaghaṭam passanti, rittaghaṭam passanti, naṭam passanti, naggasamaṇakaṃ passanti, kharaṃ passanti, kharayānaṃ passanti, ekayuttayānaṃ passanti, kāṇaṃ passanti, kuṇim passanti, khañjaṃ passanti, pakkhahataṃ² passanti, jiṇṇakaṃ passanti, byādhikaṃ³ passanti, mataṃ passanti, evarūpānaṃ rūpānaṃ dassanaṃ amaṅgalaṃ paccenti. Ime te samaṇabrāhmaṇā diṭṭhisuddhikā. Te diṭṭhena suddhim visuddhim parisuddhim, muttim vimuttim parimuttim paccenti.

Santeke samaṇabrāhmaṇā sutasuddhikā, te ekaccānaṃ saddānaṃ savanaṃ maṅgalaṃ paccenti, ekaccānaṃ saddānaṃ savanaṃ amaṅgalaṃ paccenti. Katamesaṃ saddānaṃ savanaṃ maṅgalaṃ paccenti, te kālato vuṭṭhahitvā abhimaṅgalagatāni saddāni suṇanti “vaḍḍhā”ti vā “vaḍḍhamānā”ti vā “puṇṇā”ti vā “phussā”ti vā “asokā”ti vā “sumanā”ti vā “sunakkhattā”ti vā “sumaṅgalā”ti vā “sirī”ti vā “sirīvaḍḍhā”ti vā evarūpānaṃ saddānaṃ savanaṃ maṅgalaṃ paccenti. . Katamesaṃ saddānaṃ savanaṃ amaṅgalaṃ paccenti, “kāṇo”ti vā “kuṇī”ti vā “khañjo”ti vā “pakkhahato”ti vā “jiṇṇako”ti vā “byādhiko”ti vā “mato”ti vā “chindan”ti vā “bhindan”ti vā “daḍḍhan”ti vā “naṭṭhan”ti vā “natthī”ti vā evarūpānaṃ saddānaṃ

1. Vātasakuṇaṃ (Syā), cāpasakuṇaṃ (Ka)

2. Pakkhaṇḍaṃ (Ka)

3. Byādhitaṃ (Sī)

savaṇaṃ amaṅgalaṃ paccenti. Ime te samaṇabrāhmaṇā sutasuddhikā, te sutena suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ paccenti.

Santeke samaṇabrāhmaṇā sīlasuddhikā, te sīlamattena saṃyamamattena saṃvaramattena avītikkamamattena suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ paccenti. Samaṇamuṇḍikāputto¹ evamāha— catūhi kho ahaṃ gahapati² dhammehi samannāgataṃ purisapuggalaṃ paññāpemi sampannakusalaṃ paramakusalaṃ uttamapattippattaṃ samaṇaṃ ayojjhaṃ. Katamehi catūhi—idha gahapati na kāyena pāpakaṃ kammaṃ karoti, na pāpikaṃ vācaṃ bhāsati, na pāpakaṃ saṅkappaṃ saṅkappeti, na pāpakaṃ ājīvaṃ ājīvati. Imehi kho ahaṃ gahapati catūhi dhammehi samannāgataṃ purisapuggalaṃ paññāpemi sampannakusalaṃ paramakusalaṃ uttamapattippattaṃ samaṇaṃ ayojjhaṃ. Evamevaṃ santeke samaṇabrāhmaṇā sīlasuddhikā, te sīlamattena saṃyamamattena saṃvaramattena avītikkamamattena suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ paccenti.

Santeke samaṇabrāhmaṇā vatasuddhikā, te hatthivatikā vā honti, assavatikā vā honti, govatikā vā honti, kukkuravatikā vā honti, kākavatikā vā honti, vāsudevavatikā vā honti, baladevavatikā vā honti, puṇṇabhaddavatikā vā honti, maṇibhaddavatikā vā honti, aggivatikā vā honti, nāgavatikā vā honti, supaṇṇavatikā vā honti, yakkhavatikā vā honti, asuravatikā vā honti, gandhabbavatikā vā honti, mahārājavatikā vā honti, candavatikā vā honti, sūriyavatikā vā honti, indavatikā vā honti, brahmavatikā vā honti, devavatikā vā honti, disāvatikā vā honti. Ime te samaṇabrāhmaṇā vatasuddhikā, te vatena suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ paccenti.

Santeke samaṇabrāhmaṇā mutasuddhikā, te kālato uṭṭhahitvā pathaviṃ āmasanti, haritaṃ āmasanti, gomayaṃ āmasanti, kacchapaṃ āmasanti, phālaṃ akkamanti, tilavāhaṃ āmasanti, phussatilaṃ khādanti

1. Samaṇo muṇḍikāputto (Sī), Ma 2. 215 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Thapati (Sī, Syā) evamuparipi.

phussatelaṃ makkhenti, phussadantakaṭṭhaṃ khādanti, phussamattikāya nhāyanti, phussasāṭakaṃ nivāsentī, phussaveṭṭhanaṃ veṭṭhenti. Ime te samaṇabrāhmaṇā mutasuddhikā, te mutena suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ paccenti na brāhmaṇo aññato suddhimāha.

Diṭṭhe sute sīlavate mute vāti brāhmaṇo diṭṭhasuddhiyāpi suddhiṃ nāha, sutasuddhiyāpi suddhiṃ nāha, sīlasuddhiyāpi suddhiṃ nāha, vatasuddhiyāpi suddhiṃ nāha, mutasuddhiyāpi suddhiṃ nāha na katheti na bhaṇati na dīpayati na voharatīti na brāhmaṇo aññato suddhimāha, diṭṭhe sute sīlavate mute vā.

Puññe va pāpe ca anūpalitto **puññaṃ** vuccati yaṃ kiñci tedhātukaṃ kusalābhisankhāraṃ, **apuññaṃ** vuccati sabbaṃ akusalaṃ. Yato puññābhisankhāro ca apuññābhisankhāro ca āneñjābhisankhāro ca pahīnā honti ucchinnamūlā tālavatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā. Ettāvata puññe ca pāpe ca na limpāti na palimpāti na upalimpāti, alitto apalitto anūpalitto nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti puññe ca pāpe ca anūpalitto.

Attañjaho nayidha pakubbamānoti **attañjahoti** attadiṭṭhiyaho. **Attañjahoti** gāhaṃ jaho¹. **Attañjahoti** taṇhāvasena diṭṭhivasena gahitaṃ parāmaṭṭhaṃ abhinivṛttaṃ ajjhositāṃ adhimuttaṃ. Sabbaṃ taṃ cattaṃ hoti vantaṃ muttaṃ pahīnaṃ paṭinissaṭṭhaṃ. . **Nayidha pakubbamānoti** puññābhisankhāraṃ vā apuññābhisankhāraṃ vā āneñjābhisankhāraṃ vā apakubbamāno ajanayamāno asaṇjanayamāno anibbattayamāno anabhinibbattayamānoti **attañjaho nayidha pakubbamāno**. Tenāha Bhagavā—

Na brāhmaṇo aññato suddhimāha,
Diṭṭhe sute sīlavate mute vā.
Puññe ca pāpe ca anūpalitto,
Attañjaho nayidha pakubbamānoti.

1. Gāhajaho (Sī, Syā), attagāhaṃ jaho (Ka)

26. * Purimaṃ pahāya aparaṃ sitāse,
 Ejānugā te na taranti saṅgaṃ.
 Te uggahāyanti nirassajanti,
 Kapīva sākhaṃ pamuñcaṃ¹ gahāya.

Purimaṃ pahāya aparaṃ sitāseti purimaṃ satthāraṃ pahāya paraṃ satthāraṃ nissitā, purimaṃ dhammakkhānaṃ pahāya aparaṃ dhammakkhānaṃ nissitā, purimaṃ gaṇaṃ pahāya aparaṃ gaṇaṃ nissitā, purimaṃ diṭṭhiṃ pahāya aparaṃ diṭṭhiṃ nissitā, purimaṃ paṭipadaṃ pahāya aparaṃ paṭipadaṃ nissitā, purimaṃ maggaṃ pahāya aparaṃ maggaṃ nissitā sannissitā allīnā upagatā ajjhositā adhimuttāti purimaṃ pahāya aparaṃ sitāse.

Ejānugā te na taranti saṅganti ejā vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa-abhiṭṭhā lobho akusalamūlaṃ. **Ejānugāti** ejānugā ejānugatā ejānusaṭṭā ejāya pannā patitā abhibhūtā pariyādinnaṭṭā. . **Te na taranti saṅganti** rāgasāṅgaṃ dosasāṅgaṃ mohasāṅgaṃ mānasāṅgaṃ diṭṭhisāṅgaṃ kilesasāṅgaṃ duccaritasāṅgaṃ na taranti na uttaranti na pataranti na samatikkamanti na vītivattantīti ejānugā te na taranti saṅgaṃ.

Te uggahāyanti nirassajantīti satthāraṃ gaṇhanti, taṃ muñcitvā aññaṃ satthāraṃ gaṇhanti. Dhammakkhānaṃ gaṇhanti, taṃ muñcitvā aññaṃ dhammakkhānaṃ gaṇhanti. Gaṇaṃ gaṇhanti, taṃ muñcitvā aññaṃ gaṇaṃ gaṇhanti. Diṭṭhiṃ gaṇhanti, taṃ muñcitvā aññaṃ diṭṭhiṃ gaṇhanti. Paṭipadaṃ gaṇhanti, taṃ muñcitvā aññaṃ paṭipadaṃ gaṇhanti. Maggaṃ gaṇhanti, taṃ muñcitvā aññaṃ maggaṃ gaṇhanti, gaṇhanti ca muñcanti ca ādiyanti ca nirassajanti cāti te uggahāyanti nirassajanti.

Kapīva sākhaṃ pamuñcaṃ gahāyāti yathā makkaṭṭo araṇṇe pavane caramāno sākhaṃ gaṇhāti, taṃ muñcitvā aññaṃ sākhaṃ gaṇhāti. Evamevaṃ puthusamaṇabrāhmaṇā puthudiṭṭhigatāni gaṇhanti ca muñcanti ca ādiyanti nirassajanti cāti kapīva sākhaṃ pamuñcaṃ gahāya. Tenāha Bhagavā—

Purimaṃ pahāya aparaṃ sitāse,
 Ejānugā te na taranti saṅgaṃ.
 Te uggahāyanti nirassajanti,
 Kapīva sākhaṃ pamuñcaṃ gahāyāti.

* Khu 1. 402 piṭṭhepi.

1. Pamukhaṃ (Sī, Syā)

27. * **Sayaṃ samādāya vatāni jantu,**
Uccāvacaraṃ gacchati saññasatto.
Vidvā ca vedehi samecca dhammaṃ,
Na uccāvacaraṃ gacchati bhūripaṇṇo.

Sayaṃ samādāya vatāni jantūti sayaṃ samādāyāti sāmaṃ samādāya.
Vatānīti hatthivataṃ vā assavataṃ vā govataṃ vā kukkūravataṃ vā
kākavataṃ vā vāsudevavataṃ vā baladevavataṃ vā puṇṇabhaddavataṃ vā
maṇibhaddavataṃ vā aggivataṃ vā nāgavataṃ vā supaṇṇavataṃ vā
yakkhavataṃ vā asuravataṃ vā -pa- disāvataṃ vā ādāya samādāya ādiyitvā
samādiyitvā gaṇhitvā paramasitvā abhinivisitvā. . **Jantūti** satto naro -pa-
manujoti sayaṃ samādāya vatāni jantu.

Uccāvacaraṃ gacchati saññasattoti satthārato satthāraṃ gacchati,
dhammakkhānato dhammakkhānaṃ gacchati, gaṇato gaṇaṃ gacchati,
diṭṭhiyā diṭṭhiṃ gacchati, paṭipadāya paṭipadaṃ gacchati, maggato maggaṃ
gacchati. . **Saññasattoti** kāmasaññāya byāpādasaññāya vihimśasaññāya
diṭṭhisaññāya satto visatto āsatto laggo laggito palibuddho. Yathā bhittikhile
vā nāgadante vā bhaṇḍaṃ sattaṃ visattaṃ āsattaṃ laggaṃ laggitaṃ
palibuddhaṃ, evamevaṃ kāmasaññāya byāpādasaññāya vihimśasaññāya
diṭṭhisaññāya satto visatto āsatto laggo laggito palibuddhoti uccāvacaraṃ
gacchati saññasatto.

Vidvā ca vedehi samecca dhammanti vidvāti vidvā vijjāgato ñāṇī
vibhāvī medhāvī. **Vedeḥīti vedā** vuccanti catūsu maggesu ñāṇaṃ, paññā
paññindriyaṃ paññābalaṃ dhammavicayasambojjhaṅgo vīmaṃsā vipassanā
sammādiṭṭhi. Tehi vedehi jātijarāmarāṇassa antagato antappatto, koṭigato
koṭippatto, pariyantagato pariyantappatto, vosānagato vosānappatto,
tāṇagato tāṇappatto, leṇagato leṇappatto, saraṇagato saraṇappatto,
abhayagato abhayappatto, accutagato accutappatto, amatagato amatappatto,
nibbānagato nibbānappatto, vedānaṃ vā antagatoti **vedagū**, vedehi vā
antagatoti vedagū, sattannaṃ vā dhammānaṃ veditattā vedagū, sakkāyadiṭṭhi
viditā hoti, vicikicchā veditā hoti, sīlabbataparāmāso

vidito hoti, rāgo vidito hoti, doso vidito hoti, moho vidito hoti, māno vidito hoti, veditāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṅkilesikā ponobhavikā sadarā dukkhavipākā āyatiṃ jātijarāmarañiyā.

Vedāni viceyya kevalāni, (Sabhiyāti Bhagavā,
Samaṇānaṃ yānīdhatthi¹ brāhmaṇānaṃ.
Sabbavedanāsu vītarāgo,
Sabbam vedamaticca vedagū soti.

Vidvā ca vedehi samecca dhammanti samecca abhisamecca dhammaṃ, “sabbe saṅkhārā aniccā”ti samecca abhisamecca dhammaṃ, “sabbe saṅkhārā dukkhā”ti samecca abhisamecca dhammaṃ, “sabbe dhammā anattā”ti samecca abhisamecca dhammaṃ. “Avijjāpaccayā saṅkhārā”ti samecca abhisamecca dhammaṃ, “saṅkhārapaccayā viññāṇan”ti samecca abhisamecca dhammaṃ, “viññāṇapaccayā nāmarūpan”ti. “Nāmarūpapaccayā saḷāyatanan”ti. “Saḷāyatanapaccayā phasso”ti. “Phassapaccayā vedanā”ti. “Vedanāpaccayā taṇhā”ti. “Taṇhāpaccayā upādānan”ti. “Upādānapaccayā bhavo”ti. “Bhavapaccayā jāti”ti. “Jātipaccayā jarāmarañan”ti samecca abhisamecca dhammaṃ. “Avijjānirodhā saṅkhāranirodho”ti samecca abhisamecca dhammaṃ, “saṅkhāranirodhā viññāṇanirodho”ti samecca abhisamecca dhammaṃ, “viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho”ti. “Nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho”ti. “Saḷāyatananirodhā phassanirodho”ti. “Phassanirodhā vedānānirodho”ti. “Vedanānirodhā taṇhānirodho”ti. “Taṇhānirodhā upādānanirodho”ti. Upādānanirodhā bhavanirodho”ti. “Bhavanirodhā jātinirodho”ti. “Jātinirodhā jarāmarañanirodho”ti samecca abhisamecca dhammaṃ. “Idaṃ dukkhan”ti samecca abhisamecca dhammaṃ, “ayaṃ dukkhasamudayo”ti. “Ayaṃ dukkhanirodho”ti. “Ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti samecca abhisamecca dhammaṃ. “Ime āsavā”ti samecca abhisamecca dhammaṃ, “ayaṃ āsavaśamudayo”ti. “Ayaṃ āsavanirodho”ti. “Ayaṃ āsavanirodhagāminī paṭipadā”ti samecca abhisamecca dhammaṃ. “Ime dhammā abhiññeyyā”ti samecca abhisamecca dhammaṃ, “ime dhammā pariññeyyā”ti. “Ime dhammā pahātabbā”ti. “Ime dhammā

1. Yānipatthi (Sī, Syā) Khu 1. 360; Khu 8. 64 piṭṭhesupī.

bhāvetabbā”ti. “Ime dhammā sacchikātabbā”ti samecca abhisamecca dhammaṃ. Channaṃ phassāyatanānaṃ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇaṃ samecca abhisamecca dhammaṃ, pañcannaṃ upādānakkhandhānaṃ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇaṃ samecca abhisamecca dhammaṃ, catunnaṃ mahābhūtānaṃ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇaṃ samecca abhisamecca dhammaṃ, “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti samecca abhisamecca dhammanti vidvā ca vedehi samecca dhammaṃ.

Na uccāvacaṃ gacchati bhūripaṇṇoti na satthārato satthāraṃ gacchati, na dhammakkhānato dhammakkhānaṃ gacchati, na gaṇato gaṇaṃ gacchati, na diṭṭhiyā diṭṭhiṃ gacchati, na paṭipadāya paṭipadaṃ gacchati, na maggato maggaṃ gacchati. . **Bhūripaṇṇoti** bhūripaṇṇo mahāpaṇṇo puthupaṇṇo hāsapaṇṇo javanapaṇṇo tikkhapaṇṇo nibbedhikapaṇṇo. **Bhūri** vuccati pathavī, tāya pathavisamāya paṇṇāya vipulāya vitthatāya samannāgatoti na uccāvacaṃ gacchati bhūripaṇṇo. Tenāha Bhagavā—

Sayaṃ samādāya vatāni jantu,
Uccāvacaṃ gacchati saññasatto.
Vidvā ca vedehi samecca dhammaṃ,
Na uccāvacaṃ gacchati bhūripaṇṇoti.

28. * Sa sabbadhammesu visenibhūto,
Yaṃ kiñci diṭṭhaṃ va suttaṃ mutaṃ vā.
Tameva dassiṃ vivaṭaṃ carantaṃ,
Kenīdha lokasmi vikappayeyya.

Sa sabbadhammesu visenibhūto, yaṃ kiñci diṭṭhaṃ va suttaṃ mutaṃ vāti senā vuccati mārasenā. Kāyaduccaritaṃ mārasenā, vacīduccaritaṃ mārasenā, manoduccaritaṃ mārasenā, rāgo mārasenā, doso mārasenā, moho mārasenā, kodho. Upanāho -pa- sabbākusalābhisaṅkhārā mārasenā. Vuttaṃ hettaṃ Bhagavatā—

+ Kāmā te paṭhamā senā, dutiyā arati vuccati.
Tatiyā khuppiṇā te, catutthī taṇhā vuccati.

* Khu 1. 403 piṭṭhepi.

+ Khu 1. 342; Khu 8. 114 piṭṭhesupi.

Pañcamī thinamiddham te, chaṭṭhā bhīrū pavuccati.

Sattamī vicikicchā te, makkho thambho te aṭṭhamo.

Lābho siloko sakkāro,

Micchāladdho ca yo yaso.

Yo cattānam samukkaṁse, pare ca avajānati.

Esā namuci te senā, kaṇhāssābhīppahārīnī.

Na nam asūro jināti, jetvāva labhate sukhanti.

Yato catūhi ariyamaggehi sabbā ca mārasenā sabbe ca paṭisenikarā kilesā jitā ca parājitā ca bhaggā vippaluggā parammukhā, so vuccati visenibhūto. So diṭṭhe visenibhūto, sute visenibhūto, mute visenibhūto, viññāte visenibhūtoti sa sabbadhammesu vesenibhūto, yaṁ kiñci diṭṭham va sutam mutam vā.

Tameva dassim vivaṭam carantanti tameva suddhadassim visuddhadassim parisuddhadassim vodātadassim pariyodātadassim. Atha vā suddhadassanam visuddhadassanam parisuddhadassanam vodātadassanam pariyodātadassanam. . **Vivaṭanti** taṇhāchadanam diṭṭhichadanam kilesachadanam duccaritachadanam avijjāchadanam. Tāni chadanāni vivaṭāni honti viddhamsitāni ugghāṭitāni samugghāṭitāni pahīnāni samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbuppattikāni nāṇagginā daḍḍhāni. . **Carantanti** carantam vicarantam viharantam iriyantam vattentam pālentam yāpentam yāpentanti tameva dassim vivaṭam carantam.

Kenīdha lokasmi vikappayeyyāti kappāti dve kappā taṇhākappo ca diṭṭhikappo ca -pa- ayaṁ taṇhākappo -pa- ayaṁ diṭṭhikappo. Tassa taṇhākappo pahīno, diṭṭhikappo paṭinissatṭho, taṇhākappassa pahīnattā, diṭṭhikappassa paṭinissatṭhattā kena rāgena kappeyya, kena dosena kappeyya, kena mohena kappeyya, kena mānena kappeyya, kāya diṭṭhiyā kappeyya, kena uddhaccena kappeyya, kāya vicikicchāya kappeyya, kehi anusayehi kappeyya “ratto”ti vā “duṭṭho”ti vā “mūḷho”ti vā “vinibaddho”ti vā “parāmatṭho”ti vā “vikkehpagato”ti vā “aniṭṭhaṅgato”ti vā “thāmagato”ti vā. Te abhisāṅkhārā pahīnā, abhisāṅkhārānam

pahīnattā gatiyo kena kappeyya “nerayiko”ti vā “tiracchānayaniko”ti vā
 “pettivisayiko”ti vā “manusso”ti vā “devo”ti vā “rūpi”ti vā “arūpi”ti vā
 “saññi”ti vā “asaññi”ti vā “nevasaññīnāsaññi”ti vā. So hetu natthi, paccayo
 natthi, kāraṇaṃ natthi, yena kappeyya vikappeyya vikappaṃ āpajjeyya.
Lokasminti apāyaloke manussaloke devaloke khandhaloke dhātuloke
 āyatanaloketi kenīdha lokasmiṃ vikappayeyya. Tenāha Bhagavā—

Sa sabbadhammesu visenibhūto,
 Yaṃ kiñci diṭṭhaṃ va suttaṃ mutaṃ vā.
 Tameva dassiṃ vivaṭaṃ carantaṃ,
 Kenīdha lokasmi vikappayeyyāti.

**29. * Na kappayanti na purekkharonti,
 “Accantasuddhi”ti na te vadanti.
 Ādānagantaṃ gathitaṃ visajja,
 Āsaṃ na kubbanti kuhiñci loke.**

Na kappayanti na purekkharontīti kappāti dve kappā taṇhākappo ca
 diṭṭhikappo ca -pa- ayaṃ taṇhākappo -pa- ayaṃ diṭṭhikappo. Tesāṃ
 taṇhākappo pahīno, diṭṭhikappo paṇissatṭho, taṇhākappassa pahīnattā,
 diṭṭhikappassa paṇissatṭhattā taṇhākappaṃ vā diṭṭhikappaṃ vā na kappenti
 na janenti na sañjanenti na nibbattenti nābhinibbattentīti na kappayanti. .
Na purekkharontīti purekkhārāti dve purekkhārā taṇhāpurekkhāro ca
 diṭṭhipurekkhāro ca -pa- ayaṃ taṇhāpurekkhāro -pa- ayaṃ diṭṭhipurekkhāro.
 Tesāṃ taṇhāpurekkhāro pahīno, diṭṭhipurekkhāro paṇissatṭho,
 taṇhāpurekkhārassa pahīnattā, diṭṭhipurekkhārassa paṇissatṭhattā na taṇhaṃ
 vā na diṭṭhiṃ vā purato katvā caranti, na taṇhādhaṃ na taṇhāketū na
 taṇhāhipateyyā, na diṭṭhidhaṃ na diṭṭhiketū na diṭṭhāhipateyyā, na taṇhāya
 vā na diṭṭhiyā vā parivāritā carantīti na kappayanti na purekkharonti.

“Accantasuddhi”ti na te vadantīti accantasuddhiṃ saṃsārasuddhiṃ
 akiriyaḍḍhiṃ sassatavādaṃ na vadanti na kathenti na bhaṇanti na dīpayanti
 na voharantīti “accantasuddhi”ti na te vadanti.

Ādānagantham gathitam visajjāti ganthāti * cattāro ganthā abhiijhākāyagantho byāpādo kāyagantho sīlabbataparāmāso kāyagantho idaṃsaccābhiniveso kāyagantho. Attano diṭṭhiyā rāgo abhiijhākāyagantho, paravādesu āghāto appaccayo byāpādo kāyagantho. Attano sīlaṃ vā vataṃ vā sīlavataṃ vā parāmasantīti sīlabbataparāmāso kāyagantho. Attano diṭṭhi idaṃsaccābhiniveso kāyagantho. Kimkāraṇā vuccati ādānagantho, tehi ganthehi rūpaṃ ādiyanti upādiyanti gaṇhanti parāmasanti abhinivisanti. Vedanaṃ. Saññaṃ. Saṅkhāre. Viññāṇaṃ. Gatiṃ. Upapattiṃ. Paṭisandhiṃ. Bhavaṃ. Saṃsāravatṭaṃ ādiyanti upādiyanti gaṇhanti parāmasanti abhinivisanti, taṃkāraṇā vuccati ādānagantho. . **Visajjāti** ganthe vosajjitvā vā visajja. Atha vā ganthe gathite ganthite bandhe vibandhe ābandhe lagge laggite palibuddhe bandhane poṭayitvā¹ visajja. Yathā vayhaṃ vā rathaṃ vā sakaṭaṃ vā sandamānikaṃ vā sajjaṃ karonti vikopenti. Evamevaṃ ganthe vosajjitvā visajja. Atha vā ganthe gathite ganthite bandhe vibandhe ābandhe lagge laggite palibuddhe bandhane poṭayitvā visajjāti ādānagantham gathitam visajja.

Āsaṃ na kubbanti kuhiñci loketi āsā vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa-abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. . **Āsaṃ na kubbantīti** āsaṃ na kubbanti na janenti na sañjanenti na nibbattenti na abhinibbattenti. . **Kuhiñcīti** kuhiñci kimhici katthaci ajjhataṃ vā bahiddhā vā ajjhattabahiddhā vā. . **Loketi** apāyalohe -pa- āyatana-loketi āsaṃ na kubbanti kuhiñci loke. Tenāha Bhagavā—

Na kappayanti na purekkharonti,
 “Accantasuddhī”ti na te vadanti.
 Ādānagantham gathitam visajja,
 Āsaṃ na kubbanti kuhiñci loketi.

30. + **Sīmātigo brāhmaṇo tassa natthi,**
Ñatvā va disvā va samuggahītaṃ.
Na rāgarāgī navirāgaratto,
Tassīdha natthi paramuggahītaṃ.

* Abhi 1. 229, 281 piṭṭhesupi.

1. Poṭayitvā (Sī, Ka)

+ Khu 1. 403 piṭṭhepi.

Sīmātigo brāhmaṇo tassa natthi, ñatvā va disvā va samuggahīanti sīmāti catasso sīmāyo sakkāyadiṭṭhi vicikicchā sīlabbataparāmāso diṭṭhānusayo vicikicchānusayo tadekaṭṭhā ca kilesā, ayaṃ paṭhamā sīmā. Oḷārikaṃ kāmarāgasaññojanaṃ paṭighasaññojanaṃ oḷāriko kāmarāgānusayo paṭighānusayo tadekaṭṭhā ca kilesā, ayaṃ dutiyā sīmā. Aṇusahagataṃ kāmarāgasaññojanaṃ paṭighasaññojanaṃ aṇusahagato kāmarāgānusayo paṭighānusayo tadekaṭṭhā ca kilesā, ayaṃ tatiyā sīmā. Rūparāgo arūparāgo māno uddhaccaṃ avijjā mānānusayo bhavarāgānusayo avijjānusayo tadekaṭṭhā ca kilesā, ayaṃ catutthā sīmā. Yato ca catūhi ariyamaggehi imā catasso sīmāyo atikkanto hoti samatikkanto vītivatto, so vuccati sīmātigo. . **Brāhmaṇo**ti sattannaṃ dhammānaṃ bāhitattā brāhmaṇo, sakkāyadiṭṭhi bāhitā hoti, vicikicchā bāhitā hoti, sīlabbataparāmāso bāhito hoti -pa- asito tādi pavuccate sabrahmā. . **Tassāti** arahato khīṇāsavassa.

Ñatvāti paracittañāṇena vā ñatvā pubbenivāsānussatiñāṇena vā ñatvā. **Disvāti** maṃsacakkhunā vā disvā dibbacakkhunā vā disvā. **Sīmātigo brāhmaṇo tassa natthi, ñatvā va disvā va samuggahīanti** tassa idaṃ paramaṃ aggaṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ¹ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaranti gahitaṃ parāmaṭṭhaṃ abhiniviṭṭhaṃ ajjhositaṃ adhimuttaṃ natthi na santi na saṃvijjati nupalabbhati pahīnaṃ samucchinnaṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhabbuppattikaṃ ñāṇagginā daḍḍhanti sīmātigo brāhmaṇo tassa natthi, ñatvā va disvā va samuggahītaṃ.

Na rāgarāgī na virāgarattoti rāgarattā vuccanti ye pañcasu kāmaguṇesu rattā giddhā gadhitā mucchitā ajjhosannā laggā laggitā palibuddhā. Virāgarattā vuccanti ye rūpāvacara-arūpāvacarasamāpattīsu rattā giddhā gadhitā mucchitā ajjhosannā laggā laggitā palibuddhā. **Na rāgarāgī na virāgarattoti** yato kāmarāgo ca rūparāgo ca arūparāgo ca pahīnā honti ucchinnamūlā tālavatthukatā anabhāvaṃkatā² āyatim anuppādadhammā. Ettāvatā na rāgarāgī na virāgaratto.

1. Visiṭṭhaṃ (Sī, Syā)

2. Anabhāvakatā (Sī), anabhāvaṃkatā (Syā)

Tassīdha natthi paramuggahīanti tassāti arahato khīṇāsavassa tassa idaṃ paramaṃ aggamaṃ seṭṭhaṃ viṣiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaranti gahitaṃ parāmaṭṭhaṃ abhiniviṭṭhaṃ ajjhositaṃ adhimuttaṃ natthi na santi na saṃviṃjati nupalabbhati pahīnaṃ samucchinnaṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhabbuppattikaṃ ñāṇagginā daḍḍhanti tassīdha natthi paramuggahītaṃ. Tenāha Bhagavā—

Sīmātigo brāhmaṇo tassa natthi,
 Ñatvā va disvā va samuggahītaṃ.
 Na rāgarāgī na virāgaratto,
 Tassīdha natthi paramuggahīanti.

Suddhaṭṭhakasuttaniddeso catuttho.

5. Paramaṭṭhakasuttaniddesa

Atha Paramaṭṭhakasuttaniddesaṃ vakkhati—

**31. * Paramanti diṭṭhīsu paribbasāno,
 Yaduttariṃ kurute jantu loke.
 Hīnāti aññe tato sabbamāha,
 Tasmā vivādāni avītivatto.**

Paramanti diṭṭhīsu paribbasānoti santeke samaṇabrāhmaṇā diṭṭhigatikā, te dvāsaṭṭhiyā diṭṭhigatānaṃ aññataraññataraṃ diṭṭhigataṃ “idaṃ paramaṃ aggamaṃ seṭṭhaṃ viṣiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṇ”ti gahetvā uggahetvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvā sakāya sakāya diṭṭhiyā vasanti pavasanti¹ āvasanti parivasanti. Yathā āgārikā vā ghāresu vasanti, sāpattikā vā āpattīsu vasanti, sakilesā vā kilesesu vasanti. Evamevaṃ santeke samaṇabrāhmaṇā diṭṭhigatikā, te dvāsaṭṭhiyā diṭṭhigatānaṃ aññataraññataraṃ diṭṭhigataṃ “idaṃ paramaṃ aggamaṃ seṭṭhaṃ viṣiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṇ”ti gahetvā uggahetvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvā sakāya sakāya diṭṭhiyā vasanti pavasanti¹ āvasanti parivasanti¹ paramanti diṭṭhīsu paribbasāno.

* Khu 1. 403 piṭṭhe.

1. Saṃvasanti (Syā) natthi Sīhaḷa-potthake.

Yaduttariṃ kurute jantu loketi yaditi yaṃ. Uttariṃ kuruteti uttariṃ karoti, aggaṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṃ karoti. “Ayaṃ satthā sabbaññū”ti uttariṃ karoti, aggaṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṃ karoti, “ayaṃ dhammo svākkhāto, ayaṃ gaṇo suppaṭipanno, ayaṃ diṭṭhi bhaddikā, ayaṃ paṭipadā supaññattā, ayaṃ maggo niyyāniko”ti uttariṃ karoti, aggaṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṃ karoti nibbatteti abhinibbatteti. **Jantūti** satto naro -pa-manujo. **Loketi** apāyaloke -pa- āyatanaloketi yaduttariṃ kurute jantu loke.

Hīnāti aññe tato sabbamāhāti attano satthāraṃ dhammakkhānaṃ gaṇaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ ṭhapetvā sabbe parappavāde khipati ukkhipati parikkhipati. “So satthā na sabbaññū, dhammo na svākkhāto, gaṇo na suppaṭipanno, diṭṭhi na bhaddikā, paṭipadā na supaññattā, maggo na niyyāniko, natthettha suddhi vā visuddhi vā parisuddhi vā mutti vā vimutti vā parimutti vā, natthettha sujjhanti vā visujjhanti vā parisujjhanti vā muccanti vā vimuccanti vā parimuccanti vā, hīnā nihīnā omakā lāmakā chatukkā parittā”ti evamāha evaṃ katheti evaṃ bhaṇati evaṃ dīpayati evaṃ voharatīti hīnāti aññe tato sabbamāha.

Tasmā vivādāni avītivattoti tasmāti taṃkāraṇā taṃhetu tappaccayā taṃnidānā. **Vivādānīti** diṭṭhikalāhāni diṭṭhibhaṇḍanāni diṭṭhiviggahāni diṭṭhivivādāni diṭṭhimedhagāni ca. **Avītivattoti** anatikkanto asamatikkanto avītivattoti tasmā vivādāni avītivatto. Tenāha Bhagavā—

Paramanti diṭṭhīsu paribbasāno,
Yaduttariṃ kurute jantu loke.
Hīnāti aññe tato sabbamāha,
Tasmā vivādāni avītivattoti.

32. * **Yadattanī passati ānisaṃsaṃ,**
Diṭṭhe sute sīlavate mute vā.
Tadeva so tattha samuggahāya,
Nihīnato passati sabbamaññaṃ.

Yadattanī passati ānisaṃsaṃ, diṭṭhe sute sīlavate mute vāti yadattanīti yaṃ attani. **Attā** vuccati diṭṭhigataṃ. Attano diṭṭhiyā dve ānisaṃse passati diṭṭhadhammikaṇca ānisaṃsaṃ samparāyikaṇca ānisaṃsaṃ. Katamo diṭṭhiyā diṭṭhadhammiko ānisaṃso, yaṃdiṭṭhiko satthā hoti, taṃdiṭṭhikā sāvakaṃ honti. Taṃdiṭṭhikaṃ satthāraṃ sāvakaṃ sakkaronti garuṃ karonti mānenti pūjenti, labhati ca tatonidānaṃ cīvarapiṇḍapātasenāsanagilāna-paccayabhesajjarikkhāraṃ. Ayaṃ diṭṭhiyā diṭṭhadhammiko ānisaṃso. Katamo diṭṭhiyā samparāyiko ānisaṃso, ayaṃ diṭṭhi alaṃ nāgattāya vā supaṇṇattāya vā yakkhattāya vā asurattāya vā gandhabbattāya vā mahārājattāya vā indattāya vā brahmattāya vā devattāya vā, ayaṃ diṭṭhi alaṃ suddhiyā visuddhiyā parisuddhiyā, muttiyā vimuttiyā parimuttiyā, imāya diṭṭhiyā sujjhanti visujjhanti parisujjhanti, muccanti vimuccanti parimuccanti, imāya diṭṭhiyā sujjhissāmi visujjhissāmi parisujjhissāmi, muccissāmi vimuccissāmi parimuccissāmi, āyatīṃ phalapāṭikaṅkhī hoti. Ayaṃ diṭṭhiyā samparāyiko ānisaṃso. Attano diṭṭhiyā ime dve ānisaṃse passati, diṭṭhasuddhiyāpi dve ānisaṃse passati, sutasuddhiyāpi dve ānisaṃse passati, sītasuddhiyāpi dve ānisaṃse passati, vatasuddhiyāpi dve ānisaṃse passati, mutasuddhiyāpi dve ānisaṃse passati, diṭṭhadhammikaṇca ānisaṃsaṃ samparāyikaṇca ānisaṃsaṃ. Katamo mutasuddhiyā diṭṭhadhammiko ānisaṃso, yaṃdiṭṭhiko satthā hoti, taṃdiṭṭhikā sāvakaṃ honti -pa-. Ayaṃ mutasuddhiyā diṭṭhadhammiko ānisaṃso. Katamo mutasuddhiyā samparāyiko ānisaṃso, ayaṃ diṭṭhi alaṃ nāgattāya vā -pa-. Ayaṃ mutasuddhiyā samparāyiko ānisaṃso. Mutasuddhiyāpi ime dve ānisaṃse passati dakkhati oloketi nijjhāyati upaparikkhatīti yadattanī passati ānisaṃsaṃ, diṭṭhe sute sīlavate mute vā.

Tadeva so tattha samuggahāyāti tadevāti taṃ diṭṭhigataṃ. **Tatthāti** sakāya diṭṭhiyā sakāya khantiyā sakāya ruciyā sakāya laddhiyā. **Samuggahāyāti** idaṃ paramaṃ aggaṃ seṭṭhaṃ viṣiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaranti gahetvā uggahetvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvāti tadeva so tattha samuggahāya.

Nihīnato passati sabbamaññanti aññaṃ satthāraṃ dhammakkhānaṃ
gaṇaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ hīnato nihīnato omakato lāmakato
chatukkato parittato dissati passati dakkhati oloketi nijjhāyati
upaparikkhatīti nihīnato passati sabbamaññaṃ. Tenāha Bhagavā—

Yadattanī passati ānisaṃsaṃ,
Diṭṭhe sute sīlavate mute vā.
Tadeva so tattha samuggahāya,
Nihīnato passati sabbamaññanti.

33. * **Taṃ vāpi¹ ganthaṃ kusalā vadanti,**
Yaṃ nissito passati hīnamaññaṃ.
Tasmā hi diṭṭhaṃ va sutāṃ mutāṃ vā,
Sīlabbataṃ bhikkhu na nissayeyya.

Taṃ vāpi ganthaṃ kusalā vadantīti kusalāti ye te khandhakusalā
dhātukusalā āyatanakusalā paṭiccasamuppādakusalā satipaṭṭhānakusalā
sammappadhānakusalā iddhipādakusalā indriyakusalā balakusalā
bojjhaṅgakusalā maggakusalā phalakusalā nibbānakusalā, te kusalā evaṃ
vadanti “gantho eso, laggaṇaṃ etaṃ, bandhanaṃ etaṃ, palibodho eso”ti
evaṃ vadanti evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ
voharantīti taṃ vāpi ganthaṃ kusalā vadanti.

Yaṃ nissito passati hīnamaññanti yaṃ nissitoti yaṃ satthāraṃ
dhammakkhānaṃ gaṇaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ nissito sannissito
allīno upagato ajjhositto adhimutto. **Passati hīnamaññanti** aññaṃ satthāraṃ
dhammakkhānaṃ gaṇaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ hīnato nihīnato
omakato lāmakato chatukkato parittato dissati passati dakkhati oloketi
nijjhāyati upanijjhāyati upaparikkhatīti yaṃ nissito passati hīnamaññaṃ.

Tasmā hi diṭṭhaṃ va sutāṃ mutāṃ vā, sīlabbataṃ bhikkhu na
nissayeyyāti tasmāti tasmā taṃkāraṇā taṃhetu tappaccayā taṃnidānā
diṭṭhaṃ vā diṭṭhasuddhiṃ vā sutāṃ vā sutasuddhiṃ vā mutāṃ vā
mutasuddhiṃ vā sīlaṃ

* Khu 1. 404 piṭṭhepi.

vā sīlasuddhiṃ vā vataṃ vā vatasuddhiṃ vā na nissayeyya na gaṇeyya na parāmasēyya nābhiniveseyyāti tasmā hi diṭṭhaṃ va suttaṃ mutaṃ vā, sīlabbataṃ bhikkhu na nissayeyya. Tenāha Bhagavā—

Taṃ vāpi gantaṃ kusalā vadanti,
Yaṃ nissito passati hīnamaññaṃ.
Tasmā hi diṭṭhaṃ va suttaṃ mutaṃ vā,
Sīlabbataṃ bhikkhu na nissayeyyāti.

**34. * Diṭṭhimpi lokasmiṃ na kappayeyya,
Ñāṇena vā sīlavatena vāpi.
Samoti attānāmanūpaneyya,
Hīno na maññetha vīsesi vāpi.**

Diṭṭhimpi lokasmiṃ na kappayeyya, ñāṇena vā sīlavatena vāpīti aṭṭhasamāpattiñāṇena vā pañcābhiññāṇena vā micchāñāṇena vā, sīlena vā vatena vā sīlabbatena vā diṭṭhiṃ na kappayeyya na jāneyya na sañjāneyya na nibbatteyya na abhinibbatteyya. . **Lokasminti** apāyaloke -pa- āyatanaloketi diṭṭhimpi lokasmiṃ na kappayeyya, ñāṇena vā sīlavatena vāpi.

Samoti attānāmanūpaneyyāti “sadiśohamasmī”ti attānaṃ na upaneyya jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā kammāyatanena vā sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā aññātaraññātarena vā vatthunāti samoti attānāmanūpaneyya.

Hīno na maññetha vīsesi vāpīti “hīnohamasmī”ti attānaṃ na upaneyya jātiyā vā gottena vā -pa- aññātaraññātarena vā vatthunā. “Seyyohamasmī”ti attānaṃ na upaneyya jātiyā vā gottena vā -pa- aññātaraññātarena vā vatthunāti hīno na maññetha vīsesi vāpi. Tenāha Bhagavā—

* Khu 1. 404 piṭṭhepi.

Diṭṭhimpi lokasmiṃ na kappayeyya,
 Ñāṇena vā sīlavatena vāpi.
 Samoti attānamanūpaneyya,
 Hīno na maññetha visesi vāpīti.

**35. * Attam pahāya anupādiyāno,
 Ñāṇenapi so nissayaṃ no karoti.
 Sa ve viyattesu na vaggasārī,
 Diṭṭhimpi so na pacceti kiñci.**

Attam pahāya anupādiyānoti attam pahāyāti attadiṭṭhiṃ pahāya. Attam pahāyāti gāhaṃ¹ pahāya. Attam pahāyāti taṇhāvasena diṭṭhivasena gahitaṃ parāmattham abhiniviṭṭham ajjhositam adhimuttam pahāya pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gametvāti attam pahāya. .
 Anupādiyānoti catūhi upādānehi anupādiyamāno agaṇhamāno aparāmāsamāno anabhinivisaṃnoti attam pahāya anupādiyāno.

Ñāṇenapi so nissayaṃ no karotīti aṭṭhasamāpattiñāṇena vā pañcābhinnāñāṇena vā micchāñāṇena vā taṇhānissayaṃ vā diṭṭhinissayaṃ vā na karoti na janeti na sañjaneti na nibbattetīti na abhinibbattetīti ñāṇenapi so nissayaṃ no karoti.

Sa ve viyattesu na vaggasārīti sa ve viyattesu bhinnesu dvejjhāpannesu dvelhakajātesu nānādiṭṭhikesu nānākhantikesu nānārucikesu nānāladdhikesu nānādiṭṭhinissayaṃ nissitesu chandāgatiṃ gacchantesu, dosāgatiṃ gacchantesu, mohāgatiṃ gacchantesu, bhayāgatiṃ gacchantesu na chandāgatiṃ gacchati, na dosāgatiṃ gacchati, na mohāgatiṃ gacchati, na bhayāgatiṃ gacchati, na rāgavasena gacchati, na dosavasena gacchati, na mohavasena gacchati, na mānavasena gacchati, na diṭṭhivasena gacchati, na uddhaccavasena gacchati, na vicikicchāvasena gacchati, na anusayavasena gacchati, na vaggehi dhammehi yāyati niyyati vuyhati saṃharīyatīti sa ve viyattesu na vaggasārī.

* Khu 1. 404 piṭṭhepi.

1. Attagāham (Sī, Ka)

Diṭṭhimpī so na pacceti kiñcīti tassa dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni pahīnāni samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbuppattikāni nāṇagginā daḍḍhāni. So kiñci diṭṭhigataṃ na pacceti na paccāgacchatīti diṭṭhimpī so na pacceti kiñci. Tenāha Bhagavā—

Attam pahāya anupādiyāno,
 Ñāṇenapi so nissayaṃ no karoti.
 Sa ve viyattesu na vaggasārī,
 Diṭṭhimpī so na pacceti kiñcīti.

36. * **Yassūbhayante paṇidhīdha natthi,**
Bhavābhavāya idha vā huraṃ vā.
Nivesanā tassa na santi keci,
Dhammesu niccheyya samuggahītaṃ.

Yassūbhayante paṇidhīdha natthi, bhavābhavāya idha vā huraṃ vāti yassāti arahato khīṇāsavassa. **antoti**¹ phasso eko anto, phassasamudayo dutiyo anto, atīto eko anto, anāgato dutiyo anto, sukhā vedanā eko anto, dukkhā vedanā dutiyo anto, nāmaṃ eko anto, rūpaṃ dutiyo anto, cha ajjhāttikāni āyatanāni eko anto, cha bāhirāni āyatanāni dutiyo anto, sakkāyo eko anto, sakkāyasamudayo dutiyo anto. **Paṇidhi** vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlaṃ.

Bhavābhavāyāti bhavābhavāya kammabhavāya punabbhavāya kāmabhavāya, kammabhavāya kāmabhavāya punabbhavāya rūpabhavāya, kammabhavāya rūpabhavāya punabbhavāya arūpabhavāya, kammabhavāya arūpabhavāya punabbhavāya punappunabhavāya, punappunagatiyā punappuna-upapattiyā punappunapaṭisandhiyā punappuna-attabhāvābhiniḍḍhiyā. . **Idhāti** sakattabhāvo. **Hurāti** parattabhāvo. **Idhāti** sakarūpavedanāsaññāsāṅkhāraviññāṇaṃ. **Hurāti** pararūpavedanāsaññāsāṅkhāraviññāṇaṃ. **Idhāti** cha ajjhāttikāni āyatanāni. **Hurāti** cha bāhirāni āyatanāni. **Idhāti** manussaloko. **Hurāti**

* Khu 1. 404 piṭṭhepi.

1. Antāti (Syā) Khu 8. 44 piṭṭhepi.

devaloko. **Idhāti** kāmādhātu. **Hurāti** rūpadhātu arūpadhātu. **Idhāti** kāmādhātu rūpadhātu. **Hurāti** arūpadhātu. . **Yassūbhayante paṇidhīdha natthi, bhavābhavāya idha vā huram vāti** yassa ubho ante ca bhavābhavāya ca idha huram ca paṇidhi taṇhā natthi na santi na saṁvijjati nupalabbhati pahīnā samucchinā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhāti yassūbhayante paṇidhīdha natthi, bhavābhavāya idha vā huram vā.

Nivesanā tassa na santi kecīti nivesanāti dve nivesanā taṇhānivesanā ca diṭṭhinivesanā ca -pa- ayaṁ taṇhānivesanā -pa- ayaṁ diṭṭhinivesanā. **Tassāti** arahato khīṇāsavassa. . **Nivesanā tassa na santi kecīti** nivesanā tassa na santi keci natthi na santi na saṁvijjanti nupalabbhanti pahīnā samucchinā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhāti nivesanā tassa na santi keci.

Dhammesu niccheyya samuggahīanti dhammesūti dvāsaṭṭhiyā diṭṭhigatesu. **Niccheyyāti** nicchinitvā vinicchinitvā vicinitvā pavacinitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṁ katvā. **Samuggahīanti** odhiggāho bilaggāho varaggāho koṭṭhāsaggāho uccayaggāho samuccayaggāho, idaṁ saccam tacchaṁ tathaṁ bhūtaṁ yāthāvaṁ aviparīanti gahitaṁ parāmatthaṁ, abhiniviṭṭhaṁ ajjhositam adhimuttaṁ natthi na santi na saṁvijjati nupalabbhati, pahīnaṁ samucchinā vūpasantaṁ paṭipassaddhaṁ abhabbuppattikaṁ ñāṇagginā daḍḍhanti dhammesu niccheyya samuggahītaṁ. Tenāha Bhagavā—

Yassūbhayante paṇidhīdha natthi,
Bhavābhavāya idha vā huram vā.
Nivesanā tassa na santi keci,
Dhammesu niccheyya samuggahīanti.

37. * Tassīdha diṭṭhe va sute mute vā,
Pakappitā natthi aṇūpi saññā.
Taṁ brāhmaṇaṁ diṭṭhimanādiyānaṁ,
Kenīdha lokasmiṁ vikappayeyya.

Tassīdha diṭṭhe va sute mute vā, pakappitā natthi aṇūpi saññāti tassāti arahato khiṇāsavassa tassa diṭṭhe vā diṭṭhasuddhiyā vā sute vā sutasuddhiyā vā mute vā mutasuddhiyā vā saññāpubbaṅgamatā saññāvikappayeyyatā saññāvigghahena saññāya utṭhapitā samutṭhapitā kappitā pakappitā saṅkhata abhisāṅkhata saṅthapitā, diṭṭhi natthi na santi na saṁvijjati nupalabbhati, pahīnā samucchinā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā nāṇagginā daḍḍhāti tassīdha diṭṭhe va sute mute vā, pakappitā natthi aṇūpi saññā.

Taṁ brāhmaṇaṁ diṭṭhimanādiyānanti brāhmaṇoti sattannaṁ dhammaṇaṁ bāhitattā brāhmaṇo sakkhāyadiṭṭhi bāhitā hoti -pa- asito tādi pavuccate sa brahmā. Taṁ brāhmaṇaṁ diṭṭhimanādiyānanti taṁ brāhmaṇaṁ diṭṭhimanādiyantaṁ agaṇhantaṁ aparāmasantaṁ anabhinivesantanti taṁ brāhmaṇaṁ diṭṭhimanādiyānaṁ.

Kenīdha lokasmiṁ vikappayeyyāti kappāti dve kappā taṇhākappo ca diṭṭhikappo ca -pa- ayaṁ taṇhākappo -pa- ayaṁ diṭṭhikappo. Tassa taṇhākappo pahīno, diṭṭhikappo paṇissatṭho, taṇhākappassa pahīnattā, diṭṭhikappassa paṇissatṭhattā kena rāgena kappeyya, kena dosena kappeyya, kena mohena kappeyya, kena mānena kappeyya, kāya diṭṭhiyā kappeyya kena uddhaccena kappeyya, kāya vicikicchāya kappeyya, kehi anusayehi kappeyya “ratto”ti vā “duṭṭho”ti vā “mūḷho”ti vā “vinibaddho”ti vā “parāmatṭho”ti vā “vikkhepagato”ti vā “aniṭṭhaṅgato”ti vā “thāmagato”ti vā. Te abhisāṅkhārā pahīnā, abhisāṅkhārānaṁ pahīnattā gatiyo kena kappeyya “nerayiko”ti vā “tiracchānayaniko”ti vā “pettivisayiko”ti vā “manusso”ti vā “devo”ti vā “rūpī”ti vā “arūpī”ti vā “saññī”ti vā “asaññī”ti vā “nevasaññīnāsaññī”ti vā. So hetu natthi, paccayo natthi, kāraṇaṁ natthi, yena kappeyya vikappeyya vikappaṁ āpajjeyya. . **Lokasminti** apāyaloke -pa- āyatanaloketi kenīdha lokasmiṁ vikappayeyya. Tenāha Bhagavā—

Tassīdha diṭṭhe va sute mute vā,

Pakappitā natthi aṇūpi saññā.

Taṁ brāhmaṇaṁ diṭṭhimanādiyānaṁ,

Kenīdha lokasmiṁ vikappayeyyāti.

38. * Na kappayanti na purekkharonti,
 Dhammāpi tesam na paṭicchitāse.
 Na brāhmaṇo sīlavatena neyyo,
 Pāraṅgato na pacceci tādī.

Na kappayanti na purakkharontīti kappāti dve kappā taṇhākappo ca diṭṭhikappo ca. Katamo taṇhākappo, yāvatā taṇhāsaṅkhātēna sīmakataṃ mariyādikataṃ odhikataṃ pariyantakataṃ pariggahitaṃ mamāyitaṃ, idaṃ mamaṃ, etaṃ mamaṃ, ettakaṃ mamaṃ, ettāvatā mamaṃ, mama rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā attharaṇā pāvuraṇā dāsīdāsā¹ ajeḷakā kukkuṭasūkarā hatthigavāssavaḷavā khettaṃ vatthu hiraṇṇaṃ suvaṇṇaṃ gāmanigamarājadhāniyo raṭṭhaṇca janapado ca koso ca koṭṭhāgāraṇca kevalampi mahāpathaviṃ taṇhāvasena mamāyati, yāvatā aṭṭhasatataṇhāvicaritaṃ, ayaṃ taṇhākappo. . Katamo diṭṭhikappo, vīsativatthukā sakkāyadiṭṭhi, dasavatthukā micchādiṭṭhi, dasavatthukā antaggāhikā diṭṭhi. + Yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigataṃ diṭṭhigahanaṃ diṭṭhikantāraṃ diṭṭhivisūkāyikaṃ diṭṭhivipphanditaṃ diṭṭhisaññojanaṃ gāho paṭiggāho abhiniveso parāmāso kummaggo micchāpatho micchattaṃ tiṭṭhāyatanam vipariyesaggāho² viparītaggāho vipallāsaggāho micchāgāho, ayāthāvakasmiṃ yāthāvakanti gāho, yāvatā dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni ayaṃ diṭṭhikappo. Tesam taṇhākappo pahīno, diṭṭhikappo paṭinissaṭṭho, taṇhākappassa pahīnattā, diṭṭhikappassa paṭinissaṭṭhattā taṇhākappaṃ vā diṭṭhikappaṃ vā na kappenti na janenti na sañjanenti na nibbattenti na abhinibbattenti na kappayanti.

Na purekkharontīti purekkhārāti dve purekkhārā taṇhāpurekkhāro ca diṭṭhipurekkhāro ca -pa- ayaṃ taṇhāpurekkhāro -pa- ayaṃ diṭṭhipurekkhāro. Tesam taṇhāpurekkhāro pahīno, diṭṭhipurekkhāro paṭinissaṭṭho, taṇhāpurekkhārassa pahīnattā, diṭṭhipurekkhārassa paṭinissaṭṭhattā na taṇham vā na diṭṭhiṃ vā purato katvā caranti, na taṇhādhajā na taṇhāketū na taṇhādhipeyyā na diṭṭhidhajā na diṭṭhiketū na diṭṭhādhipeyyā na taṇhāya vā na diṭṭhiyā vā parivāretvā carantīti na kappayanti na purekkharonti.

* Khu 1. 404 piṭṭhepi.

+ Abhi 1. 93 piṭṭhe.

1. Dāsīdāsā (Syā, Ka)

2. Vipariyāsaggāho (Ka)

Dhammāpi tesaṃ na paṭicchitāseti dhammā vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni. **Tesanti** tesaṃ arahantānaṃ khīṇāsavānaṃ. **Na paṭicchitāseti** “sassato loko, idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti na paṭicchitāse, “asassato loko. Antavā loko. Anantavā loko. Taṃ jīvaṃ taṃ sarīraṃ. Aññaṃ jīvaṃ aññaṃ sarīraṃ. Hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Na hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Hoti ca na ca hoti tathāgato paraṃ maraṇā, neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā, idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti na paṭicchitāseti dhammāpi tesaṃ na paṭicchitāse.

Na brāhmaṇo sīlavatena neyyoti nāti paṭikkhepo. **Brāhmaṇoti** sattannaṃ dhammānaṃ bāhitattā brāhmaṇo. Sakkāyadiṭṭhi bāhitā hoti -pasito tādī vuccate sa brahmā. . **Na brāhmaṇo sīlavatena neyyoti** brāhmaṇo sīlena vā vatena vā sīlabbatena vā na yāyati na niyyati na vuyhati na saṃharīyatīti na brāhmaṇo sīlavatena neyyo.

Pāraṅgato na pacceti tādīti pāraṃ vuccati amataṃ nibbānaṃ. Yo so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ, so pāraṅgato pārapatto antagato antappatto koṭigato koṭippatto (vitthāro) jātimaraṇasaṃsāro, natthi tassa punabbhavoti pāraṅgato. **Na paccetīti** * sotāpattimaggena ye kilesā pahīnā, te kilese na puneti na pacceti na paccāgacchati. Sakadāgāmaggena ye kilesā pahīnā, te kilese na puneti na pacceti na paccāgacchati. Anāgāmaggena ye kilesā pahīnā, te kilese na puneti na pacceti na paccāgacchati. Arahattamaggena ye kilesā pahīnā, te kilese na puneti na pacceti na paccāgacchatīti pāraṅgato na pacceti. . **Tādīti** arahā pañcahākārehi tādī iṭṭhāniṭṭhe tādī, cattāvīti tādī, tiṇṇāvīti tādī, muttāvīti tādī, taṇniddesā tādī.

Kathaṃ arahā iṭṭhāniṭṭhe tādī, arahā lābhēpi tādī, alābhēpi tādī, yasepi tādī, ayasepi tādī, pasamsāyapi tādī, nindāyapi tādī, sukhepi tādī, dukkhepi tādī, ekañce bāhaṃ¹ gandhena limpeyyum,

* Khu 8. 83 piṭṭhepi.

1. Aṅgaṃ (Sī)

ekañce bāhaṃ¹ vāsiyā taccheyyūṃ, amusmiṃ natthi rāgo, amusmiṃ natthi paṭighaṃ, anunayapaṭighavippahīno, ugghātinighātivīvatto, anurodhavirodhasamatikkanto, evaṃ arahā iṭṭhāniṭṭhe tādī.

Kathaṃ arahā cattāvīti tādī, arahato rāgo catto vanto mutto pahīno paṭinissaṭṭho, doso. Moho. Kodho. Upanāho. Makkho. Paḷāso. Issā. Macchariyaṃ. Mayā. Sāṭheyyaṃ. Thambho. Sārambho. Māno. Atimāno. Mado. Pamādo. Sabbe kilesā. Sabbe duccharitā. Sabbe darathā. Sabbe pariḷāhā. Sabbe santāpā. Sabbākusalābhisāṅkhārā cattā vantā muttā pahīnā paṭinissaṭṭhā, evaṃ arahā cattāvīti tādī.

Kathaṃ arahā tiṇṇāvīti tādī, arahā kāmoghaṃ tiṇṇo bhavoghaṃ tiṇṇo diṭṭhogaṃ tiṇṇo avijjogaṃ tiṇṇo sabbaṃ saṃsārapathaṃ tiṇṇo uttiṇṇo nittiṇṇo atikkanto samatikkanto vīvatto, so vuṭṭhavāso ciṇṇacaraṇo jātimaṇasaṃsāro, natthi tassa punabbhavoti, evaṃ arahā tiṇṇāvīti tādī.

Kathaṃ arahā muttāvīti tādī, arahato rāgā cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ, dosā cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ, mohā cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ, kodhā. Upanāhā. Makkhā. Paḷāsā. Issāya. Macchariyā. Māyāya. Sāṭheyyā. Thambhā. Sārambhā. Māna. Atimānā. Madā. Pamādā. Sabbakilesehi. Sabbaduccharitehi. Sabbadarathehi. Sabbapariḷāhehi. Sabbasantāpehi. Sabbākusalābhisāṅkhārehi cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ, evaṃ arahā muttāvīti tādī.

Kathaṃ arahā taṇniddesā tādī, arahā sīle sati sīlavāti taṇniddesā tādī, saddhāya sati saddhoti taṇniddesā tādī, vīriye sati vīriyavāti taṇniddesā tādī, satiyaṃ sati satimāti taṇniddesā tādī, samādhimhi sati samāhito taṇniddesā tādī, paññāya sati paññavāti taṇniddesā tādī, vijjāya sati tevijjoti taṇniddesā tādī, abhiññāya sati chaḷabhiññoti taṇniddesā tādī, evaṃ arahā taṇniddesā tādīti pāraṅgato na pacceti tādī. Tenāha Bhagavā—

Na kappanti na purekkharonti,
 Dhammāpi tesaṃ na paṭicchitāse.
 Na brāhmaṇo sīlavatena neyyo,
 Pāraṅgato na pacceci tādīti.

Paramatṭhakasuttaniddeso pañcamao.

6. Jarāsuttaniddesa

Atha Jarāsuttaniddesaṃ vakkhati—

39. * Appaṃ vata jīvitam idaṃ,
 Oraṃ vassasatāpi miyyati¹.
 Yo cepi aticca jīvati,
 Atha kho so jarasāpi miyyati¹.

Appaṃ vata jīvitam idanti jīvanti + āyuthi yapaṇā yāpaṇā iriyaṇā vattanā pālanā jīvitam jīvitindriyaṃ. Api ca dvīhi kāraṇehi appakaṃ jīvitam thokaṃ jīvitam ṭhitiparittatāya vā appakaṃ jīvitam, sarasaparittatāya vā appakaṃ jīvitam. Kathaṃ ṭhitiparittatāya vā appakaṃ jīvitam, atīte cittaṃkhaṇe jīvittha, na jīvati na jīvissati, anāgate cittaṃkhaṇe jīvissati, na jīvati na jīvittha, paccuppanne cittaṃkhaṇe jīvati, na jīvittha na jīvissati.

Jīvitam attabhāvo ca, sukhadukkhā ca kevalā.

Ekacittasamāyuttā, lahuso vattate khaṇo.

Cullāsītisahassāni, kappā tiṭṭhanti ye marū.

Na tveva tepi jīvanti, dvīhi cittehi saṃyutā².

Ye niruddhā marantassa, tiṭṭhamānassa vā idha.

Sabbepi sadisā khandhā, gatā appaṭisandhikā.

Anantarā ca ye bhaggā, ye ca bhaggā anāgatā.

Tadantare niruddhānaṃ, vesamaṃ natthi lakkhaṇe.

Anibbattena na jāto, paccuppannena jīvati.

Cittabhaggā mato loko, paññatti paramatthiyā.

* Khu 1. 405 piṭṭhe.

+ Abhi 1. 20, 168 piṭṭhādīsupi.

1. Mīyati (Sī)

2. Samohitā (Sī, Syā, Ka)

Yathā ninnā pavattanti, chandena pariṇāmitā.

Acchinnadhārā vattanti, saḷāyatanapaccayā.

Anidhānagatā bhaggā, puñjo natthi anāgate.

Nibbattā ye ca tiṭṭhanti, āragge sāsapūpamā.

Nibbattānañca dhammānaṃ, bhaṅgo nesaṃ purakkhato.

Palokadhammā tiṭṭhanti, purāṇehi amissitā.

Adassanato āyanti, bhaṅgā gacchantudassanaṃ.

Vijjuppādova ākāse, uppajjanti vayanti cāti—

Evam̐ thitiparittatāya appakaṃ jīvitaṃ.

Kathaṃ sarasaparittatāya appakaṃ jīvitaṃ—assāsūpanibaddhaṃ¹ jīvitaṃ, passāsūpanibaddhaṃ jīvitaṃ, assāsapassāsūpanibaddhaṃ jīvitaṃ, mahābhūtūpanibaddhaṃ jīvitaṃ, kabalīkārāhārūpanibaddhaṃ jīvitaṃ, usmūpanibaddhaṃ jīvitaṃ, viññāṇūpanibaddhaṃ jīvitaṃ, mūlampi imesaṃ dubbalaṃ, pubbahetūhi imesaṃ dubbalā, ye paccayā, tepi dubbalā, yepi pabhāvikā, tepi dubbalā, sahabhūpi imesaṃ dubbalā, sampayogāpi imesaṃ dubbalā, sahaḷāpi imesaṃ dubbalā, yāpi payojikā, sāpi dubbalā, aññamaññaṃ ime niccadubbalā, aññamaññaṃ anavaṭṭhitā ime, aññamaññaṃ paripātayanti ime, aññamaññaṃ hi natthi tāyitā, na cāpi thapenti aññamaññaṃ ime, yopi nibbattako, so na vijjati.

Na ca kenaci koci hāyati,

Gandhabbā ca ime hi sabbaso.

Purimehi pabhāvikā ime,

Yepi pabhāvikā te pure matā.

Purimāpi ca pacchimāpi ca,

Aññamaññaṃ na kadāci maddasaṃsūti—

Evam̐ sarasaparittatāya appakaṃ jīvitaṃ.

Api ca Cātumahārājikānaṃ² devānaṃ jīvitaṃ upādāya manussānaṃ appakaṃ jīvitaṃ parittaṃ jīvitaṃ thokaṃ jīvitaṃ khaṇikaṃ jīvitaṃ lahukaṃ jīvitaṃ ittaraṃ

1. Assāsūpanibandhaṃ (Ka)

2. Cātummahārājikānaṃ (Sī, Syā) heṭṭhā 33 piṭṭhepi.

jīvitam anaddhaniyam jīvitam naciraṭṭhitikam jīvitam. Tāvatiṃsānam devānam -pa-. Yāmānam devānam. Tusitānam devānam. Nimmānaratīnam devānam. Paranimmitavasavattīnam devānam. Brahmakāyikānam devānam jīvitam upādāya manussānam appakam jīvitam parittam jīvitam thokam jīvitam khaṇikam jīvitam lahukam jīvitam ittaram jīvitam anaddhaniyam jīvitam naciraṭṭhitikam jīvitam. Vuttam hetam Bhagavatā— * appamidam bhikkhave manussānam āyu, gamaniyo samparāyo, mantāya boddhabbam, kattabbam kusalam, caritabbam brahmacariyam, natthi jātassa amaraṇam. Yo bhikkhave ciraṃ jīvati, so vassasatam, appam vā bhiyyo.

* Appamāyu manussānam, hīleyya nam suporiso.

Careyyādittasīsova, natthi maccussanāgamo.

Accayanti ahorattā, jīvitam uparujjhati.

Āyu khiyyati maccānam, kunnadīnamva odakanti—

Appam vata jīvitam idam.

Oram vassasatāpi miyyatīti kalalakālepi cavati marati antaradhāyati vippalujjati, abbudakālepi cavati marati antaradhāyati vippalujjati, pesikālepi cavati marati antaradhāyati vippalujjati, ghanakālepi cavati marati antaradhāyati vippalujjati, pasākhakālepi cavati marati antaradhāyati vippalujjati, jātamattopi cavati marati antaradhāyati vippalujjati. Sūtigharepi¹ cavati marati antaradhāyati vippalujjati, addhamāsikopi cavati marati antaradhāyati vippalujjati, māsikopi cavati marati antaradhāyati vippalujjati, dvemāsikopi. Temāsikopi. Catumāsikopi. Pañcamāsikopi cavati marati antaradhāyati vippalujjati, chamāsikopi. Sattamāsikopi. Aṭṭhamāsikopi. Navamāsikopi. Dasamāsikopi. Samvaccharikopi cavati marati antaradhāyati vippalujjati, dvevassikopi. Tivassikopi. Catuvassikopi. Pañcavassikopi. Chavassikopi. Sattavassikopi. Aṭṭhavassikopi. Navavassikopi. Dasavassikopi. Vīsativassikopi. Timsavassikopi. Cattārīsavassikopi. Paññāsavassikopi. Saṭṭhivassikopi. Sattativassikopi. Asītivassikopi. Na vutivassikopi cavati marati antaradhāyati vippalujjatīti oram vassasatāpi miyyati.

* Sam 1. 109, 110 piṭṭhesu.

1. Pasūtighare (Syā), sūtikaghare (Ka)

Yo cepi aticca jīvātīti yo vassasataṃ atikkamitvā jīvati, so ekaṃ vā vassaṃ jīvati. Dve vā vassāni jīvati. Tīṇi vā vassāni jīvati. Cattāri vā vassāni jīvati. Pañca vā vassāni jīvati -pa-. Dasa vā vassāni jīvati. Vīsati vā vassāni jīvati. Timsaṃ vā vassāni jīvati. Cattārīsaṃ vā vassāni jīvātīti so cepi aticca jīvati. **Atha kho so jarasāpi miyyatīti** yadā jiṇṇo hoti vuddho mahallako addhagato vayo-anuppatto khaṇḍadanto palitakeso vilūnaṃ khalitasiro¹ valinaṃ tilakāhatagatto vaṅko bhoggo daṇḍaparāyaṇo so jarāyapi cavati marati antaradhāyati vippalujjati, natthi maraṇamhā makkho.

Phalānamiva pakkānaṃ, pāto patanato² bhayaṃ.

Evam jātāna maccānaṃ, niccaṃ maraṇato bhayaṃ.

Yathāpi kubbhakārassa, kataṃ mattikabhājanam.

Sabbaṃ bhedanapariyantaṃ, evam maccāna jīvitaṃ.

Daharā ca mahantā ca, ye bālā ye ca paṇḍitā.

Sabbe maccuvasaṃ yanti, sabbe maccuparāyaṇā.

Tesaṃ maccuparetānaṃ, gacchataṃ paralokato.

Na pitā tāyate puttaṃ, ñātī vā pana ñātake.

Pekkhataññeva ñātīnaṃ, passa lālappataṃ puthu.

Ekamekova maccānaṃ, govajjho viya niyyati.

Evamabbhāhato loko, maccunā ca jarāya cāti.

Atha kho so jarasāpi miyyati. Tenāha Bhagavā—

Appaṃ vata jīvitaṃ idaṃ,

Oraṃ vassasatāpi miyyati.

Yo cepi aticca jīvati,

Atha kho so jarasāpi miyyatīti.

1. Khalitaṃ siro (Sī)

2. Papatato (Sī) Khu 1. 371 piṭṭhe.

40. * Socanti janā mamāyite,
 Ña hi santi niccā pariggahā.
 Vinābhāvaṃ santamevidaṃ,
 Iti disvā nāgāramāvase.

Socanti janā mamāyiteti janāti khattiyā ca brāhmaṇā ca vessā ca suddā ca gahaṭṭhā ca pabbajitā ca devā ca manussā ca. **Mamattāti** dve mamattā taṇhāmamattañca diṭṭhimamattañca -pa- idaṃ taṇhāmamattaṃ -pa- idaṃ diṭṭhimamattaṃ. Mamāyitaṃ vatthum acchedasaṅkinopi socanti, acchijjantepi socanti, acchinnepi socanti. Mamāyitaṃ vatthum vipariṇāmasaṅkinopi socanti, vipariṇāmantepi socanti, vipariṇatepi socanti kilamanti paridevanti urattālim kandanti sammohaṃ āpajjantīti socanti janā mamāyite.

Na hi santi niccā pariggahāti dve pariggahā taṇhāpariggaho ca diṭṭhipariggaho ca -pa- ayaṃ taṇhāpariggaho -pa- ayaṃ diṭṭhipariggaho. Taṇhāpariggaho anicco saṅkhato paṭiccasamuppanno khayadhammo vayadhammo virāgadhammo nirodhadhammo vipariṇāmadhammo. Diṭṭhipariggahopi anicco saṅkhato paṭiccasamuppanno khayadhammo vayadhammo virāgadhammo nirodhadhammo vipariṇāmadhammo. Vuttaṃ hetam Bhagavatā—⁺ passatha no tumhe bhikkhave taṃ pariggahaṃ, yvāyaṃ pariggaho nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṃ tatheva tiṭṭheyyāti. No hetam bhante. Sādhu bhikkhave ahampi kho taṃ bhikkhave pariggahaṃ na samanupassāmi, yvāyaṃ pariggaho nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṃ tatheva tiṭṭheyyāti. Pariggahā niccā dhuvā sassatā avipariṇāmadhammā natthi na santi na samvijjanti na labbhantīti na hi santi niccā pariggahā.

Vinābhāvaṃ santamevidanti nānābhāve vinābhāve aññathābhāve sante samvijjamāne upalabbhiyamāne. Vuttaṃ hetam Bhagavatā—alam Ānanda mā soci mā paridevi, nanu etaṃ Ānanda mayā paṭikacceva¹ akkhātam “sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo, taṃ kutettha Ānanda labbhā. Yaṃ taṃ

* Khu 1. 405 piṭṭhe.

⁺ Ma 1. 190 piṭṭhe.

1. Paṭigacceva (Sī) Dī 2. 119 piṭṭhepi.

jātaṃ bhūtaṃ saṅkhaṭaṃ palokadhammaṃ, taṃ vata mā palujjī”ti, netaṃ
 ṭhānaṃ vijjati. Purimānaṃ purimānaṃ khandhānaṃ dhātūnaṃ āyatanānaṃ
 vipariṇāmaññathābhāvā pacchimā pacchimā khandhā ca dhātuyo ca
 āyatanāni ca pavattantīti vinābhāvaṃ santamevidaṃ.

Iti disvā nāgāramāvaseti itīti padasandi padasaṃsaggo padapāripūrī
 akkharasamavāyo byañjanasiliṭṭhatā padānupubbatā metaṃ itīti. **Iti disvā**
 passitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā mamattesūti iti
 disvā. **Nāgāramāvaseti** sabbaṃ gharāvāsapalibodhaṃ chinditvā
 puttadārapalibodhaṃ chinditvā ñātipalibodhaṃ chinditvā
 mittāmacapalibodhaṃ chinditvā sannidhipalibodhaṃ chinditvā
 kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vattāni acchādetvā agāraṣmā anagāriyaṃ
 pabbajitvā akiñcanabhāvaṃ upagantvā eko careyya vihareyya iriyeyya
 vatteyya pāleyya yaṭeyya yāpeyyāti iti disvā nāgāramāvase. Tenāha
 Bhagavā—

Socanti janā mamāyite,
 Na hi santi niccā pariggahā.
 Vinābhāvaṃ santamevidaṃ,
 Iti disvā nāgāramāvaseti.

41. * Maraṇenapi taṃ pahīyati¹,
 Yaṃ puriso mamidanti maññāti.
 Etampi viditvāna² paṇḍito,
 Na mamattāya nametha māmako.

Maraṇenapi taṃ pahīyatīti maraṇanti ⁺ yā tesāṃ tesāṃ sattānaṃ tamhā
 tamhā sattanikāyā cuti cavanatā bhedo antaradhānaṃ maccumaraṇaṃ
 kālaṃkiriyaṃ khandhānaṃ bhedo kaḷavarassa nikkhepo
 jīvitindriyassupacchedo. **Tanti** rūpagataṃ vedanāgataṃ saññāgataṃ
 saṅkhāragataṃ viññāṇagataṃ. **Pahīyatīti** pahīyati jahīyati vijahīyati
 antaradhāyati vippalujjati, bhāsitaṃpi hetam—

* Khu 1. 405 piṭṭhe.

2. Etaṃ disvāna (Sī, Ka)

1. Pahīyati (Ka)

⁺ Dī 2. 244; Ma 1. 82; Abhi 2. 104 piṭṭhesupī.

* Pubbeva maccaṃ vijahanti bhogā,
 Macco va ne pubbataraṃ jahāti.
 Asassatā bhogino kāmakāmī,
 Tsmā na socāmahaṃ sokakāle.
 Udeti āpūراتi veti cando,
 Attaraṃ tapetvāna paleti sūriyo.
 Veditā mayā sattuka lokadhammā,
 Tasmā na socāmahaṃ sokakāleti.

Marapeṇapi taṃ pahīyati, yaṃ puriso mamidanti maññatīti yanti
 rūpagataṃ vedanāgataṃ saññāgataṃ saṅkhāragataṃ viññāṇagataṃ. **Purisoti**
 saṅkhā samaññā paññatti vohāro¹ nāmaṃ nāmakammaṃ nāmadheyyaṃ
 nirutti byañjanaṃ abhilāpo. **Mamidanti maññatīti** taṇhāmaññanāya maññati,
 diṭṭhimaññanāya maññati, mānamaññanāya maññati, kilesamaññanāya
 maññati, duccaritamaññanāya maññati, payogamaññanāya maññati,
 vipākamaññanāya maññatīti yaṃ puriso mamidanti maññati.

Etampi veditvāna paṇḍitoti etaṃ ādīnavaṃ ñatvā jānitvā tulayitvā
 tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā mamattesūti etampi veditvā.
Paṇḍitobhi dhīro paṇḍito paññavā buddhimā ñāṇī vibhāvī medhāvīti etampi
 veditvāna paṇḍito.

Na mamattāya nametha māmakoṭi mamattāti dve mamattā
 taṇhāmamattaṇca diṭṭhimamattaṇca -pa- idaṃ taṇhāmamattaṃ -pa- idaṃ
 diṭṭhimamattaṃ. **Māmakoṭi** Buddhamāmako dhammamāmako
 saṅghamāmako. So Bhagavantaṃ mamāyati, Bhagavā taṃ puggalaṃ
 pariggaṇhāti. Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā—ye te bhikkhave bhikkhu kuhā
 thaddhā² lapā siṅgī unnaḷā asamā hitā, na me te bhikkhave bhikkhū
 māmakā. Apagatā ca te bhikkhave bhikkhū imasmā dhammavinayā, na ca te
 imasmiṃ dhammavinaye vuddhiṃ virūḷhiṃ vepullaṃ āpajjanti. Ye ca kho
 te bhikkhave bhikkhū nikkuhā nillapā dhīrā atthaddhā susamāhitā, te kho me
 bhikkhave bhikkhū māmakā, anapagatā ca te bhikkhave bhikkhū imasmā
 dhammavinayā, te ca imasmiṃ dhammavinaye vuddhiṃ virūḷhiṃ vepullaṃ
 āpajjanti.

* Khu 5. 120 piṭṭhe Jātake.

1. Lokavohāro (Syā) Abhi 1. 256 piṭṭhepi.

2. Baddhā (Ka) Khu 1. 270 piṭṭhe.

Kuhā thaddhā lapā siṅgī, unnaḷā asamāhitā.
 Na te dhamme virūhanti, Sammāsambuddhadesite.
 Nikkuhā nillapā dhīrā, atthaddhā susamāhitā.
 Te ve dhamme virūhanti, Sammāsambuddhadesite.

Na mamattāya nametha māmako māmakō taṇhāmamattaṃ pahāya
 diṭṭhimamattaṃ paṇissajjitvā mamattāya na nameyya na onameyya, na
 taṇṇinno assa, na tappono na tappabbhāro na tadadhimutto na
 tadadhipateyyoti na mamattāya nametha māmako, tenāha Bhagavā—

Maraṇenapi taṃ pahīyati,
 Yaṃ puriso mamidanti maññanti.
 Etampi viditvāna paṇḍito,
 Na mamattāya nametha māmako.

**42. * Supinena yathāpi saṅgataṃ,
 Paṭibuddho puriso na passati.
 Evampi piyāyitaṃ janāṃ,
 Petaṃ kālaṅkataṃ¹ na passati.**

Supinena yathāpi saṅgataṃ saṅgataṃ samāgataṃ samāhitaṃ
 sannipatitanti supinena yathāpi saṅgataṃ. . **Paṭibuddho puriso na passatīti**
 yathā puriso supinagato candaṃ passati, sūriyaṃ passati, mahāsamuddaṃ
 passati, sineruṃ pabbatarājānaṃ passati, hatthiṃ passati, assaṃ passati,
 rathaṃ passati, pattiṃ passati, senābyūhaṃ passati, ārāmarāmaṇeyyakāṃ
 passati, vanarāmaṇeyyakāṃ. Bhūmirāmaṇeyyakāṃ.
 Pokkharaṇīrāmaṇeyyakāṃ passati. Paṭibuddho na kiñci passatīti paṭibuddho
 puriso na passati.

Evampi piyāyitaṃ jananti evanti opammasamapaṭipādanaṃ. **Piyāyitaṃ
 jananti** māyāyitaṃ janāṃ mātaraṃ vā pitaraṃ vā bhātaraṃ vā bhaginiṃ vā
 puttāṃ vā dhītaraṃ vā mittāṃ vā amaccāṃ vā ñātiṃ vā sālohitāṃ vāti
 evampi piyāyitaṃ janāṃ.

* Khu 1. 405; Khu 10. 173 piṭṭhesu.

1. Kālakataṃ (Sī, Syā)

Petaṃ kālāṅkataṃ na passatīti peto vuccati mato. Kālāṅkataṃ na passati na dakkhati nādhigacchati na vindati na paṭilabhatīti petaṃ kālāṅkataṃ na passati. Tenāha Bhagavā—

Supinena yathāpi saṅgataṃ,
Paṭibuddho puriso na passati.
Evampi piyāyitaṃ janāṃ,
Petaṃ kālāṅkataṃ na passatīti.

43. * **Diṭṭhāpi sutāpi te janā,**
Yesaṃ nāmamidaṃ pavuccati.
Nāmaṃyevā’vasissati¹,
Akkheyyaṃ petassa jantuno.

Diṭṭhāpi sutāpi te janāti diṭṭhāti cakkhuviññāṇābhisambhūtā. **Sutāti** ye sotaviññāṇābhisambhūtā. **Te janāti** khattiyā ca brāhmaṇā ca vessā ca suddā ca gahaṭṭhā ca pabbajitā ca devā ca manussā cāti diṭṭhāpi sutāpi te janā.

Yesaṃ nāmamidaṃ pavuccatīti yesanti yesaṃ khattiyānaṃ brāhmaṇānaṃ vessānaṃ suddānaṃ gahaṭṭhānaṃ pabbajitānaṃ devānaṃ manussānaṃ. **Nāmanti** saṅkhā samaññā paññatti vohāro nāmaṃ nāmakammaṃ nāmadheyyaṃ nirutti byañjanaṃ abhilāpo. **Pavuccatīti** vuccati pavuccati kathīyati bhaṇīyati dīpīyati voharīyatīti yesaṃ nāmamidaṃ pavuccati.

Nāmaṃyevā’vasissati akkheyyanti rūpagataṃ vedanāgataṃ saññāgataṃ saṅkhāragataṃ viññāṇagataṃ pahīyati jahīyati vijahīyati antaradhāyati vippalujjati nāmaṃyevā’vasissati. **Akkheyyanti** akkhātuṃ kathetum bhaṇitum dīpayitum voharitum nāmaṃ evāvasissati akkheyyaṃ. **Petassa jantunoti petassāti** matassa kālāṅkatassa. **Jantunoti** sattassa narassa mānavassa posassa puggalassa jīvassa jāgussa jantussa indagussa manujassāti petassa jantuno. Tenāha Bhagavā—

* Khu 1. 405 piṭṭhe.

1. Nāmaṃyevā’vasissati (Sī, Syā)

Diṭṭhāpi sutāpi te janā,
 Yesaṃ nāmamidaṃ pavuccati.
 Nāmaṃyevā'vasissabhi,
 Akkheyyaṃ petassa jantunoti.

44. * Sokapparidevamaccharaṃ,
 Na pajahanti giddhā mamāyite.
 Tasmā munayo pariggahaṃ,
 Hitvā acarimsu khemadassino.

Sokapparidevamaccharaṃ, na pajahanti giddhā mamāyiteti sokoti
 ñātibyasanena vā phuṭṭhassa bhogabyasanena vā phuṭṭhassa rogabyasanena
 vā phuṭṭhassa silabyasanena vā phuṭṭhassa diṭṭhibyasanena vā phuṭṭhassa
 aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena
 dukkhadhammena phuṭṭhassa soko socanā socitattaṃ antosoko antoparisoko
 antodāho antopariḍāho¹ cetaso pariijjhāyanā domanassaṃ sokasallaṃ.

Paridevoti ñātibyasanena vā phuṭṭhassa -pa- diṭṭhibyasanena vā phuṭṭhassa
 aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena
 dukkhadhammena phuṭṭhassa ādevo paridevo ādevanā paridevanā
 ādevitattaṃ paridevitattaṃ vācā palāpo vippalāpo lālappo lālappāyanā
 lālappāyitattaṃ. . **Macchariyanti** pañca macchariyāni āvāsamacchariyaṃ
 kulamacchariyaṃ lābhamacchariyaṃ vaṇṇamacchariyaṃ
 dhammacchariyaṃ. Yaṃ evarūpaṃ macchariyaṃ maccharāyanā
 maccharāyitattaṃ veviccaṃ kadariyaṃ kaṭukañcukatā aggahitattaṃ
 cittassa. Idaṃ vuccati macchariyaṃ. . Api ca khandhamacchariyampi
 macchariyaṃ, dhātumacchariyampi macchariyaṃ, āyatanamacchariyampi
 macchariyaṃ gāho, idaṃ vuccati macchariyaṃ. Gedho vuccati taṇhā. Yo
 rāgo sārāgo -pa- abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. **Mamattāti** dve mamattā
 taṇhāmamattañca diṭṭhimamattañca -pa- idaṃ taṇhāmamattaṃ -pa- idaṃ
 diṭṭhimamattaṃ. Mamāyitaṃ vatthum acchedasaṅkinopi socanti,
 acchijjantepi socanti, acchinnepi socanti, mamāyitaṃ vatthum
 vipariṇāmasaṅkinopi socanti, vipariṇāmantepi socanti, vipariṇatepi socanti,
 mamāyitaṃ vatthum acchedasaṅkinopi paridevanti,

* Khu 1. 405 piṭṭhe.

1. Antodāho antopariḍāho (Syā)

acchiñjantepi paridevanti, acchinnepi paridevanti. Mamāyitaṃ vatthum vipariṇāmasaṅkinopi paridevanti, vipariṇāmantepi paridevanti, vipariṇatepi paridevanti, mamāyitaṃ vatthum rakkhanti gopenti pariggaṇhanti mamāyanti maccharāyanti, mamāyitasmiṃ vatthusmiṃ sokaṃ na jahanti, paridevaṃ na jahanti, macchariyaṃ na jahanti, gedhaṃ na jahanti nappajahanti na vinodenti na byantiṃ karonti na anabhāvaṃ gamentīti sokapparidevamaccharaṃ, nappajahanti giddhā mamāyite.

Tasmā munayo pariggahaṃ, hitvā acarimsu khemadassinoti tasmāti tasmā taṃkāraṇā taṃhetu tappaccayā taṃnidānā etaṃ ādīnavaṃ sampassamānā mamattesūti tasmā. **Munayoti monaṃ** vuccati ñāṇaṃ. Yā paññā pajānaṃ -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi. Tena ñāṇena samannāgatā munayo monappattā. Tīṇi moneyyāni kāyamoneyyaṃ vacīmoneyyaṃ manomoneyyaṃ -pa- saṅgajālamaticca so muni. **Pariggahoti** dve pariggahā taṇhāpariggaho ca diṭṭhipariggaho ca -pa- ayaṃ taṇhāpariggaho -pa- ayaṃ diṭṭhipariggaho. Munayo taṇhāpariggahaṃ pariccajivā diṭṭhipariggahaṃ paṭinissajjivā cajivā pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gametvā acarimsu viharimsu iriyimsu vattimsu pālīmsu yapīmsu yāpīmsu. . **Khemadassinoti khemaṃ** vuccati amataṃ nibbānaṃ. Yo so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ. **Khemadassinoti khemadassino** tāṇadassino leṇadassino saraṇadassino abhayadassino accutadassino amatadassino nibbānadassinoti tasmā munayo pariggahaṃ, yitvā acarimsu khemadassino. Tenāha Bhagavā—

Sokapparidevamaccharaṃ,
Na jahanti giddhā mamāyite.
Tasmā munayo pariggahaṃ,
Hitvā acarimsu khemadassinoti.

45. * Patilīnacarassa bhikkhuno,
Bhajaṃānassa vivittamāsaṇaṃ.
Sāmaggiyamāhu tassa taṃ,
Yo attānaṃ bhavane na dassaye.

Patilīnacarassa bhikkhunoti patilīnacarā vuccanti satta sekkhā¹, arahā patilīno. Kimkāraṇā patilīnacarā vuccanti satta sekkhā, te tato tato cittaṃ patilīnentā patikuṭentā pativaṭṭentā sanniruddhantā² sanniggaṇhantā sannivārentā rakkhantā gopentā caranti vicaranti viharanti iriyanti vattenti pārenti yapenti yāpenti, cakkhudvāre cittaṃ patilīnentā patikuṭentā pativaṭṭentā sanniruddhantā sanniggaṇhantā sannivārentā rakkhantā gopentā caranti vicaranti viharanti iriyanti vattenti pārenti yapenti yāpenti. Sotadvāre cittaṃ -pa-. Ghānavāre cittaṃ. Jivhādvāre cittaṃ. Kāyadvāre cittaṃ. Manodvāre cittaṃ patilīnentā patikuṭentā pativaṭṭentā sanniruddhantā sanniggaṇhantā sannivārentā rakkhantā gopentā caranti vicaranti viharanti iriyanti vattenti pārenti yapenti yāpenti. Yathā kukkuṭapattaṃ vā nhārudaddulaṃ vā aggimhi pakkhittaṃ patilīyati patikuṭati pativaṭṭati na sampasāriyati. Evamevaṃ tato tato cittaṃ patilīnentā patikuṭentā pativaṭṭentā sanniruddhantā sanniggaṇhantā sannivārentā rakkhantā gopentā caranti vicaranti viharanti iriyanti vattenti pārenti yapenti yāpenti. . Cakkhudvāre cittaṃ. Sotadvāre cittaṃ. Ghānavāre cittaṃ. Jivhādvāre cittaṃ. Kāyadvāre cittaṃ. Manodvāre cittaṃ patilīnentā patikuṭentā pativaṭṭentā sanniruddhantā sanniggaṇhantā sannivārentā rakkhantā gopentā caranti vicaranti viharanti iriyanti vattenti pārenti yapenti yāpenti, taṃkāraṇā patilīnacarā vuccanti satta sekkhā. **Bhikkhunoti** puthujjanakalyāṇakassa vā bhikkhuno, sekkhassa vā bhikkhunoti patilīnacarassa bhikkhuno.

Bhajaṃānassa vivittamāsananti āsanam vuccati yattha nisīdanti. Mañco pīṭhaṃ bhisi taṭṭikā cammakhaṇḍo tiṇasanthāro paṇṇasanthāro palālasanthāro. Taṃ āsanam asappāyarūpadassanena rittam vivittam pavivittam, asappāyasaddassavanena rittam vivittam pavivittam, asappāyagandhaghāyanena. Asappāyarasasāyanena. Asappāyaphoṭṭhabbaphusanena. Asappāyehi pañcahi kāmagaṇehi rittam vivittam pavivittam, taṃ vivittam āsanam bhajato sambhajato sevato nisevato samsevato paṭisevatoti bhajaṃānassa vivittamāsanam.

1. Sekhā (Sī, Syā, Ka)

2. Sannirumbhentā (Sī)

Sāmaggiyamāhu tassa taṃ, yo attānaṃ bhavane na dassayeti
sāmaggiyoti tisso sāmaggiyo gaṇasāmaggī dhammasāmaggī
 anabhinibbattisāmaggī. Katamā gaṇasāmaggī, bahū cepi bhikkhū samaggā
 sammodamānā avivadamānā khīrodakībhūtā aññamaññaṃ piyacakkhūhi
 sampassantā viharanti, ayaṃ gaṇasāmaggī. . Katamā dhammasāmaggī,
 cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipādā pañcindriyāni
 pañca balāni satta bojjhaṅgā ariyo aṭṭhiṅgiko maggo. Te ekato pakkhandanti
 pasīdanti sampatiṭṭhanti vimuccanti. Na tesaṃ dhammānaṃ vivādo pavivādo
 atthi, ayaṃ dhammasāmaggī. . Katamā anabhinibbattisāmaggī, bahū cepi
 bhikkhū anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyanti, na tesaṃ¹
 nibbānadhātuyā ūnattaṃ vā puṇṇattaṃ vā paññāyati, ayaṃ
 anabhinibbattisāmaggī. . **Bhavaneti** nerayikānaṃ nirayo bhavanaṃ,
 tiracchānayonikānaṃ tiracchānayoni bhavanaṃ, pettivisayikānaṃ
 pettivisayo bhavanaṃ, manussānaṃ manussaloko bhavanaṃ, devānaṃ
 devaloko bhavanti. **Sāmaggiyamāhu tassa taṃ, yo attānaṃ bhavane na**
dassayeti tassesā sāmaggī etaṃ channaṃ etaṃ patirūpaṃ etaṃ
 anucchavikaṃ etaṃ anulomaṃ. Yo evaṃ paṭicchanne niraye attānaṃ na
 dasseyya, tiracchānayoniyaṃ attānaṃ na dasseyya, pettivisaye attānaṃ na
 dasseyya, manussaloke attānaṃ na dasseyya, devaloke attānaṃ na
 dasseyyāti evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ
 voharantīti sāmaggiyamāhu tassa taṃ, yo attānaṃ bhavane na dassaye.
 Tenāha Bhagavā—

Patilīnacarassa bhikkhuno,
 Bhajamānassa vivittamāsaṇaṃ.
 Sāmaggiyamāhu tassa taṃ,
 Yo attānaṃ bhavane na dassayeti.

46. * Sabbattha munī anissito,
 Na piyaṃ kubbati nopi appiyaṃ.
 Tasmīṃ paridevamaccharaṃ,
 Paṇṇe vāri yathā na limpati.

1. Tena (Si)

* Khu 1. 406 piṭṭhe.

Sabbattha munī anissitoti sabbam vuccati dvādasāyatanāni cakkhuñceva rūpā ca, sotañca saddā ca, ghānañca gandhā ca, jivhā ca rasā ca, kāyo ca photoṭṭhabbā ca, mano ca dhammā ca. **Munīti monam** vuccati ñāṇam -pa-saṅgajālamaticca so muni. **Anissitoti** dve nissayā taṇhānissayo ca diṭṭhinissayo ca -pa- ayaṃ taṇhānissayo -pa- ayaṃ diṭṭhinissayo. Muni taṇhānissayaṃ pahāya diṭṭhinissayaṃ paṭinissajjivā cakkhum anissito, sotaṃ anissito, ghānaṃ anissito, jivhaṃ anissito, kāyaṃ anissito, manam anissito, rūpe. Sadde. Gandhe. Rase. Photoṭṭhabbe. Dhamme. Kulam. Gaṇam. Āvāsam. Lābham. Yasam. Pasaṃsam. Sukham. Cīvaram. Piṇḍapātām. Senāsanam. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāram. Kāmadhātum. Rūpadhātum. Arūpadhātum. Kāmabhavam. Rūpabhavam. Arūpabhavam. Saññābhavam. Asaññābhavam. Nevasaññānāsaññābhavam. Ekavokārabhavam. Catuvokārabhavam. Pañcavokārabhavam. Atītam. Anāgataṃ. Paccuppannam. Diṭṭham. Sutam. Mutam. Viññātam. Sabbe dhamme anissito anallīno anupagato anajjhosito anadhimutto nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti sabbattha muni anissito.

Na piyam kubhati nopi appiyanti piyāti dve piyā sattā vā saṅkhārā vā. Katame sattā piyā, idha ya'ssa te honti atthakāmā hitakāmā phāsukāmā yogakkhemakāmā mātā vā pitā vā bhātā vā bhaginī vā puttā vā dhītārā vā mittā vā amaccā vā ñātī vā sālohitā vā, ime sattā piyā. Katame saṅkhārā piyā, manāpikā rūpā manāpikā saddā manāpikā gandhā manāpikā rasā manāpikā photoṭṭhabbā, ime saṅkhārā piyā. **Appiyāti** dve appiyā sattā vā saṅkhārā vā. Katame sattā appiyā, idha ya'ssa te honti anathakāmā ahitakāmā aphāsukāmā ayogakkhemakāmā jīvītā voropetukāmā, ime sattā appiyā. . Katame saṅkhārā appiyā, amanāpikā rūpā amanāpikā saddā amanāpikā gandhā amanāpikā rasā amanāpikā photoṭṭhabbā, ime saṅkhārā appiyā. . **Na piyam kubhati nopi appiyanti** “ayaṃ me satto piyo, ime ca saṅkhārā manāpā”ti rāgavasena piyam na karoti, “ayaṃ me satto appiyo, ime ca saṅkhārā amanāpā”ti

paṭighavasena appiyaṃ na karoti na janeti na sañjaneti na nibbatteti
nābhinibbattetīti na piyaṃ kubbati nopi appiyaṃ.

Tasmim paridevamaccharaṃ, paṇṇe vāri yathā na limpatīti tasminti
tasmim puggale arahante khīṇāsava. **Paridevoti** ñātibyaśanena vā phuṭṭhassa
bhogabyaśanena vā phuṭṭhassa rogabyaśanena vā phuṭṭhassa sīlabyaśanena
vā phuṭṭhassa diṭṭhibyaśanena vā phuṭṭhassa aññataraññatarena byaśanena
samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa ādevo
paridevo ādevanā paridevanā ādevitattaṃ paridevitattaṃ vācā palāpo
vipālāpo lālappo lālappāyanā lālappāyitattaṃ. . **Macchariyanti** pañca
macchariyāni āvāsamacchariyaṃ kulamacchariyaṃ lābhamacchariyaṃ
vaṇṇamacchariyaṃ dhammacchariyaṃ. Yaṃ evarūpaṃ macchariyaṃ
maccharāyanā maccharāyitattaṃ vecchaṃ kadariyaṃ katukañcukatā
aggahitattaṃ cittassa, idaṃ vuccati macchariyaṃ. Api ca
khandhamacchariyampi macchariyaṃ, dhātumacchariyampi macchariyaṃ,
āyatanamacchariyampi macchariyaṃ gāho, idaṃ vuccati macchariyaṃ.

Paṇṇe vāri yathā na limpatīti paṇṇaṃ vuccati padumapattaṃ. **Vāri**
vuccati udakaṃ. Yathā vāri padumapattaṃ na limpati na palimpati, na
upalimpati alittaṃ apalittaṃ anupalittaṃ. Evamevaṃ tasmim puggale
arahante khīṇāsava paridevo macchariyañca na limpati na palimpati na
upalimpati, alittā apalittā anupalittā. So ca puggalo Arahanto tehi kilesehi na
lippati na palippati na upalippati, alitto apalitto anupalitto nikkhanto nissaṇṇo
vipphamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti tasmim
paridevamaccharaṃ, paṇṇe vāri yathā na limpati. Tenāha Bhagavā—

Sabbattha munī anissito, na piyaṃ kubbati nopi appiyaṃ.

Tasmim paridevamaccharaṃ, paṇṇe vāri yathā na limpatīti.

47. * Udabindu yathāpi pokkhare, padume vāri yathā na limpati.

Evaṃ muni nopalimpati, yadidaṃ diṭṭhasutaṃ mutesu¹ vā.

Udabindu yathāpi pokkhareti udabindu vuccati udakathevo. Pokkharaṃ
vuccati padumapattaṃ. Yathā udabindu padumapatte na limpati na palimpati
na

* Khu 1. 406 piṭṭhe.

1. Diṭṭhasute mutesu (Sī), diṭṭhasutamutesu (Ka)

upalimpati, alittam apalittam anupalittanti udabindu yathāpi pokkhare. .
Padume vāri yathā na limpatīti padumaṃ vuccati padumapupphaṃ. Vāri
 vuccati udakaṃ. Yathā vāri padumapupphaṃ na palimpati na palimpati na
 upalimpati alittam apalittam anupalittanti padume vāri yathā na limpati.

Evaṃ muni nopalimpati, yadidaṃ diṭṭhasutaṃ mutesu vāti evanti
 opammasampañipādanaṃ. **Munīti monaṃ** vuccati ñāṇaṃ -pa-
 saṅgajālamaticca so muni. **Lepāti** dve lepā taṇhālepo ca diṭṭhilepo ca -pa-
 ayaṃ taṇhālepo -pa- ayaṃ diṭṭhilepo. Muni taṇhālepaṃ pahāya diṭṭhilepaṃ
 paṭinissajjitvā diṭṭhe na limpati, sute na limpati, mute na limpati viññāte na
 limpati na palimpati, na upalimpati, alitto apalitto anupalitto nikkhanto
 nissaṭṭo vipbamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti evaṃ muni
 nopalimpati, yadidaṃ diṭṭhasutaṃ mutesu vā. Tenāha Bhagavā—

Udabindu yathāpi pokkhare,
 Pdume vāri yathā na limpati.
 Evaṃ muni nopalimpati,
 Ydidaṃ diṭṭhasutaṃ mutesu vāti.

48. * Dhono na hi tena maññati,
 Yadidaṃ diṭṭhasutaṃ mutesu vā.
 Nāññena visuddhimicchati,
 Na hi so rajjati no virajjati.

Dhono na hi tena maññati, yadidaṃ diṭṭhasutaṃ mutesu vāti dhonoti
dhonā vuccati paññā. Yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo
 sammādiṭṭhi. Kiṃ kāraṇā dhonā vuccati paññā. Tāya paññāya
 kāyaduccaritaṃ dhutaṇca dhotaṇca sandhotaṇca niddhotaṇca,
 vacīduccaritaṃ manoduccaritaṃ dhutaṇca dhotaṇca sandhotaṇca
 niddhotaṇca, rāgo dhuto ca dhoto ca sandhoto ca niddhoto ca, doso. Moho.
 Kodho. Upanāho. Makkho. Paḷaso. Issā. Macchariyaṃ. Māyā. Sāṭheyyaṃ.
 Thambho. Sārambho. Māno. Atimāno. Mado. Pamādo. Sabbe kilesā. Sabbe
 duccaritā. Sabbe darathā. Sabbe pariḷāhā. Sabbe santāpā.
 Sabbākusalābhisankhārā dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca.
 Taṃkāraṇā dhonā vuccati paññā.

* Khu 1. 406 piṭṭhe.

Atha vā sammādiṭṭhiyā micchādiṭṭhi dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca, sammāsaṅkappena micchāsaṅkappo dhuto ca dhoto ca sandhoto ca niddhoto ca, sammāvācāya micchāvācā dhutā ca. Sammākammantena micchākammanto dhuto ca. Sammā-ājīvena micchā-ājīvo dhuto ca. Sammāvāyāmena micchāvāyāmo dhuto ca. Sammāsatiyā micchāsati dhutā ca. Sammāsamādhinā micchāsamādhi dhuto ca. Sammāñāṇena micchāñāṇaṃ dhutaṇca. Sammāvimuttiyā micchāvimutti dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca.

Atha vā ariyena aṭṭhaṅgikena maggena sabbe kilesā. Sabbe duccaritā. Sabbe darathā. Sabbe pariḷāhā. Sabbe santāpā. Sabbākusalābhisaṅkhārā dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca. Arahā imehi dhonehi dhammehi upeto samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno samannāgato. Tasmā arahā dhono. So dhutarāgo dhutapāpo dhutakilesa dhutapariḷāhoti dhono.

Dhono na hi tena maññati, yadidaṃ diṭṭhasutaṃ mutesu vāti dhono diṭṭhaṃ na maññati, diṭṭhasamiṃ na maññati, diṭṭhato na maññati, “diṭṭhā me”ti na maññati. Sutaṃ na maññati, sutasmiṃ na maññati, sutato na maññati, “sutaṃ me”ti na maññati. Mutāṃ na maññati, mutasmiṃ na maññati, mutato na maññati, “mutaṃ me”ti na maññati. Viññātaṃ na maññati, viññātasmiṃ na maññati, viññātato na maññati, “viññātaṃ me”ti na maññati. Vuttampi hetāṃ Bhagavatā— * “asmī”ti bhikkhave maññītametaṃ, “āyamaḥasmī”ti maññītametaṃ. “Bhavissan”ti maññītametaṃ, “na bhavissan”ti maññītametaṃ. “Rūpī bhavissan”ti maññītametaṃ, “arūpī bhavissan”ti maññītametaṃ. “Saññī bhavissan”ti maññītametaṃ, “asaññī bhavissan”ti maññītametaṃ, “nevasaññīnāsaññī bhavissan”ti maññītametaṃ. Maññitaṃ¹ bhikkhave rogo, maññitaṃ gaṇḍo, maññitaṃ sallaṃ, maññitaṃ upaddavo. Tasmātiha bhikkhave amaññamānena cetasā viharissāmāti evaṇhi vo bhikkhave sikkhitabbanti dhono na hi tena maññati, yadidaṃ diṭṭhasutaṃ mutesu vā.

* Ma 3. 289; Saṃ 2. 405 piṭṭhesu.

1. Maññitaṃ hi (Sī)

Nāññena visuddhimicchatiti dhono aññena asuddhimaggena micchāpaṭipadāya aniyyānikapathena aññatra satipaṭṭhānehi aññatra sammappadhānehi aññatra iddhipādehi aññatra indriyehi aññatra balehi aññatra bojjhaṅgehi aññatra ariyā aṭṭhaṅgikā maggā suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ na icchati na sādiyati na pattheti na piheti nābhijappaṭīti nāññena visuddhimicchati.

Na hi so rajjati no virajjatiti sabbe bālaputhujjanā rajjanti, puthujjanakalyaṇakaṃ upādāya satta sekkhā virajjanti, arahā neva rajjati no virajjati. Viratto so khayā rāgassa vītaraḡattā, khayā dosassa vītadosattā, khayā mohassa vītamohattā, so vuṭṭhavāso ciṇṇacaraṇo -pa-. Jātiaraṃaraṇasaṃsāro, natthi tassa punabbhavoti na hi so rajjati no virajjati. Tenāha Bhagavā—

Dhono na hi tena maññati,
Yadidaṃ diṭṭhasutaṃ mutesu vā.
Nāññena visuddhimicchati,
Na hi so rajjati no virajjati.

Jarāsuttaniddeso chaṭṭho.

7. Tissametteyyasuttaniddesa

Atha Tissametteyyasuttaniddesaṃ vakkhati—

49. * **Methunamanuyuttassa**, (iccāyasmā Tisso Metteyyo,) **Vighātaṃ brūhi mārisa.**
Sutvāna tava sāsanaṃ,
Viveke sikkhissāmase.

Methunamanuyuttassāti ⁺ **methunadhammo** nāma yo so asaddhammo gāmadhammo vasaladhammo duṭṭullo odakantiko rahasso dvayaṃdvayasamāpatti. Kiṃ kārāṇā vuccati methunadhammo, ubhinnaṃ rattānaṃ sārattānaṃ avassutānaṃ pariyuṭṭhitānaṃ pariyādinnaṃ ubhinnaṃ sadisānaṃ dhammoti, taṃkārāṇā vuccati methunadhammo. Yathā ubho kalahakārakā

* Khu 1. 406 piṭṭhe.

⁺ Vi 1. 24 piṭṭhe.

methunakāti vuccati. Ubho bhaṇḍanakārakā methunakāti vuccanti. Ubho bhassakārakā methunakāti vuccanti. Ubho vivādakārakā methunakāti vuccanti. Ubho adhikaraṇakārakā methunakāti vuccanti. Ubho vādino methunakāti vuccanti. Ubho sallāpakā methunakāti vuccanti, evamevaṃ ubhinnaṃ rattānaṃ sārattānaṃ avassutānaṃ pariyuṭṭhitānaṃ pariyādinnaṃ ubhinnaṃ sadisaṇaṃ dhammoti taṃkāraṇā vuccati methunadhammo.

Methunamanuyuttassāti methunadhamme yuttassa payuttassa āyuttassa samāyuttassa taccaritassa tabbahulassa taggarukassa tanninnassa tapponassa tappabbhārassa tadadhimuttassa tadadhipateyyassāti methunamanuyuttassa.

Iccāyasmā Tisso Metteyyoti iccāti padasandhī padasaṃsaggo padapāripūrī akkharasamavāyo byañjanasiliṭṭhatā padānupubbatāpetam iccāti. . **Āyasmāti** piyavacanam garuvacanam sagāravavacanam sappatissavacanametam āyasmāti. . **Tissoti** tassa therassa nāmaṃ saṅkhā samañña paññatti vohāro nāmaṃ nāmakammaṃ nāmadheyyam nirutti byañjanam abhilāpo. . **Metteyyoti** tassa therassa gottam saṅkhā samañña paññatti vohāro iccāyasmā Tisso Metteyyo.

Vighātam brūhi mārīsāti vighātanti vighātam upaghātam pīḷanam ghaṭṭanam upaddavam upasaggam brūhi ācikkha desehi paññapehi paṭṭhapehi vivara vibhaja uttānikaroḥi¹ pakāsehi. . **Mārīsāti** piyavacanam garuvacanam sagāravavacanam sappatissavacanametam mārīsāti vighātam brūhi mārīsa.

Sutvāna tava sāsānanti tuyham vacanam byappatham desanam anusāsanam anusīṭṭhim sutvā suṇitvā uggahetvā upadhārayitvā upalakkhayitvāti sutvāna tava sāsānam.

Viveke sikkhissāmaseti vivekoti * tayo vivekā kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko. Katamo kāyaviveko—idha bhikkhu vivittam senāsanaṃ bhajati araṇṇam rukkhamaḷam pabbatam kandaram giriguham susānam vanapattham abbhokāsam palāsapuñjam, kāyena vivitto viharati. So eko gacchati, eko tiṭṭhati, eko nisīdati, eko seyyam kappeti, eko gāmaṃ piṇḍāya pavisati, eko paṭikkamati, eko raho

1. Uttānim karohi (Ka)

* Heṭṭhā 20 piṭṭhepi.

nisīdati, eko caṅkamaṃ adhiṭṭhāti, eko carati, eko viharati iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti, ayaṃ kāyaviveko.

Katamo cittaviveko—paṭhamam jhānam samāpannassa nīvaraṇehi cittaṃ vivittaṃ hoti, duttiyam jhānam samāpannassa vitakkavicārehi cittaṃ vivittaṃ hoti, tatiyam jhānam samāpannassa pītiyā cittaṃ vivittaṃ hoti, catuttham jhānam samāpannassa sukhadukkhehi cittaṃ vivittaṃ hoti, ākāsaṇāṇcāyatanam samāpannassa rūpaṣaṇṇāya paṭighasaṇṇāya nānattasaṇṇāya cittaṃ vivittaṃ hoti, viññāṇaṇcāyatanam samāpannassa ākāsaṇāṇcāyatanasaṇṇāya cittaṃ vivittaṃ hoti, ākiṇcaṇṇāyatanam samāpannassa viññāṇaṇcāyatanasaṇṇāya cittaṃ vivittaṃ hoti, nevasaṇṇānāsaṇṇāyatanam samāpannassa ākiṇcaṇṇāyatanasaṇṇāya cittaṃ vivittaṃ hoti. Sotāpannassa sakkāyadiṭṭhiyā vicikicchāya sīlabbataparāmāsā diṭṭhānusayā vicikicchānusayā tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittaṃ vivittaṃ hoti. Sakadāgāmiṣṣa oḷārikā kāmarāgasaṇṇojanā paṭighasaṇṇojanā oḷārikā kāmarāgānusayā paṭighānusayā tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittaṃ vivittaṃ hoti, anāgāmiṣṣa aṇusahagatā kāmarāgasaṇṇojanā paṭighasaṇṇojanā aṇusahagatā kāmarāgānusayā paṭighānusayā tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittaṃ vivittaṃ hoti, arahato rūparāgā arūparāgā mānā uddhaccā avijjāya mānānusayā bhavarāgānusayā avijjānusayā tadekaṭṭhehi ca kilesehi bahiddhā ca sabbanimittehi cittaṃ vivittaṃ hoti. Ayaṃ cittaviveko.

Katamo upadhiviveko—**upadhi** vuccanti kilesā ca khandhā ca abhisāṅkhārā ca. Upadhiviveko vuccati amataṃ nibbānam. Yo so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānam, ayaṃ upadhiviveko. Kāyaviveko ca vivekaṭṭhakāyānam nekkhammābhiraṭānam, cittaviveko ca parisuddhacittānam paramavodānapattānam, upadhiviveko ca nirūpadhīnam puggalānam visaṅkhāragatānam. . **Viveke sikkhissāmaseti** so thero pakatiyā sikkhitasikkho. Api ca dhammadesanam upādāya dhammadesanam sāvento¹ evamāha viveke sikkhissāmaseti. Tenāha thero Tissametteyyo—

1. Yācanto (Si, Syā)

Methunamanuyuttassa, (iccāyasmā Tisso Metteyyo,)
 Vighātaṃ brūhi mārisa.
 Sutvāna tava sāsanaṃ,
 Viveke sikkhissāmaseti.

50. * Methunamanuyuttassa, (Metteyyāti Bhagavā,)
Mussate vāpi sāsanaṃ.
Micchā ca paṭipajjati,
Etaṃ tasmīṃ anāriyaṃ.

Methunamanuyuttassāti + **methunadhammo** nāma yo so asaddhammo gāmadhammo vasaladhammo duṭṭhullo odakantiko rahasso dvayaṃdvayasamāpatti. Kimkāraṇā vuccati methunadhammo, ubhinnaṃ rattānaṃ sārattānaṃ avassutānaṃ pariyuṭṭhitānaṃ pariyādinnaṃcittānaṃ ubhinnaṃ sadisānaṃ dhammoti taṃkāraṇā vuccati methunadhammo. Yathā ubho kalahakāraṇā methunakāti vuccanti. Ubho bhaṇḍanakāraṇā methunakāti vuccanti. Ubho bhassakāraṇā methunakāti vuccanti. Ubho vivādakāraṇā methunakāti vuccanti. Ubho adhikarāṇakāraṇā methunakāti vuccanti. Ubho vādino methunakāti vuccanti. Ubho sallāpakā methunakāti vuccanti, evamevaṃ ubhinnaṃ rattānaṃ sārattānaṃ avassutānaṃ pariyuṭṭhitānaṃ pariyādinnaṃcittānaṃ ubhinnaṃ sadisānaṃ dhammoti taṃkāraṇā vuccati methunadhammo.

Methunamanuyuttassāti methunadhamme yuttassa payuttassa āyuttassa samāyuttassa taccaritassa tabbahulassa taggarukassa tanninnassa tapponassa tappabbhārassa tadadhimuttassa tadadhipateyyassāti methunamanuyuttassa.

Metteyyāti Bhagavā taṃ therāṃ gottena ālapati. . **Bhagavāti** gāravādhivacanaṃ. Api ca bhaggarāgoti Bhagavā, bhaggadosoti Bhagavā, bhaggamohoti Bhagavā, bhaggamānoti Bhagavā, bhaggidiṭṭhīti Bhagavā, bhaggakaṇḍakoti¹ Bhagavā, bhaggakilesoti Bhagavā, bhaji vibhaji pavibhaji dhammaratananti Bhagavā, bhavānaṃ antakaroti Bhagavā, bhāvitakāyo, bhāvitasīlo, bhāvitacitto, bhāvitapaññoti Bhagavā, bhaji vā Bhagavā araṇṇavanapattāni² pantāni senāsanāni appasaddāni appanigghosāni

* Khu 1. 406 piṭṭhepi.

1. Bhaggakaṇḍakoti (Sī, Syā)

+ Vi 1. 24 piṭṭhe.

2. Araṇṇe vanapattāni (Sī)

vijanavātāni manussārāhasseyyakāni¹ paṭisallānasārappānīti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā attharasassa dhammarasassa vimuttirasassa, adhīsīlassa adhicittassa adhipaññāyāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ jhānānaṃ catunnaṃ appamaññānaṃ catunnaṃ arūpasamāpattinanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā aṭṭhannaṃ vimokkhānaṃ aṭṭhannaṃ abhibhāyatanānaṃ navannaṃ anupubbavihārasamāpattinanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ saññābhāvanānaṃ dasannaṃ kaṣiṇasamāpattinanti ānāpānassatisamādhissa asubhasamāpattiyāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ satipaṭṭhānānaṃ catunnaṃ sammappadhānānaṃ catunnaṃ iddhipādānaṃ pañcannaṃ indriyānaṃ pañcannaṃ balānaṃ sattannaṃ bojjhaṅgānaṃ ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ Tathāgatabalānaṃ catunnaṃ vesārajjanaṃ catunnaṃ paṭisambhidānaṃ channaṃ abhiññānaṃ² channaṃ Buddhadhammānanti Bhagavā. Bhagavāti netaṃ nāmaṃ mātaraṃ kataṃ, na pītaṃ kataṃ, na bhātaraṃ kataṃ, na bhaginiyā kataṃ, na mittāmacchehi kataṃ, na ñātisālohitehi kataṃ, na samaṇabrāhmaṇepi kataṃ, na devatāhi kataṃ, vimokkhantikametaṃ Buddhānaṃ Bhagavantānaṃ bodhiyā mūle saha sabbaññutaññānaṃsa paṭilābhā sacchikā paññatti yadidaṃ Bhagavāti Metteyyāti Bhagavā.

Mussate vāpi sāsanaṃ dvīhi kāraṇehi sāsanaṃ mussati pariyaṭṭisāsanampi mussati, paṭipattisāsanampi mussati. Katamaṃ pariyaṭṭisāsanam, yaṃ tassa pariyaṭṭam Suttaṃ Geyyam Veyyakaraṇam Gāthā Udānaṃ Itivuttakaṃ Jātaṃ Abbhutadhammaṃ Vedallaṃ, idaṃ pariyaṭṭisāsanam. Tampi mussati sammussati sampamussati paribāhiro hotīti evampi mussate vāpi sāsanaṃ.

Katamaṃ paṭipattisāsanam. Sammāpaṭipadā anulomapaṭipadā apaccanīkaṭṭhapaṭipadā anvatthapaṭipadā dhammānudhammapaṭipadā sīlesu paripūrakāritā indriyesu guttadvāratā bhojane mattaññutā jāgariyānuyogo satisampajaññaṃ cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipadā pañcindriyāni pañca balāni satta bojjhaṅgā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, idaṃ paṭipattisāsanam. Tampi mussati sammussati pamussati sampamussati paribāhiro hotīti evampi mussate vāpi sāsanaṃ.

1. Manussarāhaseyyakāni (Sī, Syā)

2. Abhiññānaṃ (Sī)

Micchā ca paṭipajjatiti pāṇampi hanati, adinnampi ādiyati, sandhimpī chindati, nillopampi harati, ekāgārikampi karoti, paripanthepi tiṭṭhati, paradārampi gacchati, musāpi bhaṇatīti micchā ca paṭipajjati.

Etaṃ tasmim anāriyanti etaṃ tasmim puggale anariyadhammo bāladhammo mūlhadhammo aññāṇadhammo amarāvikkhepadhammo yadidaṃ micchāpaṭipadāti etaṃ tasmim anāriyaṃ. Tenāha Bhagavā—

Methunamanuyuttassa, (Metteyyāti Bhagavā),
Mussate vāpi sāsanaṃ.
Micchā ca paṭipajjati,
Etaṃ tasmim anāriyanti.

51. * Eko pubbe caritvāna, methunaṃ yo nisevati.

Yānaṃ bhantaṃva taṃ loke, hīnamāhu puthujjanaṃ.

Eko pubbe caritvānāti dvīhi kāraṇehi eko pubbe caritvāna pabbajjāsāṅkhātena vā gaṇāvavassaggaṭṭhena vā. Kathaṃ pabbajjāsāṅkhātena eko pubbe caritvāna. Sabbaṃ gharāvāsapalibodhaṃ chinditvā puttadārapalibodhaṃ chinditvā ñātipalibodhaṃ chinditvā mittāmaccapalibodhaṃ chinditvā sannidhipalibodhaṃ chinditvā kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajitvā akiñcanabhāvaṃ upagantvā eko carati viharati iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti evaṃ pabbajjāsāṅkhātena eko pubbe caritvāna.

Kathaṃ gaṇāvavassaggaṭṭhena eko pubbe caritvāna. So evaṃ pabbajito samāno eko araṇṇavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevati appasaddāni appanigghosāni vijanavātāni manussarāhasseyyakāni paṭisallānasārūppāni. So eko gacchati, eko tiṭṭhati, eko nisīdati, eko seyyaṃ kappeti, eko gāmaṃ piṇḍāya pavisati, eko paṭikkamati, eko raho nisīdati, eko caṅkamaṃ adhiṭṭhāti, eko carati viharati iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti, evaṃ gaṇāvavassaggaṭṭhena eko pubbe caritvāna.

Methunaṃ yo nisevatīti methunadhammo nāma yo so asaddhammo -pa- taṅkāraṇā vuccati methunadhammo. . **Methunaṃ yo**

nīsevatīti yo aparena samayena Buddhāṃ dhammāṃ saṃghāṃ sikkhāṃ paccakkhāya hīnāyāvattitvā methunāṃ dhammāṃ sevati nisevati saṃsevati paṭisevatīti methunāṃ yo nisevati.

Yānaṃ bhantaṃva taṃ loketi yānanti hatthiyānaṃ assayānaṃ goyānaṃ ajayānaṃ meṇḍayānaṃ oṭṭhayānaṃ kharayānaṃ bhantaṃ adantaṃ akāritaṃ avinītaṃ uppathaṃ gaṇhāti, visamaṃ khāṇumpi pāsāṇampi abhiruhati, yānampi ārohanakampi bhañjati, papātepi papatati. . Yathā taṃ bhantaṃ yānaṃ adantaṃ akāritaṃ avinītaṃ uppathaṃ gaṇhāti, evamevaṃ so vibbhantako bhantayānapaṭibhāgo uppathaṃ gaṇhāti, micchādiṭṭhiṃ gaṇhāti -pa- micchāsamādhīṃ gaṇhāti. . Yathā taṃ bhantaṃ yānaṃ adantaṃ akāritaṃ avinītaṃ visamaṃ khāṇumpi pāsāṇampi abhiruhati, evamevaṃ so vibbhantako bhantayānapaṭibhāgo visamaṃ kāyakammaṃ abhiruhati, visamaṃ vacīkammaṃ abhiruhati, visamaṃ manokammaṃ abhiruhati, visamaṃ pāṇātipātaṃ abhiruhati, visamaṃ adinnādānaṃ abhiruhati, visamaṃ kāmesumicchācāraṃ abhiruhati, visamaṃ musāvādaṃ abhiruhati, visamaṃ piṣuṇavācaṃ abhiruhati, visamaṃ pharusavācaṃ abhiruhati, visamaṃ samphappalāpaṃ abhiruhati, visamaṃ abhiṃjhaṃ abhiruhati, visamaṃ byāpādaṃ abhiruhati, visamaṃ micchādiṭṭhiṃ abhiruhati, visame saṅkhāre abhiruhati, visame pañca kāmaguṇe abhiruhati, visame nīvaraṇe abhiruhati. . Yathā taṃ bhantaṃ yānaṃ adantaṃ akāritaṃ avinītaṃ yānampi ārohanakampi bhañjati, evamevaṃ so vibbhantako bhantayānapaṭibhāgo niraye attānaṃ bhañjati, tiracchānayaṇiyaṃ attānaṃ bhañjati, pettivisaye attānaṃ bhañjati, manussaloke attānaṃ bhañjati, devaloke attānaṃ bhañjati. . Yathā taṃ bhantaṃ yānaṃ adantaṃ akāritaṃ avinītaṃ papāte papatati, evamevaṃ so vibbhantako bhantayānapaṭibhāgo jātipapātampi papatati, jarāpapātampi papatati, byādhipapātampi papatati, maraṇapapātampi papatati, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsapapātampi papatati. **Loketi** apāyaloke manussaloketi yānaṃ bhantaṃva taṃ loka.

Hīnamāhu puthujjananti puthujjanāti kenatṭṭhena puthujjanā. Puthukilese janentīti puthujjanā, puthu avihatasakkāyadiṭṭhikāti puthujjanā, puthu satthārānaṃ mukhullokikāti puthujjanā, puthu sabbagatīhi avuṭṭhitāti

puthujjanā, puthu nānābhisāṅkhāre¹ abhisāṅkharontīti puthujjanā, puthu nānā-oghehi vuyhantīti puthujjanā, puthu nānāsantāpehi santapantīti puthujjanā, puthu nānāpariḷāhehi paridayhantīti puthujjanā, puthu pañcasu kāmaguṇesu rattā giddhā gadhitā mucchitā ajjhosaṇṇā² laggā laggitā palibuddhātī puthujjanā, puthu pañcahi nīvaraṇehi āvutā nivutā ovutā pihitā paṭicchannā paṭikujjitātī puthujjanā. . **Hīnamāhu puthujjananti** puthujjanaṃ hīnaṃ nihiṇaṃ omakaṃ lāmaṃ chatukkaṃ parittanti evamaḥamsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti hīnamāhu puthujjanaṃ. Tenāha Bhagavā—

Eko pubbe caritvāna, methunaṃ yo nisevati.

Yānaṃ bhantaṃva taṃ loke, hīnamāhu puthujjananti.

52. * Yaso kitti ca yā pubbe, hāyate vāpi tassa sā.

Etampi disvā sikkhetha, methunaṃ vippahātave.

Yaso kitti ca yā pubbe, hāyate vāpi tassa sātī katamo **yaso**. Idhekacco pubbe samaṇabhāve sakkato hoti garukato mānito pūjito apacito, lābhī cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānaṃ, ayaṃ yaso. . Katamā **kitti** idhekacco pubbe samaṇabhāve kittivaṇṇagato hoti, paṇḍito viyatto medhāvī bahussuto cittakathī kalyāṇapaṭibhāno “suttantiko”ti vā “vinayadharo”ti vā “dhammakathiko”ti vā “āraññiko”ti vā “piṇḍapātiko”ti vā “paṃsukūliko”ti vā “tecīvariko”ti vā “sapadānacāriko”ti vā “khalupacchābhattiko”ti vā “nesajjiko”ti vā “yathāsanthatiko”ti vā “paṭhamassa jhānassa lābhī”ti vā “dutiyaṃ jhānassa lābhī”ti vā “tatiyaṃ jhānassa lābhī”ti vā “catutthassa jhānassa lābhī”ti vā “ākāsānañcāyatanasamāpattiyaṃ lābhī”ti vā “viññāṇañcāyatanasamāpattiyaṃ lābhī”ti vā “ākīṇcaññāyatanasamāpattiyaṃ lābhī”ti vā “nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyaṃ lābhī”ti vā, ayaṃ kittīti yaso kitti ca yā pubbe.

1. Nānābhisāṅkhārehi (Syā) upari 192 piṭṭhepi.

2. Ajjhosaṇṇā (Sī, Syā)

* Khu 1. 407 piṭṭhe.

Hāyate vāpi tassa sāti tassa aparena samayena Buddhaṃ dhammaṃ saṅghaṃ sikkhaṃ paccakkhāya hīnāyāvattassa so ca yaso sā ca kitti hāyati parihāyati paridhaṃsati paripatati antaradhāyati vippalujjatīti yaso kitti ca yā pubbe, hāyate vāpi tassa sā.

Etampi disvā sikkhetha, methunaṃ vippahātaveti etanti pubbe samaṇabhāve yaso kitti ca, aparabhāge Buddhaṃ dhammaṃ saṅghaṃ sikkhaṃ paccakkhāya hīnāyāvattassa ayaso ca akitti ca, etaṃ sampattiṃ vipattiṃ. . **Disvāti** passitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvāti etampi disvā. . **Sikkhethāti** tisso sikkhā adhisīlasikkhā adhicittasikkhā adhipaññāsikkhā. Katamā adhisīlasikkhā. . Idha bhikkhu sīlavā hoti pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharati ācāragocarasampanno aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī samādāya sikkhati sikkhāpadesu. Khuddako sīlakkhandho, mahanto sīlakkhandho, sīlaṃ paṭiṭṭhā ādi caraṇaṃ saṃyamo saṃvaro mukhaṃ pamukhaṃ kusalanāṃ dhammānaṃ samāpattiyā. Ayaṃ adhisīlasikkhā.

Katamā adhicittasikkhā. Idha bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamāṃ jhānaṃ upasampajja viharati -pa- dutiyaṃ jhānaṃ. Tatiyaṃ jhānaṃ. Catutthaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Ayaṃ adhicittasikkhā.

Katamā adhipaññāsikkhā. Idha bhikkhu paññavā hoti udayatthagāminiyā paññāya samannāgato ariyāya nibbedhikāya sammā dukkhakkhayagāminiyā. So “idaṃ dukkhaṃ”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkha samudayo”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhanirodho”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ime āsavā”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ āvasasamudayo”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ āsavanirodho”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ āsavanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṃ pajānāti. Ayaṃ adhipaññāsikkhā. . **Methunadhammo** nāma yo so asaddhammo -pa- taṃkāraṇā vuccati methunadhammo.

Etampi disvā sikkhetha, methunaṃ vippahātaveti methunadhammassa pahānāya vūpasamāya paṭinissaggāya paṭipassaddhiyā adhisīlampi sikkheyya, adhicittampi sikkheyya, adhipaññampi sikkheyya. Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkheyya, jānanto sikkheyya, passanto sikkheyya, paccavekkhanto sikkheyya, cittaṃ adhiṭṭhahanto sikkheyya, saddhāya adhimuccanto sikkheyya, vīriyaṃ paggaṇhanto sikkheyya, satim upaṭṭhapento sikkheyya, cittaṃ samādahanto sikkheyya, paññāya pajānanto sikkheyya, abhiññeyyaṃ abhijānanto sikkheyya, pariññeyyaṃ parijānanto sikkheyya, pahātabbaṃ pajahanto sikkheyya, bhāvetabbaṃ bhāvento sikkheyya, sacchikātabbaṃ sacchikaronto sikkheyya ācareyya samācareyya samādāya vatteyyāti etampi disvā sikkhetha, methunaṃ vippahātave. Tenāha Bhagavā—

Yaso kitti ca yā pubbe, hāyate vāpi tassa sā.

Etampi disvā sikkhetha, methunaṃ vippahātaveti.

53. * Saṅkappehi pareto so, kapaṇo viya jhāyati.

Sutvā paresaṃ nigghosaṃ, maṅku hoti tathāvidho.

Saṅkappehi pareto so, kapaṇo viya jhāyatīti kāmasaṅkappena byāpādasāṅkappena vihiṃsāsaṅkappena diṭṭhisāṅkappena phuṭṭho pareto samohito samannāgato pihito kapaṇo viya mando viya momūho viya jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati¹. Yathā ulūko rukkhasākhāyaṃ mūsikaṃ magayamāno jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati. Yathā kotthu nadītīre macche magayamāno jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati. Yathā bilāro sandhisamalasaṅkaṭīre mūsikaṃ magayamāno jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati. Yathā gadrabho vahacchinno sandhisamalasaṅkaṭīre jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati, evamevaṃ so vibbhantako kāmasaṅkappena byāpādasāṅkappena vihiṃsāsaṅkappena diṭṭhisāṅkappena phuṭṭho pareto samohito samannāgato pihito kapaṇo viya mando viya momūho viya jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyatīti saṅkappeti pareto so, kapaṇo viya jhāyati.

* Khu 1. 407; Khu 10. 173 piṭṭhesu.

1. Avajjhāyati (Syā)

Sutvā paresaṃ nigghosaṃ, maṅku hoti tathāvidhoti paresanti upajjhāyā vā ācariyā vā samānupajjhāyakā vā samānācariyakā vā mittā vā sandiṭṭhā vā sambhattā vā sahāyā vā codenti “tassa te āvuso alābhā, tassa te dulladdhaṃ, yaṃ tvaṃ evarūpaṃ uḷāraṃ satthāraṃ labhitvā evaṃ svākkhāte dhammavinaye pabbajitvā evarūpaṃ ariyagaṇaṃ labhitvā hīnassa methunadhammassa kāraṇā Buddhaṃ dhammaṃ saṃghaṃ sikkhaṃ paccakkhāya hīnāyāvattosi, saddhāpi nāma te nāhosi kusalesu dhammesu, hirīpi nāma te nāhosi kusalesu dhammesu, ottappampi nāma te nāhosi kusalesu dhammesu, vīriyampi nāma te nāhosi kusalesu dhammesu, satipi nāma te nāhosi kusalesu dhammesu, paññāpi nāma te nāhosi kusalesu dhammesu”ti. Tesāṃ vacanaṃ byappathaṃ desanaṃ anusāsanaṃ anusiṭṭhiṃ sutvā suṇitvā uggahetvā upadhārayitvā upalakkhayitvā maṅku hoti, pīḷito ghaṭṭito byādhito domanassito hoti. . **Tathāvidhoti** tathāvidho tādiso tassaṇṭhito tappakāro tappaṭibhāgo yo so vibbhantakoti sutvā paresaṃ nigghosaṃ maṅku hoti tathāvidho. Tenāha Bhagavā—

Saṅkappehi pareto so, kapaṇo viya jhāyati.

Sutvā paresaṃ nigghosaṃ, maṅku hoti tathāvidhoti.

54. * Atha satthāni kurute, paravādehi codito.

Esa khvassa mahāgedho, mosavajjaṃ pagāhati¹.

Atha satthāni kurute, paravādehi coditoti athāti padasandhī padasaṃsaggo padapāripūrī akkharasamavāyo byañjanasiliṭṭhatā padānupubbatāpetāṃ athāti. . **Satthānī**ti tīṇi satthāni kāyasatthaṃ vacīsatthaṃ manosatthaṃ. Tividhaṃ kāyaduccaritaṃ kāyasatthaṃ, catubbidhaṃ vacīduccaritaṃ vacīsatthaṃ, tividhaṃ manoduccaritaṃ manosatthaṃ. . **Paravādehi coditoti** upajjhāyehi vā ācariyehi vā samānupajjhāyakehi vā samānācariyakehi vā mittehi vā sandiṭṭhehi vā sambhattehi vā sahāyehi vā codito sampajānamusā bhāsati “abhirato ahaṃ bhante ahoṣiṃ pabbajjāya, mātā me posetabbā, tenamhi vibbhanto”ti

* Khu 1. 407 piṭṭhe.

1. Saṃgāhati (Ka)

bhaṇati. “Pitā me posetabbo, tenamhi vibbhanto”ti bhaṇati. “Bhātā me posetabbo. Bhaginī me posetabbā. Putto me posetabbo. Dhītā me posetabbā. Mittā me posetabbā. Amaccā me posetabbā. Ñātakā me posetabbā. Sālohitā me posetabbā, tenamhi vibbhanto”ti bhaṇati vacīsattham karoti saṅkaroti janeti sañjaneti nibbatteti abhinibbattetīti atha satthāni kurute, paravādehi codito.

Esa khvassa mahāgedhoti eso tassa mahāgedho mahāvanam mahāgahanam mahākantāro mahāvisamo mahākuṭilo mahāpaṅko mahāpalipo mahāpalibodho mahābandhanam yadidaṃ sampajānamusāvādoti esa khvassa mahāgedho.

Mosavajjam pagāhatīti mosavajjam vuccati musāvādo. Idhekacco sabhaggato vā parisaggato vā nātimajjhagato vā pūgamajjhagato vā rājakulamajjhagato vā abhinīto sakkhipuṭṭho “ehambho purisa yaṃ jānāsi, taṃ vadehī”ti so ajānam vā āha “jānāmī”ti, jānam vā āha “na jānāmī”ti, apassam vā āha “passāmī”ti, passam vā āha “na passāmī”ti. Iti attahetu vā parahetu vā āmisakiñcikkahetu vā sampajānamusā bhāsati, idaṃ vuccati mosavajjam.

Api ca tīhākārehi musāvādo hoti, * pubbevassa hoti “musā bhaṇissan”ti, bhaṇantassa hoti “musā bhaṇāmī”ti, bhaṇitassa hoti “musā mayā bhaṇitan”ti imehi tīhākārehi musāvādo hoti. . Api ca catūhākārehi musāvādo hoti, pubbevassa hoti “musā bhaṇissan”ti, bhaṇantassa hoti “musā bhaṇāmī”ti, bhaṇitassa hoti “musā mayā bhaṇitan”ti vinidhāya diṭṭhiṃ. Imehi catūhākārehi musāvādo hoti. . Api ca pañcahākārehi. Chahākārehi. Sattahākārehi. Aṭṭhahākārehi musāvādo hoti, pubbevassa hoti “musā bhaṇissan”ti, bhaṇantassa hoti “musā bhaṇāmī”ti, bhaṇitassa hoti “musā mayā bhaṇitan”ti vinidhāya diṭṭhiṃ, vinidhāya khantiṃ, vinidhāya ruciṃ, vinidhāya saññaṃ, vinidhāya bhāvaṃ. Imehi aṭṭhahākārehi musāvādo hoti. .

Mosavajjam pagāhatī

* Vi 1. 119; Vi 2. 2 piṭṭhādīsu.

mosavajjaṃ pagāhati ogāhati ajjhogāhati pavisatīti mosavajjaṃ pagāhati.
Tenāha Bhagavā—

Atha satthāni kurute, paravādehi codito.

Esa khvassa mahāgedho, mosavajjaṃ pagāhatīti.

55. * Paṇḍitoti samaññāto, ekacariyaṃ¹ adhiṭṭhito.

Sa cāpi methune yutto, mandova parikissati.

Paṇḍitoti samaññātoti idhekacco pubbe samaṇabhāve kitti vaṇṇagato hoti paṇḍito viyatto medhāvī bahussuto cittakathī kalyāṇapaṭibhāno “suttantiko”ti vā “vinayadharo”ti vā “dhammakathiko”ti vā -pa- “nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā lābhī”ti vā evaṃ ñāto hoti paññāto samaññāto hotīti paṇḍitoti samaññāto.

Ekacariyaṃ adhiṭṭhitoti dvīhi kāraṇehi ekacariyaṃ adhiṭṭhito pabbajjāsāṅkhātena gaṇāvavassaggaṭṭhena vā. Kathaṃ pabbajjāsāṅkhātena ekacariyaṃ adhiṭṭhito. Sabbaṃ gharāvāsapaṭibodhaṃ chinditvā -pa- evaṃ pabbajjāsāṅkhātena ekacariyaṃ adhiṭṭhito. Kathaṃ gaṇāvavassaggaṭṭhena ekacariyaṃ adhiṭṭhito. So evaṃ pabbajito samāno eko araññavanapatthāni pantāni -pa- evaṃ gaṇāvavassaggaṭṭhena ekacariyaṃ adhiṭṭhitoti ekacariyaṃ adhiṭṭhito.

Sa cāpi methune yuttoti methunadhammo nāma yo so asaddhammo gāmadhammo -pa- taṃkāraṇā vuccati methunadhammo. . **Sa cāpi methune yuttoti** so aparena samayena Buddhaṃ dhammaṃ saṃghaṃ sikkhaṃ paccakkhāya hīnāyāvattitvā methunadhamme yutto² payutto āyutto samāyuttoti sa cāpi methune yutto.

Mandova parikissatīti kapaṇo viya mando viya momūho viya kissati parikissati parikilissati pāṇampi hanati, adinnampi ādiyati, sandhimpi chindati, nillopampi harati, ekāgārikampi karoti, paripanthepi tiṭṭhati, paradāraṃpi gacchati, musāpi bhaṇati. Evampi kissati parikissati parikilissati. Tameṇaṃ rājāno gahetvā vividhā kammakāraṇā

* Khu 1. 407 piṭṭhe.

1. Ekaccariyaṃ (Ka)

2. Yutto saṃyutto (Si)

kārenti, * kasāhipi tālenti, vetthehipi tālenti, addhadaṇḍakehipi tālenti, hatthampi chindinti, pādampi chindanti, hatthapādampi chindanti, kaṇṇampi chindanti, nāsampi chindanti, kaṇṇanāsampi chindanti, bilaṅgathālikampi karonti, saṅkhamuṇḍikampi karonti, rāhumukhampi karonti, jotimālikampi karonti, hatthapajjotikampi karonti, erakavattikampi karonti, cīrakavāsikampi karonti, eṇeyyakampi karonti, baḷisamaṁsikampi karonti, kahāpaṇikampi karonti, khārāpatacchikampi¹ karanti, palighaparivattikampi karonti, palālapīṭhakampi karonti, tattenapi telena osiṇcanti, sunakhehipi khādāpenti, jīvantampi sūle uttāsenti, asināpi sīsam chindanti. Evampi kissati parikissati parikilissati.

Atha vā kāmataṇhāya abhibhūto pariyādinnaṁcitto bhoge pariyesanto nāvāya mahāsamuddaṁ pakkhandati, sītassa purakkhato uṇhassa purakkhato ḍaṁsa makasa vātātaṇḍa sarīsapa samphassehi pīḷiyamāno khuppiṇāyā miyyamāno tigumbhaṁ gacchati, takkolaṁ gacchati, takkasīlaṁ gacchati, kālamukhaṁ gacchati, purapūraṁ gacchati, vesuṅgaṁ gacchati, verāpathaṁ gacchati, javaṁ gacchati, tāmalim² gacchati, vaṅgaṁ gacchati, eḷabandhanaṁ gacchati, suvaṇṇakūṭaṁ gacchati, suvaṇṇabhūmiṁ gacchati, tambapāṇiṁ gacchati, supparakaṁ gacchati, bhārukaccaṁ gacchati, suraṭṭhaṁ gacchati, bhaṅgalokaṁ gacchati, bhaṅgaṇaṁ gacchati, paramabhaṅgaṇaṁ gacchati, yonaṁ gacchati, paramayonaṁ³ gacchati, vinakaṁ⁴ gacchati, mūlapadaṁ gacchati, marukantāraṁ gacchati, jaṇṇupathaṁ gacchati, ajapathaṁ gacchati, meṇḍapathaṁ gacchati, saṅkupathaṁ gacchati, chattapathaṁ gacchati, vaṁsapathaṁ gacchati, sakuṇapathaṁ gacchati, mūsikapathaṁ gacchati, daripathaṁ gacchati, vettācāraṁ gacchati. Evampi kissati parikissati parikilissati.

Gavesanto na vindati, alābhamūlakampi dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti. Evampi kissati parikissati parikilissati.

Gavesanto vindati, laddhāpi ārakkhamūlakampi dukkhaṁ domanassaṁ paṭisaṁvedeti, “kinti me bhoge neva rājāno hareyyuṁ, na corā hareyyuṁ, na aggi daheyya, na udakaṁ vaheyya, na apiyā dāyādā hareyyuṁ”ti tassa evaṁ ārakkhato gopayato te bhogā vippalujjanti, so

* Ma 1. 122; Ma 3. 202; Am 1. 50; Khu 8. 190 piṭṭhādīsūpi.

1. Khārāpaṭicchakampi (Ka) upari 316 piṭṭhepi.

2. Kamalim (Syā), taṁmalim (Ka)

3. Pinaṁ (Syā)

4. Navakaṁ (Si)

vippayogamūlakampi dukkhaṃ domanassaṃ paṭisaṃvedeti. Evampi kissati parikissati parikilissatīti sa cāpi methune yutto mandova parikissati. Tenāha Bhagavā—

Paṇḍitoti samaññāto, ekacariyaṃ adhiṭṭhito.
Sa cāpi methune yutto, mandova parikissatīti.

56. * Etamādīnavaṃ ñatvā, muni pubbāpare idha.

Ekacariyaṃ daḥhaṃ kayirā, na nisevetha methunaṃ.

Etamādīnavaṃ ñatvā, muni pubbāpare idhāti etanti pubbe samaṇabhāve yaso ca kitti ca. Aparabhāge Buddhaṃ dhammaṃ saṅghaṃ sikkhaṃ paccakkhāya hīnāyāvattassa ayaso ca akitti ca, etaṃ sampattiṃ vipattiṃca. **Ñatvāti** jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. **Munīti monaṃ** vuccati ñāṇaṃ. Yā paññā pajānanā -pa- saṅgaḍḍhamaticca so muni. **Idhāti** imissā diṭṭhiyā imissā khantiyā imissā ruciyā imasmiṃ ādāye imasmiṃ dhamme imasmiṃ vinaye imasmiṃ dhammavinaye imasmiṃ pāvācane imasmiṃ brahmacariye imasmiṃ Satthusāsane imasmiṃ attabhāve imasmiṃ manussaloketi etamādīnavaṃ ñatvā, muni pubbāpare idha.

Ekacariyaṃ daḥhaṃ kayirāti dvīhi kārāṇehi ekacariyaṃ daḥhaṃ kareyya pabbajjāsāṅkhātena vā gaṇāvavassaggaṭṭhena vā. Kathaṃ pabbajjāsāṅkhātena ekacariyaṃ daḥhaṃ kareyya. Sabbaṃ gharāvāsapalibodhaṃ chinditvā puttadārapalibodhaṃ chinditvā ñātipalibodhaṃ chinditvā mittāmaccapalibodhaṃ chinditvā sannidhipalibodhaṃ chinditvā kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajitvā akiñcanabhāvaṃ upagantvā eko careyya vihareyya iriyeyya vatteyya pāleyya yaṭṭeyya yāpeyya. Evaṃ pabbajjāsāṅkhātena ekacariyaṃ daḥhaṃ kareyya.

Kathaṃ gaṇāvavassaggaṭṭhena ekacariyaṃ daḥhaṃ kareyya. So evaṃ pabbajito samāno eko araṇṇāvanapatthāni pantāni senāsānāni paṭiseveyya appasaddāni appanigghosāni vijanavātāni manussarāhasseyyakāni paṭisallānasārubbāni. So eko gaccheyya, eko tiṭṭheyya, eko nisīdeyya, eko seyyaṃ kappeyya, eko gāmaṃ piṇḍāya paviseyya,

eko paṭikkameyya, eko raho nisideyya, eko caṅkamaṃ adhiṭṭheyya, eko careyya, vihareyya iriyeyya vatteyya pāleyya, yapeyya yāpeyya. Evaṃ gaṇāvavassaggaṭṭhena. . **Ekacariyaṃ daḷhaṃ kareyyāti** ekacariyaṃ daḷhaṃ kareyya, thiraṃ kareyya, daḷhaṃ samādāno assa, avatṭhitasamādāno assa kusalesu dhammesūti ekacariyaṃ daḷhaṃ kayirā.

Na nisevetha methunanti methunadhammo nāma yo so asaddhammo gāmadhammo. Taṅkāraṇā vuccati methunadhammo. Methunadhammaṃ na seveyya na niseveyya na saṃseveyya na paṭiseveyya na careyya na samācareyya na samādāya vatteyyāti na nisevetha methunaṃ. Tenāha Bhagavā—

Etamādīnavaṃ ñatvā, muni pubbāpare idha.

Ekacariyaṃ daḷhaṃ kayirā, na nisevetha methunanti.

57. * **Vivekaññeva sikkhetha, etaṃ ariyānamuttamaṃ.**

Na tena seṭṭho maññetha, sa ve nibbānasantike.

Vivekaññeva sikkhethāti vivekoti tayo vivekā kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko. Katamo kāyaviveko -pa- ayaṃ upadhiviveko. Kāyaviveko ca vivekaṭṭhakāyānaṃ nekkhammābhiraṭānaṃ. Cittaviveko ca parisuddhacittānaṃ paramavodānappattānaṃ. Upadhiviveko ca nirūpadhīnaṃ puggalānaṃ visaṅkhāragatānaṃ. . **Sikkhāti** tisso sikkhā adhisīlasikkhā adhicittasikkhā adhipaññāsikkhā -pa- ayaṃ adhipaññāsikkhā. . **Vivekaññeva sikkhethāti** vivekaññeva sikkheyya ācareyya samācareyya samādāya vatteyyāti vivekaññeva sikkhetha.

Etaṃ ariyānamuttamanti ariyā vuccanti Buddhā ca Buddhasāvakā ca Paccekabuddhā ca ariyānaṃ etaṃ aggaṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṃ yadidaṃ vivekacariyāti etaṃ ariyānamuttamaṃ.

Na tena seṭṭho maññethāti kāyavivekacariyāya unnatiṃ na kareyya, unnamāṃ na kareyya, mānaṃ na kareyya, thāmaṃ na kareyya, thambhaṃ na kareyya, na tena mānaṃ janeyya, na tena thaddho assa patthaddho paggahitasiroti tena seṭṭho na maññetha.

Sa ve nibbānasantiketi so nibbānassa santike sāmanta āsanne avidūre upakaṭṭheti sa ve nibbānasantike. Tenāha Bhagavā—

Vivekaññeva sikkhetha, etaṃ ariyānamuttamaṃ.

Na tena seṭṭho maññetha, sa ve nibbānasantiketi.

58. * Rittassa munino carato, kāmesu anapekkhino.

Oghatiṇṇassa pihayanti, kāmesu gadhitā pajā.

Rittassa munino caratoti rittassa vivittassa pavivittassa, kāyaduccaritena rittassa vivittassa pavivittassa. Vacīduccaritena. Manoduccaritena. Rāgena. Dosena. Mohena. Kodhena. Upanāhena. Makkhena. Paḷāsena. Issāya. Macchariyena. Māyāya. Sāṭheyyena. Thambhena. Sārambhena. Mānena. Atimānena. Madena. Pamādena. Sabbakilesehi sabbaduccaritehi. Sabbadarathehi. Sabbapariḷāhehi. Sabbasantāpehi. Sabbākusalābhisaṅkhārehi rittassa vivittassa pavivittassa. . **Muninoti monaṃ** vuccati ñāṇaṃ -pa-saṅgajālamaticca so muni. . **Caratoti** carato viharato iriyato vattato pālayato yapayato yāpayatoti rittassa munino carato.

Kāmesu anapekkhinoti kāmāti uddānato dve kāmā vatthu kāmā ca kilesakāmā ca -pa- ime vuccanti vatthukāmā -pa- ime vuccanti kilesakāmā. Vatthukāme parijānitvā kilesakāme pahāya pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gametvā kāmesu anapekkhamāno cattakāmo vantakāmo muttakāmo pahīnakāmo paṭinissaṭṭhakāmo, vītarāgo cattarāgo vantarāgo muttarāgo pahīnarāgo paṭinissaṭṭharāgo nicchāto nibbuto sītibhūto¹ sukhappaṭisaṃvedī brahmabhūtena attanā viharatīti kāmesu anapekkhino.

Oghatiṇṇassa pihayanti, kāmesu gadhitā pajāti pajāti sattādhivacanaṃ, pajā kāmesu rattā giddhā gadhitā mucchitā ajjhosannā laggā laggitā palibuddhā. Te kāmoghaṃ tiṇṇassa bhavoghaṃ tiṇṇassa diṭṭhogaṃ tiṇṇassa avijjoghaṃ tiṇṇassa sabbasaṅkhārāpathaṃ tiṇṇassa uttiṇṇassa nittiṇṇassa atikkantassa samatikkantassa vītivattassa pārāṃ gatassa pārāṃ

* Khu 1. 407 piṭṭhe.

1. Sītibhūto (Si)

pattassa antaṃ gatassa antaṃ pattassa koṭiṃ gatassa koṭiṃ pattassa
 pariyaṇṭaṃ gatassa pariyaṇṭaṃ pattassa voṣāṇaṃ gatassa voṣāṇaṃ pattassa
 tāṇaṃ gatassa tāṇaṃ pattassa leṇaṃ gatassa leṇaṃ pattassa saraṇaṃ gatassa
 saraṇaṃ pattassa abhayaṃ gatassa abhayaṃ pattassa accutaṃ gatassa
 accutaṃ pattassa amataṃ gatassa amataṃ pattassa nibbānaṃ gatassa
 nibbānaṃ pattassa icchanti sādiyaṇṭi patthayaṇṭi pihayaṇṭi abhijāppanti.
 Yathā iṇāyikā āṇaṇyaṃ¹ patthenti pihayaṇṭi. Yathā ābādhikā ārogyaṃ
 patthenti pihayaṇṭi. Yathā bandhanabaddhā bandhanamokkhaṃ patthenti
 pihayaṇṭi. Yathā dāsā bhujissaṃ patthenti pihayaṇṭi. Yathā
 kantāraddhānapakkhandā² khemantabhūmiṃ patthenti pihayaṇṭi. Evamevaṃ
 pajā kāmesu rattā giddhā gadhitā mucchitā ajjhosaṇṇā laggā laggitā
 palibuddhā. Te kāmoghaṃ tiṇṇassa bhavoghaṃ tiṇṇassa -pa- nibbānaṃ
 gatassa nibbānaṃ pattassa icchanti sādiyaṇṭi patthayaṇṭi pihayaṇṭi
 abhijāppantīti oghatiṇṇassa pihayaṇṭi kāmesu gadhitā pajā. Tenāha
 Bhagavā—

Rittassa munino carato, kāmesu anapekkhino.
 Oghatiṇṇassa pihayaṇṭi, kāmesu gadhitā pajāti.

Tassametteyyasuttaniddeso sattamo.

8. Pasūrasuttaniddesa

Atha Pasūrasuttaniddesaṃ vakkhati—

59. * Idheva suddhiṃ iti vādayanti,
 Nāññesu dhammesu visuddhimāhu.
 Yaṃ nissitā tattha sutāṃ vadānā,
 Paccekasaccesu puthū nivīṭṭhā.

Idheva suddhiṃ iti vādayantīti idheva suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ,
 muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti,
 “sassato loko, idameva saccāṃ moghamaññaṇ”ti suddhiṃ visuddhiṃ
 parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ vadanti kathenti bhaṇanti
 dīpayanti voharanti, “asassato

1. Āṇaṇyaṃ (Ṭṭha)

2. Kantāraddhānapakkhandā (Sī), kantāraddhānapakkhannā (Syā)

* Khu 1. 407 piṭṭhe.

loko. Antavā loko. Anantavā loko. Taṃ jīvaṃ taṃ sarīraṃ. Aññaṃ jīvaṃ aññaṃ sarīraṃ. Hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Na hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Hoti ca na ca hoti tathāgato paraṃ maraṇā. Neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā, idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti idheva suddhiṃ iti vādayanti.

Nāññesu dhammesu visuddhimāhūti attano satthāraṃ dhammakkhānaṃ gaṇaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ ṭhapetvā sabbe paravāde khipanti ukkhipanti parikkhipanti, “so satthā na sabbaññū, dhammo na svākkhāto, gaṇo na suppaṭipanno, diṭṭhi na bhaddikā, paṭipadā na supaññattā, maggo na niyyāniko, natthettha suddhi vā visuddhi vā parisuddhi vā, mutti vā vimutti vā parimutti vā, na tattha sujjhanti vā visujjhanti vā parisujjhanti vā, muccanti vā vimuccanti vā parimuccanti vā, hīnā nihīnā omakā lāmakā chatukkā parittā”ti evamāhaṃsu evaṃ vadanti evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti nāññesu dhammesu visuddhimāhu.

Yaṃ nissitā tattha subhaṃ vadānāti yaṃ nissitāti satthāraṃ dhammakkhānaṃ gaṇaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ nissitā sannissitā¹ allīnā, upagatā ajjhositā adhimuttā. . **Tatthāti** sakāya diṭṭhiyā sakāya khantiyā sakāya ruciyā sakāya laddhiyā. . **Sutaṃ vadānāti** subhavādā sobhanavādā paṇḍitavādā thiravādā² nāyavādā hetuvādā lakkhaṇavādā kāraṇavādā ṭhānavādā sakāya laddhiyāti yaṃ nissitā tattha subhaṃ vadānā.

Paccekasaccesu puthū nivīṭṭhāti puthū samaṇabrāhmaṇā puthū paccekasaccesu nivīṭṭhā patiṭṭhitā allīnā upagatā ajjhositā adhimuttā “sassato loko, idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti nivīṭṭhā patiṭṭhitā allīnā upagatā ajjhositā adhimuttā. “Asassato loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā, idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti nivīṭṭhā patiṭṭhitā allīnā upagatā ajjhositā adhimuttāti paccekasaccesu puthū nivīṭṭhā. Tenāha Bhagavā—

1. Patiṭṭhitā (Sī), ānissitā (Ka) heṭṭhā 70 piṭṭhepi.

2. Dhīravādā (Syā)

Idheva suddhim itī vādayanti,
 Nāññesu dhammesu visuddhimāhu.
 Yaṃ nissitā tattha subhaṃ vadānā,
 Paccekasaccesu puthū nivīṭṭhāti.

60. * **Te vādakāmā parisam vigayha,**
Bālam dahantī mithu aññamaññam.
Vadanti te aññasitā kathojjam,
Pasamsakāmā kusalāvadānā.

Te vādakāmā parisam vigayhāti te vādakāmāti te vādakāmā vādatthikā vādādhippāyā vādapurekkhārā vādapariyesanam carantā. . **Parisam vigayhāti** khattiyaparisam brāhmaṇaparisam gahapatiparisam samaṇaparisam vigayha ogayha ajjhogāhetvā pavisitvāti te vādakāmā parisam vigayha.

Bālam dahantī mithu aññamaññanti mithūti dve janā dve kalahakārakā dve bhaṇḍanakārakā dve bhassakārakā dve vivādakārakā dve adhikaraṇakārakā dve vādino dve sallāpakā te aññamaññam bālato hīnato nihīnato omakato lāmakato chatukkato parittato dahanti passantī dakkhanti olokontī nijjhāyanti upaparikkhantīti bālam dahantī mithu aññamaññam.

Vadanti te aññasitā kathojjanti aññam satthāram dhammakkhānam gaṇam diṭṭhim paṭipadam maggam nissitā sannissitā allīnā upagatā ajjhositā adhimuttā. . **Kathojjam** vuccati kalaho bhaṇḍanam viggaho vivādo medhagam. Atha vā **kathojjanti** anojavantī sā kathā. Kathojjam vadanti, kalaham vadanti, bhaṇḍanam vadanti, viggaham vadanti, vivādam vadanti, medhagam vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti vadanti te aññasitā kathojjam.

Pasamsakāmā kusalāvadānāti pasamsakāmāti pasamsakāmā pasamsatthikā pasamsādhippāyā pasamsapurekkhārā pasamsapariyesanam carantā. **Kusalāvadānāti** kusalavādā paṇḍitavādā thiravādā ñāyavādā hetuvādā lakkhaṇavādā kāraṇavādā ṭhānavādā sakāya laddhiyāti pasamsakāmā kusalāvadānā. Tenāha Bhagavā—

Te vādakāmā parisam vigayha,
 Pālam dahantī mithu aññamaññaṃ.
 Vadanti te aññasitā kathojjam,
 Pasaṃsakāmā kusalāvadānāti.

**61. * Yutto kathāyaṃ parisāya majjhe,
 Pasaṃsamicchaṃ vinighāti hoti.
 Apāhatasmim̐ pana maṅku hoti,
 Nindāya so kuppati randhamesī.**

Yutto kathāyaṃ parisāya majjheti khattiyaparisāya vā
 brāhmaṇaparisāya vā gahapatiparisāya vā samaṇaparisāya vā majjhe attano
 kathāyaṃ yutto payutto āyutto samāyutto sampayutto kathetunti yutto
 kathāyaṃ parisāya majjhe.

Pasaṃsamicchaṃ vinighāti hotīti pasaṃsamicchanti pasaṃsaṃ
 thomaṇaṃ kittiṃ vaṇṇahāriyaṃ icchanto sādiyaṇto patthayaṇto pihayaṇto
 abhijappanto. **Vinighāti hotīti** pubbeva sallāpā kathaṃkathī vinighāti hoti
 “jāyo nu kho me bhavissati, parājāyo nu kho me bhavissati, kathaṃ
 niggahaṃ karissāmi, kathaṃ paṭikammaṃ karissāmi, kathaṃ visesaṃ
 karissāmi, kathaṃ paṭivisesaṃ karissāmi, kathaṃ āveṭhiyaṃ¹ karissāmi,
 kataṃ nibbeṭhiyaṃ² karissāmi, kathaṃ chedaṃ karissāmi, kathaṃ
 maṇḍalaṃ karissāmi”ti evaṃ pubbeva sallāpā kathaṃkathī vinighāti hotīti
 pasaṃsamicchaṃ vinighāti hoti.

Apāhatasmim̐ pana maṅku hotīti ye te pañhavīmaṃsakā parisā pārisajjā
 pāsārikā³, te apaharanti, “atthāpagataṃ bhaṇitaṃ”ti atthato apaharanti,
 “byañjanāpagataṃ bhaṇitaṃ”ti byañjanato apaharanti,
 “atthabyañjanāpagataṃ bhaṇitaṃ”ti atthabyañjanato apaharanti, attho te
 dunnīto, byañjanaṃ te duropitaṃ, atthabyañjanaṃ te dunnītaṃ duropitaṃ,
 niggaho te akato, paṭikammaṃ te dukkaṭaṃ, viseso te akato, paṭiviseso te
 dukkaṭo, āveṭhiyā te akatā, nibbeṭhiyā te dukkaṭā, chedo te akato, maṇḍalaṃ
 te dukkaṭaṃ, visamakathaṃ dukkathitaṃ dubbhaṇitaṃ dullapitaṃ duruttaṃ
 dubbhāsanti apaharanti. . **Apāhatasmim̐ pana maṅku**

* Khu 1. 408 piṭṭhe.

2. Nibbedhiyaṃ (Syā, Ka)

1. Āvedhiyaṃ (Syā)

3. Pāsānikā (Syā)

hotīti apāhatasmim maṅku hoti pīḷito ghaṭṭito byādhito domanassito hotīti apāhatasmim pana maṅku hoti.

Nindāya so kuppati randhamesīti nindāya garahāya akittiyā avaṇṇahārikāya kuppati byāpajjati patitthīyati, kopaṇca dosaṇca appaccayaṇca pātukarotīti nindāya so kuppati. . **Randhamesīti** virandhamesī aparaddhamesī khalitamesī gaḷitamesī vivaramesīti nindāya so kuppati randhamesī. Tenāha Bhagavā—

Yutto kathāyaṃ parisāya majjhe,
Pasamsamicchaṃ vinighāti hoti.
Apāhatasmim pana maṅku hoti,
Nindāya so kuppati randhamesīti.

62. * Yamassa vādaṃ parihīnamāhu,
Apāhataṃ pañhavimaṃsakāse¹.
Paridevati socati hīnavādo.
“Upaccagā man”ti anutthunāti.

Yamassa vādaṃ parihīnamāhūti yaṃ tassa vādaṃ hīnaṃ nihīnaṃ parihīnaṃ parihāpitaṃ na paripūritaṃ evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti yamassa vādaṃ parihīnamāhu.

Apāhataṃ pañhavimaṃsakāseti ye te pañhavimaṃsakā parisā pārisajjā pāsārikā, te apaharanti, “atthāpagataṃ bhaṇitaṃ”ti atthato apaharanti, “byañjanāpagataṃ bhaṇitaṃ”ti byañjanato apaharanti, “atthabyañjanāpagataṃ bhaṇitaṃ”ti atthabyañjanato apaharanti, attho te dunnīto, byañjanaṃ te duropitaṃ, atthabyañjanaṃ te dunnītaṃ duropitaṃ, niggaho te akato, paṭikammaṃ te dukkaṭaṃ, viseso te akato, paṭiviseso te dukkaṭo, āveṭhiyā te akatā, nibbeṭhiyā te dukkaṭā, chedo te akato, maṇḍalaṃ te dukkaṭaṃ, visamakathaṃ dukkathitaṃ dubbhaṇitaṃ dullapitaṃ duruttaṃ dubbhāsanti apaharantīti apāhataṃ pañhavimaṃsakāse.

* Khu 1. 408 piṭṭhe.

1. Pañhavimaṃsakā ye (Syā)

Paridevati socati hīnavādoti paridevatīti aññaṃ mayā āvajjitaṃ aññaṃ cintitaṃ, aññaṃ upadhāritaṃ, aññaṃ upalakkhitaṃ, so mahāpakkho mahāpariso mahāparivāro, parisā cāyaṃ vaggā na samaggā, samaggāya parisāya hetu kathāsallāpo puna bhañjissāmīti yā evarūpā¹ vācā palāpo vippalāpo lālappo lālappāyanā lālappāyitattanti paridevati. . **Socatī**ti “tassa jayo”ti socati, “mayhaṃ parājayo”ti socati, “tassa lābho”ti socati, “mayhaṃ alābho”ti socati, “tassa yaso”ti socati. “Mayhaṃ ayaso”ti socati, “tassa pasamsā”ti socati, “mayhaṃ nindā”ti socati, “tassa sukhan”ti socati, “mayhaṃ dukkhan”ti socati, sosakkato garukato mānito pūjito apacito lābhī cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānaṃ, “ahamasmi asakkato agarukato amānito apūjito anapacito na lābhī cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānaṃ”ti socati kilamati paridevati urattāliṃ kandati sammohaṃ āpajjatīti paridevati socati. . **Hīnavādoti** hīnavādo nihīnavādo parihīnavādo parihāpitavādo na paripūravādoti paridevati socati hīnavādo.

“Upaccagā man”ti anutthunāti so maṃ vādena vādaṃ accagā upaccagā atikkanto samatikkanto vītivattoti evampi upaccagā manti. . Atha vā maṃ vādena vādaṃ abhibhavitvā ajjhottharivā pariyādiyivā maddayivā carati viharati iriyati vattati pāleti yāpeti yāpetīti evampi upaccagā manti. . **Anutthunā** vuccati vācāpalāpo vippalāpo lālappo lālappāyanā lālappāyitattanti upaccagā manti anutthunāti. Tenāha Bhagavā—

Yamassa vādaṃ parihīnamāhu,
 Apāhataṃ pañhavimaṃsakāse.
 Paridevati socati hīnavādo,
 “Upaccagā man”ti anutthunāti.

1. Yo evarūpo (Syā)

63. * Ete vivādā samaṇesu jātā,
 Etesu ugghāti nighāti hoti.
 Etampi disvā virame kathojjam,
 Na ha'ññadattha'tthi pasamsalābhā.

Ete vivādā samaṇesu jātāti samaṇāti ye keci ito bahiddhā
 paribbajūpagatā paribbajasamāpannā, ete diṭṭhikalahā diṭṭhibhaṇḍanā
 diṭṭhiviggahā diṭṭhivivādā diṭṭhimedhagā samaṇesu jātā sañjātā nibbattā
 abhinibbattā pātubhūtāti ete vivādā samaṇesu jātā.

Etesu ugghātinighāti hotīti jayaparājayo hoti lābhālābho hoti, yasāyaso
 hoti, nindāpasamsā hoti, sukhadukkham hoti, somanassadomanassam hoti,
 iṭṭhāniṭṭham hoti, anunayapaṭiṅgham hoti, ugghātitanigghātitaṃ hoti,
 anurodhavirodho hoti, jayena cittaṃ ugghātitaṃ hoti, parājayena cittaṃ
 nigghātitaṃ hoti, lābhena cittaṃ ugghātitaṃ hoti, alābhena cittaṃ
 nigghātitaṃ hoti, yasena cittaṃ ugghātitaṃ hoti, ayasena cittaṃ nigghātitaṃ
 hoti, pasamsāya cittaṃ ugghātitaṃ hoti, nindāya cittaṃ nigghātitaṃ hoti,
 sukhena cittaṃ ugghātitaṃ hoti, dukkhena cittaṃ nigghātitaṃ hoti,
 somanassena cittaṃ ugghātitaṃ hoti, domanassena cittaṃ nigghātitaṃ hoti,
 unnatiyā¹ cittaṃ ugghātitaṃ hoti, onatiyā² cittaṃ nigghātitaṃ hotīti etesu
 ugghāti nighāti hoti.

Etampi disvā virame kathojjanti etampi disvāti etaṃ ādīnavam disvā
 passitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā diṭṭhikalahesu
 diṭṭhibhaṇḍanesu diṭṭhiviggahesu diṭṭhivivādesu diṭṭhimedhagesūti. . Etampi
 disvā virame kathojjanti kathojjam vuccati kalaho bhaṇḍanam viggaho
 vivādo medhagam. Atha vā kathojjanti anojavantī sā kathā kathojjam na
 kareyya, kalaham na kareyya, bhaṇḍanam na kareyya, viggaham na kareyya,
 vivādam na kareyya, medhagam na kareyya,
 kalahabhaṇḍanaviggahavivādamedhagam pajaheyya vinodeyya byantiṃ
 kareyya anabhāvaṃ gameyya, kalahabhaṇḍanaviggahavivādamedhagā ārato
 assa virato paṭivirato

* Khu 1. 408 piṭṭhe.

1. Uṇṇatiyā (Syā, Ka)

2. Oṇatiyā (Syā, Ka)

nikkhanto nissaṭṭo vippayutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti etampi disvā virame kahojjam.

Na ha'ññadattha'tthi pasamsalābhāti pasamsalābhā añño attho natthi attattho vā parattho vā ubhayattho vā diṭṭhadhammiko vā attho, samparāyiko vā attho, uttāno vā attho, gambhīro vā attho, gūḷho vā attho, paṭicchanno vā attho, neyyo vā attho, nīto vā attho, anavajjo vā attho, nikkilesa vā attho, vodāno vā attho, paramattho vā attho, natthi na santi na samvijjanti nupalabbhantīti na ha'ññadattha'tthi pasamsalābhā. Tenāha Bhagavā—

Ete vivādā samaṇesu jātā,
Etesu ugghāti nighāti hoti.
Etampi disvā virame kahojjam,
Na ha'ññadattha'tthi pasamsalābhāti.

**64. * Pasamsito vā pana tattha hoti,
Akkhāya vādaṃ parisāya majjhe.
So¹ hassatī unnamatī² ca tena,
Pappuyya tamattham yathā mano ahu.**

Pasamsito vā pana tattha hotīti tatthāti sakāya diṭṭhiyā sakāya khantiyā sakāya ruciyā sakāya laddhiyā pasamsito thomito kittito vaṇṇito hotīti pasamsito vā pana tattha hoti.

Akkhāya vādaṃ parisāya majjheti khattiyaparisāya vā brāhmaṇaparisāya vā gahapatiparisāya vā samaṇaparisāya vā majjhe attano vādaṃ akkhāya ācikkhitvā anuvādaṃ akkhāya ācikkhitvā thambhayitvā brūhayitvā dīpayitvā jotayitvā voharitvā pariggaṇhitvāti akkhāya vādaṃ parisāya majjhe.

So hassatī unnamatī ca tenāti so tena jayatthena tuṭṭho hoti haṭṭho pahaṭṭho attamano paripuṇṇasaṅkappo. Atha vā dantavidamsakam hasamāno. **So hassatī unnamatī ca tenāti** so tena

* Khu 1. 408 piṭṭhe.

1. So tam (Sī)

2. Uṇnamatī (Syā, Ka)

jayatthena unnato hoti unnamo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassāti so hassatī unnamatī ca tena.

Pappuyya tamattham yathā mano ahūti tam jayattham pappuyya pāpuṇitvā adhigantvā vinditvā paṭilabhitvā. . **Yathā mano ahūti** yathā mano ahu, yathā citto ahu, yathā saṅkappo ahu, yathā viññāṇo ahūti pappuyya tamattham mano ahu. Tenāha Bhagavā—

Pasaṁsito vā pana tattha hoti,
Akkhāya vādam parisāya majjhe.
So hassatī unnamatī ca tena,
Pappuyya tamattham yathā mano ahūti.

65. * Yā unnatī sā'ssa vighātabhūmi,
Mānātimānam vadate paneso.
Etampi disvā na vivādayetha,
Na hi tena suddhim kusalā vadanti.

Yā unnatī sā'ssa vighātabhūmīti yā unnati unnamo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassāti yā unnati. **Sā'ssa vighātabhūmīti** sā tassa vighātabhūmi upaghātabhūmi pīḷanabhūmi ghaṭṭanabhūmi upaddavabhūmi upasaggabhūmīti yā unnatī sā'ssa vighātabhūmi.

Mānātimānam vadate panesoti so puggalo mānañca vadati atimānañca vadatīti mānātimānam vadate paneso.

Etampi disvā na vivādayethāti etaṁ ādīnavam disvā passitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṁ katvā diṭṭhikalaheṣu diṭṭhibhaṇḍaneṣu diṭṭhiviggahesū diṭṭhivivādesū diṭṭhimedhagesūti etampi disvā. **Na vivādayethāti** na kalaham kareyya, na bhaṇḍanam kareyya, na viggaham kareyya, na vivādam kareyya, na medhagam kareyya, kalahabhaṇḍanaviggahavivādamedhagam pajaheyya vinodeyya byantim kareyya anabhāvaṁ gameyya, kalahabhaṇḍanaviggahavivādamedhagā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭo vippayutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti etampi disvā na vivādayetha.

Na hi tena suddhiṃ kusalā vadantīti kusalāti ye te khandhakusalā dhātukusalā āyatanakusalā paṭiccasamuppādakusalā satipaṭṭhānakusalā sammappadhānakusalā iddhipādakusalā indriyakusalā balakusalā bojjhaṅgakusalā maggakusalā phalakusalā nibbānakusalā, te kusalā diṭṭhikalahena diṭṭhibhaṇḍanena diṭṭhiviggahena diṭṭhivivādena diṭṭhimedhagena suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ na vadanti na kathenti na bhaṇanti na dīpayanti na voharantīti na hi tena suddhiṃ kusalā vadanti. Tenāha Bhagavā—

Yā unnaṭī sā'ssa vighātabhūmi,
Mānātimānaṃ vadate paneso.
Etampi disvā na vivādayetha,
Na hi tena suddhiṃ kusalā vadantīti.

**66. * Sūro yathā rājakhādāya puṭṭho,
Abhigajja'meti paṭisūra'micchāṃ.
Yeneva so, tena palehi sūra,
Pubbeva natthi yadidaṃ yudhāya.**

Sūro yathā rājakhādāya puṭṭhoti sūro ti sūro vīro vikkanto abhīrū achambhī anutrāsī apalāyī. . **Rājakhādāya puṭṭhoti** rājakhādāniyena rājabhojanīyena puṭṭho posito āpādito vadḍhitoti sūro yathā rājakhādāya puṭṭho.

Abhigajja'meti paṭisūra'micchanti so gajjanto uggajjanto abhigajjanto eti upeti upagacchati paṭisūraṃ paṭipurisaṃ paṭisattum paṭimallaṃ icchanto sādhiyanto patthayanto pihayanto abhijappantoti abhigajja'meti paṭisūra'micchāṃ.

Yeneva so, tena palehi sūrāti yeneva so diṭṭhigatiko, tena palehi, tena vaja, tena gaccha, tena atikkama, so tuyhaṃ paṭisūro paṭipuriso paṭisattu paṭimalloti yeneva so, tena palehi sūra.

Pubbeva natthi yadidaṃ yudhāyāti pubbeva bodhiyā mūle ye paṭisenikarā kilesā paṭilomakarā paṭikaṇḍakakarā paṭipakkhakarā, te natthi

na santi na saṁvijjanti nupalabbhanti, pahīnā samucchinnā vūpasantā
 paṭipassaddhā abhabbupattikā nāṇagginā daḍḍhā. . **Yadidaṁ yudhāyāti**
 yadidaṁ yuddhatthāya kalahatthāya bhaṇḍanatthāya viggahatthāya
 vivādatthāya medhagatthāyāti pubbeva natthi yadidaṁ yudhāya. Tenāha
 Bhagavā—

Sūro yathā rājakhādāya puṭṭho,
 Abhigajja'meti paṭisūra'miccham.
 Yeneva so, tena palehi sūra,
 Pubbeva natthi yadidaṁ yudhāyāti.

67. * Ye diṭṭhimuggayha vivādayanti,
“Idameva saccan”ti ca vādayanti.
Te tvaṁ vadassū na hi tedha atthi,
Vādamhi jāte paṭisenikattā.

Ye diṭṭhimuggayha vivādayantīti ye dvāsattīhiditṭhigatānaṁ
 aññataraññataraṁ diṭṭhigataṁ gahetvā gaṇhitvā uggaṇhitvā parāmasitvā
 abhinivisitvā vivādayanti, kalahāṁ karonti, bhaṇḍanaṁ karonti, viggahaṁ
 karonti, vivādaṁ karonti, medhagaṁ karonti “na tvaṁ imaṁ
 dhammavinayaṁ ājānāsi, ahaṁ imaṁ dhammavinayaṁ ājānāmi, kiṁ tvaṁ
 imaṁ dhammavinayaṁ ājānissasi, micchāpaṭipanno tvamasi, ahamasmi
 sammāpaṭipanno, sahitaṁ me, asahitaṁ te, pure vacanīyaṁ pacchā avaca,
 pacchā vacanīyaṁ pure avaca, adhiciṇṇaṁ te viparāvattaṁ, āropito te vādo,
 niggahito tvamasi, cara vādappamokkhāya, nibbeḷhehi vā sace pahosī”ti ye
 diṭṭhimuggayha vivādayanti.

“Idameva saccan”ti ca vādayantīti “sassato loko, idameva saccaṁ
 moghamaññaṁ”ti vādayanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti. Asassato
 loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā, idameva saccaṁ
 moghamaññaṁ”ti vādayanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti
 “idameva saccan”ti ca vādayanti.

Te tvaṁ vadassū na hi tedha atthi, vādamhi jāte paṭisenikattāti te tvaṁ
 diṭṭhigatike vadassu vādena vādaṁ niggahena niggahaṁ paṭikammaṁ
 paṭikammaṁ visesena visesaṁ paṭivisesena paṭivisesaṁ āveṭhiyāya

āveṭhiyaṃ nibbeṭhiyāya nibbeṭhiyaṃ chedena chedaṃ maṇḍalena
maṇḍalaṃ, te tvaṃ paṭisūrā paṭipurisā paṭisattū paṭimallāti te tvaṃ
vadassū na hi tedha atthi. **Vādamhi jāte paṭisenikattāti** vāde jāte sañjāte
nibbatte abhinibbatte pātubhūteyeva paṭisenikattā¹ paṭilomakattā
paṭikaṇḍakakattā paṭipakkhakattā kalahaṃ kareyyuṃ, bhaṇḍanaṃ kareyyuṃ,
viggahaṃ kareyyuṃ, medhagaṃ kareyyuṃ, te natthi na santi na saṃvijjanti
nupalabbhanti pahīnā -pa- ñāṇagginā daḍḍhāti te tvaṃ vadassū na hi tedha
atthi, vādamhi jāte paṭisenikattā. Tenāha Bhagavā—

Ye diṭṭhimuggayha vivādayanti,
“Idameva saccaṃ”ti ca vādayanti.
Te tvaṃ vadassū na hi tedha atthi,
Vādamhi jāte paṭisenikattāti.

**68. * Visenikatvā pana ye caranti,
Diṭṭhīhi diṭṭhiṃ avirujjhāmānā.
Tesu tvaṃ kiṃ labhetho pasūra,
Yesīdha natthi paramuggahitaṃ.**

Visenikatvā pana ye carantīti senā vuccati mārasenā. Kāyaduccaritaṃ
mārasenā, vacīduccaritaṃ mārasenā, manoduccaritaṃ mārasenā, lobho
mārasenā, doso mārasenā, moho mārasenā, kodho. Upanāho. Makkho.
Paḷāso. Issā. Macchariyaṃ. Māyā. Sāṭheyyaṃ. Thambho. Sārambho. Māno.
Atimāno. Mado. Pamādo. Sabbe kilesā. Sabbe duccharitā. Sabbe darathā.
Sabbe pariḷāhā. Sabbe santāpā. Sabbākusalābhisaṅkhārā mārasenā. Vuttaṃ
hettaṃ Bhagavatā—

+ Kāmā te paṭhamā senā, dutiyā arati vuccati -pa-.
Na naṃ asūro jināti, jetvāva labhate sukhanti.

Yato catūhi ariyamaggehi sabbā ca mārasenā sabbe ca paṭisenikarā
kilesā jitā ca parājitā ca bhaggā vipvaluggā parammukhā, tena vuccati
visenikatvāti. . **Yeti arahanto khīṇāsavā. Carantīti caranti**

1. Paṭisenikatā (Ka), evaṃ sesesu tīsu padesupi.

* Khu 1. 409 piṭṭhe.

+ Khu 1. 342; Khu 8. 114 piṭṭhesupi.

viharanti iriyanti vattenti pārenti yapenti yāpentīti visenikatvā pana ye caranti.

Diṭṭhīhi diṭṭhiṃ avirujjhamānāti yesaṃ dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni pahīnāni samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbuppattikāni nāṇagginā daḍḍhāni, te diṭṭhīhi diṭṭhiṃ avirujjhamānā appaṭivirujjhamānā appahīyamānā appaṭihaññamānā appaṭihatamānāti diṭṭhīhi diṭṭhiṃ avirujjhamānā.

Tesu tvaṃ kiṃ labhetho pasūrāti tesu arahantesu khīṇāsavesu kiṃ labhetho paṭisūraṃ paṭipurisaṃ paṭisattum paṭimallanti tesu tvaṃ kiṃ labhetho pasūra.

Yesīdha natthi paramuggahīnti yesaṃ arahantānaṃ khīṇāsavānaṃ “idaṃ paramaṃ aggaṃ seṭṭhaṃ viṣiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṇ”ti gahitaṃ parāmaṭṭhaṃ abhiniviṭṭhaṃ ajjhositaṃ adhimuttaṃ natthi na santi na saṃvijjati nupalabbhati, pahīnaṃ samucchinnaṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhabbuppattikaṃ nāṇagginā daḍḍhanti yesīdha natthi paramuggahītaṃ. Tenāha Bhagavā—

Visenikatvā pana ye caranti,
Diṭṭhīhi diṭṭhiṃ avirujjhamānā.
Tesu tvaṃ kiṃ labhetho pasūra,
Yesīdha natthi paramuggahīnti.

**69. * Atha tvaṃ pavitakkamāgamā¹,
Manasā diṭṭhigatāni cintayanto.
Dhonena yugaṃ samāgamā,
Na hi tvaṃ sakkhasi sampayātave.**

Atha tvaṃ pavitakkamāgamāti athāti padasandhi padasaṃsaggo padapāripūrī akkharasamavāyo byañjanasiliṭṭhatā padānupubbatāpetāni athāti. . **Pavitakkamāgamāti** takkento vitakkento saṅkappento jayo nu kho me bhavissati, parājayo nu kho me bhavissati, kathaṃ niggahaṃ karissāmi, kathaṃ paṭikammaṃ karissāmi, kathaṃ visesaṃ karissāmi, kathaṃ paṭivisesaṃ karissāmi, kathaṃ āveṭṭhiyaṃ karissāmi, kathaṃ nibbeṭṭhiyaṃ

* Khu 1. 409 piṭṭhe.

1. Pavitakkamāgama (Sī), savitakkamāgamā (Ka)

karissāmi, kathaṃ chedaṃ karissāmi, kathaṃ maṇḍalaṃ karissāmi, evaṃ takkento vitakkento saṅkappento āgatosi upagatosi sampattosi mayā saddhiṃ samāgatosīti atha tvaṃ pavitakkamāgamā.

Manasā diṭṭhigatāni cintayantoti manoti * yaṃ cittaṃ mano mānasam hadayaṃ paṇḍaram mano manāyatanaṃ manindriyaṃ viññāṇaṃ viññāṇakkhandho tajjā manoviññāṇadhātu. Cittena diṭṭhiṃ cinto vicinto “sassato loko”ti vā, “asassato loko”ti vā -pa- “neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā”ti vāti manasā diṭṭhigatāni cintayanto.

Dhonena yugaṃ samāgamā, na hi tvaṃ sakkhasi sampayātaveti dhonā vuccati paññā. Yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi kimkāraṇā dhonā vuccati paññā, tāya paññāya kāyaduccaritaṃ dhutaṇca dhutaṇca sandhutaṇca niddhutaṇca, vacīduccaritaṃ -pa- sabbākusalābhisaṅkhārā dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca. Atha vā sammādiṭṭhiyā micchādiṭṭhi. Sammāsaṅkappena micchāsaṅkappo -pa- sammāvimuttiyā micchāvimutti dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca. Atha vā ariyena aṭṭhaṅgikena maggena sabbe kilesā. Sabbe duccaritā. Sabbe darathā. Sabbe pariḷāhā. Sabbe santāpā. Sabbākusalābhisaṅkhārā dhutā ca dhotā ca sandhotā ca niddhotā ca. Bhagavā imehi dhoneyyehi dhammehi upeto samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno samannāgato, tasmā Bhagavā dhono. So dhutarāgo dhutapāpo dhutakilesa dhutapariḷāhoti dhonoti.

Dhonena yugaṃ samāgamā, na hi tvaṃ sakkhasi sampayātaveti pasūro paribbājako na paṭibalo dhonena Buddhena Bhagavatā saddhiṃ yugaṃ samāgamaṃ samāgantvā yugaggāhaṃ gaṇhitvā sākacchetuṃ sallapituṃ sākaccaṃ samāpajjituṃ. Taṃ kissa hetu, pasūro paribbājako hīno nihīno omako lāmaḥ chatukko paritto. So hi Bhagavā aggo ca seṭṭho ca viṣiṭṭho ca pāmokkho ca uttamo ca pavaro ca. Yathā saso na paṭibalo mattena mātāṅgena saddhiṃ yugaṃ samāgamaṃ samāgantvā yugaggāhaṃ gaṇhituṃ. . Yathā kotthuko na paṭibalo sīhena migaraññā saddhiṃ yugaṃ samāgamaṃ samāgantvā yugaggāhaṃ gaṇhituṃ. . Yathā vacchako taruṇako

* Abhi 1. 18 piṭṭhe.

dhenupako na paṭibalo usabhena calakakunā¹ saddhiṃ yugaṃ samāgamaṃ samāgantvā yugaggāhaṃ gaṇhitum. . Yathā dhaṅko na paṭibalo garuḷena venateyyena saddhiṃ yugaṃ samāgamaṃ samāgantvā yugaggāhaṃ gaṇhitum. . Yathā caṇḍālo na paṭibalo raññā cakkavattinā saddhiṃ yugaṃ samāgamaṃ samāgantvā yugaggāhaṃ gaṇhitum. . Yathā paṃsupisācako na paṭibalo indena devaraññā saddhiṃ yugaṃ samāgamaṃ samāgantvā yugaggāhaṃ gaṇhitum, evamevaṃ pasūro paribbājako na paṭibalo dhonena Buddhena Bhagavatā saddhiṃ yugaṃ samāgamaṃ samāgantvā yugaggāhaṃ gaṇhitvā sākacchetum sallapitum sākacchaṃ samāpajjitum. Tam kissa hetu, pasūro paribbājako hīnapañño nihīnapañño omakapañño lāmakapañño chatukkapañño parittapañño. So hi Bhagavā mahāpañño puthupañño hāsapañño javanapañño tikkhapañño nibbedhikapañño paññāpabhedakusalo pabhinnañño adhigatapaṭisambhido catuvesārajappatto dasabaladhārī purisāsabho purisasiho purisanāgo purisājañño purisadhorayho anantañño anantatejo anantayaso aḍḍho mahaddhano dhanavā netā vinetā anunetā paññāpetā nijjhāpetā pekkhetā pasādetā. So hi Bhagavā anuppanassa maggassa uppādetā asaṇṇātassa maggassa saṇṇanetā anakkhātassa maggassa akkhātā maggaññū maggavidū maggakovidū maggānugā ca panassa etarahi sāvakā viharanti pacchā samannāgatā.

So hi Bhagavā jānaṃ jānāti passaṃ passati cakkhubhūto ñāṇabhūto dhammabhūto brahmabhūto vattā pavattā atthassa ninnetā amatassa dātā Dhammassāmī Tathāgato, natthi tassa Bhagavato aññātaṃ adiṭṭhaṃ aviditaṃ asacchikataṃ aphasitaṃ² paññāya. Atītaṃ anāgataṃ paccuppannaṃ upādāya sabbe dhammā sabbākārena Buddhassa Bhagavato ñāṇamukhe āpāthaṃ āgacchanti, yaṃ kiñci neyyaṃ nāma atthi jānitabbaṃ attattho vā parattho vā ubhayattho vā diṭṭhadhammiko vā attho samparāyiko vā attho uttāno vā attho gambhīro vā attho gūḷho vā attho paṭicchanno vā attho neyyo vā attho nīto vā attho anavajjo vā attho nikkilesa vā attho vodāno vā attho paramattho vā attho, sabbaṃ taṃ antobuddhañāṇe parivattati.

1. Balakkakunā (Syā)

2. Aphasitaṃ (Syā) Khu 8. 175; Khu 9. 375 piṭṭhesupi.

Sabbaṃ kāyakammaṃ Buddhassa Bhagavato ñāṇānuparivatti, sabbaṃ vacīkammaṃ ñāṇānuparivatti, sabbaṃ manokammaṃ ñāṇānuparivatti. Atīte Buddhassa Bhagavato appaṭihataṃ ñāṇaṃ, anāgate appaṭihataṃ ñāṇaṃ, paccuppanne appaṭihataṃ ñāṇaṃ. Yāvatakaṃ neyyaṃ, tāvatakaṃ ñāṇaṃ, yāvatakaṃ ñāṇaṃ, tāvatakaṃ neyyaṃ, neyyapariyantikaṃ ñāṇaṃ, ñāṇapariyantikaṃ neyyaṃ, neyyaṃ atikkamitvā ñāṇaṃ nappavattati, ñāṇaṃ atikkamitvā neyyapatho natthi. Aññamaññāpariyantaṭṭhāyino te dhammā. Yathā dvinnāṃ samuggapaṭalānaṃ sammā phusitānaṃ heṭṭhimaṃ samuggapaṭalaṃ uparimaṃ nātivattati, uparimaṃ samuggapaṭalaṃ heṭṭhimaṃ nātivattati, aññamaññāpariyantaṭṭhāyino. Evamevaṃ Buddhassa Bhagavato neyyaṃca ñāṇaṃca aññamaññāpariyantaṭṭhāyino. Yāvatakaṃ neyyaṃ tāvatakaṃ ñāṇaṃ, yāvatakaṃ ñāṇaṃ, tāvatakaṃ neyyaṃ, neyyapariyantikaṃ ñāṇaṃ, ñāṇapariyantikaṃ neyyaṃ, neyyaṃ atikkamitvā ñāṇaṃ nappavattati, ñāṇaṃ atikkamitvā neyyapatho natthi. Aññamaññāpariyantaṭṭhāyino te dhammā. Sabbadhammesu Buddhassa Bhagavato ñāṇaṃ pavattati.

Sabbe dhammā Buddhassa Bhagavato āvajjanapaṭibaddhā ākaṅkhaṭibaddhā manasikārapaṭibaddhā cittuppādaṭibaddhā. Sabbasattesu Buddhassa Bhagavato ñāṇaṃ pavattati, sabbesaṅca sattānaṃ Bhagavā āsayāṃ jānāti anusayāṃ jānāti, caritaṃ jānāti, adhimuttiṃ jānāti. Apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye bhabbābhabbe satte pajānāti. Sadevako loko samārako sabrahmako sassamaṇabrāhmaṇī pajā sadevamanussā antobuddhañāṇe parivattati.

Yathā ye keci macchakacchapā antamaso Timitimiṅgalaṃ upādāya automahāsamudde parivattanti. Evamevaṃ sadevako loko samārako sabrahmako sassamaṇabrāhmaṇī pajā sadevamanussā antobuddhañāṇe parivattati. . Yathā ye keci pakkhī antamaso garuḷaṃ venateyyaṃ upādāya ākāsaṃ padese parivattanti. Evamevaṃ yepi te Sāriputtasamā paññāya, tepi Buddhañāṇassa padese parivattanti. Buddhañāṇaṃ devamanussānaṃ paññaṃ pharitvā abhibhavitvā tiṭṭhati.

Yepi te khattiyapaṇḍitā brāhmaṇapaṇḍitā gahapatipaṇḍitā samaṇapaṇḍitā nipuṇā kataparappavādā vāavedhirūpā vobhindantā¹ maññe caranti

1. Te bhindantā (Ka)

paññāgatena diṭṭhigatāni. Te pañhe abhisaṅkharitvā abhisaṅkharitvā
Tathāgate upasaṅkamitvā pucchanti gūḷhāni ca paṭicchannāni ca, kathitā
visajjitāvate pañhā Bhagavatā honti niddiṭṭhakāraṇā, upakkhittakā ca te
Bhagavato sampajjanti. Atha kho Bhagavāva tattha atirocati yadidaṃ
paññāyāti dhonena yugaṃ samāgamā na hi tvaṃ sakkhati sampayātave.
Tenāha Bhagavā—

Atha tvaṃ pavitakkamāgamā, manasā diṭṭhigatāni cintayanto.
Dhonena yugaṃ samāgamā, na hi tvaṃ sakkhasi sampayātaveti.

Pasūrasuttaniddeso aṭṭhamo.

9. Māgaṇḍiyasuttaniddesa

Atha Māgaṇḍiyasuttaniddesaṃ vakkhati—

**70. * Disvāna taṇhaṃ aratīṃ ragañca,
Nāhosi chando api methunasmiṃ.
Kimevidaṃ muttakarīsapuṇṇaṃ,
Pādāpi naṃ samphusituṃ na icche.**

Disvāna taṇhaṃ aratīṃ ragañca, nāhosi chando api methunasminti
taṇhañca aratīñca ragañca māradhītaro disvā passitvā methunadhamme
chando vā rāgo vā pemaṃ vā nāhosīti disvāna taṇhaṃ aratīṃ ragañca,
nāhosi chando api methunasmiṃ.

Kimevidaṃ muttakarīsapuṇṇaṃ, pādāpi naṃ samphusituṃ na iccheti
kimevidaṃ sarīraṃ muttapuṇṇaṃ karīsapuṇṇaṃ semhapuṇṇaṃ
ruhirapuṇṇaṃ aṭṭhisaṅghātanhārusambandhaṃ rudhiramaṃsāvalepanaṃ
cammavinaddhaṃ chaviyā paṭicchannaṃ chiddāvachiddaṃ uggharantaṃ
paggharantaṃ kimisaṃghanisevitaṃ nānākalimalaparipūraṃ pādena
akkamituṃ na iccheyya, kuto pana saṃvāso vā samāgamo vāti kimevidaṃ
muttakarīsapuṇṇaṃ, pādāpi naṃ samphusituṃ na icche. Anacchariyañcetaṃ
manusso dibbe kāme patthayanto mānusake kāme na iccheyya, mānusake vā
kāme

patthayanto dibbe kāme iccheyya, yaṃ tvaṃ ubhopi na icchasi na sādīyasi
na patthesi na pihesi nābhijappasi, kiṃ te dassanaṃ katamāya tvaṃ diṭṭhiyā
samannāgatoti pucchatīti. Tenāha Bhagavā—

Disvāna taṇhaṃ aratīṃ ragañca,
Nāhosi chando api methunasmiṃ.
Kimevidaṃ muttakarīsapuṇṇaṃ,
Pādāpi naṃ samphusitaṃ na iccheti.

71. * Etādisaṃ ce ratanaṃ na icchasi,
Nāriṃ narindehi bahūhi patthitaṃ.
Diṭṭhigataṃ sīlavataṃ nu jīvitaṃ,
Bhavūpapattiñca vadesi kīdisaṃ.

72. * Idaṃ vadāmīti na tassa hoti, (Māgaṇḍīyāti¹ Bhagavā,
Dhammesu niccheyya samuggahītaṃ.
Passaṇca diṭṭhīsu anuggahāya,
Ajjhattasantiṃ pacinaṃ adassaṃ.

Idaṃ vadāmīti na tassa hotīti idaṃ vadāmīti idaṃ vadāmi, etaṃ
vadāmi, ettakaṃ vadāmi, ettāvataṃ vadāmi, idaṃ diṭṭhigataṃ vadāmi “sassato
loko”ti vā -pa- “neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā”ti vā. . **Na**
tassa hotīti na mayhaṃ hoti, “ettāvataṃ vadāmī”ti na tassa hotīti idaṃ
vadāmīti na tassa hoti.

Māgaṇḍīyāti Bhagavā taṃ brāhmaṇaṃ nāmena ālapati. **Bhagavāti**
gāravādhivacanaṃ -pa- sacchikā paññatti yadidaṃ Bhagavāti Māgaṇḍīyāti
Bhagavā.

Dhammesu niccheyya samuggahītanti dhammesūti dvāsaṭṭhiyā
diṭṭhigatesu. **Niccheyyāti** nicchinitvā vinicchinitvā vicinitvā pavicinitvā
tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. **Samuggahītanti** odhiggāho
bilaggāho varaggāho koṭṭhāsaggāho uccayaggāho samuccayaggāho, “idaṃ
saccaṃ tacchaṃ tathaṃ bhūtaṃ yāthāvaṃ aviparītaṃ”ti gahitaṃ
parāmaṭṭhaṃ abhiniviṭṭhaṃ

* Khu 1. 409 piṭṭhe.

1. Māgaṇḍīyāti (Sī, Syā)

ajjhositam adhimuttam natthi na santi na samvijjati nupalabbhati, pahīnam samucchinnam vūpasanam paṭipassaddham abhabbuppattikam nāṇagginā daḍḍhanti dhammesu niccheyya samuggahitam.

Passañca diṭṭhīsu anuggahāyāti diṭṭhīsu ādinavam passanto diṭṭhiyo na gaṇhāmi na parāmasāmi nābhinivisāmi. Atha vā na gaṇhitabbā na parāmasitabbā nābhinivisitabbāti evampi passaṇca diṭṭhīsu anuggahāya.

Atha vā “sassato loko, idameva saccam moghamaññan”ti diṭṭhigatametam diṭṭhigahanam diṭṭhikantāro diṭṭhivisūkāyikam diṭṭhivipphanditam diṭṭhisaññojanam sadukkham savighātam sa-upāyāsam sapaṇḍitam na nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya samvattatīti diṭṭhīsu ādinavam passanto diṭṭhiyo na gaṇhāmi na parāmasāmi nābhinivisāmi. Atha vā na gaṇhitabbā na parāmasitabbā nābhinivisitabbāti evampi passaṇca diṭṭhīsu anuggahāya.

Atha vā “asassato loko, antavā loko, anantavā loko, tam jīvam tam sarīram, aññam jīvam aññam sarīram, hoti tathāgato param maraṇā, na hoti tathāgato param maraṇā, hoti ca na ca hoti tathāgato param maraṇā, neva hoti na na hoti tathāgato param maraṇā, idameva saccam moghamaññan”ti diṭṭhigatametam diṭṭhigahanam diṭṭhikantāro diṭṭhivisūkāyikam diṭṭhivipphanditam diṭṭhisaññojanam sadukkham savighātam sa-upāyāsam sapaṇḍitam na nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya samvattatīti diṭṭhīsu ādinavam passanto diṭṭhiyo na gaṇhāmi na parāmasāmi nābhinivisāmi. Atha vā na gaṇhitabbā na parāmasitabbā nābhinivisitabbāti evampi passaṇca diṭṭhīsu anuggahāya.

Atha vā imā diṭṭhiyo evaṃgaḥitā evaṃparāmaṭṭhā evaṃgatikā bhavissanti evaṃabhisamparāyāti diṭṭhīsu ādinavam passanto diṭṭhiyo na gaṇhāmi na parāmasāmi nābhinivisāmi. Atha vā na gaṇhitabbā na parāmasitabbā nābhinivisitabbāti evampi passaṇca diṭṭhīsu anuggahāya.

Atha vā imā diṭṭhiyo nirayasamvattanikā tiracchānayanisamvattanikā pettivisayasamvattanikāti diṭṭhīsu ādinavam passanto diṭṭhiyo na

gaṇhāmi na parāmasāmi nābhinivisāmi. Atha vā na gaṇhitabbā na parāmasitabbā nābhinivisitabbāti evampi passaṇca diṭṭhīsu anuggahāya.

Atha vā imā diṭṭhiyo aniccā saṅkhata paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammāti diṭṭhīsu ādīnavam passanto diṭṭhiyo na gaṇhāmi na parāmasāmi nābhinivisāmi. Atha vā na gaṇhitabbā na parāmasitabbā nābhinivisitabbāti evampi passaṇca diṭṭhīsu anuggahāya.

Ajjhattasantim pacinaṃ adassanti ajjhattasantim ajjhattaṃ rāgassa santim, dosassa santim, mohassa santim. Kodhassa. Upanāhassa. Makkhassa. Paḷāsassa. Issāya. Macchariyassa. Māyāya. Sāṭheyyassa. Thambhassa. Sārambhassa. Mānassa. Atimānassa. Madassa. Pamādassa. Sabbakilesānaṃ. Sabbaduccaritānaṃ. Sabbadarathānaṃ. Sabbapariḷāhānaṃ. Sabbasantāpānaṃ. Sabbākusalābhisaṅkhārānaṃ santim upasantim vūpasantim nibbutim paṭipassaddhim santim. **Pacinaṃ** pacinanto vicinanto pavicinanto tulayanto tīrayanto vibhāvayanto vibhūtaṃ karonto “sabbe saṅkhārā aniccā”ti pacinanto vicinanto pavicinanto tulayanto tīrayanto vibhāvayanto vibhūtaṃ karonto “sabbe saṅkhārā dukkhā”ti. “Sabbe dhammā anattā”ti pacinanto vicinanto pavicinanto, “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti pacinanto vicinanto pavicinanto tulayanto tīrayanto vibhāvayanto vibhūtaṃ karonto. **Adassanti** adassaṃ adakkhim apassim paṭivijjhanti ajjhattasantim pacinaṃ adassaṃ. Tenāha Bhagavā—

Idaṃ vadāmīti na tassa hoti, (Māgaṇḍīyāti Bhagavā,)
 Dhammesu niccheyya samuggahītaṃ.
 Passaṇca diṭṭhīsu anuggahāya,
 Ajjhattasantim pacinaṃ adassanti.

73. * Vinicchayā yāni pakappitāni, (iti Māgaṇḍīyo,)

Te ve munī brūsi anuggahāya.

Ajjhattasantīti yametamatthaṃ,

Kathaṃ nu dhīrehi paveditaṃ taṃ.

Vinicchayā yāni pakappitānīti vinicchayā vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni diṭṭhivinicchayā. . **Pakappitānī**ti kappitā pakappitā abhisāṅkhata saṅghapitātipi

pakappitā. Atha vā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā
vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā vipariṇāmadhammātipi
pakappitāti vinicchayā yāni pakappitāni.

Iti Māgaṇḍiyoti itīti padasandhi padasaṃsaggo padapāripūrī
akkharasamavāyo byañjanasiliṭṭhatā padānupubbatāpetam itīti. .
Māgaṇḍiyoti tassa brāhmaṇassa nāmaṃ saṅkhā samaññā paññatti vohāro iti
Māgaṇḍiyoti.

Te ve munī brūsi anuggahāya, ajjhattasantīti yametamatthanti teveti
dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni. **Munīti monaṃ** vuccati ñāṇaṃ -pa- saṅgajālamaticca
so munīti. **Anuggahāyāti** diṭṭhīsu ādīnavaṃ passanto diṭṭhiyo na gaṇhāmi na
parāmasāmi nābhinivisāmīti ca bhaṇasi, ajjhattasantīti ca bhaṇasi. .
Yametamatthanti yaṃ paramatthanti te ve munī brūsi anuggahāya
ajjhattasantīti yametamatthaṃ.

Kathaṃ nu dhīrehi paveditaṃ tantikathaṃ nūti padaṃ saṃsayapucchā
vimatipucchā dvelhakapucchā anekasaṃsapucchā, evaṃ nu kho nanu kho kiṃ
nu kho kathaṃ nu khoti kathaṃ nu. . **Dhīrehīti** dhīrehi paṇḍitehi
paññavantehi¹ buddhimantehi ñāṇīhi vibhāvīhi medhāvīhi. **Paveditanti**
veditaṃ paveditaṃ ācikkhitaṃ desitaṃ paññāpitaṃ paṭṭhapitaṃ vivaṇaṃ
vibhattaṃ uttānīkataṃ pakāsitaṃ kathaṃ nu dhīrehi paveditaṃ taṃ. Tenāha
so brāhmaṇo—

Vinicchayā yāni pakappitāni, (iti Māgaṇḍiyo,
Te ve munī brūsi anuggahāya.
Ajjhattasantīti yametamatthaṃ,
Kathaṃ nu dhīrehi paveditaṃ tanti.

74. * Na diṭṭhiyā na sutiyā na ñāṇena, (Māgaṇḍiyāti Bhagavā,
Sīlabbatenāpi na suddhimāha.
Adiṭṭhiyā assutiyā añāṇā,
Asīlatā abbatā nopi tena.
Ete ca nissajja anuggahāya,
Santo anissaya bhavaṃ na jappe.

1. Paññavantehi (Sī, Syā)

* Khu 1. 410 piṭṭhe.

Na diṭṭhiyā na sutiyā na ñāṇenāti diṭṭhenāpi suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ nāha na kathesi na bhaṇasi na dīpayasi na voharasi, sutenāpi suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ nāha na kathesi na bhaṇasi na dīpayasi na voharasi, diṭṭhasutenāpi suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ nāha na kathesi na bhaṇasi na dīpayasi na voharasi, ñāṇenāpi suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ nāha nakathesi na bhaṇasi na dīpayasi na voharasīti na diṭṭhiyā na sutiyā na ñāṇena.

Māgaṇḍiyāti Bhagavā taṃ brāhmaṇaṃ nāmena ālapati. **Bhagavā**ti gāravādhivacanāṃ -pa- sacchikā paññatti yadidaṃ Bhagavāti Māgaṇḍiyāti Bhagavā.

Sīlabbatenāpi na suddhimāhāti sīlenāpi suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ nāha na kathesi na bhaṇasi na dīpayasi na voharasi, vatenāpi suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ nāha na kathesi na bhaṇasi na dīpayasi na voharasi, sīlabbatenāpi suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ nāha na kathesi na bhaṇasi na dīpayasi na voharasīti sīlabbatenāpi na suddhimāha.

Adiṭṭhiyā assutiyā añāṇā, asīlatā abbatā nopi tenāti diṭṭhipi icchitabbā dasavatthukā sammādiṭṭhi “atthi dinnāṃ, atthi yiṭṭhāṃ, atthi hutāṃ, atthi sukaṭadukkaṭāṇaṃ¹ kammāṇaṃ phalaṃ vipāko, atthi ayaṃ loko, atthi paro loko, atthi mātā, atthi pitā, atthi sattā opapātikā, atthi loke samaṇabrāhmaṇā sammaggaṭā² sammāpaṭipannā, ye imaṇca lokaṃ paraṇca lokaṃ sayāṃ abhiññā sacchikatvā pavedentī”ti, savanampi icchitabbaṃ parato ghoso, Suttaṃ Geyyaṃ Veyyākaraṇaṃ Gāthā Udānaṃ Itivuttakaṃ Jātakaṃ Abbhutadhammaṃ Vedallaṃ, ñāṇampi icchitabbaṃ kammassakatañāṇaṃ saccānulomikañāṇaṃ³ abhiññāñāṇaṃ samāpattiñāṇaṃ, sīlampi icchitabbaṃ pātimokkhasaṃvaro, vatampi icchitabbaṃ aṭṭha dhutaṅgāni āraññikaṅgaṃ piṇḍapātikaṅgaṃ paṃsukūlikaṅgaṃ tecīvarikaṅgaṃ sapadānacārikaṅgaṃ khalupacchābhattikaṅgaṃ nesajjikaṅgaṃ yathāsanthatikaṅganti.

1. Sukaṭadukkaṭāṇaṃ (Sī) Abhi 1. 241 piṭṭhepi.

2. Samaggaṭā (Ka)

3. Kammassakataṃ ñāṇaṃ saccānulomikaṃ ñāṇaṃ (Sī, Ka) ñāṇavibhaṅgepi.

Adiṭṭhiyā assutiyā añāṇā, asīlatā abbatā nopi tenāti nāpi sammādiṭṭhimattena, nāpi savanamattena, nāpi ñāṇamattena, nāpi sīlamattena, nāpi vatamattena ajjhattasantim patto hoti, nāpi vinā etehi dhammehi ajjhattasantim pāpuṇāti. Api ca sambhārā ime dhammā honti ajjhattasantim pāpuṇitum adhigantum phassitum sacchikātunti adiṭṭhiyā assutiyā añāṇā, asīlatā abbatā nopi tena.

Ete ca nissajja anuggahāyāti eteti kaṇhapakkhikānaṃ dhammānaṃ samugghātato pahānaṃ icchitabbāṃ, tedhātukesu kusalesu dhammesu atammayatā¹ icchitabbā, yato kaṇhapakkhiyā dhammā samugghātapahānena pahīnā honti ucchinnamulā tālavatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā, tedhātukesu ca kusalesu dhammesu atammayatā hoti, ettāvatāpi na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisati. atha vā na gaṇhitabbā na parāmasitabbā nābhinivisitabbāti evampi ete ca nissajja anuggahāya. Yato taṇhā ca diṭṭhi ca māno ca pahīnā honti ucchinnamulā tālavatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammāti, ettāvatāpi na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisatīti evampi ete ca nissajja anuggahāya.

Yato puññābhisaṅkhāroca apuññābhisaṅkhāro ca āneñjābhisaṅkhāro ca pahīnā honti ucchinnamulā tālavatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammāti, ettāvatāpi na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisatīti evampi ete ca nissajja anuggahāya.

Santo anissāya bhavaṃ na jappeti santoti rāgassa samitattā santo, dosassa samitattā santo, mohassa samitattā santo, kodhassa. Upanāhassa. Makkhassa. Paḷāsassa. Issāya. Macchariyassa. Māyāya. Sāṭheyassa. Thambhassa. Sārambhassa. Mānassa. Atimānassa. Madassa. Pamādassa. Sabbakilesānaṃ. Sabbaduccaritānaṃ. Sabbadarathānaṃ. Sabbapariḷhānaṃ. Sabbasantāpānaṃ. Sabbākusalābhisaṅkhārānaṃ santattā samitattā vūpasamitattā vijjhātattā nibbutattā vigatattā paṭipassaddhattā santo upasanto vūpasanto nibbuto paṭipassaddhoti santo.

1. Akammayathā (Sī, Ka)

Anissāyāti dve nissayā taṇhānissayo ca diṭṭhinissayo ca -pa- ayaṃ taṇhānissayo -pa- ayaṃ diṭṭhinissayo. Taṇhānissayaṃ pahāya diṭṭhinissayaṃ paṭinissajjitvā cakkhuṃ anissāya, sotaṃ anissāya, ghāṇaṃ anissāya, jivhaṃ anissāya, kāyaṃ anissāya, manasā anissāya. Rūpe. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe. Kulaṃ. Gaṇaṃ. Āvāsaṃ. Lābhaṃ. Yasaṃ. Pasaṃsaṃ. Sukhaṃ. Cīvaraṃ. Piṇḍapātaṃ. Senāsanaṃ. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ. Kāmadhātum. Rūpadhātum. Arūpadhātum. Kāmabhavaṃ. Rūpabhavaṃ. Arūpabhavaṃ. Saññābhavaṃ. Asaññābhavaṃ. Nevasaññānāsaññābhavaṃ. Ekavokārabhavaṃ. Catuvokārabhavaṃ. Pañcavokārabhavaṃ. Atītaṃ. Anāgataṃ. Paccuppannaṃ. Diṭṭhasutamutaviññātabbe dhamme anissāya aggaṇhitvā aparāmasitvā anabhinivisitvāti santo anissāya. . **Bhavaṃ na jappeti** kāmabhavaṃ na jappeyya, rūpabhavaṃ na jappeyya, arūpabhavaṃ na jappeyya nappajappeyya na abhijappeyyāti santo anissāya bhavaṃ na jappe. Tenāha Bhagavā—

Na diṭṭhiyā na sutiya na ñāṇena, (Māgaṇḍīyāti Bhagavā,
 Sīlabbatenāpi na suddhimāha.
 Adiṭṭhiyā assutiya añāṇā,
 Asīlatā abbatā nopi tena.
 Ete ca nissajja anuggahāya,
 Santo anissāya bhavaṃ na jappeti.

75. * No ce kira diṭṭhiyā na sutiya na ñāṇena, (iti Māgaṇḍīyo,)
 Sīlabbatenāpi na suddhimāha.
 Adiṭṭhiyā assutiya añāṇā,
 Asīlatā abbatā nopi tena.
 Maññāmaharaṃ momuhameva dhammaṃ,
 Diṭṭhiyā eke paccenti suddhim.

No ce kira diṭṭhiyā na sutiya na ñāṇenāti diṭṭhiyāpi suddhim visuddhim parisuddhim, muttīm vimuttīm parimuttīm nāha na kathesi na bhaṇasi na dīpayasi na voharasi, sutenāpi suddhim visuddhim parisuddhim, muttīm vimuttīm parimuttīm. Diṭṭhasutenāpi suddhim visuddhim parisuddhim, muttīm vimuttīm parimuttīm. Ñāṇenāpi suddhim visuddhim parisuddhim, muttīm vimuttīm parimuttīm nāha na kathesi

na bhaṇasi na dīpayasi na voharasīti no ce kira diṭṭhiyā na sutiyā na ñāṇena.

Iti Māgaṇḍiyoti itīti padasandhi -pa-. Māgaṇḍiyoti tassa brāhmaṇassa nāmaṃ -pa- iti Māgaṇḍiyo.

Sīlabbatenāpi na suddhimāhāti sīlenāpi suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ -pa- vatenāpi suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ -pa- sīlabbatenāpi suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ nāha na kathesi na bhaṇasi na dīpayasi navoharasīti sīlabbatenāpi na suddhimāha.

Adiṭṭhiyā assutiyā añāṇā, asīlatā abbatā nopi tenāti diṭṭhipi icchitabbāti evaṃ bhaṇasi, savanampi icchitabbanti evaṃ bhaṇasi, ñāṇampi icchitabbanti evaṃ bhaṇasi, na sakkosi ekamsena anujānitum, napi sakkosi ekamsena paṭikkhipitunti adiṭṭhiyā assutiyā añāṇā, asīlatā abbatā nopi tena.

Maññāmahaṃ momuhameva dhammanti momūhadhammo ayam tuyhaṃ bāladhammo mūḷhadhammo aññāṇadhammo amarāvikkhepadhammoti evaṃ maññāmi evaṃ jānāmi evaṃ ājānāmi evaṃ vijānāmi evaṃ paṭivijānāmi evaṃ paṭivijjhāmīti maññāmahaṃ momuhameva dhammaṃ.

Diṭṭhiyā eke paccenti suddhinti suddhidiṭṭhiyā eke samaṇabrāhmaṇā suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ paccenti, “sassato loko, idameva saccam moghamaññan”ti diṭṭhiyā eke samaṇabrāhmaṇā suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ paccenti, “asassato loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato param maraṇā, idameva saccam moghamaññan”ti diṭṭhiyā eke samaṇabrāhmaṇā suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ paccentīti diṭṭhiyā eke paccenti suddhiṃ. Tenāha so brāhmaṇo—

No ce kira diṭṭhiyā na sutiyā na ñāṇena, (iti Māgaṇḍiyo,)

Sīlabbatenāpi na suddhimāha.

Adiṭṭhiyā assutiyā añāṇā,

Asīlatā abbatā nopi tena.

Maññāmahaṃ momuhameva dhammaṃ,

Diṭṭhiyā eke paccenti suddhinti.

76. * **Diṭṭhiṅca**¹ nissāyanupucchamāno, (Māgaṇḍīyāti Bhagavā,) **Samuggahītesu pamohamāgā**².
Ito ca nāddakkhi aṇumpi saññaṃ,
Tasmā tuvaṃ momuhato dahāsi.

Diṭṭhiṅca nissāyanupucchamānoti Māgaṇḍīyo brāhmaṇo diṭṭhiṃ nissāya diṭṭhiṃ pucchati, lagganam nissāya lagganam pucchati, bandhanam nissāya bandhanam pucchati, palibodham nissāya palibodham pucchati. .
Anupucchamānoti punappunam pucchatīti diṭṭhiṅca nissāyanupucchamāno.

Māgaṇḍīyāti Bhagavā taṃ brāhmaṇam nāmena ālapati. **Bhagavāti** gāravādhivacanam -pa- sacchikā paññatti yadidaṃ Bhagavāti Māgaṇḍīyāti Bhagavā.

Samuggahītesu pamohamāgāti yā sā diṭṭhi tayā gahitā parāmaṭṭhā abhinivīṭṭhā ajjhositā adhimuttā, tāyeva tvaṃ diṭṭhiyā mūlhosī pamūlhosī sammūlhosī moham āgatosī pamoham āgatosī sammoham āgatosī andhakāram pakkhandosīti samuggahītesu pamohamāgā.

Ito ca nāddakkhi aṇumpi saññaṃ ito ajjhattasantito vā paṭipadāto vā dhammadesanāto vā yuttasaññaṃ pattasaññaṃ lakkhaṇasaññaṃ kāraṇasaññaṃ ṭhānasaññaṃ na paṭilabhati, kuto ñāṇanti, evampi ito ca nāddakkhi aṇumpi saññaṃ. . Atha vā aniccaṃ vā aniccasaññaṇulomaṃ vā dukkham vā dukkhasaññaṇulomaṃ vā anattaṃ vā anattasaññaṇulomaṃ vā saññuppādamattaṃ vā sañjānitamattaṃ vā na paṭilabhati kuto ñāṇanti, evampi ito ca nāddakkhi aṇumpi saññaṃ.

Tasmā tuvaṃ momuhato dahāsīti tasmāti tasmā taṃkāraṇā taṃhetu tappaccayā taṃnidānā momūhadhammato bāladhammato mūlhadhammato aññaṇadhammato amarāvikkhepadhammato dahāsi passasi dakkhasi olokesi nijjhāyasi upaparikkhasīti tasmā tuvaṃ momuhato dahāsi. Tenāha Bhagavā—

1. Diṭṭhiṃ (Sī, Syā, Ka) Khu 1. 410 piṭṭhepi passitabbam.

2. Samohamāgā (Ka)

Diṭṭhiñca nissāyanupucchamāno, (Māgaṇḍiyāti Bhagavā,
 Samuggahītesu pamohamāgā.
 Ito ca nāddakkhi aṇumpi saññaṃ,
 Tasmā tuvaṃ momuhato dahāsīti.

**77. * Samo visesī uda vā nihīno,
 Yo maññati so vivadetha tena.
 Tīsu vidhāsu avikampamāno,
 Samo visesīti na tassa hoti.**

Samo visesī uda vā nihīno, yo maññati so vivadetha tenāti
 “sadisohamasmī”ti vā “seyyohamasmī”ti vā “hīnohamasmī”ti vā yo
 maññati, so tena mānena tāya diṭṭhiyā tena vā puggalena kalahaṃ kareyya
 bhaṇḍanaṃ kareyya viggahaṃ kareyya vivādaṃ kareyya medhagaṃ
 kareyya “na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi, ahaṃ imaṃ
 dhammavinayaṃ ājānāmi, kiṃ tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānissasi,
 micchāpaṭipanno tvamasi, ahamasmi sammāpaṭipanno, sahitaṃ me,
 asahitaṃ te. Pure vacanīyaṃ pacchā avaca, pacchā vacanīyaṃ pure avaca,
 adhiciṇṇaṃ te viparāvattaṃ, āropito te vādo, niggahito tvamasi, cara
 vādappamokkhāya, nibbeṭhehi vā sace pahosī”ti samo visesī uda vā nihīno,
 yo maññati so vivadetha tena.

Tīsu vidhāsu avikampamāno, samo visesīti na tassa hotīti yassetā tisso
 vidhā pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā
 ñāṇagginā daḍḍhā. So tīsu vidhāsu na kampati na vikampati,
 avikampamānassa puggalassa “sadisohamasmī”ti vā “seyyohamasmī”ti vā
 “hīnohamasmī”ti vā **na hotīti** tīsu vidhāsu avikampamāno samo visesīti na
 tassa hoti. Tenāha Bhagavā—

Samo visesī uda vā nihīno,
 Yo maññati so vivadetha tena.
 Tīsu vidhāsu avikampamāno,
 Samo visesīti na tassa hotīti.

78. * **Saccanti so brāhmaṇo kiṃ vadeyya,**
Musāti vā so vivadetha kena.
Yasmiṃ samaṃ visamaṃ vāpi natthi,
Sa kena vādaṃ paṭisaṃyujeyya.

Saccanti so brāhmaṇo kiṃ vadeyyāti brāhmaṇoti sattannaṃ dhammānaṃ bāhitattā brāhmaṇo -pa- asito tādi pavuccate sa brahmā. **Saccanti so brāhmaṇo kiṃ vadeyyāti** “sassato loko, idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti brāhmaṇo kiṃ vadeyya kiṃ katheyya kiṃ bhaṇeyya kiṃ dīpayeyya kiṃ vohareyya. “Asassato loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā, idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti brāhmaṇo kiṃ vadeyya kiṃ katheyya kiṃ bhaṇeyya kiṃ dīpayeyya kiṃ vohareyyāti saccanti so brāhmaṇo kiṃ vadeyya.

Musāti vā so vivadetha kenāti brāhmaṇo mayhamva saccaṃ, tuyhaṃ musāti kena mānena, kāya diṭṭhiyā, kena vā puggalena kalahaṃ kareyya bhaṇḍanaṃ kareyya viggahaṃ kareyya vivādaṃ kareyya medhagaṃ kareyya “na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi -pa- nibbeṭhehi vā sace pahosī”ti musāti vā so vivadetha kena.

Yasmiṃ samaṃ visamaṃ vāpi natthīti yasminti yasmiṃ puggale arahante khīṇāsava “sadiśohamasmi”ti māno natthi. “Seyyohamasmi”ti māno natthi, “hīnohamasmi”ti omāno natthi na santi na saṃvijjati nupalabbhati, pahīnaṃ samucchinnaṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhabbuppattikaṃ nāṇagginā daḍḍhanti yasmiṃ samaṃ visamaṃ vāpi natthi.

Sa kena vādaṃ paṭisaṃyujeyyāti so kena mānena kāya diṭṭhiyā kena vā puggalena vādaṃ paṭisaññojeyya paṭibaleyya kalahaṃ kareyya bhaṇḍanaṃ kareyya viggahaṃ kareyya vivādaṃ kareyya medhagaṃ kareyya “na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi -pa- nibbeṭhehi vā sace pahosī”ti sa kena vādaṃ paṭisaṃyujeyya. Tenāha Bhagavā—

Saccanti so brāhmaṇo kiṃ vadeyya,
 Musāti vā so vivadetha kena.
 Yasmiṃ samaṃ visamaṃ vāpi natthi,
 Sa kena vādaṃ paṭisaṃyujeyyāti.

79. * Okam pahāya aniketasārī,
 Gāme akubbam muni santhavānī¹.
 Kāmehi ritto apurakkharāno,
 Katham na viggayha janena kayirā.

* Atha kho Hālidakānī² gahapati yenāyasmā Mahākaccāno
 tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Mahākaccānaṃ abhivādetvā
 ekamantaṃ nisīdi, ekamantaṃ nisinno kho Hālidakānī gahapati
 āyasmantaṃ Mahākaccānaṃ etadavoca—vuttamidaṃ bhante Kaccāna
 Bhagavatā aṭṭhakavaggiye Māgaṇḍiyapaṇhe—

“Okam pahāya aniketasārī,
 Gāme akubbam muni santhavānī.
 Kāmehi ritto apurekkharāno,
 Katham na viggayha janena kayirā”ti.

Imassa nu kho bhante Kaccāna Bhagavatā saṅkhittena bhāsitassa
 katham vitthārena attho daṭṭhabboti.

Rūpadhātu kho gahapati viññāṇassa oko rūpadhāturāgavinibaddhañca³
 pana viññāṇaṃ “okasārī”ti vuccati. Vedanādhātu kho gahapati. Saññādhātu
 kho gahapati. Saṅkhārādhātu kho gahapati viññāṇassa oko
 saṅkhārādhāturāgavinibaddhañca pana viññāṇaṃ “okasārī”ti vuccati. Evaṃ
 kho gahapati okasārī hoti.

Kathaṇca gahapati anokasārī hoti, rūpadhātuyā kho gahapati yo chando
 yo rāgo yā nandī yā taṇhā ye upāyupādānā⁴ cetaso
 adhiṭṭhānābhinivesānusayā, te Tathāgatassa pahīnā ucchinnamūlā
 tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā, tasmā Tathāgato
 “anokasārī”ti vuccati. Vedanādhātuyā kho gahapati. Saññādhātuyā kho
 gahapati. Saṅkhārādhātuyā kho gahapati. Viññāṇadhātuyā kho gahapati yo
 chando yo rāgo yā nandī yā taṇhā ye upāyupādāna cetaso
 adhiṭṭhānābhinivesānusayā,

* Khu 1. 411; Saṃ 2. 8 piṭṭhesu.

3. Rāgavinibandhañca (Syā, Ka)

1. Sandhavānī (Ka)

2. Haliddakānī (Sī)

4. Upayupādānā (Ka)

te Tathāgatassa pahīnā ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā, tasmā Tathāgato “anokasārī”ti vuccati. Evaṃ kho gahapati anokasārī hoti.

Kathaṇca gahapati niketasārī hoti, rūpanimittaniketavisāraviniḥbandhā kho gahapati “niketasārī”ti vuccati. Saddanimitta. Gandhanimitta. Rasanimitta. Phoṭṭhabbanimitta. Dhammanimittaniketavisāraviniḥbandhā kho gahapati “niketasārī”ti vuccati. Evaṃ kho gahapati niketasārī hoti.

Kathaṇca gahapati aniketasārī hoti, rūpanimittaniketavisāraviniḥbandhā kho gahapati Tathāgatassa pahīnā ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā, tasmā Tathāgato “aniketasārī”ti vuccati. Saddanimitta. Gandhanimitta. Rasanimitta. Phoṭṭhabbanimitta. Dhammanimittaniketavisāraviniḥbandhā kho gahapati Tathāgatassa pahīnā ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā, tasmā Tathāgato “aniketasārī”ti vuccati. Evaṃ kho gahapati aniketasārī hoti.

Kathaṇca gahapati gāme santhavajāto hoti, idha gahapati ekacco bhikkhu gihīhi saṃsaṭṭho viharati sahanandī sahasokī sukhitesu sukhito dukkhitesu dukkhito uppannesu kiccakaraṇīyesu attanā voyogaṃ āpajjati. Evaṃ kho gahapati gāme santhavajāto hoti.

Kathaṇca gahapati gāme na santhavajāto hoti, idha gahapati ekacco bhikkhu gihīhi asaṃsaṭṭho viharati na sahanandī na sahasokī na sukhitesu sukhito na dukkhitesu dukkhito uppannesu kiccakaraṇīyesu na attanā voyogaṃ āpajjati. Evaṃ kho gahapati gāme na santhavajāto hoti.

Kathaṇca gahapati kāmehi aritto hoti, idha gahapati ekacco bhikkhu kāmesu avītarāgo hoti avigatacchando avigatapemo avigatapipāso avigataparilāho avigatatapaṇho. Evaṃ kho gahapati kāmehi aritto hoti.

Kathañca gahapati kāmehi ritto hoti, idha gahapati ekacco bhikkhu kāmesu vītarāgo hoti vigatacchando vigatapemo vigatapipāso vigataparilāho vigatataṇho. Evañ kho gahapati kāmehi ritto hoti.

Kathañca gahapati purakkharāno hoti, idha gahapati ekaccassa bhikkhuno evaṃ hoti * “evaṃrūpo siyaṃ anāgamaddhāna”ti “evaṃvedano siyaṃ. Evaṃsañño siyaṃ. Evaṃsaṅkhāro siyaṃ. Evaṃviññāṇo siyaṃ anāgamaddhāna”ti evaṃ kho gahapati purakkharāno hoti.

Kathañca gahapati apurakkharāno hoti, idha gahapati ekaccassa bhikkhuno na evaṃ hoti “evaṃrūpo siyaṃ anāgamaddhāna”ti “evaṃvedano siyaṃ. Evaṃsañño siyaṃ. Evaṃsaṅkhāro siyaṃ. Evaṃviññāṇo siyaṃ anāgamaddhāna”ti evaṃ kho gahapati apurakkharāno hoti.

Kathañca gahapati kathaṃ viggayha janena kattā hoti, idha gahapati ekacco evarūpiṃ kathaṃ kattā hoti “na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi, ahaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāmi, kiṃ tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānissasi, micchāpaṭipanno tvamasi, ahamasmi sammāpaṭipanno, sahitaṃ me, asahitaṃ te, pure vacanīyaṃ pacchā avaca, pacchā vacanīyaṃ pure avaca, adhiciṇṇaṃ te viparāvattaṃ, āropito te vādo, niggahito tvamasi, caravādappamokkhāya, nibbeṭhehi vā sace pahosī”ti. Evañ kho gahapati kathaṃ viggayha janena kattā hoti.

Kathañca gahapati kathaṃ na viggayha janena kattā hoti, idha gahapati ekacco na evarūpiṃ kathaṃ kattā hoti “na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi -pa- nibbeṭhehi vā sace pahosī”ti. Evañ kho gahapati na viggayha janena kattā hoti. Iti kho gahapati yaṃ taṃ vuttaṃ Bhagavatā aṭṭhakavaggiye Māgaṇḍiyapañhe—

“Okāṃ pahāya aniketasārī,
Gāme akubbaṃ muni santhavāni.
Kāmehi ritto apurakkharāno,
Kathaṃ na viggayha janena kariyā”ti.

* Ma 3. 227 piṭṭhepi.

Imassa kho gahapati Bhagavatā saṁkhittena bhāsitassa evaṁ vitthārena
attho daṭṭhabboti. Tenāha Bhagavā—

Okam pahāya aniketasārī,
Gāme akubbaṁ muni santhavāni.
Kāmehi ritto apurakkharāno,
Kathaṁ na viggayha janena kariyāti.

**80. * Yehi vivitto vicareyya loke,
Na tāni uggayha vadeyya nāgo.
Elambujam kaṇḍakavārijam¹ yathā,
Jalena paṅkena canūpalittam.
Evaṁ munī santivādo agiddho,
Kāme ca loke ca anūpalitto.**

Yehi vivitto vicareyya loketi yehīti yehi diṭṭhigatchi. **Vivittoti**
kāyaduccaritena ritto vivitto pavivitto, vacīduccaritena. Manoduccaritena.
Rāgena -pa- sabbākusalābhisāṅkhārehi ritto vivitto pavivitto. . **Vicareyyāti**
vicareyya vihareyya iriyeyya vatteyya pāleyya yaṭṭeyya yāpeyya. . **Loketi**
manussaloketi yehi vivitto vicareyya loke.

Na tāni uggayha vadeyya nāgoti nāgoti āgum na karotīti nāgo, na
gacchatīti nāgo, nāgacchatīti nāgo. Kathaṁ āgum na karotīti nāgo, **āgū**
vuccanti pāpakā akusalā dhammā saṁkilesikā ponobhavikā sadarā
dukkhavipākā āyatim jātijarāmarāṇiyā.

+ Āgum na karoti kiñci loke, (Sabhiyāti Bhagavā,)
Sabbasaññoge visajja bandhanāni.
Sabbattha na sajjatī vimutto,
Nāgo tādi pavuccate tathattā.

Evaṁ āgum na karotīti nāgo.

* Khu 1. 411 piṭṭhe.

+ Khu 1. 359; Khu 8. 83 piṭṭhesupī.

1. Kaṇḍakam vārijam (Sī)

Katham na gacchatīti nāgo, na chandāgatim gacchati, na dosogatim gacchati, na mohāgatim gacchati, na bhayāgatim gacchati, na rāgavasena gacchati, na dosavasena gacchati, na mohavasena gacchati, na mānavasena gacchati, na diṭṭhivasena gacchati, na uddhaccavasena gacchati, na vicikicchāvasena gacchati, nānusakavavasena gacchati, na vaggehi dhammehi yāyati nīyati vuyhati saṁharīyati. Evaṁ na gacchatīti nāgo.

Katham nāgacchatīti nāgo, sotāpattimaggena ye kilesā pahīnā, te kilese na puneti na pacceti na pacchāgacchati. Sakadāgāmimaggena. Anāgāmimaggena. Arahattamaggena ye kilesā pahīnā. Te kilese na puneti na pacceti na paccāgacchati. Evaṁ nāgacchatīti nāgo.

Na tāni uggayha vadeyya nāgoti nāgo na tāni diṭṭhigatāni gahetvā uggahetvā gaṇitvā parāmasitvā abhinivisitvā vadeyya katheyya bhaṇeyya dīpayeyya vohareyya, “sassato loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato paramaṁ maraṇā, idameva saccam moghamaññaṁ”ti vadeyya katheyya bhaṇeyya dīpayeyya vohareyyāti na tāni uggayha vadeyya nāgo.

Elambujam kaṇḍakavārijam yathā, jalena paṇkena canūpalittanti elam vuccati udakam, ambujam vuccati padumam, kaṇḍako vuccati kharadaṇḍo, vāri vuccati udakam, vārijam vuccati padumam vārisambhavam, jalam vuccati udakam, paṇko vuccati kaddamo, yathā padumam vārijam vārisambhavam jalena ca paṇkena ca na limpati na palimpati na upalimpati, alittam asamlittam anupalittanti elambujam kaṇḍakavārijam yathā, jalena paṇkena canūpalittam.

Evaṁ munī santivādo agiddho, kāme ca loke ca anupalittoti evanti opammasaṁpaṭipādanam. **Munīti monam** vuccati nāṇam -pa- saṅgajālamaticca so muni. **Santivādoti** santivādo munī taṇavādo leṇavādo saraṇavādo abhayavādo accutavādo amatavādo nibbānavādoti evam muni santivādo. . **Agiddhoti gedho** vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlam. Yasseso gedho pahīno samucchinno vūpasanto paṭipassaddho abhabbuppattiko nāṇagginā daḍḍho, so vuccati agiddho. So rūpe agiddho, sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe. Kule. Gaṇe. Āvāse. Lābhe. Yase. Pasamsāya. Sukhe. Cīvare.

Piṇḍapāte. Senāsane. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāre. Kāmadhātuyā. Rūpadhātuyā. Arūpadhātuyā. Kāmabhavē. Rūpabhavē. Arūpabhavē. Saññābhavē. Asaññābhavē. Nevasaññānāsaññābhavē. Ekavokārabhavē. Catuvokārabhavē. Pañcavokārabhavē. Atīte. Anāgate. Paccuppanne. Diṭṭha suta muta viññātabbesu dhammesu agiddho agadhito amucchito anajjhosanno¹ vītagedho vigatagedho cattagedho vantagedho muttagedho pahīnagedho paṭinissaṭṭhagedho, vitarāgo vigatarāgo cattarāgo vantarāgo muttarāgo pahīnarāgo paṭinissaṭṭharāgo nicchāto nibbuto sītibhūto sukhappaṭiṣaṃvedī brahmabhūtena attanā viharatīti evaṃ muni santivādo agiddho.

Kāme ca loke ca anūpalittoti kāmāti udānato dve kāmā vatthukāmā ca kilesakāmā ca -pa- ime vuccanti vatthukāmā -pa- ime vuccanti kilesakāmā. **Loketi** apāyaloke manussaloke devaloke, khandhaloke dhātuloke āyatanaloke. **Lepāti** dve lepā taṇhālepo ca diṭṭhilepo ca -pa- ayaṃ taṇhālepo -pa- ayaṃ diṭṭhilepo. Muni taṇhālepaṃ pahāya diṭṭhilepaṃ paṭinissajjitvā kāme ca loke ca na limpati na palimpati na upalimpati, alitto apalitto anupalitto nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti evaṃ muni santivādo agiddho, kāme ca loke ca anūpalitto, tenāha Bhagavā—

Yehi vivitto vicareyya loke,
Na tāni ugghayha vadeyya nāgo.
Elambujāṃ kaṇḍakavārijaṃ yathā,
Jalena paṅkena canūpalittam.
Evaṃ muni santivādo agiddho,
Kāme ca loke ca anūpalittoti.

81. Na vedagū diṭṭhiyāyako² na mutiyā,
Sa mānameti na hi tammayo so.
Na kammunā nopi sutena neyyo,
Anūpanīto sa nivesanesu.

1. Anajjhāpanno (Sī), anajjhopanno (Syā) 2. Diṭṭhiyā (Sī, Syā) Khu 1. 411 piṭṭhepi.

Na vedagū diṭṭhiyāyako na mutiyā, samānametīti nāti paṭikkhepo.

* **Vedagūti vedo** vuccati catūsu maggesu ñāṇaṃ, paññā paññindriyaṃ paññābalaṃ dhammavicayasambojjhaṅgo vīmaṃsā vipassanā sammādiṭṭhi. Tehi vedehi jātijarāmarāṇassa antagato antappatto, koṭigato koṭippatto pariyantagato pariyantappatto, vosānagato vosānappatto, tāṇagato tāṇappatto, leṇagato leṇappatto, saraṇagato saraṇappatto, abhayagato abhayappatto, accutagato accutappatto, amatagato amatappatto, nibbānagato nibbānappatto, vedānaṃ vā antaṃ gatoti vedagū, vedahi vā antaṃ gatoti vedagū, sattannaṃ vā dhammānaṃ veditattā vedagū, sakkāyadiṭṭhi veditā hoti, vicikicchā veditā hoti, sīlabbataparāmāso vidito hoti, rāgo vidito hoti, doso vidito hoti, moho vidito hoti, māno vidito hoti, veditāssa honti pāpakā akusalā dhammā saṃkilesikā ponobhavikā sadarā dukkhavipākā āyatim jātijarāmarāṇiyā.

+ Vedāni viceyya kevalāni, (Sabhiyāti Bhagavā,
Samaṇānaṃ yānīdhatthi brāhmaṇānaṃ.
Sabbavedanāsu vītarāgo,
Sabbāṃ vedamaticca vedagū soti.

Na diṭṭhiyāti tassa dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni pahīnāni samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbuppattikāni ñāṇagginā daḍḍhāni. So diṭṭhiyā na yāyati na nīyati na vuyhati na saṃharīyati. Napi taṃ diṭṭhigataṃ sārato pacceti na paccāgacchatīti na vedagū diṭṭhiyā. . **Na mutiyāti** mutarūpena vā parato ghosena vā mahājanasammutiya vā mānaṃ neti na upeti na upagacchati na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisatīti na vedagū diṭṭhiyāyako na mutiyā sa mānameti.

Na hi tammayo soti na taṇhāvasena diṭṭhivasena tammayo hoti tapparamo tapparāyaṇo. Yato taṇhā ca diṭṭhi ca māno cassa pahīnā honti ucchinnamūlā tālavatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā. Ettāvātā na tammayo hoti na tapparamo na tapparāyaṇoti sa mānameti na hi tammayo so.

* Khu 8. 87 piṭṭhepi.

+ Khu 1. 360 piṭṭhepi.

Na kammunā nopi sutena neyyoti na kammunāti puññābhisaṅkhārena vā apuññābhisaṅkhārena vā āneñjābhisaṅkhārena vā na yāyati na nīyati na vuyhati na saṃharīyatīti na kammunā. . **Nopi sutena neyyoti** sutasuddhiyā vā parato ghosena vā mahājanasammutiyā vā na yāyati na nīyati na vuyhati na saṃharīyatīti na kammunā nopi sutena neyyo.

Anūpanīto sa nivesanesūti upayāti dve upayā taṇhūpayo ca diṭṭhūpayo ca -pa- ayaṃ taṇhūpayo -pa- ayaṃ diṭṭhūpayo. Tassa taṇhūpayo pahīno, diṭṭhūpayo paṭinissaṭṭho. Taṇhūpayassa pahīnattā, diṭṭhūpayassa paṭinissaṭṭhattā so nivesanesu anupanīto anupalitto anupagato anajjhosito anadhimutto nikkhanto nissaṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti anupanīto sa nivesanesu. Tenāha Bhagavā—

Na vedagū diṭṭhiyāyako na mutiyā,
Sa mānameti na hi tammayo so.
Na kammunā nopi sutena neyyo,
Anupanīto sa nivesanesūti.

82. * **Saññāvirattassa na santi ganthā,**
Paññāvimuttassa na santi mohā.
Saññañca diṭṭhiñca ye aggahesuṃ,
Te ghaṭṭayantā¹ vicaranti loke.

Saññāvirattassa na santi ganthāti yo samathapubbaṅgamaṃ ariyamaggaṃ bhāveti, tassa ādito upādāya ganthā vikkhambhitā honti, arahatte patte arahato ganthā ca mohā ca nīvaraṇā ca kāmasaññā byāpādasaññā vihiṃsāsaññā diṭṭhisaññā ca pahīnā honti ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammāti saññāvirattassa na santi ganthā.

Paññāvimuttassa na santi mohāti yo vipassanāpubbaṅgamaṃ ariyamaggaṃ bhāveti, tassa ādito upādāya mohā vikkhambhitā honti,

1. Ghaṭṭamānā (Sī, Ka) Khu 1. 411 piṭṭhepi.

arahatte patte arahato mohā ca ganthā ca nīvaraṇā ca kāmasaññā
byāpādasaññā vihiṃsāsāññā diṭṭhisāññā ca pahīnā honti ucchinnamūlā
tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammāti paññāvimuttassa
na santi mohā.

Saññañca diṭṭhiñca ye aggahesum, te ghaṭṭayantā vicaranti loketi ye
saññaṃ gaṇhanti kāmasaññaṃ byāpādasāññaṃ vihiṃsāsāññaṃ, te
saññāvasena ghaṭṭenti saṃghaṭṭenti. Rājānopi rājūhi vivadanti, khattiyāpi
khattiyehi vivadanti, brāhmaṇāpi brāhmaṇehi vivadanti, gahapatīpi
gahapatīhi vivadanti, mātāpi puttana vivadati, puttapi mātārā vivadati, pitāpi
puttana vivadati, puttapi pitarā vivadati, bhātāpi bhātārā vivadati, bhaginīpi
bhaginiyā vivadati, bhātāpi bhaginiyā vivadati, bhaginīpi bhātārā vivadati,
sahāyopi sahāyena vivadati. Te tattha kalahaviggahavivādamāpannā
aññaṃaññaṃ paṇḍhipi upakkamanti, leḍḍūhipi¹ upakkamanti, daṇḍehipi
upakamanti, satthehipi upakkamanti. Te tattha maraṇampi nigacchanti
maraṇamattampi dukkhaṃ. Ye diṭṭhiṃ gaṇhanti “sassato loko”ti vā -pa-
“neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā”ti vā, te diṭṭhivasena ghaṭṭenti
saṃghaṭṭenti, satthārato satthāraṃ ghaṭṭenti, dhammakkhānato
dhammakkhānaṃ ghaṭṭenti, gaṇato gaṇaṃ ghaṭṭenti, diṭṭhiyā diṭṭhi ghaṭṭenti,
paṭipadāya paṭipadaṃ ghaṭṭenti, maggato maggaṃ ghaṭṭenti.

Atha vā te vivadanti, kalahāṃ karonti, bhaṇḍanaṃ karonti, viggahaṃ
karonti, vivādaṃ karonti, medhagaṃ karonti “na tvaṃ imaṃ
dhammavinayaṃ ājānāsi -pa- nibbeḷhehi vā sace pahosī”ti. Tesāṃ
abhisāṅkhārā appahīnā, abhisāṅkhārānaṃ appahīnattā gatiyā ghaṭṭenti,
niraye ghaṭṭenti, tiracchānayoniyā ghaṭṭenti, pettivisaye ghaṭṭenti,
manussaloke ghaṭṭenti, devaloke ghaṭṭenti, gatiyā gatiṃ. Upapattiyā
upapattiṃ. Paṭisandhiyā paṭisandhiṃ. Bhavena bhavaṃ. Saṃsārena
saṃsāraṃ. Vaṭṭena vaṭṭaṃ ghaṭṭenti saṃghaṭṭenti vadanti vicaranti viharanti
iriyanti vattenti pārenti yapenti yāpenti. **Loketi** apāyaloke -pa- āyatanaloketi
saññañca diṭṭhiñca ye aggahesum, te ghaṭṭayantā vicaranti loke. Tenāha
Bhagavā—

1. Leḍḍūhipi (Ka)

Saññāvirattassa na santi ganthā,
 Paññāvimuttassa na santi mohā.
 Saññañca diṭṭhiñca ye aggahesum,
 Ke ghaṭṭayantā vicaranti loketi.

Māgaṇḍīyasuttaniddeso navamo.

10. Purābhedasuttaniddesa

Atha Purābhedasuttaniddesaṃ vakkhati—

83. * Kathaṃdassī kathaṃsīlo, upasantoti vuccati.

Taṃ me Gotama pabrūhi, pucchito uttamaṃ naraṃ.

Kathaṃdassī kathaṃsīlo, upasantoti vuccatīti kathaṃdassīti kīdisena dassanena samannāgato kiṃsaṇḍhitena kiṃpakārena kiṃpaṭibhāgenāti kathaṃdassī. . **Kathaṃsīloti** kīdisena sīlena samannāgato kiṃsaṇḍhitena kiṃpakārena kiṃpaṭibhāgenāti kathaṃdassī kathaṃsīlo. . **Upasantoti vuccatīti** santo upasanto vūpasanto nibbuto paṭipassaddhoti vuccati pavuccati kathīyati bhaṇīyati dīpīyati voharīyati. . Kathaṃdassīti adhipaññaṃ pucchati, kathaṃsīloti adhisīlaṃ pucchati. Upasantoti adhiccittam pucchatīti kathaṃdassī kathaṃsīlo upasantoti vuccati.

Taṃ me Gotama pabrūhīti tanti yaṃ pucchāmi, yaṃ yācāmi, yaṃ ajjhesāmi, yaṃ pasādehi. **Gotamāti** so nimmito Buddharaṃ Bhagavantaṃ gottena ālapati. **Pabrūhīti** brūhi ācikkha desehi paññaṃ paṭṭhāpehi vivara vibhaja uttānīkarohi pakāsehi taṃ me Gotama pabrūhi.

Pucchito uttamaṃ naranti pucchitoti puṭṭho pucchito yācito ajjhesito pasādito. **Uttamaṃ naranti** aggaṃ seṭṭhaṃ viṣiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṃ naranti pucchito uttamaṃ naraṃ. Tenāha so nimmito—

Kathaṃdassī kathaṃsīlo, upasantoti vuccati.

Taṃ me Gotama pabrūhi, pucchito uttamaṃ naranti.

84. * Vītataṇho purābhedā, (iti Bhagavā,)

Pubbamanta'manissito.

Vemajjhe nupasaṅkheyyo,

Tassa natthi purakkhataṃ.

Vītataṇho purābhedāti purā kāyassa bheda, purā attabhāvassa bheda purā kaḷevarassa nikkhepā purā jīvitindriyassa upacchedā vītataṇho vigatataṇho cattataṇho vantataṇho muttataṇho pahīnataṇho paṭinissaṭṭhataṇho, vītarāgo vigatarāgo cattarāgo vantarāgo muttarāgo pahīnarāgo paṭinissaṭṭharāgo, nicchāto nibbuto sītibhūto sukhappaṭisaṃvedī brahmabhūtena attanā viharati.

Bhagavāti gāravādhivacanāṃ. Api ca bhaggarāgoti Bhagavā, bhaggadosoti Bhagavā, bhaggamohoti Bhagavā, bhaggamānoti Bhagavā, bhaggadiṭṭhīti Bhagavā, bhaggataṇhoti Bhagavā, bhaggakilesoti Bhagavā, bhaji vibhaji pavibhaji dhammaratananti Bhagavā, bhavānaṃ antakaroti Bhagavā, bhāvitakāyo bhāvitasīlo bhāvitacitto bhāvitapaññoti Bhagavā, bhaji vā Bhagavā araṇṇavanapatthāni pantāni senāsanāni appasaddāni appanigghosāni vijanavātāni manussarāhasseyyakāni paṭisallānasārubbānīti Bhagavā. Bhāgī vā Bhagavā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccaya-bhesajjaparikkharānanti Bhagavā. Bhāgī vā Bhagavā attharasassa dhammarasassa vimuttirasassa adhisīlassa adhiccittassa adhipaññāyāti Bhagavā. Bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ jhānānaṃ catunnaṃ appamaññānaṃ catunnaṃ arūpasamāpattīnanti Bhagavā. Bhāgī vā Bhagavā aṭṭhannaṃ vimokkhānaṃ aṭṭhannaṃ abhibhāyatanānaṃ navannaṃ anupubbavihārasamāpattīnanti Bhagavā. Bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ paññābhāvanānaṃ dasannaṃ kaṣiṇasamāpattīnaṃ ānāpānassatisamādhissa asubhasamāpattiyāti Bhagavā. Bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ satipaṭṭhānānaṃ catunnaṃ sammappadhānānaṃ catunnaṃ iddhipādānaṃ pañcannaṃ indriyānaṃ pañcannaṃ balānaṃ sattannaṃ bojjhaṅgānaṃ ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassāti Bhagavā. Bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ Tathāgatabalānaṃ catunnaṃ vesārajjanaṃ catunnaṃ paṭisambhidānaṃ channaṃ abhiññānaṃ channaṃ Buddhadhammānanti Bhagavā. Bhagavāti netāṃ nāmaṃ mātārā kataṃ, na pitarā kataṃ, na bhātārā kataṃ, na bhaginiyā kataṃ, na mittāmaccehi kataṃ, na ñātisālohitehi

kataṃ, na samaṇabrāhmaṇehi kataṃ, na devatāhi kataṃ,
vimokkhanthikametaṃ Buddhānaṃ Bhagavantānaṃ bodhiyā mūle saha
sabbaññūtañāṇassa paṭilābhā sacchikā paññānti yadidaṃ Bhagavāti vītataṇho
purābhedaṃ Bhagavā.

Pubbamantamanissitoti pubbanto vuccati atīto addhā. Atītaṃ addhānaṃ
ārabbha taṇhā pahīnā, diṭṭhi paṭinissatṭhā, taṇhāya pahīnattā, diṭṭhiyā
paṭinissatṭhattā evampi pubbamantamanissito. . Atha vā * “evaṃrūpo
ahosiṃ atītamaddhānaṃ”ti tattha nandiṃ na samannāneti, “evaṃ vedano
ahosiṃ. Evaṃsañño ahosiṃ. Evaṃsaṅkhāro ahosiṃ. Evaṃviññāṇo ahosiṃ
atītamaddhānaṃ”ti tattha nandiṃ na samannāneti, evampi
pubbamantamanissito. . Atha vā iti me cakkhu¹ ahosi atītamaddhānaṃ, iti
rūpāti, tattha na chandarāgapaṭibaddhaṃ hoti viññāṇaṃ, na
chandarāgapaṭibaddhattā viññāṇassa na tadabhinandati, na tadabhinandanto
evampi pubbamantamanissito. Iti me sotaṃ ahosi atītamaddhānaṃ, iti
saddāti. Iti me ghānaṃ ahosi atītamaddhānaṃ, iti gandhāti. Iti me jivhā
ahosi atītamaddhānaṃ, iti rasāti. Iti me kāyo ahosi atītamaddhānaṃ, iti
phoṭṭhabbāti. Iti me mano ahosi atītamaddhānaṃ, iti dhammāti tattha na
chandarāgapaṭibaddhaṃ hoti viññāṇaṃ. Na chandarāgapaṭibaddhattā
viññāṇassa na tadabhinandati, na tadabhinandanto evampi
pubbamantamanissito. . Atha vā yāni tāni pubbe mātugāmena saddhiṃ
hasitalapitakīlitāni na tadassādeti, na taṃ nikāmeti, na ca tena vittiṃ āpajjati
evampi pubbamantamanissito.

Vemajjhe nupasaṅkheyyoti vemajjhaṃ vuccati paccuppanno addhā.
Paccuppannaṃ addhānaṃ ārabha taṇhā pahīnā, diṭṭhi paṭinissatṭhā, taṇhāya
pahīnattā, diṭṭhiyā paṭinissatṭhattā rattoti nupasaṅkheyyo, duṭṭhoti
nupasaṅkheyyo, mūḷhoti nupasaṅkheyyo, vinibaddhoti nupasaṅkheyyo,
parāmaṭṭhoti nupasaṅkheyyo, vikkhepagatoti nupasaṅkheyyo, aniṭṭhaṅgatoti
nupasaṅkheyyo, thāmagatoti nupasaṅkheyyo. Te abhisāṅkhārā pahīnā,
abhisāṅkhārānaṃ pahīnattā gatiyā nupasaṅkheyyo “nerayiko”ti vā
“tiracchānayoniko”ti vā “pettivisayiko”ti vā “manusso”ti

* Ma 3. 226 piṭṭhe.

1. Cakkhuṃ (Sī, Ka) Ma 3. 236 piṭṭhepi.

vā “devo”ti vā “rūpī”ti vā “arūpī”ti vā “saññī”ti vā “asaññī”ti vā
 “nevasaññīnāsaññī”ti vā. So hetu natthi, paccayo natthi, kāraṇaṃ natthi,
 yena saṅkhaṃ gaccheyyāti vemajjhe nupasaṅkheyyo.

Tassa natthi purakkhatanti tassāti arahato khīṇāsavassa. **Purekkhārāti**
 dve purekkhārā taṇhāpurekkhāro ca diṭṭhipurekkhāro ca -pa- ayaṃ
 taṇhāpurekkhāro -pa- ayaṃ diṭṭhipurekkhāro. Tassa taṇhāpurekkhāro
 pahīno, diṭṭhipurekkhāro paṭinissatṭho, taṇhāpurekkhārassa pahīnattā,
 diṭṭhipurekkhārassa paṭinissatṭhattā na taṇhaṃ vā diṭṭhiṃ vā purato katvā
 carati, na taṇhādhaḥjo, na taṇhāketu, na taṇhādhipateyyo, na diṭṭhidhaḥjo, na
 diṭṭhiketū, na diṭṭhādhipateyyo, na taṇhāya vā diṭṭhiyā vā parivārīto carati,
 evampi tassa natthi purakkhataṃ. . Atha vā * “evaṃrūpo siyaṃ
 anāgatamaddhānaṃ”ti tattha nandiṃ na samannāneti, “evaṃvedano siyaṃ.
 Evaṃsañño siyaṃ. Evaṃsaṅkhāro siyaṃ. Evaṃviññāṇo siyaṃ
 anāgatamaddhānaṃ”ti tattha nandiṃ na samannāneti. Evampi tassa natthi
 purakkhataṃ. . Atha vā + “iti me cakkhu siyā anāgatamaddhānaṃ, iti
 rūpā”ti appaṭiladdhassa paṭilābhāya cittaṃ na paṇidāhati, cetaso
 appaṇidhānappaccayā na tadabhinandati, na tadabhinandanto evampi tassa
 natthi purakkhataṃ. “Iti me sotaṃ siyā anāgatamaddhānaṃ, iti saddā”ti. “Iti
 me ghānaṃ siyā anāgatamaddhānaṃ, iti gandhā”ti. “Iti me jivhā siyā
 anāgatamaddhānaṃ, iti rasā”ti. “Iti me kāyo siyā anāgatamaddhānaṃ, iti
 phoṭṭhabbā”ti. “Iti me mano siyā anāgatamaddhānaṃ, iti dhammā”ti
 appaṭiladdhassa paṭilābhāya cittaṃ na paṇidāhati, cetaso
 appaṇidhānappaccayā na tadabhinandati, na tadabhinandanto evampi tassa
 natthi purakkhataṃ. . Atha vā “imināhaṃ sīlena vā vatena vā tapena vā
 brahmacariyena vā devo vā bhavissāmi devaññataro”ti vā appaṭiladdhassa
 paṭilābhāya cittaṃ na paṇidāhati, cetaso appaṇidhānappaccayā na
 tadabhinandati, na tadabhinandanto evampi tassa natthi purakkhataṃ.
 Tenāha Bhagavā—

Vītataṇho purābheda, (iti Bhagavā),
 Pubbamantamanissito.
 Ve majjhe nupasaṅkheyyo,
 Tassa natthi purakkhatanti.

* Ma 3. 227 piṭṭhe.

+ Ma 3. 237 piṭṭhepi.

85. * Akkodhano asantāsī, avikatthī akukkuco.

Mantabhāṇī anuddhato, sa ve vācāyato muni.

Akkodhano asantāsīti akkodhanoti yaṁ hi kho vuttaṁ. Api ca kodho tāva vattabbo. Dasahākārehi kodho jāyati + “anattthaṁ me acarī”ti kodho jāyati, “anattthaṁ me caratī”ti “kodho jāyati, “anattthaṁ me carissatī”ti kodho jāyati. “Piyassa me manāpassa anattthaṁ acari. Anattthaṁ carati. Anattthaṁ carissatī”ti kodho jāyati, “appiyassa me amanāpassa attthaṁ acari. Attthaṁ carati. Attthaṁ carissatī”ti kodho jāyati, aṭṭhāne vā pana kodho jāyati. Yo evarūpo cittassa āghāto paṭighāto paṭighaṁ paṭivirodho kopo pakopo sampakopo doso padoso sampadoso cittassa byāpatti manopadoso kodho kujjhanā kujjhitattaṁ doso dussanā dussitattaṁ byāpatti byāpajjanā byāpajjitattaṁ virodho paṭivirodho caṇḍikkaṁ asuro¹ anattamanatā cittassa. Ayaṁ vuccati kodho.

Api ca kodhassa adhimattaparittatā veditabbā, atthi kañci² kālaṁ kodho cittāvilakaraṇamatto hoti, na ca tāva mukhakulānavikulāno hoti. Atthi kañci kālaṁ kodho mukhakulānavikulānamatto hoti, na ca tāva hanusañcopano hoti. Atthi kañci kālaṁ kodho hanusañcopanamatto hoti, na ca tāva pharusavācaṁ nicchāraṇo³ hoti. Atthi kañci kālaṁ kodho pharusavācaṁ nicchāraṇamatto hoti, na ca tāva disāvidisānuvilokano hoti. Atthi kañci kālaṁ kodho disāvidisānuvilokanamatto hoti, na ca tāva daṇḍasatthaparāmasano hoti. Atthi kañci kālaṁ kodho daṇḍasatthaparāmasanamatto hoti, na ca tāva daṇḍasattha-abbhukkiraṇo hoti. Atthi kañci kālaṁ kodho daṇḍasatthabbhukkiramatto hoti, na ca tāva daṇḍasattha-abhinipātano hoti. Atthi kañci kālaṁ kodho daṇḍasattha-abhinipātanamatto hoti, na ca tāva chinnavicchinnakaraṇo hoti. Atthi kañci kālaṁ kodho chinnavicchikaraṇamatto hoti, na ca tāva sambhañjanapalibhañjano hoti. Atthi kañci kālaṁ

* Khu 1. 412 piṭṭhe.

+ Abhi 1. 224; Abhi 2. 405; Am 3. 375 piṭṭhesu.

1. Assuropo (Sī, Ka)

2. Kiñci (Ka)

3. Pharusavācanicchāraṇo (Syā) Khu 8. 68 piṭṭhepi.

kodho sambhañjanapalibhañjanamatto hoti, na ca tāva aṅgamaṅga-apakaḍḍhano hoti, atthi kañci kālāṃ kodho aṅgamaṅga-apakaḍḍhanamatto hoti, na ca tāva jīvitāvoropano¹ hoti. Atthi kañci kālāṃ kodho jīvitāvoropanamatto hoti, na ca tāva sabbacāgapariccāgāya saṇṭhito hoti. Yato kodho parapuggalaṃ ghātetvā attānaṃ ghāteti, ettāvataṃ kodho paramussadagato paramavepullappatto hoti. Yassa so kodho pahīno samucchinno vūpasanto paṭipassaddho abhabbuppattiko ñāṇagginā daḍḍho, so vuccati akkodhano kodhassa pahīnattā akkodhano, kodhavatthussa pariññātattā akkodhano, kodhahetussa upacchinnattā akkodhanoti akkodhano.

Asantāsīti idhekacco tāsī hoti uttāsī parittāsī, so tasati uttasati parittasati bhāyati santāsaṃ āpajjati. Kulaṃ vā na labhāmi, gaṇaṃ vā na labhāmi, āvāsaṃ vā na labhāmi, lābhaṃ vā na labhāmi, yasaṃ vā na labhāmi, pasaṃsaṃ vā na labhāmi, sukhaṃ vā na labhāmi, cīvaraṃ vā na labhāmi, piṇḍapātaṃ vā na labhāmi, senāsanaṃ vā na labhāmi, gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ vā na labhāmi, gilānupaṭṭhākaṃ vā na labhāmi, “appaññātomhī”ti tasati uttasati parittasati bhāyati santāsaṃ āpajjati.

Idha bhikkhu asantāsī hoti anuttāsī aparittāsī, so na tasati na uttasati na parittasati na bhāyati na santāsaṃ āpajjati. Kulaṃ vā na labhāmi, gaṇaṃ vā na labhāmi, āvāsaṃ vā na labhāmi, lābhaṃ vā na labhāmi, yasaṃ vā na labhāmi, pasaṃsaṃ vā na labhāmi, sukhaṃ vā na labhāmi, cīvaraṃ vā na labhāmi, piṇḍapātaṃ vā na labhāmi, senāsanaṃ vā na labhāmi, gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ vā na labhāmi, gilānupaṭṭhākaṃ vā na labhāmi, “appaññātomhī”ti na tasati na uttasati na parittasati na bhāyati na santāsaṃ āpajjatīti akkodhano asantāsī.

Avikatthī akukkucoti idhekacco katthī hoti vikatthī, so katthati vikatthati “ahamasmi sīlasampanno”ti vā “vatasampanno”ti vā “sīlabbatasampanno”ti vā jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā

1. Jīvitapanāsano (Syā) Khu 8. 61 piṭṭhepi.

vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā kammāyatanena vā
 sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā
 aññataraññatarena vā vatthunā “uccā kulā pabbajito”ti vā “mahākulā
 pabbajito”ti vā “mahābhogakulā pabbajito”ti vā “ulārabhogakulā
 pabbajito”ti vā “ñāto yasassī gahaṭṭhapabbajitānan”ti vā “lābhimhi
 cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānan”ti vā,
 “suttantiko”ti vā “vinayadharo”ti vā “dhammakathiko”ti vā, “āraññiko”ti vā
 “piṇḍapātiko”ti vā “paṃsukūliko”ti vā “tecīvariko”ti vā “sapaḍānacāriko”ti
 vā “khalupacchābhattiko”ti vā “nesajjiko”ti vā “yathāsanthatiko”ti vā,
 “paṭhamassa jhānassa lābhī”ti vā “dutiyaassa jhānassa lābhī”ti vā “tatiyaassa
 jhānassa lābhī”ti vā “catutthassa jhānassa lābhī”ti vā
 “ākāsānañcāyatanasamāpattiya. Viññāṇañcāyatanasamāpattiya.
 Ākiñcaññāyatanasamāpattiya. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiya lābhī”ti
 vā katthati vikatthati. Evaṃ na katthati na vikatthati, katthanā vikatthanā
 ārato virato paṭivirato, nikkhanto nissaṭo vippamutto visaññutto
 vimariyādikatena cetasa viharatīti avikatthī.

Akukkucoti kukkucanti hatthakukkucampi kukkucam
 pādakukkucampi kukkucam hatthapādakukkucampi kukkucam,
 akappiye kappiyasaññitā, kappiye akappiyasaññitā, vikāle kālasaññitā, kāle
 vikālasaññitā, avajje vajjasaññitā, vajje avajjasaññitā, yaṃ evarūpaṃ
 kukkucam kukkucāyanā kukkucāyitattam cetaso vippaṭisāro
 manovilekho. Idaṃ vuccati kukkucam.

Api ca dvīhi kāraṇehi uppajjati kukkucam cetaso vippaṭisāro
 manovilekho katattā ca akatattā ca. Kathaṃ katattā ca akatattā ca uppajjati
 kukkucam cetaso vippaṭisāro manovilekho—“kataṃ me kāyaduccaritaṃ,
 akataṃ me kāyasucaritaṃ”ti uppajjati kukkucam cetaso vippaṭisāro
 manovilekho, “kataṃ me vacīduccaritaṃ, akataṃ me vacīsucaritaṃ. Kataṃ
 me manoduccaritaṃ, akataṃ me manosucaritaṃ”ti uppajjati kukkucam
 cetaso vippaṭisāro manovilekho, “kato me paṇātipāto, akatā me paṇātipātā
 veramaṇī”ti uppajjati

kukkuccaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekko, “kataṃ me adinnādānaṃ, akatā me adinnādāna veramaṇī”ti uppajjati kukkuccaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekko, “kato me kāmesumicchācāro, akatā me kāmesumicchācārā veramaṇī”ti uppajjati kukkuccaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekko. “Kato me musāvādo, akatā me musāvādā veramaṇī”ti. “Katā me piṣuṇā vācā, akatā me piṣuṇāya vācāya veramaṇī”ti. “Katā me pharusā vācā, akatā me pharusāya vācāya veramaṇī”ti. “Kato me samphappalāpo, akatā me samphappalāpā veramaṇī”ti. “Katā me abhiṇṇhā, akatā me anabhiṇṇhā”ti. “Kato me byāpādo, akato me abyāpādo”ti. “Katā me micchādīṭṭhi, akatā me sammādīṭṭhi”ti uppajjati kukkuccaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekko. Evaṃ katattā ca akatattā ca uppajjati kukkuccaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekko.

Atha vā “sīlesu’ mhi na paripūrakārī”ti uppajjati kukkuccaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekko, “indriyesu’ mhi aguttadvāro”ti. “Bhojane amattaññu’ mhi”ti. “Jāgariyaṃ ananuyutto’ mhi”ti. “Na satisampajaññena samannāgato’ mhi”ti. “Abhāvitā me cattāro satipaṭṭhānā”ti. “Abhāvitā me cattāro sammappadhānā”ti. “Abhāvitā me cattāro iddhipādā”ti. “Abhāvitāni me pañcendriyāni”ti. “Abhāvitāni me pañca balāni”ti. “Abhāvitā me satta bojjhaṅgā”ti. “Abhāvito me ariyo aṭṭhaṅgiko maggo”ti. “Dukkhaṃ me apariññātan”ti. “Samudayo me appahīno”ti. “Maggo me abhāvito”ti. “Nirodho me asacchikato”ti uppajjati kukkuccaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekko. Yassetāṃ kukkuccaṃ pahīnaṃ samucchinnāṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhappattikaṃ nāṇagginā daḍḍhaṃ. So vuccati akukkucoti avikatthī akukkucoti.

Mantabhāṇī anuddhatoti mantā vuccati paññā. Yā paññā pajānanā -pa-amoho dhammavicayo sammādīṭṭhi. Mantāya pariggahetvā pariggahetvā vācaṃ bhāsati bahumpi kathento bahumpi bhaṇanto bahumpi dīpayanto bahumpi voharanto dukkathitaṃ dubbhaṇitaṃ dullapitaṃ duruttaṃ dubbhāsitaṃ vācaṃ na bhāsatīti mantabhāṇī. . **Anuddhatoti** tattha katamaṃ uddhaccaṃ, yaṃ cittassa

uddhaccaṃ avūpasamo cetaso vikkhepo bhantattaṃ cittassa, idaṃ vuccati uddhaccaṃ. Yassettaṃ uddhaccaṃ pahīnaṃ samucchinnaṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhabbuppattikaṃ ñāṇagginā daḍḍhaṃ, so vuccati anuddhatoti mantabhāṇī anuddhato.

Sa ve vācāyato munīti * idha bhikkhu musāvādaṃ pahāya musāvādā paṭivirato hoti saccavādī saccasandho theto paccayiko avisaṃvādako lokassa, piṣuṇaṃ vācaṃ pahāya piṣuṇāya vācāya paṭivirato hoti ito sutvā na amutra akkhātā imesaṃ bhedaṃ, amutra vā sutvā na imesaṃ akkhātā amūsaṃ bhedaṃ, iti bhinnānaṃ vā sandhātā, sahitānaṃ vā anuppadātā, samaggārāmo samaggarato samagganandī samaggakaraṇiṃ vācaṃ bhāsītā hoti. Pharusāṃ vācaṃ pahāya pharusāya vācāya paṭivirato hoti, yā sā vāca nelā kaṇṇasukhā pemaṇiyā hadayaṅgamā porī bahujanakantā bahujanamanāpā, tathārūpiṃ vācaṃ bhāsītā hoti. Samphappalāpaṃ pahāya samphappalāpā paṭivirato hoti kālavādī bhūtavādī atthavādī dhammavādī vinayavādī nidhānavatiṃ vācaṃ bhāsītā hoti kālena sāpadesaṃ pariyaṇavatīṃ atthasaṃhitāṃ. Catūhi vacīsucaritehi samannāgato catuddosāpagataṃ vācaṃ bhāsati, bāttimsāya tiracchānakathāya ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatenā cetasā viharati.

+ Dasa kathāvatthūni kathesi. Seyyathidaṃ, appicchakathaṃ katheti, santuṭṭhikathaṃ katheti, pavivekakathaṃ. Asaṃsaggakathaṃ. Vīriyārambhakathaṃ. Silakathaṃ. Samādhikathaṃ. Paññākathaṃ. Vimuttikathaṃ. Vimuttiñāḍassanakathaṃ. Satipaṭṭhānakathaṃ. Sammappadhānakathaṃ. Iddhipādakathaṃ. Indriyakathaṃ. Balakathaṃ. Bojjhaṅgakathaṃ. Maggakathaṃ. Phalakathaṃ. Nibbānakathaṃ katheti. . **Vācāyatoti** yatto pariyatto gutto gopito rakkhito vūpasanto. **Munīti monaṃ** vuccati ñāṇaṃ. Yā paññā pajānaṃ -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi -pa- saṅgajālamaticca so munīti sa ve vācāyato muni. Tenāha Bhagavā—

Akkodhano asantāsī, avikatthī akukkuco.

Mantabhāṇī anuddhato, sa ve vācāyato munīti.

* Dī 1. 4 piṭṭhe.

+ Am 3. 359 piṭṭhe.

86. * Nirāsatti anāgate, atītaṃ nānusocati.

Vivekadassī phassesu, diṭṭhīsu ca na nīyati.

Nirāsatti anāgeti āsatti vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlaṃ. Yassesā āsatti taṇhā pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā nāṇagginā daḍḍhāti evampi nirāsatti anāgate. . Atha vā + “evaṃrūpo siyaṃ anāgatamaddhānaṃ”ti tattha nandim na samannāneti, “evaṃvedano siyaṃ. Evaṃsañño siyaṃ. Evaṃsaṅkhāro siyaṃ. Evaṃviññāṇo siyaṃ anāgatamaddhānaṃ”ti tattha nandim na samannāneti. Evampi nirāsatti anāgate. . Atha vā iti me cakkhu siyā anāgatamaddhānaṃ, iti rūpā”ti appaṭiladdhassa paṭilābhāya cittaṃ na paṇidahati, cetaso appaṇidhānappaccayā natadabhinandati, na tadabhinandanto evampi nirāsatti anāgate. Iti me sotam siyā anāgatamaddhānaṃ, iti saddā”ti -pa- “iti me mano siyā anāgatamaddhānaṃ, iti dhammā”ti appaṭiladdhassa paṭilābhāya cittaṃ na paṇidahati, cetaso appaṇidhānappaccayā na tadabhinandati, na tadabhinandanto evampi nirāsatti anāgate. . Atha vā “imināhaṃ sīlena vā vatena vā tapena vā brāhmacariyena vā devo vā bhavissāmi devaṇṇataro vā”ti appaṭiladdhassa paṭilābhāya cittaṃ na paṇidahati, cetaso appaṇidhānappaccayā na tadabhinandati, na tadabhinandanto evampi nirāsatti anāgate.

Atītaṃ nānusocatiti vipariṇataṃ vā vatthuṃ na socati, vipariṇatasmiṃ vā vatthusmiṃ na socati, “cakkhu me vipariṇatan”ti na socati, “sotaṃ me. Ghānaṃ me. Jivhā me. Kāyo me. Rūpā me. Saddā me. Gandhā me. Rasā me. Phoṭṭhabbā me. Kulaṃ me. Gaṇo me. Āvāso me. Lābho me. Yaso me. Pasaṃsā me. Sukhaṃ me. Cīvaraṃ me. Piṇḍapāto me. Senāsanaṃ me. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāro me. Mātā me. Pitā me. Bhātā me. Bhaginī me. Putto me. Dhītā me. Mittā me. Amaccā me. Ñātakā me. Sālohitā me vipariṇatā”ti na socati na kilamati na paridevati na urattālim kandati na sammohaṃ āpajjatīti atītaṃ nānusocati.

* Khu 1. 412 piṭṭhe.

+ Ma 3. 227 piṭṭhādīsu.

Vivekadassī phassesūti cakkhusamphasso sotasamphasso
 ghānasamphasso jivhāsamphasso kāyasamphasso manosamphasso
 adhivacanasamphasso paṭighasamphasso, sukhavedanīyo phasso
 dukkhavedanīyo phasso adukkhamasukhavedanīyo phasso, kusalo phasso
 akusalo phasso abyākato phasso, kāmāvacaro phasso rūpāvacaro phasso
 arūpāvacaro phasso, suññato phasso animitto phasso appaṇihito phasso,
 lokiyo phasso lokuttaro phasso, atīto phasso anāgato phasso paccuppanno
 phasso, yo evarūpo phasso phusanā samphusanā samphusitattaṃ, ayaṃ
 vuccati phasso.

Vivekadassī phassesūti cakkhusamphassaṃ vivittaṃ passati attena vā
 attaniyena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena
 vā, sotasamphassaṃ vivittaṃ passati. Ghānasamphassaṃ vivittaṃ passati.
 Jivhāsamphassaṃ vivittaṃ passati. Kāyasamphassaṃ vivittaṃ passati.
 Manosamphassaṃ vivittaṃ passati. Adhivacanasamphassaṃ vivittaṃ
 passati. Paṭighasamphassaṃ vivittaṃ passati. Sukhavedanīyaṃ phassaṃ.
 Dukkavedanīyaṃ phassaṃ. Adukkhamasukhavedanīyaṃ phassaṃ.
 Kusalaṃ phassaṃ. Akusalaṃ phassaṃ. Abyākataṃ phassaṃ. Kāmāvacaraṃ
 phassaṃ. Rūpāvacaraṃ phassaṃ. Arūpāvacaraṃ phassaṃ. Lokiyaṃ
 phassaṃ vivittaṃ passati attena vā attaniyena vā niccena vā dhuvena vā
 sassatena vā avipariṇāmadhammena vā.

Atha vā atītaṃ phassaṃ anāgatehi ca paccuppannehi ca phassehi
 vivittaṃ passati, anāgataṃ phassaṃ atītehi ca paccuppannehi ca phassehi
 vivittaṃ passati, paccuppannaṃ phassaṃ atītehi ca anāgatehi ca phassehi
 vivittaṃ passati. . Atha vā ye te phassā ariyā anāsavā lokuttarā
 suññatapaṭisaññuttā, te phasse vivitte passati rāgena dosena mohena,
 kodhena upanāhena makkhena paḷāsena issāya macchariyena māyāya
 sāṭṭheyyena thambhena sārambhena mānena atimānena madena pamādena
 sabbakilesehi sabbaduccaritehi sabbadarathehi sabbapariḷāhehi
 sabbasantāpehi sabbākusalābhisaṅkhārehi vivitte passatīti vivekadassī
 phassesu.

Diṭṭhīsu ca na nīyatīti tassa dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni pahīnāni
 samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbuppattikāni nāṇagginā
 daḍḍhāni. So diṭṭhiyā

na yāyati na nīyati na vuyhati na saṁhariyati. Napi taṁ diṭṭhigataṁ sārato pacceti na paccāgacchatīti diṭṭhīsu ca na nīyati. Tenāha Bhagavā—

Nirāsatti anāgate, atītaṁ nānusocati.

Vivekadassī phassesu, diṭṭhīsu ca na nīyatīti.

87. * Patilīno akuhako, apihālu amaccharī.

Appagambho ajeguccho, pesuṇeyya ca no yuto.

Patilīno akuhakoti patilīnoti rāgassa pahīnattā patilīno, dosassa pahīnattā patilīno, mohassa pahīnattā patilīno, kodhassa. Upanāhassa. Makkhassa. Paḷāsassa. Issāya. Macchariyassa -pa- sabbākusalā-bhisaṅkhārānaṁ pahīnattā patilīno. Vuttaṁ hetāṁ Bhagavatā— + kathaṇca bhikkhave bhikkhu patilīno hoti, idha bhikkhave bhikkhuno asmimāno pahīno hoti ucchinnamūlo tālāvatthukato anabhāvaṁkato āyatīm anuppādadhammo. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu patilīno hotīti patilīno.

Akuhakoti ++ tīṇi kuhanavattūni paccayaapaṭisevanasaṅkhātāṁ kuhanavattu iriyāpathasaṅkhātāṁ kuhanavattu sāmantaajappanasaṅkhātāṁ kuhanavattu.

Katamaṁ paccayaapaṭisevanasaṅkhātāṁ kuhanavattu, idha gahapatikā bhikkhuṁ nimantenti cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajja-parikkhārehi, so pāpiccho icchāpakato atthiko cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānaṁ bhiyyokamyataṁ upādāya cīvaraṁ paccakkhāti, piṇḍapātaṁ paccakkhāti, senāsaṇaṁ paccakkhāti, gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṁ paccakkhāti. So evamāha “kiṁ samaṇassa mahagghena cīvarena, etaṁ sāruppaṁ, yaṁ samaṇo susānā vā saṅkarakūḷā vā pāpaṇikā vā nantakāni uccinitvā saṅghāṭiṁ katvā dhāreyya. Kiṁ samaṇassa mahagghena piṇḍapātena, etaṁ sāruppaṁ, yaṁ samaṇo uñchācariyāya piṇḍiyālopena jīvikaṁ kappeyya. Kiṁ samaṇassa mahagghena senāsanena, etaṁ sāruppaṁ, yaṁ samaṇo rukkhāmūliko vā assa sosāniko vā abbhokāsiko vā. Kiṁ samaṇassa mahagghena gilānapaccayabhessajjaparikkhārena, etaṁ sāruppaṁ, yaṁ samaṇo pūtimuttana vā haritakīkhaṇḍena vā osadhaṁ kareyya”ti. Tadupādāya lūkhaṁ cīvaraṁ dhāreti, lūkhaṁ piṇḍapātaṁ paribhuñjati,

* Khu 1. 412 piṭṭhe.

+ Am 1. 350 piṭṭhe.

++ Khu 8. 272 piṭṭhepi.

lūkhaṃ senāsaṇaṃ paṭisevati, lūkhaṃ gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ paṭisevati, tamenāṃ gahapatikā evaṃ jānanti “ayaṃ samaṇo appiccho santuṭṭho pavivitto asaṃsaṭṭho āradhaviṇṇaṃ dhutavādo”ti bhiyyo bhiyyo nimantenti cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajja-parikkhārehi. So evamāha “tiṇṇaṃ sammukhībhāvā saddho kulaputto bahuṃ puññaṃ pasavati. Saddhāya sammukhībhāvā saddho kulaputto bahuṃ puññaṃ pasavati, deyyadhammassa sammukhībhāvā saddho kulaputto bahuṃ puññaṃ pasavati, dakkhiṇeyyānaṃ sammukhībhāvā saddho kulaputto bahuṃ pasavati. Tumhākañcevāyaṃ saddhā atthi, deyyadhammo ca saṃvijjati, ahañca paṭiggāhako, sacehaṃ na paṭiggahessāmi, evaṃ tumhe puññaṃ paribāhiraṃ bhavissatha, na mayhaṃ iminā attho, api ca tumhākaṃyeva anukampāya paṭiggaṇhāmi”ti tadupādāya bahumpi cīvaraṃ paṭiggaṇhāti, bahumpi piṇḍapātaṃ paṭiggaṇhāti, bahumpi senāsaṇaṃ paṭiggaṇhāti, bahumpi gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ paṭiggaṇhāti. Yā evarūpā bhākuṭikā bhākuṭiyaṃ kuhanā kuhāyanā kuhitattaṃ, idaṃ paccayapaṭisevanasaṅkhātāṃ kuhanavatthu.

Katamaṃ iriyāpathasaṅkhātāṃ kuhanavatthu, idhekacco pāpiccho icchāpakato sambhāvanādhippāyo “evaṃ maṃ jano sambhāvēssatī”ti gamanaṃ saṇṭhapeti, ṭhānaṃ saṇṭhapeti, nisajjaṃ saṇṭhapeti, sayanaṃ saṇṭhapeti, paṇidhāya gacchati, paṇidhāya tiṭṭhati, paṇidhāya nisīdati, paṇidhāya seyyaṃ kappeti, samāhito viya gacchati, samāhito viya tiṭṭhati, samāhito viya nisīdati, samāhito viya seyyaṃ kappeti, āpāthakajjhāyīva hoti. Yā evarūpā iriyāpathassa āṭṭhapanā¹ ṭṭhapanā saṇṭhapanā bhākuṭikā bhākuṭiyaṃ kuhanā kuhāyanā kuhitattaṃ, idaṃ iriyāpathasaṅkhātāṃ kuhanavatthu.

Katamaṃ sāmantaajappanasaṅkhātāṃ kuhanavatthu, idhekacco pāpiccho icchāpakato sambhāvanādhippāyo “evaṃ maṃ jāno sambhovevessatī”ti ariyadhammasannissitaṃ vācaṃ bhāsati, “yo evarūpaṃ cīvaraṃ dhāreti, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati. “Yo evarūpaṃ pattaṃ dhāreti. Lohathālakaṃ dhāreti. Dhammakaraṇaṃ dhāreti. Parisāvanaṃ dhāreti. Kuñcikaṃ dhāreti. Upāhanaṃ dhāreti. Kāyabandhanaṃ dhāreti. Āyogaṃ dhāreti, so

1. Aṭṭhapanā (Sī)

samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati. “Yassa evarūpo upajjhoyo, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati. “Yassa evarūpo ācariyo. Evarūpā samānupajjhāyakā. Samānācariyakā. Mittā. Sandiṭṭhā. Sambhattā. Sahāyā, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati. “Yo evarūpe vihāre vasati, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati. “Yo evarūpe aḍḍhayoge vasati. Pāsāde vasati. Hammiye vasati. Guhāyaṃ vasati. Leṇe vasati. Kuṭiyā vasati. Kūṭāgāre vasati. Aṭṭe vasati. Māle vasati. Uddaṇḍe vasati. Upaṭṭhānasālāyaṃ vasati. Maṇḍape vasati. Rūkkhamūle vasati, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati.

Atha vā korajikakoraṇjiko¹ bhākuṭikabhākuṭiko kuhakakuhako lapakalapako mukhasambhāviko “ayaṃ samaṇo imāsaṃ evarūpānaṃ santānaṃ vihārasamāpattīnaṃ lābhī”ti tādisaṃ gambhīraṃ gūḷhaṃ nipuṇaṃ paṭicchannaṃ lokuttaraṃ suññatāpaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ kathesi. Yā evarūpā bhākuṭikā bhākuṭiyaṃ kuhanā kuhāyanā kuhitattaṃ, idaṃ sāmantaṃ jappanaṃ saṅkhātāṃ kuhanavattthu. Yassimāni tīṇi kuhanavattthūni pahīnāni samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbuppattikāni ñāṇagginā daḍḍhāni, so vuccati akuhakoti patilīno akuhako.

Apihālu amaccharīti pihā vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlaṃ. Yassesā pihā taṇhā pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhā, so vuccati apihālu. So rūpe na piheti. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe. Kulāṃ. Gaṇaṃ. Āvāsaṃ. Lābhaṃ. Yasaṃ. Pasaṃsaṃ. Sukhaṃ. Cīvaraṃ. Piṇḍapātaṃ. Senāsanaṃ. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ. Kāmadhātuṃ. Rūpadhātuṃ. Arūpadhātuṃ. Kāmabhavaṃ. Rūpabhavaṃ. Arūpabhavaṃ. Saññābhavaṃ. Asaññābhavaṃ. Nevasaññānāsaññābhavaṃ. Ekavokārabhavaṃ. Catuvokārabhavaṃ. Pañcavokārabhavaṃ. Atītaṃ. Anāgataṃ. Paccuppannaṃ. Diṭṭhasutamutaviññātabbe dhamme na piheti na icchati na sādīyati na pattheti nābhijjappatīti apihālu. . **Amaccharīti** pañca macchariyāni āvāsamacchariyaṃ kulamacchariyaṃ lābhamacchariyaṃ vaṇṇamacchariyaṃ dhammamacchariyaṃ. Yaṃ evarūpaṃ maccheraṃ maccharāyaṇā maccharāyitattaṃ vevicchaṃ kadariyaṃ

1. Korañjikakorañjiko (Sī) Khu 8. 274 piṭṭhe.

kaṭukañcukatā aggahitattam cittaṣṣa, idaṃ vuccati macchariyaṃ. Api ca khandhamacchariyampi macchariyaṃ, dhātumacchariyampi macchariyaṃ, āyatanamacchariyampi macchariyaṃ gāho, idaṃ vuccati macchariyaṃ. Yassetam macchariyaṃ pahīnaṃ samucchinnaṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhabbuppattikaṃ ñāṇagginā daḍḍhaṃ, so vuccati amaccharīti apihālu amaccharī.

Appagabbho ajegucchoti pāgabbhiyanti tīni pāgabbhiyāni kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ cetasaṃ pāgabbhiyaṃ. Katamaṃ kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ. Idhekacco saṃghagato pi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, gaṇagato pi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, bhojanasālāyampi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, janṭāgharepi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, udakatiṭṭhepi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, antaragharaṃ pavisaṇṭhepi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, antaragharaṃ pavīṭṭhepi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ saṃghagato kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco saṃghagato acittikārakato¹ there bhikkhū ghaṭṭayantopi tiṭṭhati, ghaṭṭayantopi nisīdati, puratopi tiṭṭhati, puratopi nisīdati, uccepi āsane nisīdati, sasīsaṃ pārupitvāpi nisīdati, ṭhitakopi bhaṇati, bāhāvikkhepakopi bhaṇati. Evaṃ saṃghagato kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ gaṇagato kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco gaṇagato acittikārakato therānaṃ bhikkhūnaṃ anupāhanānaṃ caṅkamantānaṃ sa-upāhano caṅkamati, nīce caṅkame caṅkamantānaṃ ucce caṅkame caṅkamati, chamāya caṅkamantānaṃ caṅkame caṅkamati, ghaṭṭayantopi tiṭṭhati, ghaṭṭayantopi nisīdati, puratopi tiṭṭhati, puratopi nisīdati, uccepi āsane nisīdati, sasīsaṃ pārupitvāpi nisīdati, ṭhitakopi bhaṇati, bāhāvikkhepakopi bhaṇati, evaṃ gaṇagato kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ bhojanasālāyaṃ kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco bhojanasālāyaṃ acittikārakato there bhikkhū anupakhajja nisīdati, navepi bhikkhū āsane paṭibāhati, ghaṭṭayantopi tiṭṭhati, ghaṭṭayantopi nisīdati, puratopi tiṭṭhati, puratopi nisīdati, uccepi āsane nisīdati, sasīsaṃ pārupitvāpi nisīdati, ṭhitakopi bhaṇati,

1. Acittikārakato (Syā, Ka)

bāhāvikkhepakopi bhaṇati. Evaṃ bhojanasālāyaṃ kāyitaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ jantāghare kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco jantāghare acittikāarakato there bhikkhū ghaṭṭayantopi tiṭṭhati, ghaṭṭayantopi nisīdati, puratopi tiṭṭhati, puratopi nisīdati, uccepi āsane nisīdati, anāpucchampi anajjhitiṭṭhopi kaṭṭhaṃ pakkhipati, dvārampi pidahati, bāhāvikkhepakopi bhaṇati. Evaṃ jantāghare kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ udakatitthe kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco udakatitthe acittikāarakato there bhikkhū ghaṭṭayantopi otarati, puratopi otarati, ghaṭṭayantopi nhāyati¹, puratopi nhāyati, uparitopi nhāyati, ghaṭṭayantopi uttarati, puratopi uttarati, uparitopi uttarati. Evaṃ udakatitthe kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ antaragharaṃ pavisanto kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco antaragharaṃ pavisanto acittikāarakato there bhikkhū ghaṭṭayantopi gacchati, puratopi gacchati, vakkammāpi therānaṃ bhikkhūnaṃ purato purato gacchati. Evaṃ antaragharaṃ pavisanto kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ antaragharaṃ paviṭṭho kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco antaragharaṃ paviṭṭho “na pavisa² bhante”ti vuccamāno pavisati, “na tiṭṭha bhante”ti vuccamāno tiṭṭhati, “na nisīda bhante”ti vuccamāno nisīdati, anokāsampi pavisati, anokāsepi tiṭṭhati, anokāsepi nisīdati, yānipi tāni honti kulānaṃ ovarakāni gūḷhāni ca paṭicchannāni ca, yattha kulitthiyo kuladhītarō kulasuṇḥayo kulakumāriyo nisīdanti, tatthapi sahasā pavisati, kumārakassapi sirāṃ parāmasati. Evaṃ antaragharaṃ paviṭṭho kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti. Idaṃ kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Katamaṃ vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco saṃghagatopi vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, gaṇagathopi vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, antaragharaṃ paviṭṭhopi vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

1. Nahāyati (Sī)

2. Pavisatha (Sī) evamaññesu padadvayesupi.

Kathaṃ saṃghagato vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco saṃghagato acittikārakato there bhikkhū anāpucchāṃ vā anajjhittṭho vā āramagatānaṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ bhaṇati, pañhaṃ visajjeti, pātimokkhaṃ uddisati, ṭhitakopi bhaṇati, bāhāvikkhepakopi bhaṇati. Evaṃ saṃghagato vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ gaṇagato vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco gaṇagato acittikārakato there bhikkhū anāpucchāṃ vā anajjhittṭho vā āramagatānaṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ bhaṇati, pañhaṃ visajjeti, ṭhitakopi bhaṇati, bāhāvikkhepakopi. Āramagatānaṃ bhikkhunīnaṃ upāsakānaṃ upāsikānaṃ dhammaṃ bhaṇati, pañhaṃ visajjeti, ṭhitakopi bhaṇati, bāhāvikkhepakopi bhaṇati. Evaṃ gaṇagato vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ antaragharaṃ pavittṭho vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco antaragharaṃ pavittṭho itthiṃ vā kumāriṃ vā evamāha “itthaṃnāme itthaṃgotte kiṃ atthi, yāgu atthi, bhattaṃ atthi, khādaniyaṃ atthi. Kiṃ pivissāma, kiṃ bhuñjissāma, kiṃ khādissāma. Kiṃ vā atthi, kiṃ vā me dassāthā”ti vippalapati. Yā evarūpā vācā palāpo vippalāpo lālappo lālappanā lālappittattāṃ. Evaṃ antaragharaṃ pavittṭho vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti. Idaṃ vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ.

Katamaṃ cetasikaṃ pāgabbhiyaṃ, idhekacco na uccā kulā pabbajito samāno uccā kulā pabbajitena saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ dahati cittena, na mahākulā pabbajito samāno mahākulā pabbajitena saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ dahati cittena, na mahābhogakulā pabbajito samāno mahābhogakulā pabbajitena saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ dahati cittena, na uḷārabhogakulā pabbajito samāno. Na suttantiko samāno suttantikena saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ dahati cittena. Na vinayadharo samāno. Na dhammakathiko samāno. Na ārañṇiko samāno. Na piṇḍapātiko samāno. Na paṃsukūliko samāno. Na tecīvariko samāno. Na sapadānacāriko samāno. Na khalupacchābhattiko samāno. Na nesajjiko samāno. Na yathāsanthatiko samāno. Na paṭhamassa jhānassa lābhī samāno paṭhamassa jhānassa lābhinā saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ dahati cittena -pa-. Na nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyaṃ

lābhī samāno nevasaññānāsaññāyatanaśamāpattiyā lābhinā saddhim sadisaṃ attānaṃ dahati cittaṇa. Idaṃ cetasiṃ pāgabbhiyaṃ. Yassimāni tīṇi pāgabbhiyāni pahīnāni samucchināni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbuppattikāni nāṇagginā daḍḍhāni. So vuccati appagabbhoṭi appagabbho.

Ajeguccho atthi puggalo jeguccho, atthi ajeguccho. Katamo ca puggalo jeguccho, idhekacco puggalo dussilo hoti pāpadhammo asucisaṅkassarasamācāro paṭicchannakammanto assamaṇo samaṇapaṭiñño abrahmacārī brahmacāripaṭiñño antopūti avassuto kasambujāto, ayaṃ vuccati puggalo jeguccho. . Atha vā kodhano hoti upāyāsabahuḷo, appampi vutto samāno abhisajjati kuppati byāpajjati patitthīyati, kopaṇca dosaṇca appaccayaṇca pātukaroti, ayaṃ vuccati puggalo jeguccho. . Atha vā kodhano hoti upanāhī, makkhī hoti paḷāsī, issukī hoti maccharī, saṭho hoti māyāvī, thaddho hoti atimānī, pāpiccho hoti micchādiṭṭhi¹, sandiṭṭhiparāmāsī hoti ādhānaggāhī duppaṭinissaggī, ayaṃ vuccati puggalo jeguccho.

Katamo ca puggalo ajeguccho, idha bhikkhu sīlavā hoti, pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharati ācāragocarasaṃpanno aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī, samādāya sikkhati sikkhāpadesu, ayaṃ vuccati puggalo ajeguccho. . Atha vā akkodhano hoti anupāyāsabahuḷo, bahumpi vutto samāno na abhisajjati na kuppati na byāpajjati na patitthīyati, na kopaṇca dosaṇca appaccayaṇca pātukaroti, ayaṃ vuccati puggalo ajeguccho. . Atha vā akkodhano hoti anupanāhī, amakkhī hoti apaḷāsī, anissukī hoti amaccharī, asaṭho hoti amāyāvī, athaddho hoti anatimānī, na pāpiccho hoti na micchādiṭṭhi, asandiṭṭhiparāmāsī hoti anādhānaggāhī suppaṭinissaggī, ayaṃ vuccati puggalo ajeguccho. Sabbe bālaputhujjanā jegucchā, puthujjanakalyaṇakaṃ upādāya aṭṭha ariyapuggalā ajegucchāti appagabbho ajeguccho.

Pesuṇeyye ca no yutoti **pesuññanti** idhekacco piṣuṇavāco hoti ito sutvā amutra akkhātā imesaṃ bhedāya, amutra vā

1. Micchādiṭṭhi (Sī)

sutvā imesaṃ akkhātā amūsaṃ bhedāya, iti samaggānaṃ vā bhetṭā¹
bhinnānaṃ vā anuppadātā, vaggārāmo vaggarato vagganandī vaggakaraṇiṃ
vācam bhāsītā hoti. Idam vuccati pesuññaṃ.

Api ca dvīhi kāraṇehi pesuññaṃ upasaṃharati piyakamyatāya vā
bhedaḍhippāyena² vā. Kathaṃ piyakamyatāya pesuññaṃ upasaṃharati,
“imassa piyo bhavissāmi, manāpo bhavissāmi, vissāsiko bhavissāmi,
abbhantariko bhavissāmi, suhadayo bhavissāmi”ti evaṃ piyakamyatāya
pesuññaṃ upasaṃharati. . Kathaṃ bhedaḍhippāyena pesuññaṃ
upasaṃharati, ‘kathaṃ ime nānā assu, vinā assu, vaggā assu, dvedhā assu,
dvejjhā assu, dve pakkhā assu, bhijjeyyūṃ na samāgaccheyyūṃ, dukkhaṃ
na phāsu³ vihareyyun”ti evaṃ bhedaḍhippāyena pesuññaṃ upasaṃharati.
Yassetam pesuññaṃ pahīnaṃ samucchinnam vūpasantaṃ paṭipassaddham
abhabbuppattikaṃ nāṇagginā daḍḍham. So pesuññaṃ no yuto na yutto na
payutto na sammāyuttoti pesuṇeyye ca no yuto. Tenāha Bhagavā—

Patilīno akuhako, apihālu amaccharī.

Appagabbho ajeguccho, pesuṇeyye ca no yutoti.

88. * Sātiyesu anassāvī, atimāne ca no yuto.

Sanho ca paṭibhānavā, na saddho na virajjati.

Sātiyesu anassāvīti sātiyā vuccanti pañca kāmagaṇā. Kimkāraṇā sātiyā
vuccanti pañca kāmagaṇā. Yebhuyyena devamanussā pañca kāmagaṇe
icchanti sātiyanti patthayanti pihayanti abhijappanti, taṃkāraṇā sātiyā
vuccanti pañca kāmagaṇā. Yesam esā sātiyā taṇhā appahīnā, tesam cakkhuto
rūpataṇhā savati āsavati⁴ sandati pavattati. Sotato saddataṇhā. Ghānato
gandhataṇhā. Jivhāto rasataṇhā. Kāyato phoṭṭhabbataṇhā. Manato
dhammataṇhā savati āsavati sandati pavattati. Yesam esā sātiyā taṇhā pahīnā
samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā nāṇagginā daḍḍhā,
tesam cakkhuto rūpataṇhā na savati nāsavati⁵ na sandati na

1. Bhedo (Ka)

2. Bhedaḍhippāyo (bahūsu)

3. Aphāsuṃ (Sī)

* Khu 1. 412 piṭṭhe.

4. Pasavabhi (Syā)

5. Na pasavati (Syā)

pavattati. Sotato saddataṇhā -pa-. Manato dhammataṇhā na savati nāsavati na sandati na pavattatīti sātiyesu anassāvī.

Atimāne ca no yutoti katamo atimāno, idhekacco paraṃ atimaññati jātiyā vā gottena vā -pa- aññataraññatarena vā vatthunā, yo evarūpo māno maññanā maññitattaṃ unnati unnamo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa. Ayaṃ vuccati atimāno. Yassesu atimāno pahīno samucchinno vūpasanto paṭipassaddho abhabbuppattiko ñāṇagginā daḍḍho. So atimāne ca no yuto na yutto nappayutto na sammāyuttoti atimāne ca no yuto.

Sanho ca paṭibhānavāti sanhoti sanhena kāyakammena samannāgatoti sanho. Sanhena vacīkammena. Sanhena manokammena samannāgatoti sanho, sanhehi satipaṭṭhānehi samannāgatoti sanho, sanhehi sammappadhānehi. Sanhehi iddhipādehi. Sanhehi indriyehi. Sanhehi balehi. Sanhehi bojjhaṅgehi samannāgatoti sanho. Sanhena ariyena aṭṭhaṅgikena maggena samannāgatoti sanho.

Paṭibhānavāti tayo paṭibhānavanto pariyattipaṭibhānavā paripucchāpaṭibhānavā adhigamapaṭibhānavā. Katamo pariyattipaṭibhānavā, idhekaccassā pakatiyā pariyāpuṭaṃ hoti Suttaṃ Geyyaṃ Veyyākaraṇaṃ Gāthā Udānaṃ Itivuttakaṃ Jātakaṃ Abbhutadhammaṃ Vedallaṃ, tassa pariyattiṃ nissāya paṭibhāyati, ayaṃ pariyattipaṭibhānavā. . Katamo paripucchāpaṭibhānavā, idhekacco paripucchitā¹ hoti attatthe ca ñāyatthe ca lakkhaṇe ca kāraṇe ca ṭhānāṭhāne ca. Tassa taṃ paripucchaṃ nissāya paṭibhāyati, ayaṃ paripucchāpaṭibhānavā. . Katamo adhigamapaṭibhānavā, idhekaccassa adhigatā honti cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipādā pañcindriyāni pañca bālāni satta bojjhaṅgā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo cattāro ariyamaggā cattāri sāmāññaphalāni catasso paṭisambhidāyo cha abhiññāyo, tassa attho ñāto, dhammo ñāto, nirutti ñātā, atthe ñāte attho paṭibhāyati, dhamme ñāte dhammo paṭibhāyati, niruttiyā ñātāya nirutti paṭibhāyati, imesu

1. Paripucchitaṃ (Sī), paripucchako (Syā)

tīsu nāṇesu nāṇaṃ paṭibhānapaṭisambhidā. Imāya paṭibhānapaṭisambhidāya upeto samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno samannāgato, so vuccati paṭibhānavā. Yassa pariyatti natthi, paripucchā natthi, adhigamo natthi, kiṃ tassa paṭibhāyissatīti saṅho ca paṭibhānavā.

Na saddho na virajjatīti na saddhoti sāmaṃ sayam abhiññātāṃ attapaccakkhaṃ dhammaṃ, na kassaci saddhahati aññassa samaṇassa vā brāhmaṇassa vā devassa vā māraṇassa vā brahmuno vā. “Sabbe saṅkhārā aniccā”ti sāmaṃ sayam abhiññātāṃ -pa- “sabbe saṅkhārā dukkhā”ti. “Sabbe dhammā anattā”ti. “Avijjāpaccayā saṅkhārā”ti -pa- “jātipaccayā jarāmarañan”ti. “Avijjānirodhā saṅkhāranirodho”ti -pa- “jātinirodhā jarāmarañanirodho”ti. “Idaṃ dukkhaṃ”ti -pa- “ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti. “Ime āsavā”ti -pa- “ayaṃ āsavanirodhagāminī paṭipadā”ti. “Ime dhammā abhiññeyyā”ti -pa- “ime dhammā sacchikātabbā”ti sāmaṃ sayam abhiññātāṃ -pa- channaṃ phassāyatanānaṃ samudayaṇca atthaṅgamaṇca assādaṇca ādīnavaṇca nissaraṇaṇca. Pañcannaṃ upādānakkhandhānaṃ samudayaṇca -pa- catunnaṃ mahābhūtānaṃ samudayaṇca atthaṅgamaṇca assādaṇca ādīnavaṇca nissaraṇaṇca sāmaṃ sayam abhiññātāṃ -pa- “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti sāmaṃ sayam abhiññātāṃ attapaccakkhaṃ dhammaṃ, na kassaci saddhahati aññassa samaṇassa vā brāhmaṇassa vā devassa vā māraṇassa vā brahmuno vā¹.

Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā— * saddahasi tvaṃ Sāriputta saddhindriyaṃ bhāvitāṃ bahulīkataṃ amatogadhaṃ hoti amataparāyaṇaṃ amatapariyosānaṃ. Vīriyindriyaṃ. Satindriyaṃ. Samādhindriyaṃ. Paññindriyaṃ bhāvitāṃ bahulīkataṃ amato gadhaṃ hoti amataparāyaṇaṃ amatapariyosānanti.

Na khvāhaṃ ettha bhante Bhagavato saddhāya gacchāmi saddhindriyaṃ. Vīriyindriyaṃ. Satindriyaṃ. Samādhindriyaṃ. Paññindriyaṃ bhāvitāṃ bahulīkataṃ amatogadhaṃ hoti amatarāyaṇaṃ amatapariyosānaṃ. Yesaṃ hetuṃ bhante aññātāṃ assa adiṭṭhaṃ aviditaṃ asacchikataṃ aphassitaṃ paññāya, te tatha paresaṃ saddhāya gaccheyyūṃ saddhindriyaṃ bhāvitāṃ bahulīkataṃ amatogadhaṃ hoti amataparāyaṇaṃ amatapariyosānaṃ. Vīriyindriyaṃ. Satindriyaṃ.

1. Brahmuno vā -pa- (Sī, Ka)

* Saṃ 3. 194 piṭṭhe.

Samādhindriyaṃ. Paññindriyaṃ bhāvitam bahulīkatam amatogadham hoti amataparāyaṇam amatapariyosānam. Yesañca kho etaṃ bhante ñātam diṭṭham viditam sacchikataṃ phassitaṃ paññāya, nikkaṅkhā te tattha nibbicikicchā, saddhindriyaṃ. Vīriyindriyaṃ. Satindriyaṃ.

Samādhindriyaṃ. Paññindriyaṃ bhāvitam bahulīkatam amatogadham hoti amataparāyaṇam amatapariyosānam. Mayhañca kho etaṃ bhante ñātam diṭṭham viditam sacchikataṃ phassitaṃ paññāya, nikkaṅkhoham tattha nibbicikiccho. Saddhindriyaṃ. Vīriyindriyaṃ. Satindriyaṃ.

Samādhindriyaṃ. Paññindriyaṃ bhāvitam bahulīkatam amatogadham hoti amataparāyaṇam amatapariyosānanti.

Sādhū sādhū Sāriputta yesaṃ hetam Sāriputta aññātam assa adiṭṭham aviditam asacchikataṃ aphassitaṃ paññāya, te tattha paresam saddhāya gaccheyyūṃ saddhindriyaṃ -pa- paññindriyaṃ bhāvitam bahulīkatam amatogadham hoti amataparāyaṇam amatapariyosānanti.

* Assaddho akataññū ca, sandhicchedo ca yo naro.

Hatāvakāso vantāso, sa ve uttamaporisoti.

Na saddho na virajjatīti sabbe bālaputhujjanā rajjanti puthujjanakalyāṇakam upādāya satta sekkhā virajjanti. Arahā neva rajjati no virajjati, viratto so khayā rāgassa vītārāgattā, khayā dosassa vītadosattā, khayā mohassa vītamohattā, so vuṭṭhavāso ciṇṇacaraṇo -pa-. Jātimaraṇasaṃsāro natthi tassa punabbhavoti na saddho na virajjati. Tenāha Bhagavā—

Sātiyesu anassāvī, atimāne ca no yuto.

Saṇho ca paṭibhānavā, na saddho na virajjatīti.

89. + Lābhakamyā na sikkhati, alābhe ca na kuppati.

Aviruddho ca taṇhāya, rasesu¹ nānugijjhati.

Lābhakamyā na sikkhati, alābhe ca na kuppatīti katham lābhakamyā sikkhati, idha bhikkhave bhikkhu bhikkhum passati lābhiṃ cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānam, tassa evaṃ hoti “kena

* Khu 1. 27 Dhammapade.

+ Khu 1. 412 piṭṭhe.

1. Rase ca (Sī, Syā)

nu kho ayamāyasmā lābhī cīvarapiṇḍapātāsenāsanagilānapaccayabhesajja-parikkhārānan”ti. Tassa evaṃ hoti “ayaṃ kho āyasmā suttantiko, tenāyamāyasmā lābhī cīvarapiṇḍapātāsenāsanagilānapaccayabhesajja-parikkhārānan”ti. So lābhahetu lābhapaccayā lābhakāraṇā lābhābhiniḍḍattiyā lābhaṃ paripācento suttantaṃ pariyāpuṇāti. Evampi lābhakamyā sikkhati.

Atha vā bhikkhu bhikkhuṃ passati lābhiṃ cīvarapiṇḍapātāsenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānaṃ, tassa evaṃ hoti “kena nu kho ayamāyasmā lābhī cīvarapiṇḍapātāsenāsanagilānapaccayabhesajja-parikkhārānan”ti. Tassa evaṃ hoti “ayaṃ kho āyasmā vinayadharo -pa-dhammakathiko. Ābhidhammiko. Tenāyamāyasmā lābhī cīvarapiṇḍapātāsenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānan”ti. So lābhahetu lābhapaccayā lābhakāraṇā lābhābhiniḍḍattiyā lābhaṃ paripācento abhidhammaṃ pariyāpuṇāti. Evampi lābhakamyā sikkhati.

Atha vā bhikkhu bhikkhuṃ passati lābhiṃ cīvarapiṇḍapātāsenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānaṃ, tassa evaṃ hoti “kena nu kho ayamāyasmā lābhī cīvarapiṇḍapātāsenāsanagilānapaccayabhesajja-parikkhārānan”ti. Tassa evaṃ hoti “ayaṃ kho āyasmā ārañṇiko. Piṇḍapātiko. Paṃsukūliko. Tecīvariko. Sapadānacāriko. Khalupacchābhattiko. Nesajjiko. Yathāsanthatiko, tenāyamāyasmā lābhī cīvarapiṇḍapātāsenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānan”ti. So lābhahetu lābhapaccayā lābhakāraṇā lābhābhiniḍḍattiyā lābhaṃ paripācento ārañṇiko hoti -pa- yathāsanthatiko hoti. Evampi lābhakamyā sikkhati.

Kathaṃ na lābhakamyā sikkhati, idha bhikkhu na lābhahetu na lābhapaccayā na lābhakāraṇā na lābhābhiniḍḍattiyā na lābhaṃ paripācento yāvadeva attadamatthāya attasamatthāya attapariniḍḍāpanatthāya suttantaṃ pariyāpuṇāti, vinayaṃ pariyāpuṇāti, abhidhammaṃ pariyāpuṇāti. Evampi na lābhakamyā sikkhati.

Atha vā bhikkhu na lābhahetu na lābhapaccayā na lābhakāraṇā na lābhābhiniḃbattiyā na lābhaṃ paripācento yāvadeva appicchaññeva¹ nissāya santuṭṭhiññeva nissāya sallekhaññeva nissāya pavivekaññeva nissāya idamatthitaññeva² nissāya āraññiko hoti. Piṇḍapātiko hoti. Paṃsukūliko hoti. Tecīvariko hoti. Sapaḍānacāriko hoti. Khalupacchābhattiko hoti. Nesajjiko hoti. Yathāsanthatiko hoti. Evampi na lābhakamyā sikkhatīti lābhakamyā na sikkhati.

Alābhe ca na kuppātīti kathaṃ alābhe kuppati, idhekacco “kulaṃ vā na labhāmi, gaṇaṃ vā na labhāmi, āvāsaṃ vā na labhāmi, lābhaṃ vā na labhāmi, yasaṃ vā na labhāmi, paṃsaṃsaṃ vā na labhāmi, sukhaṃ vā na labhāmi, cīvaraṃ vā na labhāmi, piṇḍapātaṃ vā na labhāmi, senāsaṇaṃ vā na labhāmi, gilānapaccayaḃhesajjaparikkhāraṃ vā na labhāmi, gilānupaṭṭhakaṃ vā na labhāmi appaṇṇātomhī”ti kuppati byāpajjati patitthīyati, kopaṇca dosaṇca appaccayaṇca pātukaroti. Evaṃ alābhe kuppati.

Kathaṃ alābhe na kuppati, idha bhikkhu “kulaṃ vā na labhāmi, gaṇaṃ vā na labhāmi -pa- appaṇṇātomhī”ti na kuppati na byāpajjati na patitthīyati, na kopaṇca dosaṇca appaccayaṇca pātukaroti. Evaṃ alābhe na kuppātīti lābhakamyā na sikkhati, alābhe ca na kuppati.

Aviruddho ca taṇhāya, rasesu nānugijjhatīti viruddhoti * yo cittassa āghāto paṭighāto paṭighaṃ paṭivirodho kopo pakopo sampakopo doso padoso sampadoso cittassa byāpatti manopadoso kodho kujjhanā kujjhitattaṃ doso dussanā dussitattaṃ byāpatti byāpajjanā byāpajjitattaṃ virodho paṭivirodho caṇḍikkaṃ asuro po anattamanatā cittassa, ayaṃ vuccati virodho. Yasseso virodho pahīno samucchinnō vūpasanto paṭipassaddho abhabbuppattiko nāṇagginā daḍḍho, so vuccati aviruddho. . **Taṇhāti** rūpataṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbataṇhā dhammataṇhā. . **Rasoti** mūlaraso khandharaso tacaraso pattaraso puppharaso phalaraso

1. Appicchaṃyeva (Sī)

2. Idamatthikataññeva (Sī)

* Abhi 1. 225 piṭṭhe.

ambilaṃ madhuraṃ tittakaṃ kaṭukaṃ loṇikaṃ khārikaṃ lambikaṃ¹ kasāvo sādu asādu sītaṃ uṇhaṃ. Santeke samaṇabrāhmaṇā rasagiddhā, te jivhaggena rasaggāni pariyesantā āhiṇḍanti. Te ambilaṃ labhitvā anambilaṃ pariyesanti, anambilaṃ labhitvā ambilaṃ pariyesanti, madhuraṃ labhitvā amadhuraṃ pariyesanti, amadhuraṃ labhitvā madhuraṃ pariyesanti, tittakaṃ labhitvā atittakaṃ pariyesanti, atittakaṃ labhitvā tittakaṃ pariyesanti, kaṭukaṃ labhitvā akaṭukaṃ pariyesanti, akaṭukaṃ labhitvā kaṭukaṃ pariyesanti, loṇikaṃ labhitvā aloṇikaṃ pariyesanti, aloṇikaṃ labhitvā loṇikaṃ pariyesanti. Khārikaṃ labhitvā akhārikaṃ pariyesanti, akhārikaṃ labhitvā khārikaṃ pariyesanti, lambikaṃ labhitvā kasāvaṃ pariyesanti, kasāvaṃ labhitvā lambikaṃ pariyesanti. Sāduṃ labhitvā asāduṃ pariyesanti, asāduṃ labhitvā sāduṃ pariyesanti, sītaṃ labhitvā uṇhaṃ pariyesanti, uṇhaṃ labhitvā sītaṃ pariyesanti. Te yaṃ yaṃ labhitvā tena tena na santussanti, aparāparaṃ pariyesanti. Manāpikesu rasesu rattā giddhā gadhitā mucchitā ajjhosannā laggā laggitā palibuddhā. Yassesā rasataṇhā pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā nāṇagginā daḍḍhā. So paṭisaṅkhā yoniso āhāraṃ āhāreti neva davāya na madāya na maṇḍanāya na vibhūsanāya yāvadeva imassa kāyassa ṭhitiyā yāpanāya vihimśūparatiyā brahmacariyānuggahāya iti purāṇaṇca vedanaṃ paṭihaṅkhāmi, navaṇca vedanaṃ na uppādessāmi, yātrā ca me bhavissati anavajjātā ca phāsuvihāro ca.

Yathā vanaṃ ālimpeyya yāvadeva ropanatthāya. Yathā vā pana akkhaṃ abbaṇḍeyya yāvadeva bhāraṇaṃ nittharaṇatthāya. Yathā vā pana puttamaṃsaṃ āhāraṃ āhareyya yāvadeva kantāraṇaṃ nittharaṇatthāya. Evamevaṃ bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso āhāraṃ āhāreti neva davāya -pa-phāsuvihāro cāti rasataṇhaṃ pajahati vinodeti byantiṃ karoti anabhāvaṃ gameti, rasataṇhāya ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaṇṇutto vimariyādikatena cetasā viharatīti aviruddho ca taṇhāya, rasesu nānugijjhati. Tenāha Bhagavā—

1. Lapilaṃ (Sī) lambilaṃ (Syā), labilaṃ (Ka); Abhi 1. 167; Āyatanavibhaṅge 73 piṭṭhe.

Lābhakamyā na sikkhati, alābhe ca na kuppati.
Aviruddho ca taṇhāya, rasesu nānugijjhatīti.

**90. * Upekkhako sadā sato, na loke maññate samam.
Na visesī na nīceyyo, tassa no santi ussadā.**

Upekkhako sadā satoti upekkhakoti chaḷaṅgupekkhāya samannāgato.
+ Cakkhunā rūpaṃ disvā neva sumano hoti na dummano, upekkhako viharati sato sampajāno. Sotena saddaṃ sutvā -pa-. Manasā dhammaṃ viññāya neva sumano hoti na dummano, upekkhako viharati sato sampajāno. Cakkhunā rūpaṃ disvā manāpaṃ nābhigijjhati nābhihaṃsati¹, na rāgaṃ janeti, tassa ñhitova kāyo hoti, ñhitaṃ cittaṃ ajjhattaṃ susaṇṇhitaṃ suvimuttaṃ, cakkhunā kho paneva rūpaṃ disvā amanāpaṃ na maṅku hoti appaṭiññhitacitto² alīnamanaso³ abyāpannacetaso, tassa ñhitova kāyo hoti, ñhitaṃ cittaṃ ajjhattaṃ susaṇṇhitaṃ suvimuttaṃ. Sotena saddaṃ sutvā. Ghānena gandhaṃ ghāyitvā. Jivhāya rasaṃ sāyitvā. Kāyena phoṭṭhabbaṃ phusitvā. Manasā dhammaṃ viññāya manāpaṃ nābhigijjhati nābhihaṃsati na rāgaṃ janeti, tassa ñhitova kāyo hoti, ñhitaṃ cittaṃ ajjhattaṃ susaṇṇhitaṃ suvimuttaṃ. Manasā kho paneva dhammaṃ viññāya amanāpaṃ na maṅku hoti appaṭiññhitacitto alīnamanaso abyāpannacetaso, tassa ñhitova kāyo hoti, ñhitaṃ cittaṃ ajjhattaṃ susaṇṇhitaṃ suvimuttaṃ.

Cakkhunā rūpaṃ disvā manāpāmanāpesu rūpesu tassa ñhitova kāyo hoti, ñhitaṃ cittaṃ ajjhattaṃ susaṇṇhitaṃ suvimuttaṃ. Sotena saddaṃ sutvā -pa-. Manasā dhammaṃ viññāya manāpāmanāpesu dhammesu tassa ñhitova kāyo hoti, ñhitaṃ cittaṃ ajjhattaṃ susaṇṇhitaṃ suvimuttaṃ.

Cakkhunā rūpaṃ disvā rajāñīye na rajjati, dussañīye⁴ na dussati, mohañīye na muyhati, kopañīye na kuppati, maḍañīye na majjati, kilesañīye na kilissati. Sotena saddaṃ sutvā -pa-. Manasā dhammaṃ viññāya rajāñīye na rajjati, dussañīye na dussati, mohañīye na muyhati, kopañīyena na kuppati, maḍañīye na majjati, kilesañīye na kilissati.

* Khu 1. 412 piṭṭhe.

1. Nābhihasati (Sī, Syā)

3. Ādinamanaso (Syā)

+ Dī 3. 207; Aṃ 2. 247; Khu 8. 64; Khu 9. 390 piṭṭhesupi.

2. Appaṭiññhina citto (Syā), appaṭiññhanacitta (Ka)

4. Dosañīye (bahūsu)

Diṭṭhe diṭṭhamatto, sute sutamatto, mute mutamatto, viññāte viññātamatto.
 Diṭṭhe na limpati, sute na limpati, mute na limpati, viññāte na limpati.
 Diṭṭhe anūpayo anapāyo anissito appaṭibaddho vippamutto visaññutto
 vimariyādikatena cetasā viharati. Sute. Mute. Viññāte anūpayo anapāyo
 anissito appaṭibaddho vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā
 viharati.

Samvijjati arahato cakkhu, passati arahā cakkhunā rūpaṃ, chandarāgo
 arahato natthi, suvimuttacitto arahā. Samvijjati arahato sotaṃ, suṇāti arahā
 sotena saddaṃ, chandarāgo arahato natthi, suvimuttacitto arahā. Samvijjati
 arahato ghānaṃ, ghāyati arahā ghānena gandhaṃ, chandarāgo arahato
 natthi, suvimuttacitto arahā. Samvijjati arahato jivhā, sāyati arahā jivhāya
 rasaṃ -pa-. Samvijjati arahato kāyo, phusati arahā kāyena phoṭṭhabbaṃ -pa-.
 Samvijjati arahato mano, vijānāti arahā manasā dhammaṃ, chandarāgo
 arahato natthi, suvimuttacitto arahā.

Cakkhu rūpārāmaṃ rūparataṃ rūpasammuditāṃ, taṃ arahato dantaṃ
 guttaṃ rakkhitaṃ saṃvutaṃ, tassa ca saṃvarāya dhammaṃ deseti. Sotaṃ
 saddārāmaṃ -pa-. Ghānaṃ gandhārāmaṃ. Jivhā rasārāmā rasaratā
 rasasammuditā, sā arahato dantā guttā rakkhitā saṃvutā, tassā ca saṃvarāya
 dhammaṃ deseti. Kāyo phoṭṭhabbārāmo -pa-. Mano dhammārāmo
 dhammarato dhammasammudito, so arahato danto gutto rakkhito saṃvuto,
 tassa ca saṃvarāya dhammaṃ deseti.

Dantaṃ nayanti samitiṃ, dantaṃ rājābhirūhati.

Danto seṭṭho manussesu, yo'tivākyaṃ titikkhati.

Varamassatarā dantā, ājāniyā ca¹ sindhavā.

Kuñjarā ca mahānāgā, attadanto tato varaṃ.

Na hi etehi yānehi, gaccheyya agataṃ disaṃ.

Yathā'ttanā sudantena, danto dantena gacchati.

1. Ājāniyāva (Syā) Khu 1. 59; Khu 8. 66 piṭṭhesupi.

Vidhāsu na vikampanti, vip̐pamuttā punabbhavā.

Dantabhūmimanuppattā, te loka vijitāvino.

Yassindriyāni bhāvitāni¹,

Ajjhattaṃ bahiddhā ca² sabbaloke.

Nibbijja imaṃ³ parañca lokam,

Kālam kaṅkhati bhāvito sa dantoti.

Upekkhako sadāti sadā sabbadā sabbakālaṃ niccakālaṃ dhuvakālaṃ -pa- pacchime vayokhandhe. **Satoti** catūhi kāraṇehi sato, kāye kāyānupassanāsatiṭṭhānaṃ bhāvento sato. Vedanāsu. Citte. Dhammesu dhammānupassanāsatiṭṭhānaṃ bhāvento sato -pa- so vuccati satoti upekkhako sadā sato.

Na loka maññate samanti “sadiśohamasmi”ti mānaṃ na janeti jātiyā vā gottena vā -pa- aññataraññatarena vā vatthunāti na loka maññate samaṃ.

Na visesī na nīceyyoti “seyyohamasmi”ti atimānaṃ na janeti jātiyā vā gottena vā -pa- aññataraññatarena vā vatthunā. “Hīnohamasmi”ti omānaṃ na janeti jātiyā vā gottena vā -pa- aññataraññatarena vā vatthunāti na visesī na nīceyyo.

Tassa no santi ussadāti tassāti arahato khīṇāsavassa. **Ussadāti** sattussadā rāgussado dosussado mohussado mānussado diṭṭhussado kilesussado kammussado. Tassime ussadā natthi na santi na saṃvijjanti nupalabbhanti, pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā nāṇagginā daḍḍhāti tassa no santi ussadā. Tenāha Bhagavā—

Upekkhako sadā sato, na loka maññate samaṃ.

Na visesī na nīceyyo, tassa no santi ussadāti.

1. Vibhāvitāni (Sī)

2. Ajjhattabahiddhā ca (Sī), ajjhattañca bahiddhā ca (Syā, Ka) Khu 1. 358; Khu 8. 67 piṭṭhesu.

3. Nibbijjhimam (Syā), nibbijja imaṃ (Ka)

91. * Yassa nissayatā¹ natthi, ñatvā dhammaṃ anissito.

Bhavāya vibhavāya vā, taṇhā yassa na vijjati.

Yassa nissayatā natthīti yassāti arahato khīṇāsavassa. **Nissayāti** dve nissayā taṇhānissayo ca diṭṭhinissayo ca -pa- ayaṃ taṇhānissayo -pa- ayaṃ diṭṭhinissayo. Tassa taṇhānissayo pahīno, diṭṭhinissayo paṭinissatṭho, taṇhānissayassa pahīnattā diṭṭhinissayassa paṭinissatṭhattā nissayatā yassa natthi na santi na saṃvijjati nupalabbhati, pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhāti yassa nissayatā natthi.

Ñatvā dhammaṃ anissitoti ñatvāti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā, “sabbe saṅkhārā aniccā”ti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā, “sabbe saṅkhārā dukkhā”ti. “Sabbe dhammā anattā”ti -pa- “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbam taṃ nirodhadhamman”ti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. . **Anissitoti** dve nissayā taṇhānissayo ca diṭṭhinissayo ca -pa- ayaṃ taṇhānissayo -pa- ayaṃ diṭṭhinissayo. Taṇhānissayaṃ pahāya diṭṭhinissayaṃ paṭinissajjitvā cakkhuṃ anissito. Sotaṃ anissito. Ghānaṃ anissito. Jivhaṃ anissito. Kāyaṃ anissito. Manaṃ anissito. Rūpe. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe. Kulam. Gaṇam. Āvāsaṃ -pa-. Diṭṭhasutamutaviññātabbe dhamme anissito anallīno anupagato anajjhosito anadhimutto nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti ñatvā dhammaṃ anissito.

Bhavāya vibhavāya vā, taṇhā yassa na vijjatiti taṇhāti rūpataṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbataṇhā dhammataṇhā. **Yassāti** arahato khīṇāsavassa. **Bhavāyāti** bhavadiṭṭhiyā. **Vibhavāyāti** vibhavadiṭṭhiyā. **Bhavāyāti** sassatadiṭṭhiyā. **Vibhavāyāti** ucchedadiṭṭhiyā. **Bhavāyāti** punappunabhavāya punappunagatiyā punappuna-upapattiyā punappunapaṭisandhiyā punappuna-attabhāvābhiniḍḍattiyā. Taṇhā yassa natthi na

* Khu 1. 412 piṭṭhe.

1. Nissayanā (Ka)

santi na saṁvijjati nupalabbhati, pahīnā samucchinnā vūpasantā
paṭipassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhāti bhavāya vibhavāya vā,
taṇhā yassa na vijjati. Tenāha Bhagavā—

Yassa nissayatā natthi, ñatvā dhammaṁ anissito.
Bhavāya vibhavāya vā, taṇhā yassa na vijjatīti.

**92. * Taṁ brūmi upasantoti, kāmesu anapekkhinam.
Ganthā tassa na vijjanti, atarī so visattikam.**

Taṁ brūmi upasantoti upasanto vūpasanto nibbuto paṭipassaddhoti taṁ
brūmi taṁ kathemi taṁ bhaṇāmi taṁ dīpayāmi taṁ voharāmīti taṁ brūmi
upasantoti.

Kāmesu anapekkhinanti kāmāti uddānato dve kāmā vatthukāmā ca
kilesakāmā ca -pa- ime vuccanti vatthukāmā -pa- ime vuccanti kilesakāmā.
Vatthukāme parijānitvā kilesakāme pahāya pajahitvā vinodetvā byantiṁ
karitvā anabhāvaṁ gametvā kāmesu anapekkhino vītakāmo cattakāmo
vantakāmo muttakāmo pahīnakāmo paṭinissatṭhakāmo, kāmesu vītarāgo
vigatarāgo cattarāgo vantarāgo muttarāgo pahīnarāgo paṭinissatṭharāgo
nicchāto nibbuto sītibhūto sukhappaṭisaṁvedī brahmabhūtena attanā
viharatīti kāmesu anapekkhinam.

Ganthā tassa na vijjantīti ganthāti cattāro ganthā abhiijhākāyagantho
byāpādo kāyagantho sīlabbataparāmāso kāyagantho idaṁsaccābhiniveso
kāyagantho. Attano diṭṭhiyā rāgo abhiijhākāyagantho, paravādesu āghāto
appaccayo byāpādo kāyagantho, attano sīlaṁ vā vataṁ vā sīlabbatam vā
parāmāso sīlabbataparāmāso kāyagantho, attano diṭṭhi idaṁsaccābhiniveso
kāyagantho. . **Tassāti** arahato khīṇāsavassa. **Ganthā tassa na vijjantīti**
ganthā tassa natthi na santi na saṁvijjanti nupalabbhanti, pahīnā
samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhāti
ganthā tassa na vijjanti.

Atarī so visattikanti visattikā vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa-
abhiijhā lobho akusalamūlaṁ. **Visattikāti** kenaṭṭhena

visattikā. Visatāti visattikā, visālāti visattikā, visaṭāti visattikā, visamāti visattikā, visakkaṭīti visattikā, visamharatīti visattikā, visamvādikāti visattikā, visamūlāti visattikā, visaphalāti visattikā, visaparibhogāti visattikā, visālā vā pana sā taṇhā rūpe. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe. Kule. Gaṇe. Āvāse -pa-. Diṭṭhasutamutaviññātabbesu dhammesu visaṭā vitthatāti visattikā. . **Atarī so visattikanti** so imaṃ visattikaṃ taṇhaṃ atari uttari patari samatikkami vītivattīti atarī so visattikaṃ. Tenāha Bhagavā—

Taṃ brūmi upasantoti, kāmesu anapekkhinaṃ.

Ganthā tassa na vijjanti, atarī so visattikanti.

93. * Na tassa puttā pasavo, khettaṃ vatthuṇca vijjati.

Attā vāpi nirattā vā, na tasmim upalabbhati.

Na tassa puttā pasavo, khettaṃ vatthuṇca vijjatīti nāti paṭikkhepo. **Tassāti** arahato khīṇāsavassa. **Puttāti** cattāro puttā attajo putto, khettajo putto, dinnako putto, antevāsiko putto. **Pasavoti** ajeḷakā kukkuṭasūkarā hatthigāvāssavaḷavā. **Khettanti** sālikhettaṃ vīhikhettaṃ muggakhettaṃ māsakhettaṃ yavakhettaṃ godhumakhettaṃ tilakhettaṃ. **Vatthunti** gharavatthum koṭṭhavatthum purevatthum pacchāvatthum āramavatthum vihāravatthum. . **Na tassa puttā pasavo, khettaṃ vatthuṇca vijjatīti** tassa puttapariggaho vā pasupariggaho vā khettapariggaho vā vatthupariggaho vā natthi na santi na samvijjanti nupalabbhanti, pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhāti na tassa puttā pasavo, khettaṃ vatthuṇca vijjati.

Attā vāpi nirattā vā, na tasmim upalabbhatīti attāti attadiṭṭhi. **Nirattāti** ucchedadiṭṭhi. **Attāti** gahitaṃ natthi. **Nirattāti** muñcitabbaṃ natthi. Yassa natthi gahitaṃ, tassa natthi muñcitabbaṃ. Yassa natthi muñcitabbaṃ, tassa natthi gahitaṃ. Gāhamuñcanasamatikkanto arahā vuddhiparihānivītivatto, so vuṭṭhavāso ciṇṇacaraṇo -pa-. Jātimaraṇasaṃsāro natthi tassa punabbhavoti attā vāpi nirattā vā, na tasmim upalabbhati. Tenāha Bhagavā—

* Khu 1. 412 piṭṭhe.

Na tassa puttā pasavo, khettaṃ vatthuṇca vijjati.

Attā vāpi nirattā vā, na tasmim upalabbhatīti.

94. * Yena naṃ vajjuṃ puthujjanā, atho samaṇabrāhmaṇā.

Taṃ tassa apurakkhataṃ, tasmā vādesu ne’jati.

Yena naṃ vajjuṃ puthujjanā, atho samaṇabrāhmaṇāti puthujjanāti puthu kilese janentīti puthujjanā, puthu avihatasakkāyaditthikāti puthujjanā, puthu satthārānaṃ mukhullokikāti¹ puthujjanā, puthu sabbagatīhi avuṭṭhitāti puthujjanā, puthu nānābhisaṅkhāre abhisaṅkharontīti puthujjanā, puthu nānā-oghehi vuyhantīti puthujjanā, puthu nānāsantāpehi santappentīti puthujjanā, puthu nānāpariḷāhehi pariḍayhantīti puthujjanā, puthu pañcasu kāmaguṇesu rattā giddhā gadhitā mucchitā ajjhosannā laggā laggitā palibuddhāti puthujjanā, puthu pañcahi nīvaraṇehi āvutā nivutā ovutā pihitā paṭicchannā paṭikujjitāti puthujjanā. **Samaṇāti** ye keci ito bahiddhā paribbajūpagatā paribbajasamāpannā. **Brāhmaṇāti** ye keci bhovādikā. . **Yena naṃ vajjuṃ puthujjanā, atho samaṇabrāhmaṇāti** puthujjanā yena taṃ rāgena vadeyyuṃ, yena dosena vadeyyuṃ, yena mohena vadeyyuṃ, yena mānena vadeyyuṃ, yāya diṭṭhiyā vadeyyuṃ, yena uddhaccena vadeyyuṃ, yāya vicikicchāya vadeyyuṃ, yehi anusayehi vadeyyuṃ “ratto”ti vā “duṭṭho”ti vā “mūlho”ti vā “vinibaddho”ti vā “parāmaṭṭho”ti vā “vikkhepagato”ti vā “aniṭṭhaṅgato”ti vā “thāmagato”ti vā. Te abhisaṅkhārā pahīnā, abhisaṅkhārānaṃ pahīnattā gatiyā² yena taṃ vadeyyuṃ “nerayiko”ti vā “tiracchānayoniko”ti vā “pettivisayiko”ti vā “manusso”ti vā “devo”ti vā “rūpī”ti vā “arūpī”ti vā “saññī”ti vā “asaññī”ti vā “nevasaññīnāsaññī”ti vā. So hetu natthi, paccayo natthi, kāraṇaṃ natthi. Yena naṃ vadeyyuṃ katheyyuṃ bhaṇeyyuṃ dīpayeyyuṃ vohareyyunti yena naṃ vajjuṃ puthujjanā, atho samaṇabrāhmaṇā.

Taṃ tassa apurakkhatanti tassāti arahato khīṇāsavassa **purekkhārāti** dve purekkhārā taṇhāpurekkhāro ca diṭṭhipurekkhāro ca -pa-

* Khu 1. 412 piṭṭhe.

1. Mukhullokakāti (Si) heṭṭhā 113 piṭṭhepi.

2. Gatiyo (Syā)

ayaṃ taṇhāpurekkhāro -pa- ayaṃ diṭṭhipurekkhāro. Tassa taṇhāpurekkhāro pahīno, diṭṭhipurekkhāro paṭinissaṭṭho, taṇhāpurekkhārassa pahīnattā, diṭṭhipurekkhārassa paṭinissaṭṭhattā na taṇhaṃ vā diṭṭhiṃ vā purato katvā carati, na taṇhādhajo na taṇhāketu na taṇhādhipeyyo na diṭṭhidhajo na diṭṭhiketū na diṭṭhādhipeyyo na taṇhāya vā na diṭṭhiyā vā parivārito caratīti taṃ tassa apurakkhataṃ.

Tasmā vādesu ne’jatīti tasmāti tasmā taṃkāraṇā taṃhetu tappaccayā tannidānā vādesu upavādesu nindāya garahāya akittiyā avaṇṇahārikāya ne’jati na iñjati na calati na vedhati nappavedhati na sampavedhatīti tasmā vādesu ne’jati. Tenāha Bhagavā—

Yena naṃ vajjuṃ puthujjanā, atho samaṇabrāhmaṇā.
Taṃ tassa apurakkhataṃ, tasmā vādesu ne’jatīti.

95. * Vītagedho amaccharī, na ussesu vadate muni.

Na samesu na omesu, kappam ne’ti akappiyo.

Vītagedho amaccharīti gedho vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. Yasseso gedho pahīno samucchinno vūpasanto paṭipassaddho ababbuppattiko ñāṇagginā daḍḍho. So vuccati vītagedho. So rūpe agiddho -pa- diṭṭhasutamutaviññātabbesu dhammesu agiddho agadhito amucchito anajjhositō vītagedho vīgatagedho cattagedho vantagedho muttagedho pahīnagedho paṭinissaṭṭhagedho nicchāto -pa- brahmabhūtena attanā viharatīti vītagedho. .

Amaccharīti macchariyanti pañca macchariyāni āvāsamacchariyaṃ kulamacchariyaṃ lābhamacchariyaṃ vaṇṇamacchariyaṃ dhammamacchariyaṃ. Yaṃ evarūpaṃ -pa- gāho, idaṃ vuccati macchariyaṃ. Yassetam macchariyaṃ pahīnaṃ samucchinnaṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhabbuppattikaṃ ñāṇagginā daḍḍhaṃ, so vuccati amaccharīti vītagedho amaccharī.

Na ussesu vadate muni. Na samesu na omesūti munīti monaṃ vuccati ñāṇaṃ -pa- saṅgajālamaticca so muni. “Seyyohamasmi”ti vā “sadiśohamasmi”ti vā “hīnohamasmi”ti vā na vadati na katheti na bhaṇati na dīpayati na voharatīti na ussesu vadate muni. Na samesu na omesu.

Kappaṃ ne'ti akappiyoti kappāti dve kappā taṇhākappo ca diṭṭhikappo ca -pa- ayaṃ taṇhākappo -pa- ayaṃ diṭṭhikappo. Tassa taṇhākappo pahīno, diṭṭhikappo paṭinissatṭho, taṇhākappassa pahīnattā, diṭṭhikappassa paṭinissatṭhattā taṇhākappaṃ vā diṭṭhikappaṃ vā ne'ti na upeti na upagacchati na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisaṭṭi kappaṃ ne'ti.

Akappiyoti kappāti dve kappā taṇhākappo ca diṭṭhikappo ca -pa- ayaṃ taṇhākappo -pa- ayaṃ diṭṭhikappo. Tassa taṇhākappo pahīno, diṭṭhikappo paṭinissatṭho, tassa taṇhākappassa pahīnattā diṭṭhikappassa paṭinissatṭhattā taṇhākappaṃ vā diṭṭhikappaṃ vā na kappeti na janeti na sañjaneti na nibbatteti nābhinibbattetīti kappaṃ ne'ti akappiyo. Tenāha Bhagavā—

Vītagedho amaccharī, na ussesu vadate muni.

Na samesu na omesu, kappaṃ ne'ti akappiyoti.

96. * Yassa loke sakaṃ natthi, asatā ca na socati.

Dhammesu ca na gacchati, sa ve santoti vuccati.

Yassa loke sakaṃ natthīti yassāti arahato khīṇāsavassa. **Loke sakaṃ natthīti** tassa mayhaṃ vā idaṃ, paresaṃ vā idanti kiñci rūpagataṃ vedanāgataṃ saññāgataṃ saṅkhārāgataṃ viññāṇāgataṃ gahitaṃ parāmatṭhaṃ abhiniviṭṭhaṃ ajjhositāṃ adhimuttaṃ natthi na santi -pa- ñāṇagginā daḍḍhanti yassa loke sakaṃ natthi. . **Asatā ca na socatīti** vipariṇataṃ vā vatthuraṃ na socati, vipariṇatasmiṃ vā vatthusmiṃ na socati. “Cakkhu me vipariṇatan”ti na socati, “sotaṃ me. Ghānaṃ me. Jivhā me. Kāyo me. Mano me. Rūpā me. Saddā me. Gandhā me. Rasā me. Phoṭṭhabbā me. Kulaṃ me. Gaṇo me. Āvāso me. Labho me. Yaso me. Pasamsā me. Sukhaṃ me. Cīvaraṃ me. Piṇḍapāto me. Senāsaṇaṃ me. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāro me. Mātā me. Pitā me. Bhātā me. Bhaginī me. Putto me. Dhītā me. Mittāme. Amaccā me. Nātakā me. Sālohitā me vipariṇatā”ti na socati na kilamati na paridevati na urattālīṃ kandati na sammohaṃ āpajjatīti evampi asatā ca na socati.

Atha vā asantāya¹ dukkhāya vedanāya phuṭṭho pareto samohito samannāgato na socati na kilamati na paridevati na

* Khu 1. 412 piṭṭhe.

1. Asatāya (Sī), asātāya (Syā)

urattāḷim kandati na sammohaṃ āpajjati. Cakkhurogena phuṭṭho pareto samohito samannāgato na socati na kilamati na paridevati na urattāḷim kandati na sammohaṃ āpajjati. Sotarogena. Ghānarogena. Jivhārogena. Kāyarogena. Sīsarogena. Kaṇṇarogena. Mukharogena. Dantarogena. Kāsenā. Sāsenā. Pināsenā. Dāhena. Jarena. Kucchirogena. Mucchāya. Pakkhandikāya. Sūlena. Visūcikāya. Kuṭṭhena. Gaṇḍena. Kilāsenā. Sosena. Apamārena. Dadduyā. Kaṇḍuyā. Kacchuyā. Rakhasāya. Vitacchikāya. Lohitena. Pittena. Madhumehena. Aṃsāya. Piḷakāya. Bhagandalāya¹. Pittasamuṭṭhānena ābādhena. Semhasamuṭṭhānena ābādhena. Vātasamuṭṭhānena ābādhena. Sannipātikena ābādhena. Utupariṇāmajena ābādhena. Visamaparihārajena ābādhena. Opakkamikena ābādhena. Kammavipākajena ābādhena. Sītena. Uṇhena. Jighacchāya. Pipāsāya. Ḍaṃsamakasavātātapasarīsapasamphassemi phuṭṭho pareto samohito samannāgato na socati na kilamati na paridevati na urattāḷim kandati na sammohaṃ āpajjatīti evampi asatā ca na socati.

Atha vā asante asaṃvijjamāne anupalabbhamāne² “aho vata me taṃ natthi, siyā vata me taṃ, taṃ vatāhaṃ na ca labhāmi”ti na socati na kilamati na paridevati na urattāḷim kandati na sammohaṃ āpajjatīti evampi asatā ca na socati. **Dhammesu ca na gacchatīti** na chandāgatim gacchati, na dosāgatim gacchati, na mohāgatim gacchati, na bhayāgatim gacchati, na rāgavasena gacchati, na dosavasena gacchati, na mohavasena gacchati, na mānavasena gacchati, na diṭṭhivasena gacchati, na uddhaccavasena gacchati, na vicikicchavasena gacchati, na anusayavasena gacchati, na ca vaggehi dhammehi yāyati nīyati vuyhati saṃharīyatīti dhammesu ca na gacchati.

Sa ve santoti vuccatīti so santo upasanto vūpasanto nibbuto paṭipassaddhoti vuccati pavuccati kathīyati bhaṇīyati dīpīyati voharīyatīti sa ve santoti vuccati. Tenāha Bhagavā—

1. Bhagandalena (Ka)

2. Anupalabbhiyamāne (Syā, Ka)

Yassa loke sakaṃ natthi, asatā ca na socati.
Dhammesu ca na gacchati, sa ve santoti vuccatīti.

Purābhedasuttaniddeso dasamo.

11. Kalahavivādasuttaniddesa

Atha Kalahavivādasuttaniddesaṃ vakkhati—

97. * Kutopahūtā kalahā vivādā,
Paridevasokā sahamaccharā ca.
Mānātimānā sahapesuṇā ca,
Kutopahūtā te tadin̄gha brūhi.

Kutopahūtā kalahā vivādāti kalahoti ekena ākārena kalaho. **Vivādotipi** taññeva. Yo kalaho, so vivādo, yo vivādo, so kalaho. Atha vā aparena ākārena vivādo vuccati kalahassa pubbabhāgo vivādo, rājānopi rājūhi vivadanti, khattiyāpi khattiyehi vivadanti, brāhmaṇāpi brāhmaṇehi vivadanti, gahapatīpi gahapatīhi vivadanti, mātāpi puttana vivadati, puttopi mātārā vivadati, pitāpi puttana vivadati, puttopi pitarā vivadati, bhātāpi bhātārā vivadati, bhātāpi bhaginiyā vivadati, bhaginīpi bhātārā vivadati, sahāyopi sahāyena vivadati, ayam vivādo. . Katamo kalaho, āgārikā daṇḍapasutā kāyena vācāya kalaham karonti, pabbajitā āpattim āpajjantā kāyena vācāya kalaham karonti. Ayam kalaho.

Kutopahūtā kalahā vivādāti kalahā ca vivādā ca kutopahūtā kutojātā kutosañjātā kutonibbattā kuto-abhinibbattā kutopātubhūtā kimnidānā kimsamudayā kimjātikā kimpabhavāti kalahassa ca vivādassa ca mūlaṃ pucchati, hetuṃ pucchati, nidānaṃ pucchati, sambhavaṃ pucchati, pabhavaṃ pucchati, samuṭṭhānaṃ pucchati, āhāraṃ pucchati, ārammaṇaṃ pucchati, paccayaṃ pucchati, samudayaṃ pucchati,

* Khu 1. 413 piṭṭhe.

papucchati yācati ajjhesati¹ pasādetīti kutopahūtā kalahā vivādā.

Paridevasokā sahamaccharā cāti paridevoti ñātibyasanena vā phuṭṭhassa bhogabyasanena vā phuṭṭhassa rogabyasanena vā phuṭṭhassa sīlabyyasanena vā phuṭṭhassa diṭṭhibyyasanena vā phuṭṭhassa aññataraññatarena vā byasanena samannāgatassa aññataraññatarena vā dukkhadhammena phuṭṭhassa ādevo paridevo ādevanā paridevanā ādevitattaṃ paridevitattaṃ vācā palāpo vippalāpo lālappo lālappāyanā lālappāyitattaṃ. . **Sokoti** ñātibyasanena vā phuṭṭhassa bhoga roga sīla diṭṭhibyyasanena vā phuṭṭhassa aññataraññatarena vā byasanena samannāgatassa aññataraññatarena vā dukkhadhammena phuṭṭhassa soko socanā socitattaṃ antosoko antoparisoko antodāho antoparidāho cetaso parijjhāyanā domanassaṃ sokasallam. . **Maccharanti** pañca macchariyāni āvāsamacchariyaṃ kulamacchariyaṃ lābhamacchariyaṃ vaṇṇamacchariyaṃ dhammacchariyaṃ. Yaṃ evarūpaṃ macchariyaṃ maccharāyaṇaṃ maccharāyitattaṃ vevicchaṃ kadariyaṃ kaṭukañcukatā aggahitattaṃ cittassa, idaṃ vuccati macchariyaṃ. Api ca khandhamacchariyampi macchariyaṃ, dhātumacchariyampi macchariyaṃ, āyatanamacchariyampi macchariyaṃ, gāho idaṃ vuccati macchariyanti paridevasokā sahamaccharā ca.

Mānātimānā sahapesuṇā cāti mānoti idhekacco mānaṃ janeti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā kammāyatanena vā sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vā vatthunā. **Atimānoti** idhekacco paraṃ atimaññati jātiyā vā gottena vā -pa- aññataraññatarena vā vatthunā. **Pesuññanti** idhekacco pisuṇāvāco hoti ito sutvā amutra akkhātā imesaṃ bhedaṃ, amutra vā sutvā imesaṃ akkhātā amūsaṃ bhedaṃ. Iti samaggānaṃ vā bhettā, bhinnānaṃ vā anuppadātā, vaggārāmo vaggarato vagganandī vaggakaraṇiṃ vācaṃ bhāsitaṃ hoti, idaṃ vuccati pesuññaṃ. Api ca dvīhi kāraṇehi pesuññaṃ upasaṃharati piyakamyatāya vā bhedaḍhippāyena vā. Kathaṃ piyakamyatāya pesuññaṃ upasaṃharati, “imassa

piyo bhavissāmi, manāpo bhavissāmi, vissāsiko bhavissāmi, abbhantariko bhavissāmi, suhadayo bhavissāmi”ti evaṃ piyakamyatāya pesuññaṃ upasaṃharahi. . Kathaṃ bhedādhippāyena pesuññaṃ upasaṃharati, “kathaṃ ime nānā assu, vinā assu, vaggā assu, dvidhā assu, dvejjhā assu, dve pakkhā assu bhijjeyyūṃ na samāgaccheyyūṃ, dukkhaṃ na phāsu vihareyyun”ti evaṃ bhedādhippāyena pesuññaṃ upasaṃharatīti mānātimānā sahapesuṇā ca.

Kutopahūtā te tadiṅgha brūhīti kalaho ca vivādo ca paridevo ca soko ca macchariyaṇa māno ca atimāno ca pesuññañcāti ime aṭṭha kilesā kutopahūtā kutojātā kutosañjātā kutonibbattā kuto-abhinibbattā kutopātubhūtā kimnidānā kimsamudayā kimjātikā kimpabhavāti imesaṃ aṭṭhannaṃ kilesānaṃ mūlaṃ pucchati, hetuṃ pucchati, nidānaṃ pucchati, sambhavaṃ pucchati, pabhavaṃ pucchati, samuṭṭhānaṃ pucchati, āhāraṃ pucchati, ārammaṇaṃ pucchati, paccayaṃ pucchati, samudayaṃ pucchati papucchati yācati ajjesati pasādetīti kutopahūtā te tadiṅgha brūhīti iṅgha brūhi ācikkha desehi paññapehi paṭṭhapehi vivara vibhaja uttānīkarohi pakāsehīti kutopahūtā te tadiṅgha brūhi. Tenāha so nimmito—

Kutopahūtā kalahā vivādā,
Paridevasokā sahamaccharā ca.
Mānātimānā sahapesuṇā ca,
Kutopahūtā te tadiṅgha brūhīti.

98. * Piyappahūtā kalahā vivādā,
Paridevasokā sahamaccharā ca.
Mānātimānā sahapesuṇā ca,
Maccherayuttā kalahā vivādā.
Vivādajātesu ca pesuṇāni.

Piyappahūtā kalahā vivādā, paridevasokā sahamaccharā cāti piyāti dve piyā sattā vā saṅkhārā vā. Katame sattā piyā, idha

yassa te honti atthakāmā hitakāmā phāsukāmā yogakkhemakāmā mātā vā pitā vā bhātā vā bhaginī vā putto vā dhītā vā mittā vā amaccā vā ñātī vā sālōhitā vā, ime sattā piyā. Katame saṅkhārā piyā, manāpikā rūpā manāpikā saddā manāpikā gandhā manāpikā rasā manāpikā phoṭṭhabbā, ime saṅkhārā piyā.

Piyaṃ vatthum acchedasaṅkinopi kalaham karonti, acchijjantepi kalaham karonti, acchinnepi kalaham karonti. Piyaṃ vatthum vipariṇāmasaṅkinopi kalaham karonti, vipariṇāmantepi kalaham karonti, vipariṇatepi kalaham karonti. . Piyaṃ vatthum acchedasaṅkinopi vivadanti, acchijjantepi vivadanti, acchinnepi vivadanti. Piyaṃ vatthum vipariṇāmasaṅkinopi vivadanti, vipariṇāmantepi vivadanti, vipariṇatepi vivadanti. . Piyaṃ vatthum acchedasaṅkinopi paridevanti, acchijjantepi paridevanti, acchinnepi paridevanti. Piyaṃ vatthum vipariṇāmasaṅkinopi paridevanti, vipariṇāmantepi paridevanti, vipariṇatepi paridevanti. . Piyaṃ vatthum acchedasaṅkinopi socanti, acchijjantepi socanti, acchinnepi socanti. Piyaṃ vatthum vipariṇāmasaṅkinopi socanti, vipariṇāmantepi socanti, vipariṇatepi socanti. Piyaṃ vatthum rakkhanti gopenti pariggaṇhanti mamāyanti maccharāyanti.

Mānātimānā sahapesuṇā cāti piyaṃ vatthum nissāya mānaṃ janenti, piyaṃ vatthum nissāya atimānaṃ janenti. Kathaṃ piyaṃ vatthum nissāya mānaṃ janenti, “mayam lābhino manāpikānaṃ rūpānaṃ saddānaṃ gandhānaṃ rasānaṃ phoṭṭhabbānaṃ”ti evaṃ piyaṃ vatthum nissāya mānaṃ janenti. Kathaṃ piyaṃ vatthum nissāya atimānaṃ janenti, “mayam lābhino manāpikānaṃ rūpānaṃ saddānaṃ gandhānaṃ rasānaṃ phoṭṭhabbānaṃ, ime panaññe na lābhino manāpikānaṃ rūpānaṃ saddānaṃ gandhānaṃ rasānaṃ phoṭṭhabbānaṃ”ti evaṃ piyaṃ vatthum nissāya atimānaṃ janenti.

Pesuññanti idhekacco pisuṇavāco hoti ito sutvā amutra akkhātā imesaṃ bhedāya -pa- evaṃ bhedādhippāyena pesuññaṃ upasaṃharatīti mānātimānā sahapesuṇā ca.

Maccherayuttā kalahā vivādāti kalaho ca vivādo ca paridevo ca soko ca māno ca atimāno ca pesuññañcāti ime satta kilesā macchariye yuttā payuttā āyuttā samāyuttāti maccherayuttā kalahā vivādā.

Vivāda jātesu ca pesuṇānīti vivāde jāte sañjāte nibbatte abhinibbatte pātubhūte pesuṇṇaṃ upasaṃharanti ito sutvā amutra akkhāyanti imesaṃ bhedāya, amutra vā sutvā imesaṃ akkhāyanti amūsaṃ bhedāya. Iti samaggānaṃ vā bhetṭāro, bhinnānaṃ vā anuppadātāro, vaggārāmā vaggaratā vagganandī vaggakaraṇiṃ vācaṃ bhāsītāro honti, idaṃ vuccati pesuṇṇaṃ. . Api ca dvīhi kāraṇehi pesuṇṇaṃ upasaṃharanti piyakamyatāya vā bhedaḍhippāyena vā. Kathaṃ piyakamyatāya pesuṇṇaṃ upasaṃharanti, “imassa piyā bhavissāma, manāpā bhavissāma, vissāsikā bhavissāma, abbhantarikā bhavissāma, suhadayā bhavissāmā”ti evaṃ piyakamyatāya pesuṇṇaṃ upasaṃharanti. Kathaṃ bhedaḍhippāyena pesuṇṇaṃ upasaṃharanti. “Kathaṃ ime nānā assu, vinā assu, vaggā assu, dvedhā assu, dvejjhā assu, dve pakkhā assu bhijjeyyūṃ na samāgaccheyyūṃ, dukkhaṃ na phāsu vihareyyūṃ”ti evaṃ bhedaḍhippāyena pesuṇṇaṃ upasaṃharantīti vivāda jātesu ca pesuṇāni. Tenāha Bhagavā—

Piyappahūtā kalahā vivādā,
Paridevasokā sahamaccharā ca.
Manātimānā sahapesuṇā ca,
Maccherayuttā kalahā vivādā.
Vivāda jātesu ca pesuṇānīti.

**99. * Piyā su lokasmiṃ kutonidānā,
Ye cāpi lobhā vicaranti loke.
Āsā ca niṭṭhā ca kutonidānā,
Ye samparāyāya narassa honti.**

Piyā su lokasmiṃ kutonidānāti piyā kutonidānā kutojātā kutosañjātā kutonibbattā kuto-abhinibbattā kutopātubhūtā, kiṃnidānā kiṃsamudayā kiṃjātikā kiṃpabhavāti piyānaṃ mūlaṃ pucchati -pa- samudayaṃ pucchati papucchati yācati ajjhesati pasādetīti piyā su lokasmiṃ kutonidānā.

Ye cāpi lobhā vicaranti loketi ye cāpīti khattiyā ca brāhmaṇā ca vessā ca suddā ca gahaṭṭhā ca pabbajitā ca devā ca

manussā ca. **Lobhā**ti yo lobho lubbhanā lubbhitattaṃ sārāgo sārājjanā sārājjitattaṃ abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. **Vicarantī**ti vicaranti viharanti iriyanti vattani pārenti yapenti yāpenti. **Loketi** apāyaloke manussaloke devaloke khandhaloke dhātuloke āyatanaloketi ye cāpi lobhā vicaranti loke.

Āsā ca niṭṭhā ca kutonidānāti āsā ca niṭṭhā ca kuto nidānā kutojātā kutosañjātā kutonibbattā kuto-abhinibbattā kutopātubhūtā, kiṃnidānā kiṃsamudayā kiṃjātikā kiṃpabhavāti āsāya ca niṭṭhāya ca mūlaṃ pucchati -pa- samudayaṃ pucchati papucchati yācati ajjhesati pasādetīti āsā ca niṭṭhā ca kutonidānā. **Ye samparāyāya narassa hontī**ti ye narassa parāyaṇā honti dīpā honti tāṇā honti leṇā honti saraṇā honti niṭṭhā parāyaṇā hontīti ye samparāyāya narassa honti. Tenāha so nimmito—

Piyā su lokasmiṃ kutonidānā,
Ye cāpi lobhā vicaranti loke.
Āsā ca niṭṭhā ca kutonidānā,
Ye samparāyāya narassa hontīti.

100. * **Chandānidānāni piyāni loke,**
Ye cāpi¹ lobhā vicaranti loke.
Āsā ca niṭṭhā ca itonidānā,
Ye samparāyāya narassa honti.

Chandanidāni piyāni loketi chandoti yo kāmesu kāmacchando kāmarāgo kāmanandī kāmatanḥā kāmasneho kāmapariḷāho kāmamucchā kāmajjhosānaṃ kāmogho kāmayogo kāmupādānaṃ kāmacchandaniṇvaraṇaṃ. . Api ca pañca chandā pariyesanacchando paṭilābhacchando paribhogacchando sannidhicchando visajjanacchando. Katamo pariyesanacchando, idhekacco ajjhositoyeva atthiko chandajāto rūpe pariyesati. Sadde. Gandha. Rase. Phoṭṭhabbe pariyesati,

* Khu 1. 413 piṭṭhe.

1. Ye vāpi (Syā)

ayaṃ pariyesanacchando. Katamo paṭilābhacchando, idhekacco
 ajjhositoyeva atthiko chandajāto rūpe paṭilabhati. Sadde. Gandhe. Rase.
 Phoṭṭhabbe paṭilabhati, ayaṃ paṭilābhacchando. Katamo paribhogacchando,
 idhekacco ajjhositoyeva atthiko chandajāto rūpe paribhuñjati. Sadde.
 Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe paribhuñjati, ayaṃ paribhogacchando. Katamo
 sannidhicchando, idhekacco ajjhositoyeva atthiko chandajāto
 dhanasannicayaṃ karoti “āpadāsu bhavissatī”ti, ayaṃ sannidhicchando.
 Katamo visajjanacchando, idhekacco ajjhositoyeva atthiko chandajāto
 dhanam visajjeti hatthārohānam assārohānam rathikānam dhanuggahānam
 pattikānam “ime maṃ rakkhissanti gopissanti samparivārissanti”ti, ayaṃ
 visajjanacchando. **Piyānī**ti dve piyā sattā vā saṅkhārā vā -pa- ime sattā piyā
 -pa- ime saṅkhārā piyā. **Chandānidānāni piyāni loke**ti piyā chandanidānā
 chandasamudayā chandajātikā chandapabhavāti chandānidānāni piyāni loke.

Ye cāpi lobhā vicaranti loketi ye cāpīti khattiyā ca brāhmaṇā ca vessā
 ca suddā ca gahaṭṭhā ca pabbajitā ca devā ca manussā ca. **Lobhā**ti yo lobho
 lubbhanā lubbhitattam sārāgo sārājjanā sārājjitattam abhijjhā lobho
 akusalamūlam. **Vicarantī**ti vicaranti viharanti iriyanti vattanti pārenti yapenti
 yāpenti. **Loketi** apāyaloke -pa- āyakanaloketi ye cāpi lobhā vicaranti loke.

Āsā ca niṭṭhā ca itonidānāti āsā vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa-
 abhijjhā lobho akusalamūlam. **Niṭṭhāti** idhekacco rūpe pariyesanto rūpaṃ
 paṭilabhati, rūpaniṭṭho hoti, sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe. Kulam.
 Gaṇam. Āvāsam. Lābham. Yasam. Pasamsam. Sukham. Cīvaram.
 Piṇḍapātām. Senāsanaṃ. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāram. Suttantaṃ.
 Vinayaṃ. Abhidhammaṃ. Ārañṇikaṅgam. Piṇḍapātikaṅgam.
 Paṃsukūlikaṅgam. Tecīvarikaṅgam. Sapadānacārikaṅgam.
 Khalupacchābhattikaṅgam. Nesajjikaṅgam. Yathāsanthatikaṅgam.
 Paṭhamam jhānam. Dutiyam jhānam. Tatiyam jhānam. Catuttham jhānam.
 Ākāsaṇācāyatanasamāpattim. Viññāṇācāyatanasamāpattim.

Ākiñcaññāyatanasamāpattim. Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattim
pariyesanto nevasaññānāsaññāyatanasamāpattim paṭilabhati,
nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiniṭṭho hoti.

Āsāya kasate khettaṃ, bījaṃ āsāya vappati.
Āsāya vāṇijā yanti, samuddaṃ dhanahārakā.
Yāya āsāya tiṭṭhāmi, sā me āsā samijjhatīti—

Āsāya samiddhi vuccate niṭṭhā. . **Āsā ca niṭṭhā ca itonidānāti** āsā ca
niṭṭhā ca ito chandanidānā chandasamudayā chandajātikā chandapabhavāti
āsā ca niṭṭhā ca itonidānā.

Ye samparāyāya narassa hontīti ye narassa parāyaṇā honti dīpā honti
tāṇā honti leṇā honti saraṇā honti niṭṭhā parāyaṇā hontīti ye samparāyāya
narassa honti. Tenāha Bhagavā—

Chandānidānāni piyāni loke,
Ye cāpi lobhā vicaranti loke.
Āsā ca niṭṭhā ca itonidānā,
Ye samparāyāya narassa hontīti.

101. * Chando nu lokasmiṃ kutonidāno,
Vinicchayā cāpi¹ kutopahūtā.
Kodho mosavajjañca katharīkathā ca,
Ye cāpi dhammā samaṇena vuttā.

Chando nu lokasmiṃ kutonidānoti chando kutonidāno kutojāto
kutosañjāto kutonibbatto kuto-abhinibbatto kutopātubhūto, kiṃnidāno
kiṃsamudayo kiṃjātiko kiṃpabhavoti chandassa mūlaṃ pucchati -pa-
samudayaṃ pucchati papucchati yācati ajjhesati pasādetīti chando nu
lokasmiṃ kutonidāno.

Vinicchayā cāpi kutopahūtāti vinicchayā kutopahūtā kutojātā
kutosañjātā kutonibbattā kuto-abhinibbattā

* Khu 1. 411 piṭṭhe.

1. Vāpi (Sī, Syā)

kutopātubhūtā, kiṃnidānā kiṃsamudayā kiṃjātikā kiṃpabhavāti
vinicchayānaṃ mūlaṃ pucchati -pa- samudayaṃ pucchati papucchati yācati
ajjhesati pasādetīti vinicchayā cāpi kutopahūtā.

Kodho mosavajjaṇca kathaṃkathā cāti kodhoti yo evarūpo cittassa
āghāto paṭighāto paṭighaṃ paṭivirodho kopo pakopo sampakopo doso
padoso sampadoso cittassa byāpatti manopadoso kodho kujjhanā
kujjhitattaṃ doso dussanā dussittattaṃ byāpatti byāpajjanā byāpajjitattaṃ
virodho paṭivirodho caṇḍikkaṃ asuro po anattamanatā cittassa, **mosavajjaṇ**
vuccati musāvādo. **Kathaṃkathā** vuccati vicikicchāti kodho mosavajjaṇca
kathaṃkathā ca.

Ye cāpi dhammā samaṇena vuttāti ye cāpīti ye kodhena ca mosavajjena
ca kathaṃkathāya ca sahaḡatā sahaḡatā saṃsaṭṭhā sampayuttā ekuppādā
ekanirodhā ekavattukā ekārammaṇā, ime vuccanti ye cāpi dhammā. . Atha
vā ye te kilesā aññaḡatikā añṇavihitakā, ime vuccanti ye cāpi dhammā.

Samaṇena vuttāti samaṇena samitapāpena brāhmaṇena
bāhitapāpadhammena bhikkhunā bhinnakilesamūlena
sabbākusalamūlabandhanā pamuttana vuttā pavuttā ācikkhitā desitā
paññaḡpitā paṭṭhapitā vivaḡā vibhattā uttāṇikatā pakāsītāti ye cāpi dhammā
samaṇena vuttā. Tenāha so nimmito—

Chando nu lokasmiṃ kutonidāno,
Vinicchayā cāpi kutopahūtā.
Kodho mosavajjaṇca kathaṃkathā ca,
Ye cāpi dhammā samaṇena vuttāti.

102. * **Sātaṃ asātanti yamāhu loke,**
Tamūpanissāya pahoti chando.
Rūpesu disvā vibhavaṃ bhavaṇca,
Vinicchayaṃ kubbati¹ jantu loke.

Sātaṃ asātanti yamāhu loketi sātanti sukhā ca vedanā iṭṭhaṇca vatthu².
Asātanti dukkhā ca vedanā aniṭṭhaṇca vatthu. **Yamāhu**

* Khu 1. 413 ppiṭṭhe.

1. Kūrote (Syā)

2. Vatthum (Sī, Ka)

loketi yaṃ āhaṃsu yaṃ kathenti yaṃ bhaṇanti yaṃ dīpenti yaṃ voharantīti sātāṃ asātanti yaṃāhu loke.

Tamūpanissāya pahoti chandoti sātāsātāṃ nissāya sukhadukkhaṃ nissāya somanassadomanassaṃ nissāya itṭhāniṭṭhaṃ nissāya anunayapaṭighaṃ nissāya chando pahoti pabhavati jāyati sañjāyati nibbattati abhinibbattatīti tamūpanissāya pahoti chando.

Rūpesu disvā vibhavaṃ bhavañcāti rūpesūti cattāro ca mahābhūtā catunnaṅca mahābhūtānaṃ upādāya rūpaṃ. Katamo rūpānaṃ bhavo, yo rūpānaṃ bhavo jāti sañjāti nibbatti abhinibbatti pātubhāvo, ayaṃ rūpānaṃ bhavo. Katamo rūpānaṃ vibhavo, yo rūpānaṃ khayō vayo bhedo paribhedo aniccatā antaradhānaṃ, ayaṃ rūpānaṃ vibhavo. . **Rūpesu disvā vibhavaṃ bhavañcāti** rūpesu bhavaṅca vibhavaṅca disvā passitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvāti rūpesu disvā vibhavaṃ bhavaṅca.

Vinicchayaṃ kubbatī jantu loketi vinicchayāti dve vinicchayā taṇhāvinicchayo ca diṭṭhivinnicchayo ca. Kathaṃ taṇhāvinicchayaṃ karoti, idhekaccassa anuppannā ceva bhogā na uppajjanti, uppannā ca bhogā parikkhayaṃ gacchanti, tassa evaṃ hoti “kena nu kho me upāyena anuppannā ceva bhogā na uppajjanti, uppannā ca bhogā parikkhayaṃ gacchantī”ti, tassa pana evaṃ hoti “surāmerayamajjappamādaṭṭhānānuyogaṃ anuyuttassa me anuppannā ceva bhogā na uppajjanti, uppannā ca bhogā parikkhayaṃ gacchanti. Vikālavissikhācariyānuyogaṃ anuyuttassa me anuppannā ceva bhogā na uppajjanti, uppannā ca bhogā parikkhayaṃ gacchanti. Samajjābhicaraṇaṃ anuyuttassa me. Jutappamādaṭṭhānānuyogaṃ anuyuttassa me. Pāpamittānuyogaṃ anuyuttassa me anuppannā ceva bhogā na uppajjanti, uppannā ca bhogā parikkhayaṃ gacchanti. Ālasyānuyogaṃ anuyuttassa me anuppannā ceva bhogā na uppajjanti, uppannā ca bhogā parikkhayaṃ gacchantī”ti evaṃ nāṇaṃ katvā cha bhogānaṃ apāyamukhāni na sevati, cha bhogānaṃ āyamukhāni sevati. Evampi taṇhāvinicchayaṃ karoti.

Atha vā kasiyā vā vaṇijjāya vā gorakkhena vā issatthena¹ vā rājaporisena vā sippaññatarena vā paṭipajjati. Evampi taṇhāvinicchayaṃ karoti. Kathaṃ diṭṭhivinicchayaṃ karoti, cakkhusmiṃ uppanne jānāti “attā me uppanno”ti, cakkhusmiṃ antarahite jānāti “attā me antarahito, vigato me attā”ti. Evampi diṭṭhivinicchayaṃ karoti. Sotasmim. Ghānasmim. Jivhāya. Kāyasmim. Rūpasmim. Saddasmim. Gandhasmim. Rasasmim. Phoṭṭhabbasim uppanne jānāti “attā me uppanno”ti, phoṭṭhabbasim antarahite jānāti “attā me antarahito, vigato me attā”ti. Evampi diṭṭhivinicchayaṃ karoti janeti sañjaneti nibbatteti abhinibbatteti. **Jantūti** satto naro mānava -pa- manujo. **Loketi** apāyaloke -pa- āyatanaloketi vinicchayaṃ kubbati jantu loke. Tenāha Bhagavā—

Sātaṃ asātanti yamāhu loke,
 Tamūpanissāya pahoti chando.
 Rūpesu disvā vibhavaṃ bhavañca,
 Vinicchayaṃ kubbati jantu loketi.

103. * **Kodho mosavajjañca kathaṃkathā ca,**
Etepi dhammā dvayameva sante.
Kathaṃkathā nānapathāya sikkhe,
Ñatvā pavuttā samaṇena dhammā.

Kodho mosavajjañca kathaṃkathā cāti kodhoti yo evarūpo cittassa āghāto paṭighāto -pa-. **Mosavajjam** vuccati musāvādo, **kathaṃkathā** vuccati vicikicchā. Itthaṃ vatthum nissāyapi kodho jāyati, anitthaṃ vatthum nissāyapi kodho jāyati. Itthaṃ vatthum nissāyapi musāvādo uppajjati, anitthaṃ vatthum nissāyapi musāvādo uppajjati. Itthaṃ vatthum nissāyapi kathaṃkathā uppajjati, anitthaṃ vatthum nissāyapi kathaṃkathā uppajjati.

Kathaṃ anitthaṃ vatthum nissāya kodho jāyati, pakatiyā anitthaṃ vatthum nissāya kodho jāyati “anattam me acarī”ti kodho jāyati, “anattam me caratī”ti kodho jāyati, “anattam me

1. Issattena (Ka-Si, Ka) isu + sattha.

* Khu 1. 414 piṭṭhe.

carissatī”ti kodho jāyati, “piyassa me manāpassa anattam acari. Anattam carati. Anattam carissatī”ti kodho jāyati. “Appiyassa me amanāpassa attham acari. Attham carati. Attham carissatī”ti kodho jāyati. Evam anittam vatthum nissāya kodho jāyati.

Katham ittam vatthum nissāya kodho jāyati, ittam vatthum acchedasaṅkinopi kodho jāyati, acchijjantepi kodho jāyati, acchinnepi kodho jāyati. Ittham vatthum vipariṇāmasaṅkinopi kodho jāyati, vipariṇāmantepi kodho jāyati, vipariṇatepi kodho jāyati. Evam ittam vatthum nissāya kodho jāyati.

Katham anittam vatthum nissāya musāvādo uppajjati, idhekacco andubandhanena¹ vā baddho², tassa bandhanassa mokkhatthāya sampajānamusā bhāsati. Rajjubandhanena vā baddho. Saṅkhalikabandhanena vā baddho. Vettabandhanena vā baddho. Latābandhanena vā baddho. Pakkhepabandhanena vā baddho. Parikkhepabandhanena vā baddho. Gāma nigama nagara raṭṭhabandhanena vā baddho. Janapadabandhanena vā baddho, tassa bandhanassa mokkhatthāya sampajānamusā bhāsati. Evam anittam vatthum nissāya musāvādo uppajjatīti.

Katham ittam vatthum nissāya musāvādo uppajjati, idhekacco manāpikānam³ rūpānam hetu sampajānamusā bhāsati. Manāpikānam saddānam. Gandhānam. Rasānam. Phoṭṭhabbānam hetu. Cīvarahetu. Piṇḍapātahetu. Senāsanahetu. Gilānapaccayabhesajjaparikkhārahetu sampajānamusā bhāsati. Evam ittam vatthum nissāya musāvādo uppajjati.

Katham anittam vatthum nissāya kathamkathā uppajjati, “muccissāmi⁴ nu kho cakkhurogato, na nu kho muccissāmi cakkhurogato. Muccissāmi nu kho sotarogato. Ghānarogato. Jivhārogato. Kāyarogato. Sīsarogato. Kaṇṇarogato. Mukharogato. Muccissāmi nu kho dantarogato, na nu kho muccissāmi dantarogato”ti evam anittam vatthum nissāya kathamkathā uppajjati.

1. Addubandhanena (Syā, Ka)

2. Bandho (Syā, Ka)

3. Manāpānam (Si)

4. Muñcissāmi (Si)

Katham iṭṭham vatthum nissāya kathamkathā uppajjati, “labhissāmi nu kho manāpikē¹ rūpe, na nu kho labhissāmi manāpikē rūpe. Labhissāmi nu kho manāpikē sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe. Kulaṃ. Gaṇaṃ. Āvāsaṃ. Lābhaṃ. Yasaṃ. Pasaṃsaṃ. Sukhaṃ. Cīvaraṃ. Piṇḍapātaṃ. Senāsanaṃ. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ”ti. Evaṃ iṭṭham vatthum nissāya kathamkathā uppajjatīti kodho mosavajjañca kathamkathā ca.

Etepi dhammā dvayameva santeti sātāsāte sante, sukhadukkhe sante, somanassadomanasse sante, iṭṭhāniṭṭhe sante, anunayapaṭighe sante saṃvijjamāne atthi upalabbhamāneti etepi dhammā dvayameva sante.

Kathamkathā nānapathāya sikkheti nānapī nānapatho, nānassa ārammaṇampi nānapatho, nānasahabhunopi dhammā nānapatho. Yathā ariyamaggo ariyapatho, devamaggo devapatho, brahmamaggo brahmapatho, evamevaṃ nānapī nānapatho, nānassa ārammaṇampi nānapatho, nānasahabhunopi dhammā nānapatho.

Sikkheti tisso sikkhā adhisīlasikkhā adhicitasikkhā adhipaññāsikkhā. Katamā adhisīlasikkhā, idha bhikkhu sīlavā hoti, pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharati ācāragocarasaṃmano aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī, samādāya sikkhati sikkhāpadesu, khuddako sīlakkhandho mahanto sīlakkhandho sīlaṃ patitṭhā ādi caraṇaṃ saṃyamo saṃvaro mukhaṃ pamukhaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ samāpattiyā. Ayaṃ adhisīlasikkhā. Katamā adhicitasikkhā, idha bhikkhu vivicceva kāmehi -pa-catutthaṃ jhānaṃ upasampajja viharati, ayaṃ adhicitasikkhā. . Katamā adhipaññāsikkhā, idha bhikkhu paññavā hoti udayatthagāminiyā paññāya samannāgato ariyāya nibbedhikāya sammādukkhakkhayagāminiyā. “So idaṃ dukkhaṃ”ti yathābhūtaṃ pajānāti -pa- “ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ime āsavā”ti yathābhūtaṃ pajānāti -pa- “ayaṃ āsavanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṃ pajānāti, ayaṃ adhipaññāsikkhā.

Kathamkathī nāṇapathāya sikkheti kathamkathī puggalo sakaṅkho savilekho sadvelhako savicikiccho nāṇādhigamāya nāṇaphusanāya nāṇasacchikiriyāya, adhisīlampi sikkheyya, adhicittampi sikkheyya, adhipaññampi sikkheyya, imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkheyya, jānanto sikkheyya, passanto sikkheyya, paccavekkhanto sikkheyya, cittaṃ adhiṭṭhahanto sikkheyya, saddhāya adhimuccanto sikkheyya, vīriyaṃ paggaṇhanto sikkheyya, satim upaṭṭhahanto sikkheyya, cittaṃ samādahanto sikkheyya, paññāya pajānanto sikkheyya, abhiññeyyaṃ abhijānanto sikkheyya, pariññeyyaṃ parijānanto sikkheyya, pahātabbaṃ pajahanto sikkheyya, bhāvetabbaṃ bhāvento sikkheyya, sacchikātabbaṃ sacchikaronto sikkheyya ācareyya samācareyya samādāya vatteyyāti kathamkathī nāṇapathāya sikkhe.

Ñatvā pavuttā samaṇena dhammāti ñatvāti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā vuttā pavuttā ācikkhitā desitā paññapitā paṭṭhapitā vivaṭā vibhattā uttānīkatā¹ pakāsītā, “sabbe saṅkhārā aniccā”ti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā vuttā pavuttā ācikkhitā desitā paññapitā paṭṭhapitā vivaṭā vibhattā uttānīkatā pakāsītā, “sabbesaṅkhārā dukkhā”ti. “Sabbe dhammā anattā”ti. “Avijjāpaccayā saṅkhārā”ti -pa- “jātipaccayā jarāmaṇaṇ”ti. “Avijjānirodhā saṅkhāraṇirodho”ti -pa- “jātinirodhā jarāmaṇaṇirodho”ti. “Idaṃ dukkhaṇ”ti -pa- “ayaṃ dukkhaṇirodhagāminī paṭipadā”ti. “Ime āsavā”ti -pa- “ayaṃ āsavaṇirodhagāminī paṭipadā”ti. “Ime dhammā abhiññeyyā”ti. “Ime dhammā pariññeyyā”ti. “Ime dhammā pahātabbā”ti. “Ime dhammā bhāvetabbā”ti. Ime dhammā sacchikātabbā”ti. Channaṃ phassāyatanānaṃ samudayaṇca atthaṅgamaṇca assādaṇca ādīnavaṇca nissaraṇaṇca. Pañcannaṃ upādānakkhandhānaṃ. Catunnaṃ mahābhūtānaṃ. “Yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṇ”ti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā vuttā pavuttā ācikkhitā desitā paññapitā paṭṭhapitā vivaṭā vibhattā uttānīkatā pakāsītā.

1. Uttānīm katā (Ka)

Vuttaṃ hetāṃ Bhagavatā— * abhiññāyāhaṃ bhikkhave dhammaṃ desemi, no anabhiññāya, sanidānaṃ bhikkhave dhammaṃ desemi, no anidānaṃ, sappāṭihāriyāhaṃ bhikkhave dhammaṃ desemi, no appāṭihāriyaṃ. Tassa mayhaṃ bhikkhave abhiññāya dhammaṃ desayato, no anabhiññāya, sanidānaṃ dhammaṃ desayato, no anidānaṃ, sappāṭihāriyaṃ dhammaṃ desayato, no appāṭihāriyaṃ karaṇīyo ovādo, karaṇīyā anusāsānī. Alaṅca pana bhikkhave vo tuṭṭhiyā alaṃ pāmojjāya alaṃ somanassāya “Sammāsambuddho Bhagavā, svākkhāto dhammo, suppaṭipanno saṃgho”ti -pa-. Imasmiṃ ca pana veyyākaraṇasmiṃ bhaññaṃāne dasasahassī lokadhātu akampitthāti ṇatvā pavuttā samaṇena dhammā. Tenāha Bhagavā—

Kodho mosavajjaṅca kathaṃkathā ca,
Etepi dhammā dvayameva sante.
Kathaṃkathī ñāṇapathāya sikkhe,
Ñatvā pavuttā samaṇena dhammāti.

104. + Sātaṃ asātaṅca kutonidānā,
Kismiṃ asante na bhavanti hete.
Vibhavaṃ bhavañcāpi yametamatthaṃ,
Etaṃ me pabrūhi yatonidānaṃ.

Sātaṃ asātaṅca kutonidānāti sātā asātā kutonidānā kutojātā kutosañjātā kutonibbattā kuto-abhinibbattā kutopātubhūtā, kiṇnidānā kiṃsamudayā kiṃjātikā kiṃpabhavāti sātāsātānaṃ mūlaṃ pucchati -pa- samudayaṃ pucchati papucchati yāceti ajjhesati pasādetīti sātaṃ asātaṅca kutonidānā.

Kismiṃ asante na bhavanti heteti kismiṃ asante asaṃvijjamāne natthi anupalabbhamāne sātāsātā na bhavanti nappabhavanti na jāyanti na sañjāyanti na nibbattanti na abhinibbattantīti kismiṃ asante na bhavanti hete.

Vibhavaṃ bhavañcāpi yametamatthanti katamo sātāsātānaṃ bhavo, yo sātāsātānaṃ bhavo pabhavo jāti sañjāti nibbatti abhinibbatti pātubhavo, ayaṃ sātāsātānaṃ bhavo. Katamo sātāsātānaṃ vibhavo, yo sātāsātānaṃ khayō vayo bhedo paribhedo

* Am 1. 280; Abhi 4. 407 piṭṭhesu.

+ Khu 1. 414 piṭṭhe.

aniccatā antaradhānaṃ, yaṃ sātāsātānaṃ vibhavo. . **Yametamatthanti** yaṃ paramatthanti vibhavaṃ bhavañcāpi yametamatthaṃ.

Etaṃ me pabrūhi yatonidānanti etanti yaṃ pucchāmi, yaṃ yācāmi, yaṃ ajjhesāmi, yaṃ pasādemi. **Pabrūhīti** brūhi vadehi ācikkha desehi paññapehi paṭṭhapehi vivara vibhaja uttānikaroḥi pakāsehīti etaṃ me pabrūhi.

Yatonidānanti yaṃnidānaṃ yaṃsamudayaṃ yaṃjātikaṃ yaṃpabhavanti etaṃ me pabrūhi yatonidānaṃ. Tenāha so nimmito—

Sātaṃ asātañca kutonidānā,
Kismiṃ asante na bhavanti hete.
Vibhavaṃ bhavañcāpi yametamatthaṃ,
Etaṃ me pabrūhi yatonidānanti.

105. * **Phassanidānaṃ sātāṃ asātāṃ,**
Phasse asante na bhavanti hete.
Vibhavaṃ bhavañcāpi yametamatthaṃ,
Etaṃ te pabrūmi itonidānaṃ.

Phassanidānaṃ sātāṃ asātānti sukhavedanīyaṃ phassaṃ paṭicca uppajjati sukhā vedanā. Yā tasseva sukhavedanīyassa phassassa nirodhā yaṃ tajjaṃ vedayitaṃ sukhavedanīyaṃ phassaṃ paṭicca paṭicca uppannā sukhā vedanā, sā nirujjhati, sā vūpasammati. Dukkavedanīyaṃ phassaṃ paṭicca uppajjati dukkhā vedanā. Yā tasseva dukkhavedanīyassa phassassa nirodhā yaṃ tajjaṃ vedayitaṃ dukkhavedanīyaṃ phassaṃ paṭicca uppannā dukkhā vedanā, sā nirujjhati, sā vūpasammati. Adukkhamasukhavedanīyaṃ phassaṃ paṭicca uppajjati adukkhamasukhā vedanā. Yā tasseva adukkhamasukhavedanīyassa phassassa nirodhā yaṃ tajjaṃ vedayitaṃ adukkhamasukhavedanīyaṃ phassaṃ paṭicca uppannā adukkhamasukhā vedanā, sā nirujjhati vūpasammati. . **Phassanidānaṃ sātāṃ asātānti** sātāsātā phassanidānā phassasamudayā phassajātikā phassappabhavāti phassanidānaṃ sātāṃ asātāṃ.

Phasse asante na bhavanti heteti phasse asante asaṃvijjamāne natthi anupalabbhamāne sātāsātā na bhavanti nappabhavanti na jāyanti na sañjāyanti na nibbattanti nābhinibbattanti na pātubhavantīti phasse asante na bhavanti hete.

Vibhavaṃ bhavañcāpi yametamatthanti bhavadiṭṭhipi phassanidānā, vibhavadiṭṭhipi phassanidānā. **Yametamatthanti** yaṃ paramatthanti vibhavaṃ bhavañcāpi yametamatthaṃ.

Etaṃ te pabrūmi itonidānanti etanti yaṃ pucchasi, yaṃ yācasi, yaṃ ajjhesasi, yaṃ pasādesi. . **Pabrūmīti** brūmi ācikkhāmi desemi paññapemi paṭṭhapemi vivarāmi vibhajāmi uttānikaromi pakāsemīti etaṃ te pabrūmi. **Itonidānanti** ito phassanidānaṃ phassasamudayaṃ phassajātikaṃ phassappabhavanti etaṃ te pabrūmi itonidānaṃ. Tenāha Bhagavā—

Phassanidānaṃ sātāṃ asātāṃ,
Phasse asante na bhavanti hete.
Vibhavaṃ bhavañcāpi yametamatthaṃ,
Etaṃ te pabrūmi itonidānanti.

106. * Phasso nu lokasmiṃ kutonidāno,
Phariggahā cāpi¹ kutopahūtā.
Kismiṃ asante na mamattamatthi,
Kismiṃ vibhūte na phusanti phassā.

Phasso nu lokasmiṃ kutonidānoti phasso kutonidāno kutojāto kutosañjāto kutonibbatto kuto-abhinibbatto kutopātubhūto, kiṃnidāno kiṃsamudayo kiṃjātiko kiṃpabhavoti phassassa mūlaṃ pucchati, hetuṃ pucchati -pa- samudayaṃ pucchati papucchati yāceti ajjhesati pasādetīti phasso nu lokasmiṃ kutonidāno.

Pariggahā cāpi kutopahūtāti pariggahā kutopahūtā kutojātā kutosañjātā kutonibbattā kuto-abhinibbattā kutopātubhūtā, kiṃnidānā kiṃsamudayā kiṃjātikā kiṃpabhavāti pariggahānaṃ mūlaṃ pucchati, hetuṃ pucchati -pa- samudayaṃ pucchati papucchati yāceti ajjhesati pasādetīti pariggahā cāpi kutopahūtā.

* Khu 1. 414 piṭṭhe.

1. Vāpi (Sī, Syā)

Kismiṃ asante na mamattamatthīti kismiṃ asante asaṃvijjamāne natthi anupalabbhamāne mamattā natthi na santi na saṃvijjanti nupalabbhanti, pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddho abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhāti kismiṃ asante na mamattamatthi.

Kismiṃ vibhūte na phusanti phassāti kismiṃ vibhūte vibhavite atikkante samatikkante vītivatte phassā na phusantīti kismiṃ vibhūte na phusanti phassā. Tenāha so nimmito—

Phasso nu lokasmiṃ kutonidāno,
Pariggahā cāpi kutopahūtā.
Kismiṃ asante na mamattamatthi,
Kismiṃ vibhūte na phusanti phassāti.

**107. * Nāmañca rūpañca paṭicca phasso,
Icchānidānāni pariggahāni.
Icchāya'santya na mamattamatthi,
Rūpe vibhūte na phusanti phassā.**

Nāmañca rūpañca paṭicca phassoti ⁺ cakkhuñca paṭicca rūpe ca uppajjati cakkhuviññāṇaṃ, tiṇṇaṃ saṅgati phasso. Cakkhu ca¹ rūpā ca rūpasmiṃ cakkhusamphassaṃ ṭhapetvā sampayuttakā dhammā nāmasmiṃ, evampi nāmañca rūpañca paṭicca phasso. Sotañca paṭicca sadde ca uppajjati sotaviññāṇaṃ, tiṇṇaṃ saṅgati phasso. Sotañca saddā ca rūpasmiṃ sotasamphassaṃ ṭhapetvā sampayuttakā dhammā nāmasmiṃ, evampi nāmañca rūpañca paṭicca phasso. Ghānañca paṭicca gandhe ca uppajjati ghānaviññāṇaṃ, tiṇṇaṃ saṅgati phasso. Ghānañca gandhā ca rūpasmiṃ ghānasamphassaṃ ṭhapetvā sampayuttakā dhammā nāmasmiṃ, evampi nāmañca rūpañca paṭicca phasso. Jivhañca paṭicca rase ca uppajjati jivhaviññāṇaṃ, tiṇṇaṃ saṅgati phasso. Jivhā ca rasā ca rūpasmiṃ jivhāsamphassaṃ ṭhapetvā sampayuttakā dhammā nāmasmiṃ, evampi nāmañca rūpañca paṭicca phasso. Kāyañca paṭicca phoṭṭhabbe ca uppajjati kāyaviññāṇaṃ, tiṇṇaṃ saṅgati phasso. Kāyo ca phoṭṭhabbā ca rūpasmiṃ kāyasamphassaṃ ṭhapetvā sampayuttakā dhammā nāmasmiṃ. Evampi nāmañca rūpañca paṭicca phasso. Manañca paṭicca dhamme ca uppajjati manoviññāṇaṃ, tiṇṇaṃ saṅgati phasso.

* Khu 1. 414 piṭṭhe. + Ma 1. 158; Saṃ 2. 261 piṭṭhādīsu. 1. Cakkhuñca (bahūsu)

vatthu rūpaṃ rūpasmiṃ, dhammā rūpino rūpasmiṃ manosamphassaṃ
 ṭhapetvā sampayuttakā dhammā nāmasmiṃ, evampi nāmañca rūpañca
 paṭicca phasso.

Ichhānidānāni pariggahānīti icchā vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa-
 abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. **Pariggahāti dve** pariggahā taṇhāpariggaho ca
 diṭṭhipariggaho ca -pa- ayaṃ taṇhāpariggaho -pa- ayaṃ diṭṭhipariggaho.
Ichhānidānāni pariggahānīti pariggahā icchānidānā icchahetukā
 icchāpaccayā icchākāraṇā icchāpabhavāti icchānidānāni pariggahāni.

Ichhāya'santyā na mamattamatthīti icchā vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo
 -pa- abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. **Mamattāti dve** mamattā
 taṇhāmamattañca diṭṭhimamattañca -pa- idaṃ taṇhāmamattaṃ -pa- idaṃ
 diṭṭhimamattaṃ. **Ichhāya'santyā na mamattamatthīti** icchāya asantyā
 asaṃvijjamānāya natthi anupalabbhamānāya mamattā natthi na santi na
 saṃvijjanti nupalabbhanti, pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā
 abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhāti icchāya'santyā na mamattamatthi.

Rūpe vibhūte na phusanti phassāti rūpeti cattāro ca mahābhūtā
 catunnañca mahābhūtānaṃ upādāya rūpaṃ. **Rūpe vibhūtetī** catūhākārehi¹
 rūpaṃ vibhūtaṃ hoti nātavibhūtena² tīraṇavibhūtena pahānavibhūtena
 samatikkamavibhūtena. Kathaṃ nātavibhūtena rūpaṃ vibhūtaṃ hoti, rūpaṃ
 jānāti “yaṃ kiñci rūpaṃ, sabbaṃ rūpaṃ cattāri ca mahābhūtāni catunnañca
 mahābhūtānaṃ upādāya rūpaṃ”ti jānāti passati. Evaṃ nātavibhūtena rūpaṃ
 vibhūtaṃ hoti.

Kathaṃ tīraṇavibhūtena rūpaṃ vibhūtaṃ hoti, evaṃ nātāṃ katvā rūpaṃ
 tīreti, aniccato dukkhato rogato gaṇḍato sallato aghato ābādhato parato
 palokato itito upaddavato bhayato upasaggato calato pabhaṅguto adhuvato
 atāṇato alenato asaraṇato rittato tucchato suññato anattato ādīnavato
 vipariṇāmadhammato asārakato aghamūlato

1. Catūhi kāraṇehi (Syā)

2. Ñāṇavibhūtena (Sī), tadaṭṭhakathāyaṃ pana nātavīvattenāti dissati.

vadhakato vibhavato sāsavato saṅkhatato mārāmisato jātidhammato jarādhhammato byādhidhammato maraṇadhammato sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammato saṅkilesikadhammato samudayato atthaṅgamato assādato ādīnavato nissaraṇato tīreti. Evaṃ tīraṇavibhūtena rūpaṃ vibhūtaṃ hoti.

Kathaṃ pahānavibhūtena rūpaṃ vibhūtaṃ hoti, evaṃ tīrayitvā rūpe chandarāgaṃ pajahati vinodeti byantiṃ karoti anabhāvaṃ gameti, vuttaṃhettaṃ Bhagavatā— * yo bhikkhave rūpasmiṃ chandarāgo, taṃ pajahatha. Evaṃ taṃ rūpaṃ pahīnaṃ bhavissati ucchinnamūlaṃ tālāvatthukataṃ anabhāvaṃkataṃ āyatiṃ anuppādadhammanti. Evaṃ pahānavibhūtena rūpaṃ vibhūtaṃ hoti.

Kathaṃ samatikkamavibhūtena rūpaṃ vibhūtaṃ hoti, catasso arūpasamāpattiyo paṭiladdhassa rūpā vibhūtā honti vibhāvītā atikkantā samatikkantā vītivattā. Evaṃ samatikkamavibhūtena rūpaṃ vibhūtaṃ hoti. Imehi catūhi kāraṇehi rūpaṃ vibhūtaṃ hoti.

Rūpe vibhūte na phusanti phassāti rūpe vibhūte vibhāvīte atikkante samatikkante vītivatte pañca phassā na phusanti cakkhusamphasso sotasaṃphasso ghānasamphasso jivhāsaṃphasso kāyasaṃphassoti rūpe vibhūte na phusanti phassā. Tenāha Bhagavā—

Nāmañca rūpañca paṭicca phasso,
Icchānidānāni pariggahāni.
Icchāya'santyā na mamattamatthi,
Rūpe vibhūte na phusanti phassāti.

**108. + Kathaṃ sametassa vibhoti rūpaṃ,
Sukhaṃ dukhañcāpi¹ kathaṃ vibhoti.
Etaṃ me pabrūhi yathā vibhoti,
Taṃ jāniyāmāti² me mano ahu.**

Kathaṃ sametassa vibhoti rūpanti kathaṃ sametassāti kathaṃ sametassa kathaṃ paṭipannassa kathaṃ iriyantassa kathaṃ vattentassa kathaṃ pālentassa kathaṃ yapentassa kathaṃ yāpentassa rūpaṃ vibhoti vibhāvīyati

* Saṃ 2. 23 piṭṭhe.

1. Dukkhaṃ vāpi (Syā)

+ Khu 1. 414 piṭṭhe.

2. Jānissāmāti (Si, Ka)

atikkamīyati samatikkamīyati¹ vītivattīyatīti katham sametassa vibhoti rūpaṃ.

Sukhaṃ dukhañcāpi katham vibhotīti sukhañca dukkhañca katham vibhoti vibhāvīyati atikkamīyati samatikkamīyati vītivattīyatīti sukhaṃ dukhañcāpi katham vibhoti.

Etaṃ me pabrūhi yathā vibhotīti etanti yaṃ pucchāmi, yaṃ yācāmi, yaṃ ajjhesāmi, yaṃ pasādemīti etaṃ. **Me pabrūhīti** me pabrūhi ācikkha desehi paññapehi paṭṭhapehi vivara vibhaja uttānīkarohi pakāsehīti etaṃ me pabrūhi. **Yathā vibhotīti** yathā vibhoti vibhāvīyati atikkamīyati samatikkamīyati vītivattīyatīti etaṃ me pabrūhi yathā vibhoti.

Taṃ jāniyāmāti me mano ahūti taṃ jāniyāmāti taṃ jāneyyāma ājāneyyāma vijāneyyāma paṭivijāneyyāma paṭivijjheyyāmāti taṃ jāniyāma. **Iti me mano ahūti** iti me mano ahu, iti me cittaṃ ahu, iti me saṅkappo ahu, iti me viññāṇaṃ ahūti taṃ jāniyāma iti me mano ahu. Tenāha so nimmito—

Katham sametassa vibhoti rūpaṃ,
Sukhaṃ dukhañcāpi katham vibhoti.
Etaṃ me pabrūhi yathā vibhoti,
Taṃ jāniyāmāti me mano ahūti.

109. * Na saññasaññī na visaññasaññī,
Nopi asaññī na vibhūtasaññī.
Evaṃ sametassa vibhoti rūpaṃ,
Saññānidānā hi papañcasaṅkhā.

Na saññasaññī na visaññasaññīti saññasaññīno vuccanti ye pakatisaññāya ṭhitā, napi so pakatisaññāya ṭhito. Visaññasaññīno vuccanti ummattakā ye ca khittacittā², napi so ummattako, nopi khittacittoti na saññasaññī na visaññasaññī.

1. Vibhāvīyati atikkamiyyati samatikkamiyyati (bahūsu)

* Khu 1. 414 piṭṭhe.

2. Ukkhittacittā (Syā)

Nopi asaṇṇī na vibhūtasāṇṇīti asaṇṇīno vuccanti nirodhasamāpannā ye ca asaṇṇasattā. Napi so nirodhasamāpanno, napi asaṇṇasatto. Vibhūtasāṇṇīno vuccanti ye catunnaṃ arūpasamāpattīnaṃ lābhino. Napi so catunnaṃ arūpasamāpattīnaṃ lābhīti nopi asaṇṇī na vibhūtasāṇṇī.

Evaṃ sametassa vibhoti rūpanti idha bhikkhu sukhassa ca pahānā -pacatutthaṃ jhānaṃ upasampajja viharati, so evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite āneṇjappatte ākāsaṇaṇcāyatanasamāpattipaṭilābhatthāya cittaṃ abhinīharati abhininnāmeti āruppamaggasamaṅgīti evaṃ sametassa evaṃ paṭipannassa evaṃ iriyantassa evaṃ vattentassa evaṃ pālentassa evaṃ yapentassa evaṃ yāpentassa rūpaṃ vibhoti vibhāvīyati atikkamīyati samatikkamīyati vītivattīyatīti evaṃ sametassa vibhoti rūpaṃ.

Saṇṇānidānā hi papañcasaṅkhāti papañcāyeva papañcasaṅkhā. Taṇhāpapañcasaṅkhā diṭṭhipapañcasaṅkhā mānapapañcasaṅkhā saṇṇānidānā saṇṇāsamudayā saṇṇājātikā saṇṇāpabhavāti saṇṇānidānā hi papañcasaṅkhā. Tenāha Bhagavā—

Na saṇṇasaṇṇī na visaṇṇasaṇṇī,
Nopi asaṇṇī na vibhūtasāṇṇī.
Evaṃ sametassa vibhoti rūpaṃ,
Saṇṇānidānā hi papañcasaṅkhāti.

110. * Yaṃ taṃ apucchimha akittayī no,
Aññaṃ taṃ pucchāma tadiṅgha brūhi.
Ettāvata' ggaṃ nu vadanti heke,
Yakkhassa suddhiṃ idha paṇḍitāse.
Udāhu aññaṃpi vadanti etto.

Yaṃ taṃ apucchimha akittayī notī yaṃ taṃ apucchimha ayācimha ajjhesimha pasādayimha. **Akittayī** notī kittitaṃ pakittitaṃ ācikkhitaṃ desitaṃ paññapitaṃ paṭṭhapitaṃ vivaṇaṃ vibhattaṃ uttānīkataṃ pakāsitaṃ yaṃ taṃ apucchimha akittayī no.

Aññaṃ taṃ pucchāma tadiṅgha brūhīti aññaṃ taṃ pucchāma, aññaṃ taṃ yācāma, aññaṃ taṃ ajjhesāma, aññaṃ taṃ pasādema, uttariṃ taṃ pucchāma. . **Tadiṅgha brūhīti**

* Khu 1. 415; Khu 8. 71 piṭṭhesupī.

in̄gha brūhi ācikkha desehi paññapehi paṭṭhapehi vivara vibhaja uttānīkarohi pakāsehi aññaṃ taṃ pucchāma tadin̄gha brūhi.

Ettāvata'ggam nu vadanti heke, yakkhassa suddhim idha paṇḍitāseti eke samaṇabrāhmaṇā etā arūpasamāpattiyo aggaṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti. **Yakkhassāti** sattassa narassa mānavassa posassa puggalassa jīvassa jāgussa jantussa indagussa manujassa. . **Suddhinti** suddhim visuddhim parisuddhim, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ. . **Idha paṇḍitāseti** idha paṇḍitavādā thiravādā ñāyavādā hetuvādā lakkhaṇavādā kāraṇavādā ṭhānavādā sakāya laddhiyāti ettāvata'ggam nu vadanti heke, yakkhassa suddhim idha paṇḍitāse.

Udāhu aññampi vadanti ettoti udāhu eke samaṇabrāhmaṇā etā arūpasamāpattiyo atikkamitvā samatikkamitvā vītivattetvā etto arūpasamāpattito aññaṃ uttariṃ yakkhassa suddhim visuddhim parisuddhim muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti udāhu aññampi vadanti etto. Tenāha so nimmito—

Yaṃ taṃ apucchimha akittayī no,
Aññaṃ taṃ pucchāma tadin̄gha brūhi.
Ettāvata'ggam nu vadanti heke,
Yakkhassa suddhim idha paṇḍitāse.
Udāhu aññampi vadanti ettoti.

111. * **Ettāvata'ggampi vadanti heke,**
Yakkhassa suddhim idha paṇḍitāse.
Tesaṃ paneke samayaṃ vadanti,
Anupādisese kusalāvadānā.

Ettāvata'ggampi vadanti heke, yakkhassa suddhim idha paṇḍitāseti santeke samaṇabrāhmaṇā sassatavādā etā arūpasamāpattiyo aggaṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti. **Yakkhassāti** sattassa narassa mānavassa posassa puggalassa jīvassa jāgussa jantussa indagussa manujassa. . **Suddhinti** suddhim visuddhim parisuddhim, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ. . **Idha paṇḍitāseti** idha paṇḍitavādā thiravādā ñāyavādā

hetuvādā lakkhaṇavādā kāraṇavādā, ṭhānavādā sakāya laddhiyāti
ettāvata’ggampi vadanti heke, yakkhassa suddhiṃ idha paṇḍitāse.

Tesaṃ paneke samayaṃ vadanti, anupādisese kusalāvadānāti
tesaṃyeva samaṇabrāhmaṇānaṃ eke samaṇabrāhmaṇā ucchedavādā
bhavatajjitā vibhavaṃ abhinandanti, te sattassa samaṃ upasamaṃ
vūpasamaṃ nirodhaṃ paṭipassaddhanti vadanti, yato kiṃ bho ayaṃ attā
kāyassa bhedaṃ ucchiḍḍati vinassati na hoti paraṃ maraṇā, ettāvata
anupādisesoti. **Kusalāvadānāti** kusalavādā paṇḍitavādā thiravādā ñāyavādā
hetuvādā lakkhaṇavādā kāraṇavādā ṭhānavādā sakāya laddhiyāti tesaṃ
paneke samayaṃ vadanti, anupādisese kusalāvadānā. Tenāha Bhagavā—

Ettāvata’ggampi vadanti heke,
Yakkhassa suddhiṃ idha paṇḍitāse.
Tesaṃ paneke samayaṃ vadanti,
Anupādisese kusalāvadānāti.

112. * Ete ca ña tvā upanissitāti,
Ñatvā munī nissaye so vimaṃsī.
Ñatvā vimutto na vivāda’meti,
Bhavābhavāya na sameti dhīro.

Ete ca ñatvā upanissitāti eteti diṭṭhigatike. **Upanissitāti**
“sassatadiṭṭhinissitā”ti ñatvā, “ucchedadiṭṭhinissitā”ti ñatvā,
“sassatucchedadiṭṭhinissitā”ti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā
vibhūtaṃ katvāti ete ca ñatvā upanissitāti.

Ñatvā munī nissaye so vimaṃsīti munīti monaṃ vuccati ñāṇaṃ -pa-
saṅgajālamaticca so muni. Muni “sassatadiṭṭhinissitā”ti ñatvā,
“ucchedadiṭṭhinissitā”ti ñatvā, “sassatucchedadiṭṭhinissitā”ti ñatvā jānitvā
tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. . **So vimaṃsīti** paṇḍito
paññavā buddhimā ñāṇī vibhāvī medhāvīti ñatvā muni nissaye so vimaṃsī.
. **Ñatvā vimutto na vivāda metīti** ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā
vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. **Vimuttoti** mutto vimutto parimutto suvimutto
accanta-anupādāvimokkheṇa, “sabbe saṅkhārā aniccā”ti ñatvā jānitvā
tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ

katvā mutto vimutto parimutto suvimutto accanta-anupādāvimokkhena,
 “sabbe saṅkhārā dukkhā”ti. “Sabbe dhammā anattā”ti -pa- “yaṃ kiñci
 samudayadhammaṃ, sabbam taṃ nirodhadhamman”ti ñatvā jānitvā
 tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā mutto vimutto parimutto
 suvimutto accanta-anupādāvimokkhenāti ñatvā vimutto. . **Na vivādametī**
 na kalaham karoti. Na bhaṇḍanam karoti. Na viggaham karoti, na vivādam
 karoti, na medhagam karoti, vuttaṃ hetam Bhagavatā— * evaṃ vimuttacitto
 kho aggivessana bhikkhu na kenaci samvadati, na kenaci vivadati. Yañca
 loke vuttaṃ, tena ca voharati aparāmasanti ñatvā vimutto na vivādameti.

Bhavābhavāya na sameti dhīroti bhavābhavāyāti bhavāya
 kammabhavāya punabbhavāya kāmabhavāya, kammabhavāya kāmabhavāya
 punabbhavāya rūpabhavāya, kammabhavāya rūpabhavāya punabbhavāya
 arūpabhavāya, kammabhavāya arūpabhavāya punabbhavāya
 punappunabbhavāya punappunagatiyā punappuna-upapattiyā
 punappunapaṭisandhiyā punappuna-attabhavāya punappunābhiniḍḍattiyā na
 sameti na samāgacchati na gaṇhāti na parāmasati nābhiniḍḍati. **Dhīroti**
 dhīro paṇḍito paññavā buddhimā ñāṇī vibhāvī medhāvīti bhavābhavāya na
 sameti dhīro. Tenāha Bhagavā—

Ete ca ñatvā upanissitāti,
 Ñatvā munī nissaye so vimaṃsī.
 Ñatvā vimutto na vivādameti,
 Bhavābhavāya na sameti dhīroti.
 Kalahavivādasuttaniddeso ekādasamo.

12. Cūḷavyūhasuttaniddesa

Atha Cūḷavyūhasuttaniddesaṃ¹ vakkhati—

113. ⁺ **Sakaṃ sakaṃ diṭṭhiparibbasānā,**
Viggayha nānā kusalā vadanti.
Yo evaṃ jānāti² sa vedi dhammaṃ,
Idaṃ paṭikkosa’makevalī so.

* Ma 2. 168 piṭṭhe.

⁺ Khu 1. 415 piṭṭhe.

1. Cūḷavyūhasuttaniddesaṃ (Sī, Syā)

2. Evaṃ pajānāti (Sī)

Sakaṃ sakaṃ diṭṭhiparibbasānāti santeke samaṇabrāhmaṇā diṭṭhigatikā, te dvāsaṭṭhiyā diṭṭhigatānaṃ aññataraññataraṃ diṭṭhigataṃ gahetvā uggahetvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvā sakāya sakāya diṭṭhiyā vasanti saṃvasanti āvasanti parivasanti, yathā agārikā ghāresu vasanti sāpattikā vā āpattīsu vasanti, sakilesā vā kilesesu vasanti. Evamevaṃ santeke samaṇabrāhmaṇā diṭṭhigatikā, te dvāsaṭṭhiyā diṭṭhigatānaṃ aññataraññataraṃ diṭṭhigataṃ gahetvā uggahetvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvā sakāya sakāya diṭṭhiyā vasanti saṃvasanti āvasanti parivasantīti sakaṃ sakaṃ diṭṭhiparibbasānā.

Viggayha nānā kusalā vadantīti viggayhati gahetvā uggahetvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvā nānā vadanti vividhaṃ vadanti aññoññaṃ vadanti puthu¹ vadanti, na ekaṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti. **Kusalā**ti kusalavādā paṇḍitavādā thiravādā nāyavādā hetuvādā lakkhaṇavādā kāraṇavādā ṭhānavādā sakāya laddhiyāti viggayha nānā kusalā vadanti.

Yo evaṃ jānāti saveli dhammanti yo imaṃ² dhammaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ jānāti. So dhammaṃ vedi aññāsi apassi paṭivijjhīti yo evaṃ jānāti sa vedi dhammaṃ.

Idaṃ paṭikkosa'makevalī soti yo imaṃ dhammaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ paṭikkosati. Akevalī so asamatto so aparipuṇṇo so hīno nihīno omako lāmaḥ chatukko parittoti idaṃ paṭikkosa'makevalī so. Tenāha so nimmito—

Sakaṃ sakaṃ diṭṭhiparibbasānā,
Viggayha nānā kusalā vadanti.
Yo evaṃ jānāti sa vedi dhammaṃ,
Idaṃ paṭikkosa'makevalī soti.

114. * Evampi viggayha vivādayanti,
Bālo paro akkusalo cāhu.
Sacco nu vādo katamo imesaṃ,
Sabbeva hīma kusalāvadānā.

1. Puthuṃ (Sī)

2. Idaṃ (Sī, Ka)

* Khu 1. 415 piṭṭhe.

Evampi viggayha vivādayantīti evaṃ gahetvā uggahetvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvā vivādayanti kalaham karonti, bhaṇḍanam karonti, viggaham karonti, vivadam karonti, medhagam karonti. “Na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi -pa- nibbeḷhehi vā sace pahosī”ti viggayha vivādayanti.

Bālo paro akkusaloti cāhūti paro bālo hīno nihīno omako lāmako chatukko paritto akusalo avidvā avijjāgato aññānī avibhāvī duppaññoti evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti bālo paro akkusaloti cāhu.

Sacco nu vādo katamo imesanti imesaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ vādo katamo sacco taccho tatho bhūto yāthāvo aviparītoti sacco nu vādo katamo imesaṃ.

Sabbeva hīme kusalāvadānāti sabbevime samaṇabrāhmaṇā kusalavādā paṇḍitavādā thiravādā ñāyavādā hetuvādā lakkhaṇavādā kāraṇavādā ṭhānavādā sakāya laddhiyāti sabbeva hīme kusalāvadānā. Tenāha so nimmito—

Evampi viggayha vivādayanti,
Bālo paro akkusaloti cāhu.
Sacco nu vādo katamo imesaṃ,
Sabbeva hīme kusalāvadānāti.

115. * Parassa ce dhammamanānujānaṃ,
Bālo’ mako hoti nihīnapañño.
Sabbeva bālāsu nihīnapaññā,
Sabbevime diṭṭhiparibbasanā.

Parassa ce dhammamanānujānanti parassa dhammaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ anānujānanto anānupassanto anānumananto anānumaññanto anānumodantoti parassa ce dhammamanānujānaṃ.

Bālo'mako hoti nihīnapaññoti paro bālo hoti hīno nihīno omako
lāmako chatukko paritto hīnapañño nihīnapañño omakapañño lāmakapañño
chatukkapañño parittapaññoti bālo'mako hoti nihīnapañño.

Sabbeva bālā sunihīnapaññāti sabbevime samaṇabrāhmaṇā bālā hīnā
nihīnā omakā lāmakā chatukkā parittā, sabbeva hīnapaññā nihīnapaññā
omakapaññā lāmakapaññā chatukkapaññā parittapaññāti sabbeva bālā
sunihīnapaññā.

Sabbevime diṭṭhiparibbasānāti sabbevime samaṇabrāhmaṇā diṭṭhigatikā,
te dvāsaṭṭhiyā diṭṭhigatānaṃ aññataraññataraṃ diṭṭhigataṃ gahetvā
uggahetvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvā sakāya sakāya diṭṭhiyā vasanti
saṃvasanti āvasanti parivasanti. Yathā agārikā vā gharesu vasanti, sāpattikā
vā āpattīsu vasanti, sakilesā vā kilesesu vasanti, evamevaṃ sabbevime
samaṇabrāhmaṇā diṭṭhigatikā -pa- parivasantīti sabbevime diṭṭhiparibbasānā.
Tenāha Bhagavā—

Parassa ce dhammamanānujānaṃ,
Bālo'mako hoti nihīnapañño.
Sabbeva bālā sunihīnapaññā,
Sabbevime diṭṭhiparibbasānāti.

116. Sandiṭṭhiyā ceva navīvadātā¹,
Saṃsuddhapaññā kusalā mutīmā.
Na tesam koci parihīnapañño,
Diṭṭhī hi tesampi tathā samattā.

Sandiṭṭhiyā ceva navīvadātāti sakāya diṭṭhiyā sakāya khantiyā sakāya
ruciya sakāya laddhiyā anavīvadātā avodātā apariyodātā saṃkiliṭṭhā
saṃkilesikāti sandiṭṭhiyā ceva navīvadātā.

Saṃsuddhapaññā kusalā mutīmāti suddhapaññā visuddhapaññā
parisuddhapaññā vodātapaññā pariyodātapaññā. Atha vā suddhadassanā
visuddhadassanā

1. Cevanavevadātā (Sī), ce pana vivadātā (Syā) Khu 1. 416 piṭṭhepi.

parisuddhadassanā vodātadassanā pariyodātadassanāti saṃsuddhapaññā.

Kusalāti kusalā paṇḍitā paññavanto iddhimanto ñāṇino vibhāvino medhāvinoti saṃsuddhapaññā kusalā. **Mutīmā**ti mutimā paṇḍitā paññavanto iddhimanto ñāṇino vibhāvino medhāvinoti saṃsuddhapaññā kusalā mutīmā.

Tesaṃ na koci parihīnapaññoti tesaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ na koci hīnapañño nihīnapañño omakapañño lāmakapañño chatukkapañño parittapañño atthi. Sabbeva seṭṭhapaññā viṣiṭṭhapaññā pāmokkapaññā uttamapaññā pavarapaññāti tesaṃ na koci parihīnapañño.

Diṭṭhī hi tesampitathā samattāti tesaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ diṭṭhī tathā samattā samādinnaṃ gahitā parāmaṭṭhā abhiniviṭṭhā ajjhositā adhimuttāti diṭṭhī hi tesampi tathā samattā. Tenāha Bhagavā—

Sandiṭṭhiyā ceva navīvadātā,
Saṃsuddhapaññā kusalā mutīmā.
Tesaṃ na koci parihīnapañño,
Diṭṭhī hi tesampi tathā samattāti.

117. Na vāhametaṃ tathiyanti¹ brūmi,
Yamāhu bālā mithu aññamaññaṃ.
Sakaṃ sakaṃ diṭṭhimakaṃsu saccam,
Tasmā hi bāloti paraṃ dahanti.

Na vāhametaṃ tathiyanti brūmīti nāti paṭikkhepo. Etanti dvāsaṭṭhidiṭṭhigatāni nāhaṃ etaṃ tacchaṃ tathaṃ bhūtaṃ yāthavaṃ aviparīṇanti brūmi ācikkhāmi desemi paññapemi paṭṭhapemi vivarāmi vibhajāmi uttānīkaromi pakāsemīti na vāhametaṃ tathiyanti brūmi.

Yamāhu bālā mithu aññamaññaṃ mithūti dve janā dve kalahakārakā dve bhaṇḍanakārakā dve bhassakārakā dve vivādakārakā dve adhikaraṇakārakā dve vādino dve sallapakā, te aññamaññaṃ “bālo² hīno nihīno omako lāmaḥ chatukko paritto”ti

1. Tathivanti (Syā) Khu 1. 416 piṭṭhepi.

2. Bālato (Sī, Ka) evamaññesu chappadesupi topaccayantavasena.

evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti yamātu bālā mithu aññamaññaṃ.

Sakaṃ sakaṃ diṭṭhimakaṃsu saccanti “sassato loko, idameva saccam moghamaññaṃ”ti, sakaṃ sakaṃ diṭṭhimakaṃsu saccam, “asassato loko, idamevasaccam moghamaññaṃ”ti -pa- “neva hoti na na hoti tathāgato param maraṇā, idameva saccam moghamaññaṃ”ti sakaṃ sakaṃ diṭṭhimakaṃsu saccam.

Tasmā hi bāloti param dahantīti tasmāti tasmā taṃkāraṇā taṃhetu tappaccayā taṃnidānā param “bālo hīno nihīno omako lāmaṃ chatukko paritto”ti dahanti passanti dakkhanti olokenti nijjhāyanti upaparikkhantīti tasmā hi bāloti param dahanti. Tenāha Bhagavā—

Na vāhametaṃ tathiyanti brūmi,
Yamāhu bālā mithu aññamaññaṃ.
Sakaṃ sakaṃ diṭṭhimakaṃsu saccam,
Tasmā hi bāloti param dahantīti.

**118. Yamāhu saccam tathiyanti eke,
Tamāhu aññepi¹ tuccham musāti.
Evampi viggayha vivādayanti,
Kasmā na ekaṃ samaṇā vadanti.**

Yamāhu saccam tathiyanti eketi yaṃ dhammaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ eke samaṇabrāhmaṇā “idaṃ saccam tuccham tatham bhūtaṃ yāthāvaṃ aviparītan”ti evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti yamāhu saccam tathiyanti eke.

Tamāhu aññepi tuccham musātīti tameva dhammaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ eke samaṇabrāhmaṇā “tuccham etaṃ, musā etaṃ, abhūtaṃ etaṃ, alikaṃ etaṃ, ayāthāvaṃ etaṃ”ti evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti tamāhu aññepi tuccham musāti.

1. Aññe (Sī, Ka) Khu 1. 416 piṭṭhe.

Evampi viggayha vivādayantīti evaṃ gahetvā uggahetvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvā vivādayanti, kalahāṃ karonti bhaṇḍanaṃ karonti viggahaṃ karonti, vivādaṃ karonti, medhagaṃ karonti “na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi -pa- nibbeṭhehi vā sace pahosī”ti evampi viggayha vivādayanti.

Kasmā na ekaṃ samaṇā vadantīti kasmāti kasmā kimkāraṇā kimhetu kimṭaccayā kimnidānā kimsamudayā kimjātikā kimṭabbhavaṃ na ekaṃ vadanti nānā vadanti vividhaṃ vadanti aññoññaṃ¹ vadanti puthu vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti kasmā na ekaṃ samaṇā vadanti. Tenāha so nimmito—

Yamāhu saccaṃ tathiyanti eke,
Tamāhu aññepi tucchaṃ musāti.
Evampi viggayha vivādayanti,
Kasmā na ekaṃ samaṇā vadantīti.

**119. * Ekaṃ hi saccaṃ na dutīyamatthi,
Yasmiṃ pajā no vivade pajānaṃ.
Nānā te saccāni sayāṃ thunanti,
Tasmā na ekaṃ samaṇā vadanti.**

Ekaṃ hi saccaṃ na dutīyamatthīti ekaṃ saccaṃ vuccati dukkhanirodho nibbānaṃ. Yo so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ. Atha vā ekaṃ saccaṃ vuccati maggasaccaṃ niyyānasaccaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṃ. Sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhīti ekaṃ hi saccaṃ na dutīyamatthi.

Yasmiṃ pajā no vivade pajānanti yasminti yasmiṃ sacce. **Pajāti** sattādhivacanaṃ. **Pajānanti**² yaṃ saccaṃ pajānantā ājānantā vijānantā paṭivijānantā paṭivijjhantā na kalahāṃ kareyyuṃ, na bhaṇḍanaṃ kareyyuṃ, na viggahaṃ kareyyuṃ, na vivādaṃ kareyyuṃ, na medhagaṃ kareyyuṃ, kalahāṃ bhaṇḍanaṃ viggahaṃ vivādaṃ medhagaṃ pajaheyyuṃ vinodeyyuṃ byantiṃ kareyyuṃ³ anabhāvaṃ gameyyunti yasmiṃ pajā no vivade pajānaṃ.

1. Aññoññe (Ka)

2. Pajānaṃ (Sī, Ka), pajā (Syā)

* Khu 1. 416 piṭṭhe.

3. Byantikareyyuṃ (Sī, Syā)

Nānā te saccāni sayam thunantīti nānā te saccāni sayam thunanti vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti “sassato loko, idameva saccam moghamaññaṇ”ti sayam thunanti vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti, “asassato loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato param maraṇā, idameva saccam moghamaññaṇ”ti sayam thunanti vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti nānā te saccāni sayam thunanti.

Tasmā na ekaṁ samaṇā vadantīti tasmāti tasmā tamkāraṇā tamhebhū tappaccayā tamnidānā na ekaṁ vadanti nānā vadanti vividham vadanti aññoññaṇ vadanti puthu vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti tasmā na ekaṁ samaṇā vadanti. Tenāha Bhagavā—

Ekaṁ hi saccam na dutiyamatthi,
Yasmiṁ pajā no vivade pajānaṁ.
Nānā te saccāni sayam thunanti,
Tasmā na ekaṁ samaṇā vadantīti.

120. * Kasmā nu saccāni vadanti nānā,
Pavādiyāse kusalāvadānā.
Saccāni sutāni bahūni nānā,
Udāhu te takkamanussaranti.

Kasmā nu saccāni vadanti nānāti kasmāti kasmā kimkāraṇā kimhetu kimppaccayā kimnidānā saccāni nānā¹ vadanti, vividhāni vadanti, aññoññaṇi vadanti, puthūni vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti kasmā nu saccāni vadanti nānā.

Pavādiyāse kusalāvadānāti pavādiyāseti vippavadantītipi pavādiyāse. Atha vā sakam sakam dīṭṭhigataṁ pavadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti “sassato loko, idameva saccam moghamaññaṇ”ti pavadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti, “asassato loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato param maraṇā, idameva saccam moghamaññaṇ”ti pavadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti.

* Khu 1. 416 piṭṭhe.

1. Nānāni (Ka)

Kusalāvadānāti kusalavādā paṇḍitavādā thiravādā ñāyavādā hetuvādā lakkaṇavādā kāraṇavādā ṭhānavādā sakāya laddhiyāti pavādiyāse kusalāvadānā.

Saccāni sutāni bahūni nānāti saccāni sutāni bahukāni nānāni vividhāni aññoññāni puthūnīti saccāni sutāni bahūni nānā.

Udāhu te takkamanussarantīti udāhu takkena saṅkappena yāyanti nīyanti vuyhanti saṃharīyantīti evampi udāhu te takkamanussaranti. Atha vā takkapiyāhataṃ vīmaṃsānucaritaṃ sayam paṭibhānaṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti evampi udāhu te takkamanussaranti. Tenāha so nimmito—

Kasmā nu saccāni vadanti nānā,
Pavādiyāse kusalāvadānā.
Saccāni sutāni bahūni nānā,
Udāhu te takkamanussarantīti.

121. * Na heva saccāni bahūni nānā,
Aññatra saññāya niccāni loke.
Takkañca diṭṭhīsu pakappayitvā,
Saccam musāti dvayadhammāhu.

Na heva saccāni bahūni nānāti na heva saccāni bahukāni nānāni vividhāni aññoññāni puthūnīti na heva saccāni bahūni nānā.

Aññatra saññāya niccāni loketi aññatra saññāya niccaggāhā ekaññeva saccam loke kathiyati bhaṇiyati dīpiyati vohariyati. Dukkhanirodho nibbānaṃ, yo so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ. Atha vā ekaṃ saccam vuccati maggasaccam niyyānasaccam dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṃ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhīti aññatra saññāya niccāni loke.

Takkañca diṭṭhīsu pakappayitvā, saccam musāti dvayadhammāhūti takkam vitakkaṃ saṅkappaṃ takkayitvā vitakkayitvā saṅkappayitvā diṭṭhigatāni janenti

sañjanenti nibbattenti abhinibbattenti diṭṭhigatāni janetvā sañjanetvā nibbattetvā abhinibbattetvā “mayhaṃ saccam, tuyhaṃ musā”ti evamāhamso evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti takkañca diṭṭhīsu pakappayitvā, saccam musāti dvayadhammamāhu. Tenāha Bhagavā—

Na heva saccāni bahūni nānā,
Aññatra saññāya niccāni loke.
Takkañca diṭṭhīsu pakappayitvā,
Saccam musāti dvayadhammamāhūti.

122. * Diṭṭhe sute sīlavate mute vā,
Ete ca¹ nissāya vimānadassī.
Vinicchaye ṭhatvā pahassamāno,
Bālo paro akkusaloti cāha.

Diṭṭhe sute sīlavate mute vā, ete ca nissāya vimānadassīti diṭṭham vā diṭṭhasuddhim vā sutam vā sutasuddhim vā sīlam vā sīlasuddhim vā vatam vā vatasuddhim vā mutam vā mutasuddhim vā nissāya upanissāya gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvāti diṭṭhe sute sīlavate mute vā, ete ca nissāya. **Vimānadassīti** na sammānetītipi vimānadassī. Atha vā domanassam janetītipi vimānadassīti diṭṭhe sute sīlavate mute vā, ete ca nissāya vimānadassī.

Vinicchaye ṭhatvā pahassamānoti vinicchayā vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni. Diṭṭhivinicchaye vinicchayadiṭṭhiyā ṭhatvā patitṭhahitvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvāti vinicchaye ṭhatvā. **Pahassamānoti** tuṭṭho hoti haṭṭho pahaṭṭho attamano paripuṇṇasaṅkappo. Atha vā dantavidamsakam pahassamānoti vinicchaye ṭhatvā pahassamāno.

Bālo paro akkusaloti cāhāti paro “bālo hīno nihīno omako lāmako chatukko paritto akusalo avidvā avijjāgato aññāṇī avibhāvī amedhāvī duppañño”ti evamāha evaṃ katheti evaṃ bhaṇati evaṃ dīpayati evaṃ voharantīti bālo paro akkusaloti cāha. Tenāha Bhagavā—

* Khu 1. 417 piṭṭhe.

1. Etesu (Sī)

Diṭṭhe sute sīlavate mute vā,
 Ete ca nissāya vimānadassī.
 Vinicchaye ṭhatvā pahassamāno,
 Bālo paro akkusaloti cāhāti.

123. * Yeneva bāloti param dahāti,
 Tenā'tumānaṃ kusaloti cāha.
 Saya'mattanā so kusalāvadāno,
 Aññaṃ vimāneti tadeva pāva.

Yeneva bāloti param dahātiti yeneva hetunā yena paccayena yena kāraṇena yena pabhavena param bālato hīnato nihīnato omakato lāmakato chatukkato parittato dahati passati dakkhati oloketi nijjhāyati upaparikkhatīti yeneva bāloti param dahāti.

Tenā'tumānaṃ kusaloti cāhāti ātumāno vuccati attā. Sopi teneva hetunā tena paccayena tena kāraṇena tena pabhavena attānaṃ ahamasmi kusalo paṇḍito paññavā buddhimā ñāṇī vibhāvī medhāvī tenā'tumānaṃ kusaloti cāha.

Saya'mattanā so kusalāvadānoti sayameva attānaṃ kusalavādo paṇḍitavādo thiravādo ñāyavādo hetuvādo lakkhaṇavādo kāraṇavādo ṭhānavādo sakāya laddhiyāti saya'mattanā so kusalāvadāno.

Aññaṃ vimāneti tadeva pāvāti na sammānetītipi aññaṃ vimāneti. Atha vā domanassaṃ janetītipi aññaṃ vimāneti. **Tadeva pāvāti** tadeva taṃ diṭṭhigataṃ pāvadati, “itipāyaṃ puggalo micchādiṭṭhiko viparītadassano”ti aññaṃ vimāneti tadeva pāvada. Tenāha Bhagavā—

Yeneva bāloti param dahāti,
 Tenā'tumānaṃ kusaloti cāha.
 Saya'mattanā so kusalāvadāno,
 Aññaṃ vimāneti tadeva pāvāti.

124. * **Atisāradiṭṭhiyā so samatto,**
Mānena matto paripuṇṇamānī.
Sayameva sāmaṃ manasābhisitto,
Diṭṭhī hi sā tassa tathā samattā.

Atisāradiṭṭhiyā so samattoti atisāradiṭṭhiyo vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni. Kimkāraṇā atisāradiṭṭhiyo vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni, sabbā tā diṭṭhiyo kāraṇātikkantā lakkaṇātikkantā ṭhānātikkantā, taṃkāraṇā atisāradiṭṭhiyo vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni. Sabbepi titthiyā atisāradiṭṭhiyā¹. Kimkāraṇā sabbepi titthiyā atisāradiṭṭhiyā², te³ aññamaññaṃ atikkamitvā samatikkamitvā vītivattitvā diṭṭhigatāni janenti sañjanenti nibbattenti abhinibbattenti, taṃkāraṇā sabbepi titthiyā atisāradiṭṭhiyā². **Atisāradiṭṭhiyā so samattoti** atisāradiṭṭhiyā samatto paripuṇṇo anomoti atisāradiṭṭhiyā so samatto.

Mānena matto paripuṇṇamānīti sakāya diṭṭhiyā diṭṭhimānena matto pamatto ummatto atimattoti mānena matto. **Paripuṇṇamānī**ti paripuṇṇamānī samattamānī anomamānīti mānena matto paripuṇṇamānī.

Sayameva sāmaṃ manasābhisittoti sayameva attānaṃ cittena abhiñcāti “ahamasmi kusalo paṇḍito paññavā buddhimā ñāṇī vibhāvī medhāvī”ti sayameva sāmaṃ manasābhisitto.

Diṭṭhī hi sā tassa tathā samattāti tassa sā diṭṭhi tathā samattā samādinna gahitā parāmatṭhā abhiniviṭṭhā ajjhositā adhimuttāti diṭṭhī hi sā tassa tathā samattā. Tenāha Bhagavā—

Atisāradiṭṭhiyā so samatto,
 Manena matto paripuṇṇamānī.
 Sayameva sāmaṃ manasābhisitto,
 Diṭṭhī hi sā tassa tathā samattāti.

1. Sabbāpi diṭṭhiyo atisāradiṭṭhiyo (Sī, Ka)

2. Sabbāpi diṭṭhiyo vuccanti atisāradiṭṭhiyo (Sī, Ka) 3. Tā (Ka) * Khu 1. 417 piṭṭhe.

125. * Parassa ce hi vacasā nihīno,
 Tumo sahā hoti nihīnapañño.
 Atha ce sayam vedagū hoti dhīro,
 Na koci bālo samaṇesu atthi.

Parassa ce hi vacasā nihīnoti parassa ce vācāya vacanena ninditakāraṇā garahitakāraṇā upavaditakāraṇā paro bālo hoti hīno nihīno omako lāmakko chatukko parittoti parassa ce hi vacasā nihīno. **Tumo sahā hoti nihīnapañnoti** sopi teneva saha hoti hīnapañño nihīnapañño omakapañño lāmakapañño chatukkapañño parittapañnoti tumo sahā hoti nihīnapañño.

Atha ce sayam vedagū hoti dhīroti atha ce sayam vedagū hoti dhīro paṇḍito paññavā buddhimā ñāṇī vibhāvī medhāvīti atha ce sayam vedagū hoti dhīro.

Na koci bālo samaṇesu atthīti samaṇesu na koci bālo hīno nihīno omako lāmakko chatukko paritto atthi, sabbeva seṭṭhapañña¹ viṣiṭṭhapañña pāmokkhapañña uttamapañña pavarapaññāti na koci bālo samaṇesu atthi. Tenāha Bhagavā—

Parassa ce hi vacasā nihīno,
 Tumo sahā hoti nihīnapañño.
 Atha ce sayam vedagū hoti dhīro,
 Na koci bālo samaṇesu atthīti.

126. * Aññaṃ ito yā’bhivadanti dhammaṃ,
 Aparaddhā suddhi’makevalī te.
 Evampi titthyā puthuso vadanti,
 Sandiṭṭhirāgena hi te’bhirattā.

Aññaṃ ito yā’bhivadanti dhammaṃ, aparaddhā suddhi’makevalī teti ito aññaṃ dhammaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ ye abhivadanti, te suddhimaggaṃ visuddhimaggaṃ parisuddhimaggaṃ vodātamaggaṃ pariyaḍātamaggaṃ viraddhā aparaddhā khalitā galitā aññāya

1. Aggapañña seṭṭhapañña (Syā)

* Khu 1. 417 piṭṭhe.

aparaddhā akevalī te, asamattā te, aparipuṇṇā te, hīnā nihīnā omakā lāmakā chatukkā parittāti aññaṃ ito yā’bhivadanti dhammaṃ, aparaddā suddhi’makevalī te.

Evampi titthyā puthuso vadantīti titthaṃ vuccati diṭṭhigataṃ. Titthiyā vuccanti diṭṭhigatikā. Puthudiṭṭhiyā puthudiṭṭhigatāni vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti evampi titthyā puthuso vadanti.

Sandiṭṭhirāgena hi te’bhirattāti sakāya diṭṭhiyā diṭṭhirāgena rattā abhirattāti sandiṭṭhirāgena hi te’bhirattā. Tenāha Bhagavā—

Aññaṃ ito yā’bhivadanti dhammaṃ,
Aparaddhā suddhi’makevalī te.
Evampi titthyā puthuso vadanti,
Sandiṭṭhirāgena hi te’bhirattāti.

**127. * Idheva suddhiṃ iti vādayanti,
Nāññesu dhammesu visuddhimāhu.
Evampi titthyā puthuso nivīṭṭhā,
Sakāyane tattha daḷhaṃ vadānā.**

Idheva suddhiṃ iti vādayantīti idha suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti, “sassato loko, idameva saccāṃ moghamaññaṃ”ti idha suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti, “asassato loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā, idameva saccāṃ moghamaññaṃ”ti idha suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti idheva suddhiṃ iti vādayanti.

Nāññesu dhammesu visuddhimāhūti attano satthāraṃ dhammakkhānaṃ gaṇaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ ṭhapetvā sabbe paravāde khipanti ukkhipanti parikkhipanti, so satthā na sabbaññū, dhammo na svākkhāto, gaṇo na suppaṭipanno, diṭṭhi na bhaddikā, paṭipadā na supaññattā, maggo na niyyāniko, natthettha suddhi vā visuddhi vā parisuddhi vā, mutti vā vimutti vā parimutti vā, natthettha sujjhanti vā visujjhanti vā parisujjhanti vā, muccanti vā vimuccanti vā parimuccanti vā,

hīnā nihīnā omakā lāmakā chatukkā parittāti evamāhaṃsu evaṃ kathenti
evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti nāññesu dhammesu
visuddhimāhu.

Evampi titthyā puthuso nivīṭṭhāti titthaṃ vuccati diṭṭhigataṃ, titthiyā
vuccanti diṭṭhigatikā, puthudiṭṭhiyā¹ puthudiṭṭhigatesu nivīṭṭhā patiṭṭhitā
allīnā upagatā ajjhositā adhimuttāti evampi titthyā puthuso nivīṭṭhā.

Sakāyane tattha daḥhaṃ vadānāti dhammo sakāyanam diṭṭhi sakāyanam
paṭipadā sakāyanam maggo sakāyanam, sakāyane daḥhavādā thiravādā
balikavādā avaṭṭhitavādāti sakāyane tattha daḥhaṃ vadānā. Tenāha
Bhagavā—

Idheva suddhim itī vādayanti,
Nāññesu dhammesu visuddhimāhu.
Evampi titthyā puthuso nivīṭṭhā,
Sakāyane tattha daḥhaṃ vadānāti.

128. Sakāyane vāpi daḥhaṃ vadāno,
Kamettha² bālōti param daheyya.
Sayaṃva³ so medhagamāvaheyya,
Param vadam bālamasuddhidhammam.

Sakāyane vāpi daḥhaṃ vadānoti dhammo sakāyanam diṭṭhi sakāyanam
paṭipadā sakāyanam maggo sakāyanam, sakāyane daḥhavādo thiravādo
balikavādo avaṭṭhitavādoti sakāyane vāpi daḥhaṃ vadāno.

Kamettha bālōti param daheyyāti etthāti sakāya diṭṭhiyā sakāya
khantiyā sakāya ruciya sakāya laddhiyā param bālato hīnato nihīnato
omakato lāmakato chatukkato parittato kam daheyya, kam passeyya, kam
dakkheyya, kam olokeyya, kam nijjhāyeyya, kam upaparikkheyyāti
kamettha bālōti param daheyya.

1. Puthutitthyā (Sī, Ka) purimagāthāya pāṭhabhedo natthi.

2. Kam tattha (Sī, Ka) Khu 1. 417 piṭṭhepi.

3. Sayameva (Syā)

Sayaṃva so medhagamāvaheyya, paraṃ vadaṃ

bālamasuddhidhammanti parobālo hīno nihīno omako lāmako chatukko paritto asuddhidhammo avisuddhidhammo aparisuddhidhammo avodātadhammoti evaṃ vadanto evaṃ kathento evaṃ bhaṇanto evaṃ dīpayanto evaṃ voharanto sayameva kalahāṃ bhaṇḍanaṃ viggahaṃ vivādaṃ medhagaṃ āvaheyya samāvaheyya āhareyya samāhareyya ākaḍḍheyya samākaḍḍheyya gaṇheyya parāmaseyya abhiniviseyyāti sayaṃva so medhagamāvaheyya, paraṃ vadaṃ bālamasuddhidhammaṃ. Tenāha Bhagavā—

Sakāyane vāpi daḷhaṃ vadāno,
Kamettha bālota paraṃ daheyya.
Sayaṃva so medhagamāvaheyya.
Paraṃ vadaṃ bālamasuddhidhammanti.

129. * **Vinicchaye ṭhatvā sayaṃ pamāya,**
Uddhaṃ sa¹ lokasmiṃ vivādameti.
Hitvāna sabbāni vinicchayāni,
Na medhagaṃ kubbati jantu loke.

Vinicchaye ṭhatvā sayaṃ pamāyāti vinicchayā vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni. Vinicchayadiṭṭhiyā ṭhatvā paṭiṭṭhahitvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvāti vinicchaye ṭhatvā. **Sayaṃ pamāyāti** sayaṃ pamāya paminitvā “ayaṃ satthā sabbaññū”ti sayaṃ pamāya paminitvā “ayaṃ dhammo svākkhāto, ayaṃ gaṇo suppaṭipanno, ayaṃ diṭṭhi bhaddikā, ayaṃ paṭipadā supaññattā, ayaṃ maggo niyyāniko”ti sayaṃ pamāya paminitvāti vinicchaye ṭhatvā sayaṃ pamāya.

Uddhaṃ sa lokasmiṃ vivādametīti uddhaṃ so vuccati anāgataṃ. Attano vādaṃ uddhaṃ ṭhapetvā sayameva kalahāṃ bhaṇḍanaṃ viggahaṃ vivādaṃ medhagaṃ eti upeti upagacchati gaṇhāti parāmasati abhinivisatīti evampi uddhaṃ sa lokasmiṃ vivādameti. Atha vā aññena uddhaṃ vādena saddhiṃ kalahāṃ karoti, bhaṇḍanaṃ karoti, viggahaṃ karoti, vivādaṃ karoti, medhagaṃ karoti. “Na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi -pa-nibbeṭhehi vā sace pahosī”ti evampi uddhaṃ sa lokasmiṃ vivādameti.

1. Uddhaṃ so (Syā)

* Khu 1. 418 piṭṭhe.

Hitvāna sabbāni vinicchayānīti vinicchayā vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni. Diṭṭhivinicchayā sabbe vinicchaye¹ hitvā cajitvā pariccajitvā jahitvā pajahitvā vinodetvā byantim karitvā anabhāvaṃ gametvāti hitvāna sabbāni vinicchayāni.

Na medhagaṃ kubbati jantu loketi na kalahaṃ karoti, na bhaṇḍanaṃ karoti, na viggahaṃ karoti, na vivādaṃ karoti, na medhagaṃ karoti. Vuttaṃ hetam Bhagavatā— * evaṃ vimuttacitto kho aggivessana bhikkhu na kenaci saṃvadati, na kenaci vivadati. Yañca loke vuttaṃ, tena ca voharati aparāmasanti. . **Jantūti** satto naro mānava poso puggalo jīvo jāgu jantu indagu manujo. **Loketi** apāyaloke -pa- āyatanaloketi na medhagaṃ kubbati jantu loketi. Tenāha Bhagavā—

Vinicchaye ṭhatvā sayam pamāya,
Uddhamsa lokasmiṃ vivādameti.
Hitvāna sabbāni vinicchayāni,
Na medhagaṃ kubbati jantu loketi.

Cūḷaviyūhasuttaniddeso dvādasamo.

13. Mahāviyūhasuttaniddesa

Atha Mahāviyūhasuttaniddesaṃ vakkhati—

130. Ye kecime diṭṭhiparibbasānā,
Idameva saccanti ca vādayanti².
Sabbeva te nindamanvānanti,
Atho pasamsampi labhanti tattha.

Ye kecime diṭṭhiparibbasānāti ye kecīti sabbena sabbaṃ sabbathā sabbaṃ asesam nissesam pariyaḍiyanavacanametam ye kecīti. **Diṭṭhiparibbasānāti** santeke samaṇabrāhmaṇā diṭṭhigatikā, te dvāsaṭṭhiyā diṭṭhigatānaṃ aññataraññataraṃ diṭṭhigataṃ gahetvā uggahetvā gaṇhitvā

1. Sabbā vinicchitadiṭṭhiyo (Syā), sabbā vinicchayadiṭṭhiyo (Ka)

* Ma 2. 168 piṭṭhe.

2. Saccanti pavādayanti (Syā) Khu 1. 418 piṭṭhe.

parāmasitvā abhinivisitvā sakāya sakāya diṭṭhiyā vasanti saṁvasanti āvasanti parivasanti. Yathā agārikā vā gharesu vasanti, sāpattikā vā āpattīsu vasanti, sakilesā vā kilesesu vasanti, evamevaṁ santeke -pa- parivasantīti ye kecime diṭṭhiparibbasānā.

Idameva saccanti ca vādayantīti “sassato loko, idameva saccam moghamaññaṁ”ti vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti, “asassato loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato paramaṁ maraṇā, idameva saccam moghamaññaṁ”ti vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti idameva saccanti ca vādayanti.

Sabbeva te nindamanvānayanantīti sabbeva te samaṇabrāhmaṇā nindameva anventi, garahameva anventi, akittimeva anventi, sabbe ninditāyeva honti, garahitāyeva honti, akittitāyeva hontīti sabbeva te nindamanvānayananti.

Atho pasaṁsampi labhanti tatthāti tattha sakāya diṭṭhiyā sakāya khantiyā sakāya ruciyā sakāya laddhiyā pasaṁsaṁ thomaṇaṁ kittim vaṇṇahārikaṁ labhanti paṭilabhanti upagacchanti vindantīti atho pasaṁsampi labhanti tattha. Tenāha so nimmito—

Ye kecime diṭṭhiparibbasānā.
Idameva saccanti ca vādayanti.
Sabbeva te nindamanvānayananti,
Atho pasaṁsampi labhanti tatthāti.

131. * Appaṁ hi etaṁ na alaṁ samāya,
Duve vivādassa phalāni brūmi.
Etampi disvā na vivādayetha,
Khemā’bhipassaṁ avivādabhūmiṁ.

Appaṁ hi etaṁ na alaṁ samāyāti appaṁ hi etanti appakaṁ etaṁ, omakaṁ etaṁ, thokakaṁ etaṁ, lāmakakaṁ etaṁ, chatukkakaṁ etaṁ, parittakaṁ etanti appaṁ hi etaṁ. **Na alaṁ samāyāti** nālaṁ rāgassa samāya, dosassa samāya, mohassa

samāya, kodhassa. Upanāhassa. Makkhassa. Paḷāsassa. Issāya.
 Macchariyassa. Māyāya. Sāṭheyyassa. Thambhassa. Sārambhassa. Mānassa.
 Atimānassa. Madassa. Pamādassa. Sabbakilesānaṃ. Sabbaduccaritānaṃ.
 Sabbadarathānaṃ. Sabbapariḷāhānaṃ. Sabbasantāpānaṃ.
 Sabbākusalābhisaṅkhārānaṃ samāya upasamāya vūpasamāya nibbānāya
 paṭinissaggāya paṭipassaddhiyāti appaṃ hi etaṃ na alaṃ samāya.

Duve vivādassa phalāni brūmīti diṭṭhikalahassa diṭṭhibhaṇḍanassa
 diṭṭhiviggahassa diṭṭhivivādassa diṭṭhimedhagassa dve phalāni honti.
 Jayaparājayo hoti, lābhālābho hoti, yasāyaso hoti, nindāpasamso hoti,
 sukhadukkhāṃ hoti, somanassadomanassaṃ hoti, iṭṭhāniṭṭhāṃ hoti,
 anunayapaṭighaṃ hoti, ugghātinigghāti hoti, anurodhavirodho hoti. Atha vā
 taṃ kammaṃ nirayasamvattanikaṃ tiracchānayonisamvattanikaṃ
 pettivisayasamvattanikanti brūmi ācikkhāmi desemi paññāpemi paṭṭhapemi
 vivarāmi vibhajāmi uttānīkaromi pakāsemīti duve vivādassa phalāni brūmi.

Etampi disvā na vivādayethāti etampi disvāti etaṃ ādīnavaṃ disvā
 passitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā diṭṭhikalahesu
 diṭṭhibhaṇḍanesu diṭṭhiviggahesu diṭṭhivivādesu diṭṭhimedhagesūti etampi
 disvā. **Na vivādayethāti** na kalahāṃ kareyya, na bhaṇḍanaṃ kareyya, na
 viggahaṃ kareyya, na vivādaṃ kareyya, na medhagaṃ kareyya, kalahāṃ
 bhaṇḍanaṃ viggahaṃ vivādaṃ medhagaṃ paṇaheyyavinodeyya byantim
 kareyya anabhāvaṃ gameyya, kalahā bhaṇḍanā viggahā vivādā medhagā
 ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto
 vimariyādikatena cetasā vihareyyāti etampi disvā na vivādayetha.

Khemā’bhipassaṃ avivādabhūminti avivādabhūmi vuccati amataṃ
 nibbānaṃ. Yo so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo
 taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ, etaṃ avivādabhūmiṃ khemato
 tāṇato leṇato saraṇato abhayato accutato amatato nibbānato passanto
 dakkhanto olokento nijjhāyanto upaparikkhantoti khemā’bhipassaṃ
 avivādabhūmiṃ. Tenāha Bhagavā—

Appaṃ hi etaṃ na alaṃ samāya,
 Duve vivādassa phalāni brūmi,
 Etampi disvā na vivādayetha,
 Khemā'bhipassaṃ avivādabhūminti.

132. * **Yā kācimā sammutiyo puthujjā,**
Sabbāva etā na upeti vidvā.
Anūpayo so upayaṃ kimeyya,
Diṭṭhe sute khantimakubbamāno.

Yā kācimā sammutiyo puthujjāti yā kācīti sabbena sabbam sabbathā sabbam asesam nissesam pariyādiyanavacanametam yā kācīti. **Sammutiyo**ti sammutiyo vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni diṭṭhisammutiyo. **Puthujjāti** puthujjanehi janitā sammutiyo puthujjā, puthu nānājanehi janitā vā sammutiyo puthujjāti yā kācimā sammutiyo puthujjā.

Sabbāva etā na upeti vidvāti vidvā vijjāgato ñāṇī vibhāvī medhāvī sabbāva etā diṭṭhisammutiyo neti na upeti na upagacchati na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisaṭṭi sabbāva etā na upeti vidvā.

Anupayo so upayaṃ kimeyyāti upayoti dve upayā taṇhūpayo ca diṭṭhūpayo ca -pa- ayaṃ taṇhūpayo -pa- ayaṃ diṭṭhūpayo. Tassa taṇhūpayo pahīno, diṭṭhūpayo paṭinissaṭṭho, taṇhūpayassa pahīnattā, diṭṭhūpayassa paṭinissaṭṭhattā anūpayo puggalo kiṃ rūpaṃ upeyya upagaccheyya gaṇheyya parāmasēyya abhinivesēyya “attā me”ti. Kiṃ vedanaṃ. Kiṃ saññaṃ. Kiṃ saṅkhāre. Kiṃ viññāṇaṃ. Kiṃ gatiṃ. Kiṃ upapattiṃ. Kiṃ paṭisandhiṃ. Kiṃ bhavaṃ. Kiṃ saṃsāraṃ. Kiṃ vaṭṭaṃ upeyya upagaccheyya gaṇheyya parāmasēyya abhinivesēyyāti anupayo so upayaṃ kimeyya.

Diṭṭhe sute khantimakubbamānoti diṭṭhe vā diṭṭhasuddhiyā vā sute vā sutasuddhiyā vā mute vā mutasuddhiyā vā khantiṃ akubbamāno chandaṃ akubbamāno pemaṃ akubbamāno rāgaṃ akubbamāno ajanayamāno asaṇjanayamāno anibbattayamāno anabhinibbattayamānoti diṭṭhe sute khantimakubbamāno. Tenāha Bhagavā—

Yā kācimā sammutiyo puthujjā,
 Sabbāva etā na upeti vidvā.
 Anūpayo so upayaṃ kimeyya,
 Diṭṭhe sute khantimakubbamānoti.

**133. * Sīluttamā saññamenāhu suddhiṃ,
 Vataṃ samādāya upaṭṭhitāse.
 Idheva sikkhema athassa suddhiṃ,
 Bhavūpanitā kusalāvadānā.**

Sīluttamā saññamenāhu suddhinti santeke samaṇabrāhmaṇā
 sīluttamavādā, te sīlamattena saññamamattena saṃvaramattena
 avītikkamamattena suddhiṃ visuddhiṃ parivissuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ
 parivimuttiṃ āhaṃsu¹ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharanti.

⁺ Samaṇamuṇḍikāputto evamāha—catūhi kho ahaṃ gahapati dhammehi
 samannāgataṃ purisapuggalaṃ paññapemi sampannakusalaṃ
 paramakusalaṃ uttamapattipattaṃ samaṇaṃ ayojjhaṃ. Katamehi catūhi,
 idha gahapati na kāyena pāpakammaṃ karoti, na pāpikaṃ² vācaṃ bhāsati,
 na pāpakaṃ saṅkappaṃ saṅkappeti, na pāpakaṃ ājīvaṃ ājīvati, imehi kho
 ahaṃ gahapati catūhi dhammehi samannāgataṃ purisapuggalaṃ paññapemi
 sampannakusalaṃ paramakusalaṃ uttamapattipattaṃ samaṇaṃ ayojjhaṃ.
 Evamevaṃ santeke samaṇabrāhmaṇā sīluttamavādā, te sīlamattena
 saññamamattena saṃvaramattena avītikkamamattena suddhiṃ visuddhiṃ
 parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ āhaṃsu vadanti kathenti bhaṇanti
 dīpayanti voharantīti sīluttamā saññamenāhu suddhiṃ.

Vataṃ samādāya upaṭṭhitāseti vatanti hatthivataṃ vā assavataṃ vā
 govataṃ vā kukkuravataṃ vā kākavataṃ vā vāsudevavataṃ vā
 baladevavataṃ vā puṇṇabhaddavataṃ vā maṇibhaddavataṃ vā aggivataṃ vā
 nāgavataṃ vā supaṇṇavataṃ vā yakkhavataṃ vā asuravataṃ vā
 gandhabbavataṃ vā mahārājavataṃ vā candavataṃ vā sūriyavataṃ vā
 indavataṃ vā brahmavataṃ vā devavataṃ vā disāvataṃ vā ādāya samādāya
 ādiyitvā samādiyitvā gaṇhitvā parāmasitvā

1. Āhu (Syā)

2. Pāpakam (Si)

* Khu 1. 418 piṭṭhe.

+ Ma 2. 215 piṭṭhe.

abhinivisitvā upaṭṭhitā paccupaṭṭhitā allinā upagatā ajjhositā adhimuttāti vataṃ samādāya upaṭṭhitāse.

Idheva sikkhema athassa suddhinti idhāti sakāya diṭṭhiyā sakāya khantiyā sakāya ruciyā sakāya laddhiyā. **Sikkhemāti** sikkhema ācarema samācarema samādāya vattamāti idheva sikkhema. **Athassa suddhinti** athassa suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttinti idheva sikkhema athassa suddhiṃ.

Bhavūpanītā kusalāvadānāti bhavūpanītāti bhavūpanītā bhavūpagatā bhavajjhositā bhavādhimuttāti bhavūpanītā. **Kusalāvadānāti** kusalavādā paṇḍitavādā thiravādā ñāyavādā hetuvādā lakkhaṇavādā kāraṇavādā ṭhānavādā sakāya laddhiyāti bhavūpanītā kusalāvadānā. Tenāha Bhagavā—

Sīluttamā saññamenāhu suddhiṃ,
Vataṃ samādāya upaṭṭhitāse.
Idheva sikkhema athassa suddhiṃ,
Bhavūpanītā kusalāvadānāti.

134. Sace cuto sīlavatato hoti,
Pavedhatī¹ kamma virādhayitvā.
Pajappatī² patthayatī ca suddhiṃ,
Satthāva hīno pavasaṃ gharamhā.

Sace cuto sīlavatato hotīti dvīhi kāraṇehi sīlavatato cavati, paravicchindanāya vā cavati, anabhisambhuṇanto vā cavati. Kathaṃ paravicchindanāya cavati, paro vicchindati so satthā na sabbaññū, dhammo na svākkhāto, gaṇo na suppaṭipanno, diṭṭhi na bhaddikā, paṭipadā na supaññattā, maggo na niyyāniko, natthettha suddhi vā visuddhi vā parisuddhi vā, mutti vā vimutti vā parimutti vā, natthettha sujjhanti vā visujjhanti vā parisujjhanti vā, muccanti vā vimuccanti vā parimuccanti vā, hīnā nihīnā omakā lāmakā chatukkā parittāti evaṃ paro vicchindati. Evaṃ vicchindiyamāno satthārā cavati, dhammakkhānā cavati, gaṇā cavati, diṭṭhiyā cavati, paṭipadāya cavati, maggato cavati. Evaṃ

1. Sa vedhatī (Sī, Syā) Khu 1. 418 piṭṭhe.

2. Sa jappatī (Sī, Syā)

paravicchindanāya cavati. Kathaṃ anabhisambhuṇanto cavati, sīlaṃ anabhisambhuṇanto sīlato cavati, vataṃ anabhisambhuṇanto vatato cavati, sīlabbataṃ anabhisambhuṇanto sīlabbatato cavati. Evaṃ anabhisambhuṇanto cavatīti sace cuto sīlavatato hoti.

Pavedhati kamma virādhayitvāti pavedhatīti sīlaṃ vā vataṃ vā sīlabbataṃ vā “viraddhaṃ mayā, aparaddhaṃ mayā, khalitaṃ mayā, galitaṃ mayā, aññāya aparaddho ahan”ti vedhati pavedhati sampavedhatīti pavedhati. . **Kamma virādhayitvāti** puññābhisaṅkhāraṃ vā apuññābhisaṅkhāraṃ vā āneñjābhisaṅkhāraṃ vā “viraddhaṃ mayā, aparaddhaṃ mayā, khalitaṃ mayā, galitaṃ mayā, aññāya aparaddho ahan”ti vedhati pavedhati sampavedhatīti pavedhati kamma virādhayitvā.

Pajappatī patthayatī ca suddhinti pajappatīti sīlaṃ vā jappati, vataṃ vā jappati, sīlabbataṃ vā jappati pajappati abhijappatīti pajappati. **Patthayatī ca suddhinti** sīlasuddhiṃ vā pattheti, vatasuddhiṃ vā pattheti, sīlabbataṃvāsuddhiṃ vā pattheti piheti abhijappatīti pajappatī patthayatī ca suddhiṃ.

Satthāva hīno pavasaṃ gharamhāti yathā puriso gharato nikkhanto satthena pavasaṃ vasanto satthā ohīno. Taṃ vā satthaṃ anubandhati, sakaṃ vā gharaṃ paccāgacchati. Evamevaṃ so diṭṭhigatiko taṃ vā satthāraṃ gaṇhāti, aññaṃ vā satthāraṃ gaṇhāti. Taṃ vā dhammakkhānaṃ gaṇhāti, aññaṃ vā dhammakkhānaṃ gaṇhāti. Taṃ vā gaṇaṃ gaṇhāti, aññaṃ vā gaṇaṃ gaṇhāti. Taṃ vā diṭṭhiṃ gaṇhāti, aññaṃ vā diṭṭhiṃ gaṇhāti. Taṃ vā paṭipadaṃ gaṇhāti, aññaṃ vā paṭipadaṃ gaṇhāti. Taṃ vā maggaṃ gaṇhāti, aññaṃ vā maggaṃ gaṇhāti parāmasati abhinivisatīti satthāva hīno pavasaṃ gharamhā. Tenāha Bhagavā—

Sace cuto sīlavatato hoti,
Pavedhatī kamma virādhayitvā.
Pajappatī patthayatī ca suddhiṃ,
Satthāva hīno pavasaṃ gharamhāti.

135. * **Sīlabbatam vāpi pahāya sabbam,**
Kammañca sāvajjanavajjametam.
Suddhim asuddhinti apatthayāno,
Virato care santimanuggahāya.

Sīlabbatam vāpi pahāya sabbanti sabbā sīlasuddhiyo pahāya pajahitvā vinodetvā byantim karitvā anabhāvaṃ gametvā, sabbā vatasuddhiyo pahāya pajahitvā vinodetvā byantim karitvā anabhāvaṃ gametvā, sabbā sīlabbatasuddhiyo pahāya pajahitvā vinodetvā byantim karitvā anabhāvaṃ gametvāti sīlabbatam vāpi pahāya sabbam.

Kammañca sāvajjanavajjametanti sāvajjakammam vuccati kaṇham kaṇhavipākam. **Anavajjakammam** vuccati sukkaṃ sukkavipākam. Sāvajjañca kammam, anavajjañca kammam pahāya pajahitvā vinodetvā byantim karitvā anabhāvaṃ gametvāti kammañca sāvajjanavajjametam.

Suddhim asuddhinti apatthayānoti asuddhinti asuddhim patthenti. Akusale dhamme patthenti, **suddhinti** suddhim patthenti. Pañca kāmagaṇe patthenti, asuddhim patthenti, akusale dhamme patthenti, pañca kāmagaṇe patthenti, suddhim patthenti, dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni patthenti, asuddhim patthenti, akusale dhamme patthenti, pañca kāmagaṇe patthenti, dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni patthenti, suddhim patthenti. Tedhātuke kusale dhamme patthenti, asuddhim patthenti, akusale dhamme patthenti. Pañca kāmagaṇe patthenti, dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni patthenti. Tedhātuke kusale dhamme patthenti, suddhim patthenti, puthujjanakalyāṇakā¹ niyāmāvakkantiṃ² patthenti, sekkhā aggadhammam arahattam patthenti, arahatte patte arahā neva akusale dhamme pattheti, napi pañca kāmagaṇe pattheti, napi dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni pattheti, napi tedhātuke kusale dhamme pattheti, napi niyāmāvakkantiṃ pattheti, napi aggadhammam arahattam pattheti. Patthanā samatikkanto arahā vuddhipārihānivītivatto³, so vuṭṭhavāso ciṇṇacaraṇo -pa-. Jātijarāmarāṇasaṃsāro, natthi tassa punabbhavoti suddhim asuddhinti apatthayāno.

1. Kalyāṇaputhujjanā (Syā) evamīdisesu ṭhānesu.

3. Vuddhipārihāniṃ vītivatto (Sī)

2. Niyāmāvattantiṃ (Ka)

* Khu 1. 419 piṭṭhe.

Virato care santimanuggahāyāti viratoti suddhi-asuddhiyā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭo vippamutto visaññutto, vimariyādikatena cetasā viharatīti virato. **Careti** careyya vicareyya vihareyya iriyeyya vatteyya pāleyya yapeyya yāpeyyāti virato care. **Santimanuggahāyāti santiyo** vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni. Diṭṭhisantiyo agaṇhanto aparāmasanto anabhinivisantoti virato care santimanuggahāya. Tenāha Bhagavā—

Sīlabbatam vāpi pahāya sabbam,
Kammañca sāvajjanavajjametaṃ.
Suddhim asuddhinti apatthayāno,
Virato care santimanuggahāyāti.

136. * **Tamūpanissāya jigucchitam vā,**
Atha vāpi diṭṭhim va sutam mutam vā.
Uddhamsarā suddhi'manutthunanti,
Avītataṇhāse bhavābhavesu.

Tamūpanissāya jigucchitam vāti santeke samaṇabrāhmaṇā tapojigucchavādā tapojigucchāsārā tapojigucchanissitā ānissitā allīnā upagatā ajjhositā adhimuttāti tamūpanissāya jigucchitam vā.

Atha vāpi diṭṭham va sutam mutam vāti diṭṭham vā diṭṭhasuddhim vā sutam vā sutasuddhim vā mutam vā mutasuddhim vā nissāya upanissāya gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvāti atha vāpi diṭṭham va sutam mutam vā.

Uddhamsarā suddhimanutthunantīti santeke samaṇabrāhmaṇā uddhamsarāvādā. Katame te samaṇabrāhmaṇā uddhamsarāvādā, ye te samaṇabrāhmaṇā accantasuddhikā saṃsārasuddhikā akiriyadiṭṭhikā sassatavādā, ime te samaṇabrāhmaṇā uddhamsarāvādā, te saṃsāre suddhim visuddhim parisuddhim, muttim vimuttim parimuttim thunanti vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti uddhamsarā suddhimanutthunanti.

Avītataṇhāse bhavābhavesūti taṇhāti rūpataṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbataṇhā dhammataṇhā. **Bhavābhavesūti** bhavābhave kammabhave punabbhave kāmabhave, kammabhave kāmabhave punabbhave

rūpabhavē, kammabhavē rūpabhavē punabbhavē arūpabhavē, kammabhavē arūpabhavē punabbhavē punappunabbhavē, punappunagatiyā punappuna-upapattiyā punappunapaṭisandhiyā punappuna-attabhāvābhiniḍḍattiyā avīṭataṇhā avigatataṇhā acattataṇhā avantataṇhā amuttataṇhā appahīnataṇhā appaṭinissaṭṭhataṇhāti avīṭataṇhāse bhavābhavesu. Tenāha Bhagavā—

Tamūpanissāya jigucchitaṃ vā,
Atha vāpi diṭṭhiṃ va suttaṃ mutaṃ vā.
Uddhamsarā suddhimanutthunanti,
Avīṭataṇhāse bhavābhavesūti.

**137. * Patthayamānassa hi jappitāni,
Pavedhitaṃ vāpi pakappitesu.
Cutūpapāto idha yassa natthi,
Sa kena vedheyya kuhiṃ va jappe.**

Patthayamānassa hi jappitānīti patthanā vuccati taṇhā, yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlaṃ. **Patthayamānassāti** patthayamānassa icchamānassa sādiyamānassa pihayamānassa abhijappayamānassāti patthayamānassa hi. **Jappitānīti jappanā** vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlanti patthayamānassa hi jappitāni.

Pavedhitaṃ vāpi pakappitesūti pakappanātidve pakappanā taṇhāpakappanā ca diṭṭhipakappanā ca -pa- ayaṃ taṇhāpakappanā -pa- ayaṃ diṭṭhipakappanā. **Pavedhitaṃ vāpi pakappitesūti** pakappitaṃ vatthum acchedasaṅkinopi vedhenti, acchiḍḍantepi vedhenti, acchinnepi vedhenti. Pakappitaṃ vatthum vipariṇāmasaṅkinopi vedhenti, vipariṇamantepi vedhenti, vipariṇatepi vedhenti pavedhenti sampavedhentīti pavedhitaṃ vāpi pakappitesu.

Cutūpapāto idha yassa natthīti yassāti arahato khīṇāsavassa. Yassa gamanaṃ āgamaṇaṃ gamanāgamaṇaṃ kālaṃ gati bhavābhavo cuti ca upapatti ca nibbatti ca bhedo ca jāti ca jarāmarañña natthi na santi na samvijjanti nupalabbhanti, pahīnā samucchinā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā nāṇagginā daḍḍhāti cutūpapāto idha yassa natthi.

Sa kena vedheyya kuhiṃ va jappeti so kena rāgena vedheyya, kena dosena vedheyya, kena mohena vedheyya, kena mānena vedheyya, kāya diṭṭhiyā vedheyya, kena uddhaccena vedheyya, kāya vicikicchāya vedheyya, kehi anusayehi vedheyya “ratto”ti vā “duṭṭho”ti vā “mūḷho”ti vā “vinibaddho”ti vā “parāmaṭṭho”ti vā “vikkhepagato”ti vā “aniṭṭhaṅgato”ti vā “thāmagato”ti vā. Te abhisāṅkhārā pahīnā, abhisāṅkhārānaṃ pahīnattā gatiyā kena vedheyya “nerayiko”ti vā “tiracchanayoniko”ti vā “pettivisayiko”ti vā “manusso”ti vā “devo”ti vā “rūpi”ti vā “arūpi”ti vā “saññī”ti vā “asaññī”ti vā “nevasaññīnāsaññī”ti vā. So hetu natthi, paccayo natthi, kāraṇaṃ natthi, yena vedheyya pavedheyya sampavedheyeyyāti sa kena vedheyya. **Kuhiṃ va jappeti** kuhiṃ vā jappeyya, kimhi jappeyya, kattha jappeyya pajappeyya abhijappeyyāti sa kena vedheyya kuhiṃ va jappe. Tenāha Bhagavā—

Patthayamānassa hi jappitāni,
Pavedhitāṃ vāpi pakappitesu.
Cutūpapāto idha yassa natthi,
Sa kena vedheyya kuhiṃ va jappeti.

138. * Yamāhu dhammaṃ paramanti eke,
Tameva hīnanti panāhu aññe.
Sacco nu vādo katamo imesaṃ,
Sabbeva hīme kusalāvadānā.

Yamāhu dhammaṃ paramanti eketi yaṃ dhammaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ eke samaṇabrāhmaṇā “idaṃ paramaṃ aggaṃ seṭṭhaṃ visiṭṭhaṃ pāmokkhaṃ uttamaṃ pavaraṇaṃ”ti evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti yamāhu dhammaṃ paramanti eke.

Tameva hīnanti panāhu aññeti tameva dhammaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ eke samaṇabrāhmaṇā “hīnaṃ etaṃ, nihīnaṃ etaṃ, omakaṃ etaṃ, lāmakaraṃ etaṃ, chatukkaṃ etaṃ, parittakaṃ etaṃ”ti evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti tameva hīnanti panāhu aññe.

Sacco nu vādo katamo imesanti imesaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ vādo katamo sacco taccho tatho bhūto yāthāvo aviparītoti sacco nu vādo katamo imesaṃ.

Sabbeva hīme kusalāvadānāti sabbevime samaṇabrāhmaṇā kusalavādā paṇḍitavādā thiravādā ñāyavādā hetuvādā lakkhaṇavādā kāraṇavādā ṭhānavādā sakāya laddhiyāti sabbeva hīme kusalāvadānā. Tenāha so nimmito—

Yamāhu dhammaṃ paramanti eke,
Tameva hīnanti paṇāhu aññe.
Sacco nu vādo katamo imesaṃ,
Sabbeva hīme kusalāvadānāti.

139. * Sakam hi dhammaṃ paripuṇṇamāhu,
Aññassa dhammaṃ pana hīnamāhu.
Evampi viggayha vivādayanti,
Sakam sakam sammutimāhu saccam.

Sakam hi dhammaṃ paripuṇṇamāhūti sakam dhammaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ eke samaṇabrāhmaṇā “idaṃ samattaṃ paripuṇṇam anomaṇ”ti evamāhaṃsu -pa- evaṃ voharantīti sakam hi dhammaṃ paripuṇṇamāhu.

Aññassa dhammaṃ pana hīnamāhūti aññassa dhammaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ eke samaṇabrāhmaṇā “hīnaṃ etaṃ, nihīnaṃ etaṃ, omakaṃ etaṃ, lāmaṃ etaṃ, chatukkaṃ etaṃ, parittakaṃ etaṃ”ti evamāhaṃsu evaṃ kathenti evaṃ bhaṇanti evaṃ dīpayanti evaṃ voharantīti aññassa dhammaṃ pana hīnamāhu.

Evampi viggayha vivādayantīti evaṃ gahetvā uggahetvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvā vivādayanti, kalahaṃ karonti, bhaṇḍanaṃ karonti, viggahaṃ karonti, vivādaṃ karonti, medhagaṃ karonti “na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi -pa- nibbettehi vā sace pahosī”ti evampi viggayha vivādayanti.

Sakam sakam sammutimāhu saccanti “sassato loko, idameva saccam moghamaññaṇ”ti sakam sakam sammutimāhu saccam. “Asassato

loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇā, idameva saccaṃ moghamaññaṃ”ti sakaṃ sakaṃ sammutimāhu saccaṃ. Tenāha Bhagavā—

Sakaṃ hi dhammaṃ paripuṇṇamāhu,
Añña dhammaṃ pana hīnamāhu.
Evampi viggayha vivādayanti,
Sakaṃ sakaṃ sammutimāhu saccanti.

**140. * Parassa ce vambhayitena hīno,
Na koci dhammesu visesi assa.
Puthū hi añña vadanti dhammaṃ,
Nihīnato samhi daḥhaṃ vadānā.**

Parassa ce vambhayitena hīnoti parassa ce vambhayitakāraṇā ninditakāraṇā garahitakāraṇā upavaditakāraṇā paro bālo hoti hīno nihīno omako lāmakato chatukko parittoti parassa ce vambhayitena hīno.

Na koci dhammesu visesi assāti dhammesu na koci aggo seṭṭho viṣiṭṭho pāmokkho uttamo pavaro assāti na koci dhammesu visesi assa.

Puthū hi añña vadanti dhammaṃ nihīnatoti bahukāpi bahūnaṃ dhammaṃ vadanti upavadanti nindanti garahanti hīnato nihīnato omakato lāmakato chatukkato parittato, bahukāpi ekassa dhammaṃ vadanti upavadanti nindanti garahanti hīnato nihīnato omakato lāmakato chatukkato parittato, ekopi bahūnaṃ dhammaṃ vadati upavadati nindati garahati hīnato nihīnato omakato lāmakato chatukkato parittato, ekopi ekassa dhammaṃ vadati upavadati nindati garahati hīnato nihīnato omakato lāmakato chatukkato parittatoti puthū hi añña vadanti dhammaṃ.

Nihīnato samhi daḥhaṃ vadānāti dhammo sakāyanaṃ diṭṭhi sakāyanaṃ paṭipadā sakāyanaṃ maggo sakāyanaṃ, sakāyane daḥhavādā thiravādā

balikavādā aṭṭhitavādāti nihīnato samhi daḷhaṃ vadānā. Tenāha Bhagavā—

Parassa ce vambhayitena hīno,
Na koci dhammesu visesi assa.
Puthū hi aññassa vadanti dhammaṃ,
Nihīnato samhi daḷhaṃ vadānāti.

141. **Saddhammapūjāpi¹ nesaṃ tatheva,**
Yathā pasaṃsanti sakāyanāni.
Sabbeva vādā² tathiyā³ bhaveyyuṃ,
Suddhī hi nesaṃ paccattameva.

Saddhammapūjāpi nesaṃ tathevāti katamā saddhammapūjā, sakaṃ satthāraṃ sakkaroti garuṃ karoti māneti pūjeti “ayaṃ satthā sabbaññū”ti, ayaṃ saddhammapūjā. Sakaṃ dhammakkhānaṃ sakaṃ gaṇaṃ sakaṃ diṭṭhiṃ sakaṃ paṭipadaṃ sakaṃ maggaṃ sakkaroti garuṃ karoti māneti pūjeti “ayaṃ maggo niyyāniko”ti, ayaṃ saddhammapūjā. **Saddhammapūjāpi nesaṃ tathevāti** saddhammapūjā tathā tacchā bhūtā yathāvā aviparītāti saddhammapūjāpi nesaṃ tatheva.

Yathā pasaṃsanti sakāyanāniti dhammo sakāyanaṃ diṭṭhi sakāyanaṃ paṭipadā sakāyanaṃ maggo sakāyanaṃ, sakāyanāni pasaṃsanti thomenti kittenti vaṇṇenti yathā pasaṃsanti sakāyanāni.

Sabbeva vādā tathiyā bhaveyyunti sabbeva vādā tathā tacchā bhūtā yathāvā aviparītā bhaveyyunti sabbeva vādā tathiyā bhaveyyuṃ.

Suddhī hi nesaṃ paccattamevāti paccattameva tesāṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ suddhi visuddhi parisuddhi mutti vimutti parimuttīti suddhī hi nesaṃ paccattameva. Tenāha Bhagavā—

Saddhammapūjāpi nesaṃ tatheva,
Yathā pasaṃsanti sakāyanāni.
Sabbeva vādā tathiyā bhaveyyuṃ,
Suddhī hi nesaṃ paccattamevāti.

1. Saddhammapūjā ca (Sī, Syā) 2. Sabbe pavādā (Syā) 3. Tathi vā (bahūsu)

142. * Na brāhmaṇassa paraneyyamatthi,
 Dhammesu niccheyya samuggahītaṃ.
 Tasmā vivādāni upātivatto,
 Na hi seṭṭhato passati dhammamaññaṃ.

Na brāhmaṇassa paraneyyamatthīti nāti paṭikkhepo. Brāhmaṇoti sattannaṃ dhammānaṃ bāhitattā brāhmaṇo -pa- asito tādī pavuccate sa brahmā. . Na brāhmaṇassa paraneyyamatthīti brāhmaṇassa paraneyyatā natthi, brāhmaṇo na paraneyyo, na parapattiyo, na parapaccayo, na parapaṭibaddhagū¹ jānāti passati asammūlho sampajāno paṭissato. “Sabbe saṅkhārā aniccā”ti brāhmaṇassa paraneyyatā natthi, brāhmaṇo na paraneyyo, na parapattiyo, na parapaccayo, na parapaṭibaddhagū jānāti passati asammūlho sampajāno paṭissato. “Sabbe saṅkhārā dukkhā”ti -pa- “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti brāhmaṇassa paraneyyatā natthi, brāhmaṇo na paraneyyo, na parapattiyo, na parapaccayo, na parapaṭibaddhagū jānāti passati asammūlho sampajāno paṭissatoti na brāhmaṇassa paraneyyamatthi.

Dhammesu niccheyya samuggahītanti dhammesūti dvāsaṭṭhiyā diṭṭhigatesu. Niccheyyāti nicchinitvā vinicchinitvā vicinitvā pavicinitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. Samuggahītanti odhiggāho bilaggāho varaggāho koṭṭhāsaggāho uccayaggāho samuccayaggāho idaṃ saccaṃ tathaṃ bhūtaṃ yāthāvaṃ aviparītanti gahitaṃ parāmaṭṭhaṃ abhiniviṭṭhaṃ ajjhositaṃ adhimuttaṃ natthi na santi na saṃvijjati nupalabbhati, pahīnaṃ samucchinnaṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhabbuppattikaṃ nāṇagginā daḍḍhanti dhammesu niccheyya samuggahītaṃ.

Tasmā vivādāni upātivattoti tasmāti tasmā taṃkāraṇā taṃhetu tappaccayā taṃnidānā diṭṭhikalahāni diṭṭhibhaṇḍanāni diṭṭhiviggahāni diṭṭhivivādāni diṭṭhimedhagāni upātivatto atikkanto samatikkanto vītivattoti tasmā vivādāni upātivatto.

Na hi seṭṭhato passati dhammamaññaṃti aññaṃ sathhāraṃ dhammakkhānaṃ gaṇaṃ diṭṭhiṃ paṭipadaṃ maggaṃ aññaṭra satipaṭṭhānehi aññaṭra sammappadhānehi aññaṭra

* Khu 1. 420 piṭṭhe.

1. Parapaṭibandhagū (Ka)

iddhipādehi aññatra indriyehi aññatra balehi aññatra bojjhaṅgehi aññatra ariyā aṭṭhaṅgikā maggā aggam seṭṭham viṣiṭṭham pāmokkham uttamam pavaram dhammam na passati na dakkhati na oloketi na nijjhāyati na upaparikkhatīti na hi seṭṭhato passati dhammamaññaṃ. Tenāha Bhagavā—

Na brāhmaṇassa paraneyyamatthi,
Dhammesu niccheyya samuggahitaṃ.
Tasmā vivādāni upātivatto,
Na hi seṭṭhato passati dhammamaññaṃ.

143. * **Jānāmi passāmi tatheva etaṃ,**
Diṭṭhiyā eke paccenti suddhiṃ.
Adakkhi ce kiñhi tumassa tena,
Atisitvā aññaṃ vadanti suddhiṃ.

Jānāmi passāmi tatheva etaṃ jānāmīti paracittañāṇena¹ vā jānāmi, pubbenivāsānussatiñāṇena vā jānāmi. **Passāmi**ti maṃsacakkhunā vā passāmi, dibbena cakkhunā vā passāmi. **Tatheva etaṃ** tatham taccham bhūtaṃ yāthavaṃ aviparītanti jānāmi passāmi tatheva etaṃ.

Diṭṭhiyā eke paccenti suddhinti diṭṭhiyā eke samaṇabrāhmaṇā suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttīm vimuttīm parimuttīm paccenti, “sassato loko idameva saccam moghamaññaṃ”ti diṭṭhiyā eke samaṇabrāhmaṇā suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttīm vimuttīm parimuttīm paccenti. “Assato loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato param maraṇā, idameva saccam moghamaññaṃ”ti diṭṭhiyā eke samaṇabrāhmaṇā suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttīm vimuttīm parimuttīm paccentīti diṭṭhiyā eke paccenti suddhiṃ.

Adakkhi ce kiñhi tumassa tenāti adakkhīti paracittañāṇena vā adakkhi, pubbenivāsānussatiñāṇena vā adakkhi, maṃsacakkhunā vā adakkhi, dibbena cakkhunā vā adakkhīti adakkhi ce. **Kiñhi tumassa tenāti** tassa tena dassanena kiṃ kataṃ, na dukkhapariññaṃ atthi, na samudayassa pahānaṃ atthi, na maggabhāvanā atthi, na phalasacchikiriyā atthi, na rāgassa samucchedapahānaṃ atthi, na dosassa samucchedapahānaṃ atthi, na mohassa samucchedapahānaṃ

* Khu 1. 420 piṭṭhe.

1. Paracittavijānanañāṇena (Si) Aṭṭhakathā oloketabbā.

atthi, na kilesānaṃ samucchedaṇaṃ atthi, na saṃsāraṇaṃ upacchedo atthīti adakkhi ce kiṇhi tumassa tena.

Atisitvā aññena vadanti suddhinti te titthiyā suddhimaggaṃ visuddhimaggaṃ parisuddhimaggaṃ vodātamaggaṃ parivodātamaggaṃ atikkamitvā samatikkamitvā vītivattitvā aññatra satipaṭṭhānehi aññatra sammappadhānehi aññatra iddhipādehi aññatra indriyehi aññatra balehi aññatra bojjhaṅgehi aññatra ariyā aṭṭhaṅgikā maggā suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti evampi atisitvā aññena vadanti suddhiṃ.

Atha vā Buddhā ca Buddhasāvaka ca Paccekabuddhā ca tesaṃ titthiyānaṃ asuddhimaggaṃ avisuddhimaggaṃ aparisuddhimaggaṃ avodātamaggaṃ aparivodātamaggaṃ atikkamitvā samatikkamitvā vītivattitvā catūhi satipaṭṭhānehi catūhi sammappadhānehi catūhi iddhipādehi pañcahi indriyehi pañcahi balehi sattahi bojjhaṅgehi ariyena aṭṭhaṅgikena maggena suddhiṃ visuddhiṃ parisuddhiṃ, muttiṃ vimuttiṃ parimuttiṃ vadanti kathenti bhaṇanti dīpayanti voharantīti evampi atisitvā aññena vadanti suddhiṃ. Tenāha Bhagavā—

Jānāmi passāmi tatheva etaṃ,
Ditṭhiyā eke paccenti suddhiṃ.
Adakkhi ce kiṇhi tumassa tena,
Atisitvā aññena vadanti suddhinti.

**144. * Passaṃ naro dakkhati nāmarūpaṃ,
Disvāna vā ñassati¹ tānimeva.
Kāmaṃ bahuṃ passatu appakaṃ vā,
Na hi tena suddhiṃ kusalā vadanti.**

Passaṃ naro dakkhati nāmarūpanti passaṃ naro dakkhati paracittañāṇena vā passanto pubbenivāsānussatiñāṇena vā passanto maṇsacakkhunā vā passanto dibbena cakkhunā vā passanto nāmarūpaṃyeva dakkhati niccato sukhato attato, na tesaṃ dhammānaṃ samudayaṃ vā atthaṅgamaṃ vā assādaṃ vā ādīnavaṃ vā nissaraṇaṃ vā dakkhatīti passaṃ naro dakkhati nāmarūpaṃ.

* Khu 1. 420 piṭṭhe.

1. Ñāyati (Ka)

Disvāna vā ñassati tānimevāti disvāti paracittañāṇena vā disvā pubbenivāsānussatiñāṇena vā disvā maṁsacakkhunā vā disvā dibbena cakkhunā vā disvā nāmarūpaṁyeva disvā ñassati niccato sukhato attato, na tesam dhammānam samudayaṁ vā atthaṅgamaṁ vā assādaṁ vā ādīnavaṁ vā nissaraṇaṁ vā ñassatīti disvāna vā ñassati tānimeva.

Kāmaṁ bahuṁ passatu appakaṁ vāti kāmaṁ bahukaṁ vā passanto nāmarūpaṁ appakaṁ vā niccato sukhato attatoti kāmaṁ bahuṁ passatu appakaṁ vā.

Na hi tena suddhiṁ kusalā vadantīti kusalāti ye te khandhakusalā dhātukusalā āyatanakusalā paṭiccasamuppādakusalā satipaṭṭhānakusalā sammappadhānakusalā iddhipādakusalā indriyakusalā balakusalā bojjhaṅgakusalā maggakusalā phalakusalā nibbānakusalā, te kusalā paracittañāṇena vā pubbenivāsānussatiñāṇena vā maṁsacakkhunā vā dibbena cakkhunā vā nāmarūpadassanena suddhiṁ visuddhiṁ parisuddhiṁ muttiṁ vimuttiṁ parimuttiṁ na vadanti na kathenti na bhaṇanti na dīpayanti na voharantīti na hi tena suddhiṁ kusalā vadanti. Tenāha Bhagavā—

Passaṁ naro dakkhati nāmarūpaṁ,
Disvāna vā ñassati tānimeva.
Kāmaṁ bahuṁ passatu appakaṁ vā,
Na hi tena suddhiṁ kusalā vadantīti.

145. * Nivissavādī na hi subbinālo,
Pakappitā diṭṭhipurakkharāno.
Yaṁ nissito tattha subhaṁ vadāno,
Suddhiṁ vado tattha tathaddasā so.

Nivissavādī na hi subbināyoti “sassato loko, idameva saccaṁ moghamaññaṁ”ti nivissavādī, “asassato loko -pa- neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā, idameva saccaṁ moghamaññaṁ”ti nivissavādī. **Na hi subbināyoti** nivissavādī dubbinayo duppaññāpayo¹

1. Duppaññāpiyo (Sī) evamīdisesu ṭhānesu.

* Khu 1. 420 piṭṭhe.

dunnijjhāpayo duppekkhāpayo duppasādayoti nivissavādī na hi subbināyo.

Pakappitā diṭṭhipurakkharānoti kappitā pakappitā abhisāṅkhataṁ saṇṭhapitā diṭṭhiṁ purekkhato katvā carati. Diṭṭhidhajo diṭṭhiketu diṭṭhādhipateyyo diṭṭhiyā parivārito caratīti pakappitā diṭṭhipurakkharāno.

Yaṁ nissito tattha subhaṁ vadānoti yaṁ nissitoti yaṁ satthāraṁ dhammakkhānaṁ gaṇaṁ diṭṭhiṁ paṭipadaṁ maggaṁ nissito ānissito allīno upagato ajjhosito adhimuttoti yaṁ nissito. **Tatthāti** sakāya diṭṭhiyā sakāya khantiyā sakāya ruciya sakāya laddhiyā. **Subhaṁ vadānoti** subhavādo sobhanavādo paṇḍitavādo thiravādo ñāyavādo hetuvādo lakkhaṇavādo kāraṇavādo ṭhānavādo sakāya laddhiyāti yaṁ nissito tattha subhaṁ vadāno.

Suddhiṁvado tattha tathaddasā soti suddhivādo visuddhivādo parisuddhivādo vodatavādo parivodātavādo. Atha vā suddhidassano visuddhidassano parisuddhidassano vodātadassano parivodātadassanoti suddhiṁ vādo. **Tatthāti** sakāya diṭṭhiyā sakāya khantiyā sakāya ruciya sakāya laddhiyā tathaṁ tacchaṁ bhūtaṁ yāthavaṁ aviparīṭanti addassa adakkhi apassi paṭivijjhīti suddhiṁ vādo tattha tathaddasā so. Tenāha Bhagavā—

Nivissavādī na hi subbināyo,
Pakappitā diṭṭhipurakkharāno.
Yaṁ nissito tattha subhaṁ vadāno,
Suddhiṁ vado tattha tathaddasā soti.

146. * Na brāhmaṇo kappamupeti saṅkhā,
Na diṭṭhisārī napi ñāṇabandhu.
Ñatvā ca so sammutiyo puthujjā,
Upekkhatī uggahaṇanti maññe.

Na brāhmaṇo kappamupeti saṅkhāti nāti paṭikkhepo. Brāhmaṇoti sattannaṁ dhammānaṁ bāhitattā brāhmaṇo -pa- asito tādi pavuccate sa brahmā. **Kappāti** dve kappā taṇhākappo ca diṭṭhikappo ca -pa- ayaṁ taṇhākappo -pa- ayaṁ diṭṭhikappo. **Saṅkhā** vuccati ñāṇaṁ. Yā paññā pajānaṇā -pa-

amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi. **Na brāhmaṇo kappamupeti saṅkhāti** brāhmaṇo saṅkhāya jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā, “sabbe saṅkhārā aniccā, sabbe saṅkhārā dukkhā -pa- yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbam taṃ nirodhadhamman”ti saṅkhāya jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā taṇhākappaṃ vā diṭṭhikappaṃ vā neti na upeti na upagacchati na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisatīti na brāhmaṇo kappamupeti saṅkhā.

Na diṭṭhisārī napi ñāṇabandhūti tassa dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni pahīnāni samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhappuppattikāni ñāṇagginā daḍḍhāni. So diṭṭhiyā na yāyati na nīyati na vuyhati na saṃharīyati napi taṃ diṭṭhigataṃ sārato pacceti na paccāgacchatīti na diṭṭhisārī. **Napi ñāṇabandhūti** aṭṭhasamāpattiñāṇena vā pañcābhiññāṇāṇena vā taṇhābandhum vā diṭṭhibandhum vā na karoti na janeti na sañjaneti na nibbattetīti nābhinibbattetīti na diṭṭhisārī napi ñāṇabandhu.

Ñatvā ca so sammutiyo puthujjāti ñatvāti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. “Sabbe saṅkhārā aniccā”ti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā, “sabbe saṅkhārā dukkhā”ti -pa- “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbam taṃ nirodhadhamman”ti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvāti ñatvā ca so. **Sammutiyo** vuccanti dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni diṭṭhisammutiyo. **Puthujjāti** puthujjanehi janitā vā tā sammutiyoti puthujjā. Puthu nānājanehi janitā vā sammutiyoti puthujjāti ñatvā ca so sammutiyo puthujjā.

Upekkhatī uggahaṇanti maññeti aññe taṇhāvasena diṭṭhivasena gaṇhanti parāmasanti abhinivisanti. Arahā upekkhatī na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisatīti upekkhatī uggahaṇanti maññe. Tenāha Bhagavā—

Na brāhmaṇo kappamupeti saṅkhā,
Na diṭṭhisārī napi ñāṇabandhu.
Ñatvā ca so sammutiyo puthujjā,
Upekkhatī uggahaṇanti maññeti.

147. * **Vissajja ganthāni munīdha loke,**
Vivādajātesu na vaggasārī.
Santo asantesu upekkhako so,
Anuggaho uggahaṇanti maññe.

Vissajja ganthāni munīdha loketi ganthāti cattāro ganthā abhiṇṇhākāyagantho byāpādo kāyagantho sīlabbataparāmāso kāyagantho idaṃsaccābhiniveso kāyagantho. Attano diṭṭhiyā rāgo abhiṇṇhākāyagantho, paravādesu āghāto appaccayo byāpādo kāyagantho, attano sīlaṃ vā vataṃ vā sīlavataṃ vā parāmasati sīlabbataparāmāso kāyagantho, attano diṭṭhi idaṃsaccābhiniveso kāyagantho. **Vissajjāti** ganthe vossajjitvā vissajja. Atha vā ganthe gathite ganthite¹ bandhe vibandhe ābandhe² lagge laggite palibuddhe bandhane phoṭayitvā vissajja. Yathā vayhaṃ vā rathaṃ vā sakaṭaṃ vā sandamānikaṃ vā saṇṇaṃ vissajjaṃ karonti vikopenti, evamevaṃ ganthe vossajjitvā vissajja. Atha vā ganthe gathite gaṇṭhite bandhe vibandhe ābandhe lagge laggite palibuddhe bandhane phoṭayitvā vissajja. **Munīti monaṃ**vuccati ñāṇaṃ -pa- saṅgajālamaticca so muni. **Idhāti** imissā diṭṭhiyā -pa- imasmiṃ manussaloketi vissajja ganthāni munīdha loke.

Vivādajātesu na vaggasārīti vivādajātesu saṅjātesu nibbattesu abhinibbattesu pātubhūtesu³ chandāgatim gacchantesu dosāgatim gacchantesu bhayāgatim gacchantesu mohāgatim gacchantesu na chandāgatim gacchati, na dosāgatim gacchati, na bhayāgatim gacchati, na mohāgatim gacchati, na rāgavasena gacchati, na dosavasena gacchati, na mohavasena gacchati, na mānavasena gacchati, na diṭṭhivasena gacchati, na uddhaccavasena gacchati, na vicikicchāvasena gacchati, na anusayavasena gacchati, na vaggehi dhammehi yāyati nīyati vuyhati saṃharīyatīti vivādajātesu na vaggasārī.

Santo asantesu upekkhako soti **santoti** rāgassa santattā santo, dosassa santattā santo, mohassa santattā santo -pa- sabbākusalābhisankhārānaṃ santattā samitattā vūpasamitattā vijjhātattā

* Khu 1. 420 piṭṭhe.

1. Gathite gaṇṭhite (bahūsu) 204 piṭṭhe Aṭṭhakathā oloketabbā.

2. Baddhe vibaddhe ābaddhe (Sī)

3. Vivāde jāte saṅjāte nibbatte abhinibbatte pātubhūte (Sī, Ka)

nibbutattā vigatattā paṭipassaddhattā santo upasanto vūpasanto nibbuto paṭipassaddhoti santo. **Asantesūti** asantesu anupasantesu avūpasantesu anibbutesu appaṭipassaddhesūti santo asantesu. **Upekkhako soti** * arahā chaḷaṅgupekkhāya samannāgato cakkhunā rūpaṃ disvā neva sumano hoti na dummano upekkhako viharati sato sampajāno. Sotena saddaṃ sutvā -pa-kālaṃ kaṅkhati bhāvito sa dantoti santo asantesu upekkhako so.

Anuggaho uggahaṇanti maññeti aññe taṇhāvasena diṭṭhivasena gaṇhante parāmasante abhinivisante arahā upekkhati na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisatīti anuggaho uggahaṇanti maññe. Tenāha Bhagavā—

Vissajja ganthāni munīdha loke,
Vivādajātesu na vaggasārī.
Santo asantesu upekkhako so,
Anuggaho uggahaṇanti maññeti.

148. + **Pubbāsava hitvā nave akubbaṃ,**
Na chandagū nopi nivissavādī.
Sa vippamutto diṭṭhigatehi dhiro,
Na limpati loke anattagarahī.

Pubbāsava hitvā nave akubbanti pubbāsavā vuccanti atītā rūpavedanāsaññāsaṅkhāraviññāṇā, atīte saṅkhāre ārabba ye kilesā uppajjeyyuraṃ, te kilese hitvā cajitvā pariccajitvā pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gametvāti pubbāsava hitvā. **Nave akubbanti navā** vuccanti paccuppannā rūpavedanāsaññāsaṅkhāraviññāṇā, paccuppanne saṅkhāre ārabba chandaṃ¹ akubbamāno pemaṃ akubbamāno rāgaṃ akubbamāno ajanayamāno asaṇjanayamāno anibbattayamāno anabhinibbattayamānoti pubbāsava hitvā nave akubbaṃ.

Na chandagū nopi nivissavādīti chandāgatiṃ gacchati, na dosāgatiṃ gacchati, na mohāgatiṃ gacchati, na bhayāgatiṃ gacchati, na rāgavasena

* Dī 3. 207; Aṃ 2. 247; Khu 8. 64; Khu 9. 390 piṭṭhesupi. + Khu 1. 420 piṭṭhe.

1. Khantiṃ (Ka)

gacchati, na dosavasena gacchati, na mohavasena gacchati, na mānavasena gacchati, na diṭṭhivasena gacchati, na uddhaccavasena gacchati, na vicikicchāvasena gacchati, na anusayavasena gacchati, na vaggehi dhammehi yāyati nīyati vuyhati na saṁharīyatīti na chandagū. **Nopi nivissavādī**ti “sassato loko, idameva saccaṁ moghamaññaṁ”ti na nivissavādī -pa- “neva hoti na na hoti tathāgato paraṁ maraṇā, idameva saccaṁ moghamaññaṁ”ti na nivissavādīti na chandagū nopi nivissavādī.

Sa vippamutto diṭṭhigatehi dhīroti tassa dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni pahīnāni samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbuppattikāni ñāṇagginā daḍḍhāni. So diṭṭhigatehi vippamutto visaññutto, vimariyādikatena cetasā viharati. **Dhīro**ti dhīro paṇḍito paññavā buddhimā ñāṇī vibhāvī medhāvīti sa vippamutto diṭṭhigatehi dhīro.

Na limpati loka anattagarahīti lepāti dve lepā taṇhālepo ca diṭṭhilepo ca -pa- ayaṁ taṇhālepo -pa- ayaṁ diṭṭhilepo. Tassa taṇhālepo pahīno, diṭṭhilepo paṭinissaṭṭho, tassa taṇhālepassa pahīnattā, diṭṭhilepassa paṭinissaṭṭhattā apāyaloke na limpati, manussaloke na limpati, devaloke na limpati, khandhaloke na limpati. Dhātuloke na limpati, āyatanaloke na limpati na palimpati na upalimpati, alitto apalitto anupalitto nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto, vimariyādikatena cetasā viharatīti na limpati loka.

Anattagarahīti dvīhi kāraṇehi attānaṁ garahati katattā ca akatattā ca. Kathaṁ katattā ca akatattā ca attānaṁ garahati, “kataṁ me kāyaduccaritaṁ, akataṁ me kāyasucaritaṁ”ti attānaṁ garahati. “Kataṁ me vacīduccaritaṁ -pa- kataṁ me manoduccaritaṁ. Kato me pāṇātipāto -pa- katā me micchādiṭṭhi, akatā me sammādiṭṭhi”ti attānaṁ garahati. Evaṁ katattā ca akatattā ca attānaṁ garahati.

Atha vā “sīlesu’ mhi na paripūrakārī”ti attānaṁ garahati. “Indriyesu’ mhi aguttadvāro”ti. “Bhojane’ mhi amattaññū”ti. “Jāgariya’ mhi ananuyutto”ti. “Na satisampajaññenā’ mhi samannāgato”ti. “Abhāvītā

me cattāro satipaṭṭhānā”ti. “Abhāvitā me cattāro sammappadhānā”ti.
 “Abhāvitā me cattāro iddhipādā”ti. “Abhāvitāni me pañcindriyāni”ti.
 “Abhāvitāni me pañca balāni”ti. “Abhāvitā me satta bojjhaṅgā”ti. “Abhāvito
 me ariyo aṭṭhaṅgiko maggo”ti. “Dukkhaṃ me apariññātan”ti.
 “Dukkhasamudayo me appahīno”ti. “Maggo me abhāvito”ti. “Nirodho me
 asacchikato”ti attānaṃ garahati. Evaṃ katattā ca akatattā ca attānaṃ
 garahati. Evaṃ attagarahī. Tayidaṃ kammaṃ akubbamāno ajanayamāno
 asaṇṇajanyamāno anibbattayamāno anabhinibbattayamāno anattagarahīti na
 limpati loka anattagarahī. Tenāha Bhagavā—

Pubbāsava hitvā nave akubbaṃ,
 Na chandagū nopi nivissavādī.
 Sa vippamutto diṭṭhigatehi dhīro,
 Na limpati loka anattagarahīti.

**149. * Sa sabbadhammesu visenibhūto,
 Yaṃ kiñci diṭṭhaṃ va sutāṃ mutāṃ vā.
 Sa pannabhāro muni vippamutto,
 Na kappiyo nuparato na patthiyo. (Iti Bhagavā,)**

**Sa sabbadhammesu visenibhūto, yaṃ kiñci diṭṭhaṃ va sutāṃ mutāṃ
 vāti senā** vuccati mārasenā, kāyaduccaritaṃ mārasenā, vacīduccaritaṃ
 mārasenā, manoduccaritaṃ mārasenā, rāgo. Doso. Moho. Kodho. Upanāho.
 Makkho. Paḷāso. Issā. Macchariyaṃ. Māyā. Sāṭṭheyyaṃ. Thambho.
 Sārambho. Māno. Atimāno. Mado. Pamādo. Sabbe kilesā. Sabbe duccaritā.
 Sabbe darathā. Sabbe pariḷāhā. Sabbe santāpā. Sabbākusalābhisaṅkhārā
 mārasenā. Vuttaṃ hetāṃ Bhagavatā—

+ Kāmā te paṭhamā senā, dutiyā arati vuccati -pa-.
 Na naṃ asūro jīnāti, jetvāva labhate sukhanti.

Yato catūhi ariyamaggehi sabbā ca mārasenā sabbe ca paṭisenikarā
 kilesā jītā ca parājītā ca bhaggā vippaluggā parammukhā, so vuccati
 visenibhūto. So diṭṭhe visenibhūto, sute. Mute. Viññāte visenibhūtoti sa
 sabbadhammesu visenibhūto, yaṃ kiñci diṭṭhaṃ va sutāṃ mutāṃ vā.

* Khu 1. 421 piṭṭhe.

+ Khu 1. 342; Khu 8. 114 piṭṭhesu.

Sa pannabhāro muni vippamuttoti bhārāti tayo bhārā khandhabhāro kilesabhāro abhisāṅkhārabhāro. Katamo khandhabhāro, paṭisandhiyā rūpaṃ vedanā saññā saṅkhārā viññāṇaṃ, ayaṃ khandhabhāro. Katamo kilesabhāro, rāgo doso moho -pa- sabbākusalābhisāṅkhārā, ayaṃ kilesabhāro. Katamo abhisāṅkhārabhāro, puññābhisāṅkhāro apuññābhisāṅkhāro āneñjābhisāṅkhāro, ayaṃ abhisāṅkhārabhāro. Yato khandhabhāro ca kilesabhāro ca abhisāṅkhārabhāro ca pahīnā honti ucchinnamūlā tālāvattthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā, so vuccati pannabhāro patitabhāro oropitabhāro samoropitabhāro nikkhitabhāro paṭipassaddhabhāro.

* **Munīti monaṃ** vuccati ñāṇaṃ. Yā paññā pajānanā vicayo pavicayo dhammavicayo sallakkhaṇā upalakkhaṇā paccupalakkhaṇā paṇḍiccaṃ kosallaṃ nepuññaṃ vebhabyā cintā upaparikkhā bhūri medhā parināyikā vipassanā sampajaññaṃ patodo paññā paññindriyaṃ paññābalaṃ paññāsattaṃ paññāpāsādo paññā āloko paññā-obhāso paññāpajjoto paññāratanāṃ amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi. Tena ñāṇena samannāgato muni monappatto.

Tiṇi moneyyāni kāyamoneyyaṃ vacīmoneyyaṃ manomoneyyaṃ, katamaṃ kāyamoneyyaṃ, tividhānaṃ kāyaduccaritānaṃ pahānaṃ kāyamoneyyaṃ, tividhaṃ kāyasucaritaṃ kāyamoneyyaṃ, kāyārammaṇe ñāṇaṃ kāyamoneyyaṃ, kāyapariññā kāyamoneyyaṃ, pariññāsahagato maggo kāyamoneyyaṃ, kāye chandarāgassa pahānaṃ kāyamoneyyaṃ, kāyasaṅkhāranirodho catutthajjhānasamāpatti kāyamoneyyaṃ, idaṃ kāyamoneyyaṃ.

Katamaṃ vacīmoneyyaṃ catubbidhānaṃ vacīduccaritānaṃ pahānaṃ vacīmoneyyaṃ, catubbidhaṃ vacīsucaritaṃ vacīmoneyyaṃ, vācārammaṇe ñāṇaṃ vacīmoneyyaṃ, vācāpariññā vacīmoneyyaṃ, pariññāsahagato maggo vacīmoneyyaṃ, vācāya chandarāgassa pahānaṃ vacīmoneyyaṃ, vacīsaṅkhāranirodho dutiyajjhānasamāpatti vacīmoneyyaṃ, idaṃ vacīmoneyyaṃ.

Katamaṃ manomoneyyaṃ, tividhānaṃ manoduccaritānaṃ pahānaṃ manomoneyyaṃ, tividhaṃ manosucaritaṃ manomoneyyaṃ, cittārammaṇe ñāṇaṃ

manomoneyyaṃ, cittapariññā manomoneyyaṃ, pariññāsahagato maggo
manomoneyyaṃ, citte chandarāgassa pahānaṃ manomoneyyaṃ,
cittasaṅkhāranirodho saññāvedayitanirodhasamāpatti manomoneyyaṃ, idaṃ
manomoneyyaṃ.

Kāyamuniṃ vācāmuniṃ, manomunimanāsavaṃ.

Muniṃ moneyyasampannaṃ, āhu sabbappahāyinaṃ.

Kāyamuniṃ vācāmuniṃ, manomunimanāsavaṃ.

Muniṃ moneyyasampannaṃ, āhu ninhātapāpakanti¹.

Imehi tīhi moneyyehi dhammehi samannāgatā cha munino²
agāramunino anagāramunino sekhamunino asekkhamunino Paccekamunino
Munimuninoti³. Katame agāramunino, ye te agārikā diṭṭhapadā
viññātasāsanā, ime agāramunino. Katame anagāramunino, ye te pabbajitā
diṭṭhapadā viññātasāsanā, ime anagāramunino. Satta sekha sekhamunino.
Arahanto asekkhamunino. Paccekabuddhā Paccekamunino. Munimunino
vuccanti Tathagatā Arahanto Sammāsambuddhā.

Na monena muni hoti, mūlharūpo aviddasu.

Yo ca tulaṃva paggayha, varamādāya paṇḍito.

Pāpāni parivajjeti, sa muni tena so muni.

Yo munāti ubho loke, “muni” tena pavuccati.

Asataṇca sataṇca ñatvā dhammaṃ, ajjhattaṃ bahiddhā ca sabbaloke.

Devamanussehi pūjito yo, saṅgajālamaticca so muni.

Vippamuttoti munino rāgā cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ. Dosā
cittaṃ. Mohā cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ -pa-
sabbākusalābhisaṅkhārehi cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttanti sa
pannabhāro muni vippamutto.

Na kappiyo nuparato na patthiyoti Bhagavāti kappāti dve kappā
taṇhākappo ca diṭṭhikappo ca -pa- ayaṃ taṇhākappo -pa- ayaṃ diṭṭhikappo.
Tassa taṇhākappo pahīno, diṭṭhikappo paṭinissatṭho, taṇhākappassa

1. Ninhātapāpakanti (Sī) Am 1. 277; Khu 1. 234; Khu 8. 73 piṭṭhesu.

2. Munayo (Sī, Syā, Ka)

3. Munimunino (Sī, Syā, Ka) 44 piṭṭhepi.

pahīnattā, diṭṭhikappaṣa paṭinissatṭhattā taṇhākappaṃ vā diṭṭhikappaṃvā na kappeti na janeti na sañjaneti na nibbatteti nābhinibbattetīti na kappiyo.

Nūparatoti sabbe bālaputhujjanā rajjanti, puthujjanakalyāṇakaṃ upādāya satta sekhā appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya āramanti viramanti paṭiviramanti, arahā ārato virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññuttho, vimariyādikatena cetasā viharatīti na kappiyo nūparato. **Na patthiyoti patthanā** vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlaṃ. Yassesā patthanā taṇhā pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhā, so vuccati na patthiyo.

Bhagavāti gāravādhivacanāṃ. Api ca bhaggarāgoti Bhagavā, bhaggadosoti Bhagavā, bhaggamohoti Bhagavā, bhaggamānoti Bhagavā, bhaggadiṭṭhīti Bhagavā, bhaggakaṇḍakoti Bhagavā, bhaggakilesoti Bhagavā, bhaji vibhaji pavibhaji dhammaratananti Bhagavā, bhavānaṃ antakaroti Bhagavā, bhāvitakāyo, bhāvitasīlo, bhāvitacitto, bhāvitapaññoti Bhagavā, bhaji vā Bhagavā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni appasaddāni appanigghosāni vijanavātāni manussarāhasseyyakāni paṭisallānasārūppānīti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajja-parikkhārānanti Bhagavā. Bhāgī vā Bhagavā attharasassa dhammarasassa vimuttirasassa adhisīlassa adhicitassa adhipaññāyāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ jhānānaṃ catunnaṃ appamaññānaṃ catunnaṃ arūpasamāpattīnanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā aṭṭhannaṃ vimokkhānaṃ aṭṭhannaṃ abhibhāyatanānaṃ navannaṃ anupubbavihārasamāpattīnanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ saññābhāvanānaṃ dasannaṃ kasiṇasamāpattīnaṃ ānāpānassatisamādhissa asubhasamāpattiyāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ satipaṭṭhānānaṃ catunnaṃ sammappadhānānaṃ catunnaṃ iddhipādānaṃ pañcannaṃ indriyānaṃ pañcannaṃ balānaṃ sattannaṃ bojjhaṅgānaṃ ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ Tathāgatabalānaṃ catunnaṃ vesārājjanānaṃ catunnaṃ paṭisambhidānaṃ channaṃ abhiññānaṃ channaṃ Buddhadhammānanti Bhagavā. Bhagavāti netānaṃ nāmaṃ mātaraṃ kataṃ, na pitarā kataṃ, na bhātaraṃ kataṃ, na bhaginiyā kataṃ, na mittāmaccehi kataṃ, na

ñātisālohitehi kataṃ, na samaṇabrāhmaṇehi kataṃ, na devatāhi kataṃ,
vimokkhanthikametaṃ Buddhānaṃ Bhagavantānaṃ bodhiyā mūle saha
sabbaññūtaññāṇassa paṭilābhā sacchikā paññatti yadidaṃ Bhagavāti na
kappiyo nūparato na patthiyo iti Bhagavā. Tenāha Bhagavā—

Sa sabbadhammesu visenibhūto,
Yaṃ kiñci diṭṭhaṃ va suttaṃ mutaṃ vā.
Sa pannabhāro muni vippamutto,
Na kappiyo nūparato na patthiyo. (Iti Bhagavāti,)

Mahābyūhasuttaniddeso terasamo.

14. Tuvaṭakasuttaniddesa

Atha Tuvaṭakasuttaniddesaṃ vakkhati—

150. * Pucchāmi taṃ ādiccabandhu¹,
Vivekaṃ santipadañca Mahesi².
Kathaṃ disvā nibbāti bhikkhu,
Anupādiyāno lokasmiṃ kiñci.

Pucchāmi taṃ ādiccabandhūti pucchāti + tisso pucchā adiṭṭhajotanaṃ
pucchā diṭṭhasaṃsandanā pucchā vimaticchedanā pucchā. Katamā
adiṭṭhajotanaṃ pucchā, pakatiyā lakkhaṇaṃ aññātaṃ hoti adiṭṭhaṃ atulitaṃ
atīritaṃ avibhūtaṃ avibhāvitaṃ, tassa ñāṇāya dassanāya tulanāya tīraṇāya
vibhāvanāya pañhaṃ pucchati, ayaṃ adiṭṭhajotanaṃ pucchā. . Katamā
diṭṭhasaṃsandanā pucchā, pakatiyā lakkhaṇaṃ ñātaṃ hoti diṭṭhaṃ tulitaṃ
tīritaṃ vibhūtaṃ vibhāvitaṃ, aññehi paṇḍitehi saddhiṃ saṃsandanatthāya
pañhaṃ pucchati, ayaṃ diṭṭhasaṃsandanā pucchā. . Katamā vimaticchedanā
pucchā, pakatiyā saṃsayapakkhando³ hoti, vimatipakkhando dvelhakaajāto
“evaṃ nu kho, na nu kho, kiṃ nu kho, kathaṃ nu kho”ti, so
vimaticchedanatthāya pañhaṃ pucchati, ayaṃ vimaticchedanā pucchā. Imā
tisso pucchā.

1. Ādiccabandhū (Sī, Syā)

2. Mahesiṃ (Sī, Syā)

3. Saṃsayapakkhanno (Sī, Syā)

* Khu 1. 42 piṭṭhe.

+ Khu 8. 50, 62 piṭṭhādīsu.

Aparāpi tisso pucchā manussapucchā amanussapucchā nimmitapucchā. Katamā manussapucchā, manussā Buddham Bhagavantam upasaṅkamitvā pañham pucchanti, bhikkhū pucchanti, bhikkhuniyo pucchanti, upāsakā pucchanti, upāsikāyo pucchanti, rājāno pucchanti, khattiyā pucchanti, brāhmaṇā pucchanti, vessā pucchanti, suddā pucchanti, gahaṭṭhā pucchanti, pabbajitā pucchanti, ayaṁ manussapucchā. . Katamā amanussapucchā, amanussā Buddham Bhagavantam upasaṅkamitvā pañham pucchanti, nāgā pucchanti, supaṇṇā pucchanti, yakkhā pucchanti, asurā pucchanti, gandhabbā pucchanti, mahārājāno pucchanti, indā pucchanti, brahmāno pucchanti, devatāyo pucchanti, ayaṁ amanussapucchā. . Katamā nimmitapucchā, yaṁ Bhagavā rūpaṁ abhinimmināti manomayaṁ sabbaṅgapaccāṅgaṁ ahīnindriyaṁ, taṁ so nimmito Buddham Bhagavantam upasaṅkamitvā pañham pucchati, Bhagavā tassa¹ visajjeti, ayaṁ nimmitapucchā. Imā tisso pucchā.

Aparāpi tisso pucchā attatthapucchā paratthapucchā ubhayatthapucchā. . Aparāpi tisso pucchā diṭṭhadhammikatthapucchā samparāyikatthapucchā paramatthapucchā. Aparāpi tisso pucchā anavajjatthapucchā nikkilesatthapucchā² vodānatthapucchā. . Aparāpi tisso pucchā atītapucchā anāgatapucchā paccuppannapucchā. . Aparāpi tisso pucchā ajjhatappucchā bahiddhāpucchā ajjhatabahiddhāpucchā. . Aparāpi tisso pucchā kusalapucchā akusalapucchā abyākatapucchā. . Aparāpi tisso pucchā khandhapucchā dhātupucchā āyatanapucchā. . Aparāpi tisso pucchā satipaṭṭhānapucchā sammappadhānapucchā iddhipādapucchā. . Aparāpi tisso pucchā indriyapucchā balapucchā bojjhaṅgapucchā. . Aparāpi tisso pucchā maggapucchā phalapucchā nibbānapucchā.

Pucchāmi tanti pucchāmi taṁ, yācāmi taṁ, ajjhesāmi taṁ, pasāдеми taṁ, “kathayassu me”ti pucchāmi taṁ, **ādiccabandhūti ādicco** vuccati sūriyo³. Sūriyo Gotamo gottena, Bhagavāpi Gotamo gottena, Bhagavā sūriyassa gottanātako gottabandhu, tasmā Buddho Ādiccabandhūti pucchāmi taṁ Ādiccabandhu.

Vivekaṁ santipadañca Mahesīti vivekāti tayo vivekā kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko. Katamo kāyaviveko,

1. Natthi Sī-Syā-potthakesu.

2. Nikkhepatthapucchā (Sī, Ka)

3. Suriyo (Sī, Syā)

idha bhikkhu vivittaṃ senāsaṇaṃ bhajati araṇṇaṃ rukkhamūlaṃ pabbataṃ
kandaraṃ giriguhaṃ susānaṃ vanapatthaṃ abbhokāsaṃ palālapuṇjaṃ.
Kāyena vivittena viharati so eko gacchati, eko tiṭṭhati, eko nisīdati, eko
seyyaṃ kappeti, eko gāmaṃ piṇḍāya pavisati, eko paṭikkamati, eko raho
nisīdati, eko caṅkamaṃ adhiṭṭhāti, eko carati viharati iriyati vattati pāleti
yapeti yāpeti. Ayaṃ kāyaviveko.

Katamo cittaviveko, paṭhamaṃ jhānaṃ samāpannassa nīvaraṇehi cittaṃ
vivittaṃ hoti, dutiyaṃ jhānaṃ samāpannassa vitakkavicārehi cittaṃ vivittaṃ
hoti, tatiyaṃ jhānaṃ samāpannassa pītiyā cittaṃ vivittaṃ hoti, catutthaṃ
jhānaṃ samāpannassa sukhadukkhehi cittaṃ vivittaṃ hoti.
Ākāsaṇaṇcāyatanāṃ samāpannassa rūpaṣaṇṇāya paṭighasaṇṇāya
nānattasaṇṇāya cittaṃ vivittaṃ hoti, viññāṇaṇcāyatanāṃ samāpannassa
ākāsaṇaṇcāyatanasaṇṇāya cittaṃ vivittaṃ hoti, ākiṇcaṇṇāyatanāṃ
samāpannassa viññāṇaṇcāyatanasaṇṇāya cittaṃ vivittaṃ hoti,
nevaṣaṇṇānāsaṇṇāyatanāṃ samāpannassa ākiṇcaṇṇāyatanasaṇṇāya cittaṃ
vivittaṃ hoti. Sotāpannassa sakkāyadiṭṭhiyā vicikicchāya sīlabbataparāmāsā
diṭṭhānusayā vicikicchānusayā, tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittaṃ vivittaṃ hoti,
sakadāgāmiṣṣa oḷārikā kāmarāgasaṇṇojanā paṭighasaṇṇojanā oḷārikā
kāmarāgānusayā paṭighānusayā, tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittaṃ vivittaṃ
hoti, anāgāmiṣṣa aṇusahagatā kāmarāgasaṇṇojanā paṭighasaṇṇojanā
aṇusahagatā kāmarāgānusayā paṭighānusayā, tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittaṃ
vivittaṃ hoti, arahato rūparāgā arūparāgā mānā uddhaccā avijjāya
mānānusayā bhavarāgānusayā avijjānusayā, tadekaṭṭhehi ca kilesehi
bahiddhā ca sabbanimittehi cittaṃ vivittaṃ hoti. Ayaṃ cittaviveko.

Katamo upadhiviveko, **upadhi** vuccanti kilesā ca khandhā ca
abhisaṅkhārā ca. Upadhiviveko vuccati amataṃ nibbānaṃ. Yo so
sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho
nibbānaṃ, ayaṃ upadhiviveko. Kāyaviveko ca vivekaṭṭhakāyānaṃ¹
nekkhammābhiraṭānaṃ, cittaviveko ca parisuddhacittānaṃ
paramavodānapattānaṃ, upadhiviveko

1. Vūpakaṭṭhakāyānaṃ (Sī)

ca nirupadhīnaṃ puggalānaṃ viśaṅkhāragatānaṃ. **Santīti** ekena ākārena santipi santipadampi tanyeva amataṃ nibbānaṃ. Yo so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭṭhiṇissaggo taṇhakkhayaṃ girāgo nirodho nibbānaṃ. Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā— * santametaṃ padaṃ, paṇītametaṃ padaṃ, yadidaṃ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭṭhiṇissaggo taṇhakkhayaṃ virāgo nirodho nibbānanti. Atha aparena ākārena ye dhammā santādhigamāya santiphusanāya santisacchikiriyāya saṃvattanti. Seyyathidaṃ, cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipādā pañcīndriyāni pañca balāni satta bojjhaṅgā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, ime vuccanti santipadaṃ tāṇapadaṃ leṇapadaṃ saraṇapadaṃ abhayapadaṃ accutapadaṃ amatapadaṃ nibbānapadaṃ.

Mahesīti kiṃ Mahesi Bhagavā. Mahantaṃ sīlakkhandhaṃ esī gavesī pariyesīti Mahesi, mahantaṃ samādhikkhandhaṃ. Mahantaṃ paññākkhandhaṃ. Mahantaṃ vimuttikkhandhaṃ. Mahantaṃ vimuttiñāṇadassanakkhandhaṃ esī gavesī pariyesīti Mahesi, mahato tamokāyassa padālanāṃ, mahato vipallāsassa bhedaṇāṃ, mahato taṇhāsallassa abbahanāṃ,¹ mahato diṭṭhisamghātassa viniveṭhanāṃ, mahato mānadhajassa papātanaṃ² mahato abhisāṅkhārassa vūpasamaṃ, mahato oghassa nītharaṇāṃ, mahato bhārassa nikkhepanāṃ, mahato saṃsāravatṭassa upacchedaṃ, mahato santāpassa nibbāpanāṃ, mahato pariḷāhassa paṭipassaddhiṃ, mahato dhammadhajassa ussāpanāṃ esī gavesī pariyesīti Mahesi, mahantaṃ satipaṭṭhāne mahantaṃ sammappadhāne mahantaṃ iddhipāde mahantāni indriyāni mahantāni balāni mahantaṃ bojjhaṅge mahantaṃ ariyaṃ aṭṭhaṅgikaṃ maggaṃ mahantaṃ paramatthaṃ amataṃ nibbānaṃ esī gavesī pariyesīti Mahesi, mahesakkhehi vā sattehi esito gavesito pariyesito “kahaṃ Buddho kahaṃ Bhagavā kahaṃ Devadevo kahaṃ narāsabho”ti Mahesīti vivekaṃ santipadaṇca Mahesi.

Kathaṃ disvā nibbāti bhikkhūti kathaṃ disvā passitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā attano rāgaṃ nibbāpeti, dosaṃ nibbāpeti, mohaṃ nibbāpeti, kodhaṃ. Upanāhaṃ. Makkhaṃ. Paḷāsaṃ. Issaṃ. Macchariyaṃ. Māyaṃ. Sāṭheyyaṃ. Thambhaṃ. Sārambhaṃ. Mānaṃ. Atimānaṃ. Madāṃ. Pamādaṃ. Sabbe kilese. Sabbe duccharite. Sabbe darathe. Sabbe pariḷāhe. Sabbe

* Ma 2. 99; Aṃ 3. 221; Khu 8. 142 piṭṭhesupī.

1. Abbūhanaṃ (Sī, Syā), abbhūhanaṃ (Ka) Khu 8. 77piṭṭhepi. 2. Pavāhanaṃ (Syā)

santāpe. Sabbākusalābhisaṅkhāre nibbāpeti sameti upasameti vūpasameti paṭipassambheti. . **Bhikkhū**ti puthujjanakalyāṇako vā bhikkhu sekho vā bhikkhūti kathaṃ disvā nibbāti bhikkhu.

Anupādiyāno lokasmiṃ kiñcīti catūhi upādānehi anupādiyamāno agaṇhayamāno aparāmasamāno anabhinivisamāno. **Lokasminti** apāyaloke manussaloke devaloke, khandhaloke dhātuloke āyatanaloke. **Kiñcīti** kiñci rūpagataṃ vedanāgataṃ saññāgataṃ saṅkhāragataṃ viññāṇagatanti anupādiyāno lokasmiṃ kiñci. Tenāha so nimmito—

Pucchāmi taṃ Ādiccabandhu,
Vivekaṃ santipadaṇca Mahesi.
Kathaṃ disvā nibbāti bhikkhu,
Anupādiyāno lokasmiṃ kiñcīti.

151. Mūlaṃ papañcasaṅkhāya, (iti Bhagavā,)

Mantā asmīti sabbamuparundhe¹.

Yā kāci taṇhā ajjhataṃ,

Tāsaṃ vinayā sadā sato sikkhe.

Mūlaṃ papañcasaṅkhāya, (iti Bhagavā,) mantā asmīti
sabbamuparundheti papañcāyeva papañcasaṅkhā, taṇhāpapañcasaṅkhā diṭṭhipapañcasaṅkhā. Katamaṃ taṇhāpapañcassa mūlaṃ, avijjāmūlaṃ ayonisomanasikāro mūlaṃ, asmimāno mūlaṃ, ahirikaṃ mūlaṃ, anottappaṃ mūlaṃ, uddhaccaṃ mūlaṃ, idaṃ taṇhāpapañcassa mūlaṃ. Katamaṃ diṭṭhipapañcassa mūlaṃ, avijjāmūlaṃ, ayonisomanasikāro mūlaṃ, asmimāno mūlaṃ, ahirikaṃ mūlaṃ, anottappaṃ mūlaṃ, uddhaccaṃ mūlaṃ, idaṃ diṭṭhipapañcassa mūlaṃ.

Bhagavāti gāravādhivacanaṃ. Api ca bhaggarāgoti Bhagavā, bhaggadosoti Bhagavā, bhaggamohoti Bhagavā, bhaggamānoti Bhagavā, bhaggadiṭṭhīti Bhagavā, bhaggakaṇḍakoti Bhagavā, bhaggakilesoti Bhagavā, bhaji vibhaji pavibhaji dhammaratananti Bhagavā, bhavānaṃ antakaroti Bhagavā, bhāvitakāyo bhāvitasīlo bhāvitacitto bhāvitapaññoti Bhagavā, bhaji vā

1. Sabbamuparuddhe (Syā) Khu 1. 421 piṭṭhepi.

Bhagavā araṇṇavanapatthāni pantāni senāsanāni appasaddāni appanigghosāni vijanavātāni manussarāhasseyyakāni paṭisallānasārubbānīti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajja-parikkhārānanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā attharasassa dhammarasassa vimuttirasassa adhisīlassa adhicitassa adhipaññāyāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ jhānānaṃ catunnaṃ appamaññānaṃ catunnaṃ arūpasamāpattinanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā aṭṭhannaṃ vimokkhānaṃ aṭṭhannaṃ abhihāyatanānaṃ navannaṃ anupubbavīhārasamāpattinanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ saññābhāvanānaṃ dasannaṃ kasiṇasamāpattinanti ānāpānassatisamādhissa asubhasamāpattiyāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ satipaṭṭhānānaṃ catunnaṃ sammappadhānānaṃ catunnaṃ iddhipādānaṃ pañcannaṃ indriyānaṃ pañcannaṃ balānaṃ sattannaṃ bojjhaṅgānaṃ ariyassa aṭṭhaṅgissa maggassāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ Tathāgatabalānaṃ catunnaṃ vesārajjanaṃ catunnaṃ paṭisambhidānaṃ channaṃ abhiññānaṃ channaṃ Buddhadhammānanti Bhagavā, Bhagavāti netānaṃ nāmaṃ mātaraṃ kataṃ, na pitarā kataṃ, na bhātaraṃ kataṃ, na bhaginiyā kataṃ, na mittāmaccehi kataṃ, na ñātisālohitehi kataṃ, na samaṇabrāhmaṇehi kataṃ, na devatāhi kataṃ, vimokkhaṇṭikametaṃ Buddhānaṃ Bhagavantānaṃ bodhiyā mūle saha sabbaññūtañāṇassa paṭilābhā sacchikā paññatti yadidaṃ Bhagavāti mūlaṃ papañcasaṅkhāya iti Bhagavā.

Mantā asmīti sabbamuparundheti mantā vuccati paññā. Yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi. **Asmīti** rūpe “asmī”ti māno “asmī”ti chando “asmī”ti anusayo. Vedanāya. Saññāya. Saṅkhāresu. Viññāṇe “asmī”ti māno “asmī”ti chando “asmī”ti anusayoti mūlaṃ papañcasaṅkhāya iti Bhagavā. **Mantā asmīti sabbamuparundheti** papañcasaṅkhāya mūlañca asmimānañca mantāya sabbam rundheyya uparundheyya nirodheyya vūpasameyya atthaṅgameyya paṭipassambheyyāti mūlaṃ papañcasaṅkhāya iti Bhagavā, mantā asmīti sabbamuparundhe.

Yā kāci taṇhā ajjhantanti yā kācīti sabbena sabbam sabbathā sabbam asesam nissesam pariyādiyanavacanametaṃ yā kācīti. **Taṇhāti** rūpataṇhā -pa- dhammataṇhā. **ajjhantanti** ajjhattasamuṭṭhānā vā¹ sā taṇhāti

1. Ajjhattam samuṭṭhāti (Syā)

ajjhattaṃ. Atha vā **ajjhattikaṃ** vuccati cittaṃ. Yaṃ cittaṃ mano mānaṣaṃ hadayaṃ paṇḍaraṃ mano manāyatanaṃ manindriyaṃ viññāṇaṃ viññāṇakkhandho tajjā manoviññāṇadhātu. Cittena sā taṇhā sahaḡatā sahaḡatā saṃsaṭṭhā sampayuttā ekuppādā ekanirodhā ekavatthukā ekārammaṇātipi ajjhattanti yā kāci taṇhā ajjhattaṃ.

Tāsaṃ vinayā sadā sato sikkheti sadāti sadā sabbadā sabbakālaṃ niccakālaṃ dhuvakālaṃ satataṃ samitaṃ abbokiṇṇaṃ poṅkhānupoṅkhaṃ udakūmigajātaṃ avīci santati sahitaṃ phusitaṃ purebhattaṃ pacchābhattaṃ purimaṃ yāmaṃ majjhimā yāmaṃ pacchimaṃ yāmaṃ kāḷe juṇhe vasse hemante gimhe purime vayokhandhe majjhime vayokhandhe pacchime vayokhandhe. . **Satoti** catūhi kāraṇehi sato. Kāye kāyānupassanāsati paṭṭhānaṃ bhāvento sato, vedanāsu -pa-. Citte -pa-. Dhammesu dhammānupassanāsati paṭṭhānaṃ bhāvento sato, aparehipi catūhi kāraṇehi sato, asati parivajjanāya sato, satikaraṇīyānaṃ dhammānaṃ katattā sato, satipaṭipakkhānaṃ dhammānaṃ hatattā sato, satinimittānaṃ asammupṭṭhattā sato. Aparehipi catūhi kāraṇehi sato, satiyā samannāgatattā sato, satiyā vasiṭattā sato, satiyā pāguṇṇatāya sato, satiyā apaccorohanatāya sato. Aparehipi catūhi kāraṇehi sato, sattattā sato, santattā sato, samitattā sato, santadhammasamannāgatattā sato, Buddhānussatiyā sato, dhammānussatiyā sato, saṃghānussatiyā sato, sīlānussatiyā sato, cāḡānussatiyā sato, devatānussatiyā sato, ānāpānassatiyā sato, maraṇassatiyā sato, kāyagatāsatiyā sato, upasamānussatiyā sato, yā sati anussati paṭissati sati saraṇatā dhāraṇatā apilāpanatā asammussanatā sati satindriyaṃ satibalaṃ sammāsati satisambojjhaṅgo ekāyanamaggo, ayaṃ vuccati sati. Imāya satiyā upeto samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno samannāgato so vuccati sato.

Sikkheti tisso sikkhā adhisīlasikkhā adhicittasikkhā adhipaññāsikkhā. Katamā adhisīlasikkhā, idha bhikkhu sīlavā hoti, pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharati ācāragocarasaṃpanno aṇumattesu

vajjesu bhayadassāvī, samādāya sikkhati sikkhāpadesu, khuddako sīlakkhandho. Mahanto sīlakkhandho. Sīlaṃ paṭiṭṭhā ādi caraṇaṃ saṃyamo saṃvaro mukhaṃ pamukhaṃ kusalanāṃ dhammānaṃ samāpattiyā. Ayaṃ adhisīlasikkhā.

Katamā adhiccittasikkhā, idha bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamāṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Vitakkavicārānaṃ vūpasamā ajjhataṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisaṃvedeti, yaṃ taṃ ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti tatiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṃ atthaṅgamā adukkhamasukhaṃ upekkhāsati pārisuddhiṃ catutthaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Ayaṃ adhiccittasikkhā.

Katamā adhipaññāsikkhā, idha bhikkhu paññavā hoti udayatthagāminiya paññāya samannāgato ariyāya nibbedhikāya sammādukkhakkhayagāminiya. So “idaṃ dukkhaṃ”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhasamudayo”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhanirodho”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ime āsavā”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ āsavaṃ samudayo”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ āsavanirodho”ti yathābhūtaṃ pajānāti, “ayaṃ āsavanirodhagāminī paṭipadā”ti yathābhūtaṃ pajānāti. Ayaṃ adhipaññāsikkhā.

Tāsaṃ vinayā sadā sato sikkheti tāsaṃ taṇhānaṃ vinayāya paṭivinayāya pahānāya vūpasamāya paṭinissaggāya paṭipassaddhiyā adhisīlampi sikkheyya, adhiccittampi sikkheyya, adhipaññampi sikkheyya. Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkheyya, pajānanto sikkheyya, passanto sikkheyya, paccavekkhanto sikkheyya, cittaṃ adhiṭṭhanto sikkheyya, saddhāya adhimuccanto sikkheyya, vīriyaṃ paggaṇhanto sikkheyya, satimā upaṭṭhapento sikkheyya, cittaṃ samādahanto sikkheyya, paññāya pajānanto sikkheyya, abhiññeyyaṃ abhijānanto sikkheyya, pariññeyyaṃ parijānanto sikkheyya, pahātabbaṃ pajahanto sikkheyya, bhāvetabbaṃ bhāvento sikkheyya,

sacchikātabbaṃ sacchikaronto sikkheyya ācareyya samācareyya samādāya
vatteyyāti tāsaṃ vinayā sadā sato sikkhe. Tenāha Bhagavā—

Mūlaṃ papañcasaṅkhāya, (iti Bhagavā,)

Mantā asmīti sabbamuparundhe.

Yā kāci taṇhā ajjhataṃ,

Tāsaṃ vinayā sadā sato sikkheti.

152. * Yaṃ kiñci dhammamabhijāññā, ajjhataṃ atha vāpi bahiddhā.

Na tena thāmaṃ kubbetha, na hi sā nibbuti sataṃ vuttā.

Yaṃ kiñci dhammamabhijāññā ajjhattanti yaṃ kiñci attano guṇaṃ
jāneyya kusale vā dhamme abyākate vā dhamme. Katame attano guṇā, uccā
kulā pabbajito vā assaṃ¹, mahābhogakulā pabbajito vā assaṃ,
uḷārabhogakulā pabbajito vā assaṃ, ñāto yasassī sagahaṭṭhapabbajitānanti vā
assaṃ, lābhimhi cīvara piṇḍapāta senāsana gilānapaccaya bhesajja
parikkhārānanti vā assaṃ, suttantiko vā assaṃ, vinayadharo vā assaṃ,
dhammakathiko vā assaṃ, āraññiko vā assaṃ, piṇḍapātiko vā assaṃ,
paṃsukūliko vā assaṃ, tecīvariko vā assaṃ, sapadānacāriko vā assaṃ,
khalupacchābhattiko vā assaṃ, nesajjiko vā assaṃ, yathāsanthatiko vā
assaṃ, paṭhamassa jhānassa lābhīti vā assaṃ, dutiyassa jhānassa lābhīti vā
assaṃ, tatiyassa jhānassa lābhīti vā assaṃ, catutthassa jhānassa lābhīti vā
assaṃ, ākāsaṇācāyatanasamāpattiyā lābhīti vā assaṃ,
viññāṇaṇcāyatanasamāpattiyā. Ākiñcaññāyatanasamāpattiyā.
Nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā lābhīti vā assaṃ. Ime vuccanti attano
guṇā. Yaṃ kiñci attano guṇaṃ jāneyya ājāneyya vijāneyya paṭivijāneyya
paṭivijjheyyāti yaṃ kiñci dhammamabhijāññā ajjhataṃ. **Atha vāpi**
bahiddhāti upajjhāyassa vā ācariyassa vā te guṇā assūti² atha vāpi bahiddhā.

* Khu 1. 421 piṭṭhe.

1. Assa (Syā)

2. Assūti ajjhataṃ (bahūsu)

Na tena thāmaṃ kubbethāti attano vā guṇena paresaṃ vā guṇena thāmaṃ na kareyya, thambhaṃ na kareyya, mānaṃ na kareyya, unnatiṃ na kareyya, unnamāṃ na kareyya, na tena mānaṃ janeyya, na tena thaddho assa patthaddho paggahitasiroti na tena thāmaṃ kubbetha.

Na hi sā nibbuti sataṃ vuttāti satānaṃ santānaṃ sappurisānaṃ Buddhānaṃ Buddhasāvakānaṃ Paccekabuddhānaṃ sā nibbutīti na vuttā na pavuttā na ācikkhitā na desitā na paññāpitā na paṭṭhapitā na vivaṭā na vibhattā na uttānīkatā nappakāsītāti na hi sā nibbuti sataṃ vuttā. Tenāha Bhagavā—

Yaṃ kiñci dhammamabhijaññā, ajjhataṃ atha vāpi bahiddhā.
Na tena thāmaṃ kubbetha, na hi sā nibbuti sataṃ vuttāti.

153. * Seyyo na tena maññeyya,
Nīceyyo atha vāpi sarikkho.
Phuṭṭho anekarūpehi,
Nātumānaṃ vikappayaṃ tiṭṭhe.

Seyyo na tena maññeyyāti “seyyohamasmi”ti atimānaṃ na janeyya jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā kammāyatanena vā sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vā vatthunāti seyyo na tena maññeyya.

Nīceyyo atha vāpi sarikkhoti “hīnohamasmi”ti omānaṃ na janeyya jātiyā vā gottena vā -pa- aññataraññatarena vā vatthunā “sadiśohamasmi”ti mānaṃ na janeyya jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā kammāyatanena vā sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vā vatthunāti nīceyyo atha vāpi sarikkho.

Phuṭṭho anekarūpehīti anekavidhehi ākārehi phuṭṭho pareto samohito samannāgatoti phuṭṭho anekarūpeti.

Nātumānaṃ vikappayaṃ tiṭṭheti ātumā vuccati attā. Attānaṃ kappento vikappento vikappaṃ āpajjanto na tiṭṭheyyāti nātumānaṃ vikappayaṃ tiṭṭhe. Tenāha Bhagavā—

Seyyo na tena maññeyya,
Nīceyyo atha vāpi sarikkho.
Phuṭṭho anekarūpehi,
Mātumānaṃ vikappayaṃ tiṭṭheti.

**154. Ajjhataṃvevūpasame,
Na aññato bhikkhu santimeseyya.
Ajjhattaṃ upasantassa,
Natthi attā¹ kuto nirattā² vā.**

Ajjhattamevūpasameti ajjhattaṃ rāgaṃ sameyya, dosaṃ sameyya, mohaṃ sameyya, kodhaṃ. Upanāhaṃ. Makkhaṃ. Paḷāsaṃ. Issaṃ. Macchariyaṃ. Māyaṃ. Sāṭṭheyyaṃ. Thambhaṃ. Sārambhaṃ. Mānaṃ. Atimānaṃ. Madāṃ. Pamādaṃ. Sabbe kilese. Sabbe duccharite. Sabbe darathe. Sabbe pariḷāhe. Sabbe santāpe. Sabbākusalābhisaṅkhāre sameyya upasameyya vūpasameyya nibbāpeyya paṭipassambheyyāti ajjhataṃvevūpasame.

Na aññato bhikkhu santimeseyyāti aññato asuddhimaggena micchāpaṭipadāya aniyyānapatena aññatra satipaṭṭhānehi aññatra sammappadhānehi aññatra iddhipādehi aññatra indriyehi aññatra balehi aññatra bojjhaṅgehi aññatra ariyā aṭṭhaṅgikā maggā santiṃ upasantiṃ vūpasantiṃ nibbutiṃ paṭipassaddhiṃ na eseyya na gaveseyya na pariyeseyyāti na aññato bhikkhu santimeseyya.

Ajjhattaṃ upasantassāti ajjhattaṃ rāgaṃ santassa dosaṃ santassa mohaṃ santassa -pa- sabbākusalābhisaṅkhāre santassa upasantassa vūpasantassa nibbutassa paṭipassaddhiyāti ajjhattaṃ upasantassa.

Natthi attā kuto nirattā vāti natthīti paṭikkhepo. **Attāti** attadiṭṭhi natthi. **Nirattāti** ucchedadiṭṭhi natthi. **Attāti** gahitaṃ natthi. **Nirattāti** muñcitabbaṃ natthi. Yassatthi gahitaṃ, tassatthi muñcitabbaṃ. Yassatthi muñcitabbaṃ,

1. Attam (Syā) Khu 1. 421 piṭṭhe.

2. Nirattam (Syā)

tassa gahitaṃ, gāhaṃ muñcanaṃ samatikkanto arahā
 vuddhipārihānivītivatto, so vuṭṭhavāso ciñṇacaraṇo -pa-. Jātimaraṇasaṃsāro,
 natthi tassa punabbhavoti natthi attā kuto nirattā vā. Tenāha Bhagavā—

Ajjhattamevu'pasame,
 Na aññato bhikkhu santimeseyya.
 Ajjhataṃ upasantassa,
 Natthi attā kuto nirattā vāti.

**155. Majjhe yathā samuddassa,
 Ūmi no jāyatī ṭhito hoti.
 Evaṃ ṭhito anejassa,
 Ussadaṃ bhikkhu na kareyya¹ kuhiñci.**

Majjhe yathā samuddassa, ūmi no jāyatī ṭhito hotīti samuddo
 caturāsītiyojanasahassāni ubbedhena gambhīro. Heṭṭhā
 cattārīsayojanasahassāni udakaṃ macchakacchapehi kampati. Upari
 cattārīsayojanasahassāni udakaṃ vātehi kampati. Majjhe
 cattārīsayojanasahassāni udakaṃ na kampati na vikampati na calati na
 vedhati nappavedhati na sampavedhati. Anerito aghaṭṭito acalito aluḷito
 abhanto vūpasanto, tatra ūmi no jāyati, ṭhito hoti samuddoti, evampi majjhe
 yathā samuddassa, ūmi no jāyatī ṭhito hoti.

Atha vā sattannaṃ pabbatānaṃ antarikāsu satta sīdantarā
 mahāsamuddā², tatra udakaṃ na kampati na vikampati na calati na vedhati
 nappavedhati na sampavedhati. Anerito aghaṭṭito acalito aluḷito abhanto
 vūpasanto, tatra ūmi no jāyati ṭhito hoti samuddoti, evampi majjhe yathā
 samuddassa, ūmi no jāyatī ṭhito hoti.

Evaṃ ṭhito anejassāti evanti opammasampañipādanāṃ. **Ṭhitoti** lābhepi
 na kampati, alābhepi na kampati, yasepi na kampati, ayasepi na kampati,
 pasaṃsāyapi na kampati, nindāyapi na kampati, sukhepi na kampati,
 dukkhepi na kampati na vikampati na calati na vedhati nappavedhati na
 sampavedhatīti evaṃ ṭhito. **Anejassāti ejā** vuccati taṇhā. Yo

1. Kare (Sī) Khu 1. 422 piṭṭhepi.

2. Sīdantarasamuddo (Syā)

rāgo sārāgo -pa- abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. Yassesā eja taṇhā pahīnā ucchinnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā nāṇagginā dadḍhā, so vuccati anejo. Ejāya pahīnattā anejo, so lābhepi na iñjati, alābhepi na iñjati, yasepi na iñjati, ayasepi na iñjati, pasamsāyapi na iñjati, nindāyapi na iñjati, sukhepi na iñjati, dukkhepi na iñjati, na calati na vedhati nappavedhati na sampavedhatīti evaṃ ṭhito anejassa.

Ussadaṃ bhikkhu na kareyya kuhiñcīti ussadāti sattussadā.
Rāgussadaṃ¹ dosussadaṃ mohussadaṃ mānussadaṃ diṭṭhussadaṃ kilesussadaṃ kammussadaṃ na kareyya na janeyya na sañjaneyya na nibbatteyya nābhinibbatteyya. **Kuhiñcīti** kuhiñci kismiñci katthaci ajjhataṃ vā bahiddhā vā ajjhatabhiddhā vāti ussadaṃ bhikkhu na kareyya kuhiñci. Tenāha Bhagavā—

Majjhe yathā samuddassa,
Ūmi no jāyati ṭhito hoti.
Evaṃ ṭhito anejassa,
Ussadaṃ bhikkhu na kareyya kuhiñcīti.

**156. * Akittayī vivaṭacakkhu,
Sakkhidhammaṃ parissayavinayaṃ.
Paṭipadaṃ vadehi bhaddante,
Pātimokkhaṃ atha vāpi samādhim.**

Akittayī vivaṭacakkhūti akittayīti akittayi parikittayi ācikkhi desesi paññāpesi paṭṭhapesi vivari vibhaji uttānimakāsi pakāsesīti akittayī².
Vivaṭacakkhūti + Bhagavā pañcahi cakkhūhi vivaṭacakkhu, maṃsacakkhunāpi vivaṭacakkhu, dibbena cakkhunāpi vivaṭacakkhu, paññācakkhunāpi vivaṭacakkhu, Buddhacakkhunāpi vivaṭacakkhu, samantacakkhunāpi vivaṭacakkhu.

Kathaṃ Bhagavā maṃsacakkhunāpi vivaṭacakkhu, maṃsacakkhumhipi Bhagavato pañca vaṇṇā saṃvijjanti, nīlo ca vaṇṇo, pītako ca vaṇṇo, lohita-

* Khu 1. 422 piṭṭhe. 1. Rāgussado (Syā) + Upari 356; Khu 8. 173 piṭṭhesupi.

2. Akittayīti kittitaṃ ācikkhitaṃ desitaṃ paññāpitaṃ paṭṭhapitaṃ vivaṭaṃ vibhattaṃ uttānikataṃ pakāsitanti akittayī (Sī, Ka)

ca vaṇṇo, kaṇho ca vaṇṇo, odāto ca vaṇṇo. Akkhiḷomāni ca Bhagavato, yattha ca akkhiḷomāni patitṭhitāni, taṃ nīlaṃ hoti sunīlaṃ pāsādikaṃ dassaneyyaṃ umāpupphasamānaṃ¹. Tassa parato pītakaṃ hoti supītakaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ pāsādikaṃ dassaneyyaṃ kaṇikārapupphasamānaṃ. Ubhato ca akkhikūṭāni Bhagavato lohitaḷkāni honti sulohitaḷkāni pāsādikaṃ dassaneyyaṃ indagopakasaṃmānāni. Majjhe kaṇhaṃ hoti sukaṇhaṃ alūkhaṃ siniddhaṃ pāsādikaṃ dassaneyyaṃ addāriṭṭhakaṃ samānaṃ². Tassa parato odātaṃ hoti su-odātaṃ setaṃ paṇḍaraṃ pāsādikaṃ dassaneyyaṃ osadhitārakaṃ samānaṃ. Tena Bhagavā pākatiḷkena maṃsacakkhunā attabhāvaḷpariyāpannaṃ purimasucaṃritakamma-bhinibbattaṃ samantā yojanaṃ passaṃti divā ceva rattiṃca. Yaḷā hipi caturaṃgasamaṇṇāgato andhaḷkāro hoti. Sūriyo vā atthaṇṇāgato hoti, kāḷapakkho ca uposaṃho hoti, tibbo ca vanasaṇḷo hoti, mahā ca kāḷamegho³ abbhutṭhito hoti. Evarūpepi caturaṃgasamaṇṇāgate andhaḷkāre samantā yojanaṃ passaṃti. Natthi so kuṭṭo⁴ vā kavāṭaṃ vā pākāro vā pabbato vā gaccho vā latā vā āvaraṇaṃ rūpānaṃ dassanāya. Ekaṇṇe tilaphalaṃ nimittaṃ katvā tilavāhe pakkhiḷeḷya. Taṇṇeva tilaphalaṃ uddhareḷya. Evaṃ parisuddhaṃ Bhagavato pākatiḷkaṃ maṃsacakkhu, evaṃ Bhagavā maṃsacakkhunāpi vivaṭacakkhu.

Kathaṃ Bhagavā dibbena cakkhunāpi vivaṭacakkhu, Bhagavā dibbena cakkhunā visuddhena atikkantaṃmaṇusakena satte passaṃti cavaṃmaṇe upapajjamaṇe hīne paṇiṇe suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathāḷkammūpage satte pajānāti “ime vata bhonto sattā kāyaduḷcaritena samannāgatā vacīduḷcaritena samannāgatā maṇoduḷcaritena samannāgatā ariyānaṃ upavāḷakā micchadiṭṭhikā micchādiṭṭhikaṃmasamaḷdānā, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ viṇipātaṃ nirayaṃ upapannā, ime vā pana bhonto sattā kāyasucaṃritena samannāgatā vacīsucaṃritena samannāgatā maṇosucaṃritena samannāgatā ariyānaṃ anupavāḷakā sammādiṭṭhikā sammādiṭṭhikaṃmasamaḷdānā, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggaṃ loḷkaṃ

1. Ummāpupphasamānaṃ (Sī, Ka), ummārapupphasamānaṃ (Syā)

2. Aḷāriṭṭhakaṃ samānaṃ (Syā), bhaddāriṭṭhakaṃ samānaṃ (Ṭṭha 331)

3. Akāḷamegho (Syā)

4. Kuḷḷo (Sī)

upapannā”ti iti dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāti. Ākaṅkhamāno ca Bhagavā ekampi lokadhātum passeyya, dvepi lokadhātuyo passeyya, tissopi lokadhātuyo passeyya, catassopi lokadhātuyo passeyya, pañcapi lokadhātuyo passeyya, dasapi lokadhātuyo passeyya, vīsampi lokadhātuyo passeyya, timsampi lokadhātuyo passeyya, cattālīsampi lokadhātuyo passeyya, paññāsampi lokadhātuyo passeyya, satampi lokadhātuyo passeyya, saḥassimpi cūḷanikaṃ lokadhātum passeyya, dvisahassimpi majjhimikaṃ lokadhātum passeyya, tisahassimpi lokadhātum passeyya, mahāsahassimpi¹ lokadhātum passeyya. Yāvatakaṃ vā pana ākaṅkheyya, tāvatakaṃ passeyya. Evaṃ parisuddhaṃ Bhagavato dibbacakkhu. Evaṃ Bhagavā dibbena cakkhunāpi vivaṭacakkhu.

Kathaṃ Bhagavā paññācakkhunāpi vivaṭacakkhu, Bhagavā mahāpaṇño puthupaṇño hāsapaṇño javanapaṇño tikkhapaṇño nibbedhikapaṇño paññāpabhedakusalo pabhinnaṇaṇo adhigatapaṭisambhido catuvesārajappatto dasabaladhārī purisāsabho purisasiho purisanāgo purisājāṇño purisadhorayho anantaṇaṇo anantatejo anantayaso aḍḍho mahaddhano dhanavā, netā vinetā anunetā, paññāpetā anijjhāpetā, pekkhetā pasādetā, so hi Bhagavā anuppannassa maggassa uppādetā, asaṅjātassa maggassa saṅjanetā, anakkhātassa maggassa akkhātā, maggaññū maggavidū maggakovidō, maggānugā ca pana etarahi sāvakā viharanti pacchā samannāgatā.

So hi Bhagavā jānaṃ jānāti, passaṃ passati, cakkhubhūto ñaṇabhūto dhammabhūto brahmabhūto vattā pavattā atthassa ninnetā amatassa dātā Dhammassāmī Tathāgato, natthi tassa Bhagavato aññātaṃ adiṭṭhaṃ aviditaṃ asacchikataṃ aphassitaṃ paññāya. Atītaṃ anāgataṃ paccuppannaṃ² upādāya sabbe dhammā sabbākārena Buddhassa Bhagavato ñaṇamukhe āpāthaṃ āgacchanti. Yaṃ kiñci neyyaṃ nāma atthi jānitabbaṃ³ attattho vā parattho vā ubhayattho

1. Tisahassiṃ mahāsahassimpi (Sī, Ka)

2. Atītānāgatapaccuppannaṃ (Syā) 138; Khu 8. 175; Khu 9. 375 piṭṭhesupi.

3. Atthi dhammaṃ jānitabbaṃ (Sī, Ka)

vā diṭṭhadhammiko vā attho samparāyiko vā attho uttāno vā attho gambhīro vā attho gūḷho vā attho paṭicchanno vā attho neyyo vā attho nīto vā attho anavajjo vā attho nikkilesso vā attho vodāno vā attho paramattho vā attho, sabbaṃ taṃ¹ antobuddhañāṇe parivattati.

Sabbaṃ kāyakammaṃ Buddhassa Bhagavato ñāṇānuparivatti, sabbaṃ vacīkammaṃ. Sabbaṃ manokammaṃ. Atīte Buddhassa Bhagavato appaṭihataṃ ñāṇaṃ, anāgate. Paccuppanne appaṭihataṃ ñāṇaṃ. Yāvatakaṃ neyyaṃ, tāvatakaṃ ñāṇaṃ, yāvatakaṃ ñāṇaṃ, tāvatakaṃ neyyaṃ, neyyapariyantikaṃ ñāṇaṃ, ñāṇapariyantikaṃ neyyaṃ, neyyaṃ atikkamitvā ñāṇaṃ nappavattati, ñāṇaṃ atikkamitvā neyyapatho natthi, aññamaññapariyantaṭṭhāyino te dhammā, yathā dvinnaṃ samuggapaṭalānaṃ sammāphusitānaṃ heṭṭhimaṃ samuggapaṭalaṃ uparimaṃ nātivattati, uparimaṃ samuggapaṭalaṃ heṭṭhimaṃ nātivattati, aññamaññapariyantaṭṭhāyino. Evamevaṃ Buddhassa Bhagavato neyyaṇca ñāṇaṇca aññamaññapariyantaṭṭhāyino. Yāvatakaṃ neyyaṃ, tāvatakaṃ ñāṇaṃ, yāvatakaṃ ñāṇaṃ, tāvatakaṃ neyyaṃ, neyyapariyantikaṃ ñāṇaṃ, ñāṇapariyantikaṃ neyyaṃ, neyyaṃ atikkamitvā ñāṇaṃ nappavattati, ñāṇaṃ atikkamitvā neyyapatho natthi, aññamaññapariyantaṭṭhāyino te dhammā.

Sabbadhammesu Buddhassa Bhagavato ñāṇaṃ pavattati, sabbe dhammā Buddhassa Bhagavato āvajjanapaṭibaddhā ākaṅkhapaṭibaddhā manasikārapaṭibaddhā cittuppādapapaṭibaddhā. Sabbasattesu Buddhassa Bhagavato ñāṇaṃ pavattati, sabbesaṃ sattānaṃ Bhagavā āsayaṃ jānāti, anusayaṃ jānāti, caritaṃ jānāti, adhimuttiṃ jānāti, apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye bhabbābhabbe satte pajānāti, sadevako loko samārako sabrahmako sassamaṇabrāhmaṇī pajā sadevamanussā antobuddhañāṇe parivattati².

Yathā ye keci macchakacchapā antamaso timi timiṅgalaṃ upādāya antomahāsamudde parivattanti, evamevaṃ sadevako loko samārako sabrahmako sassamaṇabrāhmaṇī pajā sadevamanussā antobuddhañāṇe parivattati². . Yathā ye keci pakkhī antamaso garuḷaṃ venateyyaṃ upādāya ākāsaṃ padese parivattanti, evamevaṃ yepi

1. Paramattho vā, sabbantaṃ (Syā)

2. Parivattanti (Ka) pasūrasuttaniddese avasānepi.

te Sāriputtasamā paññāya, tepi Buddhañāṇassa padese parivattanti. Buddhañāṇaṃ devamanussānaṃ paññaṃ pharitvā abhibhavitvā tiṭṭhati. Yēpi te khattiyapaṇḍitā brāhmaṇapaṇḍitā gahapatipaṇḍitā samaṇapaṇḍitā nipuṇā kataparappavādā vāavedhirūpā vobhindantā maññe caranti paññāgatena diṭṭhigatāni. Te pañhaṃ abhisāṅkharitvā abhisāṅkharitvā Tathāgataṃ upasaṅkamitvā pucchanti gūḷhāni ca paṭicchannāni ca. Kathitā visajjitā ca te pañhā Bhagavatā honti niddiṭṭhakāraṇā. Upakkhittakā ca te Bhagavato sampajjanti. Atha kho Bhagavā tattha atirocati yadidaṃ paññāyāti, evaṃ Bhagavā paññācakkhunāpi vivaṭacakkhu.

* Kathaṃ Bhagavā Buddhacakkhunāpi vivaṭacakkhu, Bhagavā Buddhacakkhunā lokaṃ volokento addasa satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye, appekacce paralokavajjabhayadassāvino viharante, appekacce naparalokavajjabhayadassāvino viharante, seyyathāpi nāma uppaliniyaṃ vā paduminiyaṃ vā puṇḍarīkiniyaṃ vā appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udae jātāni, udae saṃvaḍḍhāni, udakā anuggatāni, antonimuggaposīni, appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udae jātāni, udae saṃvaḍḍhāni, samodakaṃ ṭhitāni, apekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udae jātāni, udae saṃvaḍḍhāni, udakā accuggamma tiṭṭhanti anupalittāni udakena. Evamevaṃ Bhagavā Buddhacakkhunā lokaṃ volokento addasa satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye, appekacce paralokavajjabhayadassāvino viharante, appekacce naparalokavajjabhayadassāvino viharante. Jānāti Bhagavā “ayaṃ puggalo rāgacarito, ayaṃ dosacarito, ayaṃ mohacarito, ayaṃ vitakkacarito, ayaṃ saddhācarito, ayaṃ ñāṇacarito”ti. Rāgacaritassa Bhagavā puggalassa asubhakathaṃ katheti. Dosacaritassa Bhagavā puggalassa mettābhāvanāṃ ācikkhati. Mohacaritassa Bhagavā puggalassa uddese paripucchāya kālena dhammassavane kālena dhammasākacchāya garusaṃvāse niveseti. Vitakkacaritassa Bhagavā puggalassa ānāpānassatim ācikkhati. Saddhācaritassa Bhagavā puggalassa pasādanīyaṃ nimittaṃ ācikkhati

* Khu 8.177; Khu 9. 116 piṭṭhesupī.

Buddhasubodhim¹ dhammasudhammataṃ saṃghasuppaṭipattim sīlāni ca attano. Nāṇacaritassa Bhagavā puggalassa ācikkhati vipassanānimittam aniccākāraṃ dukkhākāraṃ anattākāraṃ.

* “Sele yathā pabbatamuddhaniṭṭhito,
Yathāpi passe janataṃ samantato.
Tathūpamaṃ dhammamayaṃ sumedha,
Pāsādamāruyaṃ samantacakkhu.
Sokāvatiṇṇaṃ janatamapetasoko,
Avekkhassu jātijarābhībhūtaṃ”ti.

Evam Bhagavā Buddhacakkhunāpi vivaṭacakkhu.

Kathaṃ Bhagavā samantacakkhunāpi vivaṭacakkhu, **samantacakkhu** vuccati sabbaññutaññaṃ. Bhagavā sabbaññutaññaṇena upeto samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno samannāgato—

+ “Na tassa adiṭṭhamidhatthi kiñci,
Atha aviññātamajānitabbaṃ.
Sabbam abhiññāsi yadatthi neyyam,
Tathāgato tena samantacakkhū”ti.

Evam Bhagavā samantacakkhunāpi vivaṭacakkhūti akittayi vivaṭacakkhu.

Sakkhidhammaṃ parissayavinayanti sakkhidhammanti na itihitiham, na itikirāya, na paramparāya, na piṭakasampadāya, na takkahetu, na nayahetu, na ākāraparivittakkena, na diṭṭhijjhānakkhantiyā sāmāṃ sayamabhiññātaṃ attapaccakkham dhammanti sakkhidhammaṃ. . **Parissayavinayanti parissayāti** dve parissayā pākaṭaparissayā ca paṭicchannaparissayā ca. Katame pākaṭaparissayā, sīhā byagghā dīpī acchā taracchā kokā mahimsā² hatthī ahī vicchikā satapadī corā vā assu mānavā vā katakammā vā akatakammā vā cakkhurogo sotarogo ghānarogo jivhārogo kāyarogo sīsarogo kaṇṇarogo mukharogo dantarogo kāso sāso pināso ḍaho³ jaro kucchirogo mucchā pakkhandikā sūlā visūcikā kuṭṭham gaṇḍo kilāso soso

* Dī 2. 33; Ma 1. 225; Ma 2. 292; Saṃ 1. 139 piṭṭhesupī.

+ Khu 8. 93, 178; Khu 9. 127, 227 piṭṭhādīsu.

2. Gomahisā (Syā) 10 piṭṭhepi.

1. Buddhasubuddhataṃ (Ka)

3. Ḍaho (Sī, Syā) 10 piṭṭhepi.

apamāro daddu kaṇḍu kacchu rakhasā vitacchikā lohitaṭṭam¹ madhumeho
 aṁsā piḷakā bhagandalā pittasamuṭṭhānā ābādhā semhasamuṭṭhānā ābādhā
 vātasamuṭṭhānā ābādhā sannipātikā ābādhā utupariṇāmajā ābādhā
 visamaparihārajā ābādhā opakkamikā ābādhā kammavipākajā ābādhā sītam
 uṇham jighacchā pipāsā uccāro passāvo
 ḍaṁsamakasavātātapasarīsapasamphassā iti vā, ime vuccanti
 pākaṭaparissayā.

Katame paṭicchannaparissayā, kāyaduccaritaṁ vacīduccaritaṁ
 manodhiccaritaṁ kāmaccchandaniṭṭaraṇaṁ byāpādanīṭṭaraṇaṁ
 thinamiddhanīṭṭaraṇaṁ uddhaccakukkuccanīṭṭaraṇaṁ vicikicchānīṭṭaraṇaṁ,
 rāgo doso moho kodho upanāho makkho paḷaso issā macchariyaṁ māyā
 sāṭṭheyyaṁ thambho sārāmbho māno atimāno mado pamādo sabbe kilesā
 sabbe duccaritā sabbe darathā sabbe pariḷāhā sabbe santāpā
 sabbākusalābhisaṅkhārā, ime vuccanti paṭicchannaparissayā.

Parissayāti kenaṭṭhena parissayā, parisahantīti parissayā. Parihānāya
 saṁvattantīti parissayā. Tatrāsayaṭi parissayā. Kathaṁ parisahantīti
 parissayā, te parissayā taṁ puggalaṁ sahanti parisahanti abhibhavanti
 ajjhottharanti pariyādiyanti maddanti, evaṁ parisahantīti parissayā.

Kathaṁ parihānāya saṁvattantīti parissayā, te parissayā kusalānaṁ
 dhammānaṁ antarāyāya parihānāya saṁvattanti. Katamesaṁ kusalānaṁ
 dhammānaṁ sammāpaṭipadāya anulomapaṭipadāya apaccanīkapaṭipadāya
 aviruddhapaṭipadāya anvatthapaṭipadāya dhammānudhammapaṭipadāya
 sīlesu paripūrakāritāya indriyesu guttadvāratāya bhojane mattaññutāya
 jāgariyānuyogassa satisampajaññassa catunnaṁ satipaṭṭhānānaṁ
 bhāvanānuyogassa catunnaṁ sammappadhānānaṁ catunnaṁ iddhipādānaṁ
 pañcannaṁ indriyānaṁ pañcannaṁ balānaṁ sattannaṁ bojhaṅgānaṁ
 ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassa bhāvanānuyogassa imesaṁ kusalānaṁ
 dhammānaṁ antarāyāya parihānāya saṁvattanti, evampi parihānāya
 saṁvattantīti parissayā.

1. Lohitaṁ pittaṁ (Syā, Ka)

Kathaṃ tatrāsayaṭi parissaya, tatthete pāpakā akusalā dhammā uppajjanti attabhāvasannissaya, yathā bile bilāsaya pāṇā sayanti, dake dakāsaya pāṇā sayanti, vane vanāsaya pāṇā sayanti, rukke rukkhāsaya pāṇā sayanti, evamevaṃ tatthete pāpakā akusalā dhammā uppajjanti attabhāvasannissayaṭi, evampi tatrāsayaṭi parissaya.

Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā— * sāntevāsiko bhikkhave bhikkhu saccariyako dukkhaṃ na phāsu viharati. Kathaṃca bhikkhave bhikkhu sāntevāsiko saccariyako dukkhaṃ na phāsu viharati, idha bhikkhave bhikkhuno cakkhuna rūpaṃ disvā uppajjanti pāpakā akusalā dhammā saraṇkappā saṇṇojaniyā, tyassa anto vasanti anvāssavanti pāpakā akusalā dhammāti tasmā “sāntevāsiko”ti vuccati, te naṃ samudācaranti. Samudācaranti¹ naṃ pāpakā akusalā dhammāti tasmā “saccariyako”ti vuccati.

Puna caparaṃ bhikkhave bhikkhuno sotena saddaṃ sutvā -pa- ghānena gandhaṃ ghāyivā. Jivhāya rasaṃ sāyivā. Kāyena phoṭṭhabbaṃ phusivā. Manasā dhammaṃ viññāya uppajjanti pāpakā akusalā dhammā saraṇkappā saṇṇojaniyā, tyassa anto vasanti anvāssavanti pāpakā akusalā dhammāti tasmā “sāntevāsiko”ti vuccati, te naṃ samudācaranti. Samudācaranti naṃ pāpakā akusalā dhammāti tasmā “saccariyako”ti vuccati. Evaṃ kho bhikkhave bhikkhu sāntevāsiko saccariyako dukkhaṃ na phāsu viharatīti. Evampi tatrāsayaṭi parissaya.

Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā—tayome bhikkhave antarāmalā antarā-amittā antarāsapattā antarāvadhakā antarāpaccatthikā. Katame tayo, lobho bhikkhave antarāmalo² antarā-amitto antarāsapatto antarāvadhako antarāpaccatthiko, doso bhikkhave -pa- moho bhikkhave antarāmalo antarā-amitto antarāsapatto antarāvadhako antarāpaccatthiko. Ime kho bhikkhave tayo antarāmalā antarā-amittā antarāsapattā antarāvadhakā antarāpaccatthikāti.

1. Samudācārenti (Sī)

2. Antarāmalā (Sī, Ka); Am 2. 471; Khu 1. 252; Khu 8. 251 piṭṭhesupī.

* Sam 2. 349; Khu 8. 251; heṭṭhā 11 piṭṭhesupī.

* “Anatthajanano lobho, lobho cittappakopano.

Bhayamantarato jātaṃ, taṃ jano nāvabujjhati.

Luddho atthaṃ na jānāti, luddho dhammaṃ na passati.

Andhantamaṃ¹ tadā hoti, yaṃ lobho sahate naraṃ.

Anatthajanano doso, doso cittappakopano.

Bhayamantarato jātaṃ, taṃ jano nāvabujjhati.

Kuddho atthaṃ na jānāti, kuddho dhammaṃ na passati.

Andhantamaṃ tadā hoti, yaṃ doso sahate naraṃ.

Anatthajanano moho, moho cittappakopano.

Bhayamantarato jātaṃ, taṃ jano nāvabujjhati.

Mūḷho atthaṃ na jānāti, mūḷho dhammaṃ na passati.

Andhantamaṃ tadā hoti, yaṃ moho sahate naraṃ”ti.

Evampi tatrāsayaṃti parissaya.

Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā— * tayo kho mahārāja purisassa dhammā
ajjhataṃ uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya. Katame
tayo, lobho kho mahārāja purisassa dhammo ajjhataṃ uppajjamāno
uppajjati ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya, doso kho mahārāja -pa- moho
kho mahārāja purisassa dhammo ajjhataṃ uppajjamāno uppajjati ahitāya
dukkhāya aphāsuvihārāya. Ime kho mahārāja tayo purisassa dhammā
ajjhataṃ uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya.

+ “Lobho doso ca moho ca, purisaṃ pāpacetasāṃ.

Himsanti attasambhūtā, tacasāraṃva samphalaṃ”ti.

Evampi tatrāsayaṃti parissaya.

* Saṃ 1. 70 piṭṭhepi.

1. Andhatamaṃ (Syā); Aṃ 2. 471; Khu 1. 252; Khu 8. 251 piṭṭhesupi.

+ Khu 1. 226; Khu 8. 252 piṭṭhesupi.

Vuttaṃ hetam Bhagavatā—

* “Rāgo ca doso ca ito nidānā,
Aratī ratī lomahaṃso itojā.
Ito samuṭṭhāya manovitakkā,
Kumārakā dhaṅkamivossajanti”ti.

Evampi tatrāsayaṭi parissayā.

Parissayavinayanti parissayavinayaṃ parissayappahānaṃ
parissayavūpasamaṃ parissayapaṭinissaggaṃ parissayapaṭipassaddhiṃ
amataṃ nibbānanti sakkhidhammaṃ parissayavinayaṃ.

Paṭipadaṃ vadehi bhaddanteti paṭipadaṃ vadehi sammāpaṭipadaṃ
anulomapaṭipadaṃ apaccanīkaṭipadaṃ aviruddhapaṭipadaṃ
anvatthapaṭipadaṃ dhammānudhammapaṭipadaṃ sīlesu paripūrakāritaṃ
indriyesu guttadvārataṃ bhojane mattaññutaṃ jāgariyānuyogaṃ
satisampajaññaṃ cattāro satipaṭṭhāne cattāro sammappadhāne cattāro
iddhipāde pañcendriyāni pañca balāni satta bojjhaṅge ariyaṃ aṭṭhaṅgikaṃ
maggam nibbānaṃ nibbānagāminiṃ paṭipadaṃ vadehi ācikkha desehi
paññapehi paṭṭhapehi vivara vibhaja uttānikaroḥi pakāsehīti paṭipadaṃ
vadehi. . **Bhaddanteti** so nimmito Buddham Bhagavantaṃ ālapati. Atha vā
yaṃ tvaṃ dhammaṃ ācikkhasi desesi paññapesi paṭṭhapesi vivari vibhaji
uttānī-akāsiṃ pakāsesi, sabbaṃ taṃ sundaraṃ bhaddakaṃ kalyāṇaṃ
anavajjaṃ sevitaḥḥanti paṭipadaṃ vadehi bhaddante.

Pātimokkhaṃ atha pāpi samādhinti pātimokkhanti sīlaṃ paṭiṭṭhā ādi
caraṇaṃ saṃyamo saṃvaro mukhaṃ pamukhaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ
samāpattiya. **atha vāpi samādhinti** yā cittassa ṭhiti saṅghiti avatṭhiti avisāhāro
avikkhepo avisāhatamānasatā samatho samādhindriyaṃ samādhibalaṃ
sammāsamādhīti pātimokkhaṃ atha vāpi samādhim. Tenāha so nimmito—

Akittayī vivaṭacakkhu,
Sakkhidhammaṃ parissayavinayaṃ.
Paṭipadaṃ vadehi bhaddante,
Pātimokkhaṃ atha vāpi samādhinti.

* Saṃ 1. 209; Khu 1. 320; Khu 8. 252; Khu 10. 126 piṭṭhesupi.

157. * Cakkhūhi neva lola'ssa,
 Gāmakathāya āvaraye sotam.
 Rase ca nānugijjheyya,
 Na ca mamāyetha kiñci lokasmim.

Cakkhūhi neva lola'ssāti katham cakkhuloloti, idhekacco cakkhuloliyena samannāgato hoti “adiṭṭham dakkhitabbaṃ, diṭṭham samatikkamitabbaṃ”ti ārāmena ārāmaṃ, uyyānena uyyānaṃ, gāmena gāmaṃ, nigamena nigamaṃ, nagarena nagaraṃ, raṭṭhena raṭṭhaṃ, janapadena janapadaṃ dīghacārikaṃ anavaṭṭhitacārikaṃ¹ anuyutto ca hoti rūpassa dassanāya, evampi cakkhulolo hoti.

Atha vā bhikkhu antaragharaṃ pavittṭho vīthim paṭipanno asaṃvuto gacchati hatthim olokento, assaṃ olokento, rathaṃ olokento, pattim olokento, itthiyo olokento, purise olokento, kumārake olokento, kumārikāyo olokento, antarāpaṇaṃ olokento, gharamukhāni olokento, uddhaṃ olokento, adho olokento, disāvidisaṃ vipekkhamāno gacchati, evampi cakkhulolo hoti.

Atha vā bhikkhu cakkhunā rūpaṃ disvā nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇaṃ namaṃ cakkhundriyaṃ asaṃvutaṃ viharantaṃ abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṃ, tassa saṃvarāya na paṭipajjati, na rakkhati cakkhundriyaṃ, cakkhundriye na saṃvaraṃ āpajjati. Evampi cakkhulolo hoti.

Yathā vā paneke bhonto samaṇabrāhmaṇā saddhādeyyāni bhojanāni bhuñjitvā te evarūpaṃ visūkadassanaṃ anuyuttā viharanti. Seyyathidaṃ, naccaṃ gītaṃ vāditaṃ pekkhaṃ akkhānaṃ pāṇissaraṃ vetālaṃ kumbhathūṇaṃ² sobhanakaṃ³ caṇḍālaṃ vaṃsaṃ dhovanaṃ hatthiyuddhaṃ assayuddhaṃ mahimsayuddhaṃ⁴ usabhayuddhaṃ ajayuddhaṃ meṇḍayuddhaṃ kukkuṭayuddhaṃ vaṭṭakayuddhaṃ daṇḍayuddhaṃ muṭṭhiyuddhaṃ nibbuddhaṃ uyyodhikaṃ balaggaṃ senābyūhaṃ aṇikadassanaṃ iti vā, evampi cakkhulolo hoti.

* Khu 1. 422 piṭṭhepi.

1. Anavaṭṭhitacārikaṃ (Sī, Syā) upari 400 piṭṭhepi.

3. Sobhana garakaṃ (Sī, Syā)

2. Kumbhathūṇaṃ (Sī, Syā, Ka); Dī 1. 6; Khu 8. 285 piṭṭhesupi.

4. Mahisayuddhaṃ (Sī, Syā)

Kathaṃ na cakkhulolo hoti, idha bhikkhu antaragharaṃ pavittṭho vīthim paṭipanno saṃvuto gacchati na hatthim olokeno, na assaṃ olokeno, na rathaṃ olokeno, na pattiṃ olokeno, na itthiyo olokeno, na purise olokeno, na kumārake olokeno, na kumārikāyo olokeno, na antarāpaṇaṃ olokeno, na gharamukhāni olokeno, na uddhaṃ olokeno, na adho olokeno, na disāvidisāvipekkhamāno gacchati, evampi na cakkhulolo hoti.

Atha vā bhikkhu cakkhunā rūpaṃ disvāna nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī. Yatvādhikaraṇameṇaṃ cakkhundriyaṃ asaṃvutaṃ viharantaṃ abhiññādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṃ, tassa saṃvarāya paṭipajjati, rakkhati cakkhundriyaṃ, cakkhundriye saṃvaraṃ āpajjati, evampi na cakkhulolo hoti.

Yathā vā paneke bhonto samaṇabrāhmaṇā saddhādeyyāni bhojanāni bhuñjitvā te evarūpaṃ visūkadassanaṃ ananuyuttā viharanti. Seyyathidaṃ, naccaṃ gītaṃ vādiṭaṃ pekkhaṃ akkhānaṃ -pa- anīkadassanaṃ iti vā, evarūpā visūkadassanā paṭivirato hoti, evampi na cakkhulolo hoti.

Cakkhūhi neva lola'ssāti cakkhuloliyaṃ pajaheyya vinodeyyaṃ byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, cakkhuloliyā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vipparamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti cakkhūhi neva lolassa.

Gāmakathāya āvaraye sotanti gāmakathā vuccati bāttiṃsa tiracchānakathā. Seyyathidaṃ, rājakathā corakathā mahāmattakathā senākathā bhayakathā yuddhakathā annakathā pānakathā vatthakathā yānakathā sayanakathā mālākathā gandhakathā nātikathā gāmakathā nigamakathā nagarakathā janapadakathā itthikathā¹ sūrakathā visikhākathā kumbhaṭṭhānakathā pubbapetakathā nānattakathā lokakkhāyikā samuddakkhāyikā itibhavābhavakathā iti vā. **Gāmakathāya āvaraye**

1. Itthikathā purisakathā (bahūsu) Dī 1. 7; Ma 2. 181; Saṃ 3. 368; Aṃ 3. 358; Vi 2. 213; Ma-Ṭṭha 3. 156 piṭṭhesu passitabbaṃ.

sotanti gāmakathāya sotaṃ āvareyya nivāreyya saṃvareyya rakkheyya gopeyya pidaheyya pacchindeyyāti gāmakathāya āvaraye sotaṃ.

Rase ca nānugijjheyyāti rasecāti mūlaraso khandharaso tacaraso pattaraso puppharaso phalaraso ambilaṃ madhuraṃ tittakaṃ kaṭukaṃ loṇikaṃ khārikaṃ lambikaṃ kasāvo sādu asādu sītaṃ uṇhaṃ. Santeke samaṇabrāhmaṇā rasagiddhā, te jivhaggena rasaggāni pariyesantā āhiṇḍanti, te ambilaṃ labhivā anambilaṃ pariyesanti, anambilaṃ labhivā ambilaṃ pariyesanti -pa- sītaṃ labhivā uṇhaṃ pariyesanti. Uṇhaṃ labhivā sītaṃ pariyesanti. Te yaṃ yaṃ labhivā tena tena na tussanti, aparāparaṃ pariyesanti, manāpikesu rasesu rattā giddhā gadhitā mucchitā ajjhosannā laggā laggitā palibuddhā. Yassesā rasataṇhā pahīnā samucchinnā -pa- nāṇagginā daḍḍhā, so paṭisaṅkhā yoniso āhāraṃ āhāreti neva davāya -pa- anavajjātā ca phāsuvihāro cāti.

Yathā vaṇaṃ ālimpeyya yāvadeva āruhaṇatthāya¹. Yathā vā pana akkhaṃ ambhañjeyya yāvadeva bharassa nittharaṇatthāya. Yathā vā puttamaṃsaṃ āhāraṃ āhāreyya yāvadeva kantārassa nittharaṇatthāya, evamevaṃ bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso āhāraṃ āhāreti neva davāya -pa- anavajjātā ca phāsuvihāro cāti rasataṇhaṃ pajaheyya vinodeyya byantim kareyya anabhāvaṃ gameyya, rasataṇhāya ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti rase ca nānugijjheyya.

Na ca mamāyetha kiñci lokasminti mamattāti dve mamattā taṇhāmamattaṇca diṭṭhimamattaṇca -pa- idaṃ taṇhāmamattaṃ -pa- idaṃ diṭṭhimamattaṃ. Taṇhāmamattaṃ pahāya diṭṭhimamattaṃ paṭinissajjitvā cakkhuṃ na mamāyeyya na gaṇheyya na parāmaseyya nābhiniviseyya. Sotaṃ. Ghānaṃ. Jivhaṃ. Kāyaṃ. Rūpe. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe. Kulāṃ. Gaṇaṃ. Āvāsaṃ. Lābhaṃ. Yasaṃ. Paśaṃsaṃ. Sukhaṃ. Cīvaraṃ. Piṇḍapātaṃ. Senāsanaṃ. Gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ. Kāmadhātum. Rūpadhātum. Arūpadhātum. Kāmabhavaṃ. Rūpabhavaṃ. Arūpabhavaṃ. Saññābhavaṃ. Asaññābhavaṃ. Nevasaññānāsaññābhavaṃ. Ekavokārabhavaṃ. Catuvokārabhavaṃ.

1. Āruhanatthāya (Ka), ropanatthāya heṭṭhā 185 piṭṭhe.

pañcavokārabhavaṃ. Atītaṃ. Anāgataṃ. Paccuppannaṃ.
 Diṭṭhasutamutaviññātabbe dhamme na mamāyeyya na gaṇheyya na
 parāmaseyya nābhiniyiseyya. **Kiñcīti** kiñci rūpagataṃ vedanāgataṃ
 saññāgataṃ saṅkhāragataṃ viññāṇagataṃ. **Lokasminti** apāyaloke -pa-
 āyatanaloketi na ca mamāyetha kiñci lokasmiṃ. Tenāha Bhagavā—

Cakkhū hi neva lola'ssa,
 Gāmakathāya āvaraye sotāṃ.
 Rase ca nānugijjheyya,
 Na ca mamāyetha kiñci lokasminti.

158. * Phassena yadā phuṭṭhassa,
 Paridevaṃ bhikkhu na kareyya kuhiñci.
 Bhavañca nābhijappeyya,
 Bheravesu ca na sampavedheyya.

Phassena yadā phuṭṭhassāti phassoti rogaphasso rogaphassena puṭṭho
 pareto samohito samannāgato assa, cakkhurogena phuṭṭho pareto samohito
 samannāgato assa, sotarogena. Ghānarogena. Jivhārogena. Kāyarogena.
 Sīsarogena. Kaṇṇarogena. Mukharogena. Dantarogena. Kāsenā. Sāsenā.
 Pināsenā. Dāhena. Jarena. Kucchirogena. Mucchāya. Pakkhandikāya.
 Sūlāya. Visūcikāya. Kuṭṭhena. Gaṇḍena. Kilāsenā. Sosenā. Apamārena.
 Dadduyā. Kaṇḍuyā. Kacchuyā. Rakhasāya. Vitacchikāya. Lohitena. Pittena.
 Madhumehena. Aṃsāya. Piḷakāya. Bhagandalāya. Pittasamuṭṭhānena
 ābādhena. Semhasamuṭṭhānena ābādhena. Vātasamuṭṭhānena ābādhena.
 Sannipātikena ābādhena. Utupariṇāmajena ābādhena. Visamaparihārajena
 ābādhena. Opakkamikena ābādhena. Kammavipākajena ābādhena. Sītena.
 Uṇhena. Jighacchāya. Pipāsāya. Uccārena. Passāvena.
 Ḍaṃsamakasavātātapasarīsapasamphassemi phuṭṭho pareto samohito
 samannāgato assāti phassena yadā phuṭṭhassa.

Paridevaṃ bhikkhu na kareyya kuhiñcīti ādevaṃ paridevaṃ ādevanaṃ
 paridevanaṃ ādevitattaṃ paridevitattaṃ vācā palāpaṃ vippalāpaṃ lālappaṃ
 lālappāyanaṃ lālappāyitattaṃ na kareyya na janeyya na sañjaneyya

na nibbatteyya nābhinibbatteyya. . **Kuhiñcīti** kuhiñci kimhici katthaci
ajjhataṃ vā bahiddhā vā ajjhatabhiddhā vāti paridevaṃ bhikkhu na
kareyya kuhiñci.

Bhavañca nābhijappeyyāti kāmabhavaṃ na jappeyya, rūpabhavaṃ na
jappeyya, arūpabhavaṃ na jappeyya na pajappeyya nābhijappeyyāti
bhavañca nābhijappeyya.

Bheravesu ca na sampavedheyyāti bheravāti ekenākārena bhayampi
bheravampi taññeva. Vuttaṃ hetarū Bhagavatā— * etaṃ nūna taṃ
bhayaḥbhavaṃ āgacchatīti. Bahiddhārammaṇaṃ vuttaṃ, sīhā byagghā dīpī
acchā taracchā kokā mahimsā assā hatthī ahivicchikā satapadī, corā vā assu
mānavā vā katakammā vā akatakammā vā. Athāparena ākārena bhayaṃ
vuccati ajjhattikaṃ cittasamuṭṭhānaṃ bhayaṃ bhayānakaṃ chambhitattaṃ
lomahaṃso cetaso ubbego utrāso jātibhayaṃ jarābhayaṃ byādhibhayaṃ
maraṇabhayaṃ rājabhayaṃ corabhayaṃ aggibhayaṃ udakabhayaṃ
attānuvādabhayaṃ parānuvādabhayaṃ daṇḍabhayaṃ duggatibhayaṃ
ūmibhayaṃ kumbhīlabhayaṃ āvaṭṭabhayaṃ susukābhayaṃ¹ ājīvīkabhayaṃ
asilokabhayaṃ parisāya sārājjabhayaṃ madanabhayaṃ duggatibhayaṃ
bhayaṃ bhayānakaṃ chambhitattaṃ lomahaṃso cetaso ubbego utrāso.
Bheravesu ca na sampavedheyyāti bherave passitvā vā suṇitvā vā na
vedheyya na pavedheyya na sampavedheyya na taseyya na uttaseyya na
paritaseyya na bhāyeyya na santāsaṃ āpajjeyya, abhīrū assa achambhī
anutrāsī apalāyī, pahīnabhayaḥbhavaḥ vigatalomahaṃso vihareyyāti
bheravesu ca na sampavedheyya. Tenāha Bhagavā—

Phassena yadā phuṭṭhassa,
Paridevaṃ bhikkhu na kareyya kuhiñci.
Bhavañca nābhijappeyya,
Bheravesu ca na sampavedheyyāti.

159. + **Annānamatho pānānaṃ,**
Khādaniyānamathopi vatthānaṃ.
Laddhā na sannidhiṃ kayirā,
Na ca parittase tāni alabhamāno.

* Ma 1. 25 piṭṭhe.

1. Sumsukābhayaṃ (Syā)

+ Khu 1. 422 piṭṭhepi.

Annānamatho pānānaṃ, khādanīyānamathopi vatthānanti annānanti odano kummāso sattu maccho maṃsaṃ. **Pānānanti** * aṭṭha pānāni ambapānaṃ jambupānaṃ cocapānaṃ mocapānaṃ madhupānaṃ muddikapānaṃ sālūkapānaṃ phārusakapānaṃ. Aparānipi aṭṭha pānāni kosambapānaṃ kolapānaṃ badarapānaṃ ghatapānaṃ telapānaṃ payopānaṃ yāgupānaṃ rasapānaṃ. . **Khādanīyānanti** piṭṭhakhajjakaṃ pūvakhajjakaṃ mūlakhajjakaṃ tacakhajjakaṃ pattakhajjakaṃ pupphakhajjakaṃ phalakhajjakaṃ. **Vatthānanti** cha cīvarāni khomaṃ kappāsikaṃ koseyyaṃ kambalaṃ sāṇaṃ bhaṅganti annanamatho pānānaṃ khādanīyānamathopi vatthānaṃ.

Laddhā na sannidhiṃ kayirāti laddhāti laddhā labhitvā adhigantvā vinditvā paṭilabhitvā na kuhanāya na lapānāya na nemittikatāya na nippesikatāya na lābhena lābhaṃ nijigīsanatāya¹ na dārudānena na veḷudānena na pattadānena na pupphadānena na phaladānena na sinānadānena na cuṇṇadānena na mattikādānena na dantakaṭṭhadānena na mukhodakadānena na cāṭukamyatāya na muggasūpyatāya² na pāribhaṭyatāya na piṭṭhamaddikatāya³ na vatthuvijjāya na tiracchānavijjāya na āṅgavijjāya na nakkhattavijjāya na dūtagamanena na pahīṇagamanena na jaṅghapesaniyena na vejjakammena na navakammena na piṇḍapaṭiṇḍakena na dānānuppadānena dhammena samena laddhā labhitvā adhigantvā vinditvā paṭilabhitvāti laddhā. **Na sannidhiṃ kayirāti** annasannidhiṃ pānasannidhiṃ vatthasannidhiṃ yānasannidhiṃ sayanasannidhiṃ gandhasannidhiṃ āmisasannidhiṃ na kareyya na janeyya na saṇjaneyya na nibbatteyya nābhinibbatteyyāti laddhā na sannidhiṃ kayirā.

Na ca parittase tāni alabhamānoti annaṃ vā na labhāmi, pānaṃ vā na labhāmi, vatthaṃ vā na labhāmi, kulaṃ vā na labhāmi, gaṇaṃ vā na labhāmi, āvāsaṃ vā na labhāmi, lābhaṃ vā na labhāmi, yasaṃ vā na labhāmi, pasaṃsaṃ vā na labhāmi, sukhaṃ vā na labhāmi, cīvaraṃ vā na labhāmi, piṇḍapātaṃ vā na labhāmi, senāsanaṃ vā na labhāmi, gilānapaccaya bhesajjaparikkhāraṃ vā na labhāmi, gilānupaṭṭhakaṃ vā na labhāmi “appaññātomhī”ti na taseyya na uttaseyya na parittaseyya na bhāyeyya na santāsaṃ

* Vi 3. 344 piṭṭhepi.

1. Nijigimsanatāya (Sī, Syā) Khu 8. 258 piṭṭhepi.

2. Na muggasuppatāya (Sī), na muggasūpatāya (Syā)

3. Piṭṭhimaṃsikatāya (Sī), piṭṭhimaddikatāya (Ka)

āpajjeyya, abhīrū assa achambhī anutrāsī apalāyī, pahīnabhayabheravo
vigatalomahamso vihareyyāti na ca parittase tāni alabhamāno. Tenāha
Bhagavā—

Annānamatho pānānaṃ,
Khādanīyānamathopi vatthānaṃ.
Laddhā na sannidhiṃ kayirā,
Na ca parittase tāni alabhamānoti.

160. * Jhāyī na pādalola'ssa,
Virame kukkuccā nappamajjeyya.
Athāsanesu sayanesu,
Appasaddesu bhikkhu vihareyya.

Jhāyī na pādalola'ssāti jhāyīti paṭhamenapi jhānena jhāyī, dutiyenapi
jhānena jhāyī, tatiyenapi jhānena jhāyī, catutthenapi jhānena jhāyī,
savitakkasavicārenapi jhānena jhāyī, avitakkavicāramattenapi jhānena jhāyī,
avitakka-avicārenapi jhānena jhāyī, sappītikenapi jhānena jhāyī,
nippītikenapi jhānena jhāyī, pītisahagatenapi jhānena jhāyī, sātasahagatenapi
jhānena jhāyī, sukhasahagatenapi jhānena jhāyī, upekkhāsahagatenapi
jhānena jhāyī, suññatenapi jhānena jhāyī, animittenapi jhānena jhāyī,
appañihitenapi jhānena jhāyī, lokiyeṇenapi jhānena jhāyī, lokuttarenapi
jhānena jhāyī jhānarato ekattamanuyutto paramatthagarakoti¹ jhāyī.

Na pādalola'ssāti kathaṃ pādalolo hoti, idhekacco pādaloliyena
samannāgato hoti, ārāmena ārāmaṃ, uyyānena uyyānaṃ, gāmena gāmaṃ,
nigamena nigamaṃ, nagarena nagaraṃ, raṭṭhena raṭṭhaṃ, janapadena
janapadaṃ dīghacārikaṃ anavaṭṭhitacārikaṃ anuyutto viharati. Evampi
pādalolo hoti.

Atha vā bhikkhu antopisaṃghārāme pādaloliyena samannāgato hoti, na
atthahetu na kāraṇahetu uddhato avūpasantacitto pariveṇato pariveṇaṃ
gacchati, viharato vihāraṃ gacchati,

* Khu 1. 422 piṭṭhe.

1. Sadatthagarakoti (Sī, Syā)

aḍḍhayogato aḍḍhayogaṃ gacchati, pāsādato pāsādaṃ gacchati, hammiyato hammiyaṃ gacchati, guhāya guhaṃ gacchati, leṇato leṇaṃ gacchati, kuṭito kuṭiṃ gacchati, kūṭāgārato kūṭāgāraṃ gacchati, aṭṭato aṭṭaṃ gacchati, māḷato māḷaṃ gacchati, uddaṇḍato uddaṇḍaṃ gacchati, upaṭṭhānasālato upaṭṭhānasālaṃ gacchati, maṇḍalamālato maṇḍalamālaṃ gacchati, rukkhamūlato rukkhamūlaṃ gacchati, yattha vā pana bhikkhū nisīdanti, tahiṃ gacchati, tattha ekassa vā dutiyo hoti. Dvinnaṃ vā tatiyo hoti, tiṇṇaṃ vā catuttho hoti, tattha bahuṃ samphappalāpaṃ palapati. Seyyathidaṃ. Rājakathaṃ corakathaṃ mahāmattakathaṃ senākathaṃ bhayakathaṃ yuddhakathaṃ annakathaṃ pānakathaṃ vatthakathaṃ yānakathaṃ sayanakathaṃ mālākathaṃ gandhakathaṃ ñātikathaṃ gāmakathaṃ nigamakathaṃ nagarakathaṃ janapadakathaṃ itthikathaṃ sūrakathaṃ visikhākathaṃ kumbhaṭṭhānakathaṃ pubbapetakathaṃ nānattakathaṃ lokakkhāyikaṃ samuddakkhāyikaṃ iti bhavābhavakathaṃ iti vā, evampi pādalolo hoti.

Na pādalola'ssāti pādaloliyaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, pādaloliyā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyya careyya vicareyya iriyeyya vatteyya pāleyya yapeyya yāpeyya paṭisallānārāmo assa paṭisallānarato ajjhataṃ cetosamathamānuyutto anirākatajjhāno vipassanāya samannāgato brūhetā suññāgārānaṃ jhāyī jhānarato ekattamanuyutto paramatthagarakoti jhāyī na pādalolassa.

Virame kukkucā nappamajjeyyāti kukkuccanti hatthakukkuccampi kukkuccaṃ, pādakukkuccampi kukkuccaṃ, hatthapādakukkuccampi kukkuccaṃ, akappiye kappiyasaññitā, kappiye akappiyasaññitā, vikāle kālasaññitā, kāle vikālasaññitā, avajje vajjasaññitā, vajje avajjasaññitā, yaṃ evarūpaṃ kukkuccaṃ kukkuccāyanā kukkuccāyitattaṃ cetaso vippaṭisāro manovilekho, idaṃ vuccati kukkuccaṃ.

Api ca dvīhi kareṇhi uppajjati kukkuccaṃ cetaso vippaṭisāro manovilekho katattā ca akatattā ca. Kathaṃ katattā ca akatattā ca uppajjati kukkuccaṃ cetaso vippaṭisāro manovilekho—“kataṃ me kāyaduccaritaṃ, akataṃ me kāyasucaritaṃ”ti uppajjati kukkuccaṃ

cetaso vipphaṇṇasāro manovilekho. “Kataṃ me vacīduccaritaṃ, akataṃ me vacīsucaritaṃ”ti uppajjati kukkucchaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekho. “Kataṃ me manoduccaritaṃ, akataṃ me manosucaritaṃ. Kato me paṇātipāto, akatā me paṇātipatā veramaṇī “ti uppajjati kukkucchaṃ -pa-manovilekho, “kataṃ me adinnādānaṃ. Kato me kāmesumicchācāro. Kato me musāvādo. Katā me pisuṇā vācā. Katā me pharusā vācā. Kato me samphappalāpo. Katā me abhijjhā. Kato me byāpādo. Katā me micchādīṭṭhi, akatā me sammādīṭṭhi”ti uppajjati kukkucchaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekho. Evaṃ katattā ca akatattā ca uppajjati kukkucchaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekho.

Atha vā “sīlesu’ mhi na paripūrakārī”ti uppajjati kukkucchaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekho, “indriyesu’ mhi aguttadvāro”ti. “Bhojane amattaññu’ mhi”ti. “Jāgariyaṃ ananuyutto’ mhi”ti. “Na satisampajaññaṃ samannāgato’ mhi”ti. “Abhāvitā me cattāro satipaṭṭhānā”ti. “Abhāvitā me cattāro sammappadhānā”ti. “Abhāvitā me cattāro iddhipādā”ti. “Abhāvitāni me pañcīndriyāni”ti. “Abhāvitāni me pañca balāni”ti. “Abhāvitā me satta bojjhaṅgā”ti. “Abhāvito me ariyo aṭṭhaṅgiko maggo”ti. “Dukkhaṃ me aparīṇṇātan”ti. “Samudayo me appahīno”ti. “Maggo me abhāvito”ti. “Nirodho me asacchikato”ti uppajjati kukkucchaṃ cetaso vipphaṇṇasāro manovilekho. **Virame kukkucchā**ti kukkucchā ārameyya virameyya paṭivirameyya kukkucchaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya. Kukkuccā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissatto vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti virame kukkucchā.

Nappamajjeyyāti sakkaccakārī assa sātaccakārī aṭṭhitakārī anolīnavuttiko anikkhittacchando anikkhittadhuro appamādo kusalesu dhammesu. “Kadāhaṃ aparipūraṃ vā sīlakkhandhaṃ paripūreyyaṃ, paripūraṃ vā sīlakkhandhaṃ tattha tattha paññāya anuggaṇheyyaṃ”ti yo tattha chando ca vāyāmo ca ussāho ca ussolhī ca thāmo ca appaṭivānī ca satī ca sampajaññaṃ ātappaṃ padhānaṃ adhiṭṭhānaṃ anuyogo appamādo kusalesu

dhammesu. “Kadāhaṃ aparipūraṃ vā samādhikkhandhaṃ.
Paññākkhandhaṃ. Vimuttikkhandhaṃ. Vimuttiñāṇadassanakkhandhaṃ.
Kadāhaṃ aparīññātaṃ vā dukkhaṃ parijāneyyaṃ, appahīne vā kilese
pajaheyyaṃ, abhāvitāṃ vā maggaṃ bhāveyyaṃ, asacchikataṃ vā nirodhaṃ
sacchikareyyaṃ”ti yo tattha chando ca vāyāmo ca ussāho ca ussoḷhī ca
thāmo ca appaṭivānī ca sati ca sampajaññaṃ ātappaṃ padhānaṃ
adhiṭṭhānaṃ anuyogo appamādo kusalesu dhammesūti virame kukkucā
nappamajjeyya.

Athāsanesu sayanesu, appasaddesu bhikkhu vihareyyāti athāti
padasandhi -pa-. **Āsanaṃ** vuccati yattha nisīdati mañco pīṭhaṃ bhisi taṭṭikā
cammakhaṇḍo tiṇasanthāro paṇṇasanthāro palālasanthāro, **sayanaṃ** vuccati
senāsanāṃ vihāro aḍḍhayogo pāsādo hammiyaṃ guhāti athāsanesu
sayanesu.

Appasaddesu bhikkhu vihareyyāti appasaddesu appanigghosesu
vijaṇavātesu manussārāhasseyyakesu paṭisallānasārappesu senāsanesu
careyya vicareyya vihareyya iriyeyya vatteyya pāleyya yaṭeyya yāpeyyāti
athāsanesu sayanesu, appasaddesu bhikkhu vihareyya. Tenāha Bhagavā—

Jhāyī na pādālola’ssa,
Virame kukkucā nappamajjeyya.
Athāsanesu sayanesu,
Appasaddesu bhikkhu vihareyyāti.

161. * Niddaṃ na bahulīkareyya,
Jāgariyaṃ bhajeyya ātāpī.
Tandiṃ māyaṃ hassaṃ khiḍḍaṃ,
Methunaṃ vippajahe savibhūsaṃ.

Niddaṃ na bahulīkareyyāti rattindivaṃ chakoṭṭhāsaṃ thāretvā
pañcakoṭṭhāsaṃ paṭijaggeyya, ekakoṭṭhāsaṃ nippajjeyyāti niddaṃ na
bahulīkareyya.

Jāgariyaṃ bhajeyya ātāpīti idha bhikkhu divasaṃ caṅkamaṇa nisajjāya
āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodheyya. Rattiyā paṭhamaṃ yāmaṃ
caṅkamaṇa nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodheyya, rattiyā
majjhimāṃ

yāmaṃ dakkhiṇena passena sīhaseyyaṃ kappeyya pādepādaṃ accādhāya sato sampajāno uṭṭhānasaññaṃ manasikaritvā, rattiyā pacchimaṃ yāmaṃ paccuṭṭhāya caṅkamaṇa nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodheyya.

Jāgariyaṃ bhajeyyāti jāgariyaṃ bhajeyya sambhajeyya seveyya niseveyya saṃseveyya paṭiseveyyāti jāgariyaṃ bhajeyya.

Ātāpīti ātappaṃ vuccati vīriyaṃ¹. Yo cetasiko vīriyārambho nikkamo parakkamo uyyāmo vāyāmo ussāho ussolhī thāmo ṭhiti asithilaparakkamatā anikkhattacchandatā anikkhattadhuratā dhurasampaggaho vīriyaṃ vīriyindriyaṃ vīriyabalaṃ sammāvāyāmo. Iminā ātāpena upeto samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno samannāgato, so vuccati ātāpīti jāgariyaṃ bhajeyya ātāpī.

Tandiṃ māyaṃ hassaṃ khiḍḍaṃ, methunaṃ vippajahe savibbhūsanti tandīti² tandī tandiyanā tandiyitattaṃ³ tandimanakatā ālasyaṃ ālasyāyaṇā ālasyāyitattaṃ. **Māyā** vuccati vañcanikā cariyā. Idhekacco kāyena duccaritaṃ caritvā. Vācāya -pa-. Manasā duccaritaṃ caritvā tassa paṭicchādanahetu pāpikaṃ icchaṃ paṇidhati. “Mā maṃ jaññā”ti⁴ icchati, “mā maṃ jaññā”ti saṅkappeti, “mā maṃ jaññā”ti vācaṃ bhāsati, “mā maṃ jaññā”ti kāyena parakkamati. Yā evarūpā māyāvitā accasarā vañcanā nikati nikiraṇā parihaṇā gūhanā parigūhanā chādanā paricchādanā⁵ anuttānikammaṃ anāvikammaṃ vocchādanā pāpakiriyā. Ayaṃ vuccati māyā. . **Hassanti** idhekacco ativelaṃ dantavidaṃsakaṃ hasati. Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā— * komārakamidaṃ bhikkhave ariyassa vinaye yadidaṃ ativelaṃ dantavidaṃsakaṃ hasitanti.

Khiḍḍāti dve khiḍḍā kāyikā ca khiḍḍā vācasikā ca khiḍḍā, katamā kāyikā khiḍḍā, hattīhipi kīḷanti, assehipi kīḷanti, rathehipi kīḷanti, dhanūhipi kīḷanti, aṭṭhapadehipi kīḷanti, dasapadehipi kīḷanti, ākāsepi kīḷanti, parihārapathepi kīḷanti, santikāyapi kīḷanti, khalikāyapi kīḷanti, ghaṭikāyapi kīḷanti, salākahatthenapi kīḷanti, akkhenapi kīḷanti, paṅkacīrenapi

1. Viriyaṃ (Sī, Syā)

2. Tandinti (Sī)

3. Natthi Attadaṇḍasuttaniddese Khuddakavatthuvibhaṅgepi.

4. Jaññubhi (Ka) Abhi 2. 372 piṭṭhe.

5. Paṭicchādanā (Sī, Ka) 59 piṭṭhepi.

* Am 1. 263 piṭṭhe.

kīḷanti, vaṅkakenapi kīḷanti, mokkhacikāyapi kīḷanti, ciṅgulakenapi kīḷanti, pattāḷhakenapi kīḷanti, rathakenapi kīḷanti, dhanukenapi kīḷanti, akkharikāyapi kīḷanti, manesikāyapi kīḷanti, yathāvajjenapi kīḷanti, ayaṃ kāyikā khiḍḍā. . Katamā vācasikā khiḍḍā, mukhabherikaṃ¹ mukhālambaraṃ mukhaḍḍimakaṃ² mukhavalimakaṃ mukhabherulakaṃ³ mukhadaddarikaṃ nāṭakaṃ lāpaṃ gītaṃ davakammaṃ, ayaṃ vācasikā khiḍḍā.

Methunadhammo nāma yo so asaddhammo gāmadhammo vasaladhammo duṭṭhullo odakantiko rahasso dvayaṃdvayasamāpatti. Kimkāraṇā vuccati methunadhammo. Ubhinnaṃ rattānaṃ sārattānaṃ avassutānaṃ pariyuṭṭhitānaṃ pariyādinnaṃ ubhinnaṃ sadisānaṃ dhammoti taṃkāraṇā vuccati methunadhammo. Yathā ubho kalahakārakā methunakāti vuccanti, ubho bhaṇḍanakārakā. Ubho bhassakārakā. Ubho adhikaraṇakārakā. Ubho vivāḍakārakā. Ubho vādino. Ubho sallāpakā methunakāti vuccanti. Evamevaṃ ubhinnaṃ rattānaṃ sārattānaṃ avassutānaṃ pariyuṭṭhitānaṃ pariyādinnaṃ ubhinnaṃ sadisānaṃ dhammoti taṃkāraṇā vuccati methunadhammo.

Vibhūsāti dve vibhūsā. Atthi agāriyassa vibhūsā, atthi pabbajitassa vibhūsā. Katamā agāriyassa vibhūsā, kesā ca massu ca mālā ca gandhā ca vilepanā ca ābharaṇā ca pilandhanā ca vatthaṇca sayanāsanaṇca veṭhanaṇca ucchādanaṃ parimaddanaṃ nhāpanaṃ sambāhanaṃ ādāsaṃ añjanaṃ mālāvilepanaṃ mukhacūṇṇakaṃ mukhalepaṃ hatthibandhaṃ sikhābandhaṃ⁴ daṇḍanāḷiyaṃ khaggaṃ chattaṃ citrā upāhanā uṇhīsaṃ maṇiṃ vāḷabījanaṃ odātāni vatthāni dīghadasāni iti vā ayaṃ agāriyassa vibhūsā. . Katamā pabbajitassa vibhūsā, cīvaramaṇḍanā pattamaṇḍanā senāsanaṃ maṇḍanā imassa vā pūtikāyassa bāhirānaṃ vā parikkhārānaṃ maṇḍanā vibhūsānā keḷanā parikeḷanā gedhitatā gedhitattaṃ capalatā cāpalyaṃ, ayaṃ pabbajitassa vibhūsā.

Tandim māyaṃ hassaṃ khiḍḍaṃ, methunaṃ vippajahe savibhūsanti tandiṇca māyaṇca hassaṇca khiḍḍaṇca methunadhammaṇca savibhūsaṃ saparivāraṃ saparibhaṇḍaṃ saparikkhāraṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyyāti tandim māyaṃ hassaṃ khiḍḍaṃ, methunaṃ vippajahe savibhūsaṃ. Tenāha Bhagavā—

1. Mukhabheriyaṃ (Syā)

3. Mukhabherulakaṃ (Sī)

2. Mukhadeḍḍimakaṃ (Sī, Syā)

4. Vasikkhābandhaṃ (Syā)

Niddaṃ na bahulīkareyya,
 Jāgariyaṃ bhajeyya ātāpī.
 Tandiṃ māyaṃ hassaṃ khiḍḍaṃ,
 Methanaṃ vippajahe savibhūsanti.

**162. * Āthabbaṇaṃ supinaṃ lakkhaṇaṃ,
 No vidahe athopi nakkhattaṃ.
 Virutañca gabbhakaraṇaṃ,
 Tikicchaṃ māmako na seveyya.**

Āthabbaṇaṃ supinaṃ lakkhaṇaṃ, no vidahe athopi nakkhattanti
 āthabbaṇikā āthabbaṇaṃ payojenti, nagare vā ruddhe¹ saṅgāme vā
 paccupaṭṭhite parasenapaccatthikesu paccāmittesu itim uppādentī,
 upaddavaṃ uppādentī, rogaṃ uppādentī, pajjaraṃ karonti, sūlaṃ karonti,
 visūcikaṃ karonti, pakkhandikaṃ karonti. Evaṃ āthabbaṇikā āthabbaṇaṃ
 payojenti.

Supinapāṭhakā supinaṃ ādisanti “yo pubbaṇhasamayaṃ supinaṃ
 passati, evaṃ vipāko hoti. Yo majjhanhikasamayaṃ² supinaṃ passati, evaṃ
 vipāko hoti. Yo sāyanhasamayaṃ supinaṃ passati, evaṃ vipāko hoti. Yo
 purime yāme. Yo majjhime yāme. Yo pacchime yāme. Yo dakkhiṇena
 passena nipanno. Yo vāmena passena nipanno. Yo uttānaṃ nipanno. Yo
 avakujja nipanno. Yo candaṃ passati. Yo sūriyaṃ passati. Yo
 mahāsamuddaṃ passati. Yo sineruṃ pabbatarājānaṃ passati. Yo hatthiṃ
 passati. Yo assaṃ passati. Yo rathaṃ passati. Yo pattim passati. Yo
 senābyūhaṃ passati. Yo ārāmarāmaṇeyyakam passati. Yo
 vanarāmaṇeyyakam passati. Yo bhūmirāmaṇeyyakam passati. Yo
 pokkharāṇirāmaṇeyyakam³ passati, evaṃ vipāko hoti”ti. Evaṃ
 supinapāṭhakā supinaṃ ādisanti.

Lakkhaṇapāṭhakā lakkhaṇaṃ ādisanti, maṇilakkhaṇaṃ daṇḍalakkhaṇaṃ
 vatthalakkhaṇaṃ asilakkhaṇaṃ usulakkhaṇaṃ dhanulakkhaṇaṃ
 āvudhalakkhaṇaṃ itthilakkhaṇaṃ purisalakkhaṇaṃ kumārikālakkhaṇaṃ
 kumāralakkhaṇaṃ dāsīlakkhaṇaṃ dāsīlakkhaṇaṃ hatthilakkhaṇaṃ
 assalakkhaṇaṃ mahimsalakkhaṇaṃ usabhalakkhaṇaṃ

* Khu 1. 423 piṭṭhe.

2. Majjhantikasamayaṃ (bahūsu)

1. Rundhe (Ka)

3. Pokkharāṇirāmaṇeyyakam (Syā)

goṇalakkhaṇaṃ aḷalakkhaṇaṃ meṇḍalakkhaṇaṃ kukkuṭalakkhaṇaṃ
vaṭṭalakkhaṇaṃ godhālakkhaṇaṃ kaṇṇikālakkhaṇaṃ kacchapalakkhaṇaṃ
migalakkhaṇaṃ iti vāti, evaṃ lakkhaṇapāṭhakā lakkhaṇaṃ ādisanti.

Nakkhattapāṭhakā nakkhattaṃ ādisanti, aṭṭhavīsati nakkhattāni iminā
nakkhattena gharappaveso kattabbo, iminā nakkhattena makuṭaṃ
bandhitabbaṃ, iminā nakkhattena vāreyyaṃ kāretabbaṃ, iminā nakkhattena
bījanihāro¹ kattabbo, iminā nakkhattena saṃvāso² gantabboti. Evaṃ
nakkhattapāṭhakā nakkhattaṃ ādisanti.

Āthabbaṇaṃ supinaṃ lakkhaṇaṃ, no vidahe athopi nakkhattanti
āthabbaṇaṇca supinaṇca lakkhaṇaṇca nakkhattaṇca no vidaheyya na careyya
na samācareyya na samādāya vatteyya. Atha vā na gaṇheyya na uggaṇheyya
na dhāreyya na upadhāreyya na upalakkheyya nappayojeyyāti āthabbaṇaṃ
supinaṃ lakkhaṇaṃ, no vidahe athopi nakkhattaṃ.

Virutaṇca gabbhakaṇaṃ, tikicchaṃ māmako na seveyyāti virutaṃ
vuccati migavākkam. Migavākkapāṭhakā³ migavākkam ādisanti, sakuntānaṃ
vā catuppadānaṃ vā rutaṃ⁴ vassitaṃ jānantīti. Evaṃ migavākkapāṭhakā
migavākkam ādisanti. . Gabbhakaṇaṇīyā gabbhaṃ saṇṭhāpenti, dvīhi
kāraṇehi gabbho na saṇṭhāti pāṇakehi vā vātakuppehi vā, pāṇakānaṃ vā
vātakuppānaṃ vā paṭighātāya osadhaṃ dentīti. Evaṃ gabbhakaṇaṇīyā
gabbhaṃ saṇṭhāpenti. . **Tikicchāti** pañca tikicchā sālākiyaṃ sallakattiyaṃ
kāyatikicchaṃ bhūtiyaṃ komārabhaccaṃ. **Māmakoti** Buddhamāmako
dhammamāmako saṃghamāmako, so vā Bhagavantaṃ mamāyati, Bhagavā
vā taṃ puggalaṃ pariggaṇhāti. Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā— * Ye te
bhikkhave bhikkhū kuḥā thaddhā lapā siṅgī unnaḷā asamāhitā, na me te
bhikkhave bhikkhū māmakā, apagatā ca te bhikkhave bhikkhū imasmā
dhammavinayā, na ca te bhikkhū imasmiṃ dhammavinaye vuddhiṃ
virūḷhiṃ vepullaṃ āpajjanti. Ye ca kho bhikkhave bhikkhū nikkuhā nillapā
dhīrā atthaddhā susamāhitā, te kho me bhikkhave bhikkhū māmakā, na ca
apagatā te bhikkhave bhikkhū imasmā dhammavinayā, te ca bhikkhū
imasmiṃ dhammavinaye vuddhiṃ virūḷhiṃ vepullaṃ āpajjanti.

1. Bījanihāro (Syā, Ka)

2. Gharavāso (Syā)

3. Migacakkam. Migacakkapāṭhakā (Syā)

4. Rutaṃ (Syā)

* Khu 1. 270 piṭṭhe.

Kuhā thaddhā lapā siṅgī, unnaḷā asamāhitā.
 Na te dhamme virūhanti, Sammāsambuddhadesite.
 Nikkuhā nillapā dhīrā, atthaddhā susamāhitā.
 Te ve dhamme virūhanti, Sammāsambuddhadesite.

Virutañca gabbhakaraṇaṃ, tikicchaṃ māmako na seveyyāti virutañca gabbhakaraṇaṃ tikicchaṃ māmako na seveyya na niseveyya na saṃseveyya nappaṭiseveyya na careyya na samācareyya na samādāya vatteyya. Atha vā na gaṇheyya na uggaṇheyya na dhāreyya na upadhāreyya na upalakkheyya nappayojeyyāti virutañca gabbhakaraṇaṃ, tikicchaṃ māmako na seveyya. Tenāha Bhagavā—

Āthabbaṇaṃ supinaṃ lakkhaṇaṃ,
 No vidahe athopi nakkhattaṃ.
 Virutañca gabbhakaraṇaṃ,
 Tikicchaṃ māmako na seveyyāti.

163. * Nindāya nappavedheyya,
Na unnameyya pasaṃsito bhikkhu.
Lobhaṃ saha macchariyena,
Kodhaṃ pesuṇiyañca panudeyya.

Nindāya nappavedheyyāti idhekacce bhikkhū nindanti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā kammāyatanena vā sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vā vatthunā nindanti garahanti upavadanti, nindito garahito upavadito, nindāya garahāya upavādena akittiyā avaṇṇahārikāya na vedheyya nappavedheyya na sampavedheyya na taseyya na uttaseyya na paritaseyya na bhāyeyya na santāsaṃ āpajjeyya, abhīrū assa achambhī anutrāsī apalāyī, pahīnabhayaabheravo vigatalomahaṃso vihareyyāti nindāya nappavedheyya.

Na unnameyya pasaṃsito bhikkhūti idhekacce bhikkhū pasaṃsanti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā kammāyatanena vā sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena

* Khu 1. 423 piṭṭhepi.

vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vā vatthunā pasaṃsanti thomenti kittenti vaṇṇenti, pasaṃsito thomito kittito vaṇṇito, pasaṃsāya thomanena kittiyā vaṇṇahārikāya unnatiṃ na kareyya unnamāṃ na kareyya mānaṃ na kareyya thambhaṃ na kareyya na tena mānaṃ janeyya na tena thaddho assa patthaddho paggaḥitasiroti na unnameyya pasaṃsito bhikkhu.

Lobhaṃ saha macchariyena, kodhaṃ pesuṇiyaṇca panudeyyāti lobhoti yo lobho lubbhanā lubbhitattaṃ sārāgo sārājjanā sārājjitattaṃ abhijjhā lobho akusalamūlaṃ. **Macchariyanti** pañca macchariyāni, āvāsamacchariyaṃ -pa-gāho vuccati macchariyaṃ. **Kodhoti** yo cittassa āghāto paṭighāto paṭighaṃ paṭivirodho kopo pakopo sampakopo doso padoso sampadoso cittassa byāpatti manopadoso kodho kujjhanā kujjhitattaṃ doso dussanā dussitattaṃ byāpatti byāpajjanā byāpajjitattaṃ, virodho paṭivirodho caṇḍikkaṃ asuro po anattamanatā cittassa. **Pesuṇṇanti** idhekacco pisuṇavāco hoti, ito sutvā amutra akkhātā imesaṃ bhedāya, amutra vā sutvā imesaṃ akkhātā amūsaṃ bhedāya, iti samaggānaṃ vā bhetta bhinnānaṃ vā anuppadātā, vaggārāmo vaggarato vagganandī vaggakaraṇiṃ vācaṃ bhāsītā hoti. Idaṃ vuccati pesuṇṇaṃ.

Api ca dvīhi kārāṇehi pesuṇṇaṃ upasaṃharati piyakamyatāya vā bhedaḍhippāyena vā. Kathaṃ piyakamyatāya pesuṇṇaṃ upasaṃharati, imassa piyo bhavissāmi, manāpo bhavissāmi, vissāsiko bhavissāmi, abbhantariko bhavissāmi, suhodayo bhavissāmīti. Evaṃ piyakamyatāya pesuṇṇaṃ upasaṃharati. . Kathaṃ bhedaḍhippāyena pesuṇṇaṃ upasaṃharati, “kathaṃ ime nānā assu, vinā assu, vaggā assu, dvidhā assu, dvejjhā assu, dve pakkhā assu, bhijjheyyuṃ na samāgaccheyyuṃ, dukkhaṃ na phāsu vihareyyuṃ”ti. Evaṃ bhedaḍhippāyena pesuṇṇaṃ upasaṃharati. . **Lobhaṃ saha macchariyena, kodhaṃ pesuṇiyaṇca panudeyyāti** lobhaṇca macchariyaṇca kodhaṇca pesuṇṇaṇca nudeyya panudeyya pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyyāti lobhaṃ saha macchariyena, kodhaṃ pesuṇiyaṇca panudeyya. Tenāha Bhagavā—

Nindāya nappavedheyya,
 Na unnameyya pasamsito bhikkhu.
 Lobhaṃ saha macchariyena,
 Kodhaṃ pesuṇiyaṇca panudeyyāti.

**164. * Kayavikkaye na tiṭṭheyya,
 Upavādaṃ bhikkhu na kareyya kuhiñci.
 Gāme ca nābhisajjeyya,
 Lābhakamyā janāṃ na lapayeyya.**

Kayavikkaye na tiṭṭheyyāti ye kayavikkayā vinaye paṭikkhittā, na te imasmiṃ atthe adhippetā. Kathaṃ kayavikkaye tiṭṭhati, pañcannaṃ saddhiṃ pattaṃ vā cīvaram vā aññaṃ vā kiñci parikkhāraṃ vañcaniyaṃ vā karonto udayaṃ vā patthayanto parivatteti. Evaṃ kayavikkaye tiṭṭhati. . Kathaṃ kayavikkaye na tiṭṭhati, pañcannaṃ saddhiṃ pattaṃ vā cīvaram vā aññaṃ vā kiñci parikkhāraṃ na vañcaniyaṃ vā karonto na udayaṃ vā patthayanto parivatteti. Evaṃ kayavikkayena tiṭṭhati. . **Kayavikkaye na tiṭṭheyyāti** kayavikkaye na tiṭṭheyya na santiṭṭheyya, kayavikkayaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, kayavikkayā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti kayavikkaye na tiṭṭheyya.

Upavādaṃ bhikkhu na kareyya kuhiñcīti katame upavādarkarāti kilesā, santeke samaṇabrāhmaṇā iddhimanto dibbacakkhukā paracittaviduno, te dūratopi passanti, āsannāpi na dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, devatāpi kho santi iddhimantiniyo dibbacakkhukā paracittaviduniyo, tā dūratopi passanti, āsannāpi na dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti. Te oḷārikehi vā kilesehi majjhimehi vā kilesehi sukhumehi vā kilesehi upavadeyyuṃ. Katame oḷārikā kilesā kāyaduccaritaṃ vacīduccaritaṃ manoduccaritaṃ, ime vuccanti oḷārikā kilesā. Katame majjhimā kilesā, kāmavitakko byāpādavitaṃ vihimsāvitakko, ime vuccanti majjhimā kilesā. Katame suhumā kilesā, nātivitaṃ janapadavitakko amaravitakko parānudayaṭa paṭisaññutto

* Khu 1. 423 piṭṭhepi.

vitakko lābhasakkārasilokapaṭisaññutto vitakko anavaññattipaṭisaññutto vitakko, ime vuccanti sukhumā kilesā. Te oḷārikehi vā kilesehi majjhimehi vā kilesehi sukhumehi vā kilesehi na upavadeyya upavādaṃ na kareyya, upavādakare kilese na kareyya na janeyya na sañjaneyya na nibbatteyya nābhinibbatteyya, upavādakare kilese pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, upavādakarehi kilesehi ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyya. **Kuhiñcīti** kuhiñci kimhici katthaci ajjhataṃ vā bahiddhā vā ajjhatabahiddhā vāti upavādaṃ bhikkhu na kareyya kuhiñci.

Gāme ca nābhisajjeyyāti kathaṃ gāme sajjati, idha bhikkhu gāme gihīhi saṃsaṭṭho viharati sahanandī sahasokī sukhitesu sukhito dukkhitesu dukkhito uppannesu kiccakaraṇīyesu attanā voyogaṃ āpajjati. Evampi gāme sajjati.

Atha vā bhikkhu pubbaṇhasamayāṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya gāmaṃ vā nigamaṃ vā piṇḍāya pavisati arakkhiteneva kāyena arakkhitāya vācāya arakkhitena cittaṇa anupaṭṭhitāya satiyā asaṃvutehi indriyehi. So tatra tatra sajjati, tatra tatra gaṇhāti, tatra tatra bajjhati, tatra tatra anayabyasanaṃ āpajjati. Evampi gāme sajjati.

Kathaṃ gāme na sajjati, idha bhikkhu gāme gihīhi asaṃsaṭṭho viharati na sahanandī na sahasokī na sukhitesu sukhito na dukkhitesu dukkhito uppannesu kiccakaraṇīyesu na attanā voyogaṃ āpajjati. Evampi gāme na sajjati.

Atha vā bhikkhu pubbaṇhasamayāṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya gāmaṃ vā nigamaṃ vā piṇḍāya pavisati rakkhiteneva kāyena rakkhitāya vācāya rakkhitena cittaṇa upaṭṭhitāya satiyā saṃvutehi indriyehi. So tatra tatra na sajjati, tatra tatra na gaṇhāti, tatra tatra na bajjhati, tatra tatra na anayabyasanaṃ āpajjati. Evampi gāme na sajjati. . **Gāme ca nābhisajjeyyāti** gāme na sajjeyya na gaṇheyya na bajjheyya na palibajjheyya,

agiddho assa agadhito amucchito anajjhosanno vītagedho vīgatedho cattagedho -pa- brahmabhūtena attanā vihareyyāti gāme ca nābhisajjeyya.

Lābhakamyā janam na lapayeyyāti katamā lapanā,
lābhasakkārasilokasannissitassa pāpicchassa icchāpakatassa
āmisacakkhukassa lokadhammagarukassa yā paresam ālapanā lapanā
sallapanā ullapanā samullapanā unnahanā samunnahanā ukkācanā
samukkācanā¹ anupiyabhāṇitā cātukamyatā muggasūpyatā pāribhaṭyatā
parapiṭṭhimaṁsikatā² yā tattha saṇhavācatā sakhilavācatā sithilavācatā³
apharusavācatā. Ayaṁ vuccati lapanā.

Api ca dvīhi kāraṇehi janam lapati, attānam vā nīcam ṭhapento param uccam ṭhapento janam lapati, attānam vā uccam ṭhapento param nīcam ṭhapento janam lapati. Katham attānam nīcam ṭhapento param uccam ṭhapento janam lapati, tumhe me bahūpakārā, aham tumhe nissāya labhāmi cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhāram, yepi me aññe dātuṁ vā kātuṁ vā maññanti tumhe nissāya tumhe sampassantā, yampi me purāṇam mātāpettikam nāmadheyyam, tampi me antarahitam. Tumhehi aham ñāyāmi “asukassa kulūpako asukāya kulūpako”ti. Evaṁ attānam nīcam ṭhapento param uccam ṭhapento janam lapati.

Katham attānam uccam ṭhapento param nīcam ṭhapento janam lapati, aham tumhākam bahūpakāro, tumhe maṁ āgamma Buddhā saraṇam gate, dhammam saraṇam gate, saṁgham saraṇam gatā, pāṇātipātā paṭiviratā, adinnādānā paṭiviratā, kāmesumicchācārā paṭiviratā, musāvādā paṭiviratā, surāmerayamajjappamādaṭṭhānā paṭiviratā, aham tumhākam uddesam demi, paripuccham demi, uposatham ācikkhāmi, navakammam adhiṭṭhāmi, atha pana tumhe maṁ ujjhivā aññe sakkarotha garuṁ karoṭha mānetha pūjethāti. Evaṁ attānam uccam ṭhapento param nīcam ṭhapento janam lapati.

1. Ukkāpanā samukkāpanā (Syā)

2. Piṭṭhimaṁsikatā (Ka) Visuddhimagge sīlaniddesavaṇṇanā oloketabbā.

3. Mettavācakatā (Syā)

Lābhakamyā janam na lapayeyyāti lābhahetu lābhapaccayā lābhakāraṇā
 lābhābhiniḍḍattiyā lābham paripācento janam na lapayeyya lapanam
 pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, lapanā ārato
 assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto
 vimariyādikatena cetasā vihareyyāti lābhakamyā janam na palapayeyya.
 Tenāha Bhagavā—

Kayavikkaye na tiṭṭheyya,
 Upavādam bhikkhu na kareyya kuhiñci.
 Gāme ca nābhisajjeyya,
 Lābhakamyā janam na lapayeyyāti.

165. Na ca katthiko¹ siyā bhikkhu,
Na ca vācam payuttaṃ bhāseyya.
Pāgabbhiyaṃ na sikkheyya,
Katham viggāhikaṃ na kathayeyya.

Na ca katthiko siyā bhikkhūti * idhekacco katthi hoti vikatthi. So
 katthati vikatthati “ahamasmi sīlasampanno”ti vā “vatasampanno”ti vā
 “sīlabbatasampanno”ti vā jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā
 vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhenena vā kammāyatanena vā
 sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā
 aññataraññatarena vā vatthunā “uccā kulā pabbajito”ti vā “mahābhogakulā
 pabbajito”ti vā “uḷārabhogakulā pabbajito”ti vā -pa- “suttantiko”ti vā
 “vinayadharo”ti vā “dhammakathiko”ti vā “āraññiko”ti vā -pa-
 “nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā lābhī”ti vā katthati vikatthati. Evaṃ
 na kattheyya na vikattheyya, katham pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya
 anabhāvaṃ gameyya, kathanā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo
 vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti na ca katthiko
 siyā bhikkhu.

1. Katthitā (Syā, Ka) Khu 1. 423 piṭṭhepi.

* Heṭṭhā 167 piṭṭhepi.

Na ca vācam payuttaṃ bhāseyyāti katamā payuttavācā, idhekacco cīvarapayuttaṃ vācam bhāsati, piṇḍapāṭapayuttaṃ vācam bhāsati, senāsanapayuttaṃ vācam bhāsati, gilānapaccayabhesajjaparikkhārapayuttaṃ vācam bhāsati, ayampi vuccati payuttavācā.

Atha vā cīvarahetu piṇḍapāṭahetu senāsanahetu gilānapaccayabhesajjaparikkhārahetu saccampi bhaṇāti, musāpi bhaṇāti. Pisuṇampi bhaṇāti, apisuṇampi bhaṇāti. Pharusampi bhaṇāti, aphaṇusampi bhaṇāti. Samphappalāpampi bhaṇāti, asamphappalāpampi bhaṇāti. Mantāpi vācam bhāsati, ayampi vuccati payuttavācā. . Atha vā pasannacitto paresaṃ dhammaṃ deseti “aho vata me dhammaṃ suṇeyyūṃ, sutvāva dhammaṃ pasīdeyyūṃ, pasannā ca me pasannākāraṃ kareyyun”ti. Ayaṃ vuccati payuttavācā. **Na ca vācam payuttaṃ bhāseyyāti** antamaso dhammadesanaṃ vācam upādāya payuttavācam na bhāseyya na katheyya na bhaṇeyya na dīpeyya na vohareyya, payuttaṃ vācam pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, payuttavācāya ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti na ca vācam payuttaṃ bhāseyya.

Pāgabbhiyaṃ na sikkheyyāti pāgabbhiyanti tīṇi pāgabbhiyāni kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ cetasikaṃ pāgabbhiyaṃ. Katamaṃ kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ, idhekacco saṃghagatopi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, gaṇagatopi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, bhojanasālāyampi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, jantāgharepi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, udakatitthepepi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, antaragharaṃ pavisantopi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, antaragharaṃ paviṭṭhopi kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ saṃghagato kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco saṃghagato acittikārakato there bhikkhū ghaṭṭayantopi tiṭṭhati, ghaṭṭayantopi nisīdati, puratopi tiṭṭhati, puratopi nisīdati, uccepi āsane nisīdati, sasīsam pārupitvā nisīdati, ṭhitakopi bhaṇāti, bāhāvikkhepakopi bhaṇāti. Evaṃ saṃghagato kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Katham gaṇagato kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco gaṇagato acittikāarakato therānaṃ bhikkhūnaṃ anupāhanānaṃ caṅkamantānaṃ sa-upāhano caṅkamati, nīce caṅkame caṅkamantānaṃ ucce caṅkame caṅkamati, chamāya caṅkamantānaṃ caṅkame caṅkamati, ghaṭṭayantopi tiṭṭhati, ghaṭṭayantopi nisīdati, puratopi tiṭṭhati, puratopi nisīdati, uccepi āsane nisīdati, sasīsaṃ pārupitvāpi nisīdati, ṭhitopi bhaṇati, bāhāvikkhepakopi bhaṇati. Evaṃ gaṇagato kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Katham bhojanasālāyaṃ kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco bhojanasālāyaṃ acittikāarakato there bhikkhū anupakhajja nisīdati, navepi bhikkhū āsanena paṭibāhati, ghaṭṭayantopi tiṭṭhati, ghaṭṭayantopi nisīdati, puratopi tiṭṭhati, puratopi nisīdati, uccepi āsane nisīdati, sasīsaṃ pārupitvā nisīdati, ṭhitakopi bhaṇati, bāhāvikkhepakopi bhaṇati. Evaṃ bhojanasālāyaṃ kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Katham jantāghare kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco jantāghare acittikāarakato there bhikkhū ghaṭṭayantopi tiṭṭhati, ghaṭṭayantopi nisīdati, puratopi tiṭṭhati, puratopi nisīdati, uccepi āsane nisīdati, anāpucchāpi kaṭṭhaṃ pakkhipati, anāpucchāpi dvāraṃ pidahati. Evaṃ jantāghare kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Katham udakatitthe kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco udakatitthe acittikāarakato there bhikkhū ghaṭṭayantopi otarati, puratopi otarati, ghaṭṭayantopi nhāyati, puratopi nhāyati, uparitopi nhāyati, ghaṭṭayantopi uttarati, puratopi uttarati, uparitopi uttarati. Evaṃ udakatitthe kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Katham antaragharaṃ pavisanto kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco antaragharaṃ pavisanto acittikāarakato there bhikkhū ghaṭṭayantopi gacchati, puratopi gacchati, vokkammapi therānaṃ bhikkhūnaṃ purato gacchati. Evaṃ antaragharaṃ pavisanto kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Katham antaragharaṃ pavitṭho kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco antaragharaṃ pavitṭho “na pavisa bhante”ti vuccamāno pavisati, “na tiṭṭha bhante”ti

vuccamāno tiṭṭhati, “na nisīda bhante”ti vuccamāno nisīdati, anokāsampi pavisati, anokāsepi tiṭṭhati, anokāsepi nisīdati, yānipi tāni honti kulānaṃ ovarakāni gūḷhāni ca paṭicchannāni ca, yattha kulitthiyo kuladhītarō kulasuṇhāyo kulakumāriyo nisīdanti, tatthapi sahasā pavisati, kumārakassapi sīsaṃ parāmasati. Evaṃ antaragharaṃ pavitṭho kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti. Idaṃ kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ.

Katamaṃ vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ, idhekacco saṃghagatopi vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, gaṇagatopi vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, antaragharaṃ pavitṭhopi vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti. Kathaṃ saṃghagato vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco saṃghagato acittikāarakato there bhikkhū anāpucchāṃ vā anajjhīṭṭho vā āramagatānaṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ bhaṇati, pañhaṃ visajjeti, pātimokkhaṃ uddasati, ṭhitakopi bhaṇati, bāhāvikkhepakopi bhaṇati. Evaṃ saṃghagato vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ gaṇagato vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco gaṇagato acittikāarakato there bhikkhū anāpucchāṃ vā anajjhīṭṭho vā āramagatānaṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ bhaṇati, pañhaṃ visajjeti, ṭhitakopi bhaṇati, bāhāvikkhepakopi bhaṇati, āramagatānaṃ bhikkhunīnaṃ upāsakānaṃ upāsikānaṃ dhammaṃ bhaṇati, pañhaṃ visajjeti, ṭhitakopi bhaṇati, bāhāvikkhepakopi bhaṇati. Evaṃ gaṇagato vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti.

Kathaṃ antaragharaṃ pavitṭho vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti, idhekacco antaragharaṃ pavitṭho itthiṃ vā kumāriṃ vā evamāha “itthannāme itthaṃgotte kiṃ atthi, yāgu atthi, bhattaṃ atthi, khādanīyaṃ atthi, kiṃ pivissāma, kiṃ bhuñjissāma, kiṃ khādisāma, kiṃ vā atthi, kiṃ vā me dassathā”ti vippalapati. Evaṃ antaragharaṃ pavitṭho vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ dasseti. Idaṃ vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ.

Katamaṃ cetasikaṃ pāgabbhiyaṃ, idhekacco na uccā kulā pabbajito samāno uccā kulā pabbajitena saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ karoti cittaṇa, na mahābhogakulā pabbajito samāno mahābhogakulā pabbajitena saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ karoti cittaṇa, na ulārabhogakulā

pabbajito samāno uḷārabhogakulā pabbajitena saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ karoti cittena, na suttantiko samāno suttantikena saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ karoti cittena, na vinayadharo samāno. Na dhammakathiko samāno. Na āraññiko samāno. Na piṇḍapātiko samāno. Na paṃsukūliko samāno. Na tecīvariko samāno. Na sapadānacāriko samāno. Na khalupacchābhattiko samāno. Na nesajjiko samāno. Na yathāsanthatiko samāno yathāsanthatikena saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ karoti cittena, na paṭhamassa jhānassa lābhī samāno paṭhamassa jhānassa lābhinā saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ karoti cittena, na dutiyassa jhānassa. Na tatiyassa jhānassa. Na catutthassa jhānassa lābhī samāno. Na ākāśānañcāyatanasamāpattiyā lābhī samāno. Na viññāṇañcāyatanasamāpattiyā. Na ākiñcaññāyatanasamāpattiyā. Na nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā lābhī samāno nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā lābhinā saddhiṃ sadisaṃ attānaṃ karoti cittena. Idaṃ cetasaṃ pāgabbhiyaṃ. . **Na sikkheyyāti** pāgabbhiyaṃ na sikkheyya na careyya na ācareyya na samādāya vatteyya, pāgabbhiyaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, pāgabbhiyā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vipbamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti pāgabbhiyaṃ na sikkheyya.

Kathaṃ viggāhikaṃ na kathayeyyāti katamā viggāhikā kathā, idhekacco evarūpiṃ kathaṃ kattā hoti “na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi -pa- nibbeḷhehi vā sace pahosī”ti. . Vuttaṃ hetam Bhagavatā * — viggāhikāya kho moggallāna kathāya sati kathābāhullaṃ pāṭikaṅkham, kathābāhulle sati uddhaccaṃ, uddhatassa asaṃvaro, asaṃvutassa ārā cittaṃ samādhimhāti. **Kathaṃ viggāhikaṃ na kathayeyyāti** viggāhikaṃ kathaṃ na kathayya na bhaṇeyya na dīpeyya na vohareyya, viggāhikaṃ kathaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, viggāhikakathāya ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vipbamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti kathaṃ viggāhikaṃ na kathayeyya. Tenāha Bhagavā—

* Am 2. 463 piṭṭhe.

Na ca katthiko siyā bhikkhu,
 Na ca vācam payuttaṃ bhāseyya.
 Pāgabbhiyaṃ na sikkheyya,
 Kathaṃ viggāhikaṃ na kathayeyyāti.

**166. * Mosavajje na niyyetha, sampajāno saṭhāni na kayirā.
 Atha jīvitena paññāya, sīlabbatena nāññamatimaññe.**

Mosavajje na niyyethāti mosavajjaṃ vuccati musāvādo. Idhekacco sabhaggato¹ vā parisaggato² vā -pa- āmisakiñcikkhahetu vā sampajānamusā bhāsītā hoti, idaṃ vuccati mosavajjaṃ. . Api ca tīhākārehi musāvādo hoti, pubbevassa hoti “musā bhaṇissan”ti, bhaṇantassa hoti “musā bhaṇāmī”ti, bhaṇitassa hoti “musā mayā bhaṇitan”ti, imehi tīhākārehi musāvādo hoti. . Api ca catūhākārehi pañcahākārehi. Chahākārehi. Sattahākārehi. Aṭṭhahākārehi musāvādo hoti, pubbevassa hoti “musā bhaṇissan”ti, bhaṇantassa hoti “musā bhaṇāmī”ti, bhaṇitassa hoti “musā mayā bhaṇitan”ti, vinidhāya diṭṭhiṃ vinidhāya khantiṃ vinidhāya ruciṃ vinidhāya saññāṃ, vinidhāya bhāvaṃ, imehi aṭṭhahākārehi musāvādo hoti. . **Mosavajje na niyyethā**ti mosavajje na yāyeyya na niyyāyeyya na vaheyya³ na saṃhareyya, mosavajjaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, mosavajjā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti mosavajje na niyyetha.

Sampajāno saṭhāni na kayirāti katamaṃ sāṭheyyaṃ, idhekacco saṭho hoti parisāṭho, yaṃ tattha saṭhaṃ saṭhatā sāṭheyyaṃ, kakkaratā kakkariyaṃ, parikkhattatā pārikkhattiyaṃ, idaṃ vuccati sāṭheyyaṃ. . **Sampajāno saṭhāni na kayirā**ti sampajāno hutvā sāṭheyyaṃ na kareyya na janeyya na sañjaneyya na nibbatteyya nābhinibbatteyya, sāṭheyyaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, sāṭheyyā ārato

1. Sabhāgagato (Sī, Ka) 2. Parisagato (Sī, Ka) 118 piṭṭhe natthi pāṭhanānāttam.

3. Na vuyheyya (Sī, Ka), natthi Syā-pothake.

* Khu 1. 423 piṭṭhepi.

assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto
vimariyādikatena cetasā vihareyyāti sampajāno saṭṭhāni na kayirā.

Atha jīvitena paññāya, sīlabbatena nāññamatimaññeti athāti padasandhi
-pa- padānupubbatāpetam athāti. Idhekacco lūkhajīvitam jīvanto param
paṇītajīvitam jīvantam atimaññati “kim paṇāyam bahulājīvo sabbam
sambhakkheti. Seyyathidaṃ, mūlabījam khandhabījam phalubījam
aggabījam bījabījameva pañcamaṃ,
asanivicakkadantakūṭasamaṇappadhānenā”¹. So tāya lūkhajīvitāya param
paṇītajīvitam jīvantam atimaññati.

Idhekacco paṇītajīvitam jīvanto param lūkhajīvitam jīvantam atimaññati
“kim paṇāyam appapuñño appesakkho, na lābhī
cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānan”^{ti}, so tāya
paṇītajīvitāya param lūkhajīvitam jīvantam atimaññati. . Idhekacco
paññāsampanno hoti, so puṭṭho pañham visajjeti. Tassa evaṃ hoti
“ahamasmi paññāsampanno, ime panaññe na paññāsampannā”^{ti}, so tāya
paññāsampadāya param atimaññati. Idhekacco sīlasampanno hoti
pātimokkhasamvarasamvuto viharati ācāragocarasampanno aṇumattesu
vajjesu bhayadassāvī, samādāya sikkhati sikkhāpadesu, tassa evaṃ hoti
“ahamasmi sīlasampanno, ime panaññe bhikkhū dussilā pāpadhammā”^{ti}. So
tāya sīlasampadāya param atimaññati. . Idhekacco vatasampanno hoti
āraññiko vā piṇḍapātiko vā paṃsukūliko vā tecīvariko vā sapadānacāriko vā
khalupacchābhattiko vā nesajjiko vā yathāsanthatiko vā, tassa evaṃ hoti
“ahamasmi vata sampanno, ime panaññe na vatasampannā”^{ti}, so tāya
vatasampadāya param atimaññati. **Atha jīvitena paññāya, sīlabbatena
nāññamatimaññeti** lūkhajīvitāya vā paṇītajīvitāya vā paññāsampadāya vā
sīlasampadāya vā vatasampadāya vā param nātimaññeyya nāvajāneyya, na
tena mānam janeyya, na tena thaddho assa patthaddho paggahitasiroti atha
jīvitena paññāya, sīlabbatena nāññamatimaññe. Tenāha Bhagavā—

Mosavajje na niyyetha, sampajāno saṭṭhāni na kayirā.

Atha jīvitena paññāya, sīlabbatena nāññamatimaññeti.

1. Asanīva cakkam dantakūṭam samaṇappadhānenāti (Sī)

167. Sutvā rusito¹ bahum vācam,
 Samaṇānam vā puthujanānam².
 Pharusena ne na paṭivajjā,
 Na hi santo paṭisenim karonti³.

Sutvā rusito bahum vācam, samaṇānam puthujanānanti rusitoti dūsito khumsito ghaṭṭito vambhito garahito upavadito. **Samaṇānanti** ye keci ito bahiddhā paribbajūpagatā paribbajasamāpannā. **Puthujanānanti** khattiyā ca brāhmaṇa ca vessā ca suddā ca gahaṭṭhā ca pabbajitā ca devā ca manussā ca, te bahukāhi vācāhi anīṭṭhāhi akantāhi amanāpāhi akkoseyyum paribhāseyyum roseyyum viroseyyum himseyyum vihimseyyum heṭṭheyyum viheṭṭheyyum ghāteyyum upaghāteyyum upaghātam kareyyum, tesam bahum vācam anīṭṭham akantam amanāpam sutvā suṇitvā uggahitvā upadhārayitvā upalakkhayitvāti sutvā rusito bahum vācam, samaṇānam vā puthujanānam.

Pharusena ne na paṭivajjāti pharusenāti pharusena kakkhaḷena na paṭivajjā nappaṭibhaṇeyya, akkosantam na paccakkoseyya, rosantam nappaṭiroseyya, bhaṇḍanam nappaṭibhaṇḍeyya, na kalaham kareya, na bhaṇḍanam kareyya, na viggaham kareyya, na vivādam kareyya, na medhagam kareyya, kalahabhaṇḍanaviggahavivādamedhagam pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvam gameyya, kalahabhaṇḍanaviggahavivādamedhagā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti pharusena ne na paṭivajjā.

Na hi santo paṭisenim karontīti santoti rāgassa santattā santo, dosassa. Mohassa. Kodhassa. Upanāhassa -pa- sabbākusalābhisankhārānam santattā samitattā vūpasamitattā vijjhātattā nibbutattā vigatattā paṭipassaddhattā santo upasanto vūpasanto nibbuto paṭipassaddhoti santo. **Na hi santo paṭisenim karontīti** santo paṭisenim paṭimallam paṭikaṇṭakam⁴ paṭipakkham na karonti na janenti na

1. Dūsito (Sī, Syā) Khu 1. 423 piṭṭhepi.

3. Paṭiseni karoti (Syā)

2. Puthuvacanānam (Sī, Syā)

4. Paṭibandhanam (Sī)

sañjanenti nibbattenti nābhinibbattenti na hi santo paṭisenim karonti.
Tenāha Bhagavā—

Sutvā rusito bahuṃ vācam,
Samaṇānaṃ vā puthujanānaṃ.
Pharusena ne na paṭivajjā,
Na hi santo paṭisenim karontīti.

**168. * Etañca dhammamaññāya,
Vicinam bhikkhu sadā sato sikkhe.
Santīti nibbutim ña tvā,
Sāsane Gotamassa nappamajjeyya.**

Etañca dhammamaññāyāti etanti ācikkhitam desitam paññapitam paṭṭhapitam vivaṭam vibhattam uttānīkatam pakāsitam dhammam aññāya jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtam katvāti evampi etañca dhammamaññāya. . Atha vā samañca visamañca, pathañca vipathañca, sāvajjañca anavajjañca, hīnañca paṇītañca, kaṇhañca sukkañca, viññūgarahitañca viññūpasatthañca dhammam aññāya jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtam katvāti evampi etañca dhammamaññāya. . Atha vā sammāpaṭipadam anulomapaṭipadam apaccanīkaṭipadam aviruddhapaṭipadam anvatthapaṭipadam dhammānudhammapaṭipadam sīlesu paripūrakāritam indriyesu guttadvārataṃ bhojane mattaññutam jāgariyānuyogaṃ satisampajāññaṃ, cattāro satipaṭṭhāne cattāro sammappadhāne cattāro iddhipāde pañcendriyāni pañca balāni satta bojjhaṅge ariyam aṭṭhaṅgikam maggaṃ, nibbānañca nibbānagāminiñca paṭipadam dhammam aññāya jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtam katvāti evampi tañca dhammamaññāya.

Vicinam bhikkhu sadā sato sikkheti vicinanti vicinanto pavicinanto tulayanto tīrayanto vibhāvayanto vibhūtam karonto “sabbe saṅkhārā aniccā”ti -pa- “yam kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti vicinanto pavicinanto tulayanto tīrayanto vibhāvayanto vibhūtam karontoti vicinam bhikkhu. **Sadāti** sadā sabbadā sabbakālam -pa- pacchime vayoḥkandhe. **Satoti** catūhi kāraṇehi sato, kāye kāyānupassanāsatipaṭṭhānaṃ bhāvento sato -pa- so vuccati sato.

Sikkheti tisso sikkhāyo adhisīlasikkhā adhicittasikkhā adhipaññāsikkhā -pa-
ayaṃ adhipaññāsikkhā. Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkheyya -pa-
sikkheyya ācareyya samācareyya samādāya vatteyyāti vicinaṃ bhikkhu sadā
sato sikkhe.

Santīti nibbutiṃ ñatvāti rāgassa nibbutiṃ santīti ñatvā, dosassa.
Mohassa -pa- sabbākusalābhisāṅkhārānaṃ nibbutiṃ santīti ñatvā jānitvā
tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvāti santīti nibbutiṃ ñatvā.

Sāsane Gotamassa nappamajjeyyāti Gotamassa sāsane Buddhasāsane
Jinasāsane Tathāgatasāsane devasāsane Arahantasāsane. **Nappamajjeyyāti**
sakkaccakārī assa sātaccakārī aṭṭhitakārī anolīnavuttiko anikkhittacchando
anikkhittadhuro kusalesu dhammesu, kadāhaṃ aparipūraṃ vā
sīlakkhandhaṃ paripūreyyaṃ -pa- aparipūraṃ vā samādhikkhandhaṃ.
Paññākkhandhaṃ. Vimuttikkhandhaṃ. Vimuttiñāṇadassanakkhandhaṃ.
Kadāhaṃ aparīññātaṃ vā dukkhaṃ parijāneyyaṃ. Appahīne vā kilese
pajaheyyaṃ, abhāvitāṃ vā maggaṃ bhāveyyaṃ, asacchikataṃ vā nirodhaṃ
sacchikareyyanti yo tattha chando ca vāyāmo ca ussāho ca ussolhī ca thāmo
ca appaṭivānī ca sati ca sampajaññaṇca ātappaṃ padhānaṃ adhiṭṭhānaṃ
anuyogo appamādo kusalesu dhammesūti sāsane Gotamassa nappamajjeyya.
Tenāha Bhagavā—

Etaṇca dhammamaññāya,
Vicinaṃ bhikkhu sadā sato sikkhe.
Santīti nibbutiṃ ñatvā,
Sāsane Gotamassa nappamajjeyyāti.

169. * Abhibhū hi so anabhibhūto,
Sakkhidhamma'manītiha'maddasi.
Tasmā hi tassa Bhagavato sāsane,
Appamatto sadā namassa'manusikkhe. (Iti Bhagavā,)

Abhibhū hi so anabhibhūtoti **abhibhū**ti rūpābhibhū¹ saddābhibhū
gandhābhibhū rasābhibhū phoṭṭhabbābhibhū dhammābhibhū anabhibhūto
kehici kilesehi, abhibhosi ne pāpake² akusale dhamme saṁkilesike
ponobhavike sadare dukkhavipāke āyatim jātijarāmarañiyeti abhibhū hi so
anabhibhūto.

Sakkhidhamma'manītiha'maddasīti sakkhidhammanti na itihitiham na
itikiriyāya na paramparāya na piṭakasampadāya na takkahetu na nayahetu na
ākāraparivitakkena na diṭṭhinijjhānakkhantiyā sāmāṁ sayamabhiññātāṁ
attapaccakkhadhammaṁ addasi addakkhi apassi paṭivijjhīti
sakkhidhammamānītihamaddasi.

Tasmā hi tassa Bhagavato sāsāneti tasmāti tasmā taṁkāraṇā taṁhetu
tappaccayā taṁnidānā. **Tassa Bhagavato sāsāneti** tassa Bhagavato sāsane
Gotamasāsane Buddhasāsane Jinasāsane Tathāgatasāsane devasāsane
Arahantasāsāneti tasmā tassa Bhagavato sāsane.

Appamatto sadā namassa'manusikkhe. (Iti Bhagavā,)ti appamattoti
sakkaccakārī -pa- appamādo kusalesu dhammesu. **Sadāti** sadā sabbakālaṁ
-pa- pacchime vayokhandhe. **Namassanti** kāyena vā namassamāno vācāya
vā namassamāno cittaṇa vā namassamāno anvatthapaṭipattiyā vā
namassamāno dhammānudhammapaṭipattiyā vā namassamāno sakkurumāno
garukurumāno³ mānayaṁ māno pūjayaṁ māno apacayaṁ māno. **Anusikkheti** tisso
sikkhāyo adhisīlasikkhā adhicittasikkhā adhipaññāsikkhā -pa- ayaṁ
adhipaññāsikkhā. Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkheyya -pa-
sacchikātabbaṁ sacchikaronto sikkheyya careyya ācareyya samācareyya
samādāya vatteyya. **Bhagavāti** gāravādhivacanāṁ -pa- sacchikā paññatti,
yadidaṁ Bhagavāti appamatto sadā namassa'manusikkhe. (Iti Bhagavā,
Tenāha Bhagavā—

1. Abhibhūtarūpā (Syā) evamaññesu pañcapadesupī.

2. Abhibhū hi ne hīne pāpake (Sī, Ka), abhibhū hi pāpake (Syā)

3. Sakkāramāno garukāramāno (Syā)

Abhibhū hi so anabhibhūto,
 Sakkhidhamma'manītiha'maddasi.
 Tasmā hi tassa Bhagavato sāsane,
 Appamatto sadā namassa'manusikkhe. (Iti Bhagavāti,
 Tuvaṭṭakasuttaniddeso¹ cuddasamo.

15. Attadaṇḍasuttaniddesa

Atha Attadaṇḍasuttaniddesaṃ vakkhati—

170. * Attadaṇḍā bhayaṃ jātaṃ, jaṇaṃ passatha medhagaṇaṃ.
 Saṃvegaṃ kittayissāmi, yathā saṃvijjitaṃ mayā.

Attadaṇḍā bhayaṃ jātanti daṇḍāti tayo daṇḍā kāyadaṇḍo vacīdaṇḍo manodaṇḍo. Tividhaṃ kāyaduccaritaṃ kāyadaṇḍo, catubbidhaṃ vacīduccaritaṃ vacīdaṇḍo, tividhaṃ manoduccaritaṃ manodaṇḍo. **Bhayanti** dve bhayāni diṭṭhadhammikaṇṇa bhayaṃ samparāyikaṇṇa bhayaṃ. Katamaṃ diṭṭhadhammikaṃ bhayaṃ, idhekacco kāyena duccaritaṃ carati, vācāya duccaritaṃ carati, manasā duccaritaṃ carati, pāṇampi hanati, adinnampi ādiyati, sandhimpī chindati, nillopampi harati, ekāgārikampi karoti, paripanthepi tiṭṭhati, paradāraṃpi gacchati, musāpi bhaṇati, tamenāṃ gahetvā rañño dassenti “ayaṃ deva coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi taṃ daṇḍaṃ paṇehī”ti. Tamenāṃ rājā paribhāsati, so paribhāsapaccayā bhayaṃpi uppādeti, dukkhaṃ domanassaṃ² paṭisaṃvedeti. Etaṃ bhayaṃ dukkhaṃ domanassaṃ kuto tassa, attadaṇḍato jātaṃ sañjātaṃ nibbattaṃ abhinibbattaṃ pātubhūtaṃ.

Ettakenapi rājā na tussati, tamenāṃ rājā bandhāpeti andubandhanena vā rajjubandhanena vā saṅkhalikabandhanena vā vettabandhanena vā latābandhanena vā pakkhepabandhanena vā³ parikkhepabandhanena vā gāmabandhanena vā nigamabandhanena vā nagarabandhanena vā raṭṭhabandhanena vā janapadabandhanena vā antamaso savacanīyampi karoti “na te labbhā ito pakkamitun”ti. So bandhanapaccayāpi dukkhaṃ

1. Tuvaṭṭasuttaniddeso (Ka) Suttanipāṭepi.

3. Pekkhabandhanena vā (Syā) Khu 8. 235 piṭṭhepi.

2. Dukkhadomanassaṃ (Syā)

* Khu 1. 424 piṭṭhepi.

domanassam paṭisaṃvedeti. Etaṃ bhayaṃ dukkhaṃ domanassam kuto tassa, attadaṇḍato jātaṃ sañjātaṃ nibbattaṃ abhinibbattaṃ pātubhūtaṃ.

Ettakenapi rājā na tussati, rājā tassa dhanam āharāpeti sataṃ vā sahasam vā satasahasam vā. So dhanajānipaccayāpi dukkhaṃ domanassam paṭisaṃvedeti. Etaṃ bhayaṃ dukkhaṃ domanassam kuto tassa, attadaṇḍato jātaṃ sañjātaṃ nibbattaṃ abhinibbattaṃ pātubhūtaṃ.

Ettakenapi rājā na tussati. Tamenam rājā vividhā kammakāraṇā kārapeti, * kasāhipi tāleti, vetthehipi tāleti, aḍḍhadaṇḍakehipi tāleti, hatthampi chindati, pādampi chindati, hatthapādampi chindati, kaṇṇampi chindati, nāsampi chindati, kaṇṇanāsampi chindati, bilaṅgathālikampi karoti, saṅkhamuṇḍikampi karoti, rāhumukhampi karoti, jotimālikampi karoti, hatthapajjotikampi karoti, erakavattikampi karoti, cīrakavāsikampi karoti, eṇeyyakampi karoti, baḷisamaṃsikampi karoti, kahāpaṇikampi karoti, khārāpatacchikampi karoti, palighaparivattakampi karoti, palālapīṭhakampi karoti, tattenapi telena osiṇcati, sunakhehipi khādāpehi, jīvantampi sūle uttāseti, asināpi sīsam chindati, so kammakāraṇapaccayāpi dukkhaṃ domanassam paṭisaṃvedeti. Etaṃ bhayaṃ dukkhaṃ domanassam kuto tassa, attadaṇḍato jātaṃ sañjātaṃ nibbattaṃ abhinibbattaṃ pātubhūtaṃ. Rājā imesaṃ catunnam daṇḍānam issaro.

So sakena kammena kāyassa bhedā param maraṇā apāyam duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapajjati, tamenam nirayapālā pañcavidhabandhanam nāma kammakāraṇam kārenti, tattaṃ ayokhilaṃ hatthe gamenti, tattaṃ ayokhilaṃ dutiye hatthe gamenti, tattaṃ ayokhilaṃ pāde gamenti, tattaṃ ayokhilaṃ dutiye pāde gamenti, tattaṃ ayokhilaṃ majjhe urasmiṃ gamenti. So tattha dukkhā tibbā¹ kaṭukā vedanā vedeti, na ca tāva kālamkaroti, yāva na taṃ pāpakammaṃ byantīhoti. Etaṃ bhayaṃ dukkhaṃ domanassam kuto tassa, attadaṇḍato jātaṃ sañjātaṃ nibbattaṃ abhinibbattaṃ pātubhūtaṃ.

* Ma 1. 122; Ma 3. 202; Am 1. 50; Khu 8. 236 piṭṭhādīsopi.

1. Tippā (Syā)

Tamenam nirayapālā samvesetvā¹ kuṭhārīhi² tacchenti. So tattha dukkhā tibbā kaṭukā vedanā vedeti, na ca tāva kālaṃ karoti yāva na taṃ pāpakammaṃ byantīhoti. Tamenam nirayapālā uddhampādam³ adhosiraṃ gahetvā vāsīhi tacchenti, tamenam nirayapālā rathe yojetvā ādittāya pathaviyā sampajjalitāya sajotibhūtāya sārentipi paccāsārentipi⁴ -pa-. Tamenam nirayapālā mahantaṃ aṅgarapabbataṃ ādittaṃ sampajjalitaṃ sajotibhūtaṃ āropentipi oropentipi -pa-. Tamenam nirayapālā uddhampādam adhosiraṃ gahetvā tattāya lohakumbhiyā pakkhipanti ādittāya sampajjalitāya sajotibhūtāya, so tattha pheṇuddehakaṃ paccati, so tattha pheṇuddehakaṃ paccamāno sakimpi uddhaṃ gacchati, sakimpi adho gacchati, sakimpi tiriyaṃ gacchati. So tattha dukkhā tibbā kaṭukā vedanā vedeti, na ca tāva kālaṃ karoti, yāva na taṃ pāpakammaṃ byantīhoti. Etaṃ bhayaṃ dukkhaṃ domanassaṃ kuto tassa, attadaṇḍato jātaṃ sañjātaṃ nibbattaṃ abhinibbattaṃ pātubhūtaṃ. Tamenam nirayapālā mahāniraye pakkhipanti. So kho pana mahānirayo—

* Catukkaṇṇo catudvāro, vibhatto bhāgaso mito.

Ayopākārapariyanto⁵, ayasā paṭikujjito.

Tassa ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā.

Samantā yojanasataṃ, pharitvā tiṭṭhati sabbadā.

Kadariyātapana ghorā, accimanto durāsadā.

Lomahaṃsanarūpā ca, bhesmā paṭibhayā dukhā.

Puratthimāya bhittiyā, accikkhandho samuṭṭhito.

Dahanto pāpakammante, pacchimāya paṭihaññati.

Pacchimāya ca bhittiyā, accikkhandho samuṭṭhito.

Dahanto pāpakammante, puratthimāya paṭihaññati.

Uttarāya ca bhittiyā, accikkhandho samuṭṭhito.

Dahanto pāpakammante, dakkhiṇāya paṭihaññati.

1. Samvesitvā (Syā) Ma 3. 221; Khu 8. 237 piṭṭhesupi.

2. Kudhārīhi (Syā, Ka)

3. Uddhapādam (Sī)

4. Hārentipi paccāhārentipi (Sī, Ka)

5. ...pariyatto (Syā, Ka)

* Am 1. 140; Khu 2. 134, 152 piṭṭhādīsūpi.

Dakkhiṇāya ca bhittiyā, accikkhandho samuṭṭhito.

Dahanto pāpakammante, uttarāya paṭihaññati.

Heṭṭhato ca samuṭṭhāya, accikkhandho bhayānako.

Dahanto pāpakammante, chadanasmiṃ paṭihaññati.

Chadanamhā samuṭṭhāya, accikkhandho bhayānako.

Dahanto pāpakammante, bhūmiyaṃ paṭihaññati.

Ayokapālamādittam, santattam jalitam yathā.

Evam avīcinirayo, heṭṭhā upari passato.

Tattha sattā mahāluddā, mahākibbisakārino.

Accantapāpakammantā, paccanti na ca miyyare¹.

Jāavedasamo kāyo, tesam nirayavāsinaṃ.

Passa kammānaṃ daḥhattam, na bhasmā hoti napī masi.

Puratthimenapi dhāvanti, tato dhāvanti pacchimam.

Uttarenapi dhāvanti, tato dhāvanti dakkhiṇam.

Yam yaṃ disaṃ padhāvanti², tam tam dvāraṃ pidhīyati³.

Abhinikkhamitāsā te, sattā mokkhagavesino.

Na te tato nikkhamituṃ, labhanti kammaṃpaccayā.

Tesaṃca pāpakammantaṃ, avipakkaṃ kataṃ bahunti.

Etam bhayaṃ dukkhaṃ domanassaṃ kuto tassa, attadaṇḍato jātaṃ sañjātaṃ nibbattaṃ abhinibbattaṃ pātubhūtaṃ. Yāni ca nerayikāni dukkhāni, yāni ca tiracchānayanonikāni dukkhāni, yāni ca pettivisayikāni dukkhāni, yāni ca mānusikāni dukkhāni, tāni kuto jātāni kuto sañjātāni kuto nibbattāni kuto abhinibbattāni kuto pātubhūtāni, attadaṇḍato jātāni sañjātāni nibbattāni abhinibbattāni pātubhūtānīti attadaṇḍā bhayaṃ jātaṃ.

Janam passatha medhaganti jananti khattiyā ca brāhmaṇā ca vessā ca suddā ca gahatṭhā ca pabbajitā ca devā ca manussā ca medhagaṃ janam kalaham janam viruddham janam paṭiviruddham janam āhataṃ janam paccāhataṃ janam āghātitaṃ janam

1. Miyyare (Sī)

2. Disampi dhāvanti (Syā)

3. Pithīyati (Sī, Syā)

paccāghātitaṃ jaṇaṃ passatha dakkhatha oloketha nijjhāyetha
upaparikkhathāti jaṇaṃ passatha medhagaṃ.

Samvegaṃ kittayissāmīti samvegaṃ ubbegaṃ utrāsaṃ bhayaṃ pīḷanaṃ
ghaṭṭanaṃ upaddavaṃ upasaggaṃ. **Kittayissāmīti** pakittayissāmi
ācikkhissāmi desessāmi paññāpessāmi paṭhapessāmi vivarissāmi
vibhajissāmi uttānīkarissāmi pakāsissāmīti samvegaṃ kittayissāmi.

Yathā samvijitaṃ mayāti yathā mayā attanāyeva attānaṃ samvejito
ubbejito samvegamaṇāpāditoti yathā samvijitaṃ mayā. Tenāha Bhagavā—

Attadaṇḍā bhayaṃ jātaṃ, jaṇaṃ passatha medhagaṃ.
Samvegaṃ kittayissāmi, yathā samvijitaṃ mayāti.

**171. * Phandamānaṃ pajāṃ disvā, macche appodake yathā.
Aññamaññehi byāruddhe, disvā maṃ bhayamāvisi.**

Phandamānaṃ pajāṃ disvāti pajāti sattādhivacanaṃ. Pajāṃ
taṇhāphandaṇāya phandamānaṃ diṭṭhiphandaṇāya phandamānaṃ
kilesaphandaṇāya phandamānaṃ duccharitaphandaṇāya phandamānaṃ
payogaphandaṇāya phandamānaṃ vipākaphandaṇāya phandamānaṃ rattaṃ
rāgena phandamānaṃ duṭṭhaṃ dosena phandamānaṃ mūlhaṃ mohena
phandamānaṃ vinibaddhaṃ mānena phandamānaṃ parāmaṭṭhaṃ diṭṭhiyā
phandamānaṃ vikkhepagataṃ uddhaccena phandamānaṃ anīṭṭhaṅgataṃ
vicikicchāya phandamānaṃ thāmagataṃ anusayehi phandamānaṃ lābhena
phandamānaṃ alābhena phandamānaṃ yasena phandamānaṃ ayasena
phandamānaṃ pasaṃsāya phandamānaṃ nindāya phandamānaṃ sukkena
phandamānaṃ dukkhena phandamānaṃ jātiyā phandamānaṃ jarāya
phandamānaṃ byādhinā phandamānaṃ maraṇena phandamānaṃ
sokaparidevadukkhadomanassupāyāsehi phandamānaṃ nerayikena
dukkhena phandamānaṃ tiracchānayonikena dukkhena phandamānaṃ
pettivisayikena dukkhena phandamānaṃ mānusikena dukkhena
phandamānaṃ gabbhokkantimūlakena dukkhena. Gabbhaṭṭhitimūlakena¹
dukkhena. Gabbhavuṭṭhānamūlakena dukkhena. Jātassūpanibandhakena
dukkhena. Jātassa parādheyyakena dukkhena. Attūpakkamena dukkhena.
Parūpakkamena dukkhena. Dukkhadukkhena. Saṅkhāradukkhena.
Vipariṇāmadukkhane. Cakkhurogena dukkhena. Sotarogena. Ghānarogena.
Jivhārogena. Kāyarogena.

1. Gabbheṭhitimūlakena (Ka) 35 piṭṭhepi.

* Khu 1. 424 piṭṭhepi.

Sīsarogena. Kaṇṇarogena. Mukharogena. Dantarogena. Kāsenā. Sāsenā. Pināsenā. Dāhena. Jarena. Kucchirogena. Mucchāya. Pakkhandikāya. sūlāya. Visūcikāya. Kuṭṭhena. Gaṇḍena. Kilāsenā. Sosenā. Apamārenā. Dadduyā. Kaṇḍuyā. Kacchuyā. Rakhasāya. Vitacchikāya. Lohitena. Pittena. Madhumehena. Aṁsāya. Piḷakāya. Bhagandalāya. Pittasamuṭṭhānena ābādhena. Semhasamuṭṭhānena ābādhena. Vātasamuṭṭhānena ābādhena. Sannipātikena ābādhena. Utupariṇāmajena ābādhena. Visamaparihārajena ābādhena. Opakkamikena ābādhena. Kammavipākajena ābādhena. Sītena. Uṇhena. Jighacchāya. Pipāsāya. Uccārenā. Passāvena. Ḍaṁsamakasavātātapasarīsapasamphassena dukkhena. Mātumaraṇena dukkhena. Pitumaraṇena dukkhena. Bhātumaraṇena dukkhena. Bhaginimaraṇena dukkhena. Puttumaraṇena dukkhena. Dhītumaraṇena dukkhena. Nābhimaraṇena dukkhena. Bhogabyasanena dukkhena. Rogabyasanena dukkhane. Sīlabyasanena dukkhena. Diṭṭhibyasanena dukkhena phandamānaṁ samphandamānaṁ vipphandamānaṁ vedhamānaṁ pavedhamānaṁ sampavedhamānaṁ. **Disvāti** disvā passitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṁ katvāti phandamānaṁ pajāṁ disvā.

Macche appodake yathāti yathā macchā appodake udakapariyādāne kākehi vā kulalehi vā balākāhi vā paripātiyamānā ukkhipiyamānā khajjamānā phandanti samphandanti vipphandanti vedhanti pavedhanti sampavedhanti, evamevaṁ pajā taṇhāphandanāya phandanti -pa-diṭṭhibyasanena dukkhena phandanti samphandanti vipphandanti vedhanti pavedhanti sampavedhanti macche appodake yathā.

Aññamaññehi byāruddheti aññamaññaṁ sattā viruddhā paṭiviruddhā āhatā paccāhatā āghātītā paccāghātītā. Rājānopi rājūhi vivadanti, khattiyāpi khattiyehi vivadanti, brāhmaṇāpi brāhmaṇehi vivadanti, gahapatīpi gahapatīhi vivadanti, mātāpi puttana vivadati, puttapi mātārā vivadati, pitāpi puttana vivadati, puttapi pītārā vivadati, bhātāpi bhātārā vivadati, bhaginīpi bhaginiyā vivadati, bhātāpi bhaginiyā vivadati, bhaginipi bhātārā vivadati, sahāyopi sahāyena vivadati. Te tattha kalahaviggahavivādāpannā aññamaññaṁ pāṇhipi upakkamanti leḍḍūhipi upakkamanti, daṇḍehipi upakkamanti, satthehipi upakkamanti, te tattha maraṇampi nigacchanti maraṇamattampi dukkhanti aññamaññehi byāruddhe.

Disvā maṃ bhayamāvisīti disvāti disvā passitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā bhayaṃ pīḷanaṃ ghaṭṭanaṃ upaddavo upasaggo āvisīti¹ disvā maṃ bhayamāvisi. Tenāha Bhagavā—

Phandamānaṃ pajāṃ disvā, macche appodake yathā.
Aññaamaññehi byāruddhe, disvā maṃ bhayamāvisīti.

172. * Samantamasāro loko, disvā sabbā sameritā.

Icchaṃ bhavanamattano, nāddasāsiraṃ anositaṃ.

Samantamasāro lokoti lokoti nirayaloko tiracchānayoniloko pettivisayaloko manussaloko devaloko, khandhaloko dhātuloko āyatanaloko, ayaṃ loko paro loko brahmaloko devaloko ayaṃ vuccati loko. Nirayaloko asāro nissāro sārāpagato nīccasārasārena vā sukhasārasārena vā attasārasārena vā nīccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā. Tiracchānayoniloko. Pettivisayaloko. Manussaloko. Devaloko. Khandhaloko. Dhātuloko. Āyatanaloko. Ayaṃ loko. Paro loko. Brahmaloko. Devaloko asāro nissāro sārāpagato nīccasārasārena vā sukhasārasārena vā attasārasārena vā nīccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā.

Yathā pana naḷo asāro nissāro sārāpagato. Yathā eraṇḍo asāro nissāro sārāpagato. Yathā udumbaro asāro nissāro sārāpagato. Yathā setakaccho asāro nissāro sārāpagato. Yathā pāribhaddako asāro nissāro sārāpagato. Yathā pheṇapiṇḍo asāro nissāro sārāpagato. Yathā udakapubbulaṃ² asāraṃ nissāraṃ sārāpagataṃ. Yathā marīci asārā nissārā sārāpagatā. Yathā kadalikkhandho asāro nissāro sārāpagato. Yathā māyā asārā nissārā sārāpagatā, evamevaṃ nirayaloko asāro nissāro sārāpagato

1. Āvisīti (Sī), āvisatīti (Syā)

* Khu 1. 424 piṭṭhepi.

2. Bubbulakaṃ (Sī), pubbulakaṃ (Syā)

niccasārasārena vā sukhasārasārena vā attasārasārena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā.

Tiracchānayoniloko. Pettivisayaloko. Manussaloko. Devaloko asāro nissāro sārāpagato niccasārasārena vā sukhasārasārena vā attasārasārena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vā.

Khandhaloko. Dhātuloko. Āyatanaloko. Ayaṃ loko. Paroloko. Brahmalo. Devaloko asāro nissāro sārāpagato niccasārasārena vā sukhasārasārena vā attasārasārena vā niccena vā dhuvena vā sassatena vā avipariṇāmadhammena vāti samantamasāro loko.

Disā sabbā sameritāti ye puratthimāya disāya saṅkhārā, tepi eritā sameritā calitā ghaṭṭitā aniccatāya jātiyā anugatā jarāya anusaṭṭa byādhinā abhibhūtā maraṇena abbhāhatā dukkhe patiṭṭhitā atāṇā aleṇā asaraṇā asaraṇibhūtā. Ye pacchimāya disāya saṅkhārā. Ye uttarāya disāya saṅkhārā. Ye dakkhiṇāya disāya saṅkhārā. Ye puratthimāya anudisāya saṅkhārā. Ye pacchimāya anudisāya saṅkhārā. Ye uttarāya anudisāya saṅkhārā. Ye dakkhiṇāya anudisāya saṅkhārā. Ye hetṭhimāya disāya saṅkhārā. Ye uparimāya disāya saṅkhārā. Ye dasasu disāsu saṅkhārā, tepi eritā sameritā calitā ghaṭṭitā aniccatāya jātiyā anugatā jarāya anusaṭṭa byādhinā abhibhūtā maraṇena abbhāhatā dukkhe patiṭṭhitā atāṇā aleṇā asaraṇā asaraṇibhūtā. Bhāsitaṃpi cetam—

* Kiñcāpi te taṃ jalatī vimānaṃ,
Obhāsayaṃ uttariyaṃ disāya.
Rūpe raṇaṃ disvā sadā pavedhitaṃ,
Tasmā na rūpe ramatī sumedho.

+ Maccunābbhāhato loko, jarāya parivārito.
Taṇhāsallena otiṇṇo, icchādhūmāyito¹ sadā.

* Saṃ 1. 150 piṭṭhe.

+ Saṃ 1. 37 piṭṭhe.

1. Icchādhūmāyiko (Syā)

* Sabbo ādīpito loko, sabbo loko padhūpito.

Sabbo pajjalito loko, sabbo loko pakampitoti disā sabbā sameritā.

Icchaṃ bhavanamattanoti attano bhavanam tāṇaṃ leṇaṃ saraṇaṃ gatiṃ parāyaṇaṃ icchanto sādiyaṇto patthayaṇto pihayaṇto abhijappantoti icchaṃ bhavanamattano. **Nāddasāsīm anositanti** ajjhositāṃyeva addasaṃ, anajjhositāṃ nāddasaṃ. Sabbam yobbaññaṃ jarāya ositaṃ, sabbam ārogyaṃ byādhinā ositaṃ, sabbam jīvitaṃ maraṇena ositaṃ, sabbam lābhaṃ alābhena ositaṃ, sabbam yasaṃ ayasena ositaṃ, sabbam pasaṃsaṃ nindāya ositaṃ, sabbam sukhaṃ dukkhena ositaṃ.

+ Lābho alābho yaso ayaso ca,
Nindā pasaṃsā ca sukhaṃ dukhaṇca.
Ete aniccā manujesu dhammā,
Asassatā vipariṇāmadhammāti.

Nāddasāsīm anositaṃ. Tenāha Bhagavā—

Samantamasāro loko, disā sabbā sameritā.
Icchaṃ bhavanamattano, nāddasāsīm anositanti.

173. Osāne tveva byāruddhe, disvā me aratī ahu.

Athettha sallamaddakkhim, duddasaṃ hadayassitaṃ.

Osāne tveva byāruddheti osāne tvevāti sabbam yobbaññaṃ jarā osāpeti, sabbam ārogyaṃ byādhi osāpeti, sabbam jīvitaṃ maraṇaṃ osāpeti, sabbam lābhaṃ alābho osāpeti, sabbam yasaṃ ayaso osāpeti, sabbam pasaṃsaṃ nindā osāpeti, sabbam sukhaṃ dukkhaṃ osāpetīti osāne tveva. .

Byāruddheti yobbaññaṃkāmā sattā jarāya paṭiviruddhā, ārogyakāmā sattā byādhinā paṭiviruddhā, jīvitukāmā sattā maraṇena paṭiviruddhā, lābhakāmā sattā alābhena paṭiviruddhā, yasakāmā sattā ayasena paṭiviruddhā, pasaṃsakāmā sattā nindāya paṭiviruddhā, sukhakāmā sattā dukkhena paṭiviruddhā āhatā paccāhatā āghātītā paccāghātītāti osāne tveva byāruddhe.

* Saṃ 1. 135 piṭṭhe.

+ Khu 5. 107 piṭṭhe Jātaka.

Disvā me aratī ahūti disvāti disvā passitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvāti disvā. **Me aratīti** yā aratī yā anabhiratī yā anabhiramanā yā ukkaṇṭhitā yā paritasitā. **Ahūti** disvā me aratī ahu.

Athettha sallamaddakkhinti athāti padasandhi -pa- padānupubbatāpetam athāti. **Etthāti** sattesu. **Sallanti** sattasallāni rāgasallam dosasallam mohasallam mānasallam diṭṭhisallam sokasallam kathamkathāsallam. **Addakkhinti** addasaṃ adakkhim apassim paṭivijjhinti athettha sallamaddakkhim.

Duddasaṃ hadayassitanti duddasanti duddasaṃ duddakkham duppassaṃ dubbujjhaṃ duranubujjhaṃ duppaṭivijjhanti duddasaṃ. **Hadayassitanti** hadayaṃ vuccati cittam. Yaṃ cittam mano mānasam hadayaṃ paṇḍaram mano manāyatanam manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjā manoviññāṇadhātu. **Hadayassitanti** hadayanissitam cittasitam cittanissitam cittena sahaḡataṃ sahaḡatam saṃsaṭṭham sampayuttaṃ ekuppādaṃ ekanirodham ekavatthukaṃ ekārammaṇanti duddasaṃ hadayassitam. Tenāha Bhagavā—

Osāne tveva byāruddhe, disvā me aratī ahu.

Athettha sallamaddakkhim, duddasaṃ hadayassitanti.

174. Yenasallena otiṇṇo, disā sabbā vidhāvati.

Tameva sallamabbuyha, na dhāvati na sīdati.

Yena sallena otiṇṇo, disā sabbā vidhāvatiti **sallanti** satta sallāni rāgasallam dosasallam mohasallam mānasallam diṭṭhisallam sokasallam kathamkathāsallam. . Katamaṃ rāgasallam, yo rāgo sārāgo anunayo anurodho nandirāgo cittassa sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlam, idaṃ rāgasallam.

Katamaṃ dosasallam. “Anattham me acarī”ti āḡhāto jāyati, “anattham me caratī”ti āḡhāto jāyati, “anattham me carissatī”ti āḡhāto jāyati -pa- caṇḡikkaṃ asuropo anattamanatā cittassa, idaṃ dosasallam.

Katamaṃ mohasallam, dukkhe aññāṇam -pa- dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya aññāṇam, pubbante aññāṇam, aparante aññāṇam, pubbantāparante

aññāṇaṃ, idappaccayatāpaṭṭicasamuppannesu dhammesu aññāṇaṃ. Yaṃ evarūpaṃ adassanaṃ anabhisamayo ananubodho asambodho appaṭivedho asaṅgāhaṇā अपरियोगाहाṇā¹ asamaṭṭekkhā apaccavekkhā apaccakkhakammaṃ dummejjhaṃ bālyaṃ moho pamoho sammoho avijjā avijjogho avijjāyogo avijjānusayo avijjāpariyuṭṭhānaṃ avijjālaṅgi moho akusalamūlaṃ, idaṃ mohasallaṃ.

Katamaṃ mānasallaṃ, “seyyohamasmi”ti māno, “sadiśohamasmi”ti māno, “hīnohamasmi”ti māno, yo evarūpo māno maññanā maññitattaṃ unnati unnamo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, idaṃ mānasallaṃ.

Katamaṃ diṭṭhisallaṃ, vīsativatthukā sakkāyadiṭṭhi, dasavatthukā micchādiṭṭhi, dasavatthukā antaggāhikā diṭṭhi. Yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigataṃ diṭṭhigahanaṃ diṭṭhikantāro diṭṭhivisūkāyikaṃ diṭṭhivipphanditaṃ diṭṭhisaññojanaṃ gāho paṭiggāho abhiniveso parāmāso kummaggo² micchāpatho micchattaṃ titthāyatanaṃ vipariyesaggāho viparītaggāho vipallāsaggāho micchāgāho ayāthāvakaṃ “yāthāvakan”ti gāho yāvata dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni, idaṃ diṭṭhisallaṃ.

Katamaṃ sokasallaṃ, ñātibyaśanena vā phuṭṭhassa rogaśyaśanena vā phuṭṭhassa bhogaśyaśanena vā phuṭṭhassa sīlaśyaśanena vā phuṭṭhassa diṭṭhiśyaśanena vā phuṭṭhassa aññataraññatarena śyaśanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhaḍḍhammena phuṭṭhassa soko socanā socitattaṃ antosoko antopariśoko antoḍāho antopariḍāho cetaso pariśhāyaṇā domanassaṃ, idaṃ sokasallaṃ.

Katamaṃ kathaṃkathāsallaṃ, dukkhe kaṅkhā, dukkhasamudaye kaṅkhā, dukkhanirodhe kaṅkhā, dukkhanirodhagāminiya paṭipadāya kaṅkhā, pubbante kaṅkhā, aparante kaṅkhā, pubbantāparante kaṅkhā, idappaccayatāpaṭṭicasamuppannesu dhammesu kaṅkhā. Yā evarūpā kaṅkhā kaṅkhāyaṇā kaṅkhāyitattaṃ vimati vicikicchā dvelhakaṃ dvedhāpatho saṃsāyo anekamaśaggāho āsappaṇā pariśappaṇā अपरियोगाहाṇā chambhitattaṃ cittassa manovilekko, idaṃ kathaṃkathāsallaṃ.

1. Asaṅgāhatā अपरियोगāhatā (Syā), asaṅgāhaṇā अपरियोगāhaṇā (Ka)

2. Kumaggo (Ka) 87 piṭṭhepi.

Yena sallena otiṇṇo, disā sabbā vidhāvatiti rāgasallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato kāyena duccharitaṃ carati, vācāya duccharitaṃ carati, manasā duccharitaṃ carati, pāṇampi hanati, adinnampi ādiyati, sandhimpī chindati, nillopampi harati, ekāgārikampi karoti, paripanthepi tiṭṭhati, paradārampi gacchati, musāpi bhaṇati, evampi rāgasallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato dhāvati vidhāvati sandhāvati saṃsarati. . Atha vā rāgasallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato bhoge pariyesanto nāvāya mahāsamuddaṃ pakkhandati. Sītassa purakkhato uṇhassa purakkhato ḍaṃsamakasa vātātapa sarīsapa samphassemi pīḷiyamāno¹ khuppiṇāyā miyyamāno tigumbaṃ gacchati, takkolaṃ gacchati, takkaṣilaṃ gacchati, kāḷamukhaṃ gacchati, purapūraṃ gacchati, vesuṅgaṃ gacchati, verāpathaṃ gacchati, javaṃ gacchati, tāmalīṃ gacchati, vaṅkaṃ gacchati, eḷabandhanaṃ gacchati, suvaṇṇakūṭaṃ gacchati, suvaṇṇabhūmiṃ gacchati, tambapaṇṇiṃ gacchati, supṇākaṃ² gacchati, bhārukaccaṃ gacchati, suraṭṭhaṃ gacchati, bhaṅgalokaṃ³ gacchati, bhaṅgaṇaṃ⁴ gacchati, paramabhaṅgaṇaṃ gacchati, yonaṃ gacchati, paramayonaṃ gacchati, vinakaṃ gacchati, mūlapadaṃ gacchati, marukantāraṃ gacchati, jaṇṇupathaṃ gacchati, ajapathaṃ gacchati, meṇḍapathaṃ gacchati, saṅkupathaṃ gacchati, chattaṇṇapathaṃ gacchati, vaṃsapathaṃ gacchati, sakuṇapathaṃ gacchati, mūsikapathaṃ gacchati, daripathaṃ gacchati, vettācāraṃ gacchati, pariyesanto na labhati, alābhamūlakampi dukkhaṃ domanassaṃ paṭisaṃvedeti, pariyesanto labhati, laddhā ārakkhamūlakampi dukkhaṃ domanassaṃ paṭisaṃvedeti “kinti me bhoge neva rājāno hareyyuṃ, na corā hareyyuṃ, na aggi daheyya, na udakaṃ vaheyya, na appiyā dāyādā hareyyuṃ”ti, tassa evaṃ ārakkhato gopayato te bhogā vipulujjanti, so vippayogamūlakampi dukkhaṃ domanassaṃ paṭisaṃvedeti. Evampi rāgasallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato dhāvati vidhāvati sandhāvati saṃsarati.

Dosasallena. Mohasallena. Mānasallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato kāyena duccharitaṃ carati,

1. Rissamāno (Sī, Syā) 116 piṭṭhe-pāṭhabhedo natthi.

2. Supṇākaṃ (Ka), supṇāraṃ (Syā)

3. Aṅgalokaṃ (Sī), aṅgaṇakaṃ (Syā)

4. gaṅgaṇaṃ (Sī, Syā) hetṭhā 120 piṭṭhepi.

vācāya duccharitaṃ carati, manasā duccharitaṃ carati, pāṇampi hanati, adinnampi ādiyati, sandhimpī chindati, nillopampi harati, ekāgārikampi karoti, paripanthepi tiṭṭhati, paradāraṃpi gacchati, musāpi bhaṇati. Evaṃ mānasallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato dhāvati vidhāvati sandhāvati saṃsarati.

Diṭṭhisallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato acelako hoti muttācāro hatthāpalekhano¹, na ehibhadantiko, na tiṭṭhabhadantiko, nābhīhaṭaṃ, na uddissakataṃ, na nimantanāṃ sādīyati, so na kumbhimukhā paṭiggaṇhāti, na kaḷopimukhā² paṭiggaṇhāti, na eḷakamantaraṃ, na daṇḍamantaraṃ, na musalamantaraṃ, na dvinnāṃ bhuñjamānānaṃ, na gabbhiniyā, na pāyamānāya, na purisantaragatāya, na saṃkittīsu, na yattha sā upaṭṭhito hoti, na yattha makkhikā saṇḍasaṇḍacārīnī, na macchaṃ, na maṃsaṃ, na suraṃ, na merayaṃ, na thusodakaṃ pivati, so ekāgāriko vā hoti ekālopiko, dvāgāriko vā hoti dvālopiko -pa- sattāgāriko vā hoti sattālopiko, ekissāpi dattiyā yāpeti, dvīhipi dattīhi yāpeti -pa- sattahipi dattīhi yāpeti, ekāhikampi āhāraṃ āhāreti, dvīhikampi āhāraṃ āhāreti -pa- sattāhikampi āhāraṃ āhāreti. Iti evarūpaṃ aḍḍhamāsikampi pariyaṃyabhattabhojanānuyogamanuyutto viharati. Evampi diṭṭhisallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato dhāvati vidhāvati sandhāvati saṃsarati.

Atha vā diṭṭhisallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato, so sākabhakkho vā hoti, sāmākabhakkho vā hoti, nīvārabhakkho vā hoti, daddulabhakkho vā hoti, haṭabhakkho vā hoti, kaṇabhakkho vā hoti, ācāmabhakkho vā hoti, piñṇākabhakkho vā hoti, tilabhakkho vā hoti, tiṇabhakkho vā hoti, gomayabhakkho vā hoti, vanamūlaphalāhāro yāpeti pavattaphalabhojano. So sāṇānipi dhāreti, masāṇānipi dhāreti, chavadussānipi dhāreti, paṃsukūlānipi dhāreti, tirīṭānipi dhāreti, ajināmpi dhāreti, ajinakkhipāmpi dhāreti, kusacīraṃpi dhāreti,

1. Hatthāvalekhano (Syā) Dī 1. 157; Ma 1. 111; Ma 2. 5; Aṃ 1. 300 piṭṭhesupī.

2. Khaḷopimukhā (Sī)

vākacīrampi dhāreti, phalakacīrampi dhāreti, kesakambalampi dhāreti,
 ulūkapakkhampi dhāreti, kesamassulocakopi hoti,
 kesamassulocanānuyogamanuyutto viharati, ubbhaṭṭhakopi hoti
 āsanapaṭikkhitto, ukkuṭīkopi hoti ukkuṭīkappadhānamanuyutto,
 kaṇṭakāpassayiko hoti, kaṇṭakāpassaye seyyaṁ kappeti, phalakaseyyampi
 kappeti, thaṇḍilaseyyampi kappeti, ekāpassayiko hoti rajojalladharo,
 abbhokāsīkopi hoti yathāsanthatiko, vekaṭīkopi hoti
 vikaṭabhojanānuyogamanuyutto, apānakopi hoti apānakattamanuyutto,
 sāyatatiyakampi udakorohanānuyogamanuyutto viharati. Iti evarūpaṁ
 anekavihitaṁ kāyassa ātāpanaparitāpanānuyogamanuyutto viharati. Evampi
 diṭṭhisallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato dhāvati
 vidhāvati sandhāvati samsarati.

Sokasallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato socati
 kilamati paridevati urattāliṁ kandati sammohaṁ āpajjati. Vuttaṁ hetam
 Bhagavatā— * bhūtapubbaṁ brāhmaṇa imissāyeva Sāvattthiyā aññatarissā
 itthiyā mātā kālamakāsi, sā tassā kālakiriyāya ummattikā khittacittā
 rathiyāya rathiyāṁ, siṅghāṭakena siṅghāṭakaṁ upasaṅkamitvā evamāha “api
 me mātaraṁ addassatha, api me mātaraṁ addassathā”ti.

Bhūtapubbaṁ brāhmaṇa imissāyeva Sāvattthiyā aññatarissā itthiyā pitā
 kālamakāsi. Bhātā kālamakāsi. Bhaginī kālamakāsi. Putto kālamakāsi. Dhītā
 kālamakāsi. Sāmiko kālamakāsi, sā tassa kālakiriyāya ummattikā khittacittā
 rathiyāya rathiyāṁ, siṅghāṭakena siṅghāṭakaṁ upasaṅkamitvā evamāha “api
 me sāmikaṁ addassatha, api me sāmikaṁ addassathā”ti.

Bhūtapubbaṁ brāhmaṇa imissāyeva Sāvattthiyā aññatarassa purisassa
 mātā kālamakāsi, so tassā kālakiriyāya ummattako khittacitto rathiyāya
 rathiyāṁ, siṅghāṭakena siṅghāṭakaṁ upasaṅkamitvā evamāha “api me
 mātaraṁ addassatha, api me mātaraṁ addassathā”ti.

* Ma 2. 311 piṭṭhe.

Bhūtapubbaṃ brāhmaṇa imissāyeva Sāvattthiyā aññatarassa purisassa pitā kālamakāsi. Bhātā kālamakāsi. Bhaginī kālamakāsi. Putto kālamakāsi. Dhītā kālamakāsi. Pajāpati kālamakāsi, so tassā kālakiriyāya ummattako khittacitto rathiyāya rathiyaṃ siṅghāthāṭakena siṅghāṭakaṃ upasaṅkamitvā evamāha “api me pajāpatiṃ addassatha, api me pajāpatiṃ addassathā”ti.

Bhūtapubbaṃ brāhmaṇa imissāyeva Sāvattthiyā aññatarā itthī ñātikulaṃ agamāsi “tassā te ñātakā sāmikaṃ acchinditvā aññassa dātukāmā, sā ca taṃ na icchatī. Atha kho sā itthī sāmikaṃ etadavoca “ime maṃ ayyaputta ñātakā tava acchinditvā aññassa dātukāmā, ubho mayaṃ marissāmā”ti. Atha kho so puriso taṃ itthiṃ dvidhā chetvā attānaṃ opātesi “ubho pecca bhavissāmā”ti. Evaṃ sokasallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato dhāvati vidhāvati sandhāvati saṃsarati.

Kathaṃkathāsallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato saṃsayapakkhando hoti vimatipakkhando dvelhakaajāto “ahosiṃ nu kho ahaṃ atītamaddhānaṃ, nanu kho ahosiṃ atītamaddhānaṃ, kiṃ nu kho ahosiṃ atītamaddhānaṃ, kathaṃ nu kho ahosiṃ atītamaddhānaṃ, kiṃ hutvā kiṃ ahosiṃ nu kho atītamaddhānaṃ. Bhavissāmi nu kho ahaṃ anāgatamaddhānaṃ, nanu kho bhavissāmi anāgatamaddhānaṃ, kiṃ nu kho bhavissāmi anāgatamaddhānaṃ, kathaṃ nu kho bhavissāmi anāgatamaddhānaṃ, kiṃ hutvā kiṃ bhavissāmi nu kho anāgatamaddhānaṃ. Etarahi vā paccuppannaṃ addhānaṃ ajjhattaṃ kathaṃkathī hoti, ahaṃ nu khosmi, no nu khosmi, kiṃ nu khosmi, kathaṃ nu khosmi, ayaṃ nu kho satto kuto āgato, so kuhiṃ gāmī bhavissatī”ti. Evaṃ kathaṃkathāsallena otiṇṇo viddho phuṭṭho pareto samohito samannāgato dhāvati vidhāvati sandhāvati saṃsarati.

Te salle abhisāṅkharoti, te salle abhisāṅkharonto sallābhisāṅkhāravasena puratthimaṃ disaṃ dhāvati, pacchimaṃ disaṃ dhāvati, uttaraṃ disaṃ dhāvati, dakkhiṇaṃ disaṃ dhāvati. Te sallābhisāṅkhārā appahinā, sallābhisāṅkhārānaṃ appahinattā gatiyā dhāvati, niraye dhāvati, tiracchānayaniyā dhāvati, pettivisaye dhāvati, manussaloke dhāvati, devaloke dhāvati,

gatiyā gatiṃ, upapattiyā upapattiṃ, paṭisandhiyā paṭisandhiṃ, bhavena bhavaṃ, saṃsārena saṃsāraṃ, vaṭṭena vaṭṭaṃ dhāvati vidhāvati sandhāvati saṃsaratīti yena sallena otiṇṇo, disā sabbā vidhāvati.

Tameva sallamabbuyha, na dhāvati na sīdatīti tameva rāgasallaṃ dosasallaṃ mohasallaṃ mānasallaṃ diṭṭhisallaṃ sokasallaṃ kathaṃkathāsallaṃ abbuyha abbuhitvā uddharitvā samuddharitvā uppāṭayitvā samuppāṭayitvā¹ pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gametvā neva puratthimaṃ disaṃ dhāvati, na pacchimaṃ disaṃ dhāvati, na uttaraṃ disaṃ dhāvati, na dakkhiṇaṃ disaṃ dhāvati, te sallābhisaṅkhārā pahīnā, sallābhisaṅkhārānaṃ pahīnattā gatiyā na dhāvati, niraye na dhāvati, tiracchānayoṇiyā na dhāvati, pettivisaṃsāraṃ na dhāvati, manussaloke na dhāvati, devaloke na dhāvati, na gatiyā gatiṃ, na upapattiyā upapattiṃ, na paṭisandhiyā paṭisandhiṃ, na bhavena bhavaṃ, na saṃsārena saṃsāraṃ, na vaṭṭena vaṭṭaṃ dhāvati vidhāvati sandhāvati saṃsaratīti tameva sallamabbuyha na dhāvati. . **Na sīdatīti** kāmoghe na sīdati, bhavoghe na sīdati, diṭṭhoghe na sīdati, avijjoghe na sīdati na saṃsīdati na oṣīdati na avasīdati na gacchati na avagacchatīti tameva sallamabbuyha, na dhāvati na sīdati. Tenāha Bhagavā—

Yena sallena otiṇṇo, disā sabbā vidhāvati.

Tameva sallamabbuyha, na dhāvati na sīdatīti.

175. * Tattha sikkhānugīyanti,

Yāni loke gadhitāni.

Na tesu pasuto siyā,

Nibbijjha sabbaso kāme.

Sikkhe nibbānamattano.

Tattha sikkhānugīyanti, yāni loke gadhitānīti sikkhāti hatthisikkhā assasikkhā rathasikkhā dhanusikkhā sālākiyaṃ sallakattiyaṃ kāyatikicchaṃ bhūtiyaṃ komārabhaccaṃ². Anugīyantīti gīyanti niggīyanti kathīyanti bhaṇīyanti dīpīyanti voharīyanti. Atha vā gīyanti gaṇhīyanti

1. Uppādayitvā samuppādayitvā (Syā, Ka)

2. Komāratikicchaṃ (Syā), komārasaccaṃ (Ka)

* Khu 1. 424 piṭṭhepi.

uggaṇhīyanti dhārīyanti upadhārīyanti upalakkhīyanti gadhitapaṭilābhāya.

Gadhitā vuccanti pañca kāmagaṇā cakkhuviññeyyā rūpā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasañhitā rajanīyā. Sotaviññeyyā saddā -pa-. Ghānaviññeyyā gandhā. Jivhāviññeyyā rasā. Kāyaviññeyyā phoṭṭhabbā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasañhitā rajanīyā. Kimkāraṇā gadhitā vuccanti pañca kāmagaṇā, yebhuyyena devamanussā pañca kāmagaṇe icchanti sādiyanti paṭthayanti pihayanti abhijappanti, taṃkāraṇā gadhitā vuccanti pañca kāmagaṇā. **Lokoti** manussaloketi tattha sikkhānugīyanti, yāni loke gadhitāni.

Na tesu pasuto siyāti tāsū vā sikkhāsu, tesu vā pañcasu kāmagaṇesu na pasuto siyā, na tanninno assa, na tappono, na tappabbhāro, na tadadhimutto, na tadadhipateyyoti na tesu pasuto siyā.

Nibbijja sabbaso kāmēti nibbijjhāti paṭivijjhivā. “Sabbe saṅkhārā aniccā”ti paṭivijjhivā, “sabbe saṅkhārā dukkhā”ti paṭivijjhivā -pa- “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbam taṃ nirodhadhammaṃ”ti paṭivijjhivā. . **Sabbasoti** sabbena sabbam sabbathā sabbam asesam nissesam pariyādiyanavacanametam sabbasoti. **Kāmāti** uddānato dve kāmā vatthukāmā ca kilesakāmā ca -pa- ime vuccanti vatthukāmā -pa- ime vuccanti kilesakāmāti nibbijja sabbaso kāmē.

Sikkhe nibbānamattanoti sikkhāti tisso sikkhā adhisīlasikkhā adhicitasikkhā adhipaññāsikkhā -pa- ayaṃ adhipaññāsikkhā. .

Nibbānamattanoti attāno rāgassa nibbāpanāya dosassa nibbāpanāya mohassa nibbāpanāya -pa- sabbākusalābhisaṅkhārānam samāya upasamāya vūpasamāya nibbāpanāya paṇissaggāya paṭipassaddhiyā adhisīlampi sikkheyya adhicitampi sikkheyya adhipaññampi sikkheyya imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkheyya jānanto sikkheyya -pa- sacchikātabbam sacchikaronto sikkheyya ācareyya samācareyya samādāya vatteyyāti sikkhe nibbānamattano. Tenāha Bhagavā—

Tattha sikkhānugīyanti,
 Yāni loke gadhitāni.
 Na tesu pasuto siyā,
 Nibbijjha sabbaso kāme.
 Sikkhe nibbānamattanoti.

176. * Sacco siyā appagabbho, amāyo rittapesuṇo.

Akkodhano lobhapāpaṃ, vevicchaṃ vitare muni.

Sacco siyā appagabbhoti sacco siyāti saccavācāya samannāgato siyā, sammādiṭṭhiyā samannāgato siyā, ariyena aṭṭhaṅgikena maggena samannāgato siyāti sacco siyā. . **Appagabbhoti** tīṇi pāgabbhiyāni kāyikaṃ pāgabbhiyaṃ vācasikaṃ pāgabbhiyaṃ cetasikaṃ pāgabbhiyaṃ -pa-. Idaṃ cetasikaṃ pāgabbhiyaṃ. Yassimāni tīṇi pāgabbhiyāni pahīnāni samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbuppattikāni ñāṇagginā daḍḍhāni, so vuccati appagabbhoti sacco siyā appagabbho.

Amāyo rittapesuṇoti māyā vuccati vañcanikā cariyā. Idhekacco kāyena duccharitaṃ caritvā vācāya duccharitaṃ caritvā manasā duccharitaṃ caritvā tassa paṭicchādanahetu pāpikaṃ icchaṃ paṇidahati “mā maṃ jaññā”ti icchati, “mā maṃ jaññā”ti saṅkappeti, “mā maṃ jaññā”ti vācaṃ bhāsati, “mā maṃ jaññā”ti kāyena parakkamati. Yā evarūpā māyā māyāvitā accasarā vañcanā nikati nikiraṇā pariharaṇā gūhanā parigūhanā chādanā paricchādanā anuttānīkammaṃ anāvikammaṃ vocchādanā pāpakiriyā, ayaṃ vuccati māyā. Yassesā māyā pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhā, so vuccati amāyo. . **Rittapesuṇoti** pesuññanti idhekacco pisuṇavāco hoti -pa- evaṃ bhedaḍhippāyena pesuññāṃ upasaṃharati, yassetāṃ pesuññāṃ pahīnāṃ samucchinnāṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhabbuppattikaṃ ñāṇagginā daḍḍhaṃ, so vuccati rittapesuṇo vivittapesuṇo pavivittapesuṇoti amāyo rittapesuṇo.

Akkodhano lobhapāpaṃ, vevicchaṃ vitare muniti akkodhanoti hi kho vuttaṃ, api ca kodho tāva vattabbo. Dasahākārehi

kodho jāyati “anattthaṃ me acarī”ti kodho jāyati -pa- yasseso kodho pahīno samucchinnō vūpasanto paṭipassaddho abhabbuppattiko ñāṇagginā daḍḍho, so vuccati akkodhano. Kodhassa pahīnattā akkodhano kodhavatthussa pariññātattā akkodhano kodhahetussa upacchinnattā akkodhano. **Lobhoti** yo lobho lubbhanā lubbhitattaṃ -pa- abhiññhā lobho akusalamūlaṃ. **Vevicchaṃ** vuccati pañca macchariyāni āvāsamacchariyaṃ -pa- gāho vuccati macchariyaṃ. **Munīti** monaṃ vuccati ñāṇaṃ -pa- saṅgajālamaticca so muni. . **Akkodhano lobhapāpaṃ, vevicchaṃ vitare munīti** muni lobhapāpaṃ vevicchaṃ atari uttari patari samatikkami vītivattayīti¹ akkodhano lobhapāpaṃ, vevicchaṃ vitare muni. Tenāha Bhagavā—

Sacco siyā appamagabbho, amāyo rittapesuṇo.

Akkodhano lobhapāpaṃ, vevicchaṃ vitare munīti.

177. * Niddaṃ tandiṃ sahe thīnaṃ, pamādena na saṃvase.

Atimāne na tiṭṭheyya, nibbānamanaso naro.

Niddaṃ tandiṃ sahe thīnanti niddāti yā kāyassa akalyatā akammaññatā onāho pariyonāho antosamorodho middhaṃ suppaṃ pacalāyikā suppaṃ suppanā suppitattaṃ. **Tandiṃ** yā tandi² tandiyanā tandiyitattaṃ tandimanakatā ālasyaṃ ālasyāyanā ālasyāyitattaṃ. **Thīnanti** yā cittassa akalyatā akammaññatā olīyanā sallīyanā līnaṃ līyanā līyitattaṃ, thīnaṃ thīyanā thīyitattaṃ cittassa. . **Niddaṃ tandiṃ sahe thīnanti niddaṇca tandiṇca thīnaṇca sahe saheyya parisahēyya abhibhaveyya ajjhottareyya** pariyādiyeyya maddeyyāti niddaṃ tandiṃ sahe thīnaṃ.

Pamādena na saṃvaseti pamādo vattabbo. Kāyaduccarite vā vacīduccarite vā manoduccarite vā pañcasu vā kāmaguṇesu cittassa vosaggo vosaggānuppādanam³ vā kusalānaṃ vā dhammānaṃ bhāvanāya asakkaccakiriyatā asātaṇṇakiriyatā anaṭṭhitakiriyatā olīnavuttitā nikkhattacchandatā nikkhattadhuratā anāsevanā abhāvanā abahulīkammaṃ anadhiṭṭhānaṃ ananuyogo pamādo, yo evarūpo pamādo pamajjanā

* Khu 1. 424 piṭṭhepi.

2. Tandi (Sī, Syā, Ka)

1. Vītiva tīti (Ka)

3. Vossaggo vossaggānuppādanam (bahūsu)

pamajjitattaṃ, ayaṃ vuccati pamādo. **Pamādena na saṃvase**ti pamādena na vaseyya na saṃvaseyya na āvaseyya na parivaseyya pamādaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, pamādā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti pamādena na saṃvase.

Atimāne na tiṭṭheyyāti atimānoti idhekacco paraṃ atimaññati jātiyā vā gottena vā -pa- aññataraññatarena vā vatthunā. Yo evarūpo māno maññanā maññitattaṃ unnati unnamo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayaṃ vuccati atimāno. . **Atimāne na tiṭṭheyyāti** atimāne na tiṭṭheyya na saṃtiṭṭheyya atimānaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, atimānā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti atimāne na tiṭṭheyya.

Nibbānamanaso naroti idhekacco dānaṃ dento sīlaṃ samādiyanto uposathakammaṃ karonto pāṇiṃ paribhojanīyaṃ upaṭṭhapento pariveṇaṃ sammajjanto cetiyaṃ vandanto cetiye gandhamālaṃ āropento cetiyaṃ padakkhiṇaṃ karonto yaṃ kiñci tedhātukaṃ kusalābhisaṅkhāraṃ abhisaṅkharonto na gatihetu na upapattihetu na paṭisandhihetu na bhavaheṭu na saṃsāraheṭu na vaṭṭaheṭu sabbaṃ taṃ visaṃyogādhippāyo nibbānaninno nibbānapoṇā nibbānapabbhāro abhisaṅkharotīti evampi nibbānamanaso naro. . Atha vā sabbasaṅkhārādhātuyā cittaṃ paṭivāpetvā¹ amatāya dhātuyā cittaṃ upasaṃharati “etaṃ santaṃ etaṃ paṇītaṃ yadidaṃ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ”ti evampi nibbānamanaso naro.

Na paṇḍitā upadhisukhassa hetu,

Dadanti dānāni punabbhavāya.

Kāmañca te upadhiparikkhayāya,

Dadanti dānaṃ apunabbhavāya.

1. Paṭivāsetvā (Ka)

Na paṇḍitā upadhisukhassa hetu,
 Bhāventi jhānāni punabbhavāya.
 Kāmañca te upadhiparikkhayāya,
 Bhāventi jhānaṃ apunabbhavāya.

Te nibbutiṃ āsisamānasā¹ dadanti,
 Tanninnacittā² tadadhimuttā.
 Najjo yathā sāgaramajjhupetā³,
 Bhavanti nibbānaparāyaṇā teti.

Nibbānamanaso naro. Tenāha Bhagavā—

Niddaṃ tandiṃ sahe thīnaṃ, pamādena na saṃvase.
 Atimāne na tiṭṭheyya, nibbānamanaso naroti.

178. * Mosavajje na niyyetha⁴, rūpe snehaṃ na kubbaye.

Mānañca parijāneyya, sāhasā virato care.

Mosavajje na niyyethāti mosavajjaṃ vuccati musāvādo. Idhekacco sabhaggato vā parisaggato vā nātimaññhagato vā pūgamajjhagato vā rājakulamajjhagato vā abhinīto sakkhipuṭṭho chambho purisa yaṃ jānāsi, taṃ vadehīti. So ajānaṃ vā āha “jānāmi”ti, jānaṃ vā āha “na jānāmi”ti, apassaṃ vā āha “passāmi”ti, passaṃ vā āha “na passāmi”ti, iti attahetu vā parahetu vā āmisakiñcikkahetu vā sampajānamusā bhāsītā hoti, idaṃ vuccati mosavajjaṃ. . Api ca tīhākārehi. Catūhākārehi. Pañcahākārehi. Chahākārehi. Sattahākārehi. Aṭṭhahākārehi -pa-. Imehi aṭṭhahākārehi musāvādo hoti. . **Mosavajje na niyyethāti** mosavajje na yāyeyya na niyyāyeyya na vaheyya na saṃhareyya, mosavajjaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, mosavajjā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti mosavajje na niyyetha.

1. Āsiṃsamānā (Sī), abhimānā (Syā)

2. Tanninnā tañcittā (Ka)

3. Sāgaramajjhagatā (Syā) * Khu 1. 425 piṭṭhepi.

4. Nīyetha (Ka)

Rūpe snehaṃ na kubbayeti rūpanti cattāro ca mahābhūtā catunnañca mahābhūtānaṃ upādāya rūpaṃ. . **Rūpe snehaṃ na kubbayeti** rūpe snehaṃ na kareyya, chandaṃ na kareyya, pemaṃ na kareyya, rāgaṃ na kareyya na janeyya na sañjaneyya na nibbatteyya nābhinibbatteyyāti rūpe snehaṃ na kubbaye.

Mānañca parijāneyyāti mānoti ekavidhena māno, yā cittassa unnati. . Duvidhena māno, attukkaṃsanamāno, paravambhanamāno. . Tividhena māno, “seyyohamasmī”ti māno, “sadisohamasmī”ti māno, “hīnohamasmī”ti māno. . Catuvidhena māno, lābhena mānaṃ janeti, yasena mānaṃ janeti, pasaṃsāya mānaṃ janeti, sukhena mānaṃ janeti. . Pañcavidhena māno, “lābhimhi manāpikānaṃ rūpānaṃ”ti mānaṃ janeti, “lābhimhi manāpikānaṃ saddānaṃ. Gandhānaṃ. Rasānaṃ. Phoṭṭhabbānaṃ”ti mānaṃ janeti. . Chabbidhena māno, cakkhusampadāya mānaṃ janeti, sotasampadāya. Ghānasampadāya. Jivhāsampadāya. Kāyasampadāya. Manosampadāya mānaṃ janeti. . Sattavidhena māno, atimāno mānātimāno omāno sadisamāno adhimāno asmimāno micchāmāno. . Aṭṭhavidhena māno, lābhena mānaṃ janeti, alābhena omānaṃ janeti, yasena mānaṃ janeti, ayasena omānaṃ janeti, pasaṃsāya mānaṃ janeti, nindāya omānaṃ janeti, sukhena mānaṃ janeti, dukkhena omānaṃ janeti. . Navavidhena māno, seyyassa “seyyohamasmī”ti māno, seyyassa “sadisohamasmī”ti māno, seyyassa “hīnohamasmī”ti māno, sadisassa “seyyohamasmī”ti māno, sadisassa sadisohamasmī”ti māno, sadisassa “hīnohamasmī”ti māno, hīnassa “seyyohamasmī”ti māno, hīnassa ‘Sadisohamasmī”ti māno, hīnassa “hīnohamasmī”ti māno. . Dasavidhena māno, idhekacco mānaṃ janeti jātiyā vā gottena vā -pa- aññataraññatarena vā vatthunā, yo evarūpo māno maññanā maññitattaṃ unnati unnamo dhajosampaggāho ketukamyatā cittassa, ayaṃ vuccati māno.

Mānañca parijāneyyāti mānaṃ tihi pariññāhi parijāneyya ñātapariññāya tīraṇapariññāya pahānapariññāya. Katamā ñātapariññā, mānaṃ jānāti ayaṃ ekavidhena māno, yā cittassa unnati. Ayaṃ duvidhena māno attukkaṃsanamāno paravambhanamāno -pa- ayaṃ dasavidhena

māno, idhekacco mānaṃ janeti jātiyā vā gottena vā -pa- aññataraññatarena vā vatthunāti jānāti passati, ayaṃ nātapariññā.

Katamā tīraṇapariññā, etaṃ nātaṃ katvā mānaṃ tīreti aniccatto dukkhato -pa- nissaraṇato tīreti, ayaṃ tīraṇapariññā.

Katamā pahānapariññā, evaṃ tīrayitvā mānaṃ pajahati vinodeti byantiṃ karoti anabhāvaṃ gameti. Ayaṃ pahānapariññā. . **Mānañca pari jāneyyāti** mānaṃ imāhi tīhi pariññāhi pari jāneyyāti mānañca pari jāneyya.

Sāhasā virato careti katamā sāhasā cariyā, rattassa rāgacariyā sāhasā cariyā. Duṭṭhassa dosacariyā sāhasā cariyā, mūḷhassa mohacariyā sāhasā cariyā, vinibaddhassa mānacariyā sāhasā cariyā, parāmaṭṭhassa diṭṭhicariyā sāhasā cariyā, vikkhepagatassa uddhaccacariyā sāhasā cariyā, anīṭṭhaṅgatassa vicikicchācariyā sāhasā cariyā, thāmagatassa anusayacariyā sāhasā cariyā, ayaṃ sāhasā cariyā. . **Sāhasā virato careti** sāhasā cariyāya ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyya careyya vicareyya iriyeyya vatteyya pāleyya yaṭeyya yaṭeyyāti sāhasā virato care. Tenāha Bhagavā—

Mosavajje na niyyetha, rūpa snehaṃ na kubbaye.

Mānañca pari jāneyya, sāhasā virato careti.

179. Purāṇaṃ nābhinandeyya, nave khantiṃ na kubbaye¹.

Hīyamāne na soceyya, ākāsaṃ² na sito siyā.

Purāṇaṃ nābhinandeyyāti purāṇaṃ vuccati atītā rūpavedanāsaññāsaṅkhāra viññāṇā. Atīte saṅkhāre taṇhāvasena diṭṭhivasena nābhinandeyya nābhivadeyya na ajjhoseyya, abhinandānaṃ abhivadanāṃ ajjhosaṇaṃ gāhaṃ

1. Khantimakubbaye (bahūsu)

2. Ākassaṃ (Syā)

parāmāsaṃ abhinivesaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyyāti purāṇaṃ nābhinandeyya.

Nave khantiṃ na kubbayeti navā vuccati paccuppannā rūpavedanāsaññāsaṅkhāraviññāṇā. Paccuppanne saṅkhāre taṇhāvasena diṭṭhivasena khantiṃ na kareyya chandaṃ na kareyya pemaṃ na kareyya rāgaṃ na kareyya na janeyya na sañjaneyya na nibbatteyya nābhinibbatteyyāti nave khantiṃ na kubbaye.

Hīyamāne na soceyyāti hīyamāne hāyamāne parihāyamāne vemāne vigacchamāne antaradhāyamāne na soceyya na kilameyya na parāmaseyya na parideveyya na urattāliṃ kandeyya na sammohaṃ āpajjeyya, cakkhusmiṃ hīyamāne hāyamāne parihāyamāne vemāne vigacchamāne antaradhāyamāne. Sotasmīṃ -pa- ghānasmīṃ. Jivhāya. Kāyasmīṃ. Rūpasmīṃ. Saddasmīṃ. Gandhasmīṃ. Rasasmīṃ. Phoṭṭhabbasmiṃ. Kulasmīṃ. Gaṇasmīṃ. Āvāsasmīṃ. Lābhasmiṃ. Yasasmīṃ. Pasamsāya. Sukhasmiṃ. Cīvarasmīṃ. Piṇḍapātasmīṃ. Senāsanasmīṃ. Gilānapaccayabhesajjaparikkhārasmiṃ hīyamāne hāyamāne parihāyamāne vemāne vigacchamāne antaradhāyamāne na soceyya na kilameyya na parāmaseyya na parideveyya na urattāliṃ kandeyya na sammohaṃ āpajjeyyāti hīyamāne na soceyya.

Ākāsaṃ na sito siyāti ākāsaṃ vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlaṃ. Kimkāraṇā ākāsaṃ vuccati taṇhā. Yāya taṇhāya rūpaṃ ākassati samākassati gaṇhāti parāmasati abhinivisati. Vedanaṃ. Saññaṃ. Saṅkhāre. Viññāṇaṃ. Gatiṃ. Upapattiṃ. Paṭisandhiṃ. Bhavaṃ. Saṃsāraṃ. Vaṭṭaṃ ākassati samākassati gaṇhāti parāmasati abhinivisati, taṃkāraṇā ākāsaṃ vuccati taṇhā. . **Ākāsaṃ na sito siyāti** taṇhānissito na siyā, taṇhaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, taṇhāya ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vipṇamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti ākāsaṃ na sito siyā. Tenāha Bhagavā—

Purāṇaṃ nābhinandeyya, nave khantiṃ na kubbaye.

Hīyamāne na soceyya, ākāsaṃ na sito siyāti.

180. * **Gedhaṃ brūmi mahoghoti, ājavaṃ¹ brūmi jappanaṃ.**

Ārammaṇaṃ pakampanaṃ², kāmapaṅko duraccayo.

Gedhaṃ brūmi mahoghotiti gedho vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa-abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. Mahogho vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa-abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. **Gedhaṃ brūmi mahoghoti**ti gedhaṃ “mahogho”ti brūmi ācikkhāmi desemi paññāpemi paṭṭhapemi vivarāmi vibhajāmi uttānīkaromi pakāsemīti gedhaṃ brūmi mahoghoti.

Ājavaṃ brūmi jappananti ājavā vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa-abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. **Jappanāpi** vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa-abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. **Ājavaṃ brūmi jappananti** ājavaṃ “jappanā”ti brūmi ācikkhāmi -pa- uttānīkaromi pakāsemīti ājavaṃ brūmi jappanaṃ.

Ārammaṇaṃ pakampananti ārammaṇampi vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. Pakampanāpi vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa- abhiijhā lobho akusalamūlanti ārammaṇaṃ pakampanaṃ.

Kāmapaṅko duraccayoti kāmapaṅko kāmakkaddamo kāmakilesa kāmāpalipo kāmāpalirodho³ duraccayo durativatto duttaro duppataro dussamatikkamo dubbītivattoti kāmapaṅko duraccayo. Tenāha Bhagavā—

Gedhaṃ brūmi mahoghoti, ājavaṃ brūmi jappanaṃ.

Ārammaṇaṃ pakampanaṃ, kāmapaṅko duraccayoti.

181. * **Saccā avokkamaṃ muni, thale tiṭṭhati brāhmaṇo.**

Sabbaṃ so paṭinissajja, sa ve santoti vuccati.

Saccā avokkamaṃ munīti saccavācāya avokkamanto sammādiṭṭhiyā avokkamanto ariyā aṭṭhaṅgikā maggā avokkamanto. **Munīti** monaṃ vuccati ñāṇaṃ -pa- saṅgajālamaticca so munīti saccā avokkamaṃ muni.

* Khu 1. 425 piṭṭhepi.

2. Pakappanaṃ (Syā, Ka)

1. Ācamaṃ (Syā, Ka)

3. Kāmāpalibodho (Syā, Ka)

Thale tiṭṭhati brāhmaṇoti thalaṃ vuccati amataṃ nibbānaṃ. Yo so sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ. . **Brāhmaṇo**ti sattannaṃ dhammānaṃ bāhitattā brāhmaṇo -pa-asito tādi pavuccate sa brahmā. . **Thale tiṭṭhati brāhmaṇo**ti thale tiṭṭhati, dīpe tiṭṭhati, tāṇe tiṭṭhati, leṇe tiṭṭhati, saraṇe tiṭṭhati, abhaye tiṭṭhati, accute tiṭṭhati, amate tiṭṭhati, nibbāne tiṭṭhatīti thale tiṭṭhati brāhmaṇo.

Sabbaṃ so paṭinissajjāti sabbaṃ vuccati dvādasāyatanāni cakkhu ceva rūpā ca -pa- mano ceva dhammā ca, yato ajjhattikabāhiresu āyatanesu chandarāgo pahīno hoti ucchinnamūlo tālāvatthukato anabhāvaṃkato āyatim anuppādadhammo. Ettāvatāpi sabbaṃ cattaṃ hoti vantaṃ muttaṃ pahīnaṃ paṭinissaṭṭhaṃ, yato taṇhā ca diṭṭhi ca māno ca pahīnā honti ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā. Ettāvatāpi sabbaṃ cattaṃ hoti vantaṃ muttaṃ pahīnaṃ paṭinissaṭṭhaṃ, yato puññābhisaṅkhāro ca apuññābhisaṅkhāro ca āneñjābhisaṅkhāro ca pahīnā honti ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā. Ettāvatāpi sabbaṃ cattaṃ hoti vantaṃ muttaṃ pahīnaṃ paṭinissaṭṭhanti sabbaṃ so paṭinissajja.

Sa ve santoti vuccatīti so santo upasanto vūpasanto nibbuto paṭipassaddhoti vuccati kathīyati bhaṇīyati dīpīyati voharīyatīti sa ve santoti vuccati. Tenāha Bhagavā—

Saccaṃ avokkamaṃ muni, thale tiṭṭhati brāhmaṇo.

Sabbaṃ so paṭinissajja, sa ve santoti vuccatīti.

182. Sa ve vidvā¹ sa vedagū, ñatvā dhammaṃ anissito.

Sammā so loke iriyāno, na pihetī dha kassaci.

Sa ve vidvā sa vedagūti vidvāti vidvā vijjāgato ñāṇī vibhāvī medhāvī. **Vedagūti vedā** vuccanti catūsu maggesu ñāṇaṃ -pa- sabbavedanāsu vītarāgo sabbavedamaticca vedagū soti sa ve vidvā sa vedagū.

1. Viddhā (Syā) Khu 1. 425 piṭṭhepi.

Ñatvā dhammaṃ anissitoti ñatvāti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. “Sabbe saṅkhārā aniccā”ti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. “Sabbe saṅkhārā dukkhā”ti -pa- “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti ñatvā jānitvā tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaṃ katvā. **Anissitoti** dve nissayā taṇhānissayo ca diṭṭhinissayo ca -pa- ayaṃ taṇhānissayo -pa- ayaṃ diṭṭhinissayo. Taṇhānissayaṃ pahāya diṭṭhinissayaṃ paṭinissajjitvā cakkhūṃ anissito. Sotaṃ anissito. Ghānaṃ anissito -pa- diṭṭhasutamutaviññātabbe dhamme anissito anallīno anupagato anajjhosito anadhimutto nikkhanto nissaḥ vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti ñatvā dhammaṃ anissito.

Sammā so loke iriyānoti yato ajjhattikabāhiresu āyatanesu chandarāgo pahīno hoti ucchinnamūlo tālāvatthukato anabhāvaṃkato āyatīm anuppādadhammo. Ettāvatāpi sammā so loke carati viharati iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti -pa- yato puññābhisaṅkhāro ca apuññābhisaṅkhāro ca āneñjābhisaṅkhāro ca pahīnā honti ucchinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā āyatīm anuppādadhammā. Ettāvatāpi sammā so loke carati viharati iriyati vattati pāleti yapeti yāpetīti sammā so loke iriyāno.

Na pihetīdha kassacīti vihā vuccati taṇhā. Yo rāgo sāgāro -pa- abhiijjhā lobho akusalamūlaṃ. Yassesā pihā taṇhā pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā nāṇagginā daḍḍhā. So kassaci na piheti khattiyassa vā brāhmaṇassa vā vessassa vā suddassa vā gahaṭṭhassa vā pabbajītassa vā devassa vā manussassa vāti na pihetīdha kassaci. Tenāha Bhagavā—

Sa ve vidvā sa vedagū, ñatvā dhammaṃ anissito.

Sammā so loke iriyāno, na pihetīdha kassacīti.

183. * Yodha kāme accatari, saṅgaṃ loke duraccayaṃ.

Na so socati nājjheti, chinnaṃsoto abandhano.

Yodha kāme accatari, saṅgaṃ loke duraccayanti yoti yo yādiso
 yathāyutto yathāvihito yathāpakāro yaṃṭhānappatto
 yaṃdhammasamannāgato khattiyo vā brāhmaṇo vā vesso vā suddo vā
 gahaṭṭho vā pabbajito vā devo vā manusso vā. **Kāmā**ti uddānato dve kāmā
 vatthukāmā ca kilesakāmā ca -pa- ime vuccanti vatthukāmā -pa- ime
 vuccanti kilesakāmā. **Saṅgā**ti satta saṅgā rāgasāṅgo dosasaṅgo mohasaṅgo
 mānasaṅgo diṭṭhisāṅgo kilesasaṅgo duccharitasāṅgo. **Lokoti** apāyaloke
 manussaloke devaloke khandhaloke dhātuloke āyatanaloke. **Saṅgaṃ loke**
duraccayanti yo kāme ca saṅge ca loke duraccaye durativatte duttare
 duppatare dussamatikkame dubbhītivatte atari uttari patari samatikkami
 vītivattayīti yodha kāme accatari, saṅgaṃ loke duraccayaṃ.

Na so socati nājjhetīti vipariṇataṃ vā vatthum na socati.
 Vipariṇatasmiṃ vā vatthusmiṃ na socati. “Cakkhu me vipariṇatan”ti na
 socati. Sotaṃ me. Ghānaṃ me. Jivhā me. Kāyo me. Rūpā me. Saddā me.
 Gandhā me. Rasā me. Phoṭṭhabbā me. Kulāṃ me. Gaṇo me. Āvāso me.
 Lābho me. Yaso me. Pasaṃsā me. Sukhaṃ me. Cīvaraṃ me. Piṇḍapāto me.
 Senāsaṇaṃ me. Gilānapaccayabhesajjaparikkhārā me. Mātā me. Pitā me.
 Bhātā me. Bhaginī me. Putto me. Dhītā me. Mittā me. Amaccā me. Ñātī me.
 “Sālohitā me vipariṇatā”ti na socati na kilamati na paridevati na urattāliṃ
 kandati na sammohaṃ āpajjatīti na socati. **Nājjhetīti** najjheti na ajjheti na
 upanijjhāyati na nijjhāyati na pajjhāyati. Atha vā na jāyati na jīyyati na
 miyyati na cavati na upapajjatīti nājjhetīti na so socati nājjheti.

Chinnasoto abandhanoti sotaṃ vuccati taṇhā. Yo rāgo sārāgo -pa-
 abhiijhā lobho akusalamūlaṃ. Yassesā sotā taṇhā pahīnā samucchinnā -pa-
 ñāṇagginā daḍḍhā, so vuccati chinnasoto. **Abandhanoti** rāgabandhanaṃ
 dosabandhanaṃ mohabandhanaṃ mānabandhanaṃ diṭṭhibandhanaṃ
 kilesabandhanaṃ duccharitabandhanaṃ, yassete bandhanā pahīnā
 samucchinnā -pa-

ñāṇagginā daḍḍhā, so vuccati abandhanoti chinnaṣoto abandhano. Tenāha Bhagavā—

Yodha kāme accatari, saṅgaṃ loke duraccayaṃ.

Na so socati nājjheti, chinnaṣoto abandhanoti.

184. * Yaṃ pubbe taṃ visosehi, pacchā te māhu kiñcanaṃ.

Majjhe ce no gahessasi, upasanto carissasi.

Yaṃ pubbe taṃ visosehīti atīte saṅkhāre ārabha ye kilesā uppajjeyyūṃ, te kilese sosehi visosehi sukkhāpehi visukkhāpehi abījaṃ karohi pajaha vinodehi byantiṃ karohi anabhāvaṃ gamehīti evampi yaṃ pubbe taṃ visosehi. Atha vā ye atītā kammābhisaṅkhārā avipakkavipākā, te kammābhisaṅkhāre sosehi visosehi sukkhāpehi visukkhāpehi abījaṃ karohi pajaha vinodehi byantiṃ karohi anabhāvaṃ gamehīti evampi yaṃ pubbe taṃ visosehi.

Pacchā te māhu kiñcananti pacchā vuccati anāgataṃ. Anāgate saṅkhāre ārabha yāni uppajjeyyūṃ rāgakiñcanaṃ dosakiñcanaṃ mohakiñcanaṃ mānakiñcanaṃ diṭṭhikiñcanaṃ kilesakiñcanaṃ duccharitakiñcanaṃ, imāni kiñcanāni¹ tuyhaṃ mā ahu mā akāsi mā janesi mā sañjanesi mā nibbattesi mā abhinibbattesi pajaha vinodehi byantiṃ karohi anabhāvaṃ gamehīti pacchā te māhu kiñcanaṃ.

Majjhe ce no gahessasīti majjhaṃ vuccati paccuppannā rūpavedanāsaññasaṅkhāraviññāṇā, paccuppane saṅkhāre taṇhāvasena diṭṭhivasena na gahessasi na uggahessasi na gaṇhissasi na parāmasissasi nābhinandissasi nābhicarissasi na ajjhossissasi abhinandanāṃ abhivadanāṃ ajjhosānaṃ gāhaṃ parāmāsaṃ abhinivesaṃ pajahissasi vinodessasi byantiṃ karissasi anabhāvaṃ gamessasīti majjhe ce no gahessasi.

Upasanto carissasīti rāgassa santattā samitattā upasamitattā, dosassa santattā samitattā upasamitattā -pa- sabbākusalābhisaṅkhārānaṃ santattā samitattā upasamitattā vūpasamitattā vijjhātattā nibbutattā vigatattā paṭipassaddhattā santo upasanto vūpasanto nibbuto

* Khu 1. 425 piṭṭhepi.

1. Ime kiñcanā (Ka) passa Dī 3. 182 piṭṭhe.

paṭipassaddho carissasi viharissasi iriyissasi vattissasi pālissasi yapissasi
yāpissasīti upasanto carissasi. Tenāha Bhagavā—

Yaṁ pubbe taṁ visosehi, pacchā te māhu kiñcanam.
Majjhe ce no gahessasi, upasanto carissasīti.

185. * Sabbaso nāmarūpasmim, yassa natthi mamāyitam.

Asatā ca na socati, sa ve loka na jīyati.

Sabbaso nāmarūpasmim, yassa natthi mamāyitanti sabbasoti sabbena
sabbam sabbathā sabbam asesam nissesam pariyādiyanavacanametam
sabbasoti. **Nāmantī** cattāro arūpino khandhā. **Rūpanti** cattāro ca mahābhūtā
catunnañca mahābhūtānam upādāya rūpam. **Yassāti** arahato khīṇāsavassa.
Mamāyitanti dve mamattā taṇhāmamattañca diṭṭhimamattañca -pa- idam
taṇhāmamattam -pa- idam diṭṭhimamattam. . **Sabbaso nāmarūpasmim,**
yassa natthi mamāyitanti sabbaso nāmarūpasmim mamattā yassa natthi na
santi na samvijjanti nupalabbhanti, pahīnā samucchinnā vūpasantā
paṭipassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhāti sabbaso nāmarūpasmim,
yassa natthi mamāyitam.

Asatā ca na socatīti vipariṇatam vā vatthum na socati, vipariṇatasmin
vā vatthusmin na socati “cakkhu me vipariṇatan”ti na socati. Sotam me.
Ghānam me. Jivhā me. Kāyo me. Rūpā me. Saddā me. Gandhā me. Rasā
me. Phoṭṭhabbā me. Kulam me. Gaṇo me. Āvāso me. Lābho me -pa-
“sālohitā me vipariṇatā”ti na socati na kilamati na paridevati na urattālim
kandati na sammoham āpajjatīti evampi asatā ca na socati.

Atha vā asatāya dukkhāya vedanāya phuṭṭho pareto samohito
samannāgato na socati na kilamati na paridevati na urattālim kandati na
sammoham āpajjatīti evampi asatā ca na socati. . Atha vā cakkhurogena
phuṭṭho pareto -pa-. Daṁsamakasavātātapasarīsapasamphassena phuṭṭho
pareto samohito samannāgato na socati na kilamati na paridevati na
urattālim kandati na sammoham āpajjatīti evampi asatā ca na socati. Atha vā
asante asamvijjamāne anupalabbhamāne “ahu vata me, tam vata me

* Khu 1. 425 piṭṭhepi.

natthi, siyā vata me, taṃ vatāhaṃ na labhāmī”ti na socati na kilamati na paridevati na urattāḷiṃ kandati na sammohaṃ āpajjatīti evampi asatā ca na socati.

Sa ve loka na jīyatīti yassa “mayhaṃ vā idaṃ, paresaṃ vā idan”ti kiñci rūpagataṃ vedanāgataṃ saññāgataṃ saṅkhāragataṃ viññāṇagataṃ gahitaṃ parāmaṭṭhaṃ abhiniviṭṭhaṃ ajjhositāṃ adhimuttaṃ atthi, tassa jāni atthi, bhāsitaṃpi hetāṃ—

Jīno¹ ratha’ssaṃ² maṇikuṇḍale ca,
Putte ca dāre ca tatheva jīno.
Sabbesu bhogesu asesakesu,
Kasmā na santappasi sokakāle.

Pubbeva maccaṃ vijahanti bhogā,
Macco dhane pubbataraṃ jahāsi.
Asassatā³ bhogino kāmakāmī,
Tasmā na socāmahaṃ sokakāle.

Udeti āpūراتi veti cando,
Atthaṃ tapetvāna⁴ paleti sūriyo.
Viditā mayā sattuka lokadhammā,
Tasmā na socāmahaṃ sokakāleti.

Yassa “mayhaṃ vā idaṃ, paresaṃ vā idan”ti kiñci rūpagataṃ vedanāgataṃ saññāgataṃ saṅkhāragataṃ viññāṇagataṃ gahitaṃ parāmaṭṭhaṃ abhiniviṭṭhaṃ ajjhositāṃ adhimuttaṃ natthi, tassa jāni natthi. Bhāsitaṃpi hetāṃ “nandasi samaṇā”ti. Kiṃ laddhā āvusoti. Tena hi samaṇa socasīti. Kiṃ jīyittha āvusoti. Tena hi samaṇa neva nandasi na ca socasīti. Evamāvusoti—

1. Jiṇṇe (Sī), jinno (Syā)

2. Rathasse (Sī) pañcakanipāte (ādimhi) Maṇikuṇḍalajātakaṭṭhakathā oloketabbā.

3. Asassakā (Sī), assakā (Syā)

4. Atthaṃ gamitvāna (bahūsu) Khu 5. 120 piṭṭhe.

* Cirassaṃ vata passāma, brāhmaṇaṃ parinibbutaṃ.
Anandiṃ anaghaṃ bhikkhuṃ, tiṇṇaṃ loke visattikanti.

Sa ve loke na jīyati. Tenāha Bhagavā—

Sabbaso nāmarūpasmim, yassa natthi mamāyitaṃ.
Asatā ca na socati, sa ve loke na jīyatīti.

**186. + Yassa natthi “idaṃ me”ti, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ.
Mamattaṃ so asaṃvindaṃ, “natthi me”ti na socati.**

Yassa natthi “idaṃ me”ti, paresaṃ vāpi kiñcananti yassāti arahato khīṇāsavassa. Yassa “mayhaṃ vā idaṃ, paresaṃ vā idan”ti kiñci rupagataṃ vedanāgataṃ saññāgataṃ saṅkhāragataṃ viññāṇagataṃ gahitaṃ parāmaṭṭhaṃ abhiniviṭṭhaṃ ajjhositāṃ adhimuttaṃ natthi na santi na saṃvijjati nupalabbhati, pahīnaṃ samucchinnaṃ vūpasantaṃ paṭipassaddhaṃ abhabbuppattikaṃ ñāṇagginā daḍḍhanti evampi yassa natthi “idaṃ me”ti, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ.

Vuttaṃ hetāṃ Bhagavatā— ++ nāyaṃ bhikkhave kāyo tumhākaṃ, napi aññesaṃ. Purāṇamidāṃ bhikkhave kammaṃ abhisāṅkhataṃ abhisāñcetayitaṃ vedanīyaṃ daṭṭhabbaṃ. Tatra kho bhikkhave sutavā ariyasāvakā paṭiccasamuppādaṃyeva sādhuṃ yoniso manasikaroti “iti imasmim sati idaṃ hoti, imassuppādā idaṃ uppajjati, imasmim asati idaṃ na hoti, imassa nirodhā idaṃ nirujjhati, yadidaṃ avijjāpaccayā saṅkhārā, saṅkhārapaccayā viññāṇaṃ -pa- evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. Avijjāyatveva asesavirāganirodhā saṅkhāranirodho -pa- evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti”ti. Evampi yassa natthi “idaṃ me”ti, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ.

Vuttampi hetāṃ Bhagavatā—

Suññato lokaṃ avekkhassu, mogharāja sadā sato.
Attānudiṭṭhiṃ ūhacca¹, evaṃ maccutaro siyā.
Evaṃ lokaṃ avekkhantaṃ, maccurājā na passatīti.

Evampi yassa natthi idaṃ meti, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ.

* Saṃ 1. 1, 53 piṭṭhesu.

++ Saṃ 1. 294 piṭṭhe.

+ Khu 1. 425 piṭṭhepi.

1. Uhadca (Ka) Khu 1. 448; Khu 10. 7 piṭṭhesu.

Vuttampi hetam Bhagavatā—yam bhikkhave na tumhākaṃ, tam pajahatha, tam vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Kiñca bhikkhave na tumhākaṃ, rūpaṃ bhikkhave na tumhākaṃ, tam pajahatha, tam vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Vedanā. Saññā. Saṅkhārā. Viññāṇaṃ na tumhākaṃ, tam pajahatha, tam vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Tam kiṃ maññatha bhikkhave, yam imasmiṃ jetavane tiṇakaṭṭhasākāhāpalāsaṃ, tam jano hareyya vā ḍaheyya¹ vā yathāpaccayaṃ vā kareyya, api nu tumhākaṃ evamassa “amhe jano harati vā ḍahati vā yathāpaccayaṃ vā karotī”ti. No hetam bhante. Tam kissa hetu, no hi no etaṃ bhante attā vā attaniyaṃ vāti. Evamevaṃ kho bhikkhave yam na tumhākaṃ tam pajahatha, tam vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Kiñca bhikkhave na tumhākaṃ, rūpaṃ bhikkhave na tumhākaṃ tam pajahatha, tam vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Vedanā. Saññā. Saṅkhārā. Viññāṇaṃ na tumhākaṃ tam pajahatha, tam vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissatīti. Evampi yassa natthi “idaṃ me”ti, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ. Bhāsitampi hetam—

* Suddhadhammasamuppādaṃ, suddhasaṅkhārasantatiṃ.

Passantassa yathābhūtaṃ, na bhayaṃ hoti gāmaṇi.

Tiṇakaṭṭhasamaṃ lokaṃ, yadā paññāya passati.

Nāññaṃ patthayate kiñci, aññaṃ appaṭisandhiyāti².

Evampi yassa natthi “idaṃ me”ti, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ. . Vajirā bhikkhunī māraṃ pāpimantaṃ etadavoca—

“Kaṃ nu sattoti paccesi, māra diṭṭhigataṃ nu te.

Suddhasaṅkhārapuñjoyaṃ, nayidha sattupalabbhati.

Yathā hi³ aṅgasambhārā, hoti saddo ratho iti.

Evaṃ khandhesu santesu, hoti sattoti sammuti⁴.

Dukkameva hi sambhoti, dukkhaṃ tiṭṭhati veti ca.

Nāññaṃ dukkhā sambhoti, nāññaṃ dukkhā nirujjhatī”ti.

1. Daheyya (Sī, Ka) Saṃ 2. 28 piṭṭhepi.

2. Paṭisandhiyāti (Sī)

3. Yathāpi (bahūsu) Saṃ 1. 137 piṭṭhe.

4. Sammati (Syā)

* Khu 8. 185 piṭṭhe.

* Evampi yassa natthi idaṃ me, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ.

Vuttañhetam Bhagavatā ⁺ evamevaṃ kho bhikkhave bhikkhu rūpaṃ samannesati yāvatā rūpassa gati. Vedanaṃ. Saññaṃ. Saṅkhāre. Viññāṇaṃ samannesati yāvatā viññāṇassa gati. Tassa rūpaṃ samannesato yāvatā rūpassa gati. Vedanaṃ. Saññaṃ. Saṅkhāre. Viññāṇaṃ samannesato yāvatā viññāṇassa gati. Yampissa taṃ hoti “ahan”ti vā “maman”ti vā asmī”ti vā, tampi tassa nahotīti. Evampi yassa natthi “idaṃ me”ti, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ.

Āyasmā Ānando Bhagavantam etadavoca— * “suñño loko suñño loko”ti bhante vuccati, kittāvatā nu kho bhante “suñño loko”ti vuccatīti. Yasmā ca kho Ānanda suññaṃ attena vā attaniyena vā, tasmā “suñño loko”ti vuccati. Kiñcānanda suññaṃ attena vā attaniyena vā, cakkhu kho Ānanda suññaṃ attena vā attaniyena vā, rūpā suññā, cakkhuviññāṇaṃ suññaṃ, cakkhusamphasso suñño, yadidaṃ cakkhusamphassapaccayā uppajjati vedayitaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā, tampi suññaṃ. Sotaṃ suññaṃ. Saddā suññā. Ghānaṃ suññaṃ. Gandhā suññā. Jivhā suññā. Rasā suññā. Kāyo suñño. Phoṭṭhabbā suññā. Mano suñño, dhammā suññā, manoviññāṇaṃ suññaṃ manosamphasso suñño, yadidaṃ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā, tampi suññaṃ attena vā attaniyena vā. Yasmā kho Ānanda suññaṃ attena vā attaniyena vā, tasmā “suñño loko”ti vuccatīti. Evampi yassa natthi “idaṃ me”ti, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ.

Mamattaṃ so asaṃvindanti mamattāti dve mamattā taṇhāmamattañca diṭṭhimamattañca -pa- idaṃ taṇhāmamattaṃ -pa- idaṃ diṭṭhimamattaṃ. Taṇhāmamattaṃ pahāya diṭṭhimamattaṃ paṭinissajjitvā mamattaṃ avindanto asaṃvindanto anadhigacchanto appaṭilabhantoti mamattaṃ so asaṃvindaṃ.

“Natthi me”ti na socatīti vipariṇataṃ vā vatthuṃ na socati, vipariṇatasmim vā vatthusmim na socati. “Cakkhu me vipariṇatan”ti na socati. Sotaṃ me -pa- “sālohitā me vipariṇatā”ti na socati na kilamati na paridevati na urattāḷim kandatīti na sammohaṃ āpajjatīti “natthi me”ti na socati. Tenāha Bhagavā—

* Saṃ 2. 280; Khu 8. 105piṭṭhesu.

⁺ Saṃ 2. 401; Khu 8. 186 piṭṭhesu.

Yassa natthi “idaṃ me”ti, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ.
Mamattaṃ so asaṃvindaṃ, “natthi me”ti na socatīti.

**187. * Anit̐thurī ananugiddho, anejo sabbadhī samo.
Tamānisaṃsaṃ pabrūmi, pucchito avikampinaṃ.**

Anit̐thurī ananugiddho, anejo sabbadhī samoti katamaṃ **nit̐thuriyaṃ**.

Idhekacco nit̐thuriyo hoti,
paralābhasakkāragarukāramānanavandanapūjanāsu issati usūyati¹ issaṃ
bandhati. Yaṃ evarūpaṃ nit̐thuriyaṃ nit̐thuriyakammaṃ issā issāyaṇā
issāyitattaṃ usūyā usūyaṇā usūyitattaṃ. Idaṃ vuccati nit̐thuriyaṃ. Yassetam
nit̐thuriyaṃ pahīnaṃ samucchinnaṃ -pa- ñāṇagginā daḍḍhaṃ. So vuccati
anit̐thurīti. . **Ananugiddhoti gedho** vuccati taṇhā, yo rāgo sārāgo -pa-
abhijjhā lobho akusalamūlaṃ. Yasseto gedho pahīno samucchinno -pa-
ñāṇagginā daḍḍho. So vuccati ananugiddho. So rūpe agiddho, sadde -pa-
diṭṭhasutamutaviññātabbesu dhammesu aviddho agadhito amucchito
anajjhosanno vitagedho vigatagedho cattagedho vantagedho muttagedho
pahīnagedho paṭinissaṭṭhagedho vītārāgo vigatārāgo cattārāgo vantarāgo
muttarāgo pahīnarāgo paṭinissaṭṭharāgo nicchāto nibbuto sītibhūto
sukhappaṭisaṃvedī brahmabhūtena attanā viharatīti anit̐thurī ananugiddho.

Anejo sabbadhī samoti ejā vuccati taṇhā, yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā
lobho akusalamūlaṃ. Yassetā ejā taṇhā pahīnā samucchinnaṃ -pa- ñāṇagginā
daḍḍhā, so vuccati anejo, ejāya pahīnattā anejo. So lābhēpi na iñjati,
alābhēpi na iñjati, yasepi na iñjati, ayasepi na iñcati, pasamsāyapi na iñjati,
nindāyapi na iñjati, sukhepi na iñjati, dukkhepi na iñjati, na calati na vedhati
nappavedhati na sampavedhatīti anejo. . **Sabbadhī samoti sabbaṃ** vuccati
dvādasāyatanāni. Cakkhu ceva rūpā ca -pa-. Mano ceva dhammā ca, yato
ajjhāttikabāhiresu āyatanesu chandarāgo pahīno hoti ucchinnamūlo
tālāvattukato anabhāvaṃkato āyatim anuppādadhammo, so vuccati
sabbadhi samo. So sabbattha tādi sabbattha majjhatto sabbattha upekkhakoti
anejo sabbadhī samo.

* Khu 1. 425 piṭṭhepi.

1. Ussuyyati (Syā), ussūyati (Ka)

Tamānisaṃsaṃ pabrūmi, pucchito avikampinanti avikampinaṃ puggalaṃ puṭṭho pucchito yācito ajjhesito pasādito ime cattāro ānisaṃse pabrūmi. Yo so anīṭṭhurī ananugiddho anejo sabbadhi samoti brūmi ācikkhāmi -pa- pakāsemīti tamānisaṃsaṃ pabrūmi, pucchito avikampinaṃ, tenāha Bhagavā—

Anīṭṭhurī ananugiddho, anejo sabbadhī samo.

Tamānisaṃsaṃ pabrūmi, pucchito avikampinanti.

188. Anejassa vijānato, natthi kāci nisaṅkhati¹.

Virato so viyārabbhā², khemaṃ passati sabbadhi.

Anejassa vijānatoti ejā vuccati taṇhā, yo rāgo sārāgo -pa- abhijjhā lobho akusalamūlaṃ, yassesā ejā taṇhā pahīnā samucchinnā -pa- nāṇagginā daḍḍhā. So vuccati anejo, ejāya pahīnattā anejo. So lābhepi na iñjati, alābhepi na iñjati, yasepi na iñjati, ayasepi na iñjati, pasaṃsāyapi na iñjati, nindāyapi na iñjati, sukhepi na iñjati, dukkhepi na iñjati na calati na vedhati nappavedhati na sampavedhatīti anejassa. . **Vijānatoti** jānato ājānato vijānato paṭivijānato paṭivijjhato “sabbe saṅkhārā aniccā”ti jānato ājānato vijānato paṭivijānato paṭivijjhato. “Sabbe saṅkhārā dukkhā”ti -pa- “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti jānato ājānato vijānato paṭivijānato paṭivijjhato anejassa vijānato.

Natthi kāci nisaṅkhatīti nisaṅkhatiyo vuccanti puññābhisaṅkhāro apuññābhisaṅkhāro āneñjābhisaṅkhāro. Yato puññābhisaṅkhāro ca apuññābhisaṅkhāro ca āneñjābhisaṅkhāro ca pahīnā honti ucchinnamūlā tālavatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā. Ettāvatā nisaṅkhatiyo natthi na santi na saṃvijjanti nupalabbhanti. Pahīnā samucchinnā vūpasantā paṭipassaddhā abhabbuppattikā nāṇagginā daḍḍhāti natthi kāci nisaṅkhati.

Virato so viyārabbhāti viyārabbhō vuccati puññābhisaṅkhāro apuññābhisaṅkhāro āneñjābhisaṅkhāro, yato puññābhisaṅkhāro ca

1. Nisaṅkhiti (bahūsu)

Khu 1. 425 piṭṭhepi.

2. Viyārambhā (bahūsu)

apuññābhisaṅkhāro ca āneñjābhisaṅkhāro ca pahīnā honti ucchinnamūlā
tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā āyatim anuppādadhammā. Ettāvatā ārabbhā
viyārabbhā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭṭo vippamutto
visaññutto vimariyādikatena cetasā viharatīti virato so viyārabbhā.

Khemaṃ passati sabbadhīti bhayakaro rāgo bhayakaro doso bhayakaro
moho -pa- bhayakarā kilesā. Bhayakarassa rāgassa pahīnattā -pa-
bhayakarānaṃ kilesānaṃ pahīnattā sabbattha khemaṃ passati, sabbattha
abhayaṃ passati, sabbattha anītikaṃ passati, sabbattha anupaddavaṃ
passati, sabbattha anupasaggaṃ passati, sabbattha anupasaṭṭhantaṃ¹ passatīti
khemaṃ passati sabbadhi. Tenāha Bhagavā—

Anejassa vijānato, natthi kāci nisaṅkhati.

Virato so viyārabbhā, khemaṃ passati sabbadhīti.

189. Na samesu na omesu, na ussesu vadate muni.

Santo so vītamaccharo², nādeti na nirassati. (Iti Bhagavā)

Na samesu na omesu, na ussesu vadate munīti munīti monaṃ vuccati
ñāṇaṃ -pa- saṅgajālamaticca so muni. “Seyyohamasmi”ti vā
“sadisohamasmi”ti vā “hīnohamasmi”ti vā na vadati na katheti na bhaṇati na
dīpayati na voharatīti na samesu na omesu, na ussesu vadate muni.

Santo so vītamaccharoti santoti rāgassa santattā samitattā santo.
Dosassa. Mohassa -pa- sabbākusalābhisaṅkhārānaṃ santattā samitattā
vūpasamitattā vijjhātattā nibbutattā vigatattā paṭipassaddhattā santo upasanto
vūpasanto nibbuto paṭipassaddhoti santo so. . **Vitamaccharoti** pañca
macchariyāni āvāsamacchariyaṃ -pa- gāho vuccati macchariyaṃ. Yassetāṃ
macchariyaṃ pahīnaṃ samucchinnaṃ -pa- ñāṇagginā daḍḍhaṃ, so vuccati.
Vītamaccharo vigatamaccharo cattamaccharo vantamaccharo
muttamaccharo pahīnamaccharo paṭinissaṭṭhamaccharoti santo so
vītamaccharo.

1. Passaddham (Syā)

2. Vītamacchero (Sī) Khu 1. 425 piṭṭhepi.

Nādeti na nirassati, iti Bhagavāti nādetīti rūpaṃ nādiyati na upādiyati na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisati. Vedanaṃ. Saññaṃ. Saṅkhāre. Viññāṇaṃ. Gatim. Upapattim. Paṭisandhim. Bhavaṃ. Saṃsāraṃ. Vaṭṭaṃ nādiyati na upādiyati na gaṇhāti na parāmasati nābhinivisatīti nādeti. **Na nirassatīti** rūpaṃ na pajahati na vinodeti na byantim karoti na anabhāvaṃ gameti. Vedanaṃ. Saññaṃ. Saṅkhāre. Viññāṇaṃ. Gatim. Upapattim. Paṭisandhim. Bhavaṃ. Saṃsāraṃ. Vaṭṭaṃ na pajahati na vinodeti na byantim karoti na anabhāvaṃ gameti. **Bhagavāti** gāravādhivacanaṃ -pasacchikā paññatti yadidaṃ Bhagavāti. Tenāha Bhagavā—

Na samesu na omesu, na ussesu vadate muni.

Santo so vītamaccharo, nādeti na nirassati. (Iti Bhagavā.)

Attadaṇḍasuttaniddeso pannarasamo.

16. Sāriputtasuttaniddesa

Atha Sāriputtasuttaniddesaṃ vakkhati—

190. * Na me diṭṭho ito pubbe, (iccāyasmā Sāriputto,)

Na suto uda kassaci.

Evaṃ vagguvado satthā,

Tusitā gaṇimāgato.

Na me diṭṭho ito pubbeti ito pubbe me mayā na diṭṭhipubbo so Bhagavā iminā cakkhunā iminā attabhāvena, yadā Bhagavā Tāvatisabhavane Pāricchattakamūle Paṇḍukambalasilāyaṃ vassaṃvuṭṭho¹ devagaṇaparivuto majjhe maṇimayena sopānena Saṅkassanagaraṃ otiṇṇo imaṃ dassanaṃ pubbe na diṭṭhoti na me diṭṭho ito pubbe.

Iccāyasmā Sāriputtoti iccāti padasandhi padasaṃsaggo padapāripurī akkharasamavāyo byañjanasiliṭṭhatā padānupubbataṭpetam iccāti. **Āyasmāti** piyavacanaṃ garuvacanaṃ sagāravasappatissavacanametam āyasmāti.

* Khu 1. 426 piṭṭhe.

1. Vassaṃvutto (Sī, Ka)

Sāriputtoti tassa therassa nāmaṃ saṅkhā samaññā paññatti vohāro nāmaṃ nāmakammaṃ nāmadheyyaṃ nirutti byañjanaṃ abhilāpoti iccāyasmā Sāriputto.

Na suto uda kassacīti nāti paṭikkhepo. **Udāti** padasandhi padasaṃsaggo padapāripūrī akkharasamavāyo byañjanasiliṭṭhatā padānupubbatāpetam udāti. **Kassacīti** khattiyassa vā brāhmaṇassa vā vessassa vā suddassa vā gahaṭṭhassa vā pabbajitassa vā devassa vā manussassa vāti na suto uda kassaci.

Evam vagguvado satthāti evaṃ vagguvado madhuravado pemaṇiyavado hadayaṅgamavado karavīkarutamañjughoso¹. Aṭṭhaṅgasamannāgato kho pana tassa Bhagavato mukhato ghoso niccharati viṣaṭṭho ca viññeyyo ca mañju ca savanīyo ca bindu ca avisārī ca gambhīro ca ninnādī ca. Yathā parisam kho pana so Bhagavā sarena viññāpeti, na assa bahiddhā parisāya ghoso niccharati, brahmassaro kho pana so Bhagavā karavīkabhāṇīti evaṃ vagguvado.

Satthāti Satthā Bhagavā Satthavāho, yathā satthavāho satte kantāram tāreti, corakantāram tāreti, vāḷakantāram tāreti, dubbhikkhakantāram tāreti, nirudakakantāram tāreti uttāreti nittāreti patāreti khemantabhūmim sampāpeti, evamevaṃ Bhagavā Satthavāho satte kantāram tāreti, jātikantāram tāreti, jarākantāram tāreti, byādhikantāram -pa-naraṇakantāram. Sokaparideva dukkhadomanassupāyāsakantāram tāreti. Rāgakantāram tāreti. Dosakantāram. Mohakantāram. Mānakantāram. Diṭṭhikantāram. Kilesakantāram. Duccaritakantāram tāreti. Rāgagahanam tāreti. Dosagahanam. Mohagahanam. Mānagahanam. Diṭṭhigahanam. Kilesagahanam. Duccaritagahanam tāreti uttāreti nittāreti patāreti khemantaṃ amataṃ nibbānaṃ sampāpetīti evampi Bhagavā Satthavāho.

Atha vā Bhagavā netā vinetā anunetā paññāpetā nijjhāpetā pekkhetā pasādetāti evampi Bhagavā Satthavāho.

1. Karavīkarudamañjussaro (Syā)

Atha vā Bhagavā anuppannassa maggassa uppādetā, asaṇḍātassa maggassa saṇḍanetā, anakkhātassa maggassa akkhātā, maggaññū maggavidū maggakovidō maggānugā ca pana etarahi sāvaka viharanti pacchā samannāgatāti evampi Bhagavā Satthavāhoti evaṃ vagguvado Satthā.

Tusitā gaṇimāgatoti Bhagavā Tusitakāyā cavitvā sato sampajāno mātukucchim okkantoti evampi Tusitā gaṇimāgato.

Atha vā devā vuccanti Tusitā, te tuṭṭhā santuṭṭhā attamanā pamuditā pītisomanassajātā devalokato gaṇim āgatoti evampi Tusitā gaṇimāgato. .
Atha vā arahanto vuccanti Tusitā, te tuṭṭhā santuṭṭhā attamanā paripuṇṇasaṅkappā Arahantānaṃ gaṇim āgatoti evampi Tusitā gaṇimāgato.
. **Gaṇīti** gaṇī Bhagavā. Gaṇācariyoti gaṇī, gaṇassa satthāti gaṇī, gaṇaṃ pariharatīti gaṇī, gaṇaṃ ovadatīti gaṇī, gaṇamanusāsātīti gaṇī, visārado gaṇaṃ upasaṅkamatīti gaṇī, gaṇa'ssa¹ sussūsati sotaṃ odahati aññā cittaṃ upaṭṭhapetīti gaṇī, gaṇaṃ akusalā vuṭṭhāpetvā kusale patitṭhāpetīti gaṇī, bhikkhugaṇassa gaṇī, bhikkhunigaṇassa gaṇī, upāsakagaṇassa gaṇī, upāsikāgaṇassa gaṇī, rājagaṇassa gaṇī, khattiyagaṇassa. Brāhmaṇagaṇassa. Vessagaṇassa. Suddagaṇassa. Devagaṇassa. Brahmagaṇassa gaṇī, saṅghī gaṇī gaṇācariyo. **Āgatoti** upagato samupagato samupapanno²
Saṅkassanagaranti Tusitā gaṇimāgato. Tenāha thero Sāriputto—

Na me diṭṭho ito pubbe, (iccāyasmā Sāriputto,)
Na suto uda kassaci.
Evaṃ vagguvado satthā,
Tusitā gaṇimāgatoti.

191. * Sadevakassa lokassa, yathā dissati cakkhumā.

Sabbaṃ tamaṃ vinodetvā, ekova ratimajjhagā.

1. Gaṇossa (Sī)

2. Sampatto (Syā, Ka)

* Khu 1. 426 piṭṭhepi.

Sadevakassa lokassāti sadevakassa lokassa samāarakassa sabrahmakassa sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāyāti sadevakassa lokassa.

Yathā dissati cakkhumāti yathā Bhagavantam Tāvatisabhabhane Pāricchattakamūle Paṇḍukambalasilāyam nisinnam dhammam desentam devatā pasanti, tathā manussā passanti. Yathā manussā passanti, tathā devatā passanti. Yathā devānam dissati, tathā manussānam dissati. Yathā manussānam dissati, tathā devānam dissatīti evampi yathā dissati cakkhumā. Yathā vā paneke bhonto samaṇabrāhmaṇā adantā dantavaṇṇena dissanti, asantā santavaṇṇena dissanti, anupasantā upasantavaṇṇena dissanti, anibbutā nibbutavaṇṇena dissanti.

Patirūpako mattikākuṇḍalova,
Lohaḍḍhamāsova¹ suvaṇṇachanno.
Caranti loke parivārachannā,
Anto asuddhā bahi sobhamānāti².

Na Bhagavā evam dissati. Bhagavā bhūtena tacchena tathena yāthāvena aviparītena sabhāvena danto dantavaṇṇena dissati, santo santavaṇṇena dissati, upasanto upasantavaṇṇena dissati, nibbuto nibbutavaṇṇena dissati, akappita-iriyāpathā ca Buddhā Bhagavanto paṇidhisampannāti evampi yathā dissati cakkhumā.

Atha vā Bhagavā visuddhasaddo gatakittisaddasiloko³ nāgabhabhane ca supaṇṇabhabhane ca yakkhabhabhane ca asurabhabhane ca gandhabbabhabhane ca mahārājabhabhane ca indabhabhane ca brahmabhabhane ca devabhabhane ca, ediso ca tādiso ca tato ca bhiyyoti evampi yathā dissati cakkhumā.

Atha vā Bhagavā dasahi balehi samannāgato catūhi vesārajjehi catūhi paṭisambhidāhi chahi abhiññāhi chahi Buddhadhammehi, tejena ca balena ca guṇena ca vīriyena ca paññāya ca dissati ñāyati paññāyati.

1. Lohamāsova (Syā)

2. Ayaṁ gāthā Saṁ 1. 79 piṭṭhe dissati.

3. Bhaṭakittisaddasiloko (Syā)

Dūre santo pakāsentī, Himavantova pabbato.
Asantettha na dissanti, rattim khittā¹ yathā sarāti.

Evampi yathā dissati cakkhumā.

Cakkhumāti * Bhagavā pañcahi cakkhūhi cakkhumā, maṁsacakkhunāpi cakkhumā, dibbacakkhunāpi cakkhumā, paññācakkhunāpi cakkhumā, Buddhacakkhunāpi cakkhumā, samantacakkhunāpi cakkhumā.

Kathaṁ Bhagavā maṁsacakkhunāpi cakkhumā, maṁsacakkhumhi Bhagavato pañca vaṇṇā saṁvijjanti nīlo ca vaṇṇo pītako ca vaṇṇo lohitaḥ ca vaṇṇo kaṇho ca vaṇṇo odāto ca vaṇṇo. Akkhiḥlomāni ca Bhagavato. Yattha ca akkhiḥlomāni patitthitāni, taṁ nīlaṁ hoti sunīlaṁ pāsādikāṁ dassaneyyaṁ umāpupphasamānaṁ. Tassa parato pītakaṁ hoti supītakaṁ suvaṇṇavaṇṇaṁ pāsādikāṁ dassaneyyaṁ kaṇikārapupphasamānaṁ. Ubhato ca akkhiḥkūṭāni Bhagavato lohitaḥkāni honti sulohitaḥkāni pāsādikāni dassaneyyāni indagopakasamānāni. Majjhe kaṇhaṁ hoti sukaṇhaṁ alūkaṁ suddhaṁ pāsādikāṁ dassaneyyaṁ addāritthakasaṁmānaṁ. Tassa parato odātaṁ hoti su-odātaṁ setaṁ paṇḍaraṁ pāsādikāṁ dassaneyyaṁ osadhitārakasamānaṁ. Tena Bhagavā pākātikena maṁsacakkhunā attabhāva-pariyāpannaṁ purimasucaritakammābhiniḥbattena samantā yojanaṁ passati divā ceva rattiṇa. Yadāpi caturaṅgasamannāgato andhakāro hoti, sūriyo ca atthaṅgato hoti, kāḷapakko ca upasatho hoti, tibbo ca vanasaṇḍo hoti, mahā ca kāḷamegho abbhutthito hoti. Evarūpepi caturaṅgasamannāgate andhakāre samantā yojanaṁ passati, natthi so kuṭṭo vā kavāṭaṁ vā pākāro vā pabbato vā gaccho vā latā vā āvaraṇaṁ rūpānaṁ dassanāya. Ekaṁce tilaphalaṁ nimittaṁ katvā tilavāhe pakkhiḥpeyya. Taññeva tilaphalaṁ uddhareyya. Evaṁ parisuddhaṁ Bhagavato pākātikamaṁsacakkhu. Evaṁ Bhagavā maṁsacakkhunāpi cakkhumā.

Kathaṁ Bhagavā dibbena cakkhunāpi cakkhumā, Bhagavā dibbena cakkhunā visuddhena atikkantaṁānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne

1. Rattikhittā (Sī) Khu 1. 56 piṭṭhe.

* Heṭṭhā 275; Khu 8. 173 piṭṭhesupī.

hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāti “ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannāgatā vacīduccaritena samannāgatā manoduccaritena samannāgatā ariyānaṃ upavādakā micchādiṭṭhikā micchādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapannā. Ime vā pana bhonto sattā kāyasucaritena samannāgatā vacīsucaritena samannāgatā manosucaritena samannāgatā ariyānaṃ anupavādakā sammādiṭṭhikā sammādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapannā”ti. Iti dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāti. Ākaṅkhamāno ca Bhagavā ekampi lokadhāturaṃ passeyya, dvepi lokadhātuyo passeyya, tissopi lokadhātuyo passeyya, catassopi lokadhātuyo passeyya, pañcapi lokadhātuyo passeyya, dasapi lokadhātuyo passeyya, vīsampi¹ lokadhātuyo passeyya, tiṃsampi lokadhātuyo passeyya, cattālīsampi lokadhātuyo passeyya, paññāsampi lokadhātuyo passeyya, satampi lokadhāturaṃ passeyya, saḥassimpi cūḷanikaṃ lokadhāturaṃ passeyya, dviṣaḥassimpi majjhimikaṃ lokadhāturaṃ passeyya, tiṣaḥassimpi lokadhāturaṃ passeyya, mahāsaḥassimpi lokadhāturaṃ passeyya, yāvatakaṃ pana ākaṅkheyya, tāvatakaṃ passeyya. Evaṃ parisuddhaṃ Bhagavato dibbacakkhu. Evaṃ Bhagavā dibbena cakkhunāpi cakkhumā.

Kathaṃ Bhagavā paññācakkhunāpi cakkhumā, Bhagavā mahāpaṇño puthupaṇño hāsapaṇño javanapaṇño tikkhapaṇño nibbedhikapaṇño paññāpabhedakusalo pabhinnañāṇo adhigatapaṭisambhido catuvesārajjappatto dasabaladhārī purisāsabho purisasīho purisanāgo purisajāṇño purisadhoraṃho anantañāṇo anantatejo anantayasa aḍḍho mahaddhano dhanavā netā vinetā anunetā paññāpetā nijjhāpetā pekkhetā pasādetā, so hi Bhagavā anuppannassa maggassa uppādetā, asaṅjātassa maggassa saṅjanetā, anakkhātassa maggassa akkhātā,

1. Vīsatimpi (Sī) heṭṭhā 277; Khu 8.174 piṭṭhesupī.

maggaññū maggavidū maggakovido, maggānugā ca pana etarahi sāvakā viharanti pacchā samannāgatā.

* So hi Bhagavā jānaṃ jānāti, passaṃ passati, cakkhubhūto ñāṇabhūto dhammabhūto brahmabhūto vattā pavattā atthasa ninnetā amatassa dātā Dhammassāmī Tathāgato, natthi tassa Bhagavato aññātaṃ adiṭṭhaṃ aviditaṃ asacchikataṃ aphasitaṃ paññāya. Atītaṃ anāgataṃ paccuppannaṃ upādāya sabbe dhammā sabbākārena Buddhassa Bhagavato ñāṇamukhe āpāthaṃ āgacchanti. Yaṃ kiñci neyyaṃ nāma atthi jānitabbaṃ¹ attatto vā paratto vā ubhayatto vā, diṭṭhadhammiko vā attho samparāyiko vā attho, uttāno vā attho gambhīro vā attho, gūḷho vā attho paṭicchanno vā attho, neyyo vā attho nīto vā attho, anavajjo vā attho nikkilesa vā attho, vodāno vā attho paramatto vā attho, sabbaṃ taṃ antobuddhañāṇe parivattati.

Atīte Buddhassa Bhagavato appaṭihataṃ ñāṇaṃ, anāgate appaṭihataṃ ñāṇaṃ, paccuppanne appaṭihataṃ ñāṇaṃ, sabbaṃ kāyakammaṃ Buddhassa Bhagavato ñāṇānuparivatti. Sabbaṃ vacīkammaṃ. Sabbaṃ manokammaṃ Buddhassa Bhagavato ñāṇānuparivatti. Yāvatakaṃ neyyaṃ, tāvatakaṃ ñāṇaṃ. Yāvatakaṃ ñāṇaṃ, tāvatakaṃ neyyaṃ. Neyyapariyantikaṃ ñāṇaṃ, ñāṇapariyantikaṃ neyyaṃ. Neyyaṃ atikkamitvā ñāṇaṃ nappavattati, ñāṇaṃ atikkamitvā neyyapatho natthi, aññamaññāpariyantaṭṭhāyino te dhammā. Yathā dvinnāṃ samuggapaṭālānaṃ sammāphusitānaṃ heṭṭhimaṃ samuggapaṭālānaṃ uparimaṃ nātivattati, uparimaṃ samuggapaṭālānaṃ heṭṭhimaṃ nātivattati, aññamaññāpariyantaṭṭhāyino. Evamevaṃ Buddhassa Bhagavato neyyaṃca ñāṇaṃca aññamaññāpariyantaṭṭhāyino. Yāvatakaṃ neyyaṃ, tāvatakaṃ ñāṇaṃ. Yāvatakaṃ ñāṇaṃ, tāvatakaṃ neyyaṃ. Neyyapariyantikaṃ ñāṇaṃ, ñāṇapariyantikaṃ neyyaṃ. Neyyaṃ atikkamitvā ñāṇaṃ na pavattati, ñāṇaṃ atikkamitvā neyyapatho natthi, aññamaññāpariyantaṭṭhāyino te dhammā.

Sabbadhammesu Buddhassa Bhagavato ñāṇaṃ pavattati sabbe dhammā Buddhassa Bhagavato āvajjanapaṭibaddhā ākaṅkhaapaṭibaddhā manasikārapaṭibaddhā cittuppādapapaṭibaddhā. Sabbasattesu Buddhassa Bhagavato ñāṇaṃ pavattati, sabbesaṃ

1. Atthi dhammaṃ jānitabbaṃ (Ka) 277 piṭṭhe. * Khu 8. 175; Khu 9. 375 piṭṭhesupi.

sattānaṃ Bhagavā āsayaṃ jānāti, anusayaṃ jānāti, caritaṃ jānāti, adhimuttiṃ jānāti, apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye bhabbābhabbe satte pajānāti. Sadevako loko samārako sabrahmako sassamaṇabrāhmaṇī pajā sadevamanussā antobudhadhañāṇe parivattati.

Yathā ye keci macchakacchapā antamaso timitimiṅgalaṃ upādāya antomahāsamudde parivattanti. Evamevaṃ sadevako loko samārako sabrahmako sassamaṇabrāhmaṇī pajā sadevamanussā antobuddhañāṇe parivattati. . Yathā ye keci pakkhī antamaso garuḷhaṃ venateyyaṃ upādāya ākāsaṃ padese parivattanti. Evamevaṃ yepi te Sāriputtasamā paññāya, tepi Buddhañāṇassa padese parivattanti, Buddhañāṇaṃ devamanussānaṃ paññaṃ pharitvā abhibhavitvā tiṭṭhati. Yepi te khattiyapaṇḍitā brāhmaṇapaṇḍitā gahapatipaṇḍitā samaṇapaṇḍitānipuṇā kataparappavādā vāavedhirūpā vobhindantā maññe caranti paññāgatena diṭṭhigatāni. Te pañhe abhisankharitvā abhisankharitvā Tathāgataṃ upasankamitvā pucchanti gūḷhāni ca paṭicchannāni ca, kathitā visajjitāva te pañhā Bhagavatā honti niddiṭṭhakāraṇā. Upakkhittakā ca te Bhagavato sampajjanti, atha kho Bhagavāva tattha atirocati yadidaṃ paññāyāti. Evaṃ Bhagavā paññācakkhunāpi cakkhumā.

Kathaṃ Bhagavā Buddhacakkhunāpi cakkhumā, Bhagavā Buddhacakkhunā lokaṃ volokento¹ addasa satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye, appekacce paralokavajjabhayadassāvino viharante appekacce naparalokavajjabhayadassāvino viharante, seyyathāpi nāma uppaliniyaṃ vā paduminiyaṃ vā puṇḍarīkiniyaṃ vā appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇṇarīkāni vā uḍake jātāni uḍake saṃvaḍḍhāni uḍakānuggatāni antonimuggaposīni, appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā uḍake jātāni uḍake saṃvaḍḍhāni samodakāṃ ṭhitāni, appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā uḍake jātāni uḍake saṃvaḍḍhāni uḍakāṃ accuggamma tiṭṭhanti

1. Olokento (Sī)

anupalittāni udakena. Evamevaṃ Bhagavā Buddhacakkhunā lokam
 volokento addasa satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye
 svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye, appekacce
 paralokavajjabhayadassāvino viharante, appekacce
 naparalokavajjabhayadassāvino viharante, jānāti Bhagavā “ayaṃ puggalo
 rāgacarito, ayaṃ dosacarito, ayaṃ mohacarito, ayaṃ vitakkacarito, ayaṃ
 saddhācarito, ayaṃ ñāṇacarito”ti. Rāgacaritassa Bhagavā puggalassa
 asubhakatham katheti, dosacaritassa Bhagavā puggalassa mettābhāvanam
 ācikkhati, mohacaritassa Bhagavā puggalassa uddese paripucchāya kālena
 dhammassavane kālena dhammasākacchāya garuṣaṃvāse niveseti,
 vitakkacaritassa Bhagavā puggalassa ānāpānassatiṃ ācikkhati,
 saddhācaritassa Bhagavā puggalassa pasādanīyam nimittam ācikkhati
 Buddhasubodhim dhammasudhammatam saṃghasuppaṭipattiṃ sīlāni ca
 attano, ñāṇacaritassa Bhagavā puggalassa vipassanānimittam ācikkhati
 aniccākāram dukkhākāram anattākāram.

* “Sele yathā pabbatamuddhaniṭṭhito,
 Yathāpi passe janatam samantato.
 Tathūpamam dhammamayam sumedha,
 Pāsadamāruya samantacakkhu.
 Sokāvatiṇṇam janatamapetasoko,
 Avekkhassu jātijarābhibhūtan”ti.

Evam Bhagavā Buddhacakkhunāpi cakkhumā.

Katham Bhagavā samantacakkhunāpi cakkhumā, samantacakkhu
 vuccati sabbaññūtañāṇam. Bhagavā sabbaññūtañāṇena upeto samupeto
 upagato samupagato upapanno samupapanno samannāgato.

+ “Na tassa adiṭṭhamidhatthi kiñci,
 Atho aviññātamaajānitabbam.
 Sabbam abhiññāsi yadatthi neyyam,
 Tathāgato tena samantacakkhū”ti.

Evam Bhagavā samantacakkhunāpi cakkhumāti yathā dissati cakkhumā.

* Dī 2. 33; Ma 1. 225; Ma 2. 292; Saṃ 1. 139; Khu 8. 177piṭṭhesupī.

+ Khu 8. 93, 178; Khu 9. 127, 227 piṭṭhesupī.

Sabbaṃ tamaṃ vinodetvāti sabbaṃ rāgatamaṃ dosatamaṃ mohatamaṃ mānatamaṃ diṭṭhitamaṃ kilesatamaṃ duccaritatamaṃ andhakaraṇaṃ acakkhukaraṇaṃ aññānakaraṇaṃ paññānirodhikaṃ vighātapakkhikaṃ anibbānasaṃvattanikaṃ nuditvā panuditvā jahitvā pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gametvāti sabbaṃ tamaṃ vinodetvā.

Ekova ratimajjhagāti ekoti Bhagavā pabbajjāsāṅkhātena eko, adutiyaṭṭhena eko, taṇhāya pahānaṭṭhena eko, ekantavītarāgoti eko, ekantavītadosoti eko, ekantavītamohoti eko, ekantanikkilesoti eko, ekāyanamaggaṃ gatoti eko, anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddhoti eko.

Kathaṃ Bhagavā pabbajjāsāṅkhātena eko, Bhagavā daharova samāno susu kāḷakeso bhadrena¹ yobbanena samannāgato paṭhamena vayasā akāmakānaṃ mātāpitūnaṃ assumukhānaṃ rudantānaṃ vilapantānaṃ ñātisaṅghaṃ pahāya sabbaṃ gharāvāsapalibodhaṃ chinditvā puttadārāpalibodhaṃ chinditvā ñātipalibodhaṃ chinditvā mittāmaccapalibodhaṃ chinditvā sannidhipalibodhaṃ chinditvā kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajitvā akiñcanabhāvaṃ upagantvā eko carati viharati iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti. Evaṃ Bhagavā pabbajjāsāṅkhātena eko.

Kathaṃ Bhagavā adutiyaṭṭhena eko, so evaṃ pabbajito samāno eko araṇṇavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevati appasaddāni appanigghosāni vijanavātāni manussarāhasseyyakāni paṭisallānasārūppāni. So eko carati, eko gacchati, eko tiṭṭhati, eko nisīdati, eko seyyaṃ kappeti, eko gāmaṃ piṇḍāya pavisati, eko paṭikkamati, eko raho nisīdati, eko caṅkamaṃ adhiṭṭhāti, eko carati viharati iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti. Evaṃ Bhagavā adutiyaṭṭhena eko.

Kathaṃ Bhagavā taṇhāya pahānaṭṭhena eko, so evaṃ eko adutiyo appamatto ātāpī pahitatto viharanto najjā

1. Bhaddena (Syā)

Nerañjarāya tīre Bodhirukkhamūle mahāpadhānaṃ padahanto māraṃ
sasenaṃ kaṇhaṃ namuciṃ pamattabandhum vidhamitvā taṇhājāliniṃ
visaritaṃ visattikaṃ pajahasi vinodesi byantiṃ akāsi anabhāvaṃ gamesi.

“Taṇhādutiyo puriso, dīghamaddhānaśamsaraṃ.
Itthabhāvaññāthābhāvaṃ¹, śamsaraṃ nātivattati.

Etamādīnavaṃ ñatvā, taṇhaṃ dukkhassa sambhavaṃ.
Vītataṇho anādāno, sato bhikkhu paribbaje”ti.

Evam Bhagavā taṇhāya pahānaṭṭhena eko.

Kathaṃ Bhagavā ekantavītarāgoti eko, rāgassa pahīnattā
ekantavītarāgoti eko, dosassa pahīnattā ekantavītadosoti eko, mohassa
pahīnattā ekantavītamohoti eko, kilesānaṃ pahīnattā ekantanikkilesoti eko.

Kathaṃ Bhagavā ekāyanamaggaṃ gatoti eko, ekāyanamaggo vuccati
cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipādā pañcīndriyāni
pañca balāni satta bojjhaṅgā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo.

* “Ekāyanaṃ jātikhayantadassī,
Maggam pajānāti hitānukampī.
Etena maggena tarimsu² pubbe,
Tarissanti ye ca taranti oghan”ti.

Evam Bhagavā ekāyanamaggaṃ gatoti eko.

Kathaṃ Bhagavā eko anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddhoti
eko, **bodhi** vuccati catūsu maggesu ñāṇaṃ, paññīndriyaṃ paññābalaṃ
dhammavicayasambojjhaṅgo vīmaṃsā vipassanā sammādiṭṭhi. Bhagavā tena
bodhiññāṇena “sabbe saṅkhārā aniccā”ti bujjhi, “sabbe saṅkhārā dukkhā”ti
bujjhi, “sabbe dhammā anattā”ti bujjhi, “avijjāpaccayā saṅkhārā”ti bujjhi
-pa- “jātipaccayā jarāmaraṇaṃ”ti bujjhi. “Avijjānirodhā saṅkhāraṇirodho”ti
bujjhi -pa- “jātinirodhā jarāmaraṇanirodho”ti bujjhi, “Idaṃ dukkhaṃ”ti
bujjhi, “ayaṃ dukkhasamudayo”ti bujjhi, “ayaṃ dukkhanirodho”ti bujjhi,
“ayaṃ

1. Itthaṃ bhāvaññāthābhāvaṃ (Ka) Khu 1. 201, 268; Am 1. 316; Khu 8. 211 piṭṭhādīsu.

2. Atarimsu (Syā)

* Sam 3. 162; Khu 8. 212, 231 piṭṭhesu.

dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti bujjhi, “ime āsavā”ti bujjhi -pa- “ayaṃ āsavanīrodhagāminī paṭipadā”ti bujjhi, “ime dhammā pariññeyyā”ti bujjhi, pahātabbāti. Bhāvetabbāti. Sacchikātabbāti bujjhi. Channaṃ phassāyatanānaṃ samudayaṇca atthaṅgamaṇca assādaṇca ādīnavaṇca nissaraṇaṇca bujjhi, pañcannaṃ upādānakkhandhānaṃ samudayaṇca atthaṅgamaṇca assādaṇca ādīnavaṇca nissaraṇaṇca bujjhi, catunnaṃ mahābhūtānaṃ samudayaṇca atthaṅgamaṇca assādaṇca ādīnavaṇca nissaraṇaṇca bujjhi, “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti bujjhi.

Atha vā yaṃ kiñci bujjhitabbaṃ anubujjhitabbaṃ paṭibujjhitabbaṃ sambujjhitabbaṃ adhigantabbaṃ phassitabbaṃ sacchikātabbaṃ, sabbaṃ taṃ tena bodhiññānaṃ bujjhi anubujjhi paṭibujjhi sambujjhi sammābujjhi adhigacchi phassesi sacchākāsi. Evaṃ Bhagavā eko anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddhoti eko.

Ratimajjhagāti ratinti nekkhammaratīṃ vivekaratīṃ upasamaratīṃ sambodhiratīṃ ajjhagā samajjhagā adhigacchi phassesi sacchākāsi ekova ratimajjhagā. Tenāha therō Sāriputto—

Sadevakassa lokassa, yathā dissati cakkhumā.

Sabbaṃ tamaṃ vinodetvā, ekova ratimajjhagāti.

192. * Taṃ Buddhaṃ asitaṃ tādīṃ, akuhaṃ gaṇimāgataṃ.

Bahūnamidha baddhānaṃ, atthi pañhena āgamaṃ.

Taṃ Buddhaṃ asitaṃ tādīnti Buddhoti yo so Bhagavā sayambhū anācariyako pubbe ananussutesu dhammesu sāmaṃ saccāni abhisambujjhi, tattha ca sabbaññutaṃ pāpuṇi¹ balesu ca vasībhāvaṃ, **Buddhoti** kenatthēna Buddho, bujjhitā saccānīti Buddho, bodhetā pajāyāti Buddho, sabbaññutāya Buddho, sabbadassāvitāya Buddho, anaññaneyyatāya Buddho, visavitāya Buddho, khīṇāsavaśaṅkhātēna Buddho, nirupalepaśaṅkhātēna² Buddho, ekantavītarāgoti Buddho, ekantavītadosoti Buddho, ekantavītamohoti Buddho, ekantanikkilesoti Buddho, ekāyanamaggaṃ gatoti Buddho, eko anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddhoti Buddho, abuddhivihatattā buddhipaṭilābhātā Buddho. Buddhoti netāṃ nāmaṃ mātārā kataṃ, na pitarā kataṃ, na bhātārā kataṃ, na bhaginiyā kataṃ, na mittāmaccehi kataṃ, na

* Khu 1. 426 piṭṭhepi.

1. Paṭṭo (Syā)

2. Nirupakkilesasaṅkhātēna (bahūsu) Khu 8. 197; Khu 9. 172 piṭṭhesupi.

ñātisālohitehi kataṃ, na samaṇabrāhmaṇehi kataṃ, na devatāhi kataṃ, vimokkhanthikametaṃ Buddhānaṃ Bhagavantānaṃ bodhiyā mūle saha sabbaññutañāṇassa paṭilābhā sacchikā paññatti yadidaṃ Buddhoti taṃ Buddhānaṃ. . **Asitanti** dve nissayā taṇhānissayo ca diṭṭhinissayo ca. Katamo taṇhānissayo, yāva taṇhāsankhātēna sīmakataṃ odhikataṃ¹ pariyantakataṃ pariggahitaṃ mamāyitaṃ, idaṃ mama, etaṃ mama, ettakaṃ mama, ettāvataṃ mama, mama rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā, attharaṇā pāvuraṇā dāsīdāsā ajeḷakā kukkuṭasūkarā hatthigavāssavaḷavā khettaṃ vatthum hiraññaṃ suvaṇṇaṃ gāmanigamarājadhāniyo raṭṭhañca janapado ca koso ca koṭṭhāgārañca, kevalampi mahāpathaviṃ taṇhāvasena mamāyati, yāvataṃ atṭhasataṃ taṇhāvicaritaṃ, ayaṃ taṇhānissayo.

Katamo diṭṭhinissayo, vīsativatthukā sakkāyadiṭṭhi, dasavatthukā micchādiṭṭhi, dasavatthukā antaggāhikā diṭṭhi. Yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigataṃ diṭṭhigahanaṃ diṭṭhikantāro diṭṭhivisukāyikaṃ diṭṭhivipphanditaṃ diṭṭhisaññojanaṃ gāho paṭiggāho abhiniveso parāmāso kummaggo micchāpatho micchattaṃ titthāyatanaṃ vipariyesaggāho viparītaggāho vipallāsaggāho micchāggāho ayāthāvakasmim yāthāvakanti gāho yāvataṃ dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni, ayaṃ diṭṭhinissayo.

Buddhassa Bhagavato taṇhānissayo pahīno, diṭṭhinissayo paṭinissatṭho, taṇhānissayassa pahīnattā, diṭṭhinissayassa paṭinissatṭhattā Bhagavā cakkhum asito, sotaṃ. Ghānaṃ. Jivhaṃ. Kāyaṃ. Manaṃ asito. Rūpe. Sadde. Gandhe. Rase. Phoṭṭhabbe. Kulaṃ. Gaṇaṃ. Āvāsaṃ. Lābhaṃ. Yasaṃ. Pasaṃsaṃ. Sukhaṃ. Cīvaraṃ. Piṇḍapātaṃ. Senāsanaṃ. Gilānapaccayabhesajja-parikkhāraṃ. Kāmadhātum. Rūpadhātum. Arūpadhātum. Kāmabhavaṃ. Rūpabhavaṃ. Arūpabhavaṃ. Saññābhavaṃ. Asaññābhavaṃ. Nevasaññānāsaññābhavaṃ. Ekavokārabhavaṃ. Catuvokārabhavaṃ. Pañcavokārabhavaṃ. Atītaṃ. Anāgataṃ. Paccuppannaṃ. Diṭṭhasutamutaviññātabbe dhamme asito anissito anallīno anupagato anajjhosito anadhimutto nikkhanto nissaṭṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasaṃ viharatīti taṃ Buddhānaṃ asitaṃ.

1. Mariyādikataṃ (Syā)

Tādinti Bhagavā pañcahākārehi tādī, iṭṭhāniṭṭhe tādī, cattāvīti tādī, tiṇṇāvīti tādī, muttāvīti tādī, taṃ niddesā tādī.

Kathaṃ Bhagavā iṭṭhāniṭṭhe tādī, Bhagavā lābhepi tādī, alābhepi tādī, yasepi tādī, ayasepi tādī, pasamsāyapi tādī, nindāyapi tādī, sukhepi tādī, dukkhepi tādī, ekacce bāhaṃ gandhena limpeyyum, ekacce bāhaṃ vāsiyā taccheyyum, amukasmim natthi rāgo, amukasmim natthi paṭighaṃ, anunayapaṭighavippahīno ugghātinigghātivītivatto anurodhavirodhaṃ samatikanto, evaṃ Bhagavā iṭṭhāniṭṭhe tādī.

Kathaṃ Bhagavā cattāvīti tādī, Bhagavato¹ rāgo catto vanto mutto pahīno paṭinissaṭṭho. Doso. Moho. Kodho. Upanāho. Makkho. Paḷaso. Issā. Macchariyaṃ. Māyā. Sāṭheyyaṃ. Thambho. Sārambho. Māno. Atimāno. Mado. Pamādo. Sabbe kilesā. Sabbe duccharitā. Sabbe darathā. Sabbe pariḷāhā. Sabbe santāpā. Sabbākusalābhisankhārā cattā vantā muttā pahīnā paṭinissaṭṭhā. Evaṃ Bhagavā cattāvīti tādī.

Kathaṃ Bhagavā tiṇṇāvīti tādī, Bhagavā kāmoghaṃ tiṇṇo, bhavoghaṃ tiṇṇo, diṭṭhoghaṃ tiṇṇo, avijjoghaṃ tiṇṇo, sabbaṃ saṃsārapathaṃ tiṇṇo uttiṇṇo nittiṇṇo atikkanto samatikkanto vītivatto, so vuṭṭhavāso ciṇṇacaraṇo gataddho gatadiso gatakoṭiyo pālitaśrammacariyo uttamadiṭṭhippatto bhāvitamaggo pahīnakilesa paṭividdhākuppo sacchikatanirodho dukkhaṃ tassa pariññātāṃ, samudayo pahīno, maggo bhāvito, nirodho sacchikato, abhiññeyyaṃ abhiññātāṃ, pariññeyyaṃ pariññātāṃ, pahātabbaṃ pahīnaṃ, bhāvetabbaṃ bhāvitaṃ, sacchikātabbaṃ sacchikataṃ, so ukkhittapaligho² saṃkiṇṇaparikkho abbūḷhesiko niraggaḷo ariyo pannaddhajo pannabhāro visaññutto pañcaṅgavippahīno chaḷaṅgasamannāgato ekārakkho caturāpasseno paṇunna paccekasacco samavayasaṭṭhesano anāvilasaṅkappo passaddhakāyasaṅkhāro suvimuttacitto suvimuttapañño kevalī vusitavā uttamapuriso paramapuriso paramapattippatto, so nevācinati, nāpacinati, apacinitvā

1. Bhagavatā (Sī, Ka)

2. Ukkhittapaligho (Sī) 16 piṭṭhepi.

ṭhito, neva pajahati, na upādiyati, pajahitvā ṭhito, neva saṁsibbati, na usineti, visinetvā ṭhito, neva vidhūpeti na sandhūpeti vidhūpetvā ṭhito, asekhena sīlakkhandhena samannāgatattā ṭhito, asekhena samādhikkhandhena samannāgatattā ṭhito, asekhena paññākkhandhena samannāgatattā ṭhito, asekhena vimuttikkhandhena samannāgatattā ṭhito, asekhena vimuttiñāṇadassanakkhandhena samannāgatattā ṭhito, saccaṁ sampaṭipādiyitvā ṭhito, ejaṁ samatikkamitvā ṭhito, kilesaggaṁ pariyādiyitvā ṭhito, aparigamanatāya ṭhito, kaṭaṁ samādāya ṭhito, muttipaṭisevanatāya ṭhito, mettāya pārisuddhiyā ṭhito, karuṇāya pārisuddhiyā ṭhito, muditāya pārisuddhiyā ṭhito, upekkhāya pārisuddhiyā ṭhito, accantapārisuddhiyā ṭhito, atammayatāya pārisuddhiyā ṭhito, vimuttattā ṭhito, santusitattā ṭhito, khandhapariyante ṭhito, dhātupariyante ṭhito, āyatanapariyante ṭhito, gatipariyante ṭhito, upapattipariyante ṭhito, paṭisandhipariyante ṭhito, bhavapariyante ṭhito, saṁsārapariyante ṭhito, vaṭṭapariyante ṭhito, antime bhava ṭhito, antime samussaye ṭhito, antimadehadharo Bhagavā—

Tassāyaṁ pacchimako bhavo, carimoyaṁ samussayo.

Jātimaraṇasaṁsāro, natthi tassa punabbhavoti.

Evam Bhagavā tiṇṇāvīti tādī.

Kathaṁ Bhagavā muttāvīti tādī, Bhagavato rāgā cittaṁ muttaṁ vimuttaṁ suvimuttaṁ, dosā cittaṁ. Mohā cittaṁ. Kodhā. Upanāhā. Makkhā. Paḷāsā. Issāya. Macchariyā. Māyāya. Sāṭheyyā. Thambhā. Sārambhā. Mānā. Atimānā. Madā. Pamādā. Sabbakilesehi. Sabbaduccaritehi. Sabbadarathehi. Sabbapariḷāhehi. Sabbasantāpehi. Sabbākusalābhisaṅkhārehi cittaṁ mutthaṁ vimuttaṁ suvimuttaṁ, evam Bhagavā muttāvīti tādī.

Kathaṁ Bhagavā taṁniddesā tādī, Bhagavā sīle sati sīlavāti taṁniddesā tādī, saddhāya sati saddhoti taṁniddesā tādī, vīriye sati vīriyavāti taṁniddesā tādī, satiyā sati satimāti taṁniddessā tādī, samādhismim sati samāhitoti taṁniddesā tādī, paññāya sati paññavāti taṁniddesā tādī, vijjāya sati tevijjoti taṁniddesā tādī,

abhiññāya sati chaḷabhiññoti taṃniddesā tādi, dasabale sati dasabaloti taṃniddesā tādi, evaṃ Bhagavā taṃniddesā tādiṃ tam Buddhāṃ asitaṃ tādiṃ.

Akuhaṃ gaṇimāgatanti akuhoti tīṇi kuhanavatthūni paccayapaṭisevanasaṅkhātāṃ kuhanavatthu, iriyāpathasaṅkhātāṃ kuhanavatthu, sāmantaṭṭhapaṇasaṅkhātāṃ kuhanavatthu.

Katamaṃ paccayapaṭisevanasaṅkhātāṃ kuhanavatthu, idha gahapatikā bhikkhuṃ nimantenti cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajja-parikkhārehi, so pāpiccho icchāpakato atthiko¹ cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānaṃ bhiyyokamyataṃ upādāya cīvaraṃ paccakkhāti, piṇḍapātaṃ paccakkhāti, senāsaṇaṃ paccakkhāti, gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ paccakkhāti. So evamāha “kiṃ samaṇassa mahagghena cīvarena, etaṃ sārappaṃ, yaṃ samaṇo susānā vā saṅkarakūḷā vā pāpaṇikā vā nantakāni uccinitvā saṅghātiṃ karitvā dhāreyya. Kiṃ samaṇassa mahagghena piṇḍapātena, etaṃ sārappaṃ, yaṃ samaṇo uñchācariyāya piṇḍiyālopena jivitaṃ kappeyya. Kiṃ samaṇassa mahagghena senāsaṇena, etaṃ sārappaṃ, yaṃ samaṇo rukkhāmūliko vā assa sosāniko vā abbhokāsiko vā. Kiṃ samaṇassa mahagghena gilānapaccayabhesajjaparikkhārena, etaṃ sārappaṃ, yaṃ samaṇo pūtimuttēna haritakīkhaṇḍena osadhaṃ kareyyā”ti, tadupādāya lūkhaṃ cīvaraṃ dhāreti, lūkhaṃ piṇḍapātaṃ paribhuñjati, lūkhaṃ senāsaṇaṃ paṭisevati, lūkhaṃ gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ paṭisevati. Tameva gahapatikā evaṃ jānanti “ayaṃ samaṇo appiccho santuṭṭho pavivitto asaṃsaṭṭho āraddhavīriyo dhutavādo”ti bhiyyo bhiyyo nimantenti cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārehi, so evamāha “tiṇṇaṃ sammukhībhāvā saddho kulaputto bahuṃ puññaṃ pasavati, saddhāya sammukhībhāvā saddho kulaputto bahuṃ puññaṃ pasavati, deyyadhammassa sammukhībhāvā saddho kulaputto bahuṃ puññaṃ pasavati, dakkhiṇeyyānaṃ sammukhībhāvā saddho kulaputto bahuṃ puññaṃ pasavati. Tumhākañcevaṃ saddhā atthi, deyyadhammo ca saṃvijjati, ahaṃ ca paṭiggāhako. Sace ahaṃ na

1. Atittiko (Sī), itthiko (Syā), heṭṭhā 172 piṭṭhe pāṭhanānattaṃ natthi.

paṭiggahessāmi, evaṃ tumhe puññaena paribāhirā¹ bhavissatha, na mayhaṃ iminā attho, api ca tumhākaṃyeva anukampāya paṭiggaṇhāmī”ti, tadupādāya bahumpi cīvaraṃ paṭiggaṇhāti², bahumpi piṇḍapātaṃ paṭiggaṇhāti, bahumpi senāsanaṃ paṭiggaṇhāti, bahumpi gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ paṭiggaṇhāti. Yā evarūpā bhākuṭikā bhākuṭiyaṃ kuhanā kuhāyanā kuhitattaṃ, idaṃ paccayapaṭisevanasaṅkhātāṃ kuhanavattthu.

Katamaṃ iriyāpathasaṅkhātāṃ kuhanavattthu, idhekacco pāpiccho icchāpakato sambhāvanādhippāyo “evaṃ maṃ jano sambhāvessatī”ti gamanaṃ saṇṭhapeti, ṭhānaṃ saṇṭhapeti, nisajjaṃ saṇṭhapeti, sayanaṃ saṇṭhapeti, paṇidhāya gacchati, paṇidhāya tiṭṭhati, paṇidhāya nisīdati, paṇidhāya seyyaṃ kappeti, samāhito viya gacchati, samāhito viya tiṭṭhati, samāhito viya nisīdati, samāhito viya seyyaṃ kappeti, āpāthakajjhāyīva hoti. Yā evarūpā iriyāpathassa āṭhapanā ṭhapanā saṇṭhapanā bhākuṭikā bhākuṭiyaṃ kuhanā kuhāyanā kuhitattaṃ, idaṃ iriyāpathasaṅkhātāṃ kuhanavattthu.

Katamaṃ sāmantaajappanasāṅkhātāṃ kuhanavattthu, idhekacco pāpiccho icchāpakato sambhāvanādhippāyo “evaṃ maṃ jano sambhāvessatī”ti ariyadhammasannissitaṃ vācaṃ bhāsati “yo evarūpaṃ cīvaraṃ dhāreti, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati, “yo evarūpaṃ pattāṃ dhāreti. Lohathālakaṃ dhāreti. Dhammakaraṇaṃ³ dhāreti. Parissāvanaṃ dhāreti. Kuñcikaṃ dhāreti. Upāhanaṃ dhāreti. Kāyabandhanaṃ dhāreti. Āyogaṃ dhāreti, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati, “yassa evarūpo upajjhāyo, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati, “yassa evarūpo ācariyo. Evarūpā samānupajjhāyakā. Samānācariyakā. Mittā. Sandiṭṭhā. Sambhattā. Sahāyā, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati, “yo evarūpe vihare vasati, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati, yo evarūpe aḍḍhayoge vasati. Pāsāde vasati. Hammiye vasati. Guhāyaṃ vasati. Leṇe vasati. Kuṭiyā vasati. Kūṭāgāre vasati. Aṭṭe vasati. Māle vasati. Uddaṇḍe vasati. Upaṭṭhānasālāyaṃ vasati.

1. Paṭibāhirā (Ka)

2. Paṭigaṇhāti (Sī)

3. Dhammakarakam (Sī, Syā) abhidhānappadīpikābhīnavanissayaṃ oloketabbam.

Maṇḍape vasati. Rukkhamūle vasati, so samaṇo mahesakkho”ti bhaṇati.

Atha vā korajikakorajiko bhākuṭikabhākuṭiko kuhakakuhako lapakalapako mukhasambhāvito ayaṃ samaṇo imāsaṃ evarūpānaṃ vihārasamāpattīnaṃ lābhīti tādisaṃ gambhīraṃ gūḷhaṃ nipuṇaṃ paṭicchannaṃ lokuttaraṃ suññatāpaṭisaññuttaṃ kathaṃ katheti. Yā evarūpā bhākuṭikā bhākuṭiyaṃ kuhanā kuhāyanā kuhitattaṃ, idaṃ sāmanta-jappana-saṅkhātāṃ kuhanavattthu. Buddhassa Bhagavato imāni tīṇi kuhanavattthūni pahīnāni samucchinnāni vūpasantāni paṭipassaddhāni abhabbupattikāni nāṇagginā daḍḍhāni. Tasmā Buddho akuhoti akuhaṃ.

Gaṇimāgatanti gaṇīti gaṇī Bhagavā, gaṇācariyoti gaṇī, gaṇassa satthāti gaṇī, gaṇaṃ pariharatīti gaṇī, gaṇaṃ ovadatīti gaṇī, gaṇaṃ anusāsati gaṇī, visārado gaṇaṃ upasaṅkamatīti gaṇī, gaṇa’ssa sussūsaṭi sotaṃ odahati aññā cittaṃ upaṭṭhapeti gaṇī, gaṇaṃ akusalā vuṭṭhāpetvā kusale paṭiṭṭhāpeti gaṇī, bhikkhugaṇassa gaṇī, bhikkhunīgaṇassa gaṇī, upāsakagaṇassa gaṇī, upāsikāgaṇassa gaṇī, rājagaṇassa gaṇī, khattiyagaṇassa gaṇī, brāhmaṇagaṇassa gaṇī, vessagaṇassa gaṇī, suddagaṇassa gaṇī, brahmaṇagaṇassa gaṇī, devagaṇassa gaṇī, saṅghim¹ gaṇim gaṇācariyaṃ. **Āgatanti** upagataṃ samupagataṃ samupapannaṃ² Saṅkassanagaranti akuhaṃ gaṇimāgataṃ.

Bahūnamidha baddhānanti bahūnaṃ khattinaṃ brāhmaṇānaṃ Vessānaṃ Suddānaṃ gahaṭṭhānaṃ pabbajitānaṃ devānaṃ manussānaṃ. **Baddhānanti** baddhānaṃ baddhacarānaṃ paricārakānaṃ sissānanti bahūnamidha baddhānaṃ.

Atthi pañhena āgamanti * pañhena atthiko āgatomhi,³ pañhaṃ pucchitukāmo āgatomhi, pañhaṃ sotukāmo āgatomhīti evampi atthi pañhena āgamaṃ. . Atha vā pañhatthikānaṃ pañhaṃ pucchitukāmānaṃ pañhaṃ sotukāmānaṃ āgamaṃ abhikkamaṃ upasaṅkamaṃ payirupāsanaṃ⁴ siyā atthīti evampi atthi pañhena āgamaṃ. . Atha vā pañhāgamo tuyhaṃ atthi,

1. Saṃghagaṇassa gaṇī (Sī)

2. Sampattaṃ (bahūsu)

3. Atthikāma āgatā (Sī, Ka) evamādisesu dvīsu padesupi bahuvacanena.

4. Payirupāsana (Syā, Ka)

* Khu 8. 48 piṭṭhepi.

tvampipahu¹, tvamasi alamatto mayā pucchitaṃ kathetuṃ visajjetuṃ.
Vahassetāṃ bhāraṇti evampi atthi pañhena āgamaṃ. Tenāha thero
Sāriputto—

Taṃ Buddhaṃ asitaṃ tāditaṃ, akuhaṃ gaṇimāgataṃ.
Bahūnamidha baddhānaṃ, atthi pañhena āgamanti.

193. * Bhikkhuno vijigucchato, bhajato rittamāsanaṃ.

Rukkhamūlaṃ susānaṃ vā, pabbatānaṃ guhāsu vā.

Bhikkhuno vijigucchatoti bhikkhunoti puthujjanakalyāṇassa vā
bhikkhuno sekkhassa vā bhikkhuno. **Vijigucchatoti** jātiyā vijigucchato,
jarāya. Byādhiṇā. Maraṇena. Sokehi. Paridevehi. Dukkhehi. Domanassehi.
Upāyāsehi vijigucchato, nerayikena dukkhena. Tiracchānayonikena
dukkhena. Pettivisaṃyikena dukkhena. Mānusikena² dukkhena.
Gabbhokkantiṃlakena dukkhena. Gabbhaṭṭhitimūlakena dukkhena.
Gabbhavuṭṭhānamūlakena dukkhena. Jātassūpanibandhakena dukkhena.
Jātassa parādheyyakena dukkhena. Attūpakkamena dukkhena.
Parūpakkamena dukkhena. Dukkhadukkhena. Saṅkhāradukkhena.
Vipariṇāmadukkhena. Cakkhurogena dukkhena. Sotarogena dukkhena.
Ghānarogena dukkhena. Jivhārogena dukkhena. Kāyarogena dukkhena.
Sīlarogena dukkhena. Kaṇṇarogena dukkhena. Mukharogena dukkhena.
Dantarogena dukkhena. Kāsaṇa. Sāsaṇa. Pināsaṇa. Ḍāhaṇa. Jarena.
Kucchirogena. Mucchāya. Pakkhandikāya. Sūlāya. Visūcikāya. Kuṭṭhena.
Gaṇḍena. Kilāsaṇa. Sosaṇa. Apamārena. Dadduyā kaṇḍuyā. Kaccuyā.
Rakhasāya. Vitacchikāya. Lohitena. Pittena. Madhumehena. Aṃsāya.
Piḷakāya. Bhagandalāya. Pittasamuṭṭhānaṇa ābādhena. Semhasamuṭṭhānaṇa
ābādhena. Vātasamuṭṭhānaṇa ābādhena. Sannipātikena ābādhena.
Utupariṇāmajena ābādhena. Visamaparihāraṇa ābādhena. Opakkamikena
ābādhena. Kammavipākajena ābādhena. Sītena. Uṇhena. Jighacchāya.
Pipāsāya. Uccārena. Passāvena. Ḍaṃsamakasavātātapasarīsapasamphassaṇa
dukkhena. Mātumaraṇa dukkhena. Pitumaraṇa dukkhena.
Bhātumaraṇa. Bhaginimaraṇa.

1. Imāni tīṇi padāni natthi Syā-potthake.

2. Mānusakena (Sī, Syā) 319 piṭṭhe.

* Khu 1. 426 piṭṭhepi.

Puttamarāṇena. Dhītumarāṇena. Ñātibyasanena. Bhogabyasanena.
Rogabyasanena. Sīlabyasanena. Diṭṭhibyasanena dukkhena vijigucchato
aṭṭiyato harāyato jigucchatoti bhikkhuno vijigucchato.

Bhajato rittamāsananti āsanam vuccati yattha nisīdati. Mañco pīṭham
bhisi taṭṭikā cammakhaṇḍo tiṇasanthāro paṇṇasanthāro palālasanthāro¹, tam
āsanam asappāyarūpadassanena rittam vivittam pavivittam,
asappāyasaddassavanena rittam vivittam pavivittam, asappāyehi pañcahi
kāmaguṇehi rittam vivittam pavivittam, tam pavivittam āsanam bhajato
sambhajato sevato nisevato samsevato paṭisevatoti bhajato rittamāsanam.

Rukkhamūlam susānam vāti rukkkhamūlamyeva rukkkhamūlam,
susānamyeva susānanti rukkkhamūlam susānam vā. **Pabbatānam guhāsu vāti**
pabbatāyeva pabbatā, kandarāyeva kandarā, giriguhāyeva giriguhā,
pabbatantarikāyo vuccanti pabbatapabbhārāti pabbatānam guhāsu vā.
Tenāha thero Sāriputto—

Bhikkhuno vijigucchato, bhajato rittamāsanam.
Rukkkhamūlam susānam vā, pabbatānam guhāsu vāti.

194. * Uccāvacesu sayanesu, kivantō² tattha bheravā.

Ye hi bhikkhu na vedheyya, nigghose sayanāsane.

Uccāvacesu sayanesūti uccāvacesūti uccāvacesu hīnappaṇītesu
chekapāpakesu. **Sayanam** vuccati senāsanam vihāro adḍhayogo pāsādo
hammiyam guhāti uccāvacesu sayanesu. **Kivanto tatthabheravāti kivantoti**
kivanto³ kūjanto nadanto saddam karonto. Atha vā **kivantoti** kati kittakā
kīvatakā kīvabahukā te. **Bheravāti** sihā byagghā dīpī acchā taracchā kokā
mahimsā hatthī ahī vicchikā satapadī corā vā assu mānavā vā katakammā vā
akatakammā vāti kivanto tattha bheravā.

Ye hi bhikkhu na vedheyāti ye hīti bherave passitvā vā suṇitvā vā na
vedheyya nappavedheyya na sampavedheyya na taseyya na

1. Palāsasanthāro (Sī, Syā)

2. Givanto (Syā) Moggallānabyākaraṇam oloketabham.

3. Kuvanto (Sī), givanto (Syā)

* Khu 1. 426 piṭṭhepi.

uttaseyya na parittaseyya na bhāyeyya na santāsaṃ āpajjeyya, abhīrū assa acchambhī anutrāsī apalāyī, pahīnabhayaabheravo vigatalomahaṃso vihareyyāti ye hi bhikkhu na vedheyya.

Nigghose sayanāsaneti appasadde appanigghose vijanavāte manussarāhasseyyake paṭisallānasāruppe senāsaneti nigghose sayanāsane. Tenāha thero Sāriputto—

Uccāvacesu sayanesu, kivantō tattha bheravā.

Ye hi bhikkhu na vedheyya, nigghose sayanāsaneti.

195. Kati parissāyā loke, gacchato agataṃ disaṃ.

Ye bhikkhu abhisambhave, pantamhi sayanāsane.

Kati parissayā loketi **katīti** kati kittakā kīvatakā kīvabahukā. **Parissayāti** dve parissayā pākaṭaparissayā ca paṭicchannaparissayā ca. Katame pākaṭaparissayā, sīhā byagghā dīpī acchā taracchā kokā mahimsā hatthī ahī vicchikā satapadī corā vā assu mānavā vā katakammā vā akatakammā vā, cakkhurogo sotarogo ghānarogo jivhārogo kāyarogo sīsarogo kaṇṇarogo mukharogo dantarogo kāso sāso pināso dāho jaro kucchirogo mucchā pakkhandikā sūlā visūcikā kuṭṭhaṃ gaṇḍo kilāso soso apamāro daddu kaṇḍu kacchu rakhasā vitacchikā lohitaṃ pittaṃ madhumeho aṃsā piḷakā bhagandalā pittasamuṭṭhānā ābādhā -pa- sītaṃ uṇhaṃ jighacchā pipāsā uccāro passāvo ḍaṃsamakasavātātāpasarīsapasamphassā, ime vuccanti pākaṭaparissayā.

Katame paṭicchannaparissayā, kāyaduccaritaṃ vacīduccaritaṃ manoduccaritaṃ kāmaccchandanivaraṇaṃ byāpādanīvaraṇaṃ thinamiddhanīvaraṇaṃ uddhaccakukkuccanīvaraṇaṃ vicikicchānīvaraṇaṃ rāgo doso moho kodho upanāho makkho paḷāso issā macchariyaṃ māyā sāṭheyyaṃ thambo sārambho māno atimāno mado pamādo sabbe kilesā sabbe duccharitā sabbe darathā sabbe pariḷāhā sabbe santāpā sabbākusalābhisaṅkhārā, ime vuccanti paṭicchannaparissayā.

Parissayāti kenaṭṭhena parissayā, parisahantīti parissayā, parihānāya saṁvattantīti parissayā, tatrāsayaṭi parissayā.

Kathaṁ parisahantīti parissayā, te parissayā taṁ puggalaṁ sahanti parisahanti abhibhavanti ajjhottharanti pariyādiyanti maddanti. Evaṁ parisahantīti parissayā.

Kathaṁ parihānāya saṁvattantīti parissayā, te parissayā kusalānaṁ dhammānaṁ antarāyāya parihānāya saṁvattanti. Katamesaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ, sammāpaṭipadāya anulomapaṭipadāya apaccanīkaṭipadāya aviruddhapaṭipadāya anvatthapaṭipadāya dhammānudhammapaṭipadāya sīlesu paripūrakāritāya indriyesu guttadvāratāya bhojane mattaññutāya jāgariyānuyogassa satisampajāññassa catunnaṁ satipaṭṭhānānaṁ bhāvanānuyogassa catunnaṁ sammappadhānānaṁ catunnaṁ iddhipādānaṁ pañcannaṁ indriyānaṁ pañcannaṁ balānaṁ sattannaṁ bojjaṅgānaṁ ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassa bhāvanānuyogassa, imesaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ antarāyāya parihānāya saṁvattanti. Evaṁ parihānāya saṁvattantīti parissayā.

Kathaṁ tatrāsayaṭi parissayā, tatthete pāpakā akusalā dhammā uppajjanti attabhāvasannissayā, yathā bile bilāsayaṭi pāṇā sayanti, dake dakāsayaṭi pāṇā sayanti, vane vanāsayaṭi pāṇā sayanti, rukkhe rukkhāsayaṭi pāṇā sayanti. Evamevaṁ tatthete pāpakā akusalā dhammā uppajjanti attabhāvasannissayaṭi evampi tatrāsayaṭi parissayā.

Vuttaṁ hetuṁ Bhagavatā— * sāntevāsiko bhikkhave bhikkhu sācariyako dukkhaṁ na phāsu viharati. Kathaṁca bhikkhave bhikkhu sāntevāsiko sācariyako dukkhaṁ na phāsu viharati, idha bhikkhave bhikkhuno cakkhunā rūpaṁ disvā uppajjanti pāpakā akusalā dhammā sarasaṅkappā saññojaniyā, tyassa anto vasanti anvāssavanti pāpakā akusalā dhammāti tasmā “sāntevāsiko”ti vuccati. Te naṁ samudācaranti, samudācaranti naṁ pāpakā akusalā dhammāti, tasmā “sācariyako”ti vuccati.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhuno sotena saddaṁ sutvā -pa- ghānena gandhaṁ ghāyitvā. Jivhāya rasaṁ sāyitvā. Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusitvā. Manasā dhammaṁ viññāya uppajjanti pāpakā akusalā dhammā sarasaṅkappā saññojaniyā,

* Saṁ 2. 349; Khu 8. 251; heṭṭhā 11. 282 piṭṭhesupi.

tyassa anto vasanti anvāssavanti pāpakā akusalā dhammāti tasmā
 “sāntevāsiko”ti vuccati. Te naṃ samudācaranti, samudācaranti naṃ pāpakā
 akusalā dhammāti, tasmā “sācariyako”ti vuccati. Evaṃ kho bhikkhave
 bhikkhu sāntevāsiko sācariyako dukkhaṃ na phāsu viharatīti evampi
 tatrāsayaṃti parissayā.

Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā— * tayome bhikkhave antarāmalā
 antarā-amittā antarāsapattā antarāvadhakā antarāpaccatthikā. Katame tayo,
 lobho bhikkhave antarāmalā antarā-amitto antarāsapatto antarāvadhako
 antarāpaccatthiko, doso bhikkhave -pa- moho bhikkhave antarāmalā
 antarā-amitto antarāsapatto antarāvadhako antarāpaccatthiko. Ime kho
 bhikkhave tayo antarāmalā antarā-amittā antarāsapattā antarāvadhakā
 antarāpaccatthikā.

* Anattahanano lobho, lobho cittappakopano.

Bhayamantarato jātaṃ, taṃ jano nāvabujjhati.

Luddho atthaṃ na jānāti, luddho dhammaṃ na passati.

Andhatamaṃ¹ tadā hoti, yaṃ lobho sahate naraṃ.

Anattahanano doso, doso cittappakopano.

Bhayamantarato jātaṃ, taṃ jano nāvabujjhati.

Kuddho atthaṃ na jānāti, kuddho dhammaṃ na passati.

Andhatamaṃ tadā hoti, yaṃ doso sahate naraṃ.

Anattahanano moho, moho cittappakopano.

Bhayamantarato jātaṃ, taṃ jano nāvabujjhati.

Mūḷho atthaṃ na jānāti, mūḷho dhammaṃ na passati.

Andhatamaṃ tadā hoti, yaṃ moho sahate naraṃ.

Evampi tatrāsayaṃti parissayā.

Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā— + tayo kho mahārāja purisassa ajjhataṃ
 uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya. Katame

* Khu 1. 252; Khu 8. 251 piṭṭhesupī.

1. Andhatamaṃ (Syā, Ka) 283 piṭṭhe; Khu 1. 252; Aṃ 2. 471 piṭṭhesupī.

+ Saṃ 1. 70 piṭṭhe.

tayo, lobho kho mahārāja purisassa dhammo ajjhattaṃ uppajjamāno
 uppajjati ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya, doso kho mahārāja -pa- moho
 kho mahārāja purisassa dhammo ajjhattaṃ uppajjamāno uppajjati ahitāya
 dukkhāya aphāsuvihārāya. Ime kho mahārāja tayo purisassa dhammā
 ajjhattaṃ uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāyāti.

* Lobho doso ca moho ca, purisaṃ pāpacetasāṃ.

Himsanti attasambhūtā, tacasāraṃva samphalanti.

Evampi tatrāsayaṃti parissayaṃ.

Vuttaṃ hetuṃ Bhagavatā—

+ “Rāgo ca doso ca itonidānā,
 Aratī ratī lomahaṃso itojā.
 Ito samuṭṭhāya manovitakkā,
 Kumārakā dhaṅkamivossajanti”ti.

Evampi tatrāsayaṃti parissayaṃ. . **Loketi** manussaloketi kati parissayaṃ
 loke.

Gacchato agataṃ disanti agatā disā vuccati amataṃ nibbānaṃ. Yo so
 sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho
 nibbānaṃ, agatapubbā sā disā, na sā disā gatapubbā iminā dīghena addhunā.

Samatittikaṃ anavasesaṃ, telapattaṃ yathā parihareyya.

Evaṃ sacittamanurakkhe, patthayaṇo¹ disaṃ agatapubbaṃ.

Agatapubbaṃ disaṃ vajato gacchato abhikkamatoti gacchato agataṃ
 disaṃ.

Ye bhikkhu abhisambhaveti yeti ye parissaye abhisambhaveyya
 abhibhaveyya ajjhotthareyya pariyaḍḍiyeyya maddeyyāti ye bhikkhu
 abhisambhave.

* Khu 1. 226; Khu 8. 252 piṭṭhesupi.

+ Saṃ 1. 209; Khu 1. 320; Khu 8. 252; Khu 10. 126 piṭṭhādisupi.

1. Patthayamāno (Syā)

Pantamhi sayanāsaneti ante pante pariyante selante vā vanante vā nadante vā udakante vā yattha na kasīyati na vapīyati, janantaṃ atikkamitvā manussānaṃ anupacāre senāsaneti pantamhi sayanāsane. Tenāha thero Sāriputto—

Kati parissayā loke, gacchato agataṃ disaṃ.

Ye bhikkhu abhisambhave, pantamhi sayanāsaneti.

196. * Kyāssa byappathayo assu, kyāssassu idha gocarā.

Kāni sīlabbatānāssu, pahitattassa bhikkhuno.

Kyāssa byappathayo assūti kīdisena byappathena samannāgato assa kiṃsaṇṭhitena kiṃpakārena kiṃpaṭibhāgenāti vacīpārisuddhiṃ pucchati. Katamā vacīpārisuddhi, ⁺ idha bhikkhu musāvādaṃ pahāya musāvādā paṭivirato hoti saccavādī saccasandho theto paccayiko avisaṃvādako lokassa. Pisunaṃ vācaṃ pahāya pisuṇāya vācāya paṭivirato hoti, ito sutvā na amutra akkhātā imesaṃ bhedaṃ, amutra vā sutvā na imesaṃ akkhātā amūsaṃ bhedaṃ, iti bhinnānaṃ vā sandhātā, sahitānaṃ vā anuppadātā, samaggārāmo samaggarato samagganandī samaggakaraṇiṃ vācaṃ bhāsītā hoti. Pharusāṃ vācaṃ pahāya pharusāya vācāya paṭivirato hoti. Yā sā vācā nelā kaṇṇasukhā pemaṇīyā hadayaṅgamā porī bahujanakantā bahujanamanāpā, tathārūpiṃ vācaṃ bhāsītā hoti. Samphappalāpaṃ pahāya samphappalāpā paṭivirato hoti kālavadī bhūtavādī atthavadī dhammavadī vinayavadī, nidhānavatiṃ vācaṃ bhāsītā hoti kālana sāpadesaṃ pariyantavatiṃ atthasaṃhitaṃ. Catūhi vacīsucaritehi samannāgato, catudosāpagataṃ vācaṃ bhāsati, bāttimsāya tiracchānakathāya ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṇṇo vippamutto visaññutto vimariyādikathena cetasa viharati. Dasa kathāvatthūni katheti, seyyathidaṃ, appicchakathaṃ santuṭṭhikathaṃ pavivekakathaṃ asaṃsaggakathaṃ vīriyārambhakathaṃ sīlakathaṃ samādhikathaṃ paññākathaṃ vimuttikathaṃ vimuttiñāṇadassanakathaṃ satipaṭṭhānakathaṃ sammappadhānakathaṃ iddhipāḍakathaṃ indriyakathaṃ balakathaṃ bojjaṅgakathaṃ maggakathaṃ phalakathaṃ nibbānakathaṃ

* Khu 1. 426 piṭṭhepi.

⁺ Dī 1. 4 piṭṭhe.

katheti. Vācāya yato yatto paṭiyatto gutto gopito rakkhito saṁvuto, ayaṁ vacīpārisuddhi. Edisāya vacīpārisuddhiyā samannāgato assāti kyāssa byappathayo assu.

Kyāssassu idha gocarāti kīdisena gocarena samannāgato assa kiṁsaṇṭhitena kiṁpakārena kiṁpaṭibhāgenāti gocaraṁ pucchati. Atthi gocarō, atthi agocarō.

Katamo agocarō, idhekacco vesiyāgocarō vā hoti, vidhavāgocarō vā hoti, thullakumārīgocarō¹ vā hoti, paṇḍakagocarō vā hoti, bhikkhunīgocarō vā hoti, pānāgāragocarō vā hoti, saṁsaṭṭho viharati rājūhi rājamahāmattehi titthiyehi titthiyasāvakehi ananulomikena saṁsaggena, yāni vā pana tāni kulāni assaddhāni appasannāni anopānabhūtāni akkosakaparibhāsakāni anattakāmāni ahitakāmāni aphāsukāmāni ayogakkhemakāmāni bhikkhūnaṁ bhikkhunīnaṁ upāsakānaṁ upāsikānaṁ, tathārūpāni kulāni sevati bhajati payirupāsati, ayaṁ vuccati agocarō.

Atha vā antaragharaṁ pavitṭho vīthiṁ paṭipanno asaṁvuto gacchati hatthiṁ olokento, assaṁ olokento, rathaṁ olokento, pattiṁ olokento, itthiyo olokento, purise olokento, kumārikāyo olokento, kumārake olokento, antarāpaṇaṁ olokento, gharamukhāni olokento, uddhaṁ olokento², adho olokento, disāvidisaṁ vipekkhamāno gacchati, ayampi vuccati agocarō.

Atha vā cakkhunā rūpaṁ disvā nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇaṁenaṁ -pa- manindriyaṁ asaṁvutaṁ viharantaṁ abhijjhā domanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyuṁ, tassa na saṁvarāya paṭipajjati, na rakkhati manindriyaṁ, manindriye na saṁvaraṁ āpajjati, ayampi vuccati agocarō.

1. Thūlakumārīgocarō (Syā, Ka) Abhi 2. 256 piṭṭhepi.

2. Ullokento (Sī, Ka) 285 piṭṭhe natthi pāṭhanānattaṁ.

* Yathā vā paneke bhonto samaṇabrāhmaṇā saddhādeyyāni bhojanāni bhuñjitvā te evarūpaṃ visūkadassanaṃ anuyutto viharanti. Seyyathidaṃ, naccaṃ gītaṃ vāditaṃ pekkhaṃ akkhānaṃ paṇissaraṃ vetālaṃ kumbhathūpaṃ sobhanakaṃ caṇḍālaṃ vaṃsaṃ dhovanaṃ hatthiyuddhaṃ assayuddhaṃ mahimsayuddhaṃ usabhayuddhaṃ ajayuddhaṃ meṇḍayuddhaṃ kukkuṭayuddhaṃ vaṭṭakayuddhaṃ daṇḍayuddhaṃ muṭṭhiyuddhaṃ nibbuddhaṃ uyyodhikaṃ balaggaṃ senābyūhaṃ anīkadassanaṃ iti vā, iti evarūpaṃ visūkadassanaṃ anuyutto hoti, ayampi vuccati agocaro.

Pañcapi kāmagaṇā agocarā. Vuttaṃ hetāṃ Bhagavatā—⁺ mā bhikkhave agocare carattha paravisaye, agocare bhikkhave carataṃ paravisaye lacchati māro otāraṃ, lacchati māro ārammaṇaṃ. Ko ca bhikkhave bhikkhuno agocaro paravisayo, yadidaṃ pañca kāmagaṇā. Katame pañca, cakkhuviññeyyā rūpā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasamhitā rajanīyā. Sotaviññeyyā saddā. Ghānaviññeyyā gandhā. Jivhāviññeyyā rasā. Kāyaviññeyyā phoṭṭhabbā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasamhitā rajanīyā. Ayaṃ vuccati bhikkhave bhikkhuno agocaro paravisayo, ayampi vuccati agocaro.

Katamo gocaro, idha bhikkhu na vesiyāgocaro hoti, na vidhavāgocaro hoti, na thullakumārīgocaro hoti, na paṇḍakagocaro hoti, na bhikkhunīgocaro hoti, na pānāgārāgocaro hoti, asaṃsaṭṭho viharati rājūhi rājamahāmattehi titthiyehi titthiyasāvakhehi ananulomikena saṃsaggena, yāni vā pana tāni kulāni saddhāni pasannāni opānabhūtāni kāsāvapajjotāni isivātaṭṭhāni atthakāmāni hitakāmāni phāsukāmāni yogakkhemakāmāni bhikkhūnaṃ bhikkhunīnaṃ upāsakānaṃ upāsikānaṃ, tathārūpāni kulāni sevati bhajati payirupāsati, ayampi vuccati gocaro.

Atha vā bhikkhu antaragharaṃ pavittṭho vīthiṃ paṭipanno saṃvuto gacchati, na hatthiṃ olokento, na assaṃ olokento, na rathaṃ olokento, na pattīṃ olokento -pa- na disāvidisaṃ vipekkhamāno gacchati, ayampi vuccati gocaro.

* Dī 1. 6 piṭṭhepi.

⁺ Saṃ 3. 128 piṭṭhe.

Atha vā bhikkhu cakkhunā rūpaṃ disvā na nimittaggāhī hoti -pa-manindriye saṁvaram āpajjati, ayampi vuccati gocaro.

Yathā vā paneke bhonto samaṇabrāhmaṇā saddhādeyyāni bhojanāni bhuñjitvā te evarūpaṃ visūkadassanaṃ ananuyuttā viharanti. Seyyathidaṃ, naccam gītaṃ vāditam -pa- anīkadassanaṃ iti vā, iti evarūpā visūkadassanā paṭivirato hoti. Ayampi vuccati gocaro.

Cattāropi satipaṭṭhānā gocaro. Vuttaṃ hetam Bhagavatā— * gocare bhikkhave caratha sake pettike visaye, gocare bhikkhave carataṃ sake pettike visaye na lacchati māro otāraṃ, na lacchati māro ārammaṇaṃ. Ko ca bhikkhave bhikkhuno gocaro sako pettiko visayo, yadidaṃ cattāro satipaṭṭhānā. Katame cattāro, idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati, vedanāsu -pa- citte -pa- dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhiijhā domanassaṃ, ayaṃ vuccati bhikkhave bhikkhuno gocaro sako pettiko visayo, ayampi vuccati gocaro. Edisena gocarena samannāgato assāti kyāssassu idha gocarā.

Kāni sīlabbatānāssūti kīdisena sīlabbatena samannāgato assa kiṃsaṇṭhitena kiṃpakārena kiṃpaṭibhāgenāti sīlabbatapārisuddhiṃ pucchati. Katamā sīlabbatapārisuddhi, atthi sīlañceva vataṇca, atthi vataṃ na sīlaṃ. Katamaṃ sīlañceva vataṇca, idha bhikkhu sīlavā hoti pātimokkhasaṁvaram vuto viharati ācāragocarasaṃpanno aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī, samādāya sikkhati sikkhāpadesu, yo tattha saññaṃ saṃvaro avītikkamo, idaṃ sīlaṃ. Yaṃ samādānaṃ, taṃ vataṃ. Saṃvaraṭṭhena sīlaṃ, samādānaṭṭhena vataṃ. Idaṃ vuccati sīlañceva vataṇca.

Katamaṃ vataṃ, na sīlaṃ, aṭṭha dhutaṅgāni ārañṇikaṅgaṃ piṇḍapātikaṅgaṃ paṃsukūlikaṅgaṃ tecīvarikaṅgaṃ sapadānacārikaṅgaṃ khalupacchābhattikaṅgaṃ nesajjikaṅgaṃ yathāsanthatikaṅgaṃ, idaṃ vuccati vataṃ, na sīlaṃ. Vīriyasamādānampi vuccati vataṃ, na sīlaṃ. + Kāmaṃ taco ca nhāru ca aṭṭhi ca avasissatu sarīre upasussatu maṃsalohitaṃ, yaṃ taṃ purisathāmena purisabalena purisavīriyena purisaparakkmena pattabbaṃ, na taṃ apāpuṇitvā vīriyassa saṇṭhānaṃ

* Saṃ 3. 128 piṭṭhe. + Ma 2. 146; Saṃ 1. 267; Am 1. 52; Khu 8. 297 piṭṭhesupī.

bhavissatīti cittaṃ paggaṇhāti padahati, evarūpampi vīriyasamādānaṃ vuccati vataṃ, na sīlaṃ.

“Nāsissaṃ na pivissāmi, vihārato na nikkhame¹.

Napi passaṃ nipāteṣsaṃ, taṇhāsalle anuhate”ti.

Cittaṃ paggaṇhāti padahati, evarūpampi vīriyasamādānaṃ vuccati vataṃ, na sīlaṃ. . Na tāvāhaṃ imaṃ pallaṅkaṃ bhindissāmi, yāva me na anupādāya āsavehi cittaṃ vimuccissatīti cittaṃ paggaṇhāti padahati, evarūpampi vīriyasamādānaṃ vuccati vataṃ, na sīlaṃ. . Na tāvāhaṃ imamhā āsanā vuṭṭhahissāmi. Na tāvāhaṃ imamhā caṅkamā orohissāmi. Vihārā nikkhamissāmi. Aḍḍhayogā nikkhamissāmi. Pāsādā nikkhamissāmi. Hammiyā. Guhāya. Leṇā. Kuṭiyā. Kūṭāgārā. Aṭṭā. Mālā. Uddaṇḍā. Upaṭṭhānasālāya. Maṇḍapā. Rukkhamulā nikkhamissāmi, yāva me na anupādāya āsavehi cittaṃ vimuccissatīti cittaṃ paggaṇhāti padahati, evarūpampi vīriyasamādānaṃ vuccati vataṃ, na sīlaṃ. Imasmiññeva pubbaṇhasamayaṃ ariyadhammaṃ āharissāmi samāharissāmi adhigacchissāmi phassayissāmi sacchikarissāmīti cittaṃ paggaṇhāti padahati, evarūpampi vīriyasamādānaṃ vuccati vataṃ, na sīlaṃ. Imasmiññeva majjhanhikasamayaṃ. Sāyanhasamayaṃ. Purebhattaṃ. Pacchābhattaṃ. Purimayāmaṃ. Majjhimayāmaṃ. Pacchimayāmaṃ. Kāḷe. Juṇhe. Vasse. Hemante. Gimhe. Purime vayokhandhe. Majjhime vayokhandhe. Pacchime vayokhandhe ariyadhammaṃ āharissāmi samāharissāmi adhigacchissāmi phassayissāmi sacchikarissāmīti cittaṃ paggaṇhāti padahati, evarūpampi vīriyasamādānaṃ vuccati vataṃ, na sīlaṃ. Ayaṃ sīlabbatapārisuddhi. Edisāya² sīlabbatapārisuddhiyā samannāgato assāti kāni sīlabbatānāssu.

Pahitattassa bhikkhunoti pahitattassāti āraddhavīriyassa thāmagatassa daḥaparakkamassa anikkhittacchandassa anikkhittadhurassa kusalesu dhammesu. Atha vā pesitattassa yassatthāya pesito attatthe ca ñāye ca lakkhaṇe ca kāraṇe ca ṭhānāṭhāne ca. “Sabbe saṅkhārā aniccā”ti pesitattassa, “sabbe saṅkhārā dukkhā”ti pesitattassa, “sabbe dhammā anattā”ti pesitattassa. “Avijjāpaccayā saṅkhārā”ti

1. Na nikkhamim (Syā) 51 piṭṭhepi.

2. Kīdisāya (Sī), īdisāya (Syā)

pesitattassa -pa- “jātipaccayā jarāmarañan”ti pesitatthassa. “Avijjānirodhā saṅkhāranirodho”ti pesitattassa -pa- “jātinirodhā jarāmarañanirodho”ti pesitattassa. “Idaṃ dukkhan”ti pesitattassa -pa- “ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā”ti pesitattassa, “ime āsagā”ti pesitattassa -pa- “ayaṃ āsavanirodhagāminī paṭipadā”ti pesitattassa, “ime dhammā abhiññeyyā”ti pesitattassa -pa- “ime dhammā sacchikātabbā”ti pesitattassa, channam phassāyatanānaṃ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇaṃ pesitattassa, pañcannaṃ upādānakkhandhānaṃ. Catunnaṃ mahābhūtānaṃ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇaṃ pesitattassa, “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbam taṃ nirodhadhammaṃ”ti pesitattassa. . **Bhikkhunoti** puthujjanakalyāṇakassa vā bhikkhuno, sekkhassa vā bhikkhunoti pahitattassa bhikkhuno. Tenāha Thero Sāriputto—

Kyāssa byappathayo assu, kyāssassu idha gocarā.

Kāni sīlabbatānāssu, pahitattassa bhikkhunoti.

197. * Kaṃ so sikkhaṃ samādāya, ekodi nipako sato.

Kammāro rajatasseva, niddhame malamattano.

Kaṃ so sikkhaṃ samādāyāti kaṃ so sikkhaṃ ādāya samādāya ādiyitvā samādiyitvā gaṇhitvā parāmasitvā abhinivisitvāti kaṃ so sikkhaṃ samādāya.

Ekodi nipako satoti ekodīti ekaggacitto avikkhittacitto avisāhaṭamānaso samatho samādhindriyaṃ samādhibalaṃ -pa- sammāsamādhi. **Nipakoti** nipako paṇḍito paññavā buddhimā ñaṇī vibhāvī medhāvī. **Satoti** catūhi kāraṇehi sato, kāye kāyānupassanāsati paṭṭhānaṃ bhāvento sato, vedanāsu -pa- citte -pa- dhammesu dhammānupassanāsati paṭṭhānaṃ bhāvento sato, so vuccati satoti sato. . Kaṃ so sikkhaṃ samādāyāti adhisīlasikkhaṃ pucchati. Ekodīti adhicitasikkhaṃ pucchati. Nipakoti adhipaññāsikkhaṃ pucchati. Satoti pārisuddhiṃ pucchati ti kaṃ so sikkhaṃ samādāya, ekodi nipako sato.

* Khu 1. 426 piṭṭhepi.

Kammāro rajatasseva, niddhame malamattanoti kammāro vuccati suvaṇṇakāro, rajataṃ vuccati jātarūpaṃ. Yathā suvaṇṇakāro jātarūpassa oḷārikampi malaṃ dhamati sandhamati niddhamati. Majjhimakampi malaṃ dhamati sandhamati niddhamati, sukhumakampi malaṃ dhamati sandhamati niddhamati. Evameva bhikkhu attano oḷārikepi kilese dhamati sandhamati niddhamati pajahati vinodeti byantiṃ karoti anabhāvaṃ gameti, majjhimatepi kilese. Sukhumatepi kilese dhamati sandhamati niddhamati pajahati vinodeti byantiṃ karoti anabhāvaṃ gameti.

Atha vā bhikkhu attano rāgamalaṃ dosamalaṃ mohamalaṃ mānamalaṃ diṭṭhimalaṃ kilesamalaṃ diccaritamalaṃ andhakaraṇaṃ acakkhukaraṇaṃ aññānakaraṇaṃ paññānirodhikaṃ vighātapakkhikaṃ anibbānasaṃvattanikaṃ dhamati sandhamati niddhamati pajahati vinodeti byantiṃ karoti anabhāvaṃ gameti.

Atha vā sammādiṭṭhiyā micchādiṭṭhiṃ dhamati sandhamati niddhamati pajahati vinodeti byantiṃ karoti anabhāvaṃ gameti. Sammāsaṅkappena micchāsaṅkappaṃ. Sammāvācāya micchāvācaṃ. Sammākammantena micchākammantaṃ. Sammā ājīvena micchā-ājīvaṃ. Sammāvāyāmena micchāvāyāmaṃ. Sammāsatiyā micchāsatiṃ. Sammāsamādhinā micchāsamāधिṃ. Sammāñāṇena micchāñāṇaṃ. Sammāvimuttiyā micchāvimuttiṃ dhamati sandhamati niddhamati pajahati vinodeti byantiṃ karoti anabhāvaṃ gameti.

Atha vā ariyena aṭṭhaṅgikena maggena sabbe kilese sabbe duccharite sabbe darathe sabbe pariḷāhe sabbe santāpe sabbākusalābhisaṅkhāre dhamati sandhamati niddhamati pajahati vinodeti byantiṃ karoti anabhāvaṃ gametīti kammāro rajatasseva, niddhame malamattano. Tenāha Thero Sāriputto—

Kaṃ so sikkhaṃ samādāya, ekodi nipako sato.
Kammāro rajatasseva, niddhame malamattanoti.

198. * Vijjucchamānassa yadidaṃ phāsu, (Sāriputtāti Bhagavā,) Rittāsaṇaṃ sayanaṃ sevato ve.
Sambodhikāmassa yathānudhammaṃ,
Taṃ te pavakkhāmi yathā pajānaṃ.

Vijigucchamānassa yadidaṃ phāsūti vijigucchamānassāti jātiyā vijigucchamānassa, jarāya. Byādhinā. Maraṇena. Sokehi. Paridevehi. Dukkhehi. Domanassehi. Upāyāsehi -pa-. Diṭṭhibyasanena dukkhena vijigucchamānassa aṭṭiyamānassa¹ harāyamānassāti vijigucchamānassa. **Yadidaṃ phāsūti** yaṃ phāsuvihāraṃ, taṃ kathayissāmi. Katamo phāsuvihāro, sammāpaṭipadā anulomapaṭipadā apaccanīkaṭipadā aviruddhapaṭipadā anvatthapaṭipadā dhammānudhammapaṭipadā sīlesu paripūrakāritā indriyesu guttadvāratā bhojane mattaññutā jāgariyānuyogo satisampajaññaṃ cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipādā pañcindriyāni pañca balāni satta bojjhaṅgā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo nibbānaṅca nibbānagāminī ca paṭipadā, ayaṃ phāsuvihāroti vijigucchamānassa yadidaṃ phāsu.

Sāriputtāti Bhagavāti taṃ therāṃ nāmenālapati. **Bhagavāti** gāravādhivacanāṃ. Api ca bhaggarāgoti Bhagavā, bhaggadosoti Bhagavā, bhaggamohoti Bhagavā, bhaggamānoti Bhagavā, bhaggadiṭṭhīti Bhagavā, bhaggakaṇḍakoti Bhagavā, bhaggakilesoti Bhagavā, bhaji vibhaji pavibhaji² dhammaratananti Bhagavā, bhavānaṃ antakaroti Bhagavā, bhāvitakāyo, bhāvitasīlo, bhāvitacitto, bhāvitapaññoti Bhagavā, bhaji vā Bhagavā araññavanapaṭṭhāni pantāni senāsanāni appasaddāni appanigghosāni vijanavātāni manussarāhasseyyakāni paṭisallānasārūppānīti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā attharasassa dhammarasassa vimuttirasassa adhiṣṭassa adhicittassa adhipaññāyāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ jhānaṃ catunnaṃ appamaññaṃ catunnaṃ āruppasamāpattinanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā aṭṭhannaṃ vimokkhānaṃ aṭṭhannaṃ abhiññāyatanānaṃ navannaṃ anupubbavīhārasamāpattinanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ saññābhāvanānaṃ dasannaṃ kaṣiṇasamāpattinānaṃ ānāpānassatisamādhissa asubhasamāpattiyāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ satipaṭṭhānānaṃ catunnaṃ sammappadhānānaṃ catunnaṃ iddhipādānaṃ pañcannaṃ indriyānaṃ pañcannaṃ balānaṃ sattannaṃ bojjhaṅgānaṃ ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ Tathāgatabalānaṃ catunnaṃ vesārajjanaṃ catunnaṃ paṭisambhidānaṃ channaṃ abhiññānaṃ channaṃ Buddhadhammānanti

1. Aṭṭiyamānassa (Syā, Ka)

2. Paṭibhaji (Sī, Syā) 110 piṭṭhe natthi pāṭhanānattam.

Bhagavā, Bhagavāti netaṃ nāmaṃ mātarā kataṃ, na pitarā kataṃ, na bhātharā kataṃ, na bhaginiyā kataṃ, na mittāmaccehi kataṃ, na ñātisālohitehi kataṃ, na samaṇabrāhmaṇehi kataṃ, na devatāhi kataṃ, vimokkhantikametaṃ Buddhānaṃ Bhagavantānaṃ bodhiyā mūle saha sabbaññutañāṇassa paṭilābhā sacchikā paññatti yadidaṃ Bhagavāti Sāriputtāti Bhagavā.

Rittāsanam sayanam sevato veti āsanam vuccati yattha nisīdati mañco pīṭham bhiṣi taṭṭikā cammakhaṇḍo tiṇasanthāro paṇṇasanthāro palālasanthāro. Sayanam vuccati senāsanam vihāro aḍḍhayogo pāsādo hammiyam guhā. Taṃ sayanāsanam asappāyarūpadassanena rittam vivittam pavivittam, asappāyasaddassavanena -pa- asappāyehi pañcahi kāmaguṇehi rittam vivittam pavivittam, taṃ sayanāsanam sevato nisevato saṃsevato paṭisevatoti rittāsanam sayanam sevato ve.

Sambodhikāmassa yathānudhammanti sambodhi vuccati catūsu maggesu ñāṇam paññā paññindriyam paññābalaṃ -pa- dhammavicaya-sambojjhaṅgo vīmaṃsā vipassanā sammādiṭṭhi, taṃ sambodhim bujjhitukāmassa anubujjhitukāmassa paṭibujjhitukāmassa sambujjhitukāmassa adhigantukāmassa phassitukāmassa sacchikā tukāmassāti sambodhikāmassa.

Yathānudhammanti katame bodhiyā anudhammā, sammāpaṭipadā anulomapaṭipadā apaccanīkaṭipadā aviruddhapaṭipadā anvatthapaṭipadā dhammānudhammapaṭipadā sīlesu paripūrakāritā indriyesu guttadvāratā bhojane mattaññutā jāgariyānuyogo satisampajaññaṃ, ime vuccanti bodhiyā anudhammā. Atha vā catunnaṃ maggānaṃ pubbabhāge vipassanā, ime vuccanti bodhiyā anudhammāti sambodhikāmassa yathānudhammaṃ.

Taṃ te pavakkhāmi yathā pajānanti tanti bodhiyā anudhammaṃ. **Pavakkhāmīti** pavakkhāmi ācikkhissāmi desessāmi paññapessāmi paṭhapessāmi vivarissāmi vibhajissāmi uttānikarissāmi pakāṣissāmi. **Yathā pajānanti** yathā pajānaṃ yathā pajānanto ājānanto vijānanto paṭivijānanto paṭivijjhanto na itihitihaṃ na itikirāya na paramparāya na piṭakasampadāya na takkahetu na nayahetu na ākāraparivitakkena na diṭṭhinijjhānakkhantiyā sāmaṃ sayamabhiññātaṃ attapaccakkaṃ dhammaṃ, taṃ kathayissāmīti taṃ te pavakkhāmi yathā pajānaṃ. Tenāha Bhagavā.

Vijigucchamānassa yadidaṃ phāsu, (Sāriputtāti Bhagavā,
 Rittāsanam sayanam sevato ve,
 Sambodhikāmassa yathānudhammaṃ.
 Taṃ te pavakkhāmi yathā pajānanti.

**199. * Pañcannaṃ dhīro bhayānaṃ na bhāye,
 Bhikkhu sato sapariyantacārī.
 Daṃsādhipātānaṃ sarīsapānaṃ¹,
 Manussaphassānaṃ catuppadānaṃ.**

Pañcannaṃ dhīro bhayānaṃ na bhāyeti dhīroti dhīro paṇḍito paññavā buddhimā ñāṇī vibhāvī medhāvī dhīro pañcannaṃ bhayānaṃ na bhāyeyya na taseyya na santaseyya na uttaseyya na parittaseyya na santāsaṃ āpajjeyya, abhīrū assa acchambhī anutrāsī apalāyī pahīnabhayaabheravo vigatalomahaṃso vihareyyāti pañcannaṃ dhīro bhayānaṃ na bhāye.

Bhikkhu sato sapariyantacārīti **bhikkhū**ti puthujjanakalyāṇako vā bhikkhu sekkho vā bhikkhu. **Sato**ti catūhi kāraṇehi sato, kāye kāyānupassanāsati paṭṭhānaṃ bhāvento sato, vedanāsu -pa- citte -pa- dhammesu dhammānupassanāsati paṭṭhānaṃ bhāvento sato, so vuccati sato. **Sapariyantacārī**ti cattāro pariyaṇṭā sīlasaṃvarapariyaṇṭo indriyaṃvarapariyaṇṭo bhojane mattaññūtāpariyaṇṭo jāgariyānuyogapariyaṇṭo.

Katamo sīlasaṃvarapariyaṇṭo, idha bhikkhu sīlavā hoti, pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharati ācāragocarasampanno aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī, samādāya sikkhati sikkhāpadesu. Antopūtibhāvaṃ paccavekkhamāno anto sīlasaṃvarapariyaṇṭe carati mariyādaṃ na bhindati, ayaṃ sīlasaṃvarapariyaṇṭo.

Katamo indriyaṃvarapariyaṇṭo, idha bhikkhu cakkhunā rūpaṃ disvā na nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇameṇaṃ -pa- cakkhundriye

* Khu 1. 426 piṭṭhepi.

1. Sirimsapānaṃ (Sī, Ka)

saṁvaram āpajjati. Sotena saddaṁ sutvā. Ghānena gandhaṁ ghāyitvā. Jivhāya rasaṁ sāyitvā. Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusitvā. Manasā dhammaṁ viññāya na nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenam manindriyaṁ susaṁvutaṁ viharantaṁ abhiññhādomanassā pāpakā akusalā dhammā nānvāssaveyyuṁ, tassa saṁvarāya paṭipajjati, rakkhati manindriyaṁ, manindriye saṁvaram āpajjati, ādittapariyāyaṁ paccavekkhamāno anto indriyasamvarapariyante carati, mariyādaṁ na bhindati. Ayaṁ indriyasamvarapariyanto.

Katamo bhojane mattaññutāpariyanto, idha bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso āhāraṁ āhāreti, neva davāya na madāya na maṇḍanāya na vibhūsanāya yāvadeva imassa kāyassa ṭhitiyā yāpanāya vihiṁsūparatiyā brahmacariyānuggahāya, iti purāṇaṁ vedanaṁ paṭihaṅkhāmi, navaṁca vedanaṁ na uppādessāmi, yātrā ca me bhavissati, anavajjatā ca phāsuvihāro cāti. Akkhabbhañjanavaṇapaṭicchādanaputtamaṁsūpamaṁ paccavekkhamāno anto bhojane mattaññutāpariyante carati, mariyādaṁ na bhindati. Ayaṁ bhojane mattaññutāpariyanto.

Katamo jāgariyānuyogapariyanto, idha bhikkhu divasaṁ caṅkamaṁ nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṁ parisodheti, rattiyaṁ paṭhamam yāmaṁ caṅkamaṁ nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṁ parisodheti, rattiyaṁ majjhimam yāmaṁ dakkhiṇena passena sīhaseyyam kappeti pāde pādaṁ accādhāya sato sampajāno uṭṭhānasaññaṁ manasi karitvā. Rattiyaṁ pacchimaṁ yāmaṁ paccuṭṭhāya caṅkamaṁ nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṁ parisodheti. Bhaddekarattavihāraṁ¹ paccavekkhamāno anto jāgariyānuyogapariyante carati, mariyādaṁ na bhindati. Ayaṁ jāgariyānuyogapariyantoti bhikkhu sato sapariyantacārī.

Daṁsādhīpātānaṁ sarīsapānanti daṁsā vuccanti piṅgalamakkhikāyo. **adhipātakā** vuccanti sabbāpi makkhikāyo. Kimkāraṇā adhipātakā vuccanti sabbāpi makkhikāyo. Tā uppatitvā uppatitvā khādanti, taṁkāraṇā adhipātakā vuccanti sabbāpi makkhikāyo. **Sarīsapā** vuccanti ahīti daṁsādhīpātānaṁ sarīsapānaṁ.

1. Bhaddekarattavihāraṁ (Sī, Ka)

Manussaphassānaṃ catuppadānanti manussaphassā vuccanti corā vā assu mānavā vā katakammā vā akatakammā vā te bhikkhū pañhaṃ vā puccheyyūṃ, vādaṃ vā āropeyyūṃ akkoseyyūṃ paribhāseyyūṃ roseyyūṃ viroseyyūṃ himseyyūṃ vihimseyyūṃ heṭheyyūṃ viheṭheyyūṃ ghāteyyūṃ upaghāteyyūṃ upaghātaṃ vā kareyyūṃ. Yo koci manussato upaghāto manussaphasso. **Catuppadānanti** sīhā byagghā dīpī acchā taracchā kokā mahimsā hatthī, te bhikkhū maddeyyūṃ khādeyyūṃ himseyyūṃ vihimseyyūṃ heṭheyyūṃ viheṭheyyūṃ ghāteyyūṃ upaghāteyyūṃ upaghātaṃ vā kareyyūṃ. Catuppadato upaghāto yaṃ kiñci catuppadabhayanti manussaphassānaṃ catuppadānaṃ. Tenāha Bhagavā—

Pañcannaṃ dhīro bhayānaṃ na bhāye,
 Bhikkhu sato sapariyantacārī.
 Daṃsādhipātānaṃ sarīsapānaṃ,
 Manussaphassānaṃ catuppadānanti.

200. * **Paradhammikānampi na santaseyya,**
Disvāpi tesaṃ bahubheravāni.
Athāparāni abhisambhaveyya,
Parissayāni kusalānu-esī.

Paradhammikānampi na santaseyya, disvāpi tesaṃ bahubheravānīti paradhammikā vuccanti satta sahadhammike ṭhapetvā ye keci Buddhē dhamme saṃghe appasannā, te bhikkhū pañhaṃ vā puccheyyūṃ, vādaṃ vā āropeyyūṃ akkoseyyūṃ paribhāseyyūṃ roseyyūṃ viroseyyūṃ himseyyūṃ vihimseyyūṃ heṭheyyūṃ viheṭheyyūṃ ghāteyyūṃ upaghāteyyūṃ upaghātaṃ vā kareyyūṃ. Tesaṃ bahubherave passitvā vā suṇitvā vā na vedheyya na pavedheyya na sampavedheyya na taseyya na santaseyya na uttaseyya na parittaseyya na bhāyeyya na santāsaṃ āpajjeyya, abhīrū assa acchambhī anutrāsī apalāyī pahīnabhayabheravo vigatalomahaṃso vihareyyāti paradhammikānampi na santaseyya, disvāpi tesaṃ bahubheravāni.

Athāparāni abhisambhaveyya, parissayāni kusalānu-esīti athāparānīpi atthi abhisambhotabbāni abhibhavitabbāni ajjhottharitabbāni

pariyādiyitabbāni madditabbāni. **Parissayāti** dve parissayā pākāṭaparissayā ca paṭicchannaparissayā ca -pa-. Evampi tatrāsayāti parissayā. . **Kusalānu-esīti** sammāpaṭipadaṃ anulomapaṭipadaṃ apaccanīkaṭipadaṃ aviruddhapaṭipadaṃ anvatthapaṭipadaṃ -pa- ariyaṃ aṭṭhaṅgikaṃ maggaṃ nibbānaṃ nibbānagāminiṃ paṭipadaṃ esantena gavesantena pariyasantena parissayā abhisambhotabbā abhibhavitabbā ajjhottharitabbā pariyādiyitabbā madditabbāti athāparāni abhisambhaveyya, parissayāni kusalānu-esī. Tenāha Bhagavā—

Paradhammikānampi na santaseyya,
Disvāpi tesāṃ bahubheravāni.
Athāparāni abhisambhaveyya,
Parissayāni kusalānu-esīti.

201. * **Ātaṅkaphassena khudāya phuṭṭho,**
Sītaṃ athuṇhaṃ¹ adhivāsayeyya.
So tehi phuṭṭho bahudhā anoko,
Vīriyaparakkamaṃ daḷhaṃ kareyya.

Ātaṅkaphassena khudāya phuṭṭho ātaṅkaphasso vuccati rogaphasso, rogaphassena phuṭṭho pareto samohito samannāgato assa. Cakkhurogena phuṭṭho pareto samohito samannāgato assa. Sotarogena. Ghānarogena. Jivhārogena. Kāyarogena -p- ḍaṃsamakasavātātapasarīsapasamphassena phuṭṭho pareto samohito samannāgato assa. Khudā vuccati chātaḥ, chātakena phuṭṭho pareto samohito samannāgato assāti ātaṅkaphassena khudāya phuṭṭho.

Sītaṃ athuṇhaṃ adhivāsayeyyāti sītanti dvīhi kāraṇehi sītaṃ hoti abbhantaradhātuppakopavasena² vā sītaṃ hoti, bahiddhā utuvasena vā sītaṃ hoti. **Uṇhanti** dvīhi kāraṇehi uṇhaṃ hoti. Abbhantaradhātuppakopavasena vā uṇhaṃ hoti, bahiddhā utuvasena vā uṇhaṃ hotīti sītaṃ athuṇhaṃ. . **Adhivāsayeyyāti** khamo assa sītassa uṇhassa jighacchāya pipāsāya ḍaṃsamakasavātātapasarīsapasamphassānaṃ

* Khu 1. 427 piṭṭhepi.

1. Atuṇhaṃ (Sī, Ka)

2. Abbhantaradhātusaṅkopavasena (Syā)

duruttānaṃ durāgatānaṃ vacanapathānaṃ uppannānaṃ sārīrikānaṃ
vedanānaṃ dukkhānaṃ tibbānaṃ¹ kharānaṃ kaṭukānaṃ asātānaṃ
amanāpānaṃ paṇaharānaṃ adhivāsakajātiko assāti sītaṃ athuṇhaṃ
adhivāsayeyya.

So tehi phuṭṭho bahudhā anokoti so tehi ātaṅkaphassena ca khudāya
ca sītena ca uṇhena ca phuṭṭho pareto samohito samannāgato assāti so tehi
phuṭṭho. . **Bahudhāti** anekavidhehi ākārehi phuṭṭho pareto samohito
samannāgato assāti so tehi phuṭṭho bahudhā. **Anokoti**
abhisāṅkhārasahagataviññāṇassa okāsaṃ na karotītipi anoko. Atha vā
kāyaduccaritassa vacīduccaritassa manoduccaritassa okāsaṃ na karotītipi
anokoti so tehi phuṭṭho bahudhā anoko.

Vīriyaparakkamaṃ daḷhaṃ kareyyāti vīriyaparakkamo vuccati yo
cetasiko vīriyārambho nikkamo parakkamo uyyāmo vāyāmo ussāho ussoḷhī
appaṭivānī thāmo dhiti asithilaparakkamatā anikkhattacchandatā
anikkhattadhuratā dhurasampaggāho vīriyaṃ vīriyindriyaṃ vīriyabalaṃ
sammāvāyāmo. **Vīriyaparakkamaṃ daḷhaṃ kareyyāti** vīriyaṃ parakkamaṃ
daḷhaṃ kareyya thiraṃ kareyya, daḷhasamādāno assa avatthitasamādānoti
vīriyaṃ parakkamaṃ daḷhaṃ kareyya. Tenāha Bhagavā—

Ātaṅkaphassena khudāya phuṭṭho,
Sītaṃ athuṇhaṃ adhivāsayeyya.
So tehi phuṭṭho bahudhā anoko,
Vīriyaparakkamaṃ daḷhaṃ kareyyāti.

202. * **Theyyaṃ na kāre na musā bhaṇeyya,**
Mettāya phasse tasathāvarāni.
Yadāvilattaṃ manaso vijaññā,
Kaṇhassa pakkhoti vinodayeyya.

Theyyaṃ na kāre na musā bhaṇeyyāti theyyaṃ na kāreti idha bhikkhu
adinnādānaṃ pahāya adinnādānā paṭivirato assa dinnādāyī dinnapaṭikaṅkhī

1. Tippānaṃ (Sī, Syā)

* Khu 1. 427 piṭṭhepi.

athenena sucibhūtena attanā vihareyyāti theyyaṃ na kāre. **Na musā bhaṇeyyāti** idha bhikkhu musāvādaṃ pahāya musāvādā paṭivirato assa saccavādī saccasandho theto paccayiko avisaṃvādako lokassāti theyyaṃ na kāre na musā bhaṇeyya.

Mettāya phasse tasathāvarānīti mettāti yā sattesu metti mettāyanā mettāyitattaṃ anudā anudāyanā anudāyitattaṃ¹ hitesitā anukampā abyāpādo abyāpajjo² adoso kusalamūlaṃ. **Tasāti** yesaṃ tasitā taṇhā appahīnā, yesaṃca bhayabheravā appahīnā. Kimkāraṇā vuccanti tasā, te tasanti uttasanti paritasanti bhāyanti santāsaṃ āpajjanti, taṃkāraṇā vuccanti tasā. **Thāvarāti** yesaṃ tasitā taṇhā pahīnā, yesaṃca bhayabheravā pahīnā. Kimkāraṇā vuccanti thāvarā, te na tasanti na uttasanti na paritasanti na bhāyanti santāsaṃ na āpajjanti. Taṃkāraṇā vuccanti thāvarā. . **Mettāya phasse tasathāvarānīti** tase ca thāvare ca mettāya phasseyya phareyya mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā vihareyyāti mettāya phasse tasathāvarāni.

Yadāvilattaṃ manaso vijaññāti yadāti yadā. Manasoti yaṃ cittaṃ mano mānasaṃ hadayaṃ paṇḍaraṃ mano manāyatanaṃ manindriyaṃ viññāṇaṃ viññāṇakkhandho tajjā manoviññāṇadhātu, kāyaduccaritena cittaṃ āvilaṃ hoti luḷitaṃ eritaṃ ghaṭṭitaṃ calitaṃ bhantaṃ avūpasantaṃ. Vacīduccaritena. Manoduccaritena. Rāgena. Dosena. Mohena. Kodhena. Upanāhena. Makkhena. Paḷāsenā. Issāya. Macchariyena. Māyāya. Sāṭheyena. Thambhena. Sārambhena. Mānena. Atimānena. Madena. Pamādena. Sabbakileshehi. Sabbaduccaritehi. Sabbadarathehi. Sabbapariḷāhehi. Sabbasantāpehi. Sabbākusalābhisaṅkhārehi cittaṃ āvilaṃ hoti luḷitaṃ eritaṃ ghaṭṭitaṃ calitaṃ bhantaṃ avūpasantaṃ. **Yadāvilattaṃ manaso vijaññāti**

1. Anuddayā (Sī) evamīdisesu dvīsu padesupi dvibhāvavasena. Anudayā anudayanā anudayitattaṃ (Ka) Abhi 1. 215 piṭṭhe.

2. Abyāpajjho (Syā, Ka)

cittassa āvilabhāvaṃ jāneyya ājāneyya vijāneyya paṭivijāneyya
paṭivijjheyāti yadāvilattaṃ manaso vijaññā.

Kaṇhassa pakkhoti vinodayeyyāti kaṇhoti yo so māro kaṇho adhipati
antagu namuci pamattabandhu, kaṇhassa pakkho mārapakkho mārapāso
mārabāḷisaṃ māramisaṃ māraṇisaṃ māraṇivāso māragocaro
mārabandhananti pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ
gameyyāti evampi kaṇhassa pakkhoti vinodayeyya. . Atha vā kaṇhassa
pakkho mārapakkho akusalapakkho dukkhuḍḍayo dukkhavipāko
nirayaṣaṃvattaniko tiracchāṇayoniṣaṃvattaniko pettivisaṣaṃvattaniko
pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyyāti evampi
kaṇhassa pakkhoti vinodayeyya. Tenāha Bhagavā—

Theyyaṃ na kāre na musā bhaṇeyya,
Mettāya phasse tasathāvarāṇi.
Yadāvilattaṃ manaso vijaññā,
Kaṇhassa pakkhoti vinodayeyyāti.

**203. * Kodhātīmānassa vasaṃ na gacche,
Mūlampi tesarṃ palikhañña tiṭṭhe.
Athappiyaṃ vā pana appiyaṃ vā,
Addhā bhavanto abhisambhaveyya.**

Kodhātīmānassa vasaṃ na gaccheti kodhoti yo cittassa āghāto
paṭighāto -pa- caṇḍikkaṃ asuro po anattamanatā cittassa. **Atimānoti**
idhekacco paraṃ atimaññati jātiyā vā gottena vā -pa- aññataraññatarena vā
vatthunā. **Kodhātīmānassa vasaṃ na gaccheti** kodhassa ca atimānassa ca
vasaṃ na gaccheyya, kodhañca atimānañca pajaheyya vinodeyya byantiṃ
kareyya anabhāvaṃ gameyyāti kodhātīmānassa vasaṃ na gacche.

Mūlampi tesarṃ palikhañña tiṭṭheti katamaṃ kodhassa mūlaṃ, avijjā
mūlaṃ ayoniso manasikāro mūlaṃ asmimāno mūlaṃ ahirikaṃ mūlaṃ
anottappaṃ mūlaṃ uddhaccaṃ mūlaṃ, idaṃ kodhassa mūlaṃ. Katamaṃ
atimānassa mūlaṃ, avijjā mūlaṃ ayoniso manasikāro mūlaṃ asmimāno
mūlaṃ ahirikaṃ

mūlaṃ anottappaṃ mūlaṃ uddhaccaṃ mūlaṃ, idaṃ atimānassa mūlaṃ.

Mūlampi tesam palikhañña tiṭṭheti kodhassa ca atimānassa ca mūlaṃ palikhaṇitvā uddharitvā samuddharitvā uppāṭayitvā samuppāṭayitvā pajahitvā vinodetvā byantiṃ karitvā anabhāvaṃ gametvā tiṭṭheyya santiṭṭheyyāti mūlampi tesam palikhañña tiṭṭhe.

Athappiyaṃ vā pana appiyaṃ vā, addhā bhavanto abhisambhaveyyāti athāti padasandhi padasaṃsaggo padapāripūrī akkharasamavāyo byañjanasiliṭṭhatā padānupubbatāpetam athāti. **Piyāti** dve piyā sattā vā saṅkhārā vā. Katame sattā piyā, idha yā'ssa¹ te honti atthakāmā hitakāmā phāsukāmā yogakkhemakāmā mātā vā pitā vā bhātā vā bhaginī vā puttā vā dhītā vā mittā vā amaccā vā ñāti vā sālohitā vā, ime sattā piyā. Katame saṅkhārā piyā, manāpikā rūpā manāpikā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā, ime saṅkhārā piyā. **Appiyāti** dve appiyā sattā vā saṅkhārā vā. Katame sattā appiyā, idha yā'ssa te honti anathakāmā ahitakāmā aphāsukāmā ayogakkhemakāmā jīvitā voropetukāmā, ime sattā appiyā. Katame saṅkhārā appiyā, amanāpikā rūpā amanāpikā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā, ime saṅkhārā appiyā. **Addhāti** ekaṃsavacanam nissamsayavacanam nikkaṅkhavacanam advejjhavacanam adveḷhakavacanam niyyānikavacanam apaṇṇakavacanam avatthāpanavacanametaṃ addhāti. . **Athappiyaṃ vā pana appiyaṃ vā, addhā bhavanto abhisambhaveyyāti** piyāppiyaṃ sātāsātāṃ sukhadukkhāṃ somanassadomanassāṃ iṭṭhāniṭṭhāṃ abhisambhavanto vā abhibhaveyya adhibhavanto vā abhisambhaveyyāti athappiyaṃ vā pana appiyaṃ vā, addhā bhavanto abhisambhaveyya. Tenāha Bhagavā—

Kodhātimānassa vasaṃ na gacche,
Mūlampi tesam palikhañña tiṭṭhe.
Athappiyaṃ vā pana appiyaṃ vā,
Addhā bhavanto abhisambhaveyyāti.

1. Yassa (Syā) suttamālā oloketabbā.

204. * **Paññaṃ purakkhatvā kalyāṇapīti,**
Vikkhambhaye tāni parissayāni.
Aratīṃ sahetha sayanamhi pante,
Caturo sahetha paridevadhamme.

Paññaṃ purakkhatvā kalyāṇapītiti paññāti yā paññā pajānanā vicayo pavicayo dhammavicayo -pa- amoho sammādiṭṭhi. **Paññaṃ purakkhatvāti** idhekacco paññaṃ purato katvā carati paññādhajo paññāketu paññādhigateyyo vicayabahulo pavicayabahulo pekkhāyanabahulo¹ sampekkhāyanabahulo² vibhūtavihārī taccariko tabbahulo taggaruko tanninno tappoṇo tappabbhāro tadadhimutto tadadhipateyyoti evampi paññaṃ purakkhatvā.

Atha vā gacchanto vā “gacchāmi”ti pajānāti, ṭhito vā “ṭhitomhi”ti pajānāti, nisinno vā “nisinnomhi”ti pajānāti, sayāno vā “sayānomhi”ti pajānāti, yathā yathā vā panassa kāyo paṇihito hoti, tathā tathā naṃ pajānāti evampi paññaṃ purakkhatvā.

Atha vā abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṅghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsīte tuṇhibhāve sampajānakārī hotīti evampi paññaṃ purakkhatvā.

Kalyāṇapīti Buddhānussativasena uppajjati pīti pāmojjaṃ³ kalyāṇapīti dhammānussati saṅghānussati sīlānussati cāgānussati devatānussati ānāpānassati maraṇassati kāyagatāsativasena upasamānussativasena uppajjati pīti pāmojjaṃ kalyāṇapīti paññaṃ purakkhatvā kalyāṇapīti.

Vikkhambhaye tāni parissayāniti **parissayā**ti dve parissayā pākaṭaparissayā ca paṭicchannaparissayā ca -pa- ime vuccanti pākaṭaparissayā -pa-

* Khu 1. 427 piṭṭhepi.

2. Samokkhāyanabahulo (Sī, Syā)

1. Okkhāyanabahulo (Bhūsu)

3. Pāmojjaṃ (Syā)

ime vuccanti paṭicchannaparissayā -pa- evampi tatrāsayaṭi parissayā. .

Vikkhambhaye tāni parissayānīti tāni parissayāni vikkhambheyya abhibhaveyya ajjhotthareyya pariyādiyeyya maddeyyāti vikkhambhaye tāni parissayāni.

Aratim saheṭṭha sayanamhi panteti aratīti yā arati aratitā anabhirati anabhiramaṇā¹ ukkaṇṭhitā paritassitā. **Sayanamhi panteti** pantesu vā senāsanesu aññataraññataresu vā adhikusalesu dhammesu aratim saheyya abhibhaveyya ajjhotthareyya pariyādiyeyya maddeyyāti aratim saheṭṭha sayanamhi pante.

Caturo saheṭṭha paridevadhammeti cattāro paridevanīye dhamme saheyya parisaheyya abhibhaveyya ajjhotthareyya pariyādiyeyya maddeyyāti caturo saheṭṭha paridevadhamme. Tenāha Bhagavā—

Paññaṃ purakkhatvā kalyāṇapīti,
Vikkhambhaye tāni parissayāni.
Aratim saheṭṭha sayanamhi pante,
Caturo saheṭṭha paridevadhammeti.

205. * **Kimsū asissaṃ kuva vā** ² **asissaṃ,**
Dukkhaṃ vata settha kuvajja sessaṃ.
Ete vitakke paridevaneyye,
Vinayetha sekho aniketacārī ³.

Kimsū asissaṃ kuva vā asissanti kimsu asissāmīti kim bhuñjissāmi odanaṃ vā kummāsaṃ vā sattum vā macchaṃ vā maṃsaṃ vāti kimsu asissaṃ. **Kuva vā asissanti** kattha bhuñjissāmi khattiyakule vā brāhmaṇakule vā vessakule vā suddakule vāti kimsū asissaṃ kuva vā asissaṃ.

Dukkhaṃ vata settha kuvajja sessanti imaṃ rattim dukkhaṃ sayittha phalake vā taṭṭikāya vā cammakhaṇḍe vā tiṇasanthāre vā paṇṇasanthāre vā palālasanthāre vā āgāmirattim⁴ kattha sukhaṃ sayissāmi mañce vā piṭṭhe vā

* Khu 1. 427 piṭṭhepi.

1. Anabhiramaṇā (bahūsu) Abhi 2. 365 piṭṭhe.

2. Kuhiṃ vā (Sī), kuvaṃ vā (Syā), kutha vā (Ka)

3. Aniketasārī (Syā)

4. Āgamanarattim (Syā)

bhisiyā vā bimbohane vā vihāre vā aḍḍhayoge vā pāsāde vā hammiye vā guhāya vāti dukkhaṃ vata settha kuvajja sessaṃ.

Ete vitakke paridevaneyyeti ete vitakketi dve piṇḍapātapaṭisaññutte vitakke, dve senāsanapaṭisaññutte vitakke. **Paridevaneyyeti** ādevaneyye paridevaneyyeti ete vitakke paridevaneyye.

Vinayetha sekho aniketacārīti sekhoti kimkāraṇā vuccati sekho, sikkhatīti sekho. Kiñca sikkhati, adhisīlampi sikkhati, adhiccitampi sikkhati, adhipaññampi sikkhati. Katamā adhisīlasikkhā -pa- ayaṃ adhipaññāsikkhā. Imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkhati, jānanto passanto paccavekkhanto cittaṃ adhiṭṭhahanto sikkhati, saddhāya adhimuccanto sikkhati, vīriyaṃ paggaṇhanto, satīṃ upaṭṭhapento, cittaṃ samādahanto, paññāya pajānanto sikkhati, abhiññeyyaṃ abhijānanto sikkhati, pariññeyyaṃ parijānanto, pahātabbaṃ pajahanto, bhāvetabbaṃ bhāvento, sacchikātabbaṃ sacchikaronto sikkhati ācarati samācarati samādāya sikkhati. Tamkāraṇā vuccati sekho. Sekho vinayāya paṭivinayāya pahānāya vūpasamāya paṭinissaggāya paṭipassaddhiyā adhisīlampi sikkheyya, adhiccitampi sikkheyya, adhipaññampi sikkheyya, imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkheyya, jānanto -pa- sacchikātabbaṃ sacchikaronto sikkheyya ācareyya samācareyya samādāya vatteyyāti vinayetha sekho.

Aniketacārīti kathaṃ niketacārī hoti, idhekacco kulapalibodhena samannāgato hoti, gaṇapalibodhena. Āvāsapalibodhena. Cīvarapalibodhena. Piṇḍapātapaṭalibodhena. Senāsanapalibodhena. Gilāna paccaya bhesajja parikkhāra palibodhena samannāgato hoti. Evaṃ niketacārī hoti. . Kathaṃ aniketacārī hoti, idha bhikkhu na kulapalibodhena samannāgato hoti, na gaṇapalibodhena. Na āvāsapalibodhena. Na cīvarapalibodhena. Na piṇḍapātapaṭalibodhena. Na senāsanapalibodhena. Na gilānapaccayabhesajjaparikkhārapalibodhena samannāgato hoti. Evaṃ aniketacārī hoti.

“Magadham gatā Kosalam gatā,
Ekacchiyā pana vajjibhūmiyā.
Migā viya asaṅghacārino¹,
Aniketā viharanti bhikkhavo.

Sādhu caritakam sādhu sucaritam,
Sādhu sadā aniketavihāro.
Atthapucchanam padakkhiṇam kammam,
Etaṁ sāmāñṇam akiñcanassā”ti.
Vinayetha sekho aniketacārī. Tenāha Bhagavā—

Kimsū asissam kuva vā asissam,
Dukkham vata settha kuvajja sessam.
Ete vitakke paridevaneyye,
Vinayetha sekho aniketacārīti.

206. * Annañca laddhā vasanañca kāle,
Mattam sa jaññā² idha tosanattham.
So tesu gutto yatacārī gāme,
Rusitopi³ vācam pharusam na vajjā.

Annañca laddhā vasanañca kāleti annanti odano kummāso sattu maccho maṁsam. **Vasananti** cha cīvarāni khomam kappāsikam koseyyam kambalam sāṇam bhaṅgam. **Annañca laddhā vasanañca kāleti** cīvaram labhitvā piṇḍapātām labhitvā na kuhanāya na lapanāya, na nemittikatāya, na nippesikatāya, na lābhena lābham nijigīsanatāya, na dārudānena, na veḷudānena, na pattadānena, na pupphadānena, na phaladānena, na sinānadānena, na cuṇṇadānena, na mattikādānena, na dantakaṭṭhadānena, na mukhodakadānena, na cāṭukamyatāya, na muggasūpyatāya, na pāribhaṭyatāya, na pīṭhamaddikatāya, na vatthuvijjāya, na tiracchānavijjāya, na aṅgavijjāya, na nakkhattavijjāya, na dūtagamanena, na pahīnagamanena, na jaṅghapesaniyena, na vejjakammena, na piṇḍapaṭipīṇḍakena, na dānānuppadānena, dhammena samena laddhā labhitvā adhigantvā vinditvā paṭilabhitvāti annañca laddhā vasanañca kāle.

1. Māgadhā viasaṅghacārino (Syā)

2. Mattam so jaññā (Syā)

* Khu 1. 427 piṭṭhepi.

3. Dūsitopi (Ka)

Mattaṃ sa jaññā idha tosanatthanti mattaṃ sa jaññāti dvīhi kāraṇehi mattaṃ jāneyya paṭiggahaṇato vā paribhogato vā. Kathaṃ paṭiggahaṇato mattaṃ jānāti, thokepi diyyamāne kulānudayāya¹ kulānurakkhāya kulānukampāya paṭiggaṇhāti, bahukepi diyyamāne kāyaparihārikaṃ cīvaraṃ paṭiggaṇhāti, kucchiparihārikaṃ piṇḍapātaṃ paṭiggaṇhāti, evaṃ paṭiggahaṇato mattaṃ jānāti. . Kathaṃ paribhogato mattaṃ jānāti—

* Paṭisaṅkhā yoniso cīvaraṃ paṭisevati yāvadeva sītassa paṭighātāya, uṇhassa paṭighātāya, ḍaṃsamakasavātātapasarīsapasamphassānaṃ paṭighātāya, yāvadeva hirikopīnapaṭicchādanatthaṃ.

Paṭisaṅkhā yoniso piṇḍapātaṃ paṭisevati neva davāya, na madāya, na maṇḍanāya, na vibhūsanāya, yāvadeva imassa kāyassa ṭhitiyā, yāpanāya, vihiṃsūparatiyā, brahmacariyānuggahāya, iti purāṇaṇca vedanaṃ paṭihaṅkhāmi, navaṇca vedanaṃ na uppādessāmi, yātrā ca me bhavissati anavajjatā ca phāsuvihāro ca.

Paṭisaṅkhā yoniso senāsanaṃ paṭisevatiyāvadeva sītassa paṭighātāya, uṇhassa paṭighātāya ḍaṃsamakasavātātapasariṃ sapasamphassānaṃ paṭighātāya, yāvadeva utuparissayavinodanapaṭisallānārāmatthaṃ.

Paṭisaṅkhā yoniso gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ paṭisevati yāvadeva uppannānaṃ veyyābādhikānaṃ² vedanānaṃ paṭighātāya, abyābajjhaparamatāya.

Evaṃ paribhogato mattaṃ jānāti. Mattaṃ sa jaññāti imehi dvīhikāraṇehi mattaṃ jāneyya ājāneyya paṭivijāneyya paṭivijjheyāti mattaṃ sa jaññā.

Idha tosanatthanti ⁺ idha bhikkhu santuṭṭho hoti itarītarena cīvarena, itarītaracīvarasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī, na ca cīvarahetu anesanaṃ appatirūpaṃ āpajjati, aladdhā ca cīvaraṃ na paritassati, laddhā ca cīvaraṃ agadhito amucchito anajjhosanno ādīnavadassāvī nissaraṇapaṇño paribhuñjati,

1. Kulānuddayāya (Sī, Ka)

2. Veyyābādhikānaṃ (Ka)

* Ma 1. 12; Am 2. 341 piṭṭhesupī.

⁺ Dī 3. 188; Am 1. 336 piṭṭhesupī.

tāya ca pana itarītaracīvarasantuṭṭhiyā nevattānukkamseti, na param vambheti. Yo hi tattha dakkho analaso sampajāno patissato, ayaṃ vuccati bhikkhu porāṇe aggaññe ariyavaṃse ṭhito.

Puna caparaṃ bhikkhu santuṭṭho hoti itarītarena piṇḍapātena, itarītarapiṇḍapātasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī, na ca piṇḍapātaheṭu anesanaṃ appatirūpaṃ āpajjati, aladdhā ca piṇḍapātaṃ na paritassati, laddhā ca piṇḍapātaṃ agadhito amucchito anajjhosanno ādīnavadassāvī nissaraṇapaṇño paribhuñjati, tāya ca pana itarītarapiṇḍapātasantuṭṭhiyā nevattānukkamseti, na param vambheti. Yo hi tattha dakkho analaso sampajāno patissato, ayaṃ vuccati bhikkhu porāṇe aggaññe ariyavaṃse ṭhito.

Puna caparaṃ bhikkhu santuṭṭho hoti itarītarena senāsanena, itarītarasenāsanasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī, na ca senāsanahetu anesanaṃ appatirūpaṃ āpajjati, aladdhā ca senāsaṃ na paritassati, laddhā ca senāsaṃ agadhito amucchito anajjhosanno ādīnavadassāvī nissaraṇapaṇño paribhuñjati, tāya ca pana itarītarasenāsanasantuṭṭhiyā nevattānukkamseti, na param vambheti. Yo hi tattha dakkho analaso sampajāno patissato, ayaṃ vuccati bhikkhu porāṇe aggaññe ariyavaṃse ṭhito.

Puna caparaṃ bhikkhu santuṭṭho hoti itarītarena gilānapaccayabhesajjaparikkhārena, itarītaragilānapaccayabhesajjaparikkhārasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī, na ca gilānapaccayabhesajjaparikkhāraheṭu anesanaṃ appatirūpaṃ āpajjati, aladdhā ca gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ na paritassati, laddhā ca gilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ agadhito amucchito anajjhosanno ādīnavadassāvī nissaraṇapaṇño paribhuñjati, tāya ca pana itarītaragilānapaccayabhesajjaparikkhārasantuṭṭhiyā nevattānukkamseti, na param vambheti. Yo hi tattha dakkho analaso sampajāno patissato, ayaṃ vuccati bhikkhu porāṇe aggaññe ariyavaṃse ṭhitoti mattaṃ sa jaññā idha tosanatthaṃ.

So tesu gutto yatacāri gāmeti so tesu guttoti cīvare piṇḍapāte senāsane gilānapacayabhesajjaparikkhāre gutto gopito rakkhito saṁvutoti evampi so tesu gutto. . Atha vā āyatanesu gutto gopito rakkhito saṁvutoti evampi so tesu gutto.

Yatacāri gāmeti gāme yato yatto paṭiyatto gutto gopito rakkhito saṁvutoti so tesu gutto yatacāri gāme.

Rusitopi vācam pharusam na vajjāti dūsito khumsito vambhito ghaṭṭito garahito upavadito pharusena kakkhaḷena nappaṭivajjā nappaṭibhaṇeyya, akkosantam na paccakkoseyya, rosantam nappaṭiroseyya, bhaṇḍantam na paṭibhaṇḍeyya, na kalaham kareyya, na bhaṇḍanam kareyya, na viggaham kareyya, na vivadam kareyya, na medhagam kareyya, kalaham bhaṇḍanam viggaham vivadam medhagam pajaheyya vinodeyya byantiṁ kareyya anabhāvam gameyya, kalahabhaṇḍanaviggahavivādamedhagā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṭo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyyāti rusitopi vācam pharusam na vajjāti. Tenāha Bhagavā—

Annañca laddhā vasanañca kāle,
Mattam sa jaññā idha tosanattham.
So tesu gutto yatacāri gāme,
Rusitopi vācam pharusam na vajjāti.

207. * Okkhittacakkhu na ca pādalolo,
Jhānānuyutto bahuajāgarassa.
Upekkhamārabba samāhitatto,
Takkāsayam kukkucāñcupacchinde¹.

Okkhittacakkhu na ca pādaloloti katham khittacakkhu hoti, idhekacco bhikkhu cakkhulolo cakkhuloliyena samannāgato hoti, “adittam dakkhitabban, dittam samatikkamitabban”ti āramena āramam uyyānena uyyānam gāmena gāmam nigamena nigamam nagarena nagaram raṭṭhena raṭṭham janapadena janadam

* Khu 1. 428 piṭṭhepi.

1. Kukkucciyaṭṭupacchinde (Syā)

dīghacārikam anavaṭṭhitacārikam anuyutto ca hoti rūpadassanāya. Evampi khittacakkhu hoti.

Atha vā bhikkhu antaragharam pavittṭho vithim paṭipanno asaṁvuto gacchati hatthim olokento, assam olokento, ratham olokento, pattim olokento, itthiyo olokento, purise olokento, kumārake olokento, kumārikāyo olokento, antarāpaṇam olokento, gharamukhāni olokento, uddham olokento, adho olokento, disāvidisam vipekkhamāno¹ gacchati, evampi khittacakkhu hoti.

Atha vā bhikkhu cakkhunā rūpaṁ disvā nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenam cakkhundriyam asaṁvutaṁ virahantaṁ abhiṃjñādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyum, tassa saṁvarāya nappaṭipajjati, na rakkhati cakkhundriyam, cakkhundriye na saṁvaram āpajjati. Evampi khittacakkhu hoti.

Yathā vā paneke bhonto samaṇabrāhmaṇā saddhādeyyāni bhojanāni bhuñjitvā te evarūpaṁ visūkadassanaṁ anuyutto viharanti, seyyathidaṁ, naccam gītaṁ vāditaṁ pekkham akkhānam paṇissaram vetālam kumbhathūpaṁ sobhanakaṁ caṇḍālam vaṁsam dhovanaṁ hatthiyuddham assayuddham mahimsayuddham usabhayuddham ajayuddham meṇḍayuddham kukkuṭayuddham vaṭṭakayuddham daṇḍayuddham muṭṭhiluddham nibbuddham uyyodhikaṁ balaggaṁ senābyūham anīkadassanaṁ iti vā. Evampi khittacakkhu hoti.

Katham na khittacakkhu hoti, idhekacco bhikkhu na cakkhulolo na cakkhuloliyena samannāgato hoti, “adiṭṭham dakkhitabban, diṭṭham samatikkamitabban”ti na ārāmena ārāmaṁ na uyyānena uyyānaṁ na gāmena gāmaṁ na nigamena nigamaṁ na nagarena nagaraṁ na raṭṭhena raṭṭhaṁ na janapadena janapadaṁ dīghacārikam anavaṭṭhitacārikam ananuyutto ca hoti rūpadassanāya. Evampi na khittacakkhu hoti.

Atha vā bhikkhu antaragharam pavittṭho vithim paṭipanno saṁvuto gacchati na hatthim olokento -pa- na disāvidisam vipekkhamāno gacchati. Evampi na khittacakkhu hoti.

1. Pekkhamāno (bahūsu) heṭṭhā 285 piṭṭhepi.

Atha vā bhikkhu cakkhunā rūpaṃ disvā na nimittaggāhī hoti -pa- cakkhundriye saṁvaram āpajjati. Evampi na khittacakkhu hoti.

Yathā vā paneke bhonto samaṇabrāhmaṇā saddhādeyyāni bhojanāni bhuñjitvā -pa- anīkadassanaṃ iti vā. Evarūpā visūkadassanānuyogā paṭivirato hoti. Evampi na khittacakkhu hotīti okkhittacakkhu.

Na ca pādaloloti kathaṃ pādalolo hoti, idhekacco bhikkhu pādalolo pādaloliyena samannāgato hoti, ārāmena ārāmaṃ -pa- dīghacārikaṃ anavaṭṭhitacārikaṃ anuyutto hoti rūpadassanāya. Evampi pādalolo hoti.

Atha vā bhikkhu antopi saṁghārāme pādalolo pādaloliyena samannāgato hoti, na atthahetu na kāraṇahetu uddhato avūpasantacitto pariveṇato pariveṇaṃ gacchati. Vihārato -pa- iti bhavābhavakathaṃ katheti. Evampi pādalolo hoti.

Na ca pādaloloti pādaloliyaṃ pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya, pādaloliyā ārato assa virato paṭivirato nikkhanto nissaṇṇo vippamutto visaññutto vimariyādikatena cetasā vihareyya. Paṭisallānārāmo assa paṭisallānarato ajjhataṃ cetosamathamānuyutto anirākatajjhāno vipassanāya samannāgato brūhetā suññāgāraṃ jhāyī jhānarato ekattamanuyutto sadatthagarakoti okkhittacakkhu na ca pādalolo.

Jhānānuyutto bahuja garassāti jhānānuyutto dvīhi kāraṇehi jhānānuyutto anuppannassa vā paṭhamassa jhānassa uppādāya yutto payutto āyutto samāyutto. Anuppannassa vā dutiyassa jhānassa. Tatiyassa jhānassa. Catutthassa jhānassa uppādāya yutto payutto āyutto samāyuttoti evampi jhānānuyutto. Atha vā uppannaṃ vā paṭhamāṃ jhānaṃ āsevati bhāveti bahulīkaroti¹. Uppannaṃ vā dutiyaṃ

1. Bahuliṃ karoti (Ka)

jhānaṃ. Tatiyaṃ jhānaṃ. Catutthaṃ jhānaṃ āsevati bhāveti bahulikarotīti evampi jhānānuyutto.

Bahujāgarassāti idha bhikkhu divasaṃ caṅkamena nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodheti. Rattiyā paṭthamaṃ yāmaṃ caṅkamena nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodheti. Rattiyā majjhimāṃ yāmaṃ dakkhiṇena passena sīhaseyyaṃ kappeti pāde pādaṃ accādhāya sato sampajāno uṭṭhānasaññaṃ manasi katvā. Rattiyā pacchimaṃ yāmaṃ paccuṭṭhāya caṅkamena nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodhetīti jhānānuyutto bahujāgarassa.

Upekkhamārabba samāhitattoti upekkhāti yā catutthe jhāne upekkhā upekkhanā ajjupekkhanā cittasamatā cittappassaddhatā majjhataṭṭhā cittassa. **Samāhitattoti** yā cittassa ṭhiti saṇṭhiti avaṭṭhiti avisāhāro avikkhepo avisāhaṭamānasatā samatho samādhindriyaṃ samādhibalaṃ sammāsamādhī. . **Upekkhamārabba samāhitattoti** catutthe jhāne upekkhaṃ ārabba ekaggacitto avikkhattacitto apisāhaṭamānasoti upekkhamārabba samāhitatto.

Takkāsayāṃ kukkuccañcupacchindeti takkāti nava vitakkā, kāmavitakko byāpādavitaṅko vihiṃsāvitaṅko nātivitaṅko janapadavitakko amaraṃvitaṅko parānudayatāpaṭisaññutto vitakko lābhasakkārasilokapaṭisaññutto vitakko anavaññattipaṭisaññutto vitakko, ime vuccanti nava vitakkā. Kāmavitakkānaṃ kāmasaññāsāyo. Byāpādavitaṅkānaṃ byāpādasaññāsāyo. Vihiṃsāvitaṅkānaṃ vihiṃsāsaññāsāyo. Atha vā takkānaṃ vitakkānaṃ saṅkappānaṃ avijjāsāyo. Ayoniso manasikāro āsāyo. Asmimāno āsāyo. Anottappaṃ āsāyo. Uddhaccaṃ āsāyo.

Kukkuccanti hatthakukkuccampi kukkuccaṃ, pādakukkuccampi kukkuccaṃ, hatthapādakukkuccampi kukkuccaṃ, akappiye kappiyasaññitā, kappiye akappiyasaññitā, vikāle kālasaññitā, kāle vikālasaññitā, avajje vajjasaññitā, vajje avajjasaññitā. Yaṃ evarūpaṃ kukkuccaṃ kukkuccāyanā kukkuccāyitattaṃ cetaso vipphaṭṭisāro manovilekho. Idaṃ vuccati kukkuccaṃ.

Api ca dvīhi kārāṇehi uppajjati kukkucçaṃ cetaso vipphaṇṇisāro manovilekko katattā ca akatattā ca. Kathaṃ katattā ca akatattā ca uppajjati kukkucçaṃ cetaso vipphaṇṇisāro manovilekko—“kataṃ me kāyaduḥkaritaṃ, akataṃ me kāyasucaritaṃ”ti uppajjati kukkucçaṃ cetaso vipphaṇṇisāro manovilekko. “Kataṃ me vacīduḥkaritaṃ. Kataṃ me manuḍdukaritaṃ. Kato me paṇātipāto, akatā me paṇātipatā veramaṇī”ti uppajjati kukkucçaṃ cetaso vipphaṇṇisāro manovilekko. “Kataṃ me adinnādānaṃ. Kato me kāmesumicchācāro. Kato me musāvādo. Katā me piṣuṇā vācā. Katā me pharusā vācā. Kato me samphappalāpo. Katā me abhiṇṇhā. Kato me byāpādo. Katā me micchādīṭṭhi, akatā me sammādīṭṭhi”ti uppajjati kukkucçaṃ cetaso vipphaṇṇisāro manovilekko. Evaṃ katattā ca akatattā ca uppajjati kukkucçaṃ cetaso vipphaṇṇisāro manovilekko.

Atha vā “sīlesumhi na paripūrakārī”ti uppajjati kukkucçaṃ cetaso vipphaṇṇisāro manovilekko, “indriyesumhi aguttadvāro”ti. “Bhojane amattaññūmhī”ti. “Jāgariyaṃ ananuyuttomhī”ti. “Na satisampajaññaṇa samannāgatomhī”ti. “Abhāvitā me cattāro satipaṭṭhānā”ti. “Abhāvitā me cattāro sammappadhānā”ti. “Abhāvitā me cattāro iddhipādā”ti. “Abhāvitāni me pañcindriyāni”ti. “Abhāvitāni me pañca balāni”ti. “Abhāvitā me satta bojjhaṅgā”ti. “Abhāvito me ariyo aṭṭhaṅgiko maggo”ti. “Dukkhaṃ me aparīññātan”ti. “Dukkhasamudayo me appahīno”ti. “Maggo me abhāvito”ti. “Nirodho me asacchikato”ti uppajjati kukkucçaṃ cetaso vipphaṇṇisāro manovilekko. . **Takkāsayaṃ kukkucçaṇcupacchindeti** takkaṇca takkāsayaṇca kukkucçaṇca upacchindeyya chindeyya ucchindeyya samucchindeyya pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyyāti takkāsayaṃ kukkucçaṇcupacchinde. Tenāha Bhagavā—

Okkhittacakkhu na ca pādalolo,

Jhānānuyutto bahujaḅarassa.

Upekkhamārabba samāhitatto,

Takkāsayaṃ kukkucçaṇcupacchindeti.

208. * Cudito vacībhi satimābhinande,
 Sabrahmacārīsu khilam pabhinde.
 Vācam pamuñce kusalam nātivelam,
 Janavādadhammāya na cetayeyya.

Cudito vacībhi satimābhinandeti cuditoti upajjhāyā vā ācariyā vā samānupajjhāyakā vā samānācariyakā vā mittā vā sandiṭṭhā vā sambhattā vā sahāyā vā codenti “idaṃ te āvuso ayuttam, idaṃ te appattam, idaṃ te asārupam, idaṃ te asīlaṭṭhan”ti. Satim upaṭṭhapetvā tam codanam nandeyya abhinandeyya modeyya anumodeyya iccheyya sādiyeyya patthayeyya pihayeyya abhijappeyya. Yathā itthi vā puriso vā daharo yuvā maṇḍanakajātiko sīsānnhāto uppalamālam vā vassikamālam vā adhimuttakamālam vā labhitvā ubhohi hatthehi paṭiggahetvā uttamaṅge sirasmiṃ patiṭṭhāpetvā nandeyya abhinandeyya modeyya anumodeyya iccheyya sādiyeyya patthayeyya pihayeyya abhijappeyya. Evamevaṃ satim upaṭṭhapetvā tam codanam nandeyya abhinandeyya modeyya anumodeyya iccheyya sādiyeyya patthayeyya pihayeyya abhijappeyya.

“Nidhīnamva¹ pavattāram, yaṃ passe vajjadassinam.
 Niggayhavādiṃ medhāviṃ, tādisaṃ paṇḍitam bhaje.
 Tādisaṃ bhajamānassa, seyyo hoti na pāpiyo.
 Ovadeyyānusāseyya, asabbhā ca nivāraye.
 Satam hi so piyo hoti, asatam hoti appiyo”ti.

Cudito vacībhi satimābhinande, sabrahmacārīsu khilam pabhindeti sabrahmacārīti ekakammaṃ ekuddeso samasikkhatā. **Sabrahmacārīsu khilam pabhindeti** sabrahmacārīsu āhatacittatam khilajātatam pabhindeyya, pañcapi cetokhile bhindeyya, tayopi cetokhile bhindeyya, rāgakhilam dosakhilam mohakhilam bhindeyya pabhindeyya sambhindeyyāti sabrahmacārīsu khilam pabhinde.

* Khu 1. 428 piṭṭhepi.

1. Nidhīnamva (Ka) Khu 1. 24 piṭṭhe.

Vācam̐ pamuñce kusalam̐ nāivelanti ñāṇasamuṭṭhitam̐ vācam̐ muñceyya atthūpasam̐hitam̐ dhammūpasam̐hitam̐. Kālena sāpadesam̐ pariyantavatim̐ vācam̐ muñceyya pamuñceyyāti vācam̐ pamuñce kusalam̐. **Nāivelanti velāti** dve velā kālavelā ca sīlavelā ca. Katamā kālavelā, kālātikkantam̐ vācam̐ na bhāseyya, velātikkantam̐ vācam̐ na bhāseyya, kālavelātikkantam̐ vācam̐ na bhāseyya. Kālam̐ asampattam̐ vācam̐ na bhāseyya, velam̐ asampattam̐ vācam̐ na bhāseyya, kālavelam̐ asampattam̐ vācam̐ na bhāseyya.

“Yo ve¹ kāle asampatte, ativelam̐ ca bhāsati.

Evam̐ so nihato seti, kokilāyeva² atrajo”ti.

Ayam̐ kālavelā. . Katamā sīlavelā, ratto vācam̐ na bhāseyya, duṭṭho vācam̐ na bhāseyya, mūḷho vācam̐ na bhāseyya, musāvādam̐ na bhāseyya, piṣuṇavācam̐ na bhāseyya, pharusavācam̐ na bhāseyya, samphappalāpam̐ na bhāseyya na katheyya na bhaṇeyya na dīpayeyya na vohareyya. Ayam̐ sīlavelāti vācam̐ pamuñce kusalam̐ nāivelam̐.

Janavādadhammāya na cetayeyyāti janāti khattiyā ca brāhmaṇā ca vessā ca suddā ca gahaṭṭhā ca pabbajitā ca devā ca manussā ca. Janassa vādāya upavādāya nindāya garahāya akittiyā avaṇṇahārikāya sīlavipattiyā vā ācāravipattiyā vā diṭṭhivipattiyā vā ājīvavipattiyā vā na cetayeyya cetanam̐ na uppādeyya cittam̐ na uppādeyya saṅkappam̐ na uppādeyya manasikāram̐ na uppādeyyāti janavādadhammāya na cetayeyya. Tenāha Bhagavā—

Cudito vacībhi satimābhinande,
Sabrahmacārīsu khilam̐ pabhinde.
Vācam̐ pamuñce kusalam̐ nāivelam̐,
Janavādadhammāya na cetayeyyāti.

209. * Athāparam̐ pañca rajāni loke,
Yesam̐ satimā vinayāya sikkhe.
Rūpesu saddesu atho rasesu,
Gandhesu phassesu sahettha rāgam̐.

1. Ca (Syā)

2. Kokiliyāva (Syā)

* Khu 1. 428 piṭṭhepi.

Athāparam pañca rajāni loketi athāti padasandhi padasaṃsaggo padapāripūrī akkharasamavāyo byañjanasiliṭṭhatā padānupubbatāpetam athāti. **Pañca rajānīti** rūparajo saddarajo gandharajo rasarajo phoṭṭhabbarajo.

* Rāgo rajo na ca pana reṇu vuccati,
Rāgassetam adhivacanam rajoti.
Etam rajam vippajahitvā¹ paṇḍitā,
Viharanti te vigatarajassa sāsane.

Doso rajo na ca pana reṇu vuccati -pa-.
Viharanti te vigatarajassa sāsane.

Moho rajo na ca pana reṇu vuccati -pa-.
Viharanti te vigatarajassa sāsane.

Loketi apāyaloke manussaloke devaloke khandhaloke dhātuloke āyatanaloketi athāparam pañca rajāni loka.

Yesam satimā vinayāya sikkheti yesanti rūparāgassa saddarāgassa gandharāgassa rasarāgassa phoṭṭhabbarāgassa. **Satimāti** yā sati anussati paṭissati sati saraṇatā dhāraṇatā apilāpanatā asammussanatā satindriyam satibalam sammāsati satisambojjhaṅgo ekāyanamaggo, ayaṃ vuccati sati, imāya satiyā upeto samupeto upagato samupagato upapanno samupapanno samannāgato. So vuccati satimā. **Sikkheti** tisso sikkhā adhisīlasikkhā adhiccittasikkhā adhipaññāsikkhā. Katamā adhisīlasikkhā -pa- ayaṃ adhipaññāsikkhā. . **Yesam satimā vinayāya sikkheti** satimā puggalo yesam rūparāgassa saddarāgassa gandharāgassa rasarāgassa phoṭṭhabbarāgassa vinayāya paṭivinayāya pahānāya vūpasamāya paṭinissaggāya paṭipassaddhiyā adhisīlampi sikkheyya adhiccittampi sikkheyya adhipaññampi sikkheyya, imā tisso sikkhāyo āvajjanto sikkheyya. Jānanto sikkheyya -pa- sacchikātabbam sacchikaronto sikkheyya ācareyya samācareyya samādāya vatteyyāti yesam satimā vinayāya sikkhe.

* Khu 8. 154 piṭṭhepi.

1. Paṭivinoditvā (Ka)

Rūpesu saddesu atho rasesu, gandhesu phassesu sahetha rāganti rūpesu saddesu gandhesu rasesu phoṭṭhabbesu rāgaṃ saheyya parisaheyya abhibhaveyya ajjhotthareyya pariādiyeyya maddeyyāti rūpesu saddesu atho rasesu, gandhesu phassesu sahetha rāgaṃ. Tenāha Bhagavā—

Athāparaṃ pañca rajāni loke,
Yesaṃ satimā vinayāya sikkhe.
Rūpesu saddesu atho rasesu,
Gandhesu phassesu sahetha rāganti.

210. * **Etesu dhammesu vineyya chandaṃ,**
Bhikkhu satimā suvimuttacitto.
Kālena so sammā dhammaṃ parivīmaṃsamāno,
Ekodibhūto vihane tamaṃ so, (iti Bhagavā.)

Etesu dhammesu vineyya chandanti etesūti rūpesu saddesu gandhesu rasesu phoṭṭhabbesu. **Chandoti** yo kāmesu kāmacchando kāmarāgo kāmanandī kāmataṇhā kāmasneho kāmapariḷāho kāmamucchā kāmajjhosaṇaṃ kāmogho kāmayogo kāmupādānaṃ -pa- kāmacchandaniṇvaraṇaṃ. **Etesu dhammesu vineyya chandanti** etesu dhammesu chandaṃ vineyya paṭivineyya pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyyāti etesu dhammesu vineyya chandaṃ.

Bhikkhu satimā suvimuttacittoti bhikkhūti puthujjanakalyāṇako vā bhikkhu, sekho vā bhikkhu. **Satimāti** yā sati anussati -pa- sammāsati satisambojjhaṅgo ekāyanamaggo. Ayaṃ vuccati sati, imāya satiyā upeto samupeto -pa-. So vuccati satimā.

Bhikkhu satimā suvimuttacittoti paṭhamaṃ jhānaṃ samāpannassa nīvaraṇehi cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ. Dutiyaṃ jhānaṃ samāpannassa vitakkavicārehi cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ. Tatiyaṃ jhānaṃ samāpannassa pītiyā ca cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ. Catutthaṃ jhānaṃ samāpannassa sukhadukkhehi cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ. Ākāsaṇāñcāyatanāṃ samāpannassa rūpasāññāya paṭighasaññāya nānattasaññāya cittaṃ muttaṃ vimuttaṃ suvimuttaṃ. Viññāṇaṇcāyatanāṃ samāpannassa

ākāsānañcāyatanasaññāya cittaṃ. Ākiñcaññāyatanam samāpannassa
 viññāṇañcāyatanasaññāya cittaṃ. Nevasaññānāsaññāyatanam samāpannassa
 ākiñcaññāyatanasaññāya cittaṃ muttam vimuttam suvimuttam. Sotāpannassa
 sakkāyadiṭṭhiyā vicikicchāya sīlabbataparāmāsā diṭṭhānusayā
 vicikicchānusayā tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittaṃ muttam vimuttam
 suvimuttam. Sakadāgāmiṣṣa oḷārikā kāmarāgānusayā paṭighānusayā
 tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittaṃ muttam vimuttam suvimuttam. Anāgāmiṣṣa
 aṇusahagatā kāmarāgasaññojanā paṭighasaññojanā aṇusahagatā
 kāmarāgānusayā paṭighānusayā tadekaṭṭhehi ca kilesehi cittaṃ muttam
 vimuttam suvimuttam. Arahato rūparāgā arūparāgā mānā uddhaccā avijjāya
 mānānusayā bhavarāgānusayā avijjānusayā tadekaṭṭhehi ca kilesehi
 bahiddhā ca sabbanimitthehi cittaṃ muttam vimuttam suvimuttanti bhikkhu
 satimā suvimuttacitto.

Kālena so sammā dhammaṃ parivīmaṃsamānoti kālenāti uddhate citte
 samathassa¹ kālo. Samāhite citte vipassanāya kālo.

“Kāle paggaṇhati cittaṃ, niggaṇhati punāpare².

Sampahaṃsati kālena, kāle cittaṃ samādahe.

Ajjhupekkhati kālena, so yogī kālakovido.

Kimhi kālamhi paggāho, kimhi kāle viniggaho.

Kimhi pahaṃsanākālo, samathakālo ca kīdiso.

Upekkhākālaṃ cittassa, kathaṃ dasseti yogino.

Līne cittaṃhi paggāho, uddhatasmim viniggaho.

Nirassādagataṃ cittaṃ, sampahaṃseyya tāvade.

Sampahaṭṭhaṃ yadā cittaṃ, alīnaṃ bhavatinuddhataṃ.

Samathassa ca so³ kālo, ajjhataṃ ramaye mano.

Etena mevupāyena, yadā hoti samāhitaṃ.

Samāhitacittamaññāya, ajjupekkheyya tāvade.

1. Samādhissa (Sī)

2. Athāpare (Syā)

3. Samathanimittassa so (Sī, Ka)

Evam kālavidū dhīro, kālaññū kālakovido.

Kālena kālam cittassa, nimittamupalakkhaye”ti.

Kālena so sammā dhammaṃ parivīmaṃsamānoti “sabbe saṅkhārā aniccā”ti sammā dhammaṃ parivīmaṃsamāno. “Sabbe saṅkhārā dukkhā”ti sammā dhammaṃ parivīmaṃsamāno. “Sabbe dhammā anattā”ti sammā dhammaṃ parivīmaṃsamāno -pa- “yaṃ kiñci samudayadhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ”ti sammā dhammaṃ parivīmaṃsamāno.

Ekodibhūto vihane tamaṃ so, iti Bhagavāti ekodīti ekaggacitto avikkhattacitto avisāhaṭamānaso samatho samādhindriyaṃ samādhibalaṃ sammāsamādhīti ekodibhūto. **Vihane tamaṃ soti** rāgatamaṃ dosatamaṃ mohatamaṃ diṭṭhitamaṃ mānatamaṃ kilesatamaṃ duccharitatamaṃ andhakaraṇaṃ acakkhukaraṇaṃ aññānakaraṇaṃ paññānirodhikaṃ vighātapakkhikaṃ anibbānasaṃvattanikaṃ haneyya vihaneyya pajaheyya vinodeyya byantiṃ kareyya anabhāvaṃ gameyya.

Bhagavāti gāravādhivacanaṃ. Api ca bhaggarāgoti Bhagavā. Bhaggadosoti Bhagavā, bhaggamohoti Bhagavā, bhaggamānoti Bhagavā, bhaggadiṭṭhīti Bhagavā, bhaggakaṇḍakoti Bhagavā, bhaggakilesoti Bhagavā, bhaji vibhaji pavibhaji dhammaratananti Bhagavā, bhavānaṃ antakaroti Bhagavā, bhāvitakāyo, bhāvitasīlo, bhāvitacitto, bhāvitapaññoti Bhagavā, bhaji vā Bhagavā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni appasaddāni appanigghosāni vijanavātāni manussarāhasseyyakāni paṭisallānasārūppānīti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajja-parikkhārānanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā attharasassa dhammarasassa vimuttirasassa adhisīlassa adhicittassa adhipaññāyāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ jhānānaṃ catunnaṃ appamaññānaṃ catunnaṃ arūpasamāpattīnanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā aṭṭhannaṃ vimokkhānaṃ aṭṭhannaṃ abhibhāyatanānaṃ navannaṃ anupubbavīhārasamāpattīnanti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ saññābhāvanānaṃ dasannaṃ kasiṇasamāpattīnaṃ ānāpānassatisamādhissa asubhasamāpattiyāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā catunnaṃ satipaṭṭhānānaṃ catunnaṃ sammappadhānānaṃ catunnaṃ iddhipādānaṃ pañcannaṃ indriyānaṃ pañcannaṃ balānaṃ sattannaṃ bojjhaṅgānaṃ ariyassa aṭṭhaṅgikassa maggassāti Bhagavā, bhāgī vā Bhagavā dasannaṃ Tathāgatabalānaṃ catunnaṃ vesārajjanaṃ catunnaṃ paṭisambhidānaṃ channaṃ abhiññānaṃ channaṃ Buddhadhammānanti

Bhagavā, Bhagavāti netaṃ nāmaṃ mātarā kataṃ, na pitarā kataṃ, na bhātarā kataṃ, na bhaginiyā kataṃ, na mittāmaccehi kataṃ, na ñātisālohitehi kataṃ, na samaṇābrāhmaṇehi kataṃ, na devatāhi kataṃ, vimokkhantikametaṃ Buddhānaṃ Bhagavantānaṃ bodhiyā mūle saha sabbaññutañāṇassa paṭilābhā sacchikā paññatti yadidaṃ Bhagavāti ekodibhūto vihane tamaṃ so, iti Bhagavā. Tenāha Bhagavā—

Etesu dhammesu vineyya chandaṃ,
 Bhikkhu satimā suvimuttacitto.
 Kālena so sammā dhammaṃ parivīmaṃsamāno,
 Ekodibhūto vihane tamaṃ so, (iti Bhagavāti.)

Sāriputtasuttaniddeso soḷasamo.

Aṭṭhakavaggamhi soḷasa suttaniddesā samattā.

Mahāniddesapāḷi niṭṭhitā.

Khuddakanikāye sattamabhāgapotthake

Mahāniddeṣapāliyaṃ

Samvaṇṇitapadānaṃ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Akatthamāno	54	Aññato	67, 273
Akappiyo	194	Aññatra saññāya	228
Akittayī	217, 275	Aññadattho	131
Akukkuco	166, 167	Aññamaññaṃ	224
Akubbaṃ	257	Aññamaññehi	320
Akubbamāno	38, 41, 239	Aññamokkhā	24
Akuhaṃ	367	Aññasitā	126
Akuhako	172	Aññāya	312
Akevalī	232	Aññena	65, 107
Akkusalo	222, 229	Aṇumpi saññaṃ	149
Akkodhano	165, 332	Atarī	191
Akkhāya	131	Aticca	93
Akkheyyaṃ	98	Atimaññe	310
Agataṃ disaṃ	375	Atimāne	180, 334
Agiddho	156	Atimāno	197, 391
Aggaṃ	218	Atisāraditṭhiyā	231
Aggaheṣuṃ	160	Atisitvā	252
Accatari	342	Atītaṃ	170
Accantasuddhi	75	Attam pahāya	83
Accayeyya	48	Attagarahī	41
Ajeguccho	175, 178	Attañjaho	69
Ajjhagā	363	Attadaṇḍā	315
Ajjhattaṃ	268, 271	Attanā	230
Ajjhattasantiṃ	143	Attā	63, 80, 191, 273
Aññaṇā	145	Atthaṃ	211
Aññaṃ	81	Atthi	369

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Attho	131
Atha	117, 136, 294, 310, 324, 392
Adakkhi	251
Adassarā	143
Addasā	254
Addasāsīm	323
Addasi	314
Adiṭṭhiyā	145
Addhā	2
Adhiṭṭhito	119
Adhipātakā	386
Adhivāsayeyya	388
Adhosi	63
Anattagarahī	258
Ananugiddho	349
Anapekkhinam	190
Anapekkhino	123
Anabhibhūto	314
Anariyadhammam	52
Anavajjakammam	243
Anassāvī	179
Anādiyānam	86
Anānujānam	222
Anānupuṭṭho	51
Anāriyam	112
Aniketacārī	395
Aniketasārī	153
Aniṭṭhurī	349
Anissāya	147

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Anissito	103, 163, 189, 341
Anītiham	314
Anu-esī	388
Anugijjhati	9, 184
Anugijjheyya	287
Anugīyanti	330
Anuggahāya	142, 144, 146, 244
Anuggaho	257
Anutthunanti	244
Anutthunā	129
Anutthunāti	129
Anuddhato	168
Anudhammam	384
Anupādiyāno	83, 267
Anupādisese	219
Anupucchamāno	149
Anusikkhe	314
Anusocati	170
Anussaranti	228
Anūpanīto	159
Anūpaneyya	82
Anūpayam	63
Anūpayo	62, 239
Anūpalittam	156
Anūpalitto	69, 157
Anekarūpehi	272
Anejassa	274, 350
Anejo	349

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Anokasārī	152	Abhigajjaṃ	133
Anoko	389	Abhichanno	18
Anositaṃ	323	Abhijaññā	271
Antaṃ	163	Abhijappeyya	289
Antā	39	Abhijānaṃ	64
Anto	84	Abhinande	404
Annaṃ	196	Abhinandeyya	337
Annānaṃ	290	Abhinibbutatto	54
Anvānayaṇṭi	237	Abhipassaṃ	238
Anveti	13	Abhibhū	314
Apatthayāno	243	Abhirattā	233
Aparaṃ	70	Abhivadanti	232
Aparaddhā	232	Abhisajjeyya	302
Apāhataṃ	128	Abhisambhave	375
Apāhataṣṣim	127	Abhisambhaveyya	387, 392
Apihālu	174	Abhisitto	231
Apucchimha	217	Amaccharī	174, 193
Apurakkhataṃ	192	Amamo	38
Apekkhamānā	25	Amāyo	332
Appaṃ	32, 90, 237	Ambujaṃ	156
Appagabbho	175, 332	Aratiṃ	140
Appamatto	45, 314	Aratī	324, 394
Appasaddesu	294	Ariyānaṃ	122
Appiyaṃ	103, 392	Arogaṃ	64
Appodake	38, 320	Alaṃ	237
Abandhano	342	Alabhamāno	290
Abalā	9	Alābhe	184
Abbatā	145	Avadāṇiyā	28
Abbuyha	330	Avasissati	98
Abbūlhasallo	45	Avikatthī	166

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[Ā]	
Avikampamāno	150	Āgamā	136
Avirujjhamānā	136	Āgā	149
Aviruddho	184	Āgū	155
Avivādabhūmiṃ	238	Ājvaṃ	339
Avītatanhāse	36, 244	Ātaṅkaphassena	388
Avītivatto	79	Ātappaṃ	295
Avivādātā	56	Ātāpī	295
Avokkamaṃ	339	Ātumānaṃ	52, 230, 273
Asaṃvindaṃ	348	Āthabbaṇaṃ	297
Asaññī	217	Ādānagantharṃ	76
Asatā	194, 344	Ādiccabandhu	264
Asantāsī	166	Ādiyatī	59
Asante	210, 211, 213	Ādīnavaṃ	121
Asantesu	257	Ādeti	352
Asantya	214	Ānisaṃsaṃ	56, 80
Asātaṃ	204, 210, 211	Āyasmā	108, 352
Asāro	321	Ārammaṇaṃ	339
Asitaṃ	364	Āvaraye	286
Asissaṃ	394	Āvase	95
Asīlatā	145	Āvaheyya	235
Asmi	268	Āvilattaṃ	390
Assā	8	Āvisi	321
Assutiyā	145	Āsaṃ	76
Ahu	132, 324	Āsattiṃ	38
[Ā]		Āsatti	170
Ākāsaṃ	338	Āsanaṃ	101, 371, 384
Āgataṃ	367	Āsanesu	294
Āgato	354	Āsayam	402
Āgamaṃ	369	Āsā	201
		Āha	67, 79, 145, 229

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ā]

Āhu 34, 52, 102,
114, 125, 128, 222

[I]

Īṅgha 217
Icca 108, 352
Icchaṃ 127, 133, 323
Icchati 107
Icchā 22, 214
Icchānidānā 23
Icchānidānāni 214
Icche 140
Iti 54, 95, 144
Itonidānaṃ 213
Itonidānā 203
Idaṃ 141
Idaṃ meti 346
Idameva saccanti 237
Idha 31, 84,
121, 241
Ime va kāme 26
Iriyāno 341

[U]

Uggayha 134, 156
Uggahaṇaṃ 255
Uggahāyanti 70
Uggahītaṃ 78, 136
Ugghāti 130
Uccāvacaṃ 71, 73

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[U]

Uccāvacesu 371
Uṇhaṃ 388
Uttamaṃ 122, 161
Uttamaṃ naraṃ 161
Uttariṃ 79
Udakabindu 104
Uddhaṃ sa 135
Uddhaṃsarā 244
Unnati 132
Unnamatī 131
Unnameyya 299
Upaccagā 129
Upacchinde 403
Upaṭṭhitāse 240
Upanissāya 205, 244
Upanissitā 219
Upayaṃ 239
Upayā 62, 63, 159
Uparundhe 268
Upalabbhati 191
Upavādaṃ 301
Upasantassa 273
Upasanto 161, 190, 343
Upasame 273
Upātivatto 250
Upekkhako 186, 257
Upekkhati 255
Upekkhā 402
Upeti 47, 62, 239, 254
Ubhayante 84

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[U - Ū]

Ubhosu antesu	39
Ussadaṃ	275
Ussadā	55, 188
Ussesu	351
Ūmi	274

[E]

Ekam saccam	226
Ekacariyam	119, 121
Eke	47
Eko	112, 361
Ekodi	381
Ekodibhūto	409
Ejati	193
Ejā	274, 349
Ejānugā	70
Etaṃ	115, 121, 211, 212, 224, 312
Etampi	96
Eti	133, 194, 220, 235
Ete	219
Ettāvatā	218
Etto	218
Ettha	234, 324
Eyya	239
Elambujam	156
Evam	97, 105, 156, 274
Evābhijānam	64
Esa khvassa	118

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[O]

Okam	152
Okasārī	152
Okkhittacakkhu	399
Ogham	14, 15, 17, 43, 46
Oghatiṇṇassa	123
Otiṇṇo	326
Omake	223
Omesu	351
Oram	92
Osāne	323

[Ka]

Kaṇhassa	391
Kati	372
Katthiko	304
Kathamkathā	204, 206
Kathamkathī	209
Kathamdassī	161
Katham nu	144
Kathamśīlo	161
Kathayeyya	308
Kathojjam	126, 130
Kapaṇo	116
Kapīva	70
Kappam	194, 254
Kappayanti	75, 87
Kappayeyya	82
Kappā	74, 75, 86, 87, 194, 261
Kappiyo	261
Kamma virādhayitvā	242

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kammāro	382
Kammunā	159
Kayavikkaye	301
Kayirā	121, 290, 309
Kareyya	275, 301, 389
Karoti	83
Karonti	311
Kalahā	196, 198
Kalaho	196
Kalyāṇapīti	393
Kasmā	226, 227
Kassaci	341, 353
Kāmaṁ	253
Kāmapaṅko	339
Kāmayamānassa	2
Kāmayānassa	3
Kāmā	1, 5, 15, 21, 27
Kāme	157, 331, 342
Kāmesu	123, 190
Kālaṅkataṁ	98
Kālena	408
Kimsū bhavissāma	29
Kiñcanaṁ	343
Kiñci	267
Kiñhi	251
Kittayissāmi	319
Kitti	114
Kivanto	371
Kyāssa	376
Kukkuccaṁ	167, 402

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kukkuccā	292
Kutonidānā	200, 201, 210
Kutonidāno	203, 212
Kutopahūtā	196, 198, 203, 212
Kuppati	128, 184
Kuppapaṭiccasantiṁ	57
Kubbati	103, 205, 236
Kubbanti	76
Kubbaye	336, 338
Kubbetha	272
Kurute	79
Kuva	394
Kusalā	52, 81, 133, 221, 224, 253
Kusalānu-esī	388
Kusalāvadānā	126, 219
Kusalāvadāno	230
Kusalo	230
Kuhiṁ	246
Kuhiñci	48, 55, 60, 76, 275, 289
Kodhaṁ	300
Kodho	165, 204, 206, 391
[Kha]	
Khantiṁ	239, 338
Khādanīyānaṁ	290
Khiḍḍaṁ	295

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Kha]		[Ga]	
Khilaṃ	404	Gotama	161
Khilo	48	Gotamassa	313
Khīṇasote	38	[Gha]	
Khettaṃ	8, 191	Ghaṭṭayantā	160
Khemaṃ	238, 351	Gharamhā	242
Khemadassino	100	[Ca]	
[Ga]		Cakkhu (vivaṭa)	275
Gacchati	195	Cakkhumā	356
Gacchato	375	Cakkhūhi	285
Gacche	391	Catuppadānaṃ	387
Gaṇiṃ	354, 369	Caturo	394
Ganthaṃ	81	Caraṃ	45
Ganthā	76, 159, 190	Carato	123
Ganthāni	256	Carantaṃ	74
Gathitaṃ	76	Caranti	135
Gadhitā	123	Caritvāna	112
Gadhitāni	330	Carissasi	343
Gabbhakaraṇaṃ	298	Care	244, 337
Gavā	8	Careyya	38
Gahāya	70	Cintayanto	137
Gahessasi	343	Cutūpapāto	245
Gāmakathāya	286	Cuto	241
Giddhā	27, 99	Cudito	404
Gutto	399	Cetayeyya	405
Guhā	17	Codito	117
Guhāsu	371	[Cha]	
Gedhaṃ	339	Chandaṃ	39, 407
Gedho	27, 99, 193, 349	Chandagū	257
Gocarā	377		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Cha]	
Chandajātassa	3
Chandanidānāni	201
Chandānunīto	49
Chando	3
Chinnasoto	342
[Ja]	
Jaññā	31, 397
Janam	97, 318
Janavādadhammāya	405
Janā	94, 98, 405
Jantu	14, 31, 51, 71, 79
Jantuno	3, 98
Jappam	26
Jappanam	339
Jappanā	245
Jappitāni	245
Jappe	147, 246
Jarasā	93
Jalena	156
Jāgariyam	294
Jātam	315
Jātā	130
Jāte	135
Jānāti	221
Jānāmi	251
Jāniyāma	216
Jigucchitam	244
Jīvati	93
Jīvitam	32, 90

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ja]	
Jīvitena	310
Jīyati	345
[Jha]	
Jhānānuyutto	401
Jhāyati	116
Jhāyī	291
[Ña]	
Ñatvā	64, 77, 121, 189, 209
Ñāṇapathāya	209
Ñāṇabandhu	255
Ñāṇena	82, 145, 147
Ñāṇenapi	83
[Tha - Da]	
Ṭhatvā	229, 235
Ṭhito	274
Ḍamsā	386
[Ta]	
Tam	161
Takkaṃ	228
Takkāsayaṃ	402
Taṇham	140
Taṇhā	36, 189, 244, 268
Taṇhāya	184
Tato	13
Tattha	80, 125, 131, 254

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]	
Tathaddasā	254
Tathāvidho	21, 117
Tathiyam	224
Tathiyā	249
Tatheva	251
Tandim	295, 333
Tamam	361, 409
Tammayo	158
Taranti	70
Tare	15
Tava	108
Tasā	390
Tasmā	14, 29, 48, 58, 79, 81
Tassa	2, 3, 78, 86, 164, 188
Tassa bhagavato	314
Tādim	365
Tādī	88
Tikiccham	298
Tiṭṭham	18
Tiṭṭhe	273, 392
Tiṭṭheyya	301, 334
Tittham	233
Titthyā	233
Tisso	108
Tuccham	225
Tumassa	251
Tumo	232
Tusitā	354
Te	15
Te ve	144

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]	
Tesam	88
Tosanattham	397
[Tha]	
Thale	340
Thāmam	272
Thāvaram	390
Thiyo	9
Thīnam	333
Thunanti	227
Theyyam na kare	389
[Da]	
Daṇḍā	315
Dassaye	102
Dassim	74
Dahanti	126, 225
Dahāti	230
Dahāsi	149
Daheyya	234
Daḷham	122, 389
Daḷham vadānā	234, 248
Dāsaaporisam	8
Dāsā	8
Diṭṭham	81
Diṭṭham va sutam	244
Diṭṭhasutam mutesu	106
Diṭṭhā	98
Diṭṭhim	48, 134, 160
Diṭṭhiparibbasānā	221, 223, 236
Diṭṭhipurakkharāno	254

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Da]

Diṭṭhimpī	84
Diṭṭhiyā	145, 147, 148, 158
Diṭṭhisārī	255
Diṭṭhīnivesā	57
Diṭṭhīsu	78, 171
Diṭṭhe	67, 80
Diṭṭhena	64, 65
Diṭṭhe sute	229
Diṭṭho	352
Disā	322
Disvā	38, 77, 95, 115, 130. ādipiṭṭhesu
Disvāna	140, 253
Dissatī	355
Dukkhaṃ	13
Dukkūpanītā	29
Duṭṭhamanā	47
Duddasaṃ	324
Duppamuñcā	23
Duraccayaṃ	342
Duraccayo	339
Duve	238
Dūre	21

[Dha]

Dhammaṃ	189, 232, 247
Dhammā	56, 88, 209
Dhammesu	58, 85, 141, 250
Dhāvati	330
Dhī	34

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Dha]

Dhīrā	34
Dhīrehi	144
Dhīro	42, 220, 258, 385
Dhonassa	59
Dhonā	59
Dhonena	137
Dhono	105

[Na]

Na	66, 88, 158, 191, 224. ādipiṭṭhesu
Na atthi	213
Nakkhattaṃ	298
Natthi	55, 86, 133, 136, 151. ādipiṭṭhesu
Natthi meti	348
Nappamajjeyya	293, 313
Namassaṃ	314
Nametha	97
Naro	9, 58
Navīvadātā	223
Nave	257, 338
Nāgāramāvase	95
Nāgo	155
Nājjheti	342
Nāvelaṃ	405
Nādeti	352
Nānā	221, 228
Nāmaṃ	98
Nāmañca	213

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]	
Nāmarūpasmim	344
Nāvaṃ	14, 15
Nāsīsati	46
Niketacārī	395
Niketasārī	153
Nigghosaṃ	117
Nigghose	372
Nighāti	130
Niccā	94
Niccheyya	58, 85, 141, 250
Niṭṭhā	201, 202
Niṭṭhuriyaṃ	349
Niddaṃ	294, 333
Niddhame	382
Nindaṃ	237
Nindāya	128, 299
Nipako	381
Nibbāti	266
Nibbānamattano	331
Nibbānamanaso	334
Nibbānasantike	123
Nibbijjha	331
Niyyetha	309, 335
Nirattā	63, 191, 273
Nirassajanti	70
Nirassati	352
Nirāsatti	170
Niviṭṭhā	28, 125, 234
Niviṭṭho	49
Nivissavādī	253, 258

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]	
Nivesanā	85
Nivesanesu	58
Nisaṅkhati	350
Nisevati	113
Nisevetha	122
Nissajja	146
Nissayaṃ	83
Nissayatā	189
Nissayā	147, 189
Nissayeyya	81
Nissāya	229
Nissitā	125
Nissito	57, 81, 254
Nihīnato	81, 248
Nihīnapañño	223, 232
Nihīno	150, 232
Nīyati	171
Nīceyyo	188, 272
Nupasaṅkheyyo	163
Nūparato	261
Nejati	193
Neti	194
Neyyo	88, 159
Nopalitto	43
Nopalimpati	105
No santi	188
[Pa]	
Pakappanā	55, 60, 245
Pakappayitvā	228

Paḍānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pakappitā	55, 60, 86, 254
Pakappitāni	143
Pakappitesu	245
Pakappanaṃ	339
Pakubbamāno	49, 69
Paṅkena	156
Pakkho	391
Pagāhati	118
Pagāḷho	20
Pacinaṃ	143
Paccekasaccesu	125
Pacceti	84, 88
Paccenti	148, 251
Pacchā	25, 343
Pajaṃ	36, 319
Pajappati	242
Pajā	123, 226
Pajānaṃ	226, 384
Pañhavimaṃsakāse	128
Paññaṃ	393
Paññāya	310
Paṇisaṃsajja	340
Paṭipajjati	112
Paṭipadaṃ	284
Paṭibuddho	97
Paṭibhānavā	180
Paṭivajjā	311
Paṭisaṃyujeyya	151
Paṭiseniṃ	311
Paṭisenikattā	135

Paḍānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Paṭisūraṃ	133
Paṇidhi	84
Paṇidhīdha	84
Paṇḍitāse	218
Paṇḍito	96, 119
Paṇṇe	104
Patilīnacarassa	101
Patilīno	172
Patthanā	245, 262
Patthayati	242
Patthayamānassa	245
Patthiyo	262
Padume	105
Panudeyya	300
Pantamhi	376
Pante	394
Pannabhāro	260
Papañcasaṅkhā	217
Papañcasaṅkhāya	267
Pappuyya	132
Pabbatānaṃ	371
Pabrūmi	212, 350
Pabrūhi	161, 211
Pabhinde	404
Pamādena	333
Pamāya	235
Pamuñcaṃ	70
Pamuñce	405
Pamohaṃ	149
Param	136

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Paradhammikānaṃ	387	Parissayā	10, 280, 281, 372, 373
Paraneyyaṃ	250	Parissayāni	387, 393
Paramaṃ	64, 78, 246	Parihāyanti	3
Paravādehi	117	Parihīnaṃ	128
Parikissati	119	Parihīnapañño	224
Pariggahaṃ	100	Pareto	116
Pariggahā	94, 100	Paresaṃ	117
Pariggahāni	214	Paro	229
Pariggahesu	43	Pavakkhāmi	384
Parijāneyya	336	Pavasāṃ	242
Pariññā	43	Pavādiyaṣe	227
Pariññāya	40	Pavitakkaṃ	136
Parittase	290	Pavuccati	98
Paridevaṃ	288	Pavuttā	209
Paridevati	129	Paveditaṃ	144
Paridevadhamme	394	Pavedhati	242
Paridevaneyye	395	Pavedhitam	245
Paridevayanti	29	Pavedheyya	299
Paridevo	99, 104, 197	Palikhañña	391
Paripuṇṇaṃ	247	Palehi	133
Paripuṇṇamānī	231	Pasaṃsaṃ	127, 237
Pariphandamānaṃ	35	Pasaṃsakāmā	126
Paribbasāno	78	Pasaṃsanti	249
Parivajjaye	15	Pasaṃsito	131, 299
Parivajjeti	5	Pasavo	191
Parivīmaṃsamāno	409	Pasutā	27
Parisāṃ	126	Pasuto	331
Parisāya	127, 131	Passaṃ	142, 252
Parissayavinayaṃ	280	Passati	56, 80, 81, 98, 250

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Passatha	37, 318	Puññe	69
Passāmi	35, 64, 251	Putṭho	133
Pahassamāno	229	Puttā	191
Pahāya	15, 62, 243	Puthu kāme	9
Pahitattassa	380	Puthujanānaṃ	311
Pahīyati	95	Puthujjanaṃ	113
Pahoti	205	Puthujjanā	192
Pāgabbhiyaṃ	305	Puthujjā	239, 255
Pātimokkhaṃ	284	Puthuso	233
Pādalo	291, 399, 401	Puthū	248
Pādāpi	140	Pubbanto	163
Pānānaṃ	290	Pubbāsave	257
Pāpe	69	Pubbe	343
Pāraṃ	88	Purakkhataṃ	164
Pāragū	15, 16	Purakkhatā	56
Pāraṅgato	88	Purakkhatvā	393
Pāva	51, 52, 65, 230	Purāṇaṃ	337
Piyaṃ	103, 392	Purābheda	162
Piyappahūtā	198	Purimaṃ	70
Piyāni	201, 202	Purisā	9
Piyāyitaṃ	97	Pure	25
Pihayanti	123	Purekkharonti	75, 87
Pihā	174, 341	Purekkhārā	75, 87, 164, 192
Piheti	341	Petaṃ	98
Pīti	2	Petassa	98
Pītimano	2	Pesuññaṃ	197, 199, 300
Pucchā	263	Pesuṇā	199
Pucchāma	217	Pesuṇāni	200
Pucchāmi	263	Pesuṇiyaṃ	300
Pucchito	161, 350		

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pa]

Pesuṇeyye 178
Pokkhare 104

[Pha]

Phandamānaṃ 319
Phandamāne 37
Pharusena 311
Phalāni 238
Phassaṃ 39
Phassanidānaṃ 211
Phassā 215
Phasse 390
Phassena 288
Phassesu 171
Phāsu 383
Phuṭṭhassa 288
Phuṭṭho 272, 388
Phusanti 215

[Ba]

Baddhānaṃ 369
Bandhanaṃ 342
Bandhū 9
Balīyanti 9
Bahiddhā 271
Bahuṃ 253
Bahuajāgarassa 402
Bahudhā 389
Bahunā 18
Bahulīkareyya 294
Bahūnaṃ 369

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ba]

Bahūni 228
Bālaṃ 126
Bālā 223, 224
Bālo 222, 223,
225, 229, 232
Bālōti 234
Buddho 363
Byappathayo 376
Byāruddhe 320, 323
Brāhmaṇaṃ 86
Brāhmaṇassa 250
Brāhmaṇā 192
Brāhmaṇo 66, 77, 88, 151,
254, 340
Brūmi 190, 224, 238, 339
Brūhi 108, 198, 217

[Bha]

Bhagavato sāsane 314
Bhagavā 111, 141, 149, 162,
262, 267. ādi
Bhajato 371
Bhajaṃānassa 101
Bhajeyya 295
Bhantaṃva 113
Bhaddante 284
Bhayaṃ 315, 321
Bhavaṃ 147, 205,
210, 212, 289
Bhavanaṃ 323

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Bha]

Bhavane	102
Bhavanti	210
Bhavanto	392
Bhavasātabaddhā	23
Bhavābhavāya	84, 220
Bhavābhavesu	36, 60, 244
Bhavāya	189
Bhavūpanitā	241
Bhavesu	36, 38
Bhāye	385
Bhārā	260
Bhāseyya	305
Bhikkhu	54, 267, 385, 407
Bhikkhuno	101, 370, 381
Bhinnamivodakaṁ	14
Bhūripaṇṇo	73
Bheravā	371
Bheravesu	289

[Ma]

Maṅku	117, 127
Maccumukhe	36
Macco	3
Maccharaṁ	197
Macchariyaṁ	99, 193
Macchariyena	300
Macche	320
Maccherayuttā	199
Maccheva	38
Majjhe	343

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ma]

Maññetha	82, 122
Mattaṁ	397
Matto	231
Maddante	10, 13
Manasā	137
Manasābhisitto	231
Manaso	390
Manussaphassānaṁ	387
Mano	2, 132, 216
Mantabhāṇī	168
Mantā	168, 268
Mando	119
Mamattaṁ	214, 348
Mamattā	37, 38, 94, 99, 287
Mamattāya	96
Mamāyite	37, 94, 99
Mamāyetha	287
Mamidanti maññati	96
Mayā	319
Maraṇaṁ	95
Maraṇenapi	95
Malaṁ	382
Mahāgedho	118
Mahesi	266
Mahogho	339
Māgaṇḍiya	141, 145, 149
Māgaṇḍiyo	144, 148
Mānaṁ	60, 336
Mānātimānaṁ	132
Mānena	231

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]	
Māno	197
Māmako	96, 298
Māyaṃ	60, 295
Mārisā	108
Māhu	343
Micchā	112
Mithu	126, 224
Miyyati	92, 93
Mutaṃ	81
Mutimā	224
Mutiyā	158
Mute	67, 80
Muttakarīsapuṇṇaṃ	140
Munayo	100
Muni	43, 47, 103, 105, 121. ādipiṭṭhesu
Munino	123
Musā	225
Musāti	151
Musā na bhaṇeyya	390
Mussate	111
Mettā	390
Metteyya	110
Metteyyo	108
Methunaṃ	107, 110, 112, 122, 296
Methunamanuyuttassa	108, 110
Medhagaṃ	234, 236, 318
Monam	169
Momuham	148

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]	
Momuhato	149
Mosavajjam	118, 204, 206
Mosavajje	309, 335
Mohanasmim	18, 19
[Ya]	
Yaṃ	81, 96
Yaṃ kiñci	31
Yakkhassa	218
Yatacāri	399
Yatonidānaṃ	211
Yathānudhammaṃ	384
Yadattani	56, 80
Yadā	390
Yadicchatī	3
Yadidaṃ	383
Yaduttariṃ	79
Yaso	114
Yasmiṃ	226
Yassa	55, 56, 84, 189, 194
Yā kāci	239, 268
Yānaṃ	113
Yugaṃ	137
Yuto	178, 180
Yutto	119, 127
Yudhāya	134
Ye	375
Ye keci	236
Ye cāpi	200
Yesam	98

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ya]		[La]	
Yesīdha	136	Lapayeyya	303
Yo	4, 9, 50, 342	Labhanti	237
[Ra]		Lābhakamyā	182, 303
Ragañca	140	Limpāti	42, 104, 105
Rajatassa	382	Lepā	45, 105, 157
Rajāni	406	Lokamimaṁ parañca	46
Rajjati	107	Lokasmiṁ	75, 82, 267
Ratiṁ	361, 363	Loke	7, 22, 35, 55, 60
Randhamesī	128	Loko	321
Rase	287	Lobhaṁ	300
Rasesu	184	Lobhā	201
Rāgarattā	77	[Va]	
Rāgarāgī	77	Vaggasārī	83, 256
Rājakhādāya	133	Vagguvado	353
Rittam	371, 384	Vacasā	232
Rittapesuṇo	332	Vacībhi	404
Rittassa	123	Vajjā	399
Rukkhamūlaṁ	371	Vataṁ	240
Ruciyā	49	Vatāni	71
Ruppati	4	Vatthānaṁ	290
Rusito	311, 399	Vatthum	8, 191
Rūpañca	213	Vadate	351
Rūpe	214, 336	Vadanti	47, 75, 81, 133, 218
Rūpesu	205	Vadassu	134
[La]		Vadānaṁ	65
Lakkhaṇaṁ	297	Vadānā	125
Laddhā	3, 290, 396	Vadeyya	49, 63, 151, 156
Lapanā	303	Vadehi	284
Lapanti	36	Vambhayitena	248

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Va]	
Vasanam	396	Vidvā	71, 239, 340
Vassasatāpi	92	Vidhāvati	326
Vācam payuttam	305	Vidhāsu	150
Vācāyato	169	Vinayā	270
Vādam	47, 151	Vinayāya	406
Vādakāmā	126	Vinayetha	395
Vādayanti	124, 134, 233, 237	Vinābhāvam	94
Vādesu	193	Vinighāti	127
Vāri	104	Vinicchayam	205
Vikappayam	273	Vinicchayā	143, 203
Vikappayeyya	74, 86	Vinicchayāni	236
Vikkhambhaye	393	Vinicchaye	229, 235
Vigayha	126	Vineyya	39
Viggayha	221, 222, 247	Vinodayeyya	391
Viggāhikam	308	Vinodetvā	361
Vighātam	108	Vippajahe	296
Vighātabhūmi	132	Vippamutto	258, 261
Vicaranti	160, 201	Vippahātave	116
Vicareyya	155	Vibhavam	205, 210, 212
Vicinam	312	Vibhavāya	189
Vijaññā	390	Vibhūtasāññī	217
Vijānato	350	Vibhūte	213, 214
Vijigucchato	370	Vibhūsā	296
Vijigucchamānassa	383	Vibhoti	215, 216, 217
Vijjati	189, 191	Vimaṃsī	219
Vijjanti	190	Vimānadassī	229
Vitakke	395	Vimāneti	230
Vitare	333	Vimutto	219
Vitareyya	43	Viyattesu	83
Viditvāna	96	Viyārabbhā	350

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]	
Virajjati	107, 181
Virato	244, 337, 350
Virame	130, 292, 293
Virāgaratto	77
Virādhayitvā	242
Virutaṁ	298
Viruddho	184
Vivaṭaṁ	74
Vivaṭacakkhu	275
Vivade	226
Vivadetha	150, 151
Vivādaṁ	220, 235
Vivādayātesu	200, 256
Vivādayanti	134, 222, 247
Vivādayetha	132, 238
Vivādassa	238
Vivādā	130, 196, 198
Vivādāni	79, 250
Vivittaṁ	101
Vivitto	155
Vivekaṁ	122, 264
Vivekadassī	171
Vivekā	20
Viveke	108
Visajja	76
Visaṇṇasaṇṇī	216
Visattikaṁ	190
Visattikā	7
Visamaṁ	151
Visamaṁ careyya	31

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]	
Visamanti jaṇṇā	31
Visame	28
Visuddhiṁ	107, 125, 233
Visenikatvā	135
Visenibhūto	73, 259
Visesi	82, 248
Visesī	150, 188
Visosehi	343
Vissajja	256
Vihane	409
Vihareyya	294
Vītagedho	193
Vītataṇho	162
Vītamaccharo	351
Vīriyaparakkamo	389
Vuccati	161, 195, 340
Vuttā	204, 272
Vedagū	158, 232, 340
Vedi	221
Vedehi	71
Vedo	158
Vedheyya	246, 371
Vemajjhe	163
Velā	405
Vevicchaṁ	333
[Sa]	
Samvase	333, 334
Samvijitaṁ	319
Samvegaṁ	319

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Saṃsuddhapaññā	223	Satto	17
Saṃsuddhi	64	Satthā	242, 353
Sakaṃ	48, 194	Satthāni	117
Sakaṃ sakaṃ	247	Sadā	14, 188, 269, 312
Sakāyanāni	249	Sadevakassa	355
Sakāyane	234	Saddhammapūjāpi	249
Sakkhidhammaṃ	280, 314	Saddho	181
Saṅkappehi	116	Santamevidaṃ	94
Saṅkhata	55	Santaseyya	387
Saṅkhā	254, 255	Santiṃ	244
Saṅgaṃ	70, 342	Santi	56, 57, 85, 94, 159
Saṅgataṃ	97	Santipadaṃ	264
Saccaṃ	225, 226	Santivādo	156
Saccanti	151	Santīti nibbutiṃ	313
Saccamaṇā	47	Sante	208
Saccā	339	Santo	53, 146, 195, 256, 311
Sacco	222, 247	Sandiṭṭhiyā	223
Sacco siyā	332	Sandiṭṭhirāgena	233
Saññaṃ	43, 160	Sannidhiṃ	290
Saññaṃmena	240	Sapariyantacārī	385
Saññaṃsaññī	216	Sappasseva	6
Saññaṃsatto	71	Sappo	6
Saññaṇidānā	217	Sabbaṃ	103, 339, 340
Saññaṇāya	228	Sabbattha	103
Saññaṇvimuttassa	159	Sabbadhi	351
Saññaṇvirattassa	159	Sabbadhī	349
Saṇho	180	Sabbaso	331, 344
Sataṃ	272	Sabrahmacārīsu	404
Satīmā	406	Samaṃ	151, 188
Sato	7, 14, 188, 269, 312	Samaṇā	130, 192

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Samaṇānaṃ	311	Sayaṃ	71
Samaṇena	204	Sayaṃ samattāni	49
Samativattati	8	Sayanam	384
Samattā	224, 231	Sayanamhi	394
Samatto	231	Sayanāsane	372, 376
Samantaṃ	321	Sayanesu	294
Samāgamā	137	Sayameva	52
Samādāya	240, 381	Sarikkho	272
Samādhim	284	Sarīsapānaṃ	386
Samāya	237	Sallaṃ	45, 324, 330
Samāhitatto	402	Sallaviddhova	4
Samijjati	2	Savibhūsaṃ	296
Samuggahāya	80	Sahetha	394, 407
Samuggahītaṃ	58, 77, 85, 250	Sā taṃ	204, 210, 211
Samuggahītesu	149	Sātiyesu	179
Samuddassa	274	Sāmaṃ	231
Samecca	72	Sāmaggiyaṃ	102
Sametassa	215, 217	Sāriputta	383
Sameti	220	Sāriputto	352
Sameritā	322	Sāvajjakammaṃ	243
Samesu	351	Sāsanam	108, 111
Samo	150	Sāsane	313
Samoti	82	Sāhasā	337
Sampajāno	309	Sikkhati	182
Sampayātave	137	Sikkhā	122, 330, 331
Samparāyāya	201	Sikkhissāmase	108
Sampavedheyya	289	Sikkhe	208, 209, 269, 313, 331
Sambodhi	384	Sikkhetha	29, 115, 122
Sambodhikāmassa	384	Sikkhema	241
Sammutiyo	239, 255		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sikkheyya	308	Supinaṃ	297
Sitāse	70	Suppahāya	22
Sito	338	Subbināyo	253
Sitvāva	15	Subhaṃ vadānā	125
Siyā	331	Subhaṃ vadāno	254
Sītaṃ	388	Suvimuttacitto	407
Sīdati	330	Susānaṃ	371
Sīmā	87	Sūro	133
Sīmātigo	77	Sekho	395
Sīlabbatam	81, 243	Seṭṭhato	250
Sīlabbatāni	379	Settha	394
Sīlabbatena	145, 310	Senā	73, 135, 259
Sīlavatato	241	Seyyo	272
Sīlavatāni	50	Sevato	384
Sīlavate	67, 80	Seveyya	299
Sīlavatena	82, 88	Sessaṃ	394
Sīluttamā	240	Soko	99, 197
Sujjhati	65	Socati	129, 194, 342, 344
Sutaṃ	81	Socanti	94
Sutā	98	Soceyya	338
Sute	67, 80	Sotaṃ	342
Sutena	159	Sopadhiko	65
Sutvā	117, 311	Snehaṃ	336
Sutvāna	108	Svātivattā	58
Suddhānupassī	65		
Suddhiṃ	67, 124, 133, 145, 148	[Ha]	
Suddhiṃ vado	254	Hadayassitaṃ	324
Suddhi	65	Hassaṃ	295
Suddhī	249	Hassatī	131
Sunihīnapaññā	223	Hāyate	115

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ha]		[Ha]	
Hitvā	257	Hīnā	79
Hitvāna	236	Hīnā narā	36
Hiraññaṃ	8	Hīno	82, 248
Hīnaṃ	81, 114, 246	Hīyamāne	338
Hīnavādo	129	Huraṃ	84

Khuddakanikāye sattamabhāgapotthake

Mahāniddeṣapāliyaṃ

Lakkhitabbapadānaṃ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Akappiyo	194	Attā	63, 191
Akukkuco	167	Atthā nānā	131, 138
Akuhako	172, 367	Atimāne ca	180
Akkodhano	165, 332	Atimāno	197, 334
Akkhāya vādaṃ	131	Atisāraditṭhiyā	231
Akkheyyaṃ	98	Atisitvā	252
Agiddho	156	Atītaṃ nānusocati	170
Accantasuddhīti	75	Attam pahāya	83
Ajeguccho	178	Atha	117
Ajjhattamevupasame	273	Atha kho so	93
Ajjhattasantiṃ	143	Atha ce sayam	232
Ajjhattaṃ	268	Atha jīvitena	310
Ajjhattaṃ upasantassa	273	Atha tvaṃ	136
Aññatra saññāya	228	Atha vāpi bahiddhā	271
Aññamaññehi byāruddhe	320	Atha vāpi samādhim	284
Aññassa dhammaṃ	247	Atha vāpi diṭṭhiṃ	244
Aññena so sujhati	65	Athassa suddhiṃ	241
Aññaṃ ito	232	Athāparāṇi	387
Aññaṃ taṃ pucchāma	217	Athāparaṃ pañca	406
Aññaṃ vimāneti	230	Athāsanesu	294
Aṭṭhaṅgasamannāgato saro	353	Atho pasamsampi	237
Atarī so	190	Athopi ve saccamanā	47
Attagarahi	41	Adakkhi ce	251
Attañjaho	69	Adakkhim	324
Attadaṇḍā	315	Adassaṃ	143

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Adiṭṭhiyā	145
Addhā	2, 392
Adhivāsāyeyya	388
Adhosi so	63
Anattagarahī	258
Anariyadhammaṃ	52
Ananugiddho	349
Anānugiddho	41
Anānupuṭṭho	51
Annānamatho	290
Aniccato	40
Aniketacārī	395
Aniṭṭhurī	349
Anissāya	147
Anissito	103, 189
Anuggaho	257
Anugijjhati	9
Anugīyanti	330
Anuddhato	168
Anupucchamāno	149
Anupādiyāno	83, 267
Anusikkhe	314
Anūpanīto	159
Anūpayo	239
Anūpayam	63
Anejassa	274, 350
Anejo	349
Anesanāni	290, 396
Anoko	389
Annam	396

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Appagabbho	175, 332
Appañhi'dam	32
Appañhi'dam jīvitamāhu	34
Appamatto	45, 314
Apāhataṣṣim	127
Apāhataṣṣi	128
Apihālu	174
Appiyā	103, 392
Appaṃ vata jīvitam	90
Appaṃ hi etaṃ	237
Abandhano	342
Abalānaṃ balīyanti	9
Abbūḷhasallo	45
Abhigajja	133
Abhibhū	314
Amaccharī	174, 193
Amamo	38
Amāyo	332
Aratim sahettha	394
Alābhe ca	184
Avadāniyā	28
Avikatthī	166
Aviruddho ca	184
Avihālu	174
Avītataṇhāse	36, 244
Avīvadātā	56
Asatā ca	344
Asatā ca na socati	194
Asantāsī	166
Asantesu	257

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A - Ā]		[I]	
Asātaṃ	204	Idha	31, 84
Assā	8	Idha tosanatthaṃ	397
Asitaṃ	364	Idha paṇḍitāse	218
Ākāsaṃ	338	Idheva sikkhema	241
Āgato	354	Idheva suddhiṃ	124, 233
Āgataṃ	369	Ime va kāme	26
Ājaraṃ brūmi	339	[U]	
Ātaṅkaphassena	388	Uccāvacesu	371
Ātāpī	295	Uṇhaṃ	388
Āthabbaṇaṃ supinaṃ	297	Uttamaṃ naraṃ	161
Ādānagantaṃ	76	Uttariṃ kurute	79
Ādiccabandhu	264	Uda	353
Ādiyatī ca dhammaṃ	59	Udabindu yathāpi	104
Āyasmā	108, 352	Udāhu aññaṃpi	218
Ārammaṇaṃ	339	Udāhu te	228
Āsā ca	201	Uddhaṃsa lokasmiṃ	235
Āsaṃ na kubbanti	76	Uddhaṃsarā	244
[I]		Upaccagā	129
Iccānidānā	22	Upanissitā	219
Icchānidānāni	214	Upayā	62
Icchāyasmā Tisso	108	Upavādaṃ bhikkhu	301
Icchāya'santya	214	Upasanto	161, 343
Icchaṃ	323	Upekkhako	186
Iti disvā	95	Upekkhako sadā	188
Itihaṃ	54	Upekkhako so	257
Ito ca	149	Upekkhatī	255
Itonidānaṃ	212	Upekkhā	402
Idameva saccanti	134, 237	Ubhosu antesu	39
Idaṃ paṭikkosa	221	Ussadā	55, 188
Idaṃ vadāmi	141	Ussadaṃ bhikkhu	275

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[E]

Ekaccariyaṃ	119
Ekaccariyaṃ daḥhaṃ	121
Ekodi	381
Ekodibhūto	409
Eko pubbe	112
Ekova	361
Ekaṃ hi saccam	226
Ejānugā	70
Etañca dhammamaññāya	312
Etampi viditvāna	96
Etampi disvā	38, 115
Etampi disvā virame	130
Etamādīnavam	121
Ettāvataggaṃ	218
Ete ca nissajja	146
Ete ca ñatvā	219
Etepi dhammā	208
Ete vitakke	395
Ete vivādā	130
Etesu ugghātinighāti	130
Etaṃ ariyānamuttamaṃ	122
Etaṃ tasmim	112
Etaṃ me pabrūhi	211
Elambujam	156
Evampi	97
Evampi titthyā	233
Evampi vigayha	222
Evābhijanānaṃ	64
Evaṃ ṭhito	274
Evaṃ muni	105

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[E]

Evaṃ muni	156
Evaṃ vagguvado	353
Evaṃ sametassa	217
Esa khvassa mahāgedho	118

[O]

Okkhittacakkhu	399
Oghatiṇṇassa	123
Oghaṃ	43
Oram vassasatāpi	92

[Ka]

Kaṇho	391
Kati parissayā	372
Kathojjam	126, 130
Kathamkathī	208
Kathamdassī	161
Katham disvā	266
Katham viggāhikaṃ	308
Katham nu	144
Katham sametassa	215
Kathamśilo	161
Kappā	74
Kapīva sākham	70
Kammañca sāvajja	243
Kammavirādhayitvā	242
Kammāro	382
Kamettha bālo	234
Kayavikkaye	301
Kalaho	196
Kammakāraṇā	120, 316

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kalyāṇapīti	393
Kasmā na ekaṃ	226
Kasmā nu saccāni	227
Kāni sīlabbatānāssu	379
Kāmapaṅko	339
Kāmayānassa	3
Kāmā	1, 21, 27, 342
Kāmāni parivajjaye	15
Kāme ca	157
Kāme parivajjeti	5
Kāmesu anapekkhināṃ	190
Kāmesu anapekkhino	123
Kāmesu giddhā	27
Kāmaṃ kāmayamānassa	1
Kāmaṃ bahum	253
Kālena	408
Kiñci	267
Kiñhi tumassa	251
Kittayissāmi	319
Kimevidaṃ	
muttakarīsapuṇṇaṃ	140
Kivanto	371
Kismiṃ asante	210
Kismiṃ vibhūte	213
Kimsū asissaṃ	394
Kimsū bhavissāma	29
Kukkuccaṃ	167, 292, 402
Kutopahūtā	196, 198
Kuva vā	394
Kusalā	52, 55, 81
Kusalānu esī	388

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kusalāvadānā	126, 219
Kuṇaṇavatthūni	172, 367
Kuhiñci	55, 60
Kuḥiṃ va jappe	246
Kenīdha	74, 86
Kodho	300, 391
Kodho mosavajjaṇca	204
Kyāssa byappathayo	376
Kyāssassu	377
[Kha]	
Khādanīyānaṃ	290
Khiḍḍā	295
Khettaṃ	8, 191
Khemaṃ passati	351
Khemadassino	100
Khemā'bhīpassaṃ	238
[Ga]	
Gacchato	375
Gaṇimāgataṃ	369
Gaṇī	354
Ganthā	76, 256
Ganthā tassa	190
Gabbha-aṭṭhitakāraṇā	298
Gāmakathāya	286
Gāme ca	302
Gedhaṃ brūmi	339
Gotama	161
[Ca]	
Cakkhumā	356
Cakkhūhi neva	285

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ca]

Catuppadānaṃ	387
Caturāṅgatama	276, 356
Caturo	394
Carato	123
Carantaṃ	74
Caraṃ	45
Cutūpapāto	245
Cudito	404

[Cha]

Chandānidānāni	201
Chandānuniṭo	49
Chando	3, 39
Chando nu lokasmiṃ	203
Chinnasoto	342

[Ja]

Jantu	14, 31, 51
Jantuno	3
Janā	405
Janāṃ passatha	318
Jappitāni	245
Jāgariyaṃ	294
Jānāmi	251
Jīvitaṃ	32, 90

[Jha]

Jhānānuyutto	401
Jhāyī	291

[Ña]

Ñāṇapathāya	209
Ñāṇenapi so	83

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ña]

Ñāṇena vā so	65
Ñatvā	121
Ñatvā ca so	255
Ñatvā dhammaṃ	189, 341
Ñatvā pavuttā	209
Ñatvā muni	219
Ñatvā vimutto	219

[Da]

Ḍaṃsādhipātānaṃ	386
-----------------	-----

[Ta]

Taṃ	2
Taṃ jāniyāmāti	216
Taṃ nissito	57
Taṃ tassa apurakkhataṃ	192
Taṃ brāhmaṇaṃ	86
Taṃ brūmi	190
Taṃ me	161
Taṃ vāpi ganthaṃ	81
Takkaṇca diṭṭhīsu	228
Takkāsayaṃ	402
Taṇhagataṃ	36
Taṇhā	36, 184
Tato naṃ dukkhamanveti	13
Tathā vadānaṃ	65
Tathāvidho	21, 117
Tatheva etaṃ	251
Tadiṅgha brūhi	217
Tandiṃ	295, 333

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]		[Ta]	
Tandim māyaṃ	296	Tāsaṃ vinayā	269
Tadeva so	80	Tikicchā	298
Tamariyadhammaṃ	55	Tiṭṭhaṃ naro	18
Tamānisaṃsaṃ	350	Tiracchānakathā	286, 292
Tamāhu aññepi	225	Tīsu vidhāsu	150
Tamūpanissāya	205, 244	Tusitā	354
Tameva dassim	74	Te kāmā	3
Tameva sallamabbuyha	330	Te uggahāyanti	70
Tameva hīnanti	246	Te tvaṃ vadassū	134
Tasmā	14	Te duppamuñcā	23
Tasmā tuvaṃ	149	Te na taranti	70
Tasmā na ekaṃ	227	Tenā'tumānaṃ	230
Tasmā naro	58	Te pahāya	15
Tasmā munayo	100	Te vādakāmā	126
Tasmā munī	48	Te visame	28
Tasmā vādesu	193	Te ve	144
Tasmā vivādāni	79, 250	Tesu tvaṃ kiṃ	136
Tasmā hi diṭṭhaṃ va	81	Tesaṃ na koci	224
Tasmā hi tassa	314	Tesaṃ paneke	219
Tasmā hi bāloti	225	[Tha]	
Tassa	85	Thale tiṭṭhati	340
Tassa ce	2, 3	Thāvarā	390
Tassa natthi	164	Thiyo	9
Tassa no	188	Thīnaṃ	333
Tasā	390	Theyyaṃ na kāre	389
Tassīdha natthi	78	[Da]	
Tassīdha diṭṭhe	86	Daṇḍā	315
Tādī	88	Dāsā	8
Tādīm	365	Diṭṭhāpi sutāpi	98
Tāvatiṃse vassaṃvuṭṭho	352	Diṭṭhamaṅgalikādī	67

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Da]

Diṭṭhañca nissāya	149
Diṭṭhiparibbasānā	236
Diṭṭhimpī lokasmin	82
Diṭṭhimpī so	84
Diṭṭhiyā eke	148, 251
Diṭṭhiyā so	231
Diṭṭhīnivesā	57
Diṭṭhīsu ca na nīyati	171
Diṭṭhī hi tesampi	224
Diṭṭhīhi diṭṭhim	136
Diṭṭhī hi naṃ pāva	65
Diṭṭhī hi sā	231
Diṭṭhena ce suddhi	65
Diṭṭhena saṃsuddhi	64
Diṭṭhe sute	67, 229
Disā sabbā	322
Disvāna taṇhaṃ	140
Disvāna vā	253
Dukkhūpanītā	29
Dukkhaṃ vata	394
Duddasaṃ	324
Duve vivādassa	238
Dūre vivekāhi	21

[Dha]

Dhammā	56
Dhammāpi tesam	88
Dhammesu	58
Dhammesu ca na gacchati	195
Dhammesu niccheyya	141, 250
Dhīrā	34

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Dha]

Dhīrehi	144
Dhīro	42, 220
Dhutaṅgāni aṭṭha	50
Dhonena	137
Dhono	59, 105

[Na]

Na alaṃ samāya	237
Na aññato	273
Na uccāvacaṃ	73
Na unnameyya	299
Na ussesu	193
Na kappayanti	75, 87
Na kappiyo	261
Nakkhattāni aṭṭhavāsa	298
Na kammunā	159
Na koci	232
Na koci dhammesu	248
Na ca katthiko	304
Na ca parittase	290
Na ca mamāyetha	287
Na ca vācaṃ	305
Na ca pādalolo	401
Na chandagū	257
Natthi attā	273
Natthi meti	348
Na tassa puttā	191
Na tassa hetū	31
Na tassa hoti	141, 150
Na tāni uggaṃ	156
Na tena thāmaṃ	272

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]		[Na]	
Na tena seṭṭho	122	Na vivādayetha	132, 238
Na tesu pasuto	331	Na visesī	188
Na diṭṭhiyā	158	Nave akubbari	257
Na diṭṭhiyā na sutiyā	145	Nave khantiṃ	338
Na diṭṭhisārī	255	Na vedagū	158
Na nirassati	352	Na saññasaññī	216
Na nisevetha	122	Na saddho	181
Na pacceti	88	Na sannidhiṃ	290
Na patthiyo	262	Na samesu	194
Nappamajjeyya	293, 313	Na sikkheyya	308
Na pādaloḷassa	291	Na so socati	342
Na pi ñāṇabandhu	255	Na ha'ññadattha'tthi	131
Na piyaṃ	103	Na hi aññamokkhā	24
Na pihetidha	341	Na hi tammayo	158
Na purekkharonti	75, 87	Na hi tena	253
Na brāhmaṇassa	250	Na hi tena suddhiṃ	133
Na brāhmaṇo	66, 254	Na hi santi	94
Na mamattāya	96	Na hi santo	311
Namassaṃ	314	Na hi sā	272
Na mutiyā	158	Na hi subbināyo	253
Na musā	390	Na hi seṭṭhato	250
Na me diṭṭho	352	Na hi so	107
Na medhagaṃ kubbati	236	Na heva saccāni	228
Nayidha pakubbamāno	69	Nāgāramāvase	95
Na rāgarāgī	77	Nājjheti	342
Na limpati	258	Nāññena visuddhimicchati	107
Na limpatī	42	Nāññesu dhammesu	125, 233
Na loke	188	Nātumānaṃ vikappayaṃ	273
Na vāhametaṃ	224	Nāddasāsinaṃ	323
Na vivādameti	220	Nādeti	352

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]	
Nānā te saccāni	227
Nāmañca rūpañca	213
Nāmaṃyeva	98
Nāvaṃ bhinnamivodakaṃ	14
Nāvaṃ sitvāva pāragū	15
Nāsīsati	46
Nigghose	372
Niccheyya	85, 250
Niṭṭhā	202
Niddā	333
Niddaṃ	294
Nindāya	299
Nindāya so	128
Nipako	381
Nibbānamattano	331
Nibbānamanaso	334
Nibbijjha	331
Nirattā	63, 191
Nirāsatti	170
Nivissavādī	253
Nivesanā	85
Nisaṅkhatiyo	350
Nissayā	189
Nissāya vimānadassī	229
Nihīnato passati	81
Nihīnato	248
Nīceyyo	272
Nūparato	262
Neyyo	159

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]	
No ce kira	147
Nopi asaṇṇī	217
Nopi nivissavādī	258
[Pa]	
Pakappanā	55, 245
Pakappitā	60, 254
Pakappitāni	143
Pakubbamāno	49
Paccekasaccesu	125
Pañca rajāni	406
Pañcannaṃ dhīro	385
Pacinaṃ	143
Pacchā pure	25
Pacchā te	343
Pajappatī	242
Pajā	36, 226
Pajānaṃ	226
Paññā	393
Paññāvimuttassa	159
Paṭipadaṃ	284
Paṭibuddho	97
Paṭibhānavā	180
Paṇṇe vāri	104
Paṇḍitoti	119
Pantamhi	376
Patilīnacarassa	101
Patilīno	172
Patthayatī ca suddhiṃ	242

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Patthayamānassa	245	Pavedhitam	245
Padume vāri	105	Passaṇca diṭṭhīsu	142
Pappuyya tamattham	132	Pasavo	191
Pabbatānaṃ	371	Passāmi loke	35
Pabrūmi	212	Passāmi suddham	64
Pamādena	333	Pasutā	27
Pamūḷhā	28	Pasaṃsakāmā	126
Paramaṃ arogaṃ	64	Pasaṃsamiccham	127
Paramanti diṭṭhīsu	78	Pasaṃsito	131
Paradhammikānampi	387	Passaṃ naro	252
Paravādehi	117	Pahitattassa	380
Parassa ce	222, 248	Pahīyati	95
Parassa ce hi	232	Pāgabbhiyaṃ	175, 305
Pariggahā	212	Pātimokkham	284
Pariggaho	100	Pānāni aṭṭha	290
Paridevaneyye	395	Pāraṅgato	88
Paridevayanti	29	Pāvā	51
Paridevati	129	Piyā	198, 392
Paridevasokā	197	Piyāyitaṃ janam	97
Paridevo	99, 104	Piyā su lokasmim	200
Paridevaṃ	288	Pīti	2
Pariphandamānaṃ	35	Pucchāmi taṃ	263
Parissayavinayaṃ	284	Pucchito	161
Parissayā	280, 373	Puñṇe ca pāpe ca	69
Parisaṃ vigayha	126	Puthukāme	9
Paresaṃ	51, 117	Puthujanānaṃ	311
Pavādiyāse	227	Puthujjanā	113, 192
Pavitakkamāgamā	136	Puthujjā	255
Paveditaṃ	144	Puthū hi aññassa	248
Pavedhati	242	Pubbamantamanissito	163

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pa]

Pubbāsava	257
Pubbeva natthi	133
Purakkhatā	56
Purāṇaṃ	337
Purimaṃ pahāya	70
Purisā	9
Purekkhārā	164
Petassa jantuno	98
Petaṃ kālaṅkataṃ	98
Pesuṇṇaṃ	197, 300
Pesuṇeyye ca	178

[Pha]

Phandamānaṃ	319
Pharusena	311
Phassanidānaṃ	211
Phasse asante	211
Phassena yadā	288
Phasso	39
Phasso nu lokasmiṃ	212
Phassaṃ Pariṇṇāya	40
Phuṭṭho	272

[Ba]

Baddhānaṃ	369
Bandhu	9
Bahujaḅgarassa	402
Bahudhā	389
Bahunābhichanno	18
Bahūnamidha	369
Bālo paro	222, 229
Bālo'mako	223

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ba]

Bālaṃ	126
Buddhagaṇā	138
Buddho	363
Byasaṇā	14, 36
Byāruddhe	323
Brāhmaṇā	66, 88, 192
Brāhmaṇo	77
Bodhipakkhiyā	102, 111, 266, 383

[Bha]

Bhagavā	110, 162, 262, 267, 409
Bhajato	371
Bhajaṃānassa	101
Bhavaṇca	289
Bhavane	102
Bhavasātabaddha	23
Bhavābhavāya	84
Bhavābhavāya na sameti	220
Bhavābhavesu	36, 60, 244
Bhavāya vibhavāya	189
Bhavūpanitā	241
Bhavesu	36
Bhavesu āsatti	38
Bhavaṃ na jappeti	147
Bhikkhu	54, 267
Bhikkhuno	101, 381
Bhūripaṇṇo	73
Bheravā	289, 371
Bheravesu	289

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ma]

Maggapahīnā kilesā	88
Maccumukhe lapanti	36
Macco	3
Maccharaṃ	197
Macchariyaṃ	28, 99, 104, 300
Macche appodake	320
Maccherayuttā	199
Maccheva appodake	38
Majjhe ce	343
Majjhe yathā	274
Maññāmaharaṃ	148
Mantā asmīti	268
Mantabhāṇī	168
Mattaṃ sa jaññā	397
Maddante naṃ parissayā	10
Mandova parikissati	119
Manasā diṭṭhigatāni	137
Manaso	390
Manussaphassānaṃ	387
Mano	2
Mamattā	94, 99
Mamattaṃ so	348
Mamāyite	37
Mamidanti maññati	96
Maraṇenapi taṃ	95
Maheśi	266
Māgaṇḍiya	141
Mānañca	336
Mānātimānā	197
Mānātimānaṃ	132

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ma]

Mānena matto	231
Māno	61, 336
Māmako	96, 298
Māyañca	60
Mārisā	108
Micchā	112
Mithu	126
Mutīmā	244
Muni no upeti	47
Mussate vāpi sāsanaṃ	111
Musāti vā	151
Mūlampi tesāṃ	391
Mūlaṃ papañcasaṅkhāya	267
Me aratī	324
Mettā	390
Metteyyo	108
Methunamanuyuttassa	107, 110
Methunaṃ yo	112
Mosavajje	335, 309
Mosavajjaṃ	118
Mohanasmim pagāḷho	19

[Ya]

Yakkhassa	218
Yatacāri	399
Yathā dissati	355
Yathānudhammaṃ	384
Yathā pajānaṃ	384
Yathā pasaṃsanti	249
Yathā mano	132
Yathā vibhoti	216

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ya]

Yathā saṁvijitaṁ	319
Yathā hi jāneyya	49
Yadattani	80
Yadā	390
Yadicchati	3
Yadidaṁ phāsu	383
Yadidaṁ yudhāya	134
Yadaṁ	41, 79
Yamassa vādaṁ	128
Yamāhu dhammaṁ	246
Yamāhu bālā	224
Yamāhu loke	204
Yamāhu saccaṁ	225
Yasmiṁ pajā	226
Yasmiṁ samaṁ	151
Yassa	55
Yassa natthi	346
Yassa nissayatā	189
Yassūbhayante paṇidhīdha	84
Yaso kitti ca	114
Yā unnatī	132
Yā kāci taṇhā	268
Yā kācimā	239
Yānaṁ bhantaṁva	113
Yutto kathāyaṁ	127
Ye keci	236
Ye	135
Ye cāpi lobhā	200
Ye diṭṭhimuggayha	134
Yena naṁ vajjuṁ	192

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ya]

Yena sallena	324
Yeneva bālota	230
Yeneva so	133
Ye bhikkhu	375
Ye samparāyāya	201
Yesīdha natthi	136
Yesam	406
Yesam nāmamidaṁ	98
Ye hi	371
Yehi vivitto	155
Yo	4, 342
Yo attano	50
Yo ātumānaṁ	52
Yo evaṁ jānāti	221
Yo cepi aticca	93
Yo naro	9
Yaṁ kiñci	31, 271
Yaṁ taṁ apucchimma	217
Yaṁ nissitā	125
Yaṁ nissito	81, 254
Yaṁ pubbe	343
Yaṁ puriso	96

[Ra]

Ratimajjhagā	363
Randhamesi	128
Rase ca nānugijjheyya	287
Raso	184
Rājakhādāya puṭṭho	133
Rittapesuṇo	332
Rittassa munino	123

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ra]		[Va]	
Rittāsaṇaṃ	384	Vasaṇaṃ	396
Rukkhamūlaṃ	371	Vācāyato	169
Ruciyaṃ nivittaṭṭho	49	Vācaṃ pamuñce	405
Rusito	311	Vādañca jātaṃ	47
Rusitopi	399	Vādamhi jāte	135
Rūpe vibhūte	214	Vikkhambhaye	393
Rūpesu	407	Vigayha nānā	221
Rūpesu disvā	205	Vighātaṃ brūhi	108
Rūpe snehaṃ	336	Vicaranti	201
Rogā	10, 13, 35, 320, 370	Vicareyya	155
[La]		Vicinaṃ	312
Laddhā	3, 290	Vijānato	350
Lābhakamyā	182	Vijigucchato	370
Lābhakamyā janaṃ	303	Vijigucchamānassa	383
Lepā	45	Vidvā	71
Lepo	42	Vinābhāvaṃ	94
Lokasmiṃ	75, 86	Vinicchayā	143, 203
Loke	7, 22	Vinicchaye tathvā	229
Loke sakaṃ natthi	194	Vinicchayaṃ kubbati	205
Lobhā	201	Vippamutto	261
Lobho	333	Vibhavaṃ	210
Lobhaṃ	300	Vibhavaṃ bhavañcāpi	212
[Va]		Vibhūsā	296
Vataṃ samādāya	240	Virato	350
Vatāni	71	Virato care	244
Vatthānaṃ	290	Virame kukkucca	293
Vatthum	8, 191	Virutañca	298
Vadanti te aññasitā	126	Viruddho	184
Vadanti ve duṭṭhamanāpi	47	Vivaṭacakkhu	275
		Vivaṭaṃ	74

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Sa]	
Vivādajātesu	200, 256	Saṅkhatā	55
Vivekaṃ	264	Sakkhidhammaṃ	280, 314
Vivekaññeva	122	Saṅgā	342
Vivekadassī	171	Saccanti so	151
Vivekā	20	Sa cāpi methune	119
Viveke	108	Saccā	339
Visajja	76	Saccāni sutāni	228
Vissajja	256	Sace cuto	241
Visattikā	7	Sacco	332
Visamanti jaññā	31	Sacco nu vādo	222, 247
Visenikatvā	135	Saññaṅca diṭṭhiṅca	160
Vihane tamaṃ	409	Saññasatto	71
Vītagedho	193	Saññā	43
Vītataṇho	162	Saññānidānā	217
Vītamaccharo	351	Saññāvirattassa	159
Vīriyaṅgāni cattāri	50, 379	Saññaṃ pariññā	43
Vīriyaparakkamaṃ	389	Saṇho ca	180
Vedagū	340	Santi	56, 266
Vedehi	71	Santimanuggahāya	244
Vemajjhe	163	Santivādo	156
Velā	405	Satīmā	406
[Sa]		Santīti nibbutiṃ	313
Sakaṃ sakaṃ	221, 225	Sato	7, 188, 312
Sakaṃ hi dhammaṃ	247	Satto	17
Sakañhi	48	Santo	53, 146
Saṅkappehi pareto	116	Santoti	195
Sakāyane tattha	234	Santo asantesu	256
Sakāyane vāpi	234	Santo so	351
Sa kena	246	Satthā	353
Sakena vādaṃ	151	Satthāni	117

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Satthāva hīno	242
Sadā	269, 312
Sandiṭṭhiyā	223
Sandiṭṭhirāgena	233
Sadevakassa	355
Saddhammapūjāpi	249
Sappasseva padā siro	6
Sampajāno saṭhāni	309
Sa pannabhāro	260
Sapariyantacārī	385
Sabbattha munī	103
Sabbadhī samo	349
Sabbaso nāmarūpasmiṃ	344
Sabbaso	331
Sabbāva etā	239
Sabbeva te	237
Sabbeva bālā	223
Sabbeva hīme	222, 247
Sabbeva vādā	249
Sabbevime	223
Sambodhikāmassa	384
Sabbaṃ tamaṃ	361
Sabbaṃ so	340
Sabrahmacārī	404
Samaṇā	192
Samaṇānaṃ	311
Samaṇena vuttā	204
Samantamasāro	321
Samāhitatto	402
Sammā so	341

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Samijjhati	2
Samuggahāya	80
Samuggahītaṃ	58, 85
Samuggahītesu	149
Sammutiyo	255
Samoti	82
Samo visesī	150
Saya'mattana	230
Sayanamhi pante	394
Sayameva pāva	52
Sayaṃ pamāya	235
Sayaṃ samattāni	49
Sayaṃ samādāya	71
Sayaṃva so	235
Sallaviddhova	4
Sallaṃ	324
Sa vippamutto	258
Sa ve	169
Save loke	345
Sa ve niccānasantike	123
Sa ve viyattesu	83
Sa sabbadhammesu	73, 259
Sahamaccharā	197
Sātaṃ asātaṇca	210
Sātiyesu anassāvī	179
Sāmaggiyo	102
Sāriputto	353
Sāsane Gotamassa	313
Sāhasā	337

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sikkhā	122, 330
Sikkhe	208, 269, 313
Sikkhetha	29, 115
Sītaṃ	388
Sīmātigo	77
Sīlabbatenāpi	145
Sīlabbataṃ vāpi	243
Sīlavatāni	50
Sīluttamā	240
Sīlesu akatthamāno	54
Sukhaṃ dukhañcāpi	216
Sutvā paresaṃ	117
Sutvāna tava sāsanaṃ	108
Suddhī hi	249
Suddhānupassīti	65
Suddhiṃ	218
Suddhiṃ asuddhinti	243
Suddhiṃ vado	254
Supinena	97
Subhaṃ vadānā	125
Subhaṃ vadāno	254
Sūro	133
Sekho	395
Seyyo	272
Soko	99, 197

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Socati	129
Socanti janā	94
So tesu	399
So tehi phuṭṭho	389
Sopadhiko	65
So'maṃ	6
So vīmaṃsī	219
So hassatī	131
Samvegaṃ	319
Samsuddhapaññā	223
[Ha]	
Hadayassitaṃ	324
Hassaṃ	295
Hāyate vāpi	115
Hitvāna sabbāni	236
Hiraññaṃ	8
Hīnamaññaṃ	81
Hīnamāhu puthujjanaṃ	113
Hīnavādo	129
Hīnāti aññe	79
Hīnā narā	36
Hīno na maññetha	82
Hīyamāne	338
Hurā	85

Khuddakanikāye sattamabhāgapotthake

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapothhakam, Syā = Syāmapothhakam,
Kaṃ = Kambojapothhakam, I = Iṅgalisapothhakam, Ka = kesuci
Marammapothhakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapothhakesu
dissamānapāṭho, Tṭha = Aṭṭhakathā.

Mahāniddesapāliya

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Acittikārakato = Acittikārakato (Syā, Ka)	175
Ajjhattasamuṭṭhānā vā = Ajjhataṃ samuṭṭhāti (Syā)	268
Ajjhattaṃ bahiddhā ca = Ajjhatabahiddhā ca (Sī) Ajjhattañca bahiddhā ca (Syā, Ka)	188
Ajjhesati = Ajjhosati (Sī)	197
Ajjhosannā = Ajjhoppannā (Sī, Syā)	27, 114
Aññepi = Aññe (Sī, Ka)	225
Aññoññaṃ = Aññoññe (Ka)	226
Aṭṭiyamānassa = Aṭṭiyamānassa (Syā, Ka)	383
Atammayatā = Akammayatā (Sī, Ka)	146
Atammayatāya = Akammayatāya (Ka) Akammaññatāya (Syā)	17
Antarāmalo = Antarāmalam (Sī, Ka)	12
Attā = Attam (Syā)	273
Antarāmalo = Antarāmalam (Sī, Ka) Khu 1. 252 piṭṭhe.	282
Atītaṃ anāgataṃ paccuppannam = Atītānāgatapaccuppannam (Syā)	277
Antoti = Antāti (Syā)	84
Antodāho antopariḍāho = Antodāho antopariḍāho (Syā)	99
Atha antenna jahati = Atho antenna jahati (Syā) Asahantena dahati (Ka)	4
Atthiko āgatomhi = Atthikāma āgatā (Sī, Ka)	369

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Atthiko = Atittiko (Sī) Itthiko (Syā)	367
Atthijānitabbaṃ = Atthidhammaṃ jānitabbaṃ (Ka)	277, 358
Athuṇhaṃ = Atuṇhaṃ (Sī, Ka)	388
Athopi = Aññepite (Sī) Aññepi (Syā)	47
Addāriṭṭhakaśamānaṃ = Aḷāriṭṭhakaśamānaṃ (Syā)	276
Andubandhanena = Addubandhanena (Syā, Ka)	207
Andhantamaṃ = Andhatamaṃ (Syā, Ka)	12, 283, 374
Adhikuṭṭanaṭṭhenāti = Adhikantanaṭṭhenāti (Syā)	5
Andhaṃ tapetvāna = Atthaṃgamitvāna (bahūsu)	345
Anajjhosanno = Anajjhāpanno (Sī) Anajjhopanno (Syā)	157
Anabhāvaṃkatā = Anabhāvakatā (Sī) Anabhāvaṃgatā (Syā)	77
Anabhiramaṇā = Anabhiramanā (bahūsu)	394
Anavaṭṭhitacārikaṃ = Anavatthitacārikaṃ (Sī, Syā)	285
Anānupuṭṭhova = Anānupuṭṭho ca (Syā)	50
Aniketacārī = Aniketasārī (Syā)	394
Anudā = Anuddayā (Sī)	390
Anupalabbhamāne = Anupalabbhiyamāne (Syā, Ka)	195
Apaccorohaṇatāya = Apaccoropanatāya (Sī)	7
Apajjhāyati = Avajjhāyati (Syā)	116
Appaṭisandhiyāti = Paṭisandhiyāti (Sī)	347
Appatiṭṭhitacitto = Appatiṭṭhīnacitto (Syā) Appatiṭṭhanacitto (Ka)	186
Apalitto = Asaṃlitto (Syā)	42
Appicchaññeva = Appicchaṃyeva (Sī)	184
Aphassitaṃ = Aphusitaṃ (Syā)	138
Abbahanaṃ = Abbūhanaṃ (Sī, Syā) Abbhuhanaṃ (Ka)	266
Abbhantaradhātuppakopavasena = Abbhantaradhātusaṅkopa- vasena (Syā)	388
Abyāpajjo = Abyāpajho (Syā, Ka)	390
Abhiññānaṃ = Abhiññāṇānaṃ (Sī)	111
Abhibhūti rūpābhibhū = Abhibhūtarūpā (Syā)	314

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Abhibhosi ne pāpake = Abhibhū hi ne hīne pāpake (Sī, Ka)	
Abhibhūhi pāpake (Syā)	314
Araññavanapatthāni = Araññevanapatthāni (Sī)	110
Alīnamanaso = Ādinamanaso (Syā)	186
Avasissatu = Avasussatu (Syā)	50
Asani -pa- ti = Asanīva -pa- nāti (Sī)	310
Asaṅgāhaṇā apariyogāhaṇā = Asaṅgāhatā apariyogāhatā (Syā)	
Asaṅgāhanā apariyogāhanā (Ka)	325
Asantāya = Asatāya (Sī) Asātāya (Syā)	194
Asito = Anisito (Syā)	66
Assāsūpanibaddhaṁ = Assāsūpanibandhaṁ (Ka)	93
Asuropo = Assuropo (Sī, Ka)	165
Assūti = Assūti ajjhataṁ (bahūsu)	271
Assaṁ = Assa (Syā)	271

[Ā]

Ākāsaṁ = Ākassaṁ (Syā)	337
Āgāmirattiṁ = Āgamanarattiṁ	394
Ājavaṁ = Ācamaṁ (Syā, Ka)	339
Ājānīyā ca = Ājānīyāva (Syā)	187
Āṭhapanā = Aṭṭhapanā (Sī)	173
Ādiccabandhu = Ādiccabandhū (Sī, Syā)	263
Ānaṇyaṁ = Āṇaṇyaṁ (Tṭha)	124
Ānāpānassattiṁ = Ānāpānasattiṁ (Sī)	5
Āyūhinī = Āyūhanī (Sī, Syā)	6
Āruhaṇatthāya = Āruhanatthāya (Ka)	287
Āvisīti = Āvīsīti (Sī) Āvisatīti (Syā)	321
Āveṭhiyaṁ = Āvedhiyaṁ (Syā)	127
Āsavati = Pasavati (Syā)	179

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ā]

Āsisamānasā = Āsimsamānā (Sī) Abhimānā (Syā) 335

Āhaṁsu = Āhu (Syā, Ka) 240

[I]

Icchādhūmāyito = Icchādhūmāyiko (Syā) 322

Itthabhāvaññathābhāvaṁ = Itthambhāvaññathābhāvaṁ (Ka)
Khu 1. 201 piṭṭhe. 362

Itthikathā = Itthikathā purisakathā (bahūsu) 286

Idamatthitaññeva = Idamatthikataññeva (Sī) 184

Indagu = Hindagū (Sī, Syā) 3

Imāni kiñcanāni = Ime kiñcanā (Ka) 343

Imaṁ = Idaṁ (Sī, Ka) 221

Issatthēna = Issattēna (Ka-Sī, Ka) Isu + sattha 206

[U]

Ukkācanā samukkācanā = Ukkāpanā samukkāpanā (Syā) 303

Ukkhattapaligho = Ukkhattapaligho (Sī) 365

Uttānīkatā = Uttānīmkatā (Ka) 209

Uttānīkarohi = Uttānīmkarohi (Ka) 108

Uddaṇḍā = Uṭṭaṇḍā (Ka) 51

Uddhampādaṁ = Uddhapādaṁ (Sī) 317

Uddhaṁsa = Uddhaṁso (Syā) 235

Unnati = Uṇṇati (Syā, Ka) 61

Unnatiyā = Uṇṇatiyā (Syā, Ka) 130

Unnamatī = Uṇṇamatī (Syā, Ka) 131

Unnāmo = Uṇṇamo (Syā, Ka) 61

Uppāṭayitvā samuppāṭayitvā = Uppādayitvā samuppādayitvā (Syā, Ka) 330

Upāyupādānā = Upayupādānā (Ka) 152

Umāpupphasamānaṁ = Ummāpupphasamānaṁ (Sī, Ka)
Ummārapupphasamānaṁ (Syā) 276

Usūyati = Ussuyyati (Syā) Ussūyati (Ka) 349

[Ū]

Ūhacca = Uhacca (Ka) 346

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[E]

Ekacariyaṃ = Ekaccariyaṃ (Ka)	119
Etampi viditvāna = Etaṃ disvāna (Sī, Ka)	95
Ete ca = Etesu (Sī)	229
Edisāya = Kīdisāya (Sī) Īdisāya (Syā)	380
Evaṃ jānāti = Evaṃ pajānāti (Sī)	220

[O]

Odhikataṃ = Mariyādikataṃ (Syā)	364
Onatiyā = Oṇatiyā (Syā, Ka)	130
Olokento = Ullokento (Sī, Ka)	377
Ovuto = Ophuto (Syā)	18

[Ka]

Kañci = Kiñci (Ka)	165
Kaṇḍakavārijaṃ = Kaṇṭakaṃ vārijaṃ (Sī)	155
Katthiko = Katthitā (Syā, Ka)	304
Kathamkathāsallaṃ = Duccaritasallaṃ (Sī)	45
Kantāraddhānapakkhandā = Kantāraddhānapakkhantā (Sī)	
Kantāraddhānapakkhannā (Syā)	124
Kamassakataññaṃ	
saccānulomikaññaṃ = Kamassakataṃ ññaṃ saccānulomikaṃ	
ññaṃ (Sī, Ka) Ñṇavibhaṅgepi.	145
Kamettha = Kaṃ tattha (Sī, Ka)	234
Karavīkarutamañjughoso = Karavīkarudamañjussaro (Syā)	353
Kareyya = Kare (Sī)	274
Kalyāṇakā = Kalyāṇaputhujjanā (Syā)	243
Kaḷopimukhā = Khaḷopimukhā (Sī)	327
Kāmapalibodho = Kāmapalirodho (Sī, Ka)	339
Kālaṅkataṃ = Kālakataṃ (Sī, Syā)	97
Kāḷamegho = Akāḷamegho (Syā)	276

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ka]

Kivanto = kuvanto (Sī) Gīvanto (Syā)	371
Kivanto = Gīvanto (Syā)	371
Kukkuccañcupacchinde = Kukkucciyūpacchinde (Syā)	399
Kuṭṭo = Kuḍḍo (Sī)	276
Kuṭṭhārīhi = Kudhārīhi (Syā, Ka)	317
Kubbati = Kurute (Syā)	204
Kumbhathūṇaṃ = Kumbhathūṇaṃ (Sī, Syā, Ka)	285
Kummaggo = Kumaggo (Ka)	325
Kulānodayāya = Kulānuddayāya (Sī, Ka)	397
Kuva vā = Kuhiṃ vā (Sī) Kuvaṃ vā (Syā) Kutha vā (Ka)	394
Kokilāyeva = Kokiliyāva (Syā)	405
Komārabhaccaṃ = Komāratikicchaṃ (Syā) Komārasaccaṃ (Ka)	330
Korajikakorajiko = Korañjikākorañjiko (Sī)	174

[Kha]

Khantiṃ na kubbaye = Khantimakubbaye (bahūsu)	337
Khalitasiro = Khalitaṃsiro (Sī) Passa Aṃ 1. 137 piṭṭhe.	93
Khārāpatacchikampi = Khārāpaṭicchakampi (Ka)	120
Khittacittā = Ukkhittacittā (Syā)	216

[Ga]

Gaṇa'ssa = Gaṇossa (Sī)	354
Gatakittisaddasiloko = Bhaṭakittisaddasiloko (Syā)	355
Gatiyā = Gatiyo (Syā)	192
Gadhite ganthite = Gathite gaṇṭhite (bahūsu)	256
Gabbhaṭṭhitimūlakena = Gabbheṭṭhitimūlakena (Ka)	319
Garuṃ karonti = Garukaronti (Sī, Syā)	56
Gavā = Gāvo (Ka)	8
Gahapati = Thapati (Sī, Syā) evamuparipi.	68

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ga]

Gāhaṃ = Attagāhaṃ (Sī, Ka) 83

Gāhaṃ jaho = Gāhajaho (Sī, Syā) Attagāhaṃjaho (Ka) 69

[Gha]

Ghaṭṭayantā = Ghaṭṭamānā (Sī, Ka) Khu 1. 411 piṭṭhepi. 159

[Ca]

Cakkhu = Cakkhum (Sī, Ka) 163

Cakkhu ca = Cakkhuṇca (bahūsu) 213

Cakkhuviññāṇaṃ = Cakkhuviññāṇena (Sī, Syā) 64

Catūhākārehi = Catūhi kāraṇehi (Syā) 214

Calakakunā = Balakkakunā (Syā) 138

Cāṭakasakuṇaṃ = Vātasakuṇaṃ (Syā) Cāpasakuṇaṃ (Ka) 67

Cātumahārājikānaṃ = Cātammahārājikānaṃ (Sī, Syā) 91

Cāpi = Vāpi (Sī, Syā) 203, 212

Ceva navivadātā = Ceva navevadātā (Sī) Ce pana vivadātā (Syā) 223

[Cha]

Chatukkā = Jatukkā (Sī, Syā) 58

Chandaṃ = Khantiṃ (Ka) 257

Cha munino = Cha munayo (Syā) 44

[Ja]

Jaññāti = Jaññūti (Ka) 295

Jāgu = Jātu (Syā) Jagu (Ka) 3

Jāniyāmāti = Jānissāmāti (Sī, Ka) 215

Jīno = Jīṇe (Sī) Jinno (Syā) 345

Jīvitāvoropano = Jīvitapanāsano (Syā) 166

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ḍa]

Ḍaheyya = Daheyya (Sī, Ka)	347
Ḍāho = Ḍaho (Sī, Syā)	280

[Ta]

Tathiyanti = Tathivanti (Syā)	224
Tathiyā = Tathivā (bahūsu)	249
Tandīti = Tandinti (Sī)	295
Tandī = Tandī (Sī, Syā, Ka)	333
Tanninnacittā = Tanninnā tañcittā (Ka)	335
Tarimsu = Atarimsu (Syā)	362
Tāmalim = Kamalim (Syā) Taṃmalim (Ka)	120
Tibbā = Tippā (Syā)	316
Tibbānaṃ = Tippānaṃ (Sī, Syā)	389
Tīraṇapariññāya = Tiraṇapariññāya (Syā)	40
Tīrayitvā = Tirayitvā (Ka)	38
Te = Tā (Ka)	231
Tesaṃ = Tena (Sī)	102

[Tha]

Thaddhā = Baddhā (Ka) Khu 1. 270 piṭṭhe.	96
Thiravādā = Dhīravādā (Syā)	125
Thullakumārīgocarō = Thūlakumārīgocarō (Syā, Ka)	377
Thokaṃ = Thokakaṃ (Ka)	33

[Da]

Dakamesim = Udaḱadāyito (Sī) Udaḱaṃ anvāyikaṃ (Syā)	14
Dāsīdāsā = Dāsīdāsā (Syā, Ka)	87
Diṭṭhasutaṃ mutesu = Diṭṭhasute mutesu (Sī) Diṭṭhasutamutesu (Ka)	104

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Da]

Diṭṭhiṅca = Diṭṭhīsu (Sī, Syā, Ka)	149
Diṭṭhiyāyako = Diṭṭhiyā (Sī, Syā) Khu 1. 411 piṭṭhepi.	157
Disaṃ padhāvanti = Disampi dhāvanti (Syā)	318
Dukhañcāpi = Dukkhaṃ vāpi (Syā)	215
Dukkhaṃ domanassaṃ = Dukkhadomanassaṃ (Syā)	315
Duppaññāpayo = Duppaññāpiyo (Sī)	253
Dubbinivattāti = Dubbītivattāti (Sī, Syā, Ka)	58
Duruddharā = Duddharā (Ka)	24
Dussanīye = Dosanīye (bahūsu)	186

[Dha]

Dhaṅkamivossajantīti = Dhaṅkamivossajjanti (Syā)	13
Dhammakaraṇaṃ = Dhammakarakam (Sī, Syā)	368

[Na]

Na nikkhame = Na nikkhamim (Syā)	380
Na palimpati = Na saṃlimpati (Syā)	42
Na muggasūpyatāya = Na muggasuppatāya (Sī)	
Na muggasūpatāya (Syā)	290
Na limpati = Na lippati (Sī)	39
Na vaheyya = Na vuyheyya (Sī, Ka)	309
Na hohisīti = Nahehisīti (Syā)	2
Nānā = Nānāni (Ka)	227
Nānābhisāṅkhāre = Nānābhisāṅkhārehi (Syā)	114
Nābhihaṃsati = Nābhihasati (Sī, Syā)	186
Nāmaṃyevā'vasissati = Nāmamevā'vasissati (Sī, Syā)	98
Nikkilesatthapucchā = Nikkhepatthapucchā (Sī, Ka)	264
Nijigīsanatāya = Nijigīmsanatāya (Sī, Syā)	290
Nidhīnaṃva = Nidhinaṃva (Ka)	404
Ninhātapāpakanti = Ninahātapāpakanti (Sī)	261

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Na]

Ninhātapāpakanti = Ninnhātapāpakanti (Syā)	44
Nibbattā ye ca = Nibbattāyeva (sabbattha)	32
Nibbijjha imaṃ = Nibbijjhimam (Syā) Nibbijja imaṃ (Ka)	188
Nibbeṭhiyam = Nibbedhiyam (Syā, Ka)	127
Niyāmāvakkantiṃ = Niyāmāvattantiṃ (Ka)	243
Niyyetha = Niyetha (Ka)	335
Nirattā = Nirattam (Syā)	273
Nisaṅkhati = Nisaṅkhiti (bahūsu)	350
Nissayatā = Nissayanā (Ka)	189
Neva saṃsibbati = Neva sineti (Sī) Neva visīneti (Syā)	16
Nevācinati = Neva ācināti (Sī, Syā)	16
Nhāyati = Nahāyati (Sī)	176
Nhāru = Nahāru (Sī, Syā)	50

[Pa]

Pakampanam = Pakappanam (Syā, Ka)	339
Pakkhahatam = Pakkhapadam (Ka)	67
Pakkhepabandhanena vā = Pekkhabandhanena vā (Syā)	315
Pajappatī = Sa jappatī (Sī, Syā)	241
Pajānanti = Pajānam (Sī, Ka) Pajā (Syā)	226
Paññavantehi = Paññāvantehi (Sī, Syā)	144
Pañhavimaṃsakāse = Pañhavimaṃsakā ye (Syā)	128
Paṭikacceva = Paṭigacceva (Sī)	94
Paṭikaṇṭakam = Paṭibandhanam (Sī)	311
Paṭibhānena = Paṭibhāṇena (Sī, Syā, Ka)	52
Paṭivāpetvā = Paṭivāsetvā (Ka)	334
Paṭisenikattā = Paṭisenikatā (Ka)	135
Paṭisenimkaronti = Paṭiseni karoti (Syā)	311
Paṭiggaṇhāti = Paṭigaṇhati (Sī)	368

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Patanato = Papatato (Sī)	93
Pagāhati = Saṁgāhati (Ka)	117
Patthayāno = Patthayamāno (Syā)	375
Padānupubbatāmetam = Padānupubbatāpetam (Sī, Ka)	54
Papātanaṁ = Pavāhanaṁ (Syā)	266
Pamohamāgā = Samohamāgā (Ka)	149
Pamuñcaṁ = Pamukhaṁ (Sī, Syā)	70
Payirupāsanaṁ = Payirupāsana (Syā, Ka)	369
Paracittaññaṇena = Paracittavijānanaññaṇena (Sī)	251
Parapaṭibaddhagū = Parapaṭibandhagū (Ka)	250
Parapiṭṭhimaṁsikatā = Piṭṭhimaṁsikatā (Ka)	303
Paramatthagarakoti = Sadatthagarakoti (Sī, Syā)	291
Paramayonaṁ = Pīnaṁ (Syā)	120
Paricchādanā = Paṭicchādanā (Sī, Ka)	295
Paripucchitā = Paripucchitaṁ (Sī) Paripucchako (Syā)	180
Paribāhirā = Paṭibāhirā (Ka)	368
Pariyanto = Pariyatto (Syā, Ka)	317
Pariyādiyanavacanametam = Paridāyavacanametam (Syā)	31
Parivattati = Parivattanti (Ka)	278
Parisaggato = Parisagato (Sī, Ka)	309
Palālasanthāro = Palāsasanthāro (Sī, Syā)	371
Paligedho = Paḷigedho (Sī)	6
Pavasanti = Saṁvasanti (Syā) Natthi Sīhaḷa-potthake.	78
Pavitakkamāgamā = Pavitakkamāgama (Sī) Savitakkamāgamā (Ka)	136
Pavibhaji = Paṭibhaji (Sī, Syā)	383
Pavisa = Pavisatha (Sī)	176
Pavedhatī = Sa vedhatī (Sī, Syā)	241
Pasatṭhattam = Passaddham (Syā)	351
Pahīyati = Pahiyyati (Ka)	95

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Paḷāsassa = Palāsassa (Sī, Ka)	53
Pāpikaṃ = Pāpakaṃ (Sī)	240
Pāpuṇi = Patto (Syā)	363
Pāmojjaṃ = Pāmujaṃ (Syā)	393
Pāva = Pāvā (Sī, Syā)	50
Pāvuraṇā = Pāpuraṇā (Sī, Syā)	1
Pāsārikā = Pāsanikā (Syā)	127
Pidhīyati = Pithīyati (Sī, Syā)	318
Piṭṭhamaddikatāya = Piṭṭhimaṃsikatāya (Sī) Piṭṭhimaddikatāya (Ka)	290
Pīḷiyamāno = Rissamāno (Sī, Syā)	326
Puthu = Puthuṃ (Sī)	221
Puthujanānaṃ = Puthuvacanānaṃ (Sī, Syā)	311
Puthudiṭṭhiyā = Puthutitthiyā (Sī, Ka)	234
Punāpare = Athāpare (Syā)	408
Pubbuḷaṃ = Bubbulaṃ (Sī) Pubbuḷakaṃ (Syā)	321
Purakkhatā = Purekkhatā (Sī, Ka)	55
Pekkhāyanabahulo = Okkhāyanabahulo (bahūsu)	393
Pokkharaṇīrāmaṇeyyakam = Pokkharaṇīrāmaṇeyyakam (Syā)	297
Ponobhaviḱā = Ponobbhaviḱā (Syā, Ka)	54

[Pha]

Pharusavācam nicchāraṇo = Pharusavācanicchāraṇo (Syā)	165
Phāsu = Aphāsuṃ (Sī)	179
Phoṭayitvā = Poṭayitvā (Sī, Ka)	76

[Ba]

Bandhe vibandhe ābandhe = Baddhe vibaddhe ābaddhe (Sī)	256
Baddho = Bandho (Syā, Ka)	207
Bahulīkaroti = Bahulimkaroti (Ka)	401

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ba]

Bālo = Bālato (Sī, Ka)	224
Bāhaṃ = Aṅgaṃ (Sī)	88-9
Bījanīhāro = Bījanihāro (Syā, Ka)	298
Buddhasubodhiṃ = Buddhasubuddhatam (Ka)	280
Buddhānam sāvakānam = Buddhānam Buddhasāvakānam (Sī, Syā)	28
Byantimkāreyyum = Byantikāreyyum (Sī, Syā)	226
Byādhikam = Byādhitam (Sī)	67
Brahmuno vā = Brahmuno vā -pa- (Sī, Ka)	181

[Bha]

Bhagandalāya = Bhagandalena (Ka)	35, 195
Bhagavato = Bhagavatā (Sī, Ka)	365
Bhaggakaṇḍakoti = Bhaggakaṇṭakoti (Sī, Syā)	110
Bhaggā = Bhaṅgā (Sī, Syā)	32
Bhaṅgaṇam = Gaṅgaṇam (Sī, Syā)	326
Bhaṅgalokam = Aṅgalokam (Sī) Aṅgaṇekam (Syā)	326
Bhaddekarattavihāram = Bhaddekarattivihāram (Sī, Ka)	386
Bhadrena = Bhaddena (Syā)	361
Bhāvitāni = Vibhāvitāni (Sī)	188
Bhettā = Bhedo (Ka)	179
Bhedādhippāyena = Bhedādhippāyo (bahūsu)	179
Bhojane'mhi = Bhojane (Syā)	42

[Ma]

Maccheva = Macchova (Sī)	37
Majjhanhikasamayam = Majjhantikasamayam (bahūsu)	297
Maññitam = Maññitam hi (Sī)	106
Mattam sa jaññā = Mattam so jaññā (Syā)	396
Manāpikānam = Manāpānam (Sī)	207
Manāpika = Manāpiye (Sī, Ka)	208

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ma]

Manussarāhasseyyakāni = Manussarāhaseyyakāni (Sī, Syā)	111
Mahāsahassimpi = Tisahassimamahāsahassimpi (Sī, Ka)	277
Mahimsā = Mahisā (Sī, Syā)	10
Mahimsā = Gomahisā (Syā)	280
Mahimsayuddham = Mahisayuddham (Sī, Syā)	285
Mahesi = Mahesim (Sī, Syā)	263
Māgaṇḍiyāti = Māgandiyāti (Sī, Syā)	141
Mānavo = Māṇavo (Ka)	51
Mānusikena = Mānusakena (Sī, Syā)	370
Migā viya asaṅghacārino = Māgadhā visaṅghacārino (Syā)	396
Migavākkam, migavākkapāṭhakā = Migacakkam.	
Migacakkapāṭhakā (Syā)	298
Micchādiṭṭhi = Micchādiṭṭhī (Sī)	178
Miyyati = Mīyati (Sī)	90
Miyyare = Mīyare (Sī)	318
Mukhaḍḍimakkam = Mukhadeḍḍimakkam (Sī, Syā)	296
Mukhabherikkam = Mukhabheriyam (Syā)	296
Mukhabherulakkam = Mukhabherulakkam (Sī)	296
Mukhullokikāti = Mukhullokakāti (Sī)	192
Muccissāmi = Muñcissāmi (Sī)	207
Munino = Munayo (Sī, Syā, Ka)	261
Munimuninoti = Munimunino (Sī, Syā, Ka)	261

[Ya]

Yathā hi = Yathāpi (bahūsu)	347
Yassime = Tassime (Sī, Syā)	55
Yā evarūpā = Yo evarūpo (Syā)	129
Yānīdhatthi = Yānipatthi (Sī, Syā) Khu 1. 360 piṭṭhepi.	72
Yā'ssa = Yassa (Syā)	392
Yutto = Yutto saṃyutto (Sī)	119
Ye cāpi = Ye vāpi (Syā)	201

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ra]

Rakhasā = Rakkhasā (Ka)	10
Rattimkhittā = Rattikhittā (Sī) Khu 1. 56 piṭṭhe.	356
Ratha'ssaṃ = Rathasse (Sī)	345
Rasesu = Rase ca (Sī, Syā)	182
...rāgavinibaddhañca = ...rāgavinibandhañca (Syā, Ka)	152
Rāgussadaṃ = Rāgussado (Syā)	275
Rutaṃ = Rudam (Syā)	298
Ruddhe = Rundhe (Ka)	297
Rusito = Dūsito (Sī, Syā, Ka)	311, 396

[La]

Lambikaṃ = Lapilaṃ (Sī) Lambilaṃ (Syā) Labilaṃ (Ka)	185
Lālapanti = Sallapanti (Sī)	29
Leḍḍūhipi = Leṭṭūhipi (Ka)	160
Lohaḍḍhamāsova = Lohamāsova (Syā)	355
Lohitapittaṃ = Lohitaṃ pittaṃ (Syā, Ka)	281

[Va]

Vatañca = Vattañca (Syā) evamuparipi.	50
Vatthu = Vatthum (Sī, Ka)	204
Vassaṃvuṭṭho = Vassaṃvuttho (Sī, Ka)	352
Vāpi = Cāpi (Sī)	81
Vijjāṭṭhānena = Vijjaṭṭhānena (Syā)	52
Vidvā = Viddhā (Syā)	340
Vidhamati = Vidhameti (Syā)	4
Vinakaṃ = Navakaṃ (Sī)	120
Vippajahitvā = Paṭivinoditvā (Ka)	406
Vipariyesaggāho = Vipariyāsaggāho (Ka)	87
Vipekkhamāno = Pekkhamāno (bahūsu)	400

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Va]

Vibhavañca = Vibhavaṃ (Sī, Ka) Khu 1. 357 piṭṭhepi.	54
Viyārabbhā = Viyārambha (bahūsu)	350
Vivekaṭṭhakāyānaṃ = Vūpakaṭṭhakāyānaṃ (Syā)	21, 265
Vivekaṭṭhe = Vavakaṭṭhe (Sī) Anupakaṭṭhe (Syā)	21
Visiṭṭhaṃ = Visetṭhaṃ (Sī, Syā)	77
Vītamaccharo = Vītamacchero (Sī)	351
Vītivattayīti = Vītivattīti (Ka)	333
Vīriyaṃ = Viriyaṃ (Sī, Syā)	295
Vīsampi = Vīsatimpi (Sī)	357
Vuddhipārihāni = Vuddhipārihāniṃ (Sī)	243
Ve = Ca (Syā)	405
Vedhanti = Vedhenti (Syā)	37
Veyyābyādhikānaṃ = Veyyābādhikānaṃ (Sī, Syā)	397
Vobhindantā = Te bhindantā (Ka)	139
Volokento = Olokento (Sī)	359
Vosaggo vosaggānuppādanaṃ = Vossaggovossaggā nuppādanaṃ (bahūsu)	333
Vohāro = Lokavohāro (Syā)	96

[Sa]

Sakkurumāno garukurumāno = Sakkāramāno garukāramāno (Syā)	314
Saccanti ca vādayanti = Saccanti pavādayanti (Syā)	236
Santhavāni = Sandhavāni (Ka)	152
Saddhammapūjāpi = Saddhammapūjā ca (Sī, Syā)	249
Sanniruddhantā = Sannirumbhentā (Sī)	101
Sannissitā = Patiṭṭhitā (Sī) Ānissitā (Ka)	125
Sampekkhāyanabahulo = Samokkhāyanabahulo (Sī, Syā)	393
Sabbaṃ taṃ = Sabbantaṃ (Syā)	278
Sabbamuparundhe = Sabbamuparuddhe (Syā)	267
Sabbāpi -pa- diṭṭhiyo = Sabbepi titthiyā -pa- diṭṭhiyā (Syā)	231

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sabbeva vādā = Sabbe pavādā (Syā)	249
Sabbe vinicchaye = Sabbā vinicchitaditṭhiyo (Syā)	
Sabbā vinicchiyaditṭhiyo (Ka)	236
Sabhaggato = Sabhāgaggato (Sī, Ka)	309
Samaṇamuṇḍikāputto = Samaṇo Maṇḍikāputto (Sī)	68
Sammaggatā = Samaggatā (Ka)	145
Samatikkamīyati = Samatikkamiyyati (bahūsu)	216
Samathassa = Samādhissa (Sī)	408
Samathassa ca so = Samathanimittassa so (Sī, Ka)	408
Sammuti = Sammati (Syā)	347
Samupapanno = Sampatto (Syā, Ka)	354
Samupapannaṃ = Sampattaṃ (bahūsu)	369
Samudācaranti = Samudācārenti (Sī)	282
Sayaṃva = Sayameva (Syā)	234
Sarīsapānaṃ = Sirīṃsapānaṃ (Sī, Ka)	385
Sarīsapo = Sirīṃsapo (Sī)	6
Sāgaramajjhupetā = Sāgaramajjhagatā (Syā)	335
Sārentipi paccāsārentipi = Hārentipi paccāhārentipi (Sī, Ka)	317
Sāvento = Yācanto (Sī, Syā)	109
Sikhābandhaṃ = Vasikkhābandhaṃ (Syā)	296
Sitvā = Siñcitvā (Sī, Syā)	15
Sithilavācatā = Mettāvācakatā (Syā)	303
Sītībhūto = Sītībhūto (Sī)	123
Sīdantarā mahāsamuddā = Sīdantarasamuddo (Syā)	274
Sukatadukkaṭānaṃ = Sukaṭadukkaṭānaṃ (Sī)	145
Supatīti = Sappatīti (Ka)	6
Suppārakaṃ = Suppādaṃ (Ka) Suppāraṃ (Syā)	120, 326
Susukābhayaṃ = Sumasukābhayaṃ (Syā)	289
Sūtigharepi = Pasūtighare (Syā) Sūtikaghare (Ka)	92
Sūriyo = Suriyo (Sī, Syā)	264

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sekkhā = Sekhā (Sī, Syā, Ka)	101
Seṭṭhapaññā = Aggapaññā seṭṭhapaññā (Syā)	232
So = So taṃ (Sī)	131
Sobhanakaṃ = Sobhanagarakaṃ (Sī, Syā)	285
Samvāso = Gharavāso (Syā)	298
Samyutā = Samohitā (Sī, Syā, Ka)	90
Samvesetvā = Samvesitvā (Syā)	317
Samsayapakkhando = Samsayapakkhanno (Sī, Syā)	263

[Ha]

Hatthāpalekhano = Hatthāvalekhano (Syā)	327
Hāliddakāni = Haliddakāni (Sī)	152

Khuddakanikāye sattamabhāgapotthake

Mahāniddeṣapāliyaṃ

Gāthāsūci

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā	Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[A]		[A]	
Akittayī vivaṭacakkhu	275, 284	Anantarā ca ye bhaggā	32, 90
Akkodhano asantāsī	165, 169	Aniṭṭhurī ananugiddho	349, 350
Accayanti ahorattā	34, 92	Anidhānagatā bhaggā	32, 91
Ajjhattamevu'pasame	273, 274	Anibbattena na jāto	32, 90
Ajjhupekkhati kālena	408	Anejassa vijānato	350, 351
Aññaṃ ito yā'bhivadanti		Annañca laddhā	
dhammaṃ	232, 233	vasanañca kāle	396, 399
Atisāradiṭṭhiyā so		Annānamatho pānānaṃ	289, 291
samatto	231	Appaṃ vata jāvitam idam	90, 93
Attam pahāya anupā-		Appaṃ hi etaṃ na alaṃ	
diyāno	83, 84	samāya	237, 239
Attadaṇḍā bhayaṃ jātaṃ	315, 319	Appamāyu manussānaṃ	34, 92
Attanā hi kataṃ pāpaṃ	25	Abalā naṃ balīyanti	9, 14
Atha tvaṃ		Abhibhū hi so	
pavitakkamāgamā	136, 140	anabhibhūto	313, 315
Atha satthāni kurute	117, 119	Ayokapālamādittaṃ	318
Athāparaṃ pañca rajāni		Asatañca satañca	
loke	405, 407	ñatvā dhammaṃ	45, 261
Adassanato āyanti	33, 91	Assaddho akataññū ca	182
Addasaṃ kāma te mūlaṃ	2, 22	[Ā]	
Anatthajanano doso	12, 283, 374	Āguṃ na karoti	
Anatthajanano moho	12, 283, 374	kiñci loke	155
Anatthajanano lobho	12, 283, 374	Ātaṅkaphassena khudāya	
		phuṭṭho	388, 389
		Āthabbaṇaṃ supinaṃ	
		lakkhaṇaṃ	297, 299

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ā]

Āmāya dāsāpi bhavanti heke 9
Āsāya kasate khettaṃ 203

[I]

Icchānidānā
bhavasātabaddhā 22, 26
Idaṃ vadāmīti na tassa
hoti 141, 143
Idheva suddhiṃ iti vādayanti 124,
126, 233, 234

[U]

Uccāvacesu sayanesu 371, 372
Uttarāya ca bhittiyā 317
Udabindu yathāpi pokkhare 104,
105
Udeti āpūراتi veti cando 96, 345
Upayo hi dhammesu
upeti vādaṃ 62, 64
Upakkhako sadā
sato 186, 188
Ubhosu antesu vineyya
chandaṃ 39, 42

[E]

Ekaṃ hi saccaṃ na
dutīyamatthi 226, 227
Ekāyanaṃ jātikhayantadassī 362
Eko pubbe caritvāna 112, 114
Etañca dhammamaññāya 312, 313
Etadaññāya medhāvī 4

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[E]

Etamādīnavaṃ ñatvā 121,
122, 362
Etādisaṃ ce ratanaṃ
na icchasi 141
Ete ca ñatvā upanissitāti 219, 220
Etena mevupāyena 408
Ete vivādā samaṇesu jātā 130, 131
Etesu dhammesu vineyya
chandaṃ 407, 410
Ettāvata'ggampi vadanti
heke 218, 219
Evaṃ kālavidū dhiro 409
Evampi viggayha
vivādayanti 221, 222
Esā namuci te senā 74

[O]

Okāṃ pahāya aniketa-
sārī 152, 154, 155
Okkhittacakkhu na ca
pādalolo 399, 403
Osāne tveva byāruddhe 323, 324

[Ka]

Kaṃ nu sattoti pacceti 347
Kaṃ so sikkhaṃ samādāya 381,
382
Kati parissayā loke 372, 376

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ka]

Kathamdassī kathamāsīlo	161
Katham sametassa vibhoti rūpaṃ	215, 216
Kadariyātapanā ghorā	317
Kayavikkaye na tiṭṭheyya	301, 304
Kasmā nu saccāni vadanti nānā	227, 228
Kāmaṃ kāmayamānassa	1, 3
Kāmā te paṭhamā senā	73, 135, 259
Kāmesu giddhā pasutā- pamūḷhā	27, 29
Kāyamuniṃ vācāmunim	44, 261
Kāle paggaṇhati cittaṃ	408
Kimsū asissaṃ kuva vā asissaṃ	394, 396
Kiñcāpi te taṃ jalatī vimānaṃ	322
Kimhi pahaṃsanākālo	408
Kutopahūtā kalahā vivādā	196, 198
Kuddho atthaṃ na jānāti	12, 283, 374
Kuhā thaddhā lapā siṅgī	97, 299
Kodhāti mānassa vasaṃ na gacche	391, 392
Kodho mosavajjaṅca kathaṃ- kathā ca	206, 210
Kyāssa byappathayo assu	376, 381

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Kha - Ga]

Khettaṃ vatthuṃ hiraṇṇaṃ vā	8, 9
Gedhaṃ brūmi mahoghoti	339

[Ca]

Cakkhūhi neva lola'ssa	285, 288
Catukkaṇṇo catudvāro	317
Cirassaṃ vata passāma	346
Cudito vacībhi sati- mābhinande	404, 405
Cullāsītisahassāni	32, 90
Corā haranti rājāno	4

[Cha - Ja - Jha]

Chadanamhā samuṭṭhāya	318
Chandānidānāni piyāni loke	201, 203
Chando nu lokasmiṃ kutonidāno	203, 204
Jātavedasamo kāyo	318
Jānāmi passāmi tatheva etaṃ	251, 252
Jīno ratha'ssaṃ maṇi- kuṇḍale ca	345
Jīvitaṃ attabhāvo ca	32, 90
Jhāyī na pādalola'ssa	291, 294

[Ta]

Taṃ Buddhaṃ asitaṃ tādim	363, 370
Taṃ brūmi upasantoti	190, 191

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ta]

Taṃ vāpi ganthaṃ kusalā	
vadanti	81, 82
Taṇhādutiyo puriso	362
Tattha satthā mahāluddā	318
Tattha sikkhānugīyanti	330, 332
Tamūpanissāya	
jigucchitaṃ vā	244, 245
Tasmā jantu sadā sato	14, 17
Tasmā hi sikkhetha	
idheva jantu	29, 34
Tassa ayomayā bhūmi	317
Tassa ce kāmayānassa	3, 4
Tassāyaṃ pacchimako	
bhavo	17, 366
Tassīdha diṭṭhe va sute	
mute vā	85, 86
Tādisaṃ bhajamānassa	404
Tiṇakaṭṭhasamaṃ lokaṃ	347
Te nibbutiṃ āsisa-	
mānasā dadanti	335
Te vādakāmā parisāṃ	
vigayha	126, 127
Tesaṃ maccuparetānaṃ	93

[Tha - Da]

Theyyaṃ na kāre na	
musā bhaṇeyya	389, 391
Dakkhiṇāya ca bhittiyā	318
Dantaṃ nayanti samitiṃ	187
Daharā ca mahantā ca	93
Diṭṭhāpi sutāpi te janā	98, 99

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Da]

Diṭṭhiṅca nissāyanu-	
pucchamāno	149, 150
Diṭṭhimpi lokasmim	
na kappayeyya	82, 83
Diṭṭhīnivesā na hi svāti-	
vattā	57, 59
Diṭṭhena ce suddhi narassa	
hoti	65, 66
Diṭṭhe sute sīlavate	
mutevā	229, 230
Disvāna taṇhaṃ aratiṃ	
ragaṅca	140, 141
Dukkameva hi sambhoti	347
Dūre santo pakāsentī	356
Doso rajo na ca pana	
reṇu vuccati	406

[Dha - Na]

Dhonassa hi natthi kuhiṅci	
loke	59, 62
Dhono na hi tena	
maññati	105, 107
Na kappayanti na	
purekkharonti	75, 76, 87, 90
Na ca katthiko siyā	
bhikkhu	304, 309
Na ca kenaci koci	
hāyati	33, 91
Na tassa adiṭṭhamidhatthi	
kiṅci	280, 360

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Na]

Na tassa puttā pasavo	191, 192
Na te tato nikkhamitum	318
Na diṭṭhiyā na sutiyā na ñāṇena	144, 147
Na paṇḍitā upadhisukhassa hetu	334, 335
Na brāhmaṇassa paraneyyamatti	250, 251
Na brāhmaṇo aññāto suddhimāha	66, 69
Na brāhmaṇo kappamupeti saṅkhā	254, 255
Na me diṭṭho ito pubbe	352, 354
Na monena munī hoti	45, 261
Na vāhametaṃ tathiyanti brūmi	224, 225
Na vedagū diṭṭhiyā na mutiyā	157, 159
Na saññasaññī na visaññasaññī	216, 217
Na samesu na omesu	351, 352
Na hi etehi yānehi	187
Na heva saccāni bahūni nānā	228, 229
Nāmañca rūpañca paṭicca phasso	213, 215
Nāsissam na pivissāmi	51, 380
Nāham sahiṣṣāmi pamocanāya	24
Nikkuhā nillapā dhīrā	97, 299

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Na]

Niddaṃ tandim sahe thīnaṃ	333, 335
Niddaṃ na bahulīkareyya	294, 297
Nindāya nappavedheyya	299, 301
Nidhīnaṃva pavattāraṃ	404
Nibbattānañca dhammānaṃ	33, 91
Nirāsatti anāgate	170, 172
Nivissavādī na hi subbi- nāyo	253, 254
No ce kira diṭṭhiyā na sutiyā na ñāṇena	147, 148

[Pa]

Pakappitā saṅkhatā yassa dhammā	55, 57
Pacchimāya ca bhittiyā	317
Pajjena katena attanā	54
Pañcannaṃ dhīro bhayānaṃ na bhāye	385, 387
Pañcamī thinamiddhaṃ te	74
Paññaṃ purakkhatvā kalyāṇapīti	393, 394
Paṇḍitoti samaññāto	119, 121
Patirūpako mattikākuṇḍalova	355
Patilīnacarassa bhikkhuno	100, 102
Patilīno akuhako	172, 179
Patthayamānassa hi jappitāni	245, 246

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Pa]

Paradhammikānampi na santaseyya	387, 388
Paramanti diṭṭhīsu paribbasāno	78, 79
Parassace dhammamanānujānaṃ	222, 223
Parassa ce vambhayitena hīno	248, 249
Parassa ce hi vacasā nihīno	232
Pasamsito vā pana tattha hoti	131, 132
Passaṃ naro dakkhati nāmarūpaṃ	252, 253
Passāmi loke pariphandamānaṃ	34, 37
Passāmi suddhaṃ paramaṃ arogaṃ	64, 65
Pāpāni parivajjeti	45, 261
Piyappahūtā kalahā vivādā	198, 200
Piyā su lokasmim kutonidānā	200, 201
Pucchāmi taṃ Ādiccabandhu	263, 267
Pubbāsava hitvā nave akubbaṃ	257, 259
Pubbeva maccaṃ vijahanti bhogā	96, 345
Puratthimāya bhittiyā	317
Puratthimenapi dhāvanti	318
Purāṇaṃ nābhinandeyya	337, 338
Purimaṃ pahāya aparaṃ sitāse	70
Pekkhataññeva ñātīnaṃ	93

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Pha]

Phandamānaṃ pajaṃ disvā	319, 321
Phalānamiva pakkānaṃ	93
Phassanidānaṃ sātaṃ asātaṃ	211, 212
Phassena yadā phuṭṭhassa	288, 289
Phasso nu lokasmim kutonidāno	212, 213

[Ba - Bha]

Bāhitvā sabbapāpakāni	66
Bhikkhuno vijigucchato	370, 371

[Ma]

Magadhaṃ gatā Kosalaṃ gatā	396
Maccunābbhāhato loko	322
Majjhe yathā samuddassa	274, 275
Mamāyite passatha phandamāne	37, 39
Maraṇenapi taṃ pahīyati	95, 97
Methunamanu- yuttassa	107, 110, 112
Mūlaṃ papañcasaṅkhāya	267, 271
Mūlho atthaṃ na jānāti	12, 283, 374
Mosavajje na niyyetha	309, 310, 335, 337
Moho rajo na ca pana reṇu vuccati	406

[Ya]

Yaṃ kiñci dhammamabhijaññā	271, 272
Yaṃ taṃ apucchimha akittayī no	217, 218

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ya]

Yaṃ pubbe taṃ visosehi	343, 344
Yaṃ yaṃ disaṃ padhāvanti	318
Yathā ninnā pavattanti	32, 91
Yathāpi kumbhakārassa	93
Yathā hi aṅgasambhārā	347
Yadattanī passati	
ānisaṃsaṃ	79, 81
Yamassa vādaṃ	
parihīnamāhu	128, 129
Yamāhu dhammaṃ	
paramanti eke	246, 247
Yamāhu saccaṃ tathiyanti	
eke	225, 226
Yaso kitti ca yā pubbe	114, 116
Yassa natthi idaṃ meti	346, 349
Yassa nissayatā natthi	189, 190
Yassa loke sakaṃ	
natthi	194, 196
Yassindriyāni bhāvitāni	188
Yassūbhayante paṇidhīdha	
natthi	84, 85
Yā unnatī sā'ssa	
vighātabhūmi	132, 133
Yā kācimā sammutiyo	
puthujjā	239, 240
Yutto kathāyaṃ parisāya	
majjhe	127, 128
Ye kecime	
diṭṭhiparibbasānā	236, 237
Ye diṭṭhimuggayha	
vivādayanti	134, 135
Yena naṃ vajjum	
puthujjanā	192, 193

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ya]

Yena sallena	
otiṇṇo	324, 330
Ye niruddhā marantassa	32, 90
Yeneva bāloti	
paraṃ dahāti	230
Yehi vivitto	
vicareyya loke	155, 157
Yo attano sīlavatāni	
jantu	50, 53
Yo kāme parivajjeti	4, 8
Yodha kāme accatari	341, 343
Yo ve kāle asampatte	405

[Ra]

Rāgo ca doso ca	
itonidānā	13, 284, 375
Rāgo rajo na ca pana	
reṇu vuccati	406
Rittassa munino carato	123, 124

[La]

Lābhakamyā na sikkhati	182, 186
Lābho alābho	
yaso ayaso ca	323
Lābho siloko	
sakkāro	74
Līne cittamhi paggāho	408
Luddho atthaṃ na jānāti	12,
	283, 374

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[La - Va]

Lobho doso	
ca moho ca	13, 283, 375
Vadanti ve	
duṭṭhamanāpi eke	47, 48
Varamassatarā dantā	187
Vijigucchamānassa yadidaṃ	
phāsu	382, 385
Vidhāsu na vikampanti	188
Vinicchayā yāni	
pakappitāni	143, 144
Vinicchaye ṭhatvā	
sayam pamāya	235, 236
Vivekaññeva sikkhetha	122, 123
Visenikatvā pana	
ye caranti	135, 136
Vissajja ganthāni munīdha	
loke	256, 257
Vītagedho amaccharī	193, 194
Vītataṇho purābheda	162, 164
Vedāni viceyya	
kevalāni	72, 158

[Sa]

Sakam sakam diṭṭhi-	
paribbasānā	220, 221
Sakam hi dhammam	
paripuṇṇamāhu	247, 248
Sakañhi diṭṭhim	
kathamaccayeyya	48, 50
Sakāyane vāpi dalham	
vadāno	234, 235

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Saṅkappehi pareto so	116, 117
Sace cuto silavatato	
hoti	241, 242
Saccanti so brāhmaṇo	
kiṃ vadeyya	151
Saccā avokkamam muni	339, 340
Sacco siyā appagabbho	332, 333
Saññaṃ pariññā vitareyya	
ogham	43, 46
Saññāvirattassa na	
santi ganthā	159, 161
Satto guhāyam bahunābhi-	
channo	17, 22
Sadevakassa lokassa	354, 363
Saddhammapūjāpi nesam	
tatheva	249
Santo ca bhikkhu abhinibbu-	
tatto	53, 55
Sandiṭṭhiyā ceva	
navīvadātā	223, 224
Sabbattha munī anissito	102, 104
Sabbaso nāmarūpasmin	344, 346
Sabbo ādīpito loko	323
Samatittikam anavasesam	375
Samantamasāro loko	321, 323

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Samo visesī uda vā nihīno	150
Sampahaṭṭhaṃ yadā cittaṃ	408
Sayaṃ samādāya vatāni	
jantu	71, 73
Sa ve vidvā sa vedagū	340, 341
Sa sabbadhammesu viseni-	
bhūto	73, 75, 259, 263
Sātaṃ asātañca kuto-	
nidānā	210, 211
Sātaṃ asātanti yamāhu	
loke	205, 206
Sātiyesu	
anassāvī	179, 182
Sādhu caritakaṃ sādhu	
sucaritaṃ	396
Sīmātigo brāhmaṇo	
tassa natthi	76, 78
Silabbataṃ vāpi pahāya	
sabbhaṃ	243, 244

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Siluttamā saññamenāhu	
suddhiṃ	240, 241
Suññato lokaṃ	
avekkhassu	346
Sutvā rusito	
bahuṃ vācaṃ	311, 312
Suddhadhammasamuppādaṃ	347
Supinena yathāpi saṅgataṃ	97, 98
Sūro yathā rājakhādāya	
puṭṭho	133, 134
Seyyo na tena	
maññeyya	272, 273
Sele yathā pabbata-	
muddhaniṭṭhito	280, 360
Sokapparidevamaccharaṃ	99, 100
Socanti janā mamāyite	94, 95
[Ha]	
Heṭṭhato ca samuṭṭhāya	318

Khuddakanikāye Mahāniddesapāliyaṃ

Sodhanapattaraṃ

Piṭṭhe	Pantiyaṃ	Asuddhapāṭho	Suddhapāṭho
45	7	Pūjito yo	Pūjaniyo
45	5		Asatañca satañca ñatvā dhammanti gāthā Khu 1. 360 piṭṭhe passitabbā.